دیوانی عارفی ربانی شیخ احمدی جزیری

مەشهور بە:

مەلای جزیری

قدس سره العزیز

هەژار، شەرحی لی کردوە.

دیوانی عارفی ربّانی، شێخ احمدی جزیری

مەشهوربە: **مەلای جزیری**

قدس سره العزیز

«هەژار» شەرحی لێ کردوە

سروش
تهران - ۱۳۶۱

خیابان استاد شهید مطهری، نبش خیابان شهید مفتح، ساختمان جام‌جم
چاپ اول: ۱۳۶۱
حروفچینی: لاینوترون انتشارات سروش
این کتاب در پنج‌هزار نسخه در شرکت چاپ پنگوئن چاپ و در شرکت افست
(سهامی عام) صحافی شد.

بسم الله الرحمن الرحيم

هاوزمانه ئازیزەکەم!

خۆت لەمن باشتر دەزانی، کە ئێمەی کورد، چەند گەلێکی هەژارو هەناسە ساردین. چەند لەکاروانی ژیارو شارستانی، بەجێماوین. ترسێنراوین، رەتێنراوین، بەشخوراوین. وا پترلە هەزارساڵە خراوینە ناو چاڵەوەو قەتیس ماوین. دەرەتانی رزگاربونمان بۆ نەماوە. داگیرکەران هەردەمەی بەناوێکەوە بەناوی دین، بەبیانوی هاونەژادیەوە، راویان کردوین، خواردویانین، بەیەکتر سپاردویانین، کوشتویانین، بە هەزاران دەردیان بردوین. تەنانەت رێگە نەدراوین هەتا ژیاوین بەزمانی خۆمان هاوارکەین. ئەو مافە رەوایەی کە خوا، بۆ بەندەی خۆی رەوا دیوە، کورد خۆرانێ کە بە خۆیان گوتوە موسوڵمان و خودا پەرست بە نارەوایان زانیوە. لەرۆژیش ئاشکراترە کە قەباڵەی بون‌و مانی هەمو گەلان لەم سەرزەمینە زمانە. ئەگەر زمان لەناو درا، بون‌و مانیش لەناو دەچێ.

ئێستا کە لەم برانەوەی چەرخی بیستا هەوای ئازادی‌و رزگاری هەڵیناوین‌و هەوڵ دەدەین ئێمەش وەك گەلانی دیکە، خواپێداو بین‌و ناوێکمان لەدنیا هەبێ. چاوەچاوین بەخەباتمان بگەینە بستوی ئاواتمان‌و خۆمان رەگەڵ کاروانی گەلانی ئازاد بخەین... هاوار بکەین: کاکە بەجێمان مەهێڵن، ئێمەش گەلێکین وەك ئێوەو شێوەمان لەخۆتان دەکاو بائێمەش وەك ئێوە بژین.

لێمرۆنە لێمان دەپرسن: کواپێناستان؟ تاباوەریتان پێ بکەین. نازانم دەبێ چی بڵێین؟ پێناس زمانە، فەرهەنگە، مێژوی کەوناراو تازەیە، وێژەو شیعرو ئەدەبیاتە، بە هەمو لك‌و پۆپیەوە. بەناشکوری خودا نەبێ ئێمەی کڵۆڵ‌و چارەرەش، تائێستا بۆمان نەلواوە، زمانە بەستەزمانەکە بەتەواوی لەشوێنێکدا کۆ کەینەوە. بێ‌تاریخین؛ هەرچی دەربارەی کوردەوە لە تاریخاندا نوسراوە هیچی بەزمانی کورد نەبوە. ئەمەواتا هەرکوردێکی لەعارەبی‌و فارسی‌و ترکی تێ‌نەگەیوە ئاگای لەمێژوی خۆی نیەو ژینامەی رابردوەکانی، بەگوێچکە ئاشنا نەبوە.

هەمو چەرخێك، بەسەتان‌و هەزاران بوێژمان هەبوە. بەڵام بە فەرمودەی **حاجی‌قادر** «لەبەر بێ

دەفتەری ون‌بون‌و فانی». ئەگەر تاك وتەرایەکیان، لێرو لەوێ بەسەر زارانەوە ماون‌و بەیەکجاری نەفـەوتاون و دەماودەم بەئێمە گەیون؛ تێیان ناگەین، هەوڵیش نادەین تێبگـەین‌و بزانین ئــەو کەلەپورەی کە بوئێمە بەجێماون چەند بەنرخن.

هەزاران کوردی وا هەیە، لە ویژەو مێژوی گەلاندا هێند شــارەزان بونە دەریا. بەڵام لەمەر ئەدەبیات‌و فەرهەنگی کورد، تلپاتی تەڕیش شـك‌نابەن. رەنگـە بلێن جـا ئێمە وەکو خـوت گوتت داگیرکەر رێگەی نەداوە خـزمەت بەخـومان بکـەین‌و پەرە بە زمانەکە بدەین!! چـارمان چیە؟ من عەرزیان دەکەم وا نیە. جـولەکە دو هەزارســاڵان دەربەدەرو لانەوازبون. زمان‌و ئــەدەبیاتەکەیان پاراستوە. یا بەگفتی حاجی قادر: ئەرمەنی بەخەتی خـواری، ئـەوە هیچ کە زمانەکەی پاراسـتوە، بگرە پەرەشی پێداوە. دەی ئەوانیش وەکو ئێمە کەئێستا لێمان قەوماوە، لێقەوماو بون.

جا با ئێستا لە لومەو سەرکونەگەڕێین، ئەوی چو، چو. مردو بەگریان‌و شیوەن ناژیتەوە. ئێستا چی بکەین؟ چون خومان زیندو کەینەوە؟ دەسا با شنگڵ لەخودەین. ئەم چـەند بەڵگـە پەڕپوتانەی کەپێناسـی زیندویەتی گەلی کوردە، کو کەینەوە. هەر خــوێندەوارێکــی دڵســوز بەپێی توانا، لە سوچێکەوە بوی بچێ. ئـەدەبیاتی کەونارامان، ژینامەی رابردوەکانمان بزانین‌و بیان‌کەینە مایەی شانازی. زمانە شیرینەکەمان بەتەواوی بخەینە سەر قاقەزان‌و لەنەزانی رزگارمان بێ.

دەسـا وامن بەپێی توانای هەژارانەم، خـەریك دەبم: دیوانی مەلای جــزیری شــی‌کەمەوەو بەکوردیەکی خومالیانەی کە ئەمرو لەناومان باوە، شەرح بکەم... گوتم بەگوێرەی توانای خـوم. واتا ئـەوەندی دەیزانم دریغ ناکەم. چـونکە دەزانم جــزیری زور لەوە بەمایەترە، کە هەژارێکــی کوڵەوار لەخوێندندا لەو عیرفانە صوفیانەیەو لەو دڵداریە گەرم‌و پرشنگدارە کە لای مەلای جزیری بو سەر دەر بکـا. بویە لەبەر خــوێندەوارە کوردەکان دەپاڕێمەوە یاریم بدەن خــەڵەتم بو راســت کەنەوەو لە هەرکوێدا رێم هەڵە کرد بم‌گەڕێننەوە راستەڕێ، خوا راستەو، راستی لێ‌خوش دێت.

کورد و خزمەت بە ئیسلام

ئەگەر توزێك بەوردیو پشو درێژی، کتێبە مێژوییەکانی چاردە چەرخی ئیسلامەتی بپشکنینو وەخوێنین. نوسەرانو بەهونەران، ویژەوانانو هوزانان... ئەوانەی کە زور خزمەتیان بەدینی ئیسلام کردوەو لە ناو هەمو موسوڵمانان ناوو ناوبانگیان کردوە، لەبەر چاوانیان رابنێین، سەرنج بدەین کە هەریەك لەو موسوڵمانە زانایانە بەبنیچە لەکام گەل بونو لەکام نیشتمان گوراون. ئەوسا بومان دەردەکەوێ، کە بەشی کورد لەم ناوەدا هەتا چەندەو چەندی دەستە چیلەی زانست، خستوتە سەر ئەو گرو بڵێسە پاكو پیروزەی ئیسلامەتی. بروانیە هەر کتێبخانەیەك سەتان کتێب دەربارەی ئیسلامەتیەوە، لەنوسەرانی کوردەوە دێتە بەر چاو، بەعارەبی، بەفارسیو ترکی نوسراونو خاوەنەکانیان کوردبونو هەر نەشیان فەرموە کوردین.

ئیمام محمدی غەزالی فەرمویەتی: دینی ئیسلام لەسەر سێ ستون وێستاوە. ئەگەر خودا ئەو سێ کوڵەکەی نەدابا؛ لەوانەبو تێك بتەپێ. ئەم سێ دیرگە ئەستورانەش **«دینەوەری»**و **«ئامێدی»**و **«شارەزوری»** بون. کام موسوڵمانی خوێندەوار هەیە هەر کوێرە سیوادێکی بێ: ناوی پیاوی بەناوبانگی وەکو **ئیبنوخەلەکان، ئەبوالفیدا، ئیبنوحاجیب، ئیبنوصەلاح**، هەرسێ **ئیبن ئەثیرە** کانی بلیمەتو سەتان ئیبنو ئەبوی دیکەی نەبیستبێ، کە کوردبونو بە عەرەبی نوسیویانە؟ کام دەشتەکیو شوانە وێڵەی نەخوێندەوار، لە هەمو دنیایٚ ئیسلامدا دەس دەکەوێ کە ناوی **ئیبنوسیرین**ی نەبیستبێ. ئەو کابرایەی داهێنەری خەونامەیەو لە خەون لێکدانەوەدا هەتا ئێستا هاوتای نەبوە. کێ دەزانێ ئەو زیرەكو بلیمەتەی کە خەونامەی هەمو روژێ سەر بەهەمو ماڵی موسوڵمان‌دا دەکاو خەونیان بو لێك دەداتەوە، کورە کوردەو خەڵکی مەڵبەندی باڵەکە لە کوردستانی عیراقداو ئێستاش گوندێك لەجێگەی سیرین ئاوایەو ناوی بەرسیرینی هەیە.

خەلەکانی نیشتمانی مێژونوس **ئیبنوخەلەکان** لە نێوان هەولێرو کویە هەڵکەوتوە. **ئیبنوحاجب** کە واتا کوڕی پەردەدار. لەجزیری ئیبنو عومەر ژیاوەو کوڕی پەردەداری میربوە کە

جزیریش مەڵبەندێکە لە کوردستانی سوریە.

پێی ناویّ لەسەری بڕۆم. ئەگەر بە دورو درێژی، ناوی هەمو ئەو کوردانەی کە لەرێی زانستو هونەر لەدرێژایی هەزارو ئەوەندە ساڵدا لەرِای ئیسلامدا کۆشاونو ناویان تێدا دەرکردوە، بیرخەمەوە؛ وشتر لەبنیا نرکەی دیّ.

هەر دور نەڕۆین لەم چەند چەرخانەی دواییدا کەسانی وەك مەلا عەبدوالله بیتوشی، **ئیبنولحاج و ئەبوبەکری موصەننیف و مەلاجامی** و صەتان کوردیوا هەڵکەوتون، کە بونەتە مایەی شانازی عەرەبو پێشڕەوی موسوڵمانان بون.

هەر لەم چەرخی بیستەمەدا، سەتان کەسی وەك **زەرقلی** خێوی کتێوی **الاعلام**، **ئەحمەد شەوقی** کە نازناوی امیرالشعرای عەرەب زوانانی پیّ درا، **رصافی** شاعری عەرەب کە کۆتەڵی لە بەغدایە بۆ چەقاوە. مێژونوس: **محمد کورد عەلی، عەبباس مەحمود عەققاد** کە بە مامۆستای بیهاوتای وێژەی تازەی عەرەب زمانان ناسراوە. چیرۆك نوسانی بەناوبانگ لەمیسرو دنیای عەرەبدا: **مەحمود تەیمور، عایشە تەیمور** کە کورد بونو بونە جێی شانازی عەرەبو کورد هیچ بەهرەی لیّ نەدیون!!

با بزانین بۆچیو لەبەر چی؟

زوربەی ئەو پیاوە گەورانەی کە باسکرانو کران بە نمونەی مشتێك بۆ خەڵوارێك؛ یان هەر لەناو عەرەباندا لە دایك بونو لەناو عەرەب زمانانا پەروەردە بونو جیا لەزمانی عارەبی فێری زمانێك نەکراون. یا خۆ خۆیان لە زمانە زگماکەیان شاردۆتەوەو بەو زمانەی کە پەرەو ڕەواجی هەبوە، نوسیویانە. نوسراوەکان کە زۆر بەنرخو هێژابون عەرەب زوان پێی خەنیبونو کتێب خانەکانی خۆیان پیّ ڕەنگاندونو بە شانازی گوتویانە ئەو کەسانەی کە ئەوەندە خزمەتیان بەزمانەکەمان کردوە بە عارەبیان دەژمێرینو هەرکەسیش دەڵیّ وا نەبو، تێر ئاوی سارد بخواتەوە!! (دکتور طه حوسین؛ ئەو زانا بەناوبانگە کوێرەکەی میسری. لە بیرەوەری ئەبوعەلی سینادا لە وتارێکا گوتی: ئەبوعەلی سینا بە عەرەبی نوسیویەتیو ئێمە بە عەرەبی دەزانین. جا با ئێرانیەکان هەر هاوارکەنو بڵێن لەخۆمانە).

دە ئوباڵ بەستۆم هەقیانە. زمان پێناسی گەلانە. هەرکەس لە هەر ڕەگەزێك بیّ، بە هەر زمانێك باخێویّ یان بنوسیّ، دەگەڵ خاوەن زمانەکە بۆتە یەكو ئەشیّ بەربەی ئەو بپێویّ. ڕاستت نەویّ کەسانیوا وەك تاڵان کرابن وایە. بەرهەمەکەی خەڵك دەیباو منەتیشی لیّ نازانو ناشی ناسنو بەهرەی بە بێگانە دەگاو خزمی خۆی هەڵاواردوە.

بۆنمونە حاجی قادری هەر زیندو کە دیتویە عەزرەتی کاك ئەحمەدی شێخ، کتێبی شەرعو وەعظەکەی کە ناوی ناوە: مەکتوبات، بە زمانی فارسی داناوە؛ ویستویە بەگژیا بچیّ، نەی وێراوە. زورّ بە خشکەو دە پەردەدا لە سیّ بەیتا گەیاندویەو فەرمویەتی:

وەك مریشكێك كە بەختی نەیهێنێ — بێتو جوچكەی مراوی هەڵبێنێ
هەر بگاتە كەناری جۆگەلەیەك — نایەتەشوێنی، بمرێ، جوجەڵەیەك
ئەم لەوشكانی ئەو لەناو ئاوە — تێ دەگا... درانی پێ ماوە

جا ئەگەر حاجی قادری نەمر. ئەوەندە بۆ كوردی نوسین بە تاسە بوەو بەلایەوە كفر بوە كوردێك بزانێ بنوسێو بەزمانی كوردی نەنوسێو تەوس‌و توانجی تێ گرتون. ئێمە هەر دەربارەی كەسێك كە وەكو كاك ئەحمەدی شێخ لەناو جەرگەی كوردا ژیاوەو بە تەما بوە ئامۆژگاری كوردان بكاو دە قورعان‌و حەدیثانیان بگەیەنێ. كەچی بچێ بەزمانێك بۆیان بنوسێ كە تێ نەگەن. حەق دەدەین بە حاجی قادر. نەك دەربارەی هەمو كەس لەو نوسەرانەی كە بەزمانی بێگانە كتێبیان هەیەو بە خۆیان نەگوتوە كوردین. وەك كورد دەڵێ: پیاو نابێ جوانان بشكێنێ. یان وەك دەڵێن با قسێكیش بۆ دز بكەین. ئەگەر تۆزێك بە وردی‌و لە سەرە خۆیی رابردوی ئەو پێشینانەمان، تەرزی ژیانیان، باری رامیاری‌و كۆمەڵگای كە ئەوانی تیا ژیاون، بێنینە بەر چاوی خۆمان بۆمان رۆشن دەبێتەوە كە زۆریش خەتابار نەبون. هەركامێك لە ئێمەی ئەمرۆش وەك ئەوان باین؛ ناچار بوین وەك ئەوان بكەین.

زۆر لەو نوسەرە گەورانە وا رویداوە دایك‌و باوكیان لەبەر نەداری‌و هەژاری یان لەترسی داركاری‌و بێكاری زۆردار، سیپاڵە شڕەی ناوماڵیان بە كۆڵیانەوە گرتوەو بەرەو وڵاتی غەریبی بگرە هاتم. لە وڵاتانی كەس نەناس گیرساونەوە. لە رێی بژێوی مناڵیان رەنجیان داوەو زۆر بە هەژارانە ژیاون. دیارە مناڵی ئەوانە فێری زوانی مناڵانی دەوروبەری خۆیان دەبن. یان مناڵ لە وڵاتی نامۆ پای ناوەتە سەر دنیاوە. دایك‌و باوك خواخوایانە كورەكەیان فێری زوانی ئەوانە بێ. كە ئەو كاریان لە لا دەكاو هەوڵبدا بەچكە ئاغا تێ بگەن‌و تێیان بگا.

بۆ نمونە چیرۆكی دولەو كوردانە دەگێڕمەوە.

پەیام نێرێكی گۆڤاری روزالیوسف وتووێژی دەگەڵ **عەبباس مەحمود عەققاد** دا كردبو. یەك لە پرسەكان ئەمە بو: تۆ لەكام مەڵبەندی میسرا لە دایك بوی؟ عەققاد گوتی: كچم من میصری‌نیم، كوردم. باوكم خەڵكی دیاربەكر بو، چەرچی ئاوریشم فرۆش بو. كەڵافە ئاوریشمی دیناو لە میصر دەیفرۆشتەوەو بەوە دەژیاین. دواجار لە چەرچی گەریەتی وازی هێناو دەگەڵ دایكم ئێمەشی هێنا قاهرەو بە یەكجاری نیشتەجێ بوین. خوێندم‌و پێ گەیشتم‌و بومە نوسەر بە عارەبی. كەڵافەش چونكە لای عارەب عوقدەی ناوە نازناوی خۆم كردە عەققاد.

جارێكی‌تر، رۆژنامە نوسێكی دیكە، ئەو پرسیارەی لە **شێخ عبدالباسط عبدالصمدی** قورعان خوێنی ناوداری میصری كردبو. كە تۆ لە كام عەشیرەتی. گوتبوی باوكی من كوردێك بو لە ژیانی ئاوارەیی دا هاتبوە شاری قاهیرەو ببوە مجێوری مزگەوت‌و من لە میصر لەدایك بوم.

جا ئێستا چخوابەرداره گلەیی لە عەققاد بكەین، بۆچی بەكوردی نەنوسی؟ یان بە عبدالباسط بێژین: كوا مناجاتی بەكوردیت؟

پێویسته له بیرمان نەچێ؛ مرۆ وەك فرشته نیه، که بژیوی نەبێو بژی. هەمو کەسێك وردو درشتو خاوو گشت، چکەوتبێته ناو چاڵا،یان حەوتەبەقە باڵا بێ؛ نانو ژیانێکی هەر دەوێ. بەرگو پێڵاوی گەرەکە. ئاتاجی ئەنواو بانێکە له بۆرانی بپارێزێو شەوانه تێیدا بسرەوێ. هەموکەس بۆ کەرستەی ژین پێویسته ئەرك بکێشێو چەند بۆی دەلوێ بۆ خۆشی ژیان بکۆشێت. هونەرمەند هونەری دەرخاو پلەو پایەی خۆی وەسەرخا.

دەسا با لێکی دەینەوە: ئەو کوردە خاوەن جەوهەرەی دەبەر حوکمی عەرەبو تورکو فارسدا. نوسینی به زمانەکەی خۆی نەك هیچکەس پەرەی پێ نەدا، بگرە بەتاوان حەساو بێ؟

ئەگەر سواری سەری خۆی بێو لەسەر کوردی نوسین سوربێ؛ کێ ئافەرینی لێ دەکا؟ کێ کتێبەکەی لێ دەکڕێ؟ بەچی بژی؟ بەچی جێگەی له کۆمەڵگادا خۆش بکات؟ دەپێناوی کوردی نوسیندا بیگرن. کێیه لەسەری وەجواب بێت؟ کوردی خزمی؟! ئەوان بۆخۆیان لەچاڵدان پێویستیان بەخەڵکی هەیه دەستیان بگرێ.

رەنگه ئێستا لەبەرخۆتەوە بپرسی: گەلۆ ئێمەش وەك عەرەبو تورکو فارس موسوڵمانین، خاون بڕوا به قورعانین. بۆچی ئێمه زمانمان لێ قەدەغەیەو ئەو برا موسوڵمانانه بەزمانی خۆیان دەنوسن قەیدی نیه؟!.

وەرامەکەشت ئەمەیە:

دەستوری ئیسلامی بەراست کەقورعانه دەڵێ: موسوڵمانان بران. پێغەمبەری خودا فەرموی: هەرگیز عەرەب له ناعەرەب زلتر نیه. کێ له گوناه به پارێزترە له لای خودا بەرێزترە.

سەلمانی فارسی ناوێك، کەس نەناسو روتو پێخواس کۆیلەی زەلامێ جولەکە، لای پێغەمبەر له خزمه نیزیکەکانی بەرێزتربو. فەرموی سەلمان کەسیمنه.

له دوای کۆچی پێغەمبەریش هەتا نیزیکەی چلساڵێك کەس گوێی نەدەدا به نەژاد، به خوێن، به نەجیمیو نانەجیمی. هەر له خوا ترسان مەرجبو بۆ گەورەییو قەدرو حورمەت. بەڵام به هەزار داخەوە هەر لەو ساوە حوکم کەوتە دەست بەرەی ئەمەویەکانو پادشایەتی به کەلەپور له ناو ئیسلامدا دامەزرا. برایەتی گەلانی ئیسلام توایەوەو بەناخی هەردا رۆییه خوار. کار بوبه زۆردارو بێزۆر. هەرکەس، هەرتیرە، هەربەرەی دەستەڵاتی وەدەس کەوت خۆیو خزمو هاونەژادی بڵند کردو وەکو ئاژەڵ له هاودینه نامۆیەکانی دەڕوانی. خەلیفەکانی ئەمەوی ئەگەر تەرمێکیان بدیبا، دەیان پرسی: کێیە؟ ئەگەر دەیانگوت قورەیشه، هاواریاندەکرد خزمەرۆ. ئەگەر بیان گوتا عەرەبه، دەیانگوت له هۆز کەمی کرد. بیانگوتایە عەرەب نیەو موسوڵمانه، دەیانگوت ها، ماڵی خوایه دەیداو دەشی سێنێتەوە.

دراو خۆشبێو مەلا خۆشبن؛ درۆ کردن بەزمانی پێغەمبەرەوەو به بوختان حەدیث هەڵبەستن، له توڵەکه هەزرانتربو. گوتیان پێغەمبەر فەرمویه: خوا له ناو جانەوەراندا، ریزی لەبابه ئادەمنا. له زاروزیچی ئادەمدا، هۆزی عەرەبی هەڵبژارد. له ناو هەمو هۆزی عەرەب، قورەیشی زۆر پەسند

کردو کردیە گەورەی بەرەی مرۆ.

گوتیان عەرەب دەگەڵ ناعەرەبدا هاو کوف نیە. واتا ئەگەر ژنێکی دەشتەکی عەرەب، مێرد بە یەکی وەکو ئەبوعەلی سینا بکا دروست نیە. چونکە پایەی ژنی عەرەب زۆر لەوپلە بەرز ترە. گوتیان پێمێرد لەناو گۆردا، بە عارەبی مردوی ناعەرەب دەدوێنن، جا با مردو کۆنە ترکێکی بیلمەز بێ. گوتیان لە رۆژی قیامەتا هەمو کەسێك دەبێ عارەبی بزانێ دەنا بەشەق دەری دەکەن. گوتیان، گوتیان... و...

کاری خۆ بەزل زانینو نەژاد پەرستی عارەبی خاوەن دەستەڵات، هەر بەوەندەوە نەوەستا کە بڵێ: دەبێ بە عارەبی فێربنو بەس. گوتیان: هەرکەس برۆای وابێ دەتوانێ بەزانستو خوا پەرستی بگاتە رێزی عارەبان. کافر دەبێو نێویان لێ دەنێین (شعوبی). و لەسەر ئەو تۆمەتە گەورە بش‌کوژرێن، بە فیرۆ دەرۆن.

جا وەختێ حاڵ ئەو حاڵەبیو دنیاو دینێ هەمو کەسێك، بە عەرەبی نوسین بەندبێو بە عەرەبی گوتن بژیو لە قەبرو قیا مەتیشمان‌دا، عەرەبی نەزانین لاڵ‌بین؟ چۆن دەکرێ گلەیی بکەین کە فلانکەس بۆچی نەیگوتوە عەرەب نیم. یان فیسارکەس بۆ بە زمانی خۆی نەنوسی؟! جا نەك هەر کورد بگرە هیندیو فارسو ترکو ئەفغانیو گەلانی تریش، کە ژێر چەپۆکەی عەرەب بون؛ خوێانو زمانەکەیان لەبیر خۆیان بردۆتەوەو بەختەوەریان ئەو کەسە بوە کە بتوانێ خۆی وا بە عەرەب نیشاندا کە بە عارەبی بزانن ـ هیچ نابێ پێمان سەیر بێ کە پیاوێکی زاناو دانای وەك صاحیبی‌بنی عەبباد کە لە چەرخی چوارەمی کۆچی‌دا ژیاوە؛ بڵێ نارۆانمە ئاوێنە چونکە بیچمی ئێرانیەکم نیشان‌دەدا، بێزم لەخۆم دەبێتەوە. یان شیخ محمدی زاهید، کە نازناوی تاج‌العارفینی هەبوەو باپیری ئەو شیخ حیسام‌الدین چەلەبیەبوە کە مەولانا جەلال‌الدین لە مەثنەوی پێی هەڵدەڵێ، لە هۆزی گاوانی کوردو لە سەرەتای چەرخی شەشەمیندا ژیاوە. فەرمویەتی: «شەو کورد بومو هەر کردیە رۆژ بوم بە عەرەب».

هەوڵدان بۆ بونە عەرەب، یان فێربونی زمانی پاراوی عەرەب کە قورعانی سەرینچاوەی دینەکەمان بەو هاتوە. ئەوەندە کاریگەر بوە، کە یەکجاری خۆمان لەبیر بەرێتەوەو کەس ئاور وە سەر زمانو رەچەڵەکو نەریتی نەتەوایەتی نەداتەوە.

ئەگەر لە پاش نەمانی عەبباسیەکانو نەژادپەرستانی عارەب؛ گەلانی فارس یان تورك یاخۆ موسوڵمانانی تر، دەپاڵ عەرەبی فیربوندا، زمانی زگ ماکی خۆشیان ژیاندۆتەوە هەر خزمەتیان بەزمانی قورعان کردوە. بەو زمانەی کە عەرەبی نەزانەکان زانیویانە قورعانیان بۆ تەفسیر کردون. حەدیسیان پێ وەرگێڕاوە، هەڵبەستو پەخشانەکانیان، با بە عارەبیش نەبوبێ هەر باسی خودا ناسینو قورعان بە پیرۆز زانین‌بوە. کە دیتوشیانە ئیمانیان بە دەکارکرنی زمانیان لەدەست نادەن. هێدی هێدی مێژوی نەتەوایەتی خۆیان، ئەدەبیاتی میراتی رابردوەکانیان. هێناوەتە سەر کاغەزو شناسنامەی سەربەخۆیی نەتەوەی خۆیان سازداوەو پێی بونە پیاو.

بەڵام بەناشکوری ناڵێم! ئێمەی کوردی موسوڵمانی بەستەزمانی هەمیشە ماف پێشێل کراو، قەت عاسمانی ساومان نەدی. شەشەکان یان رەمەزان بو. بەشمان هەر ژەمی بێنان بو، ئاغاکانمان ئەگەر عەرەب یان تورك یاخۆ فارس بون، هەرچەند بە دەم گوتویانە: ئێمە برای دینی‌تان‌و موسوڵمانین‌و هەمو پەیرەوی قورعانین. لەراستی‌دا خواردویانین. تەنانەت زمانەکەشمان لەلای ئەوان بویتە مایەی گوناهباری. کورد هەرگیز لە هیچ کاتێکدا لە ژێر حوکمی ئەو موسوڵمانە جوانانە! نەی وێراوە تەفسیری قورعانی خوداش بەزمانی کوردی بنوسێ. چجای باسی ژان‌و کوانی دەردی ژێردەستەیی‌و پەستی‌و دادو هاوار لەدەس برایانی هاودین بە زمانە خواپێداوەکەی لە بارەگای خودا رانێ. کورد ئەگەر پێی خوێندرابێ، هەرگیز بە زمانی خۆی نەبوە. زمانی خەڵکی خوێندوە. ئەگەر جەوهەرو هونەری لەپاڵ خۆی‌دا شك‌بردوە؛ ناچاربوە بەزمانی لەخۆی بێگانە نیشانی‌دا. ئەوکابرایەی لەبەرحوکمی فارس یان تورك یان گەلێکی دیکە دایەو جگەلە زمانی ئاغاکەی، زمانی‌تر رەواجو برەوی نیە. ئەگەر بەتەمابێ بژی‌و مایەی بژیوی پەیداکا. گەرەك بەزمانی رەواجدار رمێنێك بۆخۆی پەیداکا. وا دەبینین کە هەزاران لە نوسەرو هونەرمەندانی بەچکە کورد، لە فارسی‌و ترکی‌و عەرەبی‌و تەنانەت روسی نوسیندا، خاوەن ناون‌و لە زمانە زگماکەکەشیان بەش براون.

بەڵێ ئەو داگیرکەرانە موسوڵمانە بەدەمانە ویستویانە گەلی کوردمان، کە خاوەنی کوردستانە بتوێننەوەو توانەوەشی بەنەمانی زمانیەتی. تا بتوانن کوردستانی داگیرکراو بەیەکجارەکی قوتدەن‌و ماڵخوراو بەکوێ زوخاڵ بێ.

بەڵام خواستی خودای گەورە، دەگەڵ ویستی ئەو گەلە کوردخۆرانەدا، یەکتریان نەگرتۆتەوە. لە هەر دەورو زەمانێکدا، لەکوردستان چەند کوردێکی وا هەڵکەوتون؛ کە بە زمانە خودا پێداوەکەی خۆیان، بە شیعری ناسك‌و پاراو، لە بەر خودا پاڕاونەوەو ئاسەواری بایەخداری وەهایان لێ بەجێماوە کە بە لافاوی زۆرداران نەروخاوەو هێندە خۆش‌و دڵبزوێن بون، گەلی کورد لەناو دڵیاندا هەڵیان گرتوەو سینە بەسینەو دەستاو دەست، باب بە روڵەو پیاو بە نەوەی خۆی ئەسپاردون. بەڵگەی مان‌و نەتوانەوەی زمانەکە لەناو شیعرو ئاسەواری ئەو چەند کوردە بلیمەتە، گەیشتۆتە دەستی ئێمەو ئێستا زۆر بە شانازی دەڵێین: ئێمەش خاوەنی زمان‌و ئەدەبیاتی گەشەدارین‌و دەتوانین بە خۆمان بێژین: ئێمەش چتین...

یەك لەو پیاوە کەڵەپیاوە بەناوانەی کە بونە هۆی نەکوژانەوەی بڵێسەی گڕی بەتینی زمانمان، شیخ ئەحمەدی جزیری بو. ئەگەر لە نیوە بەیتێکیا فەرمویەتی: «شەوچرای کوردستانم» زۆر دوروستەو هیچ گومانی تێدا نیە.

ئەو شەوچرا تیشکدەرەی کە خودا لە رۆژگارێکدا، بۆ گەلی کوردی ناردوە؛ لەسێ لاوە تیشکی‌داوەو تاریکی لەسەر رەواندوین. یەکەمینیان، خودا ناسینی بەراستی، کە ناومان لێناوە عیرفان. دوهەمینیان، شیعری تەڕی دڵدارانە واتا غەزەل. بەشی سێهەم، هەرچەندە خۆی ئەو

نیازەشی نەبوبێ. دەکار هێنانی زمانی خودا پێداوی خـوێەتی کە کوردی‌یەو زمانەکەی بەشـیعری ناسكو دڵگـر بۆ هەڵگـرتین. چـۆنە لەناو هەزاران‌و هەزاران کوردی خـوێندەوار، کە هاوچەوری جزیری بون؛ ئـەو پیاوە بڕیاری داوە هەڵبەسـتی بە کوردی بڵێ‌و بەڵگـەی هەرگیز نەمردنی لەناو دڵی هەمو کوردی خوا پەرستا کەبیناسن تۆمار بکا؟

وەرامەکەی زۆر هاسانە. مەلا لە قورعان‌و حـەدیث شـارەزای بێ‌هاوتا بوە. زانیویەتی خـودای گەورە هەر وەك دە عارەبی دەگا، لەو زمانە کوردیەش دەگا کە خـوێ بە بەندەی بەخشـیوە. رازو نیاز دەگەڵ خوادا، بە هەر شێوەو زمانێك بێ فەرقی نیە.

مەلا لە پلەی عیرفاندا گەیشتۆتە چلە پۆپە، دەگەڵ خودا تێکەڵ بوەو بە فەرمودەی ئـەولیایان، گەیوەتە وەحدەتول‌وجـود. عارف کە گەییە ئـەو پایە، ئیتر دنیاو قیامەت‌و خـۆشی‌و ناخـۆشی‌و هەژاری‌و سامان داری، لای ئەو نرخـی پوشـە کایەکی نامێنێ. لە هەر چیەکی رادەمێنێ خـودای تێدا بەدی دەکا. وەکو حافظ پێمان دەڵێ:

لەمەیخانەی‌مەجوسان‌رۆشنی‌خواهاتەبەرچاوم دەبرۆوانەچتۆتیشکی‌لەکوێداخۆی‌نیشانداوم

مەلا لە شێعریکیا دەڵێ:

مینەت ژخودایێ کو بەعەبدی خۆ مەلایێ ئیکسیری غەمی عیشق نە دینارو درەم دا

کەسێ کە سوپاسی خوا دەکا لە جێگـەی دینارو درەم، ئیکسـیری ئـەوینی هەیە، کێ دەتوانێ حوکمی لێ‌بکا واهەستە یان وا دانیشە.

دەبا بزانین ئەو ئەوینە پاكو بەنرخو هێژایەی یەکسەرە یا دوسەرە بو؟ واتا ئەوینی خودابو، یان دڵداری کیژێکی خەڵکی دنیابو. یان هەردولا؟... ئـەو کەسـانەی لەعیرفـان زۆر شـارەزابون‌و لە هەرچی سەرزەمینی‌بێ تەکیونەوەو سـەرتاپا هەر بۆ خـودابون. لایان وایە ئـەو ڕێبوارەی کە ئـەم رێگە دژوارە دەگرێتە بەری، دەبێ خۆی بۆ ئامادە بکات. دەبێ دڵی بە ئەوینی مەجـازیەوە خـەریك بکا تا وا نەرمو ناسك بێ، کە بتوانێ سوزی ئەوینی خوداییش وەخۆ بگرێ.

مەولانای رۆمی فەرمویە: صوفی کە عیشقی مەجازی نەچێشتبێ گایەکی مێزەر بەسەرە.

جامی دەڵێ: لاوێك داوای لە پیاوێکی خودایی کرد، لە عیرفـاندا ماموّسـتای بێ. لێی پرسـی: هەرگیز گیرۆدەی داوی ئەوینی جوانان بوی؟ گوتی: نەخێر. گوتی: برۆ ببە عاشق. ئەوسا وەرە تا بە شاگردت وەرگرم.

مەلای ئێمەش، کە بێگومان لە عیرفاندا، مەلا جامی‌و مەولانای رۆمی بەلخیشی پێ راناگەن. لەو فێرگە سەرەتاییەوە، ملی لەو سەفەرە ناوە. دڵی داوە بە کیژە کوردێکی نازدار کە خوای گەورە هەرچی جوانیو هەرچی نیشانەی صەنعەتی بێ چون‌و وێنەی خوێەتی بەوی داوە. کورەی ئـەوینی مەجازی، دڵی مەلای قاڵ کردوەو خشتو خـاڵی سـوتاندوەو دوبارە دای رشتۆتەوە. تا بە پاکی‌و بەوپەری ئامادەییەوە بچێ بەپیر ئـەوینی خـودای تاکەوەو لەو کرەوە کرگاری بێتە بەرچـاوان‌و لە جۆگەوە پێ هەڵگەرێ تا دەگاتەوە بناوان‌و لە سۆنگەی دڵۆپە ئاوێك، دەریا بە چاوان ببینێ. ئەوسا

بۆ هەتاهەتایە تێکەڵ بە دەریا بێتەوەو بەرەو بەژ نەگەڕێتەوە.

ئێستا بۆمان دەردەکەوێ، کە بۆ مەلا هەستی گەرمی دەرونی خـۆی بە کوردی بۆ هۆندوینەوە. هیچ‌گا چاوی لەوە نەبوە، ڕێزو قـەدری لە سایەی نوسـینەکانی لە لای خـەڵك بۆ پەیدا بێ. ماڵی دنیاو ئافەریمو بارەقەڵڵای خەڵکی لەلای ئەو هیچ نرخی نەبوە. لە ڕێزی ئەو کەسانە بوە کە دەڵێن مانای ئایەتی «هەردوك سوڵەکەت فرێ‌دە» کە خـوا بە موسـای فـەرموە. واتا دنیاو قیامەتیشـت لەبیر بچێ. نە بۆ بەهەشت چون خواناس بە، نە لە ترسی جەهەندەمێ. نە بۆ قەدرو ڕێز لە ژیاندا. ئەو ئەویندارى خودایەو؛ خواش لە کوردیەکەی تێ‌دەگا. بە ڕواڵەتیش ئەویندارى کیژە کوردێکـی جوان‌چاکە. کە صنعەتی یاری گەورەی، لە ڕوخساری ئـەودا دیوەو پێی‌هەڵدەڵێ... بە کیژە کوردا هەڵ‌دانیش خـۆناشێ بە کوردی نەبێ. دەبێ هیچ نەبێ بە خـەیاڵ لەلای وابێ ئـەگەر یارە دنیاییەکەی، ناڵەی دڵی ئـەو بیبیسـێ، کەمێك لەزۆرێك تێ‌بگـا. بۆیەش دەڵێم: یاری دنیای بە ڕواڵەتی. چونکە سەرلەبەر دیوانی شیعری مەلا بپشکنی هەمو شیعرو هەڵبەسـتێکی، هەم غەزەلە هەم عیرفانە. وەهای ئەم دوە لێك‌داوە کە نازانی مەبەستی سەرەکی‌کامە. واتا ئەوینی مەجازی وا بۆتە عیشقی حەقیقـی، کە هەرگیز لێك هاوێر نەبون. لە مەنزڵگـای وەحـــدەتول وجـــودیشی‌دا، خودای لە تیشکی ڕوخساری ئەو کیژە کوردەدا دیوە. دەیسا با مەلا بناسین...

مەلای جزیری:

عارف و شاعری پایە بەرزی کورد.

چەندین چەرخە ناوی ئەو خواناسە گەورەو شیعرەکانی، لە چوار قورنەی کوردستاندا، بە سەردەمو زارانەوە. شەوانی هەینی لەمزگەت، لە کۆبونەوەی دەرویشان، لە تەکیەکان، لە بەزمی مەولودنامەدا، شیعری مەلا گوڵی سەرسەلەی جڤاتە.

هەمو کوردێکی خوێندەواری خودا پەرست؛ ناوی ئەو پیاوە خواناسەی، لە دڵدا جێ کردوەتەوە. بەڵام تا ئەم ئاخرو ئۆخریانەش، کەس ئاوری وەسەر ژینامەی ئەو شێخە نەداوەتەوە. لە سەرەتای ئەم چەرخەوە، جاروبارە لێرو لەوێ، چەند کەسێك بۆی تێکۆشاون، کە بیناسن وبزانن کەنگێ ژیاوەو چۆن ژیاوە. جا چونکە زۆر درەنگ بۆی چون، ژینامەی ئەو پیاوە گەورە، هێند ئاڵۆزو پڕگرێو گرفنچك بوە؛ کە زۆری زانایی دەوێ تا باش بۆمان ئاشکرابێ. مەلا کەی ژیاوەو چۆن ژیاوەو کەی هاتۆتە سەر دنیاوەو کەی کۆچی دوایی کردوە؟...

بەگشتی ئەو نوسەرانەی کە دەربارەی مەلا دواون. لە سەر ئەمەندە پێك هاتون: کە ناوی «شیخ ئەحمەد» بوەو خەڵکی جزیرو بۆتانە، کە شارێکە لە کوردستانی تورکیاو کەوتۆتە بن چیای جودی. ئەو جودیەی کە گەمیەی نوح پێغەمبەری لێ گیرساوەو ناوەکەی لە قورعاندایە.

لە سەر ئەمەندەش پێك هاتون، کە نازناوی لەشیعردا، جارجار مەلا، جارجار مەلێ، هێندێك جاریش «نیشانی» بوە. مەلاو مەلێکەی ئاشکران؛ کە بە مانای زانا لەعیلمی عەرەبین. بۆ نیشانی‌یەکەشی دەڵێن: نیشان یان ئامانجی تیرە، کە مەلا نیازی وابوە: بەتیری ئەوین پێکراوە یان مەبەستی خاڵی سەر گۆنای یار بوە، کە کرمانجان بە خاڵ دەڵێن نیشان. واتا خۆی بەو خاڵەوە ناو ناوە کە لە رومەتی سەلماوە دیاری داوە.

ئیتر لەسەر دیاری دانی دەورانی ژیانی مەلاو هاتنە دنیاو کۆچ کردنی، زۆریان قسە تێك‌گیراوەو لەسەر زۆرشت پێك نەهاتون.

ئەوا ئێمە هەرچی مێژو نوسەکانی خۆیی‌و نامۆ لەو بارەوە نوسیویانە، بۆ ئێوەی دەگێرینەوە.

بیرو بڕوای هەژارانەی خۆشمانتان لەبەردادەنێین. بەهومێدم کە ئێوەی خـوێندەواری ژیر، بتوانن ژینامەی مەلا لەو ناوەدا رون کەنەوە. مامۆستا **عەلائەالدینی سەجادی**، خوا دەس بە عومریەوە بگری. لە مێژوی ئەدەبی کورددا، زوربەی بڕوای جۆربەجـۆری مێژو نوسـانی پێشـە خـۆی تۆمار دەکا. کە بۆتانی رادەگوێزم:

لەژێرناوی جـزیری‌دا مامۆسـتا عەلائـەالدین، ژمارەی ١٤٠٧-١٤٨١- ی داناوە کە وادیارە لای‌وابوە، لە چەرخی پازدەی میلادی، مەلا ژیاوە، واتا بەو حەسابە دەبێ، تەمەنی حـەفتاو چـوار سال رابردبێ جا مردبێ. ئـەم جـار هاتوە زۆر رەنگین‌و سـەنگینانە، پێشـەکیەکی دەربارەی مەلا نوسیوە، کە لە راستی‌دا زۆر جوانەو لەپاش ئەو پێشەکیە دەڵێ: بولبولی سـەرچڵی ئـەم داسـتانە، ناوی شیخ ئەحمەد، کوڕی شیخ محمدە. لە جزیرا بۆتان «گزرتادوقـردو» هاتوتە دنیاوە. هەر لەو شارەش مردوە.

بەڵام هەرچەندە وەك گوتمان ساڵی بون‌و نەمانەکەی بەژمارە لەبن ناوەکەی نوسـیوە. کەچـی هەر لەم باسەی خۆیدا، خـودی اسـتاد عەلائـەالدین پێمان دەڵێ: لاپەڕەی مێژوی ژیانی شـیخ ئـەحمەدی جــزیری، زۆرتاریکــە. تۆژینەوەو وردبونەوەی، زۆر وزانایانەی دەوێ. دەســا وامن بۆگەیشتن بە ئامانجێك، هەرچی دەربارەی ژیانی شیخ ئەحمەدەوە نوسراوە. لە کتێبە مێژوە کەی خۆمدا کۆم کردەوە. لام وایە رەنگیێ ئەوساکە مێژوی ئەوپیاوە هێژایە تۆزێك باشتر رون بێتەوە.

دوکتور **بلەچ‌شیرکۆ**- بلەچ شێرکۆ ناوی نهێنی خوا لێ خـۆشبو، جـە لادەت عالی بەدر خـانە- لەکتێبی، «القضیەالکردیە»دا دەڵێ: مەلای جزیری، ناوی شیخ ئەحمەدو خەڵکی بۆتانە. لە ساڵی ١١٦٠ میلادی‌دا لە شـاری جـزیرو بۆتان مردوە، شـیعری زۆری لەغەزەل‌و الهیات‌و عرفـان‌دا هەیە.

مامۆسـتا **ئـەمین زەکی بەگ**، بە رەحمەتبێ. لە هەردو کتێبەکەی‌دا واتا «مێژوی کوردو کوردستان»و مێژوی خاوەن ناوانی کورد «مشاهیر الاکراد»دا دەڵێ: مەلای جـزیری ناوی شـیخ ئەحمەدە. لە دوانیمەی سەدەی شـەشـەمی کۆچـی‌دا، لەرۆژگاری دەسـتەڵاتی عیمادالدین، کە فەرمانرەوای موصل بوە ژیاوە. دیوانی شیعرەکانی خـۆی بۆ فـەرمانرەوای (تەوریز)ی کە ناوی، خانی خانان بوە، بە دیاری‌و پێشکەش ناردوە. کەچـی هەر ئـەو مێژو نوسـەش لە شـوێنێکی‌تر فـەرمویە: مەلا کەوتوتە دوای جـامی. واتا لە پاش مەرگی مەولانا عبدالرحمانی جـامی، مەلا ژیاوە. کە ئەم دو ریوایەتانە هەرگیز یەکتر ناگرنەوە. چونکە جـامی لە چـەرخـی نۆهەمی کۆچـی ژیاوە.

مامۆسـتا **محمدعەلی‌عەونی** رەحمەتی. کە ناودارانی کوردی ئـەمین زەکی بەگی بە عارەبی وەرگێڕاوە. دەربارەی ژیانی مەلاوە چەند پەڕاوێزێکی هەیە. لە یەکێکداوای نوسیوە:

ئەو شیعرانەی، کە لە دیوانی جزیری، ناوی سەعدی‌و حافظو جامی تێدایە. هیچیان شـیعری جزیری نین. ئاوەکین‌و لاوەکی، هەروا سەربەخۆ رەگەڵ دیوانیان خستوە.

مامۆستای رۆژ هەڵات ناسی روس: **ئۆگستژابا** لە کتێبە ناودارەکەی‌دا، کە بەناوی حکایاتی کوردە، دەربارەی جزیری ئێژێ: مەلا خەڵکی جزیری ئیبنو عومەرە، لە دەورانی عیمادالدینی زەنگی‌دا، واتا لەنێوان ساڵانی ٥٤٠-٥٥٦ دا ژیاوە. مامۆستا عەلاءالدین لە یەکەم چاپی مێژوی ئەدەبی کوردیدا، لەروپەر ١٦١، بای‌داوەتەوە سەرباسی مامۆستا عەونی‌و فەرمویە: بەرلەوە باسی ژینامەی مەلای جزیری تەواوکەم. چەند بەیتێکی گرانی مەلای جزیریم، کە خۆم مانام نەدەزانین، ناردە میسرێ بۆلای مامۆستا **محمد عەلی عەونی**؛ کە بۆمیان لێك بداتەوەو بە پەلە بیان نێرێتەوە. ماڵم هەقە زۆر پیاوەتی دەگەڵ کردم. رۆژی ٩٥١/٥/٤ وەرامەکەم بۆهاتەوە. جیا لە مانای شیعرەکان، دەربارەی ژیانی مەلاش شتێکی نوێی بۆ نوسیبوم‌و فەرموبوی: دەمێك ساڵە هەر خەریکم کە دەربارەی ئەو شیعرانەی لە دیوانی جزیری‌داو، ناوی سەعدی‌و حافظو جامی دەهێنێ دەتوژمەوە.

داخۆ راست هەر هی مەلابون؟ یاخۆ بەناوی ئەوەوە خراونە ناو دیوانەوە. تا خواوراستان، لەم ئاخر ئۆخریانەدا، چاوم بە دەسخەتێك کەوت کە لەساڵی ١٣٢٢ کۆچی‌دا نوسیویانەو لەکوردستانی جەنوبی، ماوەتەوە. لەپێشەکی ئەو دەسخەتە ژینامەی مەلا نوسراوە. تیا دەڵێ: «شاعیری بەرێز جزیری، هاو زەمانی سوڵتان محمد فاتیحی عوسمانی بو. کە وابو ئەبێ جزیری، لە پیاوە ناودارەکانی سەدەی نۆهەمی کۆچی بێت. ئیتر گومانم نەماوە ئەو شیعرانەی کە تیاندا ناوی سەعدی‌و حافظو جامی هێناوە، هی مەلایەو لاوەکی‌و دەسەرخراو نین. دیسان مامۆستا سەجادی لەسەر ئەم باسەی خۆی دەڕواو دەڵێ: رۆژهەڵات ناسی ئەڵمانی **فۆن هارتمان** ساڵی ١٩٠٤ میلادی، دیوانی مەلای جزیری کە لە برلین لەچاپ داوەو بە خەیاڵیش وێنەیەکی سیمای جزیری کێشاوەو خستویەتە سەر بەرگەکەی ئەویش دەربارەی ژیانی مەلا هەروەك ژابای ‌ی زانیوە. سەجادی لەپاش ئەوهەمو باس‌و خواسە هەمە جۆرە بۆرو زۆرەی رایگوێزاوە. ئەمجا بۆخۆی بیروڕای خۆیمان پێ دەڵێ‌و فەرمویەتی: مەلا لەناو قصیدێکدا، بەیتێکی هەس، بەم جۆرەیە:

گەر لوءلوئی مەنثور ژنەظمێ تە دخوازی   وەر شیعری مەلێ بین تە بە شیرازی چحاجەت؟

گەلۆ، نیازی لە شیرازی، سەعدی بوە یا نە حافظ؟ حافظ ساڵی ١٣٩١ میلادی بە رەحمەتی خودا چوە. ئەگەر مەبەستیش سەعدی‌یە ئەویش خەڵکی سێزدەهەم سەدەی میلادە. کە وابو، ئەو ریوایەتەی کە گوتویە مەلا لە چەرخی دوازدەهەمی میلادا لە دنیا دەرچو، پوچ دەردەچێ. لە لایەکی تریشەوە، وا دەزانین کە مەولانا عبدالرحمانی جامی، ساڵی ٨٧٧ کۆچی (١٤٧٢ میلادی) لە کوردستان رابردوەو لە هەولێرەوە رەدبوەو بۆ حەج چوە. لە باسی سەفەرەکەی‌دا. لە شوێنێکدا فەرمویەتی: لە جزیر چومە دیاری پیاوێ پیر. نیوە پیاوێکی دیش هەبو لە حەریر. وا دیارە پیرە مێردەکە مەلای جزیری بوبێ‌و لەو کاتەش‌دا، عەلی حەریری لە تافی جوانی‌دا بوە، بۆیە بە نیوەپیاوی ناودەباو دەبێ جامی ئەو دو کەسەی بەکەیفێ بوبێ، بۆیە باسی کردون.

خۆ دیاریشــە تا پیاو لە تەمەنی شـێصت سـاڵانە تێ نەپەڕێ، بە پیرەمێرد ناوی نابەن. کە وابێ دەبێ دەوروبەری ساڵی ۸۲۰ ی کۆچی پێی نابێتە سەر دنیاوە.یان توزێ کەمتر، یا زیاتر.

خۆ ئەگەر ئەمین زەکی بەگ، بەڵگەی ژیانی جزیری، لە چەرخی شەشـەمی کۆچـی دو بەیتی ناو دیوانەکەس. کە بە خـەیاڵ لای وایە دۆزیویەتەوەو بێگومانە. ئێمە دەڵێین: نەی‌پێکـاوەو لەم دوبەیتەی نەزانیوە. با بزانین چون؟!

مەلا لەشوێنێکا فەرمویە:

ئەی شەهەنشاهی موعەظظەم حەق نیگەهداری تەبێ

سورەیی «انافتحنا» دەور ماداری تەبێ

لە شوێنێکی تریشا، لە سەرەتای قەسیدەیەکا دەڵێ:

خانی خانان لامعی نەجماتە هەر پڕنور بێ　کەشتی‌یا بەختی‌تە ئەز بایێ موخالیف دوربێ

ئەمین زەکی پێ دادەگرێ، کە ئەم شەهەنشا زەبەلاحــەو ئــەو خـــانی خـــانانە، لە زەمانی دەستەڵاتی ئەتابیك عیمادالدین زەنگی‌دا، کە فەرمانرەوای موصل بوە، لە تەورێز حـوکمی کردوە. مەلا ئەو دو بەیتانەی خۆی دەگەڵ دو قەسیدەکەدا بۆ خانی خانان ناردوە. ئەتابیك عیمادالدینیش، لە چەرخی شەشەمی کۆچی ژیاوە. کەوابو مەلای جزیریش دەبێ خەڵکی ئەو چەرخە بێ.

مامۆستا ئـەمین زەکی‌بەگ، هیچ بۆی رون نەکردوینەوە؛ ئـەو خـانی خـانانە کێ‌بوە؟ کەی لە تەورێز بەو ناوە حاکمێك هەبوە؟ مەلا کاری بە خـانەکەی تەورێز چبوە؟ تا بە شـیعر باسـی بکـا. ئەمجار ئەم واتەی شاهەنشاهە هەر بۆ شێرە کوللەی خـەڵکـی ئێران، بویتە نازناو، هەرگیز خـانی والی تەوریز، نەی‌وێراوە بەوناوەوە خۆی نیشان‌دا. ئێمە دەبێ بۆ ناوی خـان لە تورکیا پتر بڕوانین تا ئێران. بۆ نمونە بۆچی نابێ مەبەستی مەلا لەو خانە، سوڵتان محمد خانی فـاتحبێ کە لە سـاڵی ۸۵۵ را تا ۸۸٦ سوڵتانی ئەستەنبوڵ بوەو ناوی خەلیفەی ئیسلامی لەخۆ ناوە؟ یان بۆچ سـوڵتان بایەزید خانی دوهەم نەبێ کە ۸۸٦ چـویتە سـەر تەختی پاشـایی‌و تا ۹۱۲ ی کۆچــی ماوەتەوە. ئەگەر هەربشڵێن شاهەنشا، مەبەست حـاکمی ئێرانە؛ خـانی تەوریز ئـەوناوەی لێ ناوەشـێتەوە، بۆچی نەڵێین مەبەستی مەلا لەوناوە، سوڵتان حوسێن بایقرایە کە لە تەیموریەکان بوە لە چەرخـی ۹ تا سەرەتای چەرخی دەیەم بەسەر ئێران‌را دەگەیشت؟

جا وەك مامۆستا سـەجـادی، لەم بۆچـی‌و چـدەبویانەی هەڵدەکرێنێ؛ وا دەنوێنێ کە دەبێ، بە هەمو بەڵگان، جزیری لە چەرخـی نۆهەم لە سـاڵانی نزیك ۸۱۱ دا هاتبێتە ناو ژیانەوەو لە دەوری ۸۸٦ دا بە رەحمەتی خوا شادبوبێت. ئەمجار مامۆستای سەجادی، بۆ پوچاندنەوەی ئەو قسەی کە وتراوە: مەلا لە چەرخی شەشەمدا باوی بوەو هەر لەو چـەرخـەدا مردوە. بەڵگـەیەکی تری هەیە، کە بەراستی جێ سەرنجـە. دەڵێ: ئـەگەر چـاوێك بە کتێبو پەڕاوەکانی دەورانی پێش مغـولاندا بخشێنین؛ لە هیچ شوێنێك توشی وشەی مەلا نابین. پیاوە گەورەکانی دینی‌و هۆزانەکانی ئـاینی، نازناوی خواجەیان هەبوە یان پێ‌یان گوتون: مەولانا.

مغولەکان کە وڵاتی موسوڵمانانیان گرتووەو خۆیان بونە هەمەکارە، بەپیاوی زاناو ڕێبەری دینی خۆیان گوتوە؛ **لاما**. دیارە هەمیشە ژێردەستان، دەیانەوێ لە هەموشت لاسای خاوەن دەسەڵاتان بکەنەوە. ئەوانیش بە خواجەی خۆیان گوتوە لاما. وردە وردە دو پارچەکەی ئەم وشەیە جێگەیان گۆڕیوەتەوەو لاما لێمان بۆتە مالاو مایەکەش هەڵقرچێنراوەو مەلاکەی لێ سازدراوە. جا ئەگەر لەپاش مغولان، هێندێك کۆلکە خوێندەواری غەیرە عەرەب، پینەیان پێدا گرتوەو گوتویانە ناوی مەلا، لە میلئـی عەرەبانەوە پەیدابو. کە واتا پڕ. یانی ئەگەر گوتیان مەلا وەك پێی بلێن پڕ لە عیلمو دارماڵ لە زانستی وایە؛ بە هەڵە چون. چونکە عەرەب بە زانیاران ناڵێ مەلا. ناوی موللا لەناو عەرەباندا هەیە، بە مامۆستای قوتابخانەی مناڵانی جزمی عەممە خوێن دەڵێن و تۆزێك گاڵتە پێکردنیشی تێدایە.

سەجادی لەدوای ئەم باسەش لەسەر وتار دەڕواو دەڵێ: بۆ ڕونبونەوەی ژینامەی مەلا زۆرم حەول و تەقەلا دا. لە هەمو کەسم دەپرسی. لە هەرکەس هەرچیەکم دەبیست دەمنوسیەوە. لەم پرسیارو تێکۆشانە زۆرانەمدا دەستنوسێکی دیوانی مەلای جزیریم وەدەس کەوت. کە لە ساڵی ۱۳۲۸ کۆچیدا پیاوێ وەناو عبدالقادری ئامێدی نوسیویەتی و لە پێشەکی دیوانەکە ژینامەی مەلای جزیری بەم جۆرەیدا دێنوسیوە:

جزیری ناوی ئەحمەدەو فرزەندی شیخ محمدە. ساڵی ۱٤٠۷ میلادی لەشاری جزیری بوتـ. لەناو بنەماڵەیەکی هۆزی بوختی، چاوی بەژیان هەڵێناوە. بابو باپیرانی مەلا هەمو شیخی سەربەرماڵ بون و سەر بە شێوەی نەخشبەندی. ئەحمەد کەبێچوە مەلابوە. بە منداڵی لەلای باوکی خۆی خوێندوە. بە لاوەتی وەك هەمو فەقێلەی دیکەی کوردەواری. بەرەو خوێندن دەرکەوتوەو گەلێك شارودێ گەڕاوەو لەزۆر سەرچاوەی جۆربەجۆر، پاراو بوەو تەمەنی سیودوساڵ بو. کە لای مەلا «تەها» ناوێك، لە فێرگەی گوندی «ستربا‌س» ئیجازەنامەی وەرگرت و لە گوندێك بەناوی «سەربا» کە نیزیکی دیاربەکرە، دامەزراوەو بۆتە دەرس بێژی دینی. لەوێشەوە چوتە مەڵبەندی «حەسەن کێف» و لەوێش دەرسی گوتوتەوەو زۆری مەلای پایەبەرز، پێ گەیاندون. لەنەکاوێك، تیری ئەوینی خودایی، دڵ و دەرونی پێکاوەو قودرەتی خوا لە چاوی کچە کوردێکدا خۆی نیشانی مەلا داوەو لەوسایەوە بۆتەعارفێکیدڵدار. یان دڵدارێکی خوداناس و سەرەنجامی ئەو ئەوینە دڵ تەزێن و پڕلەتینە، کارێکی بەسەر هێناوە، کە خۆی و دنیاو قیامەتی وەلا ناوەو دەستی لە تەدریس بەرداوەو هەر بە هەڵوەدایی ژیاوە. تا لە ساڵی ۱٤٨۱ میلادیدا، کە حەفتاو چوارساڵ ژیاوە بەرەو ژیانی بێ خەزانی دنیای هەرمان بارگەی سەفەری تێکناوەو لە شاری جزیر **نێژراوەو** هەتا ئێستاش گۆڕی پڕلەنوری مەلا. جێ زیارەتی حەشاماتەو لە لایەن دڵدارانەوە، لەسەر **قەبری** گوڵبارانە. سەجادی پاش ڕاگوێزانی ئەو ژینامە هەمەجۆرەو لێكجیاوازو سەرەولێژە **پڕ لە** کۆستو هەورازانە، کە خۆشی پێمان دەفەرموێ: زۆر چەتونە، قسەی ڕاست و نیگەرێمان **لەو** ژینامانە دەس کەوێ!! بە بەکاو با دەداتەوەو سەروسیماو بچمو کەسمی مەلای جزیری

باس‌دەکاو فەرمویەتی:

دەمو چاوی سپیو سوربو، قەد زراو بو، چاوی گەشی هەر پرشنگی بەریٚ دەکرد، بروٚی رەش‌و کەوانی بو، توێڵی تەسک‌و رومەتێکی پان‌و پوٚرو ریشێکی سپیو تەنک‌و خشپیلانەو کەپوٚیەکی کورتی هەبو.

رانک‌و چوٚخەی دەبەر دەکرد، ریشوی جوانی لە مێزەرەکەی هەڵ دەبەست. هەتا بڵێی، مەشرەف خوٚش‌و قسە خوٚش‌بو. هەمو کەسێك خوٚشی دەویست. لە دواروٚژانی پیریشدا، کەوای شوٚری دەبەردابو، زوٚریشی لیٚ دەوەشاوە. هەر دەگەریٚو قەلەندەری ببوە خوی‌و نەی‌دەکرا دەستی لیٚ بەردا.

کەسیش نەبو لەو دەمەدا بە کاکە سەجادی بێژیٚ: ئەریٚ قوربان، توٚیەك کە ئێستاش نەت‌زانی، ئەو شاعیرە لە چەرخی شەشەمدا ژیاوە، یان لە سەدەی نوٚیەمین‌دا. چوٚنت زانی رەنگی رانك‌و چوٚغەکانی‌و ریشوی بادراوی شەدەکەی وا باس بکەی؟ ئەو باسەی کە توٚ لێی دەکەی، وا دەردەخا کە هەزار جار شەرٚە کەوچکتان کردبیٚو لە ناو حوجرەی فەقێکاندا لە پەنا یەکتر نوستبن‌و لەسەر بەشە نان‌و دوٚیەك بەگژ یەکتری‌دا چوبن‌و ئاشت بوبنەوە.

ئیتر ماموٚستا سەجادی، لەپاش ئەو وردە کاریانە! چەند چیروٚکی گویٚ ئاگردانی لادێشمان، لەو بارەوە بوٚ باس دەکا، کە ئەمانەن:

مەلا تەمەنی سی‌ساڵ بو ـ واتا دوساڵ بەرلە خوێندن تەواو کردن ـ لەدێی «دێرهان»، لە نزیك قەڵای حەسەنکێف. دەچێتە سەر زەماوەندی ئیجازەنامەی فەقی‌یەك. کیژو لاوانی ئەو ناوەش، هاتونەویٚ کە لەو دیلان‌و بەزمەدا بە سەیرانەوە هاوبەش بن. سەلما ناوێك، کیژی حاکمی حەسەن‌کێف؛ کە ناوی مەلیك کامیل بو ـ دەگەڵ دەستە خوشکانی خوٚی، هاتبونە سەیری ئەو بەزمو ئاهەنگە. مەلا کەسەلما دەبینیٚ، بە یەکجاری هەرچی چەندساڵ‌و زەمانە فێری بوە لەدەست ئەدا. بەزەیی خودای بیٚ هاوتا لە سیلەی چاوی سەلماوە دڵی مەلا بوٚ خوٚی دەباو یەکجارەکی لە بون‌و نەبونی دەکا. لە باری ئەویندارى‌دا، قەیسە شێتەکەی عامیری‌و پیری سەنعان دەسك‌و گوڵیان لەدو دەکرد. ذکرو فکری شەوو روٚژی، هەر بیر لە سەلما کردن‌و هەر ناوی سەلما بردن بو.

لە سایەی عیشقی مەلاوە ناوی سەلما کەوتە سەر هەمو زمانان‌و لە هەمو دەرو کوٚڵانان، باس هەر باسی چاوی سەلماو تاووتینی دڵی مەلای دڵداری بو. ئەم باسە گەیشتەوە میر. زوٚر دڵگیر بو. چوٚن مەلایەکی هەرجایی‌و هەژارو بیٚکەس‌و بیٚناو، ریٚی دەکەویٚ ئەویندارى کیژی من بیٚ؟ ناوی لەناو حەشامەتا بزرێنگێنیٚ؟! مەلا بگرن تا بیکوژم. خێرەومەندو کەیخودایان، تکایان بردە بەر میرو تیٚیان گەیاند، کە ئەو پیاوە پیاوی خوایەو لە خوا بەدەر کەس ناناسیٚو ئەگەر ناوی سەلما دەبا، خوا لە چاوی جوانی سەلمای کیژی توٚدا بەدی دەکا. میر بوٚ راستی‌و چەوتی قسەی لاگیرانی مەلا، دەکەوێتە ئەزمون‌و تاقی کرنەوە. دەزانیٚ وەك دەڵێن وایەو ئەو خواناسە حیا لە

خــوا، چیتری بەبیردا نایەو لەپەڵەو هەڵەی دنیایی‌و داوێن پیســی‌و هەرزە کاری نەك هەر بێزارو بەبێزە، بگـرە هەرگیز بە دڵیشـیا تیٚپەڕ نەبوە. واز لە کوشــتنی دەهێنیٚ تەنانەت هێندێك کەس دەڵێن: میر مەلای لاواندوٚتەوەو بوٚ ماوەیەك لەلای خوٚی حاواندوٚتەوەو دڵی چـوٚتە سـەر ئـاکاری پاك‌و لەباری ئـەو پیاوەو بەڵێنی داوە، کیژەکەی لیٚمارەکاو پارەو دراوی داوەتیٚ کە بچـیٚ جلکـی بوٚبکریٚ‌و بوك وەگوێزیٚ.مەلا بە پوڵی زوٚرەوە، روی کردوٚتە شاری موصل. هەمو بازاری گەڕاوەو بەبیٚ ئەوە هیچ بکـریٚ گەڕاوەتەوەو پوڵەکەی گێراوەتەوە. میر گوتویە: بوٚ بە دەسـتی واڵاو بەتاڵ گەڕایتەوە؟ مەلا لەجواباگوتویە: میرم، سەرانسەری راسـتە بازارو قـەیســەری موسـڵ گەرام. هەزاران توٚپ کیمخواو خاراو خامەك‌و مەخمەرو داراو ئـەتڵەس‌و دەسـرەی سـرکەیی‌و حـەریرو ئاوریشمم دیتن. بەڵام هیچیان بە بڕوای من شیاوی بەژن‌و باڵای تەرزو رێکی سەلما نەبون. ئەو قوماشەی، بوٚ بەژنی سەلما دەس‌بدا لە هەمو دنیادا نیە.

دەماودەمیش دەگێڕنەوە، کە مەلا لە شــاری جــزیر ئێوارانە چــوٚتە ناو گوٚرســتانەوەو پاڵی وەکێلێکی مەڕمەڕ داوەو رازونیازی دڵدارانەی دەگەڵ خودای خوٚی کردوە.

پیرێژنێکی جـزیری، هەر کە مەلای دیوە دەڕوا بوٚ گورسـتان؛ هەویرەکەی خـوٚی شـێلاوەو چاوەنوٚری مەلا بوە، کەی کێلەکە بەجیٚ دێڵیٚ. هەر کە مەلا بەرەو ماڵان هاتوٚتەوە. ژنە دەرفـەتی هێناوەو ئـەنگـوتکە هەویرەکانی بە مەڕمەڕەکەوە داوە. کێلە مەڕمەڕ، کە بەتینی دەرونی ئــەو ئەویندارە، وەك تەندوری سورەوەبوی نێڵ دراوی لیٚ هاتوە. نانەکانی برژاندوە.

وا لێرەدا گردەوەکوٚیی سەجادی، کە لە مەرژینامەی مەلا، لە مێژوی ئەدەبی کوردا هێناویەتی، دەبرێتەوە.

کتێبێکی دیکـەش هەیە بەعارەبی. بە قـەڵەمی ئـەحمەد کوری مەلا محمدی بوٚتانی زڤنگـی - مفتی باژێری قامیشلی ـ لە سوریا. شەرحێکە لە سەر دیوانی هەڵبەستەکانی جـزیری‌و ناوی ناوە: «العقد الجوهری فی شرح دیوان الشـیخ الجـزری». واتا: گەر دانەی گەوهەرین، لە شـەرحـی دیوانی شیخی جزیری‌دا.

نوسەری کتێب بەرلەوە مانای شیعرەکانی مەلا بە عەرەبی لێداتەوە، ژینامەی مەلای هێناوە بە عەرەبی کردویەتە پێشەکی شەرح نامەکەی.

لە دوای ئەوە کە سوپاسی سەیدا عەلائەالدین دەکا. چونکە بەهرەی لە مێژوی ئەدەبی کوردی وەر گرتوە، دەڵیٚ: هەرچەند ماموٚستا سەجادی ماڵم هەقە رەنجی زوٚریشی کێشاوەو بوٚ دوٚزینەوەی ژینامەی جزیری، ماندوبوەو گەلێك شتی پڕبایەخی دەس‌کەوتوە. بەڵام من بەش بە حـاڵی خـوٚم، هیچ سەبوریم پیٚیان نایەو دڵ ئاویان لیٚ ناخواتەوە. ئەوا بوٚخوٚم، لە لێکوٚڵینەوەی فـرەو پشکنینی شیعرەکانی دیوانەکەی، شتێکم هەڵکراندوە. کە پێم‌وایە بەڵگـەی راسـتن بوٚ دینەوەی روٚژگارانی ژینی مەلاو لێم رونە کە من زوٚر باشتر لە ماموٚستا عەلاءالدین ئەم مەتەڵەم هەڵێنابی‌و وەستایانەتر بوٚی چوبم. ئەمجا دەس پێدەکاو دەڵیٚ:

مەلا لە شوێنێك فەرموية:

ژرەعنا نێر گزێن تەی مەستو خونريز   زەمان بو عەهدی جەنگ ئەنگيزی چەنگيز

لەجیٚیەکيش ناوی تەيموری لەنگ دەبا. لە شيعرێکيشدا دەڵێ:

ژ حافظ قوطبی شيرازی، مەلا ئەر فێم بکی رازی. لە بەيتێ ديش داگوتويە:

ژرەنگی سەعدیيو جامی.

کەوابو، مەلا بیٚگومان کەوتوٚتە دوای چەنگيزەوەو تەيموريشی جیٚهێشتوە، کە يەکەميان لە ٦٢٥ و دوهەمينيان لە ساڵی ٨٠٧ کوٚچی فەراقی رەشی لیٚ براوە. حافظيش جامی گوتەنی ساڵی ٧٩٢ ی کوٚچی لەدنيا کوٚچی کردوە. جاميش کە لە ديوانەکەدا ناوی هەيە ديارە پێش مەلا کەوتوە.

ئەوکەسانەی وتويانە، ئەو شيعرانە هين مەلا نين. واديارە لەوێژەوانیو شيعر ناسين، کوٚڵەوار بون. چونکە هەرکەس هەروا توٚزێك لە مرخو چێژەی هەڵبەستەی مەلای جزيری تیٚ گەيبێ، سور دەزانێ کە ئەم شيعرانە هی مەلانو مافی کەسيان پێوە نيە.

هەرکەسێکيش شارەزای فەرمودەکانی سەعدیو حافظو جامی بێت، زو تێدەگا کە مرخی مەلای جزيری چەند لەوانەوە نزيکەو چەندە نرخی بوٚ داناون. سەرەڕای هەمو ئەمانەش، هەڵبەستێکی مەلا هەيە بە عارەبی. لەسەر بەندەکەيا دەڵێ: يارامی قلبی بسهام النظرات. هيهات نجاتی. ئەی ئەوکەسەی بە تيلەی چاو دڵت وەبەر تيران داوم. تازە دەرناچم فەوتاوم.

کێشو رەوتی ئەو هەڵبەستەی تەواو لاسای هەڵبەستێکی ماموٚستا ئەحمەد پاشايە، کە وەك بوێژێکی ناودار، هەتا ساڵی ٩٠٢ ی کوٚچی لە وڵاتی ترکاندا ژياوە. مسيوٚ ژاباو ئەمين زەکی کە دەڵێن مەلا لە نيوەی چەرخی شەشەمينداژياوە؛ ئەو ناوی عيمادالدينە لێی تێك داون. ئەوان هەردوك هەر عيمادالدينی زەنگی، فەرمانرەوای شاری موسڵيان ناسيوە. کە لە چەرخی شەشەم ژياوە. بيستويانە کە وا عيمادالدين ناوێك، دەگەڵ مەلا دوٚستیو شناسايی هەبوەو شيعريان پێك گوٚريوەتەوە. دەی کەوابو عيمادالدين هەريەکێکە. ئەويش لە بەرەی زەنگیيەو ئەتابەکێك بو لە موسڵ. موسڵيش لە جزير نزيکەو رەنگە ئەو فەرمانرەوايە، دەگەڵ ئەو پياوی خودايە نێوانێکی خوٚشيان بوبێت.

بەڵام خوٚم لە توٚژينەوەمدا، بوٚم دەرکەوت، کە ئەو پياوەی بەو ناوەوە دەگەڵ مەلا شيعرێنی کردوە، ناوی زەنگی لیٚ نەنراوە. پێی وتراوە عيمادالدينی جزيری. گش لەمێژو شارەزايەك باش دەزانێ، کە عيمادالدينی زەنگی کوری ئاق سنقرناو بوەو هەرگيز لە جزير نەژياوەو کەسيش هەرگيز پێی نەگوتوە عيمادالدينی جزيری. ئەوا عيمادالدينە کە: قت. دەچينە سەر خانی خانان، کە ئەمين زەکی لای وايە فەرمانرەوای تەوريز بوەو مەلاشيعری بوٚناردوەو بە بەژنو باڵای هەڵدەڵێ. بەراستی ئەمەش هەڵەيە... هەرچونکە ناوی تەورێزێ لە شيعرەکەدا هاتوە، هێندێك لە مێژو نوسانی وەسەر تەڵە پەراندوە.

ئەگەر ئێمە بە تەواوی لە شاری جزیری بۆتان شارەزابین، وەکو من بۆخۆم شارەزام: زۆر بە هاسانی دەیزانین، کە ئەو هەڵبەستە رەنگینەی خانی خانانی تێدایە باسی فەرمانڕەوای کوردی شاری جزیرا بۆتانە. بابزانین بوچ:

شاری جزیری کەونارا، کە پاتەختی دەسەڵات داری کورد بوە. زۆر ئاوەدان‌و زۆر جوان‌و زۆر لە بارو تەیار بوە. وەك ئێستاش شوێنەوارەکەی نیشان‌دەدا. وارشێکی بە هەر چواردەورا کێشراوە، بەردی وارش لە مەڕمەڕی تاشراو بوە. بەشی زۆری ئایەتەکانی قورعانی، لەو سەربەردە مەڕمەڕانە هەڵکەنراوە. سورەتەکانی فاتیحاو ئەنعام‌و ئینا فەتەحناو ئەو عەشەرەی ئایەتەلکورسی تێدایە: زۆر زەق نەقاری کراون. کە زۆر بەودم زانراون‌و ویستویانە لەپێتی ئەو سورەتانە، خوا شارەکەو موسوڵمانانی شارەکە، لە بەڵایان بپارێزێ. ئەگەر هەڵبەستەکەی مەلا بە وردی بخوێنینەوە سور دەزانین، کە مەبەستی لەشوێنی خانی خانانی جزیرەیەو مەبەستی لە خانی خانان میری جزیرو بۆتانە.

دەبڕوانە فەرمویەتی: «ئایەتەل‌کورسی‌و ئەنعام هەیکەلاتوخێ تەبن». یان فەرمویە: «سورەیی ئوممول‌کیتاب ماداری حەضرەت سوربێ».

یاخۆ لەو قەسیدەیە کە میری جزیرێ بە ناوی شاهەنشای موعەظظەم، ناو دەبا دەڵێ: «سورەیی ئینا فەتەحنا دورو ماداری تەبێ». کە ئەم ئایەتانە، دەگەیەنێ لە دەوری وارشی شارن‌و مەبەست شاری جزیرەیە، ئەگەر مەلا میرەکەی خۆی پەسند بداو بە ناوی خانی خانان‌و شاهەنشای زلی ناوبەرێ، چی‌تیایە؟ بەڵگەی هەرە ئاشکراتر هەر لەو هەڵبەستەدا هەیە. لە پەسنەکەی میردا دەڵێ: «گەرچی دەر ئیقلیمی رابیع هاتە تەختی سەڵتەنەت». خۆ دیاریشە جوغرافی زانانی پێشین، درێژی‌و پانی زەمینیان بە حەو بەش دابەش کردبو. هەر بەشەی ناوی ئیقلیم بو. شاری جزیر لەو دابەش دابەشێنەدا. لەسەر ئیقلیمی چوارەم‌بو. ئەمجار ئەو بەیتەی کە ناوی تەورێزی تێدا هاتوە، هەرگیز ئەوە ناگەیەنێت، کە روی قسە دەحاکمی تەورێزی بێ. نەخێر. مەلا ویستویە لە خوا بخوازێ ئەو میرە کوردەی جزیرێ کە رەواج بە ئیسلام دەداو فەقێ‌و مەلای زۆری هەیە، دەرسی قورعان‌و حەدیثان دەڵێنەوە؛ خوا هەر باڵادەست‌تری بکاو دەڵێ: لە خودام تەڵبە، تۆ کە لە شاریکا دەژی لە ئیقلیمی چوارەم دایە، خاوەنی حەوت ئیقلیمان‌بی. جگە لە هەمو کوردستان، تەوریزیش بێتە بەر حوکمت خاوەنی موڵکی خوراسانیش خۆی بداتە بەر داڵدەی تۆ.

نە تەنێ تەبریزو کوردستان لبەر حوکمێ تەبن

صەد وەکی شاهی خوراسانێ دفەرواریێ تەبێ

دەبابزانین عیمادالدینەکە کێ‌بو، کەوا ئەو چەند مێژو نوسە لە ناسینی بە هەڵە چون؟! هەتا ساڵی هەزارو پێنج کە **شەرەفخانی بدلیسی**، لە نوسینی شەرەفنامەکەی بوتەوە. دیارە میرێك لە جزیر هەڵ‌نەکەوتوە ناوی عیمادالدین بوبێت. چونکە نەك هەر لە جزیرە، لە هەر سوچێکی کوردستان، بەرلە ساڵی‌هەزارو پێنج میرو دەستەڵات‌دار بوبێت. شەرەفخان ناوی‌نوسیوەو دەشەرەفنامەی ئاخنیوە.

دەیسا منیش لە چەند دیوانی دەسخەتی خەڵکی جۆراوجۆرا دیومە، کە ئەو دۆستەی دەگەڵ مەلا شیعر شیعرێنی کردوە، عیمادالدین جزیری‌یە.

لە دەورانی شەرەفخانی مێژونوسداو لە ساڵانی هەزار هەتا هەزارو پێنج، میری جزیرو بۆتانێ میر شەرەفی کوری ئەبدال، لە میرانی خانەدانی ئازیزان‌و باپیری بەدرخانیان بو. هەروەك ناوی میرشەرەف بو، خان شەرەفیشیان پیێ دەگوت.

میر شەرەفخانی بدلیسی لە شەرەفنامەکەی خۆیدا، زۆر بە خان شەرەف هەڵدەڵی: دەڵێ: زۆر پیاوێکی دەست‌و دڵ‌و دەرون پاکە. فەقێ‌و مەلای زۆر خۆش دەوێن. زۆر مەدرەسەو مزگەوتی تازەی لە شاری جزیر سازداوە کە یەکێك لەو مەدرەسانە مزگەوتی سوری پێ دەڵێن. لە پەنای شورەی شارەوەو کەوتۆتە لای رۆژ واکەی. مەوقوفەجاتێکی زۆرو پرداهاتی، بۆ ئەو مزگەوتە داناوە. کە لە پاش نەمانی خۆشی مزگەوت هەر لە برەودابێ‌و هەر فەقێ‌و مەلای تێدابێ.

دەیسا کەسیش گومانی لەوەدانیە کە شیخ ئەحمەدی جزیری، لەو مزگەوتە دەرس بێژو پێش نوێژ بوەو گەلێك مەلای لەوێدا ئیجازە داوەو دیارە هەر لەوێش مردوەو هەر لەو مزگەوتەش نێژراوە.

ئیستا ئەگەر مەلای عارف، مەلای شاعیرو ئەویندار، مژۆڵی چاوەمەستانی کورد؛ بە تیرەبێ ئامانەکەی خان‌شەرەفی بشبهێنێ. بۆناسینی خانی‌مەلا کە هەر دەبێ خان‌شەرەف بێ چی دەمینێ؟؟ دەبڕوانە ئەم شیعرەی مەلا چەند جوانە، کە فەرمویە:

خەفوان رەشاندن دل‌خەدەنگ ـ تەشبیهی‌تیرێن خان شەرەف.

جا دەشبێ ئەو عیمادالدینەی کە زۆر ئاشنای مەلا بوە، خزم‌و کەسی خان‌شەرەف بێ‌و لە جزیرێ دەگەڵ مەلا بوبن بە دۆست‌و شیعریان بۆیەکدی نوسیبێ.

سەرباری ئەو بەڵگانەشم، شتێکی سەرنجراکێشی دیکەش هەیە. لە هەمو دیوانەکانی جزیری‌دا، وتوویژی شاعیرانەی نێوان مەلاو فەقێ تەیران دەست دەکەوێ. فەقێ‌تەیران بەشیعرنامەی نوسیوەو مەلاش جوابی فەقێی هەر بە شیعرداوەتەوە. فەقێ تەیران، لە هۆنراوەیەکی خۆی‌دا، لەژێر ناوی: «دلورابە، دلورابە» مێژوی ئەوروژە دەنوسێ کە ئەوەی تێدا نوسیوە. لە نیوە بەیتێکا دەڵێ:

هەزارو چل‌و یەك چونە. ئیتر من تەواو لێم رونە، مەلا لە ئاخرو ئوخری سەتەی دەیەمی کۆچیدا هاتۆتە مەیدانی ژیان‌و مەودایەکی تەواویشی لە چەرخی یازدە بڕیوەو هیچ بە دوریشی نازانم کە هەمو نیوەی ئەو چەرخەش زیندو بوبێت. هێندێکیش بەولاوە چوبێت. واتا ژینامەی دەسخەتی عبدالقادری ئامێدی، کە عەلاءالدین دیویەتی، دەبێ راست بێ کە مەلا حەفتاو چوار ساڵ تەمەنی لە دنیا بوبێ. لە دەوری هەشتای چەرخی دە هاتبێتە سەر دنیاوەو لە نێوان پەنجاو شیصت پلەش، لە چەرخی یازدە مردبێ.

شەرح نوسی بە عارەبی، کە ئەم چەند بەڵگە رونەمان دەربارەی دەورانی ژیانی نیشان دەدا؛

دێته سەر باسی چۆنیەتی زانستو بلیمەتیەکەی. دەڵێ: مەلا لە هەر دوازدە عیلمەکاندا دەریایەکی بێ پەی بوە. لە زانینی زمانەکانی عارەبیو فارسیو ترکی تاقە سوارەیە لەمەیدان. بەو سێ زمانەو بە کوردیش ـ کە هەر زمانی خـوێ بوە ـ هەڵبەسـتو هۆنراوی هەیە، کە بۆ رەوانیو پاراوی تاکیان نیە. دیوانەکەی بۆیەکەمجـار لە برلینی ئـەڵمانیا، چـاپ کراوە. زۆر جـاری دیش لە ئەستەمبوڵ، لە کوردستان، لە روسیاش دیسان چاپ کراوەتەوە. رۆژ هەڵات ناسـان لە لاوە، زۆر بەجێ گەورەی دەزانن. دەشڵێ مەلا کە دەرس بێژی مزگەوتی سوری جـزیر بو؛ پاش مەرگیشـی لەژێر زەمینێك هەر لەو مزگەوتی سورە نێرژاوەو زیارتگایە.

پێشەکی شـەرحـی عارەبیش، دەربارەی ژینامەی مەلا کۆتایی هات. منی وەرگێری هەژاریش چەند قسێکم هەیە بیکەم.

ئەگەر ژابا، فـۆن هارتمانی ئـەلمانی، یان ئـەمین زەکیو بلەچو عەلی عەونیو مامۆسـتا عەلا سەجادی، بەرلە ژینامە نوسینی ئەو عارفە. دیوانەکەیان بەوردی خوێندبایەوە؛ تەنیا ئەو شـێعرەی کە باسی تیرەکانی خان‌شەرەفە، بەس‌بو کە بۆیان دەرکەوێ، مەلا لە چـەرخـی یازدەدا زیندو بوە. ئەو گۆرەی تێی‌دا نێژراوە ژێرزەمینی مزگەوتێکە، کە خان شـەرەفـی جـزیری لە پاش هەزارەمی کۆچی سازی داوە. ئیتر ئەو هەمو شـێوانو ئـاڵۆزبونەی تێ نەدەچـو. قسـە هێنانو بردنی پێ نەدەویست.

قسەی دوهەمم ئەمەیە: لەساڵانی ١٩٥٦ را ماوەی سێ سـاڵ، بۆخـۆم ماڵم لە گوندێك بو لە جزیرەی ابن عمر، لە کوردستانی سوریە. کە ناوی «قبور البیض» ەو لە نزیك شاری «قـامیشلو» هەڵکـەوتوە. دەگەڵ مەلاو شـاعیرانو وێژەوانانی ئـەو ناوە هاتو چـوێ یەکترمان دەکرد. لێم دەبیستن، مەلا عبدالسلام ناوێك خەریکە دیوانی مەلا بە عەرەبی شـەرح دەکا، دەشـیان‌گوت زۆر مەلای چاکەو کرمانجیش بەشێوەی بۆتان باش دەزانێ، چونکە خـوێ خـەڵکـی بۆتانە. بەڵام زۆر روتو نەدارە، هیچ ئاشتەبای خـوا شـك نابا. لە حـوجرەی مزگەوتێك‌دایە سـەڵتو سپات. مەلا ئەحمەدی زڤنگی کە بۆتە مفتی قامیشلیو ئەو مزگەوتەشـی بەدەسـتەو ـ خـوا نەیبرێ ـ زۆریش داراو دەوڵەمەندە. خێر بە مەلا سـەلام دەکاو نانو چێشـتی بۆ دەنێرێ. دەمانگـوت: خـوا خێری بنوسێ.

مەلا سەلام ساڵی ١٩٥٨ مرد. پاش ماوەیەك شەرحـی دیوانی جـزیری بە عارەبی لەچاپ درا.. مەلا ئەحمەدی زڤنگی مفتی لە شاری قامیشلوی لەسـەر بەرگەکەی نوسـرابو. وێنەیەکی جـوانی مفتیش دەبیندرا. ئیتر یادێك لە مەلا سـەلام نەکرابو. وەبالْ بەسـتۆی ئـەوانەی کە من لێم بیستون. مفتی لەجیاتی شۆرباکەی کتێبی مەلا سەلامی بەناوی خۆی لەچـاپ داوە. جـائێستا کە ئەو جەنابەش وەك مەلا سـەلام بۆتە خـۆڵو هەردوك چـونە بەر بەزەیی خـودای گەورە. من سوپاسی مفتیش دەکەم، کە ئـەم گەنجینە بەنرخـەی لەدەس نەمان پاراستوەو نەیهێشتوە لەناو بچـێ. دوامین قسـەم، پاڕانەوەیە لە لاوان، لە پیاوانی وێژەوانی کوردی زانی لە شـێعری

ئەویندارانەو باری عیرفانی شارەزا. لەوکارەدا کە من شانم وەبەر داوە، دەستم بگرن. سەرنج بدەن، بزانن لەکوێدا هەڵەم، خوارایيم بۆ راستکەنەوە، با بە کۆششی هەموانی، کارێك بکریٚ دیوانی مەلای جزیری وەك پێویستە، هەمو کوردێکی خوێندەوار لێی تیٚبگا. کیٚ هەرتیٚبینیەکی هەبیٚ، با بە نامە بۆم بنوسیٚ، تا بەوپەڕی سوپاسەوە، بیخەمە ناو پەڕاوێزی دیوانەوە. خۆشیتان لەخوا دەخوازم. ئەوا ئێوەو ئەوەش دیوانی جزیری بەشەرحەوە.

هەژار

٥٩/١١/٢٤

فهرست

مینەت ژخودایێ کو بعەبدی خۆمەلایی

ئیکیری غەمی عیشق نە دینارو درەم دا

مەلای جزیری

قەصیدەی یەکەم

«هەرێ مەیگێڕ!»

١ نەوایا موطریبو چەنگێ فغان ئاڤێتە خەرچەنگێ
وەرە ساقی حەتا کەنگێ نەشوێیین دل ژ ڤێ ژەنگێ

٢ حەیاتا دل مەیا باقی بنۆشین دا بە موشتاقی
«الا یا أیهاالساقی أدر کاساً وناولها»

مانای وشەکان:

نەوا: ئاواز؛ **موطریب:** بەزمگێڕ؛ **چەنگ:** ئامرازێکی موزیکە؛ **فغان:** هاوار؛ **ئاڤێتن:** هاویشتن؛ **خەرچەنگ:** قرژاڵ ـ برجێك لەعاسمان؛ **ساقی:** مەیگێڕ؛ **حەتا:** هەتا؛ **ژڤێ:** لەوێ. **حەیات:** ژیان؛ **باقی:** هەرماو؛ **دا:** تا؛ **موشتاق:** بەتاسە؛ **الا:** هەرێ؛ **ایهاالساقی:** هۆی مەیگێڕ؛ **أدر:** بگەڕێنە؛ **کاسا:** پیاڵەیەك؛ **وناولها:** بیشیدە.

مانابەتێکرایی:

دەنگو صەدای چەنگی بەزمگێر، جۆشو خرۆشی گەیاندە عاسمان. دەمەیگێر وەرە، هەتاکەی دڵمان لەوژەنگە نەشۆینەوە؟ ئەومەیە کە هەرهەیەو قەت نافەوتێ، با بەتاسەوە بێخوێنەوە. هەرێ مەیگێر، دەبا پیاڵەکەت بگەرێو بیشمان‌دەرێ.

٣ کو کاتب دیمێ جەدوەل‌کەت   شکستەخەت موسەلسەل کەت
ژیەك حەرفان موفەصصەل‌کەت   کی‌یەوێ موشکلێ حەل‌کەت؟

٤ دزانی رودو عود ئەووەل   چتاڤێتن سرود ئەووەل؟
«کە عشق آسان نمود اول   ولی افتاد مشکلها»

ماناى وشەكان:

كو: كە؛ **كاتب:** نوسەر؛ **ديم:** روخسار؛ **كەت:** بكات؛ **شكستە:** شكاو؛ **موسەلسەل:** بە زنجيرە؛ **ژيەك:** لەيەكتر؛ **حەرف:** كەنار؛ **حەرف:** پيت؛ **افتاد:** كەوت؛ **مشكلها:** چەندئيشكال.

مانا بەتێكرايى:

هەرگا نوسەرى ئەزەلى ـ كە خودايە ـ خـەتوخـاڵى روخسـار دابرێژێ، بسكــان چين‌چين‌كاو بە زنجيرەيان بكاو لاجانگان لێك جياكاتەوە؛ كێ دەتوانێ ئەو دژواريە چارە بكات كە توشى ئەويندار دێ؟ تۆ دەزانى رودو عود كە دو كەرسـتەى موزيكـن هەر سـەر لە هەوەڵەوە بە گۆرانى گوتويانە: دڵدارى سەرەتاكەى هاسانە، بەڵام زۆرى دژوارى لەدوە.

شياوى باسە: كە خەتى شكستەو موسەلسەل دو جۆرە شێوە خەتن.

٥ ژميهراوێ شەفەق سەعدێ شرين لەعلێ، شەكەر وەعدێ
دنالم شبهەتێ رەعدێ عەجيبم لێ ژوێ جەعدێ

٦ كە دلرا تاب هر چينش بكفرى ميبرد دينش
«ز تاب جعد مشكينش چەخون افتاد در دلها»

ماناى وشەكان:

ميهر: خۆشەويستى؛ **شەفەق:** تيشك؛ **سەعد:** پيرۆز؛ **سەعد:** ناوى ئەستيرەيەكە سەعدالسـعوديشى پێ دەڵێن، ديتنى بە ودمە؛ **شـرين:** شيرين؛ **لەعل:** لاڵ، لێوى يارى پێ شبهاوە؛ **وەعد:** بەڵێن؛ **شـبهەت:** وەكو؛ **رەعد:** گرمەى هەور؛ **عەجيبم:** سەيرماوم؛ **لێ:** بەڵام؛ **ژڤێ:** لەو؛ **جەعد:** موى لول‌خـواردو؛ **تاب:** پێچ. چين. بەسەريەكدا هاتو؛ **بە كوفرى:** بۆ كافربونێك؛ **ميبرد:** دەبا؛ **دينەش:** دينى ئەو؛ **مشكين:** وەك ميشك رەش‌و بۆن خۆش؛ **خون:** خوێن، **دەر:** دەناو؛ **دلها:** دڵان

ماناى تێكرايى:

لە خۆشەويستى ئەو كەسەى كە تيشكى روخسارى وەك شەبەقى ئەسـتێرەى سـەعدالسـعود، بە ودمو پيتەو لێوى شـيرينى بەرەنگـى لاڵەو گفـتو بەڵێنى وەك شـەكر لەدم دەبارێ. وەك هەورەتريشقە دەنگـى ناڵەم بەرزە. بەڵام ديسـان سـەير ماوم لەو كەزىو پرچـە لولانە كە هەر چينەى، دڵى عاشق بەرەو كفرێك رادەكێشێ. ئـاى كە لە تاوى پێچـى كاكۆڵى چين لەسـەرچينى رەش‌و بۆن‌خۆشى ميشك ئاسايى چەندەخوێن تزاوەتە دڵانەوە!!.

٧ دڤێ طاقێ، دڤێ خانێ مەعەيش‌و ئەيمەنى كانێ
كەسێ دەستدەت ژ دەورانێ نيهالەك ڤێ گولستانێ

٨ در آغوشش چو می‌آرد که از دل جانش بسپارد
«جَرَس فریاد می‌دارد که بربندید مَحمِلها»

مانای وشەکان:

دقیٚ: دەناو؛ **طاق:** کەوانەیی. طاق لێرەدا عاسمانە کە لە بەرچاو بەتاق هاتوٚتەوە؛ **خـان:** کاروانسـەرا؛ **مە:** ئێمە؛ **عەیش:** ژیان؛ **ئـەیمەنی:** بیٚترسیو هێمنایەتی؛ **کانیٚ:** کوانیٚ؛ **دەوران:** روٚژگار؛ **نیهـال:** تازەنەمام؛ **قیٚ:** لەویٚ؛ **گولستان:** باغی گوڵان؛ **ئاغوش:** باوەش؛ **چومیئارد:** کە دەهێنیٚ؛ **کە از دل:** کە لە دڵەوە؛ **جانش:** گیانی؛ **بسپارد:** تەسلیم بکا؛ **جَرَس:** زەنگوڵە؛ **فریاد:** هاوار؛ **فریاد میدارد:** دەنگ بڵند دەکا؛ **بربندید:** هەڵبەستن؛ **مَحمِلها:** بارگەکان.

مانا بەتێکرایی:

لەژێر ئەم عاسمانە پشت چەماوو کەوانیەداو لەو کاروانسـەرای دنیایەدا، ژیانو بیٚترسـی لەکویٚ بوٚ ئێمە دەست ئەدا؟ پیاو لە هەمو ماوەی ژیانیدا تیٚ دەکوٚشیٚ، کە دەستی بگـاتە تازە نەمامێك لە باغی گوڵانداو دەباوەشی بگـریٚو گیانو دڵی پیٚ بسپێریٚ. کەچـی لەپر بەرلەوەی بە ئـاوات بگـا دەنگی زەنگی کاروانی مەرگی دێتە گویٚ. کە رابن وادەی سەفەرەو بارگەو بنە بپێچنەوە.

٩ بە قورئانیٚ، بە ئایاتیٚ ئەگەر پیری خەراباتیٚ
بیێژت سەجدەبن لاتیٚ مریدێن وی دبن قاتی

١٠ مُرید أربی بَصَر نبود، ز فرمانش بدر نبود
«کە سالك بیخبر نبود ز راه و رسم منزلها»

مانای وشەکان:

خەرابات: مەیخانە؛ **پیریخەرابات:** لە زاراوەی سوٚفیانەدا پیری تەریقەتە؛ **سەجدە:** سـوژدە؛ **لات:** ناوی بتێك بوە لەناو عەرەب؛ **موریدێن:** مریدان؛ **قاتی:** گویٚرادێرو بەرفەرمان؛ **ئـەر:** ئـەگەر؛ **بەصـەر:** چـاو، بینایی؛ **نبود:** نەبیٚ؛ **سالك:** رێبوار؛ **راه و رسم:** رێو شوێن.

مانا بەتێکرایی:

سوێند بە قورعانو ئـایەتان؛ ئـەگەر پیری تەریقـەتیٚ بە مریدان بڵیٚ دەبیٚ سـوژدە بوٚ بت بەرن، مریدی راست هەرگیز لە گفتی دەر ناچن. چونکە ئەگەر چاوی دڵیان، کوێر نەبیٚ دەزانن ئـەو پیرە کە رێگەی بەرەو خودا بڕیوە شارەزای تەواوی هەیەو هەرگیز توشی هەڵەیان ناکا.

١١ شەقیٚ ظولماتو دەریاییٚ ژمەوجان قەط خەبەر نایی
شکەستی کەشتیا باییٚ عەجاجیٚ قیٚ شەفەق دایی

١٢ ژحەرفان ماهوسالیٚما نەهات دەرشکلیٚ فالیٚ ما
«کجا دانند حال ما سبکباران ساحلها»

مانای وشەکان:

ظولمات: تاریکی؛ **مەوج:** پێل؛ **قەط:** هیچ، هەرگیز؛ **شکەستی:** شکاو؛ **کەشتی:** گەمیە؛ **عەجاج:** گەردەلول‌و گێژەڵوکە؛ **حەرف:** پیتی ئەلف وبیٚ

شکل: وێنە؛ **شکل:** چەتونی؛ **فال:** نیازگرتن لە ئاکامی خۆش؛ **کجا:** لەکویٚ؛ **دانند:** دەزانن؛ **سبکبار:** بارسوك؛ **ساحل:** کەناراو.

مانا بەتیٚکرایی:

شەو تاریکە، لە دەریادا قەتیس ماوین. گەردەلول گەمیە بادەوانیەکەی تیٚكشکاندوین. هاژەو هاژەی شەپۆلان، وەسەر دەنگی هاوارکردنمان کەوتوەو کەس گوێی لە هاوارمان نابیٚ. کەوتینە فاڵ گرتنەوە، پیتی ناوەکانمان، دەگەڵ ساڵو مانگی لە دایكبونمان لێك دایەوە. ئەویش باشی نەهێنا. دەسا ئێستا ئەوانەی سوکبارن‌و لە کەناراوان حاواونەوە، چۆن دەزانن ئێمە چەند پەرێشانین؟...

١٣ مەرا ژەوول چبر؟ خامی، کشاند آخر به بەدنامی
ژرەنگی سەعدی‌و جامی ژ شوهرەت پیٚ حەسین عامی

١٤ بدەنگ‌و بانگ‌و ئاوازی دبێژت نەغمە یا سازی
«نهان کی ماند آن رازی کزو سازند محفلها؟»

مانای وشەکان:

مەرا: منی؛ **ژەووەل:** لە سەرەتاوە؛ **چبر:** چی بردی؛ **خامی:** کاڵی‌و کرچی؛ **کشاند:** کێشای؛ **به بدنامی:** بۆ ناو زڕان؛ **ژرەنگی:** لەچەشنی؛ **شوهرەت:** ناوبانگ؛ **پیٚحەسین:** هەستیان پیٚکرد؛ **عامی:** خەڵکی رەمەکی؛ **نەغمە:** ویرەویر. نیهان. وەشاردو؛ **راز:** نهێنی دڵ؛ **کزو:** کەلەو؛ **سازند:** سازبدەن؛ **محفل:** کۆری‌بەزم.

مانا بەتیٚکرایی:

هەر لە سەرەتاوە، چی منی بەودەردە برد؟ کاڵی‌و کرچی خۆم نەبیٚ!! بە ناپوختەیی ملم لەکار نا، تا وام لێهات. شۆرەتی بەدناویەکەم، وەك شۆرەتی ناوی چاکی سەعدی‌و جامی دنیای تەنیەوەو هەموکەس بەو ناو زڕانەی منی زانی‌و ئێستا کۆڕی بەزمی پیٚ دەگیریٚو لە هەمولا باسم دەکەن. دەئیتر چۆن دەتوانم نهێنی خۆم وەدەر نەخەم؟

۱۵ ژحافظ قوطبی شیرازی مەلا فەهم ئەر بکی رازی
بئاوازی نەیو سازی بین بەرچەرخ پەروازی

۱٦ تُزَدْ منْ حُبِّها الصَفْوىٰ بِهِ اَهَلُ‌الهوىٰ نَشْوى
مَتىٰ ماتَلَق مَنْ تَهْوىٰ دَعِ الدُنیٰا وَ أَهمِلْها.» یان: و أَمْهِلْها»

مانای وشەکان:

قوطب: تەوەرە؛ **قوطب:** پیری هەرە پایەبەرز لە تەریقەتدا؛ **فەهم:** زانین، تێگەیشتن؛ **نەی:** بلوێر؛ **چەرخ:** عاسمان؛ **پەرواز:** فڕین؛ **تزد:** بوت زیاد دەکرێ؛ **من:** لە؛ **حب:** خۆشەویستی؛ **ها:** ئەو مێوینە؛ **صفوی:** پاکیو پاکژی؛ **بە:** بەو خۆشەویستیە؛ **هوی:** ئەوینو دڵداری؛ **نشوی:** سەرخۆشو مەست؛ **متی:** کەی؛ **ما:** کە؛ **تلق:** توش‌بوی؛ **من‌تهوی:** ئەوەی کە دڵبەرتە؛ **دع:** وەلابنێ، تەرك‌کە؛ **اهملها:** وازی لێ بینە، گوێی مەدەرێ؛ **امهلها:** وچانی بدەیە.

مانا بەتێکرایی:

هۆی مەلا، ئەگەر تۆش وەك قوطبی شیراز حافظ شتێکت لێ حاڵی بێ؛ بە گوێ‌گرتن لە ئاوازی بلوێرو ساز دەفڕیە تەشقی عاسمانێ. لە ئەوینی ئەو دڵبەرە کە دڵداران سەرخۆش دەکا. پاکی دڵو دەرونیشت بۆ زیاد دەبێو گەشە دەکا. هەروەخت توشی دڵبەر بوی، ئیتر دنیا وازلێبێنەو تەرکی بکە.

قصیدەی دوهەم

تێکیری ئەوین

«پەسنی پێغەمبەر دڕودی خودای لێ بێ»

١ ئیسمی تەیە مەکتوب ددیوانی قیدەمدا
حەرفێك قەلەمی عیلم بتەقویم رەقەمدا

مانای وشەکان:

ئیسم: ناو؛ **تە:** تۆ؛ **مەکتوب:** نوسـراو؛ **قیدەم:** هەرەپێشـین؛ **تەقـویم:** رێكو لەباری؛ **رەقـەمدان:** خەتدان.

مانا بەتێکرایی:

ئەی محمد (ص)، ناوی تۆ بەرلە هەمو ئـافەریدەیەك، لەدیوانی خـوادا نوسـراوە. بنوسـی زانیاری خودا زۆر بەرێكوپێكی پیتەکانی ناوی تۆی لەسەروی هەمو ناوانەوە خەتداوە.

٢ ئەشکالو خەطێن دائرەیی نوقطەیی عیلمن
ئەڤ نەقشو میثالێن دخەیالاتی عەدەمدا

مانای وشەکان:

ئەشکال: شکڵان؛ **خەتێن:** خەتان؛ **دائرە:** جەغز؛ **نوقطە:** خـاڵ؛ **نەقش:** نەخش؛ **میثال:** وێنە؛ **عەدەم:** نەبون.

مانا بەتێکرایی:

زانایی خودا هەر لە بناواندا کە شکڵو خـەتی جـەغزی بەدیهێنانی دارشـتوە. ناوی تۆی کردوتە نوختەی ناوەندی دائـرەی بونو هەربیچـمو وێنەیەکی هەبوە یان لەوە بەولاوە دەبێ بەدەوری

ئەونوختەیەدا خول دەخۆن‌و تەواف دەکەن.

٣ **میم مەطلەعی شەمسا ئەحەد ئایینە صیفەت کر**
لامیع ژعەرەب بەرق لِفەخخاری عەجەم‌دا

مانای وشەکان:

مەطلەعی شەمس: خۆرهەلات؛ **ئەحەد:** تاکو تەنیا؛ **ئایینە:** ئاوێنە؛ **لامیع:** تروسکەدەر؛ **بەرق:** بروسکە؛ **فەخخار:** سواڵەت؛ **عەجەم:** غەیرە عەرەب.

مانا بەتێکرایی:

خوای گەورە پیتی میمی محمدی کردە ئاوێنە ئاسای بەر رۆژی تیشکدەری تاقانەیی خۆی. تیشکی خوای یەکتا لەو ئاوێنەوە کە محمدە لە وڵاتی عەرەبەوە بریقەی بە غەیرە عەرەبان گەیاند کە تا ئەوسا وەك سواڵەت وابون. ئەوانیشی گەش کردەوە.

٤ **دا شاهیدی ئەسما بەهەمی وەجهی بناسین**
یەك مەستی صەمەدکر بەیەکی نەقشی صەنەم‌دا

مانای وشەکان؛

شاهید: ئاگاداری مەبەست؛ **ئەسما:** ناوان؛ **هەمی:** هەمو؛ **وەجە:** بار،لا؛ **بناسین:** لێی تێبگەین؛ **صەمەد:** بێ‌نیاز؛ **کر:** کرد؛ **صەنەم:** بت.

مانا بەتێکرایی:

تیشکی خودا، لەو ئاوێنەوە کە محمد(ص) بو دایە دنیا. جا بۆئەوە ناوە زۆرو جۆربەجۆرەکانی خودا، هەریەکە جێگەی خۆی بگرێ‌و مانایان وەدی‌بێت‌و ئیرادەی چۆنە بێتەجێ؛ هێندێك خەڵکی بەتینی تیشکی خودایی سەرخۆش‌و مەستی ئەوینی خودایەتی، بێ‌نیازو کارساز کرد.

هێندێکیشیانی والێکرد کە بەو تیشکە چاویان لەبەر ئاوێنەکە باش هەڵنەیەو لەباتی دیداری خودا بت‌ومتیان وەبەرچاو بێ‌و گومرا بین.

٥ **یەك گرتیە زولفێ تو یەکێ خال نومایی**
ئایینە بئەسکەندری‌و جام بجەم دا

مانای وشەکان:

گرتیە: گرتویەتە؛ **زولف:** کەزی؛ **نومایی:** نیشانی‌داوە.

مانای تێکرایی:

ئەمبەیتە، بەیتی چوارەم تەواو دەکا. دەڵێ: هەروەك هێندێك بونە ئەویندارى خودا لەتیشکی ئاوێنەکەوەو هێندێك چاویان گرێی کردو بتیان بۆخۆیان هەڵبژارد؛ هێندێکیشی بە کەزی‌و خاڵانەوە گیرۆدە کرد. هەر ئیرادەی خوا خۆیەتی کە ئاوێنە دەنێتە دەس ئەسکەندەرو جام دەکاتە بەشی جەمشید.

٦ **ئەرواحی موقەددەس شەبی قەدران تە دخوازن**
نورا تەیە میصباح دقیندیلی حەرەمدا

مانای وشەکان:

ئەرواح: گیانان؛ **موقەددەس:** پیرۆز؛ **شەب:** شەو؛ **قەدر:** حورمەت، ڕێز؛ **شەوی قەدر:** شەوێکە لە ڕەمەزاندا، کە قورعانی تێدا هاتوتە خوارێ بۆ پێغەمبەر. هەرکەس لەو شەوەدا نزابکا، خودا تکای دەگرێ. **نور:** تیشك‌و روناکی؛ **میصباح:** چرا؛ **قیندیل:** جێ چرای هەڵواسراو؛ **حەرەم:** شوێنێکە کە لازمە ڕێزی لێبگیرێ‌و کاری چاکی تێدا بکرێ. حەرەم لیرەدا بەمانا ماڵی کابەیە.

مانا بەتێکرایی:

هەمو گیانانی پیرۆزو ممبارەك، لە شەوانی لەیلەتولقەدردا، کە نزای تێدا ڕەوا دەبێ؛ هەر تۆیان نیازەو تەنیا ئاواتەخوازن کە بە دیدارت شاد بین. ئەوتیشکەی لە چرای ماڵی کابەوە بڵاوە کە لەناو جێ چرادا هەڵواسراوە تیشکی تۆیەو هەمو ڕۆشناکی‌هەر لەتۆرایە.

٧ **داوەقتی لیقایێ بتە حەی‌بن دبەقایێ**
من نەقدی دلو جان دفەنایێ بسەلەمدا

مانای وشەکان:

وەقت: کات؛ **لیقا:** توش‌هاتن؛ **بتە:** بەتۆ؛ **حەی:** زیندو؛ **بەقا:** هەرمان‌و نەفەوتان؛ **نەقد:** نەغدینە؛ **فەنا:** لەناوچون؛ **سەلەم:** پێش‌فرۆش.

مانا بەتێکرایی:

ئەی‌دۆست، وامن دەستم لەژیانی دنیا بەرداوەو هەر لەئێستاوە نەغدینەی گیان‌و دڵم بۆ شادبون بە دیداری تۆ پێش‌فرۆش کردوە. کە هەرگا دەستم بەتۆ رابگاو بە دیدارت شادبم، لە پلەی هەرمان‌و نەفەوتان‌دا بمێنمەوە.

٨ **یاقوت فرۆشان دکەف ئەلماس شکەستن**
ئەڤ صەفحەیی ئەلماسی کو نەققاشی رەقەم دا

مانای وشە:
کەف: لەپی دەست؛ **نەققاش:** دەس رەنگین؛ **صەفحە:** روکار؛ **رەقـەم:** خـەتدان؛ **شکـەسـتن:** شکاندیان.

مانا بەتیکرایی
ئەو سیماو روخسارەی کە لە سپیەتیدا رەنگی ئـەڵماسـی لەبرەو خسـتوەو دەس رەنگینی خـودای داهێنەر خەتی داوە؛ کارێکی وای بەسـەر دنیاو خـەڵکـی دنیا هێناوە، کە گەواهیر فـرۆشان لە عەزرەت‌و ئاواتی ئەو هێندیان دەستی خۆیان رێك گوشیوە، کە ئەڵماسیان بەو هەمو سەختی‌یەوە لە ناو لەپدا شکاوەو وردو خاش بوە.

٩ **یارەب ژ چرو لەب بـئەنایاتە گوشایم**
سُبْحٰانَكَ لَنْ أُحصِيَ فِی شانِكَ حَمْداً

مانای وشەکان:
یارەب: خوایە؛ **ژچرو:** بەچ روێکەوە، چۆن حەددم هەیە؛ **لەب:** لێو؛ **ئەنا:** پەسن‌و پێدا هەڵدان؛ **گوشایم:** هەڵپچـرم؛ **سُبْحٰانَكَ:** پاکی بۆتۆیەو تۆ لەوە بەرزتری؛ **لَنْ أُحصِيَ:** هەرگیز بۆم ناژمێردرێ؛ **فـی شانِكَ:** دەربارەی تۆ؛ **حَمْد:** سوپاس‌و پەسن.

مانا بەتێکرایی:
خوایە من ئــەبێ چیم‌و چــۆن رێگــە بدەم بەخــۆم کە بەتۆدا هەڵبلێم؟ تۆ زۆر لەوە باڵاتری کە ســوپاس‌و باســی کارو کردەوەی جــوانی تۆ، لە دەســت من بێت. هەرگیز نام‌کرێ بەرانبەر بە گەورەییت شتێك بڵێم کە شایانی گەورەیی‌و مەزنایی تۆبێ.

١٠ **مینەت ژخودایی کو بـعەبدێ خۆ مەلایێ**
ئیکسیری غەمی عیشق نە دینارو درەم دا

مانای وشەکان:
ئیکسیر: بە تۆزو دەرمانێك دەڵێن کە ئەگەر بەسـەر مسـی سـورەوەبوی داکەی دەبێتە زێڕ؛ **دینارو درەم:** پول‌و پارە.

مانای بەتێکرایی:

منەت بارو سوپاسگوزاری ئەو خودایەم، کە لەباتی پول‌و پارە، ئیکسیری خـەمی ئـەوینی داوە بە مەلای کۆیلەی خۆی.

قصیدەی سێهەم

«مُشّاطەی حوسن»

١ مَشاطەیی حوّسنا ئەزەل چەنگالی زولفان تاب دا
دا عشق هل بت پێل بە پێل قەلبێ مەپێ جەلأبدا
شیاوی باسە کە ئەگونجێ ئاخر بەیتەکە «قەلبی مەپێ قولابدا» یان «قەلبی مە،لێ جەلابدا» بێ؛ کە هەر یەکەیان، واتا یەکی تایبەتی دەگەیەنن

مانای وشە:

مَشاطە: شانەکەر، بوكجوان‌کەر، رازێنەوە؛ **حوسن:** جوانی؛ **ئەزەل:** هەرەپێشو؛ **چەنگال:** ئاڵقە، چنگال؛ **زولف:** کەزی؛ **تاب:** داویان پێچدان؛ **دا:** هەتا؛ **عشق:** ئەوین؛ **هل‌بت:** بەرزبێتەوە؛ **هل:** مەوج، شـەپۆل؛ **قەلبێ‌مە:** دڵی‌مە؛ **جەلاب:** کەوی بنە، (ئـەو کەوەی کە راوکەر لە حـەشـاردا دای دەنینەوە و دەخـوێنیێو کەوی دیکـە بە دەنگیەوە دێن‌و دە داو دەکەون)؛ **جـەلاب:** جـەلاد (کورد بە میرغەزەبی سـەربڕ دەڵێن). جەلاب، وەك لەو بەیتە فولکلوریەدا هاتوە کە دەڵێ:

دوچاوی مەستت بونە جەلاّبم پێیان بفرمو نەدەن عەزابم

خوّ ئەگەر قولاپیش بێ، ئەوە هەر قولاپەکەی خوّمانەو بەئاسنی سەر گوّچانی دەڵێن. وێش دەچـێ، جُـلاب بێ‌و هەر بە مانای قولاپ هاتبێ کە ئەمەش لەهجـەیەکی وڵاتی عەرەبە و لە هێندێك جێگـە، بە تایبەتی لە میسرو عراق قاف دەکرێتە جیم. لە باتی قاعد؛ **دەڵێن:** جاعد؛ **پەی:** دوایی.

مانا بەتێکڕایی:

ئـەو رازێنەوەی کە جـوانی هەرە بەرێی رێك‌وپێك دەکرد، یاخـوّ جـوانی رازێنەوە هەر لە رۆژی بناوان‌دا، قولاپە،یان ئـاڵقەی کردە داو یان پێچـی دا تا ئـەوین. وردەوردە وەك شـەپۆلی لەدوای شـەپۆل بوّی سـەرکەوێ و دەو داوە با دراوە کەوێ‌و پێوە ببێ؛ تەواو وەك حکـایەتی راوکەری بەداو، بەڵام فـەرقـەکە لێرەدایە کە راوکەر کەوی بنەیان داناوە و لێرەدا هەر جـوانی داوەکە دڵی بەرەو خوّی کێشاوە و ئەو پەندەی پێ داوە.

یاخۆ پێچی ئەو زولفە ئاڵقە ئاڵقەیە دڵی ئێمەی خستوەتە شـوێن جـەلادەوە. یاخـۆ دڵی ئێمەی بەر قولاپ داوە.

٢ حوسنا حەبیبو لوتفیﻰیار ئاڤیتە دل عشقا غەدار
لەو سەلب کرژێ اختیار وێ حوسنێ ئەڤ ئیجابدا

مانای وشە:

حوسن: جوانی؛ **حەبیب:** دۆست؛ **لوتف:** ناسکی؛ **ئـاڤیتە:** هاویشـتیە؛ **غەدار:** خـاوەن زۆر و داگیرکەر؛ **سەلب:** زەوت؛ **کر:** کرد؛ **ژێ:** لەو؛**إختیار:** دەسەڵات؛ **وێ:** ئـەو؛ **ئیجـابدان:** واویســتن؛ **ئیجــابدا:** واهەڵ دەگرێ.

مانا بەتێکڕایی:

جوانیو ناسکی ئەو دڵبەرە، ئەوینی خاوەن زۆرو داگیرکەری خسـتە دڵەوە. جـوانیو ناسکـی بونە سەبەب کە عشقی زۆردار، بە دڵمبزانیێو هەرهات هەمو إختیارێکی لە دەست دەرهێنام. ماڵم حەقە ئەو جوانیە کە من ئەیزانم، هەڵ دەگرێ کە هەر خۆی صاحیب إختیار بێ.

٣ من دی سەحەر زلفێن دەمەست هاتن سەما احرام بەست
چون سەجدە یا خالیب قەست لەو حاجبان میحرابدا

مانای وشە:

مندی: ئەمن دیتم؛ **سەحەر:** بەربەیان؛ **زلفێن:** دوزلف، بسکی لە هەر دولاوە؛ **هاتنسەما:** دەسـتیان بە سەما کردنو هاتو چۆکرد؛ **چون سەجدەیا:** چونە سەجدە بردن بۆ خـاڵ؛ **بەقـەسـت:** بەنیەت هێنانەوە **لەو:** لە بەرئەوە؛ **حاجب:** برۆ؛ **حاجبان:** دوبرۆ؛ **میحرابدا:** خۆیان بۆ کردن بە میحراب.

مانا بەتێکڕایی:

لە بەرەبەیاندا، کە هێشتا نوێژی سبەینە مابو؛ یارم دیت بسکـەکانی دە لەرینەوە و وەکو مەسـتو سەرخۆشان تلیان دەداو رادەژان. لە کزەبای بەیانی کە بای بسکـانی پێ دەڵێن ـ کەوتنە رەقص و سەماوە. لە ناکاو بو پەرەستنی جوانتر لە خۆیان کەوتە بیرو بەرگی تەوافیان سـازداو نیەتیان هێنا کە لە ناو میحرابی برۆیاندا سوژدە بەرنە بەر خاڵی نێوان چاوو ئەبرۆیان.

٤ روحو رەوانێ من حەبیب دیسا ب تەلبیسا رەقیب
رەنجیدە کر مسکین غەریب تەرکا دلێ ئەحبابدا

مانای وشه:

روحو رەوان: گیان؛ **حەبیب:** گراوی؛ **تەلبیس:** حیلەو فەندو فێڵو گزی؛ **رەقیب:** چاو چنۆكو شوفار. **رەنجیدە:** دڵشكاو؛ میسكین: هەژار؛ **غەریب:** ئاوارە؛ **ئەحیاب:** دۆستان.

مانا بەتێكڕایی:

ئەم یارە خۆشەویستەكە مایەی گیانو ژیانمە، ئەوا دیسانەوە لە زمان شڕیو گزیكاری شوفارو چاوچنۆكانەوە، دڵی یارانی بە جێهێشتو هەژارو ئاوارەكانی دڵ شكستەكرد.

٥ مەحبوبو رەیحان پڕ گولاڤ كەر كرل من جەرگو هەناڤ
زەهرا هەلاهل بودە ناڤ لەو ساقی ئەو جوللاب دا

مانای وشه:

مەحبوب: خۆشەویست؛ رەیحان: ریحانە؛ **پڕ:** دارماڵ یان زۆر؛ **گولاڤ:** گوڵاو؛ **كەر:** لەت؛ **كەركر:** لەت لەت كرد؛ **لمن:** لە من؛ **هەناڤ:** دەرون. ئەم بەیتە لە دیوانە چاپ كراوەكان دا، وانوسراوە كە ئێمە نوسیومانە. بەڵام من لام وایە لە باتی رەیحان، **راح** بوبیو بە راحێن كەوتبێتە شێعرەوە. راحبە بادە ئەڵێنو راحێن جەمعە. واتا شەرابەكانی. چونكە وا ماناكەی رێكو لەبارتر دێتەوە؛ **زەهر:** ژەهر؛ **هەلاهیل:** سەمێكی زۆر بە قەوەتە. گوایە شیرەی گیایەكی كوشندەیە؛ **ناڤ:** ناو؛ **ساقی:** مەیگێڕ، ئاودێر؛ **جوللاب:** گوڵاوێكە كە بە شەكر یان هەنگوین شیرین كرابێ.

مانا بەتێكڕایی:

یار كەوا دەمێ ئێمەی بە جێ هێشت، كەوتینە حاڵێكەوە كە شەرابی پڕ گوڵاویش، وەختێ مەیگێڕ بۆی تێكردین لە باتی ئەوە پێی وەكەیف بێین، لێمان بو بە ژەهر و دەت گوت ژەهری هەلاهل دەخۆینەوە. هەر خواردمانەوە، جەرگو هەناومان لەتو پەت بو.

٦ وان دەستو زەندو ساعدان مەی دانە شێخو زاهدان
مەستی ب چەشمی شاهدان ئەو نیرگزا سیراب دا

مانای وشه:

وان: ئەوان؛ **زەندو ساعد:** قوڵو باسك؛ **شێخ:** پیری تەریقەت؛ زاهید: سۆفی تەركە دنیا؛ **مەستی:** سەرخۆشی؛ **چەشم:** چاو؛ **شاهید:** ئاگادار؛ **نێرگز:** نەرگس؛ **سیراب:** تورت و تێراو

مانا بەتێكرایی:

ئەو مەچەكو باسكە ناسكانە، كە یار مەی پێ ئەدا بە شێخو سۆفیان تامەست بن؛ ئاگاداران و

دڵۆشیاران، هەرلە رێگەی چاوەوە مەست بون‌و دیتنی چاوی مەستی یار ـ کە وەك نێرگزی تێراوە ـ هۆشی لێ‌ساندن.

٧ میسکێ رەشاندی ئەز دەبێم وان نوقتەیان هن بونە کێم
لێ خەتی رەیحانی ل دیم کاتب ژنو ئیعراب دا

مانای وشە:

میسك: موشك، ئەو بۆنە خۆشەی لە ناوکی جۆرە ئاسکێك پەیدا دەبێ؛ **رەشاندی:** پرژاندی؛ **ئەز:** من؛ **دبێم:** دەبێژم، دەڵێم؛ **وان نوقتەیان:** ئەو نوختانە؛ **دیم:** رومەت‌و رۆخسار؛ **کاتب: کاتب:** نوسەر؛ **إعراب:** سەرو بۆر بۆ کردن، یان راست کردنەوەی هەڵە.

مانا بەتیکرایی:

هەرچەندی بیر لە نەقش‌و نیگارو جوانی‌و لەباری ئەو رومەت‌و روخسارە نازدارە دەکەمەوە، دەکەومە سەر ئەو بیرو خەیاڵەوە کە دەڵێم. واوێدەچێ لەپێشدا هاتبن بۆ ئەوە سپیاییە ساکارەکەی بنەخشێنن، میشکی رەشیان لێ‌پرژاندوە، تابینە ئەو خاڵەرەشە بۆن‌خۆشانە. لەپاشان کە رۆانراوە خاڵەکانیان بەکەم زانیوەو ویستویانە نەخش‌و نیگارەکە تەیارتر بێ‌و دیمەن رێك‌و لەبارتر خۆی بنوێنێ. نوسەر کەمەبەستی قەڵەم‌وەشێنی هەوەڵە، هاتوە بەخەتی ریحانی کەمایەسی خاڵانی لەبەین بردوەو ئێستا ئەم خەتە ریحانیە کە لەو روخسارەدایە، دەگەڵ خاڵە رەشەکان رێك کەوتونەوەو، روخساری یار لەوپەڕی جوانی‌دایەو هیچ هەڵەو کەمایەسی تێدا بەرچاو نایە.

٨ نازك قەدا نورین بەشەر ئەو بو لمن نەقشی بەصەر
دینا خەیالی هەر سەحەر ناڤ دیدەیی بێ خواب دا

مانای وشە:

نازكقەد: بەژن باریك، بەژن زراو؛ **نورین:** نورانی، شەفاف؛ **بەشەر:** پێست، (یان بنیادەم)؛ **ئەو بو لمن:** ئەو لەمن بوەبە؛ **نەقش:** نەخش؛ **بەصەر:** چاو؛ **دین:** دیتن؛ **دینا:** دەیهێنا؛ **سەحەر:** بەیانی؛ **ناڤ:** ناو؛ **دیدە:** چاو؛ **بیخواب:** خەوزڕاو.

مانا بەتێکڕایی:

ئەو پێست شەفافە (یان ئەو بەشەرە بەژن باریکە) لێم بوّتە نەقشی چاوم. وەك بیبیلەی چاومی لێ‌هاتوە. هەمو بەیانیان هەر خەیاڵی ئەو دێتە بەرچاوی لەخەو تۆراومەوە.

٩ ئەو تلَی‌یێن نازك رەقیق، پُردامە فینجانا عەقیق
ئەو بادەیا نورین رەحیق مینئەت بـمن وەهابدا

مانای وشە:

تلَی: قامك؛ **نازك:** ناسك؛ **رەقیق:** باریك؛ **پڕ:** زۆر (یان دارماڵ)؛ **فنجان:** پیاڵە؛ **عەقیق:** یاقیق، بەردێکی بەقیمەتەو شاعیران شەرابیان پێ تشبیه کردوە؛ **بادە:** شەراب؛ **نورین:** نورانی، شەفاف؛ **ڕەحیق:** خالص‌و بێ‌خڵتەو بۆن خۆش؛ **مینئەت:** منە؛ **وهاب:** زۆر دەهندەو بەبەخشش.

مانا بەتێکرایی:

یار بەو قامکە ناسك‌و باریك‌و لەبارو شوشانەی خۆی زۆر فنجانی لەشەرابی ڕۆشنی بێ‌خڵتەو صاف‌و بۆن‌خۆش، دەرخوارد دام. زۆر منەکارو منەت‌بارم کە ئەو بەخشندە دەست بڵاوەم دەست کەوتوە.

١٠ دا خەف نەبت بەژنافەری مەی هاتە شەهکاسا سُری
مینئەت کو ئیرۆ دیم دوری دیسا شەرابا نابدا

مانای وشە:

دا: هەتا؛ **خەف:** نادیاری؛ **نەبت:** نەبێت؛ **بەژ نافەری:** بەژن‌و باڵای بەلەنجەولار؛ **شەهکاسە:** شاکاشی؛ **سُر:** ڕاز و نهێنی؛ **ئیرۆ:** ئەمرۆ؛ **دیم‌دور:** روخسار بەوێنەی مرواری؛ **دیسا:**دوبارە؛ **ناب:** خالص؛

مانا بەتێکڕایی:

بۆئەوە بەژن زراوی بەلەنجەولار هەر لەبەر چاومان بیّو خۆمان لیّ نەدیو نەکات؛ بادەی داینیّو مەی ڕژایە ناو هەناوەوەو خۆی گەیاندە دڵەوە کەدڵ وەك شاکاشی رازو نیازان وایە، یان ئەودڵەی کە دەفری ڕازداری خودایە. منەت‌بارم کەوا ئەمرۆ ئەو روخسار وەك دوڕە، دیسانەوە شەرابی بێ‌خڵتەی داینیّ.

١١ مەی هاتە فینجانا صەدەف کەس دیّ ڤەخوَت ئیرو بخەف
ساقی ب چەنگ‌و نای‌و دەف فەرفوری‌یا مەهتاب دا

مانای وشە:

مەی: بادە؛ **هاتە:** چوە ناو؛ **فینجان:** دەفر؛ **صەدەف:** گویّ ماسیلکە، جیّگەی مرواری؛ **دیّ:** دەبیّ؛ **ڤەخوَت:** بخواتەوە؛ **ئیرو:** ئەمرۆ؛ **بخەف:** بەدزی؛ **ساقی:** مەیگێڕ؛ **چەنگ:** ئامرازێکی موسیقیە؛ **نای:** بلوێر؛ **دەف:** دەفە؛ **فەرفوری:** پیاڵەی چینی؛ **مەهتاب:** مانگەشەو، ترێفە.

مانا بەتێکڕایی:

ئەوا شەراب کرایە ناو دەفری صەدەفینەوە. کەسی وا هەیە ئەمڕۆ بە دزی بخـواتەوە؟ نەخێر نیە. چە وەختی خۆ شاردنەوەیە؟ ئەوا مەیگێر دەگەڵ آوازەو دەنگی چەنگ‌و دەفەو بلوێر، پیاڵەی چینی پڕلەشەراب دەگێرێ کە شەرابەکە لەرەنگی ترێفەی مانگە.

١٢ عیدەو حبیبێ نەذرە لێ یان دێ بقوربان بێ مەلێ
یارەب ببینم رۆژ هِلێ سکّین ددەست قەصّاب دا

مانای وشە:

عید: جەژن؛ **حەبیب:** دۆست؛ **نەزرە لێ:** نەزری لەخۆگرتوە؛ **یان:** یعنی؛ **دێ:** دەبێ؛ **ب قـوربان بێ:** بە قوربانی بێ، ببێتە قوربانی بۆئەو؛ **مەلێ:** مەلا؛ **یارەب:** ئەی خوایە؛ **سکّین:** چەقۆ؛ **ددەست:** دەدەستی.

مانا بەتێکڕایی:

ئەوا جێژنەو یار لەخۆی گرتوە، قوربانی بکاو مەلای هەڵبژاردوە کە بیکاتە قـوربانی. هەی خـوایە دەی ببینم رۆژ هەڵبێ‌و چەقۆی لەناو دەستی قەصابدا ببینم‌و ئەو هەلە پیرۆزەم لەکیس نەچـێ. جا چە لەوە خۆشترە ببمە بەڵا گەردانیِ باڵای ئەو نازدارە.

قصیدەی چوارەم

موغ بەچەپێن مەی فرۆش

بۆ ئەوە کە لە پوختەی مەبەستی جزیری لەم قەسیدە چوارەمەی تێ بگەین، پێ ویستی‌مان بە کورتە پێشەکیەك هەیە. ئەویش ئەمەیە:

صوفیایەتی، یا وەك لە ئێراندا باوە و پێی ئەڵێن فەلسەفەی عیرفان؛ چەندین دەرەجەو پلەی هەیە. کە یەکێك لەوانە خۆ گوم کردن‌و دەگەڵ خوا تێکەڵ بونە. صوفی گەیشتوتە حالەتێك کە جگە لەخودا، هیچ شتێکی وەبەرچاو نەهاتوە. هەر ئافەریدەیەك کە هاتوتە بەرچاوی، بە تیشك دانەوەی ئاوێنەی نوری خوای داناوەو بەلایەوە سێبەرێکە ئەو دەیبینیو ماك‌و بنچینەکە، کەوانە کردنی ذاتی ئافەرینندەیە. جا بەم قوناغە گوتراوە: «مەنزلگەی فنافی‌اللهی». واتا: توانەوە لە خوادا. هەر ئەم اصطلاحە بە «وحدت مطلق»یش ناو براوە. جا ئەو صوفیە، کە گەیشتوتە ئەم پلە بەرزە، هەرچیەکی دیوەو هەرچی بە دڵیا تێ‌پەڕیوە. هەر بەخودای زانیوەو من‌من‌و توتویی‌و خۆم‌و خۆیی لەنێوان‌دا نەماوە. واتا: ئەگەر هێندێك لەو صوفیانە وەك حوسێنی کوری مەنصوری هەلاج، سەید ئەحمەدی روفاعی، بایەزیدی بەستامی‌و زۆری تریش کە لەم وتارەدا ناگونجی هەمویان ناوبەرین لەکوڕی جەزم بون‌دا گوتویانە من خودام! مەبەستیان کفرکردن نەبوە، ئەوانە خۆیان بەتنۆکێك دیوە لەناو دەریایەکی بێ پەی‌و بێ سەروبن‌و ئەو تنۆکەش هەر پاژێك لەو دەریایەیەو ئەگەر گوتویەتی «من دەریام»، راستی گوتوە. تنۆك لەناو دەریادا دەتوانێ بڵێ دەریام. پاژ دەتوانێ خۆی بەناوی گش ناوبنێ‌و هەرکاتێ جزء خۆی بەناوی کل بناسێنێ عەیبی لێ ناگیرێ. جا ئەوصوفیە کە بە پەیژەی خواناسین‌دا، ئەوەندە سەردەکەوت کە پای ئەنایە سەرپلەی تێکەڵاوی لەگەڵ خوادا؛ نەك هەرخۆی بەخوا دەهاتە بەرچاو بگرە هەرچێکی ئەیدیت، خوای تیا بەدی ئەکرد.

شیخ سعدی لەم بارەوە دەڵێ:

موحّد همان بیند اندر أبِل　　که در خوبرویان چین و چگل

یانی کابرا کە دەگاتە پایەی ایمان بە وحدتی مطلق، چە بروانێتە بیچمی ناقوڵای وشترو چە بڕوانێتە بەژنو باڵای ڕێکی لاوچاکانو ڕوپاکانەوە جگە لە تیشكو ڕۆشناکی خوا هیچ نابینیو جگە لەخوا بە بەرچاوو دڵیئەو اتایە.

جا ئەگەر شیخ ئەحمەدی جزیری خۆمان، وشتری پیجوان نەبوە، یاخۆ لەو شاخو بەردو چڕو هەردەی جزیری بۆتان، وشترێك نەبوە کە سەرنجی ڕابکێشی! بەدیمەنی شۆخو شەنگی سەلمای کیژی میرەوە، گرتویەو نوریخوا لەگۆشەی چاوی مەستی سەلماوە خۆی نیشانداوەو بەرەو خۆی کێشاوەو حاڵەتی جەذمەی پیداوەو خۆی لەکۆری بەزمی مەیگێڕاندا دیوە، کە دەستی بەزەیی خوا پڕی پیداکردوەو بردویەو لەبارەگای بەرزی خۆیا جێگەی بۆ کردوتەوەو تنۆك لە دەریای ماكو بنچینەدا تواوەتەوەو بوتەوە بە تنۆکە ئاوەکەی هەمان سەرچاوەکە. جا ئێستا کە ئەم پێشەکیەمان بەسەرچڵی پێشکەشکرد، ڕەنگە هاسانتر لەم قەسیدە بگەین. دادەی با بزانین ئەڵێ چی؟

١ **موغ بەچەیین مەیفرۆش هەر سەحەرێ تێن سەما**
بادە خوران نۆش نۆش مانە لدۆرێ جەما

مانای وشەکان:

موغ: مەلای زەردەشتی؛ **بەچە:** منداڵۆکە؛ بەڵام «موغبەچە» بەتێکڕایی بەو مناڵە دەمڕوتانەیان **گوتوە** کە مەیگێڕی مەیخانەکان بون؛ **مەیفروش:** مەیخانەچی؛ **هەرسەحەری:** هەر بەیانیەك یان (هەموبەیانی یەك)؛ **تێن:** دێن؛ **سەما:** هەڵپەڕکێو دیلان؛ **بادەخوران:** شەراب فڕکەران؛ **نوشنوش:** دەگەڵ خواردنەوەی پیاڵە بەدوی پیاڵەدا ـ یان (بەگوتنی نۆشت بینۆشتبێ)؛ **مانە:** ماون؛ **لدۆرێ:** لەدەورە؛ **جەما:** کۆمەڵ.

مانا بەتێکڕایی:

شەرابخۆرانی زۆر لەزەبرەشەوو ڕۆژ لە مەیخانەدا بەسەر دەبەنو ئەوەندە لە جۆشن کە لە بەرە بەیانانیشدا بەزمو ئاهەنگ سستیو کزی بەسەرا نایە! جا لە بەرەبەیاندا، کاتێ ئەو مەیگێڕە لوسو سادانە لەناو کۆڕی سەرخۆشاندا سورێ ئەدەنو بەزم گەرمە. شەرابخۆرانی هاودەمو هامپیاڵەش پتر گەرم دادێنو پیاڵە بەشوێن پیاڵەدا، شەراب فڕدەکەنو بانگاوازی «نۆشتبێ نۆشتبێ» لەو ناوەدا، دەنگ ئەداتەوەو بەتێکڕاییلە دەوری سەماو ڕەقصی ئەو مەیگێڕە لوسو پوسانە، کۆ دەبنەوەو تییان ڕائەمێنن.

٢ **هن گولی بو عەنبەرن هن دشیرین ئەسمەرن**
هن گوهەری دانەیین میثلی سوهەیلی سەما

مانای وشەکان:

هن: هێندێك؛ **گول:** گوڵ؛ **بو:** بۆن‌وبەرامە؛ **عەنبەر:** شتێکی زۆر بۆن خۆشە کە لەناو ورگی جۆرە ماسیەکدا دەس دەکەوێ؛ **گوهەر:** گەوهەر؛ **دانە:** بێوێنە؛ **مثل:** وەکو؛ **سوهەیل:** ئەستێرەی سیوەیل؛ **سەما:** عاسمان.

مانا بەتێکڕایی:

ئەو منداڵە لوسە مەیگێرانە، هێندێکیان گوڵن‌و بەرامەی عەنبەریان هەیە. هێندێکیان گەنمڕەنگی دڵکێشن. هێندێك وەك گەوهەری تاقانەوان‌و بەوێنەی ئەستێرە سیوەیلەکەی عاسمان، تیشك ئەدەنەوە.

٣ هن زەری‌نە پڕ سوڕن سەرب پەرن دیم دورن
من کو دچەرخێ وەدی صەبرو قەرارم نەما

مانای وشەکان:

زەری: سەوزە رەنگ؛ **پڕ:** زۆر،یان (تژە)؛ **سوڕ:** دڵکێشی‌و جاذبێت؛ **سەرب‌پەڕن:** پەڕیان لەسەریان داوە ـ یان (سەرب پۆرن. کاکۆڵیان هەیە)؛ **دیم:** ڕومەت‌و دەم‌وچاو؛ **دوڕ:** مرواری درشت؛ **کو:** کە؛ **چەرخ:** کۆزوکوڕ؛ **وە:** وەها؛ **دی:** دیت.

مانا بەتێکڕایی:

هێندێکیش لەو مەیگێرانە سەوزە لە ڕەنگ‌و خوێن‌شیرین‌و دڵکێشن. کاکۆڵیان هەیە. یاخۆ: پەڕیان لەسەریان داوە بۆجوانی، دەم‌و چاوو روخساریان، وەك مرواری درشت، صاف‌و ڕوناکە. کاتێ من لەکۆڕی بەزمدا ئەو دیمەنەم، بەرچاو کەوت؛ ئیتر بەجارێك آرام‌و ئۆقرەم لێ هەڵگیرا.

٤ صەبرو قەرارم کوبر جان‌و جگەر هور دِکِر
ظولمی وەرەنگ کی دِکِر جان دِبرو دل تەبا.

مانای وشە:

صەبرو قەرار: ئۆقرەو ئارام؛ **کو:** کە؛ **بر:** بردی؛ **جان:** هم لەش هەم‌روح؛ **جگەر:** جەرگ؛ **هور:** ورد؛ **دِکِر:** دەکرد؛ **دبر:** دەبرد؛ **تەبا:** دەگەڵ.

مانا بەتێکڕایی:

دیسان مەلا، بایداوەتەوە سەر ئەو باوەڕە کە باسی‌کرا. بەڵام لێرەدا، جارێ چوارچێوەیەکی

ئامانەتی بۆ دروست کردوە. ئەم دیمەنە جـوانەی رەقص‌و سـەمای ئـەو مەیگێڕە خـونچیلەو خوێن‌شیرینانەی بە تیشکێکی جوانی سەلما، داناوەکە خودی سەلماو جوانیەکەش، هەر پاژێکـن لە دەریای نوری خواو لێرەدا هەمو جوانیەکان، لەوسەرچاوەدا بەدی ئـەکرێن. جـا ئـەفـەرموێ: کاتێ من ئارام‌و صەبرم لەدەست دەرچو کە دیارە سەلما بە تاڵانی بردبو. بەوەندەشـەوە نەوەسـتا، گیان‌و جەرگیشمی هەنجنی. ئـاخر بابەبڕوانن کێ تائێسـتا ناهەقـی وای کردوە، کە گیان بەرێ‌و دڵیشی لەگەڵ بەرێ‌و هیچ بۆتاڵان کراوەکە نەهێڵێتەوە؟!

مەلا تائێرە دێت‌و گورجێ هۆشی خـواناسینەکەی لەم بێهـۆش بونەدا وشـیار ئـەبێتەوەو بەرپەرچی قسەکەی خۆی ئەداتەوەو ئەڵێ: ماڵ وێران، ئەم من‌من‌و تۆتۆیەت لەچی‌یە؟ تۆچـی، تاگیان‌و دڵێکـت هەبێ‌و یار ببیا؟ هەرچـی هەیەونیە، هەر خـوێەتی: گیان‌و دڵێك کوا من بڵێم هی‌منە؟ هەر خوێەتی کەگیان‌و دڵە. ئەفەرموێ:

٥ جان‌و دلێ من ئەوە حور وەشێ من ئەوە
پادشەهێ من ئەوە ئەز لـدەرێ‌وی گەدا

مانای وشە:

حور: حۆری، جوان چاکی چـاوڕەش؛ وەش: ئـاسایی؛ ئـەز: من؛ لە دەرێ‌وی: لەدەرگای ئـەو؛ گەدا: پارسەك‌و سواڵکەر.

مانا بەتێکڕایی:

گیان‌و دڵی من ئەوە. رەنگ حۆریەکەی من هەر خوێەتی. پاتشـای من هەر ئـەوە. من لەدەرگای ئەوا، گەدایەکی ڕوت‌و هەناسە ساردم

٦ یارێ کودی ئەم گەدا دەست بـدەستێ مەدا
ئەم بـسەمایێ برین رەقص‌و سەما ژێ وەما (یان ـ سەماژێ وەما)

مانای وشە:

یارێ: یارەکە؛ کودی: کاتێ‌دیتی؛ ئـەم: ئێمە؛ مە: ئێمە؛ سـەما: عاسـمان،یان رەقص؛ برین: بردین؛ رەقص‌و سـەما: هەڵپەرکی‌و بەزم، یان ـ هەڵپەرکی‌و عاسـمان؛ ژێ: لەو؛ ژی: یش: وەما: هەروەهاما، یان ـ بەجێ‌ما.

مانا بەتێکڕایی:

تا پێم‌وابو من منم‌و گیان‌و دڵێکم هەیە کە بە تاڵان براوەو رۆژێك لەرۆژان، خـاوەنی شـتێك بوم.

ئەوا سەرگەردان‌و بێدەرەتان مابومەوە. بەڵام کە لە جەرگەی بێهۆشی‌دا هۆشم هاتە بەرو تێگەیشتم کە نەمن هەمو نەجەرگ‌و هەناوو گیان هی‌من‌بوەو من جگەلە گەدایەکی هەناسە ساردی لەبەر ئاستانەی یار کەوتو، شتێك‌نیم‌و هەموشت هەر خۆیەتی. ئەوسا یار کەدیتی من‌بە گەدایی خۆم زانیوە، بەزەیی بزوت‌و دەستی خستە ناو دەستمەوەو منی بردە ناو کۆڕی بەزمەکەوەو بە چونی منی گەدا رەقص‌و ئاهەنگ هیچ‌تێك نەچو. لەپێشدا چۆن‌بو، هەروەك خۆی‌ما.

یان ئەڵێ: دەستی خستە ناو دەستم‌و منی بەرز کردەومو بەرەوژوری بردم‌و گەیاندمیە جێگایەك‌و پلەیەك لەقەدرو عیزەت، کە سەهلە رەقص‌و بەزمی سەر عەرز؛ عاسمانیش لەوپلەیە بەجێ‌ماو نەوی‌تر خۆی دەنواند. واتا بەقەولی سعدی:

مرۆ دەگاتە شوێنێك مەگین خودا لەوێ بێ

بنوڕ چپایە بەرزیت هەر هێندەیە خودا نی

٧ گوتە مە دوڕ دانەیی ئەم ژتەوو تو ژمەیی
لەوب حەقیقەت یەکین مەسئلە بێ‌شوبهە ما

مانای وشە:

گوتەمە: بەئێمەی‌گوت؛ **دوڕدانە:** دوڕی ئاقانەوبێ‌وێنە؛ **ئەم ژتە:** ئێمە لەتۆ؛ **تو ژمەیی:** تۆ لەئێمەی؛ **لەو:** بۆیە؛ **بحەقیقەت:** لەراستی‌دا؛ **مەسئلە:** مەسەلەکە؛ **بێ‌شوبهەما:** بێ گومان‌و رۆشن بووە.

مانا بەتێکڕایی:

ئەو گەوهەرە ئاقانەو بێ‌چونە، بە ئێمەی گوت: ئێمە لەتۆین‌و تۆ لە ئێمەی. هەر بۆیە ئەگەر راست بیر بکەیەوە ئەزانی کەئێمە یەکێکین‌و من‌وتۆییەك لەگۆڕی‌دا نیە. ئیتر مەسئلەلەکە لەلای‌من تەواو رۆشن بووەو هیچ گومان‌و دودڵیم نەما.

٨ دامە بدەستی سری جاما ژرەنگێ دوری
جەذبە گەها جان‌و دل پر شەو شاندن هەما

مانای وشە:

دامە: دای بەئێمە؛ **بدەستی سری:** بە دەستێکی نادیاری؛ **جاما:** پیاڵەی؛ **ژرەنگی:** بەوێنەی؛ **دوڕ:** مرواری درشت؛ **جەذبە:** حاڵەت لێ‌هاتن؛ **گەها:** گەیشت؛ **پر:** گەلێك، یەکجار زۆر؛ **شەوشاندن:** شێواندنی؛ **هەما:** هەروەها، بەبێ‌ئەوە خۆم ئاگا بکەم.

مانا بەتێکڕایی:

یار کەمنی گەیاندە بەزمی بارەگای خۆی و تێی گەیاندم کە هیچ فەرق‌و جیاوازیەك لە نێوان‌دا نیەو پەردەی گومان‌و دودڵی منی لەنێوان لابردو باشی تێگەیشتم مەسەلە چیە؛ ئەوسا بە دەستی نادیاری لەمن‌را ـ یاخۆ بە دەستی پڕلە جاذیبێتی خۆی پیاڵەیێکی دایە دەستم، کە تەواو وەك‌مرواری ئەینواند. هەرکە پیاڵە گەیشتە دەستم جەذبە خۆی گەیاندمی‌و بەیەکجاری گیان‌و دڵمی آڵۆزو پەرێشان کردو ناشتوانم هۆی هاتنی ئەو حاڵەتە بەیان‌کەم.

٩ بادە مەنۆشی ژدەست چومە ژخۆ مامە مەست
قەطرە بەبەحرێ گها بەحر بـعەینی خۆما

مانای وشە:

بادە: شەراو؛ **مەنوشی:** ئێمە خواردمانەوە؛ **ژ دەست:** لە دەست؛ **چومە ژخۆ:** لەخۆ چوم، بورامەوە؛ **مامە مەست:** بەمەستی مامەوە؛ **قەطرە:** تنۆك، دڵۆپ؛ **بەحر:** دەریا؛ **گها:** گەیشت؛ **عەینی‌خۆ:** هەروەك خۆی.

مانا بەتێکڕایی:

بادەمان لەدەستی ئەو گەوهەرە تاقانەیە وەرگرت‌و خواردمانەوە، دڵم بورایەوەو کەوتمە سەرخۆشیەکی بێ‌برانەوە. واتا: تنۆکە ئاو، گەیشتەوە دەریاو دەریاش هەروەکوخۆی ما. بەمن هیچ زیادو کەمی نەکرد و بە لێڵایی من لێڵ نەبو. دەپێشدا هەر پاژێك لە دەریا بوم‌و ئێستاش دەگەڵ دەریادا تێکەڵ بومەوەو دەریا منەو من دەریام.

١٠ گوش بەعامی مەدە تەرکی مودامێ مەدە
اکثرهُمْ فیْ غُمیْ اغلَبُهُمْ فیْ عَمٰا

مانای وشە:

گوش: گوێ؛ **عامی:** خەڵکی ڕەمەکی؛ **مودام**،یان ـ **مەدام:** شەراب؛ **أکْثَرُهُم:** زوربەیان؛ **فـی:** لەناو؛ **غُمی:** بێهوشی؛ **اغلَبُهُمْ:** غالبەیان؛ **عَمٰا:** کوێری؛

مانا بەتێکڕایی:

مەلای جزیری دوای ئەوە کەخۆی لەو پلە بەرزەیەی خواناسین‌دا دیتوەو کورد گوتەنی: کەڵەشێری خۆی‌بە لەپەوە لێ‌ناوە، ئاوڕێك وەسەر خەڵك دەداتەوەوئامۆژگاری ڕێڕەوانی تەریقەت دەکا، کە نەچن گوێ بدەنە ئەو خەڵکە ڕەمەکیە کە لایان وایەئافەریدە لە خوا جیایەو بە من‌من

خۆیان هەڵدەمسێنن‌و ڕێڕەوانی ڕاستە قینەیان، بەرتەوس‌و پلار داوەو ناوو نیرتکەی کفرو لەڕێگە لادانیان پێوە دەلکێنن.

دەڵێ: نەکەی دەغیلەگوێ لەو ئـاپۆرە نەزانانە بگـری‌و تەرکی بادە نۆشــیەکەی بەزمی ئێمە بکەی. ئەوانەی ئــەو لۆمەو لەقــەمانە هەڵدەبەســتن، زوربەیان تۆزقــاڵێك هۆش‌و بیریان‌نیەو غاڵبەیان هەر تەواو کوێرو کوترن‌و ڕەش‌و سپی لێك ناکەنەوە.

١١ حەرف ژیەك بونە فەصل گەر ببەری وان بـئەصل
حەرف دبت یەك خەتەك خەت کونەما نوقطە ما

مانا بەتێکڕایی:

ئـەم مەوجـوداتەی کە هەیەو هەبوەو دەبێ؛ هەموی لەیەك نوختەی ســەرەتاییەوە پەیدایە. نوختەی سەرەتایی (واتا نوقطەی مبدأ)، ئـەزەلی‌یەو ئـەبەدی‌یە، هەربوەو هەر دەبی‌و گۆڕانێکـی بەسەردا نایەو. ناسوی‌و لەبەین ناچێ. جـا لەو نوختە ســەرەتاییەوە، هێڵ‌و خـەت کشـاوەو هێڵ‌و خەتیش پارچـە پارچـە کراوەو پیتی لێ پەیدا بوەو ئـەو پیتانە بونەتە درۆشـمی هەمو مەوجـوداتی جوراوجۆرو هەمەڕەنگە. ئێمە ئەگەر بێتو ئەوانە بەرینەوە سـەر عەصـڵ‌و ماك؛ پیتەکان دەبنەوە بە هێڵ‌و ئەگەر بە بناوانی هێڵەکەدا بڕۆین، توشی نوختەو خـاڵی ســەرەتایی دەبین. ئـەگەر ئــەو خەتەش کە پیتەکانی لێ پێك هاتوە نەمێنێ، ئــەو خــاڵە ســەرەتاییە هەر وەك خــۆیەتی‌و هەر لەجێگـەی خـۆیەتی‌و دوبارە دەتوانێ ببێتە ماکی خــەت‌و خــەت ببێتە ڕەگەزی پیت‌و پیت دوبارە بەشکڵی جیاواز خۆبنوێنن.

جا کەوابو، بۆ کەسێکی کە بەسەر ڕاستی‌دا بکەوی‌و باشـی لێك‌بداتەوە؛ ئـەوی حـەسابی بۆ دەکری‌و ئەوی لەڕاستی‌دا ماکی هەمو پیت‌و خەتێکە. ئەو نوقطە ئـەزەلی‌و ئـەبەدیەیەو چیتر نیە. واتا وحدت مطلقە و جگە لە خوا شتێکی‌تر حەساوی بۆ ناکرێ.

١٢ وحدەتی موطلەق مەلا نورە دقەلبان جەلا
زۆر دقێ مەسئەلێ ئەهلی دلان شوبهە ما

مانای وشە:

حەرف: پیت؛ **ژیەك:** لەیەکتر؛ **بونەفەصل:** جـوێ بونەوە؛ **گەر ببەری:** ئـەگەر بەریەوە؛ **وان:** ئـەوان؛ **بـئەصل:** بۆ سەرماك‌و بنچینە؛ **دبت:** دەبێتە؛ **یەك خەتەك:** تاکە خەتێك؛ **کو نەما:** ئەگەرنەما؛ **نوقطەما:** نوقطە ماوە.

ماناى وشه:

وحدت: یەکایەتی؛ **موطلق:** بیٚ بەندو چەندو چون؛ **جەلا:** مشتو ماڵ، یان ـ سورمه؛ **زۆر:** گەلیٚك؛ **دقـیٚ مەسئەلیٚ:** دەو مەسئەلەیەدا؛ **شوبهە:** گومانو دودڵی.

مانا بەتیٚکرایی:

ایمانو باوەڕی بەو یەکیەتی بیٚ چـەندو چـونو بەندو بارە هوٚمەلا! تیٚشکیٚکـە دڵان مشـتو ماڵ دەکات. یان نوریٚکە هەر وەك سورمە، چـاو ڕوٚن دەکاتەوەو خشـتو خـاڵی لیٚ لادەدا. ئـەو باوەڕەش، دڵی ڕیٚڕەوانی ڕاستی ڕوٚن دەکاتەوەو پڕوپوشی پڕوپوچی لیٚ ڕادەماڵیٚ.

بەڵام، بەو دەرەجەی ایمانو باوەڕی گەیشتنە، هەروا کاریٚکی سوكو هاسان نیەو زوٚری دەویٚ تا ڕیٚبواری ڕیٚگەی خواناسین دەیگاتیٚ. بەشیٚکی زوٚرو زەبەندە لە ئەهلی دڵو ڕیٚڕەوانی تەریقـەت، هیٚشتا نەگەیشتونە سەر ڕاستەڕیٚگەو لە بیابانی دودڵیو گوماندا سەرگەردانن.

قصیدەی پێنجەم

«غەم و شادی»

١ چین‌چین کرن زولفێن سیا کەسك ئەتلەسی دیبا قەبا
ایدی نیشان نابن خویا تێکەل کرن لازم صەبا

ماناى وشەکان:

چین: گنج؛ **کرن:** کردن؛ **زولفێن:** زولفان؛ **سیا:** رەش؛ **کەسك:** سەوز؛ **ئەتلەس:** نەوعێك پارچە؛ **دیبا:** حەریر؛ **قەبا:** کەوا؛ **ایدی:** ئیتر؛ **نیشان:** خاڵ؛ **خویا:** ئاشکرا؛ **صەبا:** شنەبای بەیانی.

مانا بەتێکڕایی:

ئەو یارە جوانە، سەوزە پۆشەی کەوا حەریرە، ئەوەندەی ئەو زولفە رەشانە گنج‌گنج کرد کە بونەتە لەمپەری دیمەنی خاڵی روخساری، لێشم ڕونە ئـەوە کاری شـنـەی بەیانە کە ئـەو بسکـە لولانەی تێکەڵ کردون‌و بەسەر روخساری یاری دارژتون‌و ئێمەی لە دیتنی خاڵان بێ‌بەش کردوە.

جامن وەنەبێ بوختان بەبای بەیان بکەم:

٢ من دی صبا دایی سەحەر ماداری بەدرێ کر دوکەر
قەوس‌و قەزەح ژێ هاتەدەر دیسا بەزولفانرا تەبا

ماناى وشە:

من دی: من دیتم؛ **صەبا:** سروە؛ **دایی‌سەحـەر:** شـەوەکی لێی‌دا؛ **مادار:** دەورەو خـرایی؛ **بەدر:** مانگـی چاردە؛ **کر:** کرد؛ **دوکەر:** دولەت؛ **قەوس‌و قەزەح:** کوڵکە زێڕینە، **ژێ:** لەو؛ **دیسا:** دیسان، یان ـ دایسا؛ **بە زولفانرا:** بە زولفانەوە؛ **تەبا:** دەگەڵ.

مانا بەتێکرایی:

من بەچاوی خۆم دیتم لە بەرەبەیاندا، بای بسکان، ئەو بسکە رەشانەی هەژاندو خستیەسەر روخساری یارو وەك ئەوەم هاتە بەرچاو، کە مانگی چاردەی کردبێتە دو لەتەوە. هەر ئەو شنەبایە کە لەهاتن‌دا، بۆ جاروبارەیەك کەمێك لەو بسکانەی سەر روخساری کە دەلەراندەوە، تیشکی کوڵمی یار جارو بارە لەپەنا زولفانەوە خۆی دەنواندو دیمەنی زەردایی ئەو تیسماڵکە تیشکە دەگەڵ دیمەنی ئەتڵەسی کەسك‌و حەریری رەنگاورەنگی بەرگی‌یار تەواو دیمەنی کوڵکە زێرینەیان هەبو. کە لەپەنا هەورەوە، دیاری ئەدەن‌و نابێ لەبیریشمان بچێ کە بسکەکانی وەك ئەو هەورە وابون کە رۆژیان نەدیو کردبو.

شیاوی‌باسە: مەلا لەوشیعرەدا ئیشارە بە موجزاتێکی پێغەمبەر (صلعم) دەکا، کە مانگی کردوەبە دوکوتەوە. واتا لەو دیمەنەدا، موجزەکە دیسان خۆی نیشان داوە؛ بەڵام ئەمجارە لەزولف‌و روخساری سەلماوە. پیاو وەختێ چاوی بە موجزات دەکەوێ دەبێ صلواة لێداو سەلام‌بڵێ. بۆیە ئەفەرموێ:

٣ ئیرۆ ژمە لبەدرا تەمام عەنبەر فشان بن صەد سەلام
ئەی هُدهُدی شیرین کەلام اهلاً وَسَهلاً مَرحَبا

مانای وشە:

ئیرۆ: ئەمرۆ؛ **ژمە:** لەئێمە؛ **ل:** لە؛ **بەدر:** مانگی پڕ؛ **تەمام:** تەواو؛ **عەنبەر:** بۆنێکی خۆشە؛ **فشان:** پژێن؛ **هُدهُد:** پەپو؛ **شیرین کەلام:** گفت‌و لفت خۆش؛ **اهل:** ئاشنا؛ **سەهل:** هاسان‌و روح‌سوك؛ **مرحبا:** جێ‌گوشادە.

مانای بەتێکرایی:

لە کتێبەکانی ئاینی‌دا هاتوە کە سلێمان پێغەمبەری پادشای جولەکەکان، جگەلە ئادەمیزاد، هەمو جانەوەرێکیش لەدنیادا سەری وەبەرباری هێناوەو لەبەر فەرمانیدا لارەمل وێستاون. ئەویش زمانی دێوو درنج‌و درندەو پەرندەو چەرندەی وەك زمانەکەی‌خۆی زانیوە. ئەم سلێمانە دڵی چوەتە سەر شازنی سەبا کە لە حەبەشەی ئێستادا بوە. ئەم دڵداریەش، لەقسەی پەپوێکەوە دەستی داوە کە بۆی گێراوەتەوەو گوتویە: قوربان پاشازادەیەکی مێچکەی زۆرجوانم لەسەبا دیوە کە جگە لە جوانیەکەی هێندەو هێندە زێڕو زێوی هەیەو تەنانەت ئەو تەختەی کە لەسەری دائەنیشێ لەزێڕی خالیسەو ئەگەر ئەوەت دەس کەوێ خەنی دەبی.

سلێمان نەدیتە عاشقی ئەو کیژە بوە کە ناوێ بەڵکیس خانم بوەو هەر پەپوی کردوتە دەڵاڵی نێوان‌و نامەی پێدا ناردوە بۆ بەڵکیس کە مێردی پێ‌بکا. پەپو لەو دەڵاڵیەدا سەر کەوتوە، ئەمجار

دیتویانە کە هێنانی ئەو کیژە لەم ڕێگە دورەوە زۆر دژوارە؛ چی‌بکەن چاکە؟ دێوێکی بنیچە جندۆکە، هەستایەپێ‌و گوتی: خەمت نەبێ، بەرلەوە تۆ لەو مەجلیسە هەستی من دەچم تەختو بەڵکیس خانمت‌بۆ ئەهێنم. پەکێکی‌تر کە لەو زاناتربو، گوتی: من بەرلەوە چاوت بتروکێنی، ئەو تەختەت بۆ ئەهێنم. سلێمان دیتی وا تەختە دانراوەو وا بەڵکیسە بوی ڕازاوەتەوەو روبەروی دێت. ئیتر لەو ساوە، ناوی پەپو بەسەر زمانی نوسەران‌و شاعیرانەوە گەڕاوەو ئەیگەڕێ‌و ئەیکەن بە ڕازداری خۆیان‌و بەودا دەردی دڵ ڕادەسپێرن بۆ یارە دور دەستەکانیان.

مەلای جزیری دوای ئەوە ئەو موجـزاتەی دیوە کە مانگـی چـاردە بوتە دوکەرت‌و زوڵفـە رەشـەکان بەدەم باوە، بەسـەر روخسـاری یاردا، دەلەرێنەوەو بونی عەنبەرو گوڵاو لەوناوەدا بڵاوە! دەست دەکا بە صلاوەت لێدان‌و سەلام ناردن. دەفەرموێ: ئەمرۆ لەئێمەوە صەد سەلام لەو مانگە تەواوە عەنبەرو گوڵاو پژێنەبێ. ئەوسا دەستەو دامێنی پەپو دەبێ، کە ئـەوە خـوایە مل‌بداو نامەی مەلا بۆ سەلما خانم بەرێ. جا دێ دەپێشدا، باسی جوانی‌و نەجیمزادەیی سەلمای بۆ دەکا تا ئەگەر نامەکەی برد یاربناسی‌و بیداتە دەست خۆی دەڵێ: ئەی پەپوی گفتو لفت شـیرین! یاخـوا بەخێر هاتی، تۆ وەك کەس‌و کاری خۆمی، زۆر رەزا سوکی، جێگەت لەسەر سەران‌و لەسەر چاوان. تۆ ئەبێ بزانی کە:

٤ من دلبەرەك وەك دوڕ هەیە مەحبوبی شیرین سوڕ هەیە
حوسن‌و جەمالەك پوڕ هەیە بەلقیس صفەت مەسکەن سەبا

مانای وشە:

دلبەرەك: گراویەك؛ **دوڕ:** مرواری تاقانە؛ **مەحبوب:** خۆشەویست؛ **سوڕ:** دڵکێشی و جـاذبێت؛ **حسـن و جەمال:** جوانی‌و لەباری؛ **پوڕ:** زۆر؛ **بلقیس صفەت:** بەلکیس ئاسایی؛ **مەسکەن:** ماڵ؛

مانا بەتێکڕایی:

پەپوگیان! من دڵ رفێنێکم هەیە، وەك دوڕ وایە. خۆشەویستێکم هەیە، تابڵێی رەزا شیرین‌و پڕلە جاذبیت‌و دڵکێشی‌یە. هەرچەندی دڵ حەزبکا، جوان‌و لەبارە، وەك ئەو بەڵکیسـەوایە کە ماڵەکەی لەشاری سەبا بو (یانی‌ئـەویش پاشـازادەیەکە، لە بەڵکیسـی‌سـلێمان کەمتر نیە). دەبێ چیت‌بۆ سلێمان کرد، ئەوەش بۆمن بکەی. جا هەروەك جوانی‌و نەجیمزادەییە کەیم پێ‌گوتوی، پێویسـتە هێندێك لەئاکارو کرداریشی بزانی:

٥ شوخ‌و شەپالا مەی پەرەست ئەو زالما هشیارو مەست
ڤی نامەیی خەف دی قەدەست فی طَیّها نَشرُالنَبا

مانای وشه:

شوخ: شەنگ؛ **شەپال:** بەژن‌وباڵا شوش‌و باریك؛ **زالم:** زۆرکار؛ **هشیار:** بەئاگا؛ **مەست:** سەرخۆش؛ **ڤی:** ئەو؛ **خەف:** بەنهێنی؛ **دی:** بدەی؛ **ڤدەست:** بەدەست؛ **فی:** لەناو؛ **طیّها:** لۆچی‌دا؛ **نشر:** بڵاو کردنەوەو درکاندن؛ **تبا:** خەبەرو دەنگ‌و باس.

مانا بەتێکڕایی:

ئەو شازدە بەڵکیس ئاساییەی من، شەنگ‌و شۆخێکی بەژن شوش‌و باریکەو لە پەستا شەراب دەخواتەوە. زۆردارێکە زۆری لە وشیارو مەستان دەکاو هیچ کەس، لە زوڵمی ئەو رزگار نیە. یا، ئەو زۆردارە هەم وشیارە هەم مەبستە. چاوەکانی مەستەو دڵی تابڵێی وشیارە.

جا مام پەپو گیان! ئەوا بەو پێ‌و شوێنە، کە من بۆم داناێ، بەو تاریفە کەمن کردم، تۆ دەتوانی بیناسی. ئەوا دەمەوێ نامەیەك‌و چەند راسپێریەکت پێدا بنێرم. نامەکەم کە پێچاوەتەوە لەناو لۆچو لایەکەی دا دەنگ‌و باسی کەساسی خۆمی تەواو تێدا درکێندراوە. بەڵام دیسان بەزمانیش.

٦ **بێژئەو شرینا سورێ پەری دورێ دانەیا ئەزموشتەری**
کاعەهدو پەیمانا بەری؟ بێ‌فایدە چون شوبهی هەبا

مانای وشە:

بێژ: بێژە؛ **سورپەری:** دڵکێش وەك فرشتە؛ **دورێدانە:** دوڕی تاقانە؛ **ئەز:** من؛ **موشتەری:** کڕیار؛ **کا:** کوا؛ **بەری:** پێشو؛یان (خالص)؛ **شوبە:** وەکو؛ **هەبا:** ئەو تۆزقاڵە تۆزانەن کە لە دەوری تیشکی خۆری ناو کولا نچکەی ماڵ دەهاڵێن.

پوختەی مانا:

پەپوی دەم‌و راوێژ خۆشی شیرین زوان، تۆش دوای تەسمیل کردنی کاغەزەکە؛ لەزمان منەوە بەو خوێن شیرینەی کە وەك فرشتە دڵ‌کێشەو دوڕدانەیەکە کە من بەگیان‌و دڵ بومە کڕیاری بێژە: کوان بەڵێن‌و گفتی پێشوی؟ یان (کوانێ مەرجو پەیمانە بێ غەوشەکانی؟ بۆ نەماون؟) بۆچی هەموی بێ‌جێ دەرچون‌و لەبەهرە کەوتن‌و وەك ئەو تۆزقاڵە تۆزانەیان لێ‌هات، کە لەدەوری کوڵەکە تیشکی ناوماڵ دەهاڵێن‌و بەچاو دەبیندرێن‌و بەدەست ناگیرێن‌و وەبەردەست نایەن؟

هەروەها لەبیرت نەچێ ئەوەیشی لەزمان منەوە پێ بڵێ کە:

٧ **مە دڤێ پەری یا دل بەری لێ هەی ب‌ئوسلوبا بەرێ**
لێ کەفش بەبێتە پەنجەرێ بێ‌وو بچت تەشبیهی با

مانای وشە:

مەدقی: ئێمەدەمانەوێ؛ **پەری:** فرشتە؛ **لێ:** بەڵام؛ **هەی:** هەر؛ **ئوسلوب:** رەوشت؛ **بەرێ:** پێشو؛ **لێ:** لەو؛ **کەفش:** کەشف، دیاری؛ **تەشبیهی:** وەکی.

مانا بەتێکڕایی:

عەرزی بکە، ئێمە وەنەبێ گلەمان لەوبێ، کە ئەو بە جوانی خـوّی دڵی بردوین. نەخێر، ئێمە بەدڵ ویســتومانەو دەشــمانەوێ کە دڵمان بەتاڵانی فــرشتەیەکی وەها ناســكو نازدار بڕوا. بەڵام دەشمانەوێ کە لە بەرانبەر ئەم دڵ بردنەدا، ئەویش ـ هەر وەك جـاری جـاران دەیکـرد ـ جــارەو بارەیەك لە پشت پەنجـەرەو دودەرِی کوّشـكو پەلاری خـونکاریەوە لەکاتی رەوتی سـوكو لەبارو بەلارو لەنجەی‌دا ـ کە وەك با لەتیفو شەفـافە ـ واپکـا چـاوێکمان لە دورەوە پێی بکـەوێ. ئیتر لەدڵ بردن، گەردنی خوّشو ئازا بێو ئێمە چی‌ترمان لەو ناگەرەکە.

٨ دلبەر مەجالا نامەدی   ناسی کونشیانا مەدی
نونەك مخالف تێ نەدی   هَلْ قَلْبُهَا نَحوْی صَبَا

مانای وشەکان:

مەجال: وەخت؛ **دی:** دیتی؛ **نشــیان:** ناونیشــان، موّرو امضــا؛ **نون:** کەمایەســی، (وەك لە کوردی خوّشمان‌دا؛ **دەڵێن:** نون لە چاوی مندا هەبێ لەودا نەبو)؛ **مخالف:** پیچـەوانە؛ **تێ:** تێدا؛ **هەل:** دەرکەوت، یان (آخوّ)؛ **قَلْبُهَا:** دڵی ئەو کیژە؛ **نَحوْی:** بەرەومن؛ **صَبَا:** مەیل کردنی دڵدارانە.
«مانای ئەم بەیتەو بەیتی دوایین پێکەوەن»

٩ نەی شە کەرا سپی دەستو زەند   زانم مەجالا نامە خوّند
لیڤان تەبەسسوم کر ژقەند   ماسَت کَبَانِ فِیْ رُبَا

مانای وشە:

نەی شە کەر: قامیشی شەکر؛ **دەستو زەند:** قوّڵو مەچـەك؛ **زانم:** دەزانم؛ **مەجـالا:** وەختێك؛ **خـوّند:** خوێندیەوە؛ **لیڤان:** لێوان؛ **تەبەسسوم:** بزە؛ **کر:** کرد؛ **ژقەند:** لەقەند؛ **ماسَتْ:** لارایەوە؛ **كَ:** وەکو؛ **بان:** جوّرەدارێکی لوسو لەبارو شــوّخو شــەنگــە. زوربەی بوێژانی عارەب، بەژنو باڵای یاری خــوّیان، بەو شبهاندوە؛ **فی:** دە؛ **رُبا:** تەپوڵکە.

مانای هەر دوك بەیتی هەشتەم و نوّیەم بەتێکڕایی:

ئەویندارى بەتاسە، دوای ئـەوە کە نامەی بە پەپودا ناردوەو چـاوە نوّڕی هاتنەوی ئـەکات؛ هەمو ئـاواتی ئـەوەیە، نامەبەر بە موژدەوە بگـەڕێتەوەو یار دڵی نەرم بێو بەزەی پێدا بێتەوە. جـا دێنێ

دیمەنی یار وەك خۆی ئارەزو ئەكا، ئەهێنێتە بەرچاوی خـەیاڵ و لەبەر خـۆیەوە خـۆی دڵداری ئەداتەوەو دە ورتێنیو دەڵێ:

لێم ڕونە دڵبەرم كە نامەی منی دیوە، لە خەتو امضـاكەمەوە زانیویە كە ئـەوا من ناردومە. كە خوێندویەتەوەو دیتویە هەر گلەو گازندەیەكی كە من لەوم كردوە راستەو درۆو شـتی پێچـەوانەی ئەدەبم تێدا نەنوسیوە، بێگومان بەزەی پێما هاتوەو مەیلی دڵی روی كردۆتە منەوە. یان لەخـۆی دەپرسێ، تۆبڵێی دڵی بەرەو ئێمە بزوتبێ؟ لە خۆشیانا باوەر ناكەم.

بەڵێ دەزانم ئەو بەژنو باڵایەی كە لەراستیو شیرینیدا، وەك قـامیشە شـەكر وایە؛ كاتێ بەو دەستو مەچـەكە سپیانەی خـۆی، نامەكەی منی وەرگرتوەو خـوێندوتەوە، لێوە شـەكر بارەكانی بزەیان هاتوتە سـەرو خـۆی راژاندوە بەڵام چـۆن راژاندنێك؟ وەك نەمامی داری بان كە لەسـەر تەپوڵكەیەك شین بوەو شنەبا دەیلەرێنێتەوە، وابوە.

مەلا لەو خـەیاڵە خـۆشانەدا ژیاوە كە نامەبەر گەڕاوە تەوەو موژدەی پێ داوە كە كارەكە پێك هاتووەو بەختی دڵدار گرتوویەتی، دەڵێ:

١٠ قاصد ب مەقصودا مەهات با مژدەو ئەمرو بەرات
نیشان هەنارن هەم خەلات شەهزادەیا گولگون قەبا

مانای وشە:

قـاصد: ڕاسپاردە؛ **ب:** بە؛ **مەقصـود:** مراز؛ **مە:** ئێمە؛ **مژدە:** مزگێنی؛ **ئـەمر:** فـەرمان؛ **بەرات:** نامەی ڕەزامەندی سەروەران؛ **نیشان:** نشانەو یادگاری؛ **خەڵات:** دیاری شایانە؛ **هەنارن:** ناردن.

مانا بەتێكڕایی:

راسپاردەكە پەپو بو، چۆنم ئارەزو بو وا هاتەوە. مزگێنی بەمراد گەیشـتنی پێدام. فـەرمانی قبوڵو نامەی رەزامەندیو نیشانەو خەڵاتی بۆ هێنام، كە ئەو شازدە، كەوا گوڵ گوڵیە بۆی ناردبوم.

١١ ئیرۆ مەجال لێ هاتو وەخت دیسا جوان بومن دەرخت
ئەو لامِعا دایی ژتەخت ماكانَ بَرقاً خُلَّبا

مانای وشە:

ئیرۆ: ئەمرۆ؛ **مەجال:** وەختە، هەل؛ **وەخت:** كات؛ **دیسا:** جاریتر؛ **جوان:** جحێڵ؛ **درەخت:** دار؛ **لامع:** بروسكەدەر؛ **ژ:** لە؛ **دایی:** دای؛ **ماكان:** نەبو؛ **برقـاً:** پروسكـەیەك؛ **خُلَّب:** فـریودەر؛ **بەرقـی خُلَّب:** بەو بروسكەیە دەڵێن، كە لە هەورە دروزنەوە دیار ئەداو بارانی بەشوێندا نایە.

مانا بەتێکڕایی:

ئـەمڕۆ هەلو دەرفـەت بۆمن رەخســاوە. وا لە پاش پیری بەومژدەیە کە لەوە بەولاوە یار لە پەنجەرەی کۆشکەوە خۆی نیشانم دەدا؛ لەشـم کەوەك داری گەندەڵی لیّ هاتبو، گەڕایەوە تافـی جوانیمو بومەوە بە نەمامێکی شلو شەنگ. چـابو، شـــوکور، ئــەو بروسکـــەیەی کە لە تەختی شـازادەی دڵبەرمەوە بەرەو من هاتوە، بروسکـەی هەورە درۆزنە نیەو راســتە، بارانی بەزەیی بەشوێندایەو فریوو مریو دەئارادا نەبو.

۱۲ سەلوی روان زەڕین وەرەق چیچەك مەلیّ دین صەد نەسەق
یاقوُتها یَحکی اَلشَفَق یَحکی عُقوداً کوُکَبا

مانای وشە:

سەلو: سەرو، سەولْ؛ **رەوان:** ڕێكو بیّ گریّو قـوِرت؛ **زەڕین:** زێڕین؛ **وەرەق:** پەلك؛ **چیچـەك:** گولّ؛ **مەلیّ:** ئێمە لەو ـ یان (مەلا)؛ **دین:** دیتن؛ **نەسەق:** جـۆربەجـۆری، بەتەرتیب دانراو؛ **یاقـوت:** بەردێکـی سوری بەقیمەتە؛ **یَحکی:** دەنوێنیّ؛ **شەفـەق:** سـورایی ئـاسۆلە دوای زەردەپەڕ؛ **عقد:** گەردانەو لیزگە؛ **عقود:** جەمعی عقد؛ **کَوکَب:** ئەستێرە.

مانا بەتێکڕایی:

بەلیّ، موژدەو بەڵێنە کە راستبو. ئێمە لەو بەژن وەك سەروی رەوانی پەلکە زێڕینە، صـەد جـورە گوڵمان چاو پیّ کەوتن، کە بەتەرتیبو ڕێكو پێکـی لێی ببونە خشـلْو خـەملْ. یاقــوتەکانی ناو خشـــڵەکان، لاســایی ســـورایی ئـاسۆگی دوای زەردەپەڕیان دەکردو دەناو لیزگەدا دەتگوت ئەستێرەنو کراونە گەردن بەندو لیزگەی بەرمورەکانی.

قصیدەی شەشەم

«دڵی یەخسیر»

١ دلبەر شکینا شەککەرەك فَقُلْتُ یاروحی متی
گۆ من حەتا خاطر هەبت منگۆ چکم ئەز با هەتا

مانای وشەکان:

شکینا: شکاندی؛ **شـەککـەرەك:** شـەکرێك؛ **فَقُلْتُ:** منیش گوتم؛ **یا:** هۆی؛ **روحـــی:** گیانیمن؛ **متی:** کەنگیٚ؛ **گۆ:** گوتی؛ **خاطر هەبت:** وازم لیٚ بێت؛ **منگۆ:** منگوتم؛ **چکم:** چەبکەم؛ **ئەز:** من؛ **با:** دەگەڵ.

مانا بەتێکڕایی:

دڵبەرم شەکرێکی لە لێوان باری (واتا بە لەبزی شیرینی خـۆی، بەڵێنی دامیٚ کە بەیەك دەگەین). گوتم: گیانەِ شیرینەکەم کەی ئەم بەڵێنە دێتە جـیٚ؟ لە وەراما فـەرموی: کەنگـیٚ خــۆم وازم لیٚ هەبێت، ئەودەم. گوتم: من چە لەو کەنگیٚیە بکەم؟ خوا ئەزانیٚ ئەو کەنگیٚیە کەنگیٚ دەبیٚ.

٢ زولفان تو بەس چینچین بکە بسکێن موقابل دین بکە
پێشکێشی یەك زولفەك تەبن مولکی خوتەن تەختی خەتا

مانای وشە:

زولفان: کەزیان؛ **بسك:** پیٚ چـوکە؛ **موقــابیل:** بەرانبەر؛ **دین:** شـێت، یان ـ دیتن؛ **یەك زولفـــەك:** تاقەزوڵفێك؛ **خوتەن و خەتا:** ناوی دوممەلەکەتە کە ئاسکی میسکیان هەیە.

مانا بەتێکڕایی:

تۆ ئەگەر پێك گەیشتنەکەمانت حەواڵە بەو ڕۆژە کردوە کە خۆت کەنگیٚ حەز بکەیو من ئـەبیٚ لە

چاوەنۆڕی‌دا رای‌بوێرمو بە تاووتوێی ئارەزوی بەسەرچونی ئـەو کەنگـی‌یە بتلێمەوە؛ هیچ نەبێ بۆ ئەوە تا ئەو رۆژە بمێنم، تۆ ئەو کەزیانەت هێندە چین‌چین مەکە. ئـەو بسکـانە نیشان مەدە، با بە یەکجاری شێت نەبم. یا ـ ئەو بسکـانەت وامەکە هێندە لە هاتوچـوّدا بێ کە وەك شـێتان ئـارامو ئۆقرەیان لێ هەڵگیراوەو پیاو شێت دەکەن.

رەنگە تۆ خۆت نەزانی ئەو کەزیانەی‌تۆ چەند نازدارو بەنرخـن، مەملەکەتی خـەتاو خـوتەن کە هەواری ئاسکی ناسکن، بە خڕوپڕی دەکرێنە پێشکەشی تاکە داوێك لەو زوڵفانەت.

٣ دل‌بەندی داوا زولفەکی کەفتی کەمەندی ئولفەکی
هَلْ فی یدالمَفْتونِ شَیءٌ أوکَیْفَ أصنعُ یافَتی

مانای وشە:

بەندی: گراو؛ داو: هەودا؛ کەفتی: کەوتوە؛ ئولف: خـۆشەویسـتو هۆگر؛ هل: ئـاخۆ؛ فـی: لەناو؛ یَدْ: دەست؛ مەفتون: شێواوی دڵداری؛ أو: یان؛ کَیْفَ: چۆن؛ أصنعُ: بکەم؛ یافَتی: هۆی جوان.

مانا بەتێکڕایی:

وا دەردەکەوێ، تازەلاوێکی لە دەردی ئەوین بێ‌خەبەر، سەر کۆنەی مەلای کردوە کە ئەم کارەی تۆ دەسـتت داوەتێ، لەتۆ ناوەشـێتەوەو باش وایە لەم دڵدارییە واز بێنی؛ مەلا لە وەرامیا دەڵێ؛ کوڕم، ئاخر چـۆن دەس هەڵگـرم؟ دڵە ئـەموا لە داوی زوڵفێکدا گیری کردوە، دەسـتم پێ راناگا. کەمەندی عشـقێك لەدەوری دڵ هاڵاوە، کە هەرگیز رزگاری نابێ. پیاویش کە دڵی لەلای خـۆی نەما، سەری لێ‌دەشێوێ‌و شێت ئەبێ. دەباشـە تۆ خـۆت بڵێ، شـێتو دێوانەی دڵداری، چـی لەدەست دێ بیکا؟ یان ـ هەر لە خۆت دەپرسم، من دەتوانم چـی بکـەم؟ لێم رونە حـەقـی من ئەدەی کە شـێت بم؛ بەڵام کە دەڵێم دڵ لەداوی زولفـانی هاڵقـاوە، پێم نەگوتی زولفـەکان چین‌و چۆنن. گوێ بگرە تابزانی:

٤ زُلفێن بتی شیرین لەبان ژەهرینە شوبهەت عەقرەبان
لێ‌من ژبسکا پڕگری ایرۆ تنێ گرتن دوتا

مانای وشە:

زُلفێن: زولفان؛ بت: خوای دەسکرد؛ شیرین‌لَبان: لێوشیرینان؛ ژەهرینە: ژەردارن؛ شوبهەت: لەگوێن؛ عقربان: دوپشکان؛ لێ: لەو‌ـیان ـ بەڵام؛ ژ: لە؛ پڕ: زۆر؛ گری: گرێ؛ ایرۆ: ئەمرۆ؛ تنێ: تەنیا؛ گرتن: گرتیان، یان ـ گرتمیان؛ دوتا: دوهەودا.

مانا بەتێکڕایی:

یاری من بۆتە بتی لێوشیرین‌و جوان چاکان‌و وەك خوای جوانی، دەیپەرستن. ئـاڵقەی زولفـی کە وەك کلکی دوپشك هەڵگەڕاونەوە، بۆ کوشتنی تەماشـاکاران، لە چـوزەی دوپشـك ژەهراویترو گوژمەرترن. تاکە تاڵێك لە گوشـــتنی عاشـــقان یەکاویەکە، بەڵام چلەمن دەکەی کەمن بەتەنیا گیرۆدەی دولق لەوتاڵە زوڵفە پڕ لەگرێیانە، یا ـ ئەو دو زولفانەم.

٥ نسبت پەری زیبایە ئەو وەك نێرگزا یەكتایە ئەو
یامَنْ رَایٰ خِلّی ِ فَهَلْ یُشبِی بِشَیً قَامَتَا

مانای وشە:

نسبت: لەحاند؛ پەری: فرشتە؛ زیبا: جوان؛ نێرگز: نەرگس؛ یەکتا: تاقانە، یامَنْ: ئەی کەسێکی؛ رأیٰ: دیتی؛ خِلّی ِ: دۆستم؛ فَهَلْ: ئاخۆ؛ یشبی: دەشبهێندرێ؛ بشیً: بەشتێك؛ قامت: بەژن‌وباڵا

مانای بەتێکڕایی:

ئەویارەی من، لەراست فـریشتەی راگری، لەو جـوانترە. لە بەژن‌و باڵای تورت‌و شـلکی بڕوانی، وەك لقە نیرگزێك،یان ـ وەك نێرگزێکـــە، کە لەناو نیرگزجـــاردا گوڵی ســـەرتۆپەو تاقـــانەی بێهاوتایە.

لێرەدا مەلا هەست دەکا کە تەشـبیە کردنی جـوانی‌و بەژنی یاری بەفـریشتەو نێرگز، جێگـەی خۆی نیەو ئەوپەسن‌و تاریفە، لە قەدری یار کەم دەکا. لەبەر ئەوە پەشـیمان دە بێتەوە هاواردەکاو دەڵێ: بابە، هۆی ئەو کەسـەی یاری منت دیوە، وەباڵ بکێشـە، داخـوا هیچ شـتێکی وا لە دنیادا هەیە کە ئەو بەژن‌و باڵایەی پێ تەشبیە بکرێ؟!

اشارەت بەو ئایەتەیە، کە دەفەرموێ: «هیچ شتێك نیە کەوەك خوا بێ» مەلا ـ وەك گوتمان ـ لەپلەی «وحدت مُطلق»دا خوای لەهەموشتدا بەدی کردوە، کەمەعلومە سـەلماش هەر بەو پێ‌و دانە هاتۆتە بەر چاوی، دەڵێ: ناتوانم بڵێم وەك هیچ شتێك دەچێ.

٦ مە ژبوغچەیا یار زەیێنی بێ‌پرس یەك سیڤەك چنی
وَبِمٰا جَنَیْتُ جَنْیتی الْقَتْ عَلَیَّ جِنایَتا

مانای وشە:

مە: ئێمە؛ ژ: لە؛ بوغچەیا: باغچەی؛ زەیێنی: نواری،یان ـ رازاوە؛ یەكسـێڤەك: تاقـەسێوێك؛ جنیت: گوناهم کرد،یان ـ چنیم؛ جَنیە: چنراو. لێکـراوەوە؛ اُلْقَتْ: هاویشـــتی؛ عَلَیَّ: ســـەرمن؛ جنایتا: تۆمەتی تاوانباری.

مانا بەتێکڕایی:

ئەم بەیتە وەرامی پرسیارێکی، لاوە سەرزەنشت کارەکەیە، کە پرسیویە؛ باشە زیادلەو «ماخلق‌الله»یە بۆچی تۆ لەو کەمەندە پڕگرێیە هاڵقاویو دمرەتانت بۆ نەماوەو شێتو شەیدا کراوی؟ دەفەرموێ: من روانیمە باغچەی یار کە بە هەمەرەنگە رازاوەتەوە، ئیتر هۆشم لەخۆم بڕاو بەبێ ئەوە پرسی پێ بکەم، سەر بەخۆ چوم سێوێکم چنیو لەسەر ئەم هەڵە کاریەم، منی بە گوناهبار داناوەو ئێستا دەبێ تاوانەکەی بیژێرم.

لە کتێبە ئاینی‌یەکاندا دەڵێ: خوا بە ئادەمی گوت: لە بەهەشتا ئازادی هەرچی دەکەیو هەرچی دەخۆی؛ تەنیا تخونی ئەو دارە مەکەوە کەمن لێم حەرام کردوی. زۆرکەس دەڵێن داری سێوبوەو بابە دەم لەسەر دنەدانو فریودانی دایکەوا، کە ئەویش شەیتان لەخشتەی بردبو، سێوێکی لە دارەکە چنیو خوا لەسەر ئەو کارە سەربە خۆیەی دەری کردە سەر دنیاو توشی شەڕەشەقی ژیانی کرد.

مەلاش نیازی لە سێو چنینەکە، مەمك گوشین بێ! یاخۆ، ماچ لە کوڵمە رفاندن بێ؛ ئەم حیکایەتی بابە دەمو دایکەوایەمان، وەبیر دێنێتەوەو دەڵێ: هەر کەس بەبێ پرسی خاوەنی دەست بۆ کارێك بەرێ، دیارە سەری لێ شێواوەو ئەگەر سەر شێوا، دڵیش دەشێوێو شێتی، سواری سەری پیاو دەبێ بینەقاقەی رێك دەکوشێ وەك من بەسەرم هاتوە.

قصیدەی حەوتەم

«ئاگری جیایی»

١ بناریٚ فیرقەتیٚ صوهتم ژفەرقی سەر حەتا پیٚ دا
خەدەنگا غەفلەتی نوهتم ژبەرقا لامیعا تیٚ دا

مانای وشە:

نار: ئاگر؛ **فیرقەت:** جیایی؛ **صوهتم:** سوتام؛ **ژ:** لە؛ **فەرقی‌سەر:** تەپڵی سەر؛ **حەتا:** هەتا؛ **پیٚ:** پا؛ **خەدەنگ:** تیر، ناوی داریٚکی سەختو پتەو کە تیریان لەو دەتاشی. بەو هۆیەوە خەدەنگ، هەر بۆتە ناو بۆ تیریش؛ **غەفلەتی:** لەناکاو؛ **نوهتم:** پیٚکامی؛ **بەرق:** بروسکە؛ **لامیع:** بریقەدار؛ ورشەدار.

مانا بەتیٚکڕایی:

بەبیٚ ئەوە هیچ ئاگام لەخۆم بیٚ، کوتوپڕو لەناکاو تیری جیایی یار پیٚکامی. تیری جودایی بە ورشەو گرشەیەك بو، کە وەك بروسکە لیٚی دامو گڕی لیٚ بڵند کردمو سەر تاپامی سوتاندو کردمیە خۆڵەمیٚش.

٢ خەدەنگا فیرقەتیٚ رەعدە دلیٚ ئەو غەفلەتی لیٚ دەت
دبیژم وەر جەبەل بت ئەو بکەربت ویٚ دگاڤیٚ دا

مانای وشە:

خەدەنگ: تیر؛ **رەعد:** هەورەتریشقە؛ **غەفلەتی:** کتوپڕ؛ **دبیژم:** دەڵیٚم؛ **وەر:** حتیٚ‌ئەگەر؛ **جەبەل:** کیٚو؛ **بت:** بیٚت؛ **بکەربت:** لەت لەت دەبیٚ؛ **ویٚ:** ئەو؛ **دگاڤیٚ‌دا:** هەر لەجیٚ، فوراً.

مانا بەتێکڕایی:

ئایەتێك لە قورعانی پیرۆزدایە، کە فەرمویە:

«ئەگەر ئێمە ئەم قورعانەمان ناردبایەتە سەر کێوێك؛ دەت دی کە لە ترسی خودا، سەری کز کردوەو قەڵشی بردوەو لەبەر یەك چوە. ئەم مەسەلانە بۆ خەڵك ئەهێنینەوە، شایەتا بیر بکەنەوە.»

مەلا دەیەوێ تێمان بگەیەنێ، کە هەیبەتی جیا بونەوە لە یاریش لەوانەیە ئەگەر بکەوێتە دڵی کێوەوە، لەبەر یەکی هەڵ دەتەکێنێ. دەفەرموێ:

تیری جودایی لەیار وەك هەورە تریشقەیە؛ ئەمما هەورە تریشقەیەکی زۆر لە زەبرو حەستەم. ئەگەر کتوپڕ لە هەردڵێك بدات، من دەڵێم ئەگەر ئەو دڵە دڵ نەبێ‌و کێوبێ، هەر دەست بەجێ لەت‌و پەت دەبێ‌و لەبەریەك دەچێ.

٣ هەچی فیرقەت نەدی هجران نەبێ من داغو کەی لێنە
ژبل دەربێ دهجرانێ فیراقا روح‌و جان کێ‌دا

مانای وشەکان:

هەچی: هەرچی، هەرکێ؛ **فیرقەت:** جیایی؛ **نەدی:** نەدیت؛ **هجران:** دور کەوتنەوە، ئاوارەیی؛ **نەبێ:** نەڵێ، نەبێژێ؛ **داغ:** داخ؛ **کەی:** داغ؛ **ژ:** لە؛ **بل:** بێجگە، غەیر؛ **دەرب:** زەربەت ویکەوتن؛ **روح:** گیان؛ **جان:** گیان.

مانا بەتێکڕایی:

کەسانێکی کە هیچ لە دەردی دڵ‌و ئەویندارى نازانن‌و بە دەردی دور کەتنەوە لەیار دوچار نەبون، نابێ بڵێن ئێمە داخ کراوی خەمانین‌و دەردو ئازارمان دیتوە. بێجگە لە دەردی دور کەتنەوە لەیار، هیچ ژانێك نیە کە روح‌و گیان لێك جیا کاتەوە. لێرەدا پێویستی بە درێژەدانێك هەیە.

بە اصطلاحی صۆفیان‌و ئەوانەی لە ناسینی خوادا وردەکارن، فەرقێك لەنێوان روح‌و نفس‌دا هەیە، کە لە فارسی‌دا بە «جان»و «روان» تەعبیر کراون. روح سەرچاوەو ماکی ژیانە. نوێنەری ئافەریدگاری توانایەو هیچ گۆڕان‌و نەمانی بەسەردا نایە. گیان، یان نەفس، نوێنەرێکی خزمەتکارەو لەلایەن روحەوە پێی سپێراوە، کە کارگای لەشی زیندو بەرێوە بەرێت. ئەویش هەتا سەرێکەو هەرگا روح ارادە بکا، دەس لەکار هەڵدەگرێ‌و ژیان دەپوچێتەوە. جا صوفیەکان‌و لەپێش ئەوانیشدا، پەیرەوانی مانی، زۆرجار دەردی دڵیان لەوە کردوە کە لەروحی ماك‌و بنچینە، کە ئەویش پاژێکە لە ذاتی خودا جیا بونەوە. هەمیشە پاڕاونەوە کە زۆر زو ئەو لەشە قوڕینەیان، کەبۆتە قەفەسی گیانیان، لەبەین بچێ‌و بچنەوە مەوتەنی هەرە پێشوی گیانی گەورە. ئەوانە هەتا لەسەر دنیا بون، خۆیان بە غەریب‌و ئاوارە زانیوەو دەردی دڵیان لە هجران‌و دوری کردوە. لە

شێعری صۆفیانەی عارفاندا، زۆر لەم نمونەیەمان دێتە بەرچاو. هەر وەك لە سەرەتای «مثنوی مولوی»دا کە لە زمان بلوێرەوە پێمان دەڵێ:

زێدی من قامیشەڵان و گوێ چەمە   دابڕاوم بۆیە ناڵەو زاڵەمە

٤ ژهەر بێ داغو بێ دەردێ مەپرسن میحنەتا عیشقێ
چزانن بێ خەبەر ژانا دلێ داغو کەسەر تێدا

مانای وشە:

ژهەر: لەهەر؛ **داغ:** داخ؛ **دەرد:** ئازار؛ **میحنەت:** پەژارە؛ **عشق:** ئەوین؛ **چزانن:** چەزانن؛ **بێخەبەر:** ئاگالە هیچنا؛ **ژان:** ئێش؛ **کەسەر:** غەمو حەسرەت.

مانا بەتێکڕایی:

وەك لە کوردیدا مەسەلەو دەڵێن «تیر ئاگای لە برسی نیە»؛ مەلاش دەفەرموێ نابێ لە کەسێکی کە هەرگیز عاشق نەبوەو تیری ئەوین نەی پێکاوەو بەداغی دڵداریەوە هەڵ نەچزاوە، بپرسن: ئەرێ بۆمان باس کە داخوا دەردی دڵداری چۆنە. کەسێك دەزانێ دەردی ئێمە چیە، کە بۆخۆی عاشق بوبێ و بەدەردی ئەوینەوە تلابێتەوە. بە دەردی **بابەتاير** گوتەنی:

وەرن سوتەدڵان گەردین هەم ئایوم   کە دەردی سوتەدڵ دڵسوتە زۆنو

٥ کەسێ میحنەت دی و فیرقەت قەخواری جورعەیا هیجرێ
گری وان تێ بحالی من دقێ هیجران و زەجرێدا

مانای وشە:

کەسێ: کەسێك؛ **میحنەت:** پەژارە؛ **دی:** دیت؛ **فیرقەت:** جیایی؛ **قەخواری:** خواردیەوە؛ **جورعە:** قوم، فڕ؛ **هیجر:** دوری؛ **گری:** گریان؛ **وان:** ئەوان؛ **تێ:** دێت؛ **دقێ:** دەئەو؛ **هجران:** ئاوارەیی؛ **زەجر:** ئازارو کوڵ.

مانا بەتێکڕایی:

ئەمن ئێستا هەزار هاوار بکەم، ئەوانەی بەدەردی ئەوین و دوری یارەوە نەچزاون، نازانن من چیمە. بەڵام ئەو کەسانەی کە عاشق بونو لەیار دور کەتونەوەو ژاراوی دوری دیداری یاریان بە گەرودا چوە ئەگەر چاویان بە من بکەوێ، کەوا لە دیداری یار بێبەش و ئاوارە بوم؛ گریانیان بۆ حاڵی من دێت و دەزانن چیم بەسەر هاتوە.

٦ بداما موحبەتیٚ بەندم خەدەنگا فیرقەتیٚ دل نوهت
بشوبهی مورغی نیم بەسمەل دهەڤ وەرتیم دِخونیٚدا

مانای وشەکان:

دام: داو؛ **موحبەت:** خۆشەویستی، دڵداری؛ **بەند:** ئـەسـیر؛ **خـەدەنگ:** تیر؛ **نوهت:** پێکـای؛ **شوبهی:**وەکو؛ **مورغ:** مەل؛ **نیم بەسمەل:** نیوە بسم‌اللّه، تازە سەر بڕاو (لە فارسی‌دا بەحاڵی حەیوانێکـی کە تازە سەری دەبڕن‌و هێشتاگیانی دەرنەچوەو پەلەقـاژەو باڵەفـڕەی گیان دانیەتی، دەڵێن: نیم بەسـمەل، چونکە، سەربڕ لەوەختی سەربڕین‌دا دەڵێ: بسم‌اللّه. جا یانێ سـەری بڕیوە بەڵام هێشـتا تەواو لە سـەربڕین نەبوتەوەو بسم‌اللّەکەی تەواو نەگوتوە.) **دهەڤ:** تێکەوە؛ **وەرتیم:** دەگلێم؛ **دخونیٚدا:** دەخوێنیٚدا.

مانا بەتێکڕایی:

گراوی داوی دڵداریم. تیری جیا بونەوەم لەیار، دڵی پێکـاوم. وەك باڵندەی تازە سـەربڕاو، پەلەقاژەمەو دەخوێنی خۆمدا دەگەوزم.

٧ بروسکا باطنی دادل دپیتی سینەوی وەربو
کودیٚ بیتن تەبیتا دل دناڤ ویٚ نارو پیتیٚ دا

مانای وشە:

بروسك: بروسکـە؛ **باطنی:** نادیاری؛ **پیت:** گڕوبڵێسـە؛ **سـینە:** سـینگ؛ **وی‌وەربو:** لیٚ‌هاڵا؛ **کو:** کوا، لەکویٚ؛ **دی:** دەبیٚ؛ **بیتن:** ببێت؛ **تەبیت:** ئۆقرەو ئارام؛ **نار:** ئاگر.

مانا بەتێکڕایی:

بروسکـەیەکی نادیاری لە دڵمی‌دا، دەگەڵ بڵێسـەی ئـاگری سـینەم لێك هاڵان‌و گڕی ناو هەناوم ئەوەندی بو، ئەوە ندەی تریشی هاتە سەر. جا ئێستا دڵ چـۆن لەناو ئـەو هەمو بڵێسـەو ئـاگرەدا ئۆقرەو ئارامی بۆ دەمێنیٚ؟

٨ ژئولفیٚ شوبهەتی زولفیٚ مەدام لەو بیٚ قەرارم ئەز
کوجانیٚ من عەزیز ئیرۆ چوو دل ویٚ دئولفیٚدا

مانای وشە:

ئولف: هۆگری‌و مەیل؛ **شوبهەت:** وەکو؛ **زولف:** کەزی؛ **مەدام:** هەمیشـەو دایم؛ **لەو:** بۆیە؛ **بیٚ‌قەرار:** بیٚ‌ئۆقرەو ئارام؛ **ئەز:** من؛ **کو:** کە؛ **جان:** گیان؛ **عەزیز:** بەڕێزو هێژا، **ئیرۆ:** ئەمڕۆ؛ **چو:** ڕۆیشت.

مانا بەتێکرایی:

لەتاوو توێی دڵداریەکی کە هەمەو هەمیشەو دایم وەك کەزیەکانی یارم لە لەرازان و هاتو چوٚدام و هیچ ئوٚقرەو ئارامم نیە. بوٚیەیە کە یارە بەنرخەکەم ئەمڕوٚ ڕوٚیشت و دڵیشم کە هوٚگری خوٚی بوەو هەرگیز لێی دور ناکەوێتەوە، دەگەڵی ڕوٚیشتوە.

٩ ژمەحبوب دورکرم چەرخێ فەلەك وی پڕ هەلاڤیتم
نزانم دێ ل‌کو دەت من دەڤێ دەوران و چەرخێ دا

مانای وشە:

مەحبوب: خوٚشەویست؛ **کرم:** کردم؛ **چەرخ:** گەردونە؛ **فەلەك:** زەمانە، عاسمان؛ **پڕ:** زوٚر؛ **هەلاڤیتم:** هەڵی‌هاوێشتم؛ **نزانم:** نازانم؛ **دێ:** دەبێ؛ **ل‌کودەت:** لەکوێ بدات؛ **دڤێ:** دەو؛ **دەوران:** سوڕ؛ **چەرخ:** خول.

مانای بەتێکڕایی:

گەردونەی گەردون، دژی من سوڕاو زوٚری هەڵتەکاندم و هەڵی هاویشتم و لەیاری خوٚمی جوێ کردمەوە. هێشتا نازانم دەبێ لەو چەرخ و خولەدا بەکوێم‌دا بدات و بەکام پەلەمەوە بکاو چ پەندێکم بەسەر بێنێ؟.

١٠ حەبیبی بێ خەتا کوشتم بدەربا فیرقەتی ئاخر
ژوێ ڕوٚژێ دزانی من کویار ئەو تیر ل‌جەرگێدا

مانای وشە:

حەبیب: خوٚشەویست؛ **بێ‌خەتا:** بێ‌سوچ و تاوان؛ **کوشتم:** کوشتمی؛ **دەرب:** زەبر؛ **فیرقەت:** جیایی؛ **ژوێ:** لەوێ؛ **دزانی‌من:** من‌دەمزانی؛ **کویار:** کەیار؛ **ئەوتیر:** تیرەکەی؛ **جەرگ:** جگەر.

مانای بەتێکڕایی:

بەبێ‌ئەوە هیچ سوچ و گوناهێکم لێ ڕوبدات، یاری خوٚشەویستم، دوری خستمەوەو بەزەبری دەردی دوری منی کوشت. من هەر لەروٚژی هەوەڵێوە کەیار بەتیری دڵداری پێکامی، دەمزانی ئەم دەردەم بەسەر دێت و لە دواروٚژدا گەرەکە، نرخی ئەو شادی و خوٚشیە بژمێرم و لەدوری دیداری یاردا بە عەزرەت و ئاواتەوە، گیانی ئامانەتی بسپێرم.

مەلا لەم چەند بەیتانەدا، ئیشارە بەو بڕوایە ئەکا کە دەڵێن: لەروٚژی بناوان‌دا (ڕوٚژی ئەزەل)، خودای مەزن، ڕوحی هەمو ئافەریدەکانی ساز داوەو بە دیداری خوٚی شاد کردون. بەڵام بوٚ

مەبەستێکی تایبەتی ـ کە ئیرادەی خوێەتی ـ هەریەك لەو گیانانەی ناردوّتە ناو قـالبێکی قـوڕین‌و گڵینەوەو خستونیەتە سەر دنیاو بە رواڵەت تەنیا ماونەوەو رۆژێك دێت، کە دوبارە دەچنەوە شـوێنی پێشـویان‌و گەرەکە حیسـاب‌و کتابی رۆژگاری ژیانی سـەرزەوی، بدەنەوە. جـا هەرگیانێك لەو گیانانە، کە لەماوەی ئەم ژیانە دنیاییەدا، نەکەوتوّتە ناو تاریکـایی دنیا پەرستـی‌و بەرچـاوی ڕونەو بیر لە رابردوی هەرە پێشوی خوّی دەکاتەوە، هەمیشە بە عەزرەت‌و ئاواتی ئەو رۆژەیەکە بگاتەوە بارەگای خوا. هەر بەو مانایە خواجە حافظی شیرازی دەڵێ:

«کاتێ کە لە مەیخانەدا، سـەرخـوّش‌و کەلەلا کەوتبوم؛ دەنگێکـی نادیاری لە غەیبەوە مژدەی پێدام کە: هوّی شابازی بەرزە نواری باڵا نشین! ئەم قـوژبنە مەینەت ئـاوایە، جێگـەی توّ نیە. توّ نازانی کەوا لەسەر برجەکانی تەختی خوداوە، فیتوت بوّلێ دەدەن کە بە فیتی خوّت بزانی‌و بچیەوە. من نازانم توّ چیتە والەناو ئەو جێگەداوانەدا، ماتەت هەڵگرتوە.»

١١ گەلوّ دیسا ببینم ئەز چرایێ وەصلەتێ هل‌بت
بصوژم شوبهی پەروانێ دبەر وێ نورو شەوقێ‌دا

مانای وشە:

گەلوّ: خەڵکینە، ئاخوّ؛ **دیسا:** جارێکی‌تر؛ **ئەز:** من؛ **وەصلەت:** پێك‌گەیشتن؛ **هل‌بت:** هەڵ‌بێ؛ **بصوژم:** بسوتێم؛ **شوبهی:** وەکو؛ **پەروانە:** پەپولە؛ **نور:** روناکی؛ **شەوق:** تیشك.

مانا بە تێکڕایی:

توّبڵێی جارێکی تریش، ئەوهەلەم بوّ برِەخسـێ؛ بەدیداری یار شـادو شـوکور ببمەوەو چـرای پێك‌گەیشـتن، دوبارە هەڵ بێتەوە؟ ئـەوسـا وەك پەپولە، بەدەوری گڕی چـرادا بێم‌و باڵ‌و پەرم هەڵپروزێ‌و بسوتێم‌و ببمە شەهیدی ڕێگای دڵداری؟

١٢ بەدەربێ کەو کەبا صوبحێ ل مەشرق زوهرە طالع بت
زوحەل دوربت بـشەش برجان‌و وندابت دغەربێدا

مانای وشە:

بـەدەربێ: وەدەر کەوێ؛ **کەوکەب:** ئەسـتێرە؛ **صـوبح:** بەربەیان؛ **مەشـریق:** خـوّر هەڵات؛ **زوهرە:** ئەستێرەیەکی زوّر گەشە؛ **طالع:** هەڵاتو؛ **برج:** مەنزڵی ئەستێرە؛ **زوحەل:** ئـەسـتێرەیەکی گەروکەو دەڵێن شوم‌و نەحسە؛ **وندا:** گوم؛ **بت:** بێت؛ **غەرب:** خوّرنشین.

«مانای ئەم بەیتەو بەیتی دوایین پێکەوەن»

١٣ ژقوندوس زوهره پەیدابت ژهەندس موشتەری بێت دەر
سپێدەی دەت ثورەییایێ شەفەق دەت قامەتی پیٚ‌دا

مانای وشه:

قوندوس: تاریکایی توندو خەستی شـەو؛ **هەندس:** شـەوی زۆر تاریك؛ **زوهرەو موشـتەری:** دو ئەستێرەی گەڕۆکن؛ **سپێدە:** سپیایی بەرەبەیان؛ **ثورەییا:** هێشوە ئەسـتێرەی کۆ؛ **شـەفـەق:** شـەبەق، روناکایی ئاسۆ؛ **قامەت:** بەژن‌وباڵا.

مانای ئەو دو بەیتە بە تێکڕایی:

شاعیر خۆی لەناو تاریکە شەوی ناهومێدیدا دەبینێت‌و تەنهـا تروسکـە هومێدێکـی لەسـوچی دەرونی‌دا ماوە کە دنەی ئەدا ئاوات بخوازێ بە وەختێکی کە دوبارە بە دیداری یاری شادو شـوکور ببێتەوە. دەڵێ: توٚبڵێی ئەو دەمە ببینمەوە کە لەو تاریکاییە خەسـتو خـوڵەدا، لەپڕ ئـەسـتێرەی زوهرە لەلایەکەوە بدرەوشێتەوە، ئەستێرەی موشتەری، گرشەوورشەی بێت، ئەستێرەی زوحەل- کە مایەی نەحسی‌و شومی‌یە - لەئـاسۆ ئـاوا بیٚ‌و بەد بەختیم ببرێتەوە. ئـەسـتێرەی بەرەبەیان، شەوق‌و شەبەقان بخاتە عاسمانەوەو سپیایی بەرەبەیان هێشوی ئەستێرەی پێرو مشت‌ومالێ بکـاو لەشەوێکی وا خۆش‌دا، بەژن‌و باڵای خـۆشەویسـتم، خـۆنیشان بدات‌و من لەو تاریکـایی دوری‌و ئاوارەییە رزگار بکات؟

١٤ ژشەوقی ئەبروان بنمێت هلال دیسا دقەوسەینان
ژخاوەر بێتە خورشیدی ظەلام وەربت دنوریٚ‌دا

مانای وشه:

شەوق: مەیل؛ **ئەبرو:** برۆ؛ **بنمیت:** بنوێنیٚ؛ **هلال:** مانگی‌یەکشـەوە؛ **قـەوس:** کەوان؛ **قـەوسـەین:** دوکەوان؛ **خاوەر:** خۆر هەڵات؛ **خورشید:** خۆر؛ **ظەلام:** تاریکایی؛ **وەربت:** لەبەین بچیٚ؛ **نور:** رۆشنایی.

مانا بە تێکڕایی:

بۆ ئارەزوی دیداری یار، بەشەرتێك ئـەو خـۆی دەرخـا هەمو شـتێك دەکەونە هەڵپە بۆ دیتنی. هەرچـەندە من دەڵێم بەیان بەربیٚ، بەڵام هیچ دورنیە کە مانگـی یەکشـەوە لە دولاوە بۆ لاسـایی برۆکانی کەوانە بداو بێتە بەر چاو. خۆر زۆر زو لە رۆژهەڵاتەوە بۆ سەیرانی بەژن‌و باڵای ئەو سـەر لە ئاسۆگ بەرز کاتەوە. ئەوسا تاریکایی شەوو تاریکایی بەختی من، بە یەکجاری لەبەین دەچـن‌و لە ئارادا نامێنن.

١٥ ب وەردان زەیینین گولشەن چەمەن‌دا لالە بشکفتن
بنەفش‌و چیچەکان ڤیکرا شەفەق‌دا یەك دەوضێدا

مانای وشە:

وەرد: گوڵی‌گوڵاو؛ **زەیینی:** رازایەوە؛ **گولشەن:** گوڵجار، گوڵستان؛ **چەمەن:** مێرگ‌و مێرخوزار؛ **لالە:** گوڵەمێلاقە؛ **بشکفتن:** پشکوتن؛ **بنەفش:** وەنەوشە؛ **چیچەك:** گوڵی‌دەشت لە هەمو جۆرێکی؛ **ڤیکرا:** هەمو پێکەوە؛ **شەفەق:** شەوق‌و روناکی؛ **دایەك:** دایان بە یەکتر؛ **رەوضە:** باغچەی گوڵان.

مانا بەتێکرایی:

وادیارە عاشقی ئاوارە، لەپاش ئاوات خوازتن‌و بە خەیاڵ، خۆش کردنی دنیا بۆ دیداری یاری ـ کە هێشتا هەر ئاواتەو بۆی بەدی نەهاتوە ـ دیسانەوە دەکەوێتە گلەیی کردن لە بەختی رەشی خۆی‌و دەیەوێ دڵی یار بۆدیدارێك، نەرم بکا. ئەمجارە باسی فەصڵی بۆ دەکا، کەوا بەهارەو دنیا رازاوەتەوەو تەنیا ئەوی کەمە کەمایەی دڵخوشی بۆ دروست بیێ. دەفەرموێ:

ئەوا لەم کژی بەهارەدا، کە هەرەمەی گوڵانە، گوڵی‌گوڵاو بونەتە خشڵی دەشتو دەرو گوڵزاریان رازاندوتەوە. گوڵەمێلاقە، مێرگ‌و مێرخوزاریان داپۆشیوە. هەمو جۆرە گوڵێك، کە وەنەوشەش یەکێکە لەوان، لە باخچوڵان‌دا پشکوتون‌و بەرانبەر بەیەك چەقیون‌و روناکایی دەدەن بەیەکتر.

١٦ سەحەرگەه عەندەلیب مەستن ژبهنا وەردو بشکۆژان
شوبە توتاگ‌و گۆیینان دەنالین ئەم دفرقێدا

مانای وشە:

سەحەرگەه : بەرەبەیان؛ **عەندەلیب:** بولبول؛ **مەست:** سەرخۆش؛ **بهن:** بۆن؛ **وەرد:** گوڵی‌پشکوتو؛ **بشکۆژ:** خونچەگوڵ؛ **شوبە :** وەکی؛ **توتاك:** مەلێکە شەو هەتا رۆژ ناخەوێ‌و هەردەڵێ «توت، توت»؛ **گۆین:** مەلێکە شەو هەتا رۆژ ناسرەوێ‌و ناڵەی دێ‌و جارجار حیلەیەك دەکا کەوەك دەنگی گریان دەچێ؛ **دنالین:** دەناڵێنین؛ **ئەم:** ئێمە؛ **دفرقێدا:** لە جودایی‌دا.

مانا بە تێکرایی:

لەم بەهارە خۆشەدا، کەدەشت‌و دەر بەگوڵ‌و خونچە رازاوەتەوەو بولبولان ـ کە ئەویندارى گوڵانن ـ هەمو بەیانیان، لەبەر بۆن‌و بەرامەی گوڵان مەست‌و سەرخۆش دەچریکێنن؛ چە خوا بەر دارە منی چارەرەش‌و کڵۆڵ، وەکو توتاك‌و گۆین، شەو هەتا رۆژ بگریم‌و بناڵێنم‌و لە دیداری یار بێ‌بەش بمێنم.

١٧ ل كەلبێ ئاستانێ خۆ نەپرسی قەط حەبیب جارەك
گەلۆ نائینە بیری ئەم دقێ نیچیرو راوێدا

مانای وشە:

کەلب: سەگ؛ **ئاستانە:** دەرگانە؛ **قەط:** هەرگیز؛ **حەبیب:** خۆشەویست؛ **گەلۆ:** خـزمینە، ئـاخۆ؛ **ئـەم:** ئێمە؛ **دقێ:** دەو؛ **نیچیر:** راو؛ **ڕاو:** شکار،

مانا بەتێکڕایی:

وەخـت کە بەهار بێ‌و هەرەمەی گوڵان بێ؛ دیارە میرو شـازادە دەبێ بچنە راوشکـاری. باشــە! شازدەکەی مەلاش دیارە لەو وەختە خۆشەدا، چوّتە راو. ئەدی چۆنەکە جارێك لەجـاران، هەرگیز بۆ ئەو راوشکارانە، سەگی ئاستانەی خـۆی وەبیر نەهاتۆتەوە، کە رەگەڵ خـۆی بخـاو بەدیداری خۆی دڵشادی بکات؟

١٨ دزانم شەهسەوارێ من غەزالەکوی دفتراکێ
بە جایی صەیدی ئەز بوما دوێ فتراکو بەندێدا

مانای وشە؛

شەهسەوار: سەر تۆپی سواران؛ **غەزال:** کەژاڵ، ئاسك؛ **وی:** وا؛ **فتراك:** بەن سامۆرتە؛ **صـەید:** نیچیر؛ **ئەز:** من؛ **بوما:** ببوایەم؛ **دوێ:** لەناو ئەو؛ **بەند:** بەن.

مانا بە تێکڕایی:

شاعیر کە جارێك خۆی بەسـەگی ئـاسانەی یار دادەنێ‌و گلەیی لە بەختی خـۆی دەکا کە یارەکەی وەبیری نەهاتۆتەوە، کە بیباتە راوشکاری؛ جارێکی‌تر بیری دەڕواتە ئەو دەشت‌و دەرە، کە سوکەڵە سوارەکەی خۆشەویسـتی ڕاوی لێ دەکاو ئــەوســا بەبیریدا دێ کە بۆ جــوانێکیوا، بێ‌گومان ئاسکی دەشت زۆر منەت‌بارن کە ببنە نێچیری. کەوابو، ئێستا هیچنەبێ ئـاسکێك ئـەو خـۆشیەی دیوەو بۆتە نێچیری یارو بەبەن ســامۆرتەی زینەکەیەوە، تەکەتەکی دێت، دەڵێ: ســور دەزانم، سوکەڵە سوارە خۆشەویستەکەم، ئێستا کەژاڵێکی بەبەن سامۆرتەوە گیرداوە. ئـەی صـەد خـۆزیا من بومایە لە جێگەی ئەو ئاسکەو بەو بەن سامۆرتەوە هەڵاوەسرابام.

١٩ ج حەددی صەد هەزار جان‌بن دفتراکا حەبیبێ من
کو صەد جەمشیدو کەیخوسرەو غولامن سەر دقێ رێدا

مانای وشە:

چەددی: رێی ناکەوێ؛ **فتراك:** بەن ساموڕتە؛ **حەبیب:** خۆشەویست؛ **جەمشیدو کەیخوسرەو:** دو پادشای بەناوبانگی ایران بون؛ **غولام:** نوکەر؛ **دقێ:** دەئەو.

پوختەی مانا:

مەلا لەپڕ، هۆشی دێتەوە بەرەخۆو دەبینێ کە لەو ئاواتە خوازیانەی‌دا زۆر لە بەڕەی خـۆی پتر پێی ڕاکێشاوە. گورجێک پەشیمان دەبێتەوەو دەڵێ:

نەك من، بەڵکو صەد هەزار گیانیش پێکـەوەبن، هەرگیز ریێیان ناکەوێ ئـەوەندە بەرزەفـڕێ بکەن‌و ئاوات بخوازن، کە لەبەن ساموڕتەی ئەو شـاسوارەدا بەند بکـرێن. بگـرە صــەتانی وەك جەمشیدو کەیخــوسرەو لەو ڕێگــەدا خــوڵامەتی دەکەن، هەر ئــەوەندە یار بە دیدارێك بیان لاوێنێتەوە.

٢٠ دده هسالان ملازم مامو یارێ رونەدا جارێك
وەگەرنە یار ئەگەر رودەت هەیە جارەك دسالێدا

مانای وشە:

ملازم: هەمیشە ئامادەی خزمەت؛ **مام:** مامەوە؛ **وەگەرنە:** ئەگینا؛ **رودەت:** روبدا؛ **هەیە:** ممکنە.

مانا بە تێکڕایی:

مەلا لێرەدا دەکەوێتەوە گلەو گازندە لە بەختی رەشی خۆی‌و دەڵێ:

گریمان ڕێم ناکەوێ بمباتە ڕاوێ؛ گریمان ڕێم ناکەوێ بڵێم دەبەن سـاموڕتەکەی‌دا بم. بەڵام من کە ماوەی دەســاڵی رەبەق لەبەر دەرگاکەی کەوتومو هەرگیز روم لێ وەرنەگێڕاوە، نەدەبوایە جارێك لەجـاران رومبداتی‌و بملاوێنێتەوە؟ خـۆ ئـەگەر بڵێم ئـەو لەبەر کاری زۆری نەی پەرژاوە، راست ناکەم؛ چونکە ئەو خۆ لێ بواردنەی منەی ئەگەر بە ئانقەست نەبا، دەیتوانی هیچ‌نەبێ ساڵێ جارێك ئەحواڵێکم بپرسی‌و بە روپێدانێك، بەسەرم بکاتەوە.

٢١ دلۆ مزگینە من شابە کو سولتانێ مەدێ بیتن
ژمن باوەرکە پەیغامێ سەحەر مزگین بەمن پێدا

مانای وشە:

دلۆ: ئەی دڵ؛ **مزگینە:** مژدەیە؛ **شابە:** شادبە؛ **کو:** کەوا؛ **سولتان:** خـونکار؛ **دێ‌بیتن:** لێ‌بڕاوەبێ؛ **ژمن:** لەمن؛ **باوەر:** بڕوا؛ **پەیغام:** وەڵام؛ **سەحەر:** بەرەبەیان؛ **بەمن پێدا:** بەمنی‌دا.

مانا بەتێكڕایی:

باوەڕی صوٚفیان وایە، كە پیاو هەتا خوٚی بەهیچ بزانیٚ؛ خوا ئاوڕی لیٚ ناداتەوە. وەختێك كە خوٚی لەبیر بچێتەوە، ئەوسایە كە بەزەیی خوا بەسەری دەكاتەوە.

مەلا تا ئارەزو دەكا كەیار دیداری لیٚبكاو لەگەڵ خوٚیا بەریٚ بوٚ راوو ڕیٚو چی... مانای ئەوەیە خوٚی بەشتێك دەزانیٚو هەتا خوٚشی بەشتێك بزانیٚ، لەلای خوا بەهیچ حیساب ناكریٚ. بەڵام كە دەبینیٚ لەماوەی دەساڵدا، هیچ لیٚی نەپرسراوە؛ ئەوسا بوٚی دەر دەكەویٚ كە ئەم خوٚ بینیی‌یە بوٚتە لەمپەر لەنێوان دڵدارو یاردا. لەو خوٚ بە شت زانینە پەشیمان دەبێتەوەو سەری كزی، لەسەر ئەژنوٚی هەژارانەی ئەنێتەوەو جگە لەیار هەمو شتێكی، تەنانەت‌خوٚشی، لەبیر دەچێتەوەو بە سەركزیەوە دەپارێتەوە. یار بەزەی پێدا دێتەوەو بەخوٚیی‌نیشان‌دانێك دەی لاوێنێتەوە. مەلا مژدەی ئەو دیدارە بەدڵەمەینەت بارەكەی ئەداو ئەڵیٚ:

ئەی دڵ مژدەت پێدەدەم، شادبە. ئەوا خونكاری نازدارم بڕیاری داوە بێتە دیدارم. باوەڕم پیٚبكە راست دەكەم؛ چونكە لەبەرەبەیاندا؛ پەیام نێری صەبای صاڵحان ئەو مزگێنیەی بەمن داوەو تەواو جێگەی بڕوایەو هیچ گومان‌و دودڵی تێدانیە.

٢٢ **شوكور بیناهی یامن هاتو یەعقوب دیدە رەوشەن‌بو**
ب‌بویا یوسفی میصری ل كەنعانیٚ بەصەر پەیدا

مانای وشە:

شوكور: سوپاس؛ **بیناهی:** روناكی چاو؛ **دیدە:** چاو؛ **بو:** بوٚن؛ **كەنعان:** مەڵبەندێكە لەفەلەستین؛ **بەصەر:** هەم چاو هەم دیتن؛ لەم بەیتەدا مەلا، چیروٚكی یاقوب‌و یوسفمان بیر دەخاتەوە، كە یوسف لە یاقوب پێغەمبەری باوكی دور كراوەتەوە. باوك لە تاوی كوڕ، كوێربوە. لەپاش چەند ساڵان كە براكانی یوسف چونە میصر بوٚ گەنم‌كرین‌و یوسف لەویٚ كاربەدەستی دەوڵەت‌بو. گەنمی دانیٚو كراسەكەی‌خوٚی بوٚباوكی نارد. باوك بەبوٚنی كراسی یوسف، چاوەكانی چاك بونەوە.

مانا بەتێكڕایی:

زوٚر سوپاس یارم كە روناكایی چاوەكانمە هاتە دیدارمو چاوم بەدیداری روٚشن بوٚوە. دیداری ئەویش هەروەك كراسەكەی یوسف، بەبوٚن چاوی باوكی بینا كردەوە، منیش كە لەسوێی دیداری دنیا لەبەر چاوم تاریك‌ببو بەدیتنی، تەمو تانەم لەسەر رەویٚو رون بومەوە.

٢٣ **نەسیمی سونبولو سیٚڤان سەحەردا خەبس‌و زیندانیٚ**
ڤەبو قفلا مەبیٚ مفتە زرنگینی ژقفلیٚدا

مانای وشه:

نەسیم: شنەبا؛ **سونبول:** گوڵی سملٚ؛ **سێڤ:** سێو؛ **سەحەر:** بەربەیان؛ **حەبس:** گرتوخانە؛ **ڤەبو:** کرایەوە؛ **مفتە:** کلیل؛ **زرنگینی:** زرنگانەوە.

پوختەی مانا:

ئێمە کە لەدوری یار وەك ئەسیری ناو حەبس‌و زیندانان وابوین؛ لە بەرەبەیاندا شنەبایەك کە بەسەر پرچەکانی وەك گوڵی سملٚ بۆن‌خۆش، بەسەر کوڵمە سورەکانی سێوئاسایی‌دا هاتبو، ئێمەی گرتەوە. حەبس‌و زیندان لەلای ئێمە نەما. دڵی قفلٚ دراومان، بەبێ‌کلیل کرایەوەو بەڵکە لەخۆشی ئەو شنەبایە بۆن‌خۆشە زرینگە لەقفڵەوە هات. واتا، لەخۆشیان قفڵیش کردیە هاوار.

۲٤ **فیراقی شەو بئاخر چو سپێدە کەفش بو دیسا**
مەریخا نەحس ئاڤابو خویابو رۆژ دشەرقێدا

مانای وشە:

فیراق: دوری؛ **سپێدە:** بەرەبەیان؛ **کەشف:** دیاری؛ **دیسا:** دیسان؛ **مەریخ:** ئەستیرەیەکە بەشوم ناوی دەرکردوە؛ **نەحس:** شوم؛ **خویا:** ئاشکرا؛ **شەرق:** خۆرهەڵات.

مانا بەتێکرایی:

شەوی دوری لە دیداری‌یار، دوایی هات. بۆجارێکی‌تریش ئوخەی ئەوا بەیانی پێك‌گەیشتن پێ‌گەیشت. زۆر سوپاس، ئەستێرەی نەحسی بەختمان لەئارادا نەماو رۆژی طالعمان لەرۆژهەڵات، هەڵات‌و خۆی ئاشکرا کرد.

۲۵ **دچەرخێ وەك نجوم دیم‌دورٚ سەما هاتن قیرٚانا یەك**
هەیڤا بەدربو ئەو سورٚپەری مندی درەقصێدا

مانای‌وشە:

چەرخ: عاسمان؛ **چەرخ:** زەمانە؛ **چەرخ:** سورٚدان‌و خول خواردن؛ **نەجم:** ئەستێرە؛ **نجوم:** ئەستێرە گەل؛ **دیم:** روخسار؛ **دورٚ:** مرواری درشت؛ **سەما:** عاسمان؛ **سەما:** هەڵپەرکێ؛ **قیرٚان:** بەرانبەری‌و لێکنزیکی؛ **هەیڤ:** مانگی‌عاسمان؛ **بەدر:** مانگی چاردە؛ **سورٚپەری:** وەك پەری لە دلکێشان‌دا؛ **رەقص:** هەڵپەرکێ.

مانا بەتێکرایی:

یاری خۆم دەگەری هەڵپەرکێ‌دا دیت کە سورٚی دەدا. کۆزی هەڵپەرکێکە، پرٚی‌بو لەکیژی جوانی

روخسار وەك مرواری. دەهاتنە بەرانبەری یەكترو لێك نزیك دەبونەوە. كە روانیم یاری من كە وەك پەری دڵ رفێنە دەوكوڕی رەقصەدا هەر دەت‌گوت مانگی چاردەیە دەناو ئەستێراندا، لەعاسمانی جوانی‌دا چەرخ دەدا.

٢٦ **ژوادی ئەیمەنی دلبەر نزام ئەنگوشتەك ئیظهار كر**
كو خوش ئەنوارو بەرقن ئەو تەجەللابون دطورێدا

مانای وشە:

ژوادی: لەشیوی؛ **ئەیمەن:** راستە؛ **ئەیمەن:** جێگەی هەرەپیرۆز؛ **نزام:** نازانم؛ **ئەنگوشت:** قامك؛ **ئیظهار:** دیار؛ **كو:** كەوا؛ **خوش:** جوان؛ **ئەنوار:** رۆشناییی‌گەل؛ **بەرق:** بروسكە؛ **تەجەللا:** دیاردە؛ **طور:** كێوێكە لە دەشتی سینا.

مەلا ئیشارە بە چیرۆكی موسا پیغەمبەر دەكا. كە وەختێك ژنەكەی زەیستان بوە، ویستویە بچێ بزوتە ئاگرێكی بۆبێنێ‌و ئاگری بۆبكاتەوە. گەیوەتە ناو شیوەڵەیەك لە كێوی طور. خوا بانگی لێ‌كردوە، كە تۆ لە پیرۆزترین شیوی طوردای، كەوشان داكەنە. هەروەها موسا بەخوای گوتوە: دەمەوێ بت‌بینم. خوا فەرمویە: نام‌بینی، من خۆم نیشانی كێوی طور دەدەم، ئەگەر خۆی لەبەر دیداری من راگرت، توش وادەكەم بم‌بینی. خوا خۆی نیشانی كێوی طور داوە، كێو سوتاوەو موسا دڵی بوراوەتەوەو لەسەرڕا بەربوتەوە.

مانای بەتێكرایی:

ئەو هەمو روناكاییە جوانانە، ئەو هەمو بروسكەدانە كە لەو بەرەبەیانە خۆشەدا بۆعاشقان بۆتەدیمەن دەبێ چبێ، چقەومابێ؟ نازانم، تۆبڵێی یاری دڵرفێن قامكێكی نیشانی كێوی طوردابێ، كەوا ئێمە وەك موسا دڵمان دەبورێتەوەو بەرودا دەكەوین؟!

٢٧ **قیرانا زوهرەیی من دی دبەر عەقدا ثورەییایێ**
ژپەروینان دبێژم عەكسە هێژ كەفتی دجامێدا

مانای وشە:

قیران: بەرانبەر هاتنی دو ئەستێرە؛ **زوهرە:** ئەستێرەیەكی گەشە؛ **دی:** دیت؛ **عەقد:** گەردانە؛ **ثورەییا:** هێشوە ئەستێرەی كۆ؛ **پەروین:** ئەستێرەی ناو هێشوە ئەستێرەی كۆ؛ **دبێژم:** دەڵێم؛ **عەكس:** تیشك‌دانەوە؛ **هێژ:** هێشتا؛ **جام:** پیاڵەی بادە نۆشین.

مانا بەتێكڕایی:

لەو هەڵپەركێیەدا، كچەكانی ترم وەك لیزگەی گەردن‌بەندێك هاتنە بەرچاو، كە لەجوانیدا بەكۆ

ئەستێرە دەشبهێندران. بەرانبەر بەمانگی رووی یارم دەبون‌و تیشکیان لەو وەر دەگرت. من کەمەستی شەرابی ئەو جوانیەم، دەڕوانم پیاڵەکەم هەروا بریقەی ئەستێرانە لیێیەوە دیارە. من دەڵێم تیشکدانەوەی رووی یارمە کە داویەتە ئەو ئەستێرانەو ئەوانیش تیشکیان داوەتە پیاڵەی بادەی منەوە.

٢٨ حبیبێ عەزمی موحبەت کر دجامان لەو شەڕاب ئانی
دلی من دی دو صەییادان ژبوریانا بەری وێ‌دا

مانای وشە:

حبیب: خۆشەویست؛ **عەزم:** لێبڕان، قەصد؛ **صوحبەت:** هاودەمی؛ **لەو:** بۆیە؛ **شەراب:** مەی؛ **ئانی:** هێنای. **دی:** دیت؛ **صەییاد:** نچیرەوان؛ **بوریان:** بریانی، گۆشتیبرژاو؛ **بەریوێدا:** لێیڕوانی.

مانا بەتێکڕایی:

خۆشەویستەکەم، ویستی بیێتە هاودەم‌و هاونشینم. بۆ ئەوە بوکە شەرابی دەناو پیاڵان‌دا هێنا؛ یانێ چاوە مەستەکانی نیشاندام. دڵم دەس‌بەجێ هەستیکرد کە دو ڕاوکەر - واتا چاوەکانی - تێیەوە دەڕوانن دەیانەوێ بۆ مەزەی مەستیەکەی خۆیان بیکەنە بریانی. «سالم» لەوبارەوە دەڵێ: وەی‌وەی چ مەجلیسی‌بو دوێنێ! لە دیدەوو دڵ   دڵبەر شەرابی گێڕا؛ سالم، کەبابی هێنا

٢٩ ب تولێن ئاستانێ‌را ڤەخوێندم میر ب دەرگاهێ
بڤێ چاڤێ حەبیب دیتم شوکور ئەڤ شەفقە مەولێ‌دا

مانای وشە:

تول: توڵە، سەگی پچوك؛ **ئاستان:** بارەگا؛ **ڤەخوێندم:** خوێندمیەوە؛ **بڤی:** بەو؛**دیتم:** دیتمی؛ **شەفقە:** رحم‌و بەزەیی؛ **مەولێ:** مەولا، سەروەر.

مانا بەتێکڕایی:

خودایە ئەی سەروەری سەروەران، زۆر سوپاس بۆتۆ، کە بەزەییت بەمن‌دا هات‌و کارێکت کرد، دڵبەرم من بە توڵەی دەرگانەی خۆی حیساب بکاو بمخوێنێتەوە، منیهەژار لەدەرگای میرێکیو! دەسەڵاتدار، رێگا بدرێم‌و یارم بەوچاوی خۆشەویستیەوە لێمبڕوانێ.

٣٠ ژشکلێ ئەبروێن ساقی هلاتن صەد هیلال ئیرۆ
وە بەدرەك من مقابل دی ئیشارەت من ژعەکسێ‌دا.

مانای وشە:

ساقی: مەیگێر؛ **هلاتن:** هەڵاتن؛ **هیلال:** مانگی یەکشەوە؛ **ئیروٚ:** ئـەمرۆ؛ **وە:** وەها، ئـاوا؛ **بەدر:** مانگی شەوی چاردە؛ **مقابل:** بەرانبەر؛ **دی:** دیت؛ **ئیشارەت:** ئیشارە؛ **عەکس:** تیشکدانەوە.

مانا بەتێکڕایی:

ئەمڕۆ کە یار روخساری نیشاندا، صەد مانگی یەکشەوە بۆ لاساکردنەوەی برۆکانی ئـەو مەیگێڕە چاومەستە، لە ئاسوٚگ سەریان دەرێنا. هەروەها، مانگی چـاردەشـم دیت، کە بەرانبەر بە رومەتو هەنیەی وێستابو. من ئیشارەتی روخساری یارم لە تیشك بەخشینی بەمانگی چـاردە پی‌گەیشـتو زانیم دەرکەوتوە تا بی‌بینم.

٣١ بزەهریٚ خوٚی شەریف خوٚندم کو خدمەتکاری دێرینی
تەپڕ جەورو جەفا دینە سلوکو سەعیو جەهدێدا
لەهێندێك نوسخەدا (بە زاری خوٚی شیرین) هاتوە.

مانای وشە:

زەهر: زار،دەم؛**شەریف:** ممبارەك؛ **خوٚندم:** بانگـی لیٚکردم؛ **کو:** کە؛ **پر:** زوٚر، زیاد؛ **جـەوروجـەفـا:** دەردوئازار؛ **سلوك:** ریٚرۆیشتن.

سلوك لە زاراوەی صوفیاندا، پلەپلە بەرەژور چـونە بەرەو خـودا؛ تا دەگەنە مزلگـەی توانەوە لەخـوادا کە فـەنا فـی‌اللای پیٚدەڵێن. ئـەم پلانەش بریەتین‌لە: **توٚبە، کوٚشش، تەنهـایی، دورەپەریٚزی، لەخواترسان، دنیافرێ‌دان، بێدەنگی، تکاو هی‌تریش... سەعی:** روٚیشتنی بەپەلە؛ **سـەعی:** کوٚشش؛ **جەهد:** تەقەلاو هەوڵ.

پوٚختەی مانا:

یارم‌بەدەمی‌پیروٚزو شیرین‌زمانی‌خوٚی، منی‌دواندو فەرموی کەتوٚ خـدمەتکـاری لەمێژینەی منی. توٚ لەرێگەی خذمەتی منداو بوٚ گەیشتن بەمن، زوٚر ماندو بوی‌و زوٚرت کوٚشش‌و تەقەلا کردوە.

٣٢ بچین وەردان ژگولزاران کو ئەغیاران ببدەست خارن
ژمەخصوصانی دەرگاهی دو عامن ئەو دهجریٚدا

مانای وشە:

بچین: بچنە؛ **وەرد:** گول؛ **گولزار:** گوڵجار؛ **ئەغیار:** بێگـانە، غەوارە؛ **خـار:** درٚو، چقـل؛ **مەخصـوص:** تایەبەتی؛ **دەرگاه.** : دەرگا؛ **عام:** ساڵ؛ **هجر:** دوری‌دیدار

مانا بەتێکڕایی:

تۆ ئەوا دوساڵە، دەردی دوری دەکێشیو هەر بەتەمای دیدار بویو خۆت ڕاگرتوە. چاکت‌کردوە، لەوە بەولاوە دەت‌کەم بە خوڵامی تایبەتی بەر دەرکی بارەگای خۆم. ئەوەندەش بزانە کە ئەوانەی غەوارەنو لەئێمە بێگانەن، لەدنیادا، جگە لە دڕکو داڵ، چیان وەدەست نەکەوتوە. ئەوا تۆ گەیشتیە ناو باغو باغچەی ئاوات. دەسا دەس‌کە بە گوڵ‌چنین لە گوڵجاڕی ئارەزودا.

۳۳ بتەشریفا خو ئەز خوندم ژلوطفێ بەندە نیشان‌کر
خەلاتو شەفقەوو دلدان شوکور خوازین کو باخوێدا

مانای وشە:

تەشریف: گەورەکردن؛ **تەشریف:** گەورەیی؛ **خو:** خوی؛ **خوندم:** خوێندمیەوە، لاواندمیەوە؛ **لوطف:** التفاتو نەرمی؛ **بەندە:** کۆیلە؛ **خەلات:** بەخشش؛ **شەفقە:** محیبەتو خۆشەویستی؛ **دلدان:** دڵدانەوە؛ **باخوێ:** خودا.

مانا بەتێکڕایی:

بەگەورەیی خۆی، گەورەی کردم. بە نەرمیو التفاتەوە، منی کۆیلەی خۆی نیشانە کرد. ئەو هەمو بەخششو التفاتو روخۆشیو دڵدانەوەو لاواندنەوەی کە لە یارم دیت؛ لەهونەرو کردەوەی من بەدەرەو تەنیا خودایە بەزەی پێمدا هاتوەو خوێندومیەوەو بەسەری کردومەوە، زۆر سوپاس‌گوزارم لەخودا.

۳٤ مە هادر سەجدەیا شوکرێ لوێ عەردێ مقەددەس بر
بموژگانێن خوە دوڕسوفتن ئەنی مالی لعەردێدا

مانای وشە:

مە: ئێمە؛ **هادر:** حازر، دەس‌بەجێ؛ **سەجدە:** سەر وەسەر عەرز کردن بۆ کرنوش؛ **شوکر:** سوپاس: کەسێك‌کە خوا خۆشی زۆری دەداتێ، سوژدە دەباو ناوی سوژدەی شوکرە. **عەرد:** زەمین؛ **موقەددەس:** پیرۆزو ممبارەك؛ **بر:** برد؛ **موژگان:** مژۆڵ؛ **دور:** مرواری درشت؛ **سوفتن:** سون، کون‌کردن؛ **ئەنی:** توێڵ، ناوچاوان.

پوختەی مانا:

من لە خۆشیان کە یار بە سەری کردمەوەو بە غوڵامی خۆی حیساب کردم؛ هەر دەستبەجێ لە حوضوردا، سوژدەی شوکرم برد. لەسەر ئەو زەمینە پیرۆزە کە وەك شیوە پیرۆزەکەی کێوی طور

بو؛ پیاو لە هەرکوێ بە خوا بگا، ئەو شوێنە پیرۆزە. بە مژۆڵان مرواری فرمێسکانم دابێشتو دارشت. ناوچاوانم لەعەرز ماڵیو عەرزەکەم بەناوچاوانم ماڵیو گەسکمدا، بەڵام گەسکەکەم توێڵم‌بو.

٣٥ هەیا بیناهی‌یا چەهڤان بوتو عوززایو لاتی من
توئی پیش‌بەر سجودا من سەحەرگاهان دخەلوێدا.

مانای وشە:

هەیا: ئەی؛ **هەییا:** وەرە؛ **بیناهی:** سۆما؛ روناکی چاو؛ **چەهڤ:** چاو، دیدە؛ **بوت:** بت؛ **عوززا:** بتێک‌بوە لە ماڵی کابە؛ **لات:** بتێک‌بوە لە ماڵی کابە. **پێش‌بەر:** قیبلە، روگە؛ **سجود:** سوژدەگەل؛ **سەحەرگاهان:** بەرەبەیانان؛ **خەلوە:** جێگەی تەنیایی؛ **بینایی‌چاوان:** ناوە بۆ خودا.

مانا بەتێکڕایی:

وەرە ئەی روناکی چاوانم، ئەی بینایی چاوان. وەرە ئەی کەسێکی کەمن تۆم کردۆتە بتو دەت پەرستمو لەجێگەی عوززاو لات کە بتپەرستان دەیان پەرستن؛ من تۆ دەپەرستمو وازم لە هەمو شتێك هێناوە، جگە لەتۆ. تۆ روگەو قیبلەی منی. من کە هەمو بەرەبەیانان بۆ کڕنوشت سەردەنێمە سەرزەوینو سوژدە دەبەم. روم دەتۆیەو لەشوێنی تەنیایی‌دا تۆم دەگەڵێ.

٣٦ ل‌بال عیلمی تە مەعلومە ژژینێ من تو مەقصودی
فیدای جانێ مەدێ جان‌بت دقەستا وەصلو دینێ‌دا

مانای وشە:

ل‌بال: لەکن، لەلای؛ **عیلم:** زانست؛ **تە:** تۆ؛ **مەعلوم:** دیاریو ئاشکرا؛ **مەقصود:** مەبەست؛ **جان:** گیان؛ **فیدا:** قوربان، گۆری؛ **قەست:** نیاز؛ **وەصل:** پێك گەیشتن؛ **دین:** دیتنو چاو پی‌کەوتن.

مانا بەتێکڕایی:

پێی ناوێ من‌بڵێم. خودایە، ئەی یار. ئەی بینایی چاوان. هەمو شتێك خۆت دەیزانی. لەبەر زانستی تۆدا ئاشکرایە کە لە ژیاندا، جگە لەتۆ نیازێکم نیە. من دەمەوێ لەرێگەی تۆدا ـ کە گیانی بەراستیم تۆی ـ گیانم فیداکەم. هەر ئەوەندە بەو هومێدەوە بم کە بەتۆ بگەمو بت‌بینم.

٣٧ بحوسنا خو ئیلاهی کی بسەهمو هەیبەتی دینێ
نجومو کەوکەبێ لامیع ژبالا تێن بە بەژنی‌دا

مانای وشه:

حوسن: جوانی؛ **ئیلاهی:** خوای‌من؛ **کی:** بکەی؛ **سەهم:** سامو ترس؛ **هەیبەت:** مەترسی؛ **دین:** دیتن؛ **نجوم:** ئەستێرەگەل؛ **کەوکەب:** ئەستێرە؛ **لامیع:** بریقەدار؛ **بالا:** لای‌سەرو؛ **بەژن:** بالا.

مانا بەتێکڕایی:

خودایە بەو جوانیەی خـوّت کەی کە بەشێکت داوە بە دڵبەرمو بەو هەیبەتو مەترسـیو دڵە لەرزەیەکەی، کە لە دیتنی ئـەو جـوانیەتدا لەروی دڵبەرم دەیبینمو بەو دیدارە لەو بەژنو باڵا ڕێکەدا، نیشانمان دەدەی. ئەو خشڵانەی دەبریقێنەوەو لەسەررا تا خوار لە بەژنی یاردا، وەك ڕێزی ئەستێرە دەدرەوشێنەوە. کە ئەوانەش هەمو پاژێكو بەشێکی کەمن، لەجـوانی‌تۆ، کە لەو بەشـی یارمت داوە.

٣٨ بـ‌خالێن وەردو نەسرینان ژقودرەت خەط کشاندی لێ
بـ‌تەرحا نیرگزا عێلی سەحەرگاهان نەسیم لێ‌دا

مانای وشە:

خال: خاڵی سەرڕو؛ **وەرد:** گوڵی سوری محمدی؛ **نەسرین:** گوڵێکی سپیە؛ **قودرەت:** توانایی؛ **قودرەت:** کاری خودا؛ **خەت کشاندی لێ:** خەتت لێ کێشاوە؛ **تەرح:** چوزە، چل؛ **نیرگز:** گوڵێکی سپی بۆن خۆشە؛ **عێل:** بڵند؛ **عێل:** عاشیرەت؛ **نەسیم:** شنەبا.

مانای تێکڕا:

خوایە، بەجوانی بەژنو باڵای یار کە جوانی خۆتە داوتەتێ. بە خاڵەکانی روخسـاری چـە ئـەوانەی لەسەر کوڵمەی سوری ـ کە وەك گوڵی گوڵاون ـ چە ئەو خاڵانەی لەسەر لاجـانگو بەر گەردنێ ـ کە لاجانگو ژێرچەنەی وەك نەسرین وان ـ کە بە قودرەتی خۆت نەخشاندوتن. خودایە سـوێندت دەدەم بەو بەژنو باڵایە کە وەك چڵە نێرگزی شلكو بڵندەو لەچاو هەمو جوانانی عاشیرەتدا گوڵی سەرتۆپە. ئـەو چڵە نێرگزەی کە بەشـنەبای بەیانان دەلەرێتەوە. یان ئـەو بەژنە شـلکەی کە بە هەناسەی عاشقانەی ئێمە دەهەژێت؟.

٣٩ کوتولی ئاستانێ دور نەکی ئێدی ژدەرگاهێ
ژبا خوێ ڤی‌رجو ناکین دیابێ لوطفو رەحمێدا

مانای وشە:

کو: کە؛ **تولێ:** تولەی؛ **نەکی:** نەکەی؛ **ئێدی:** جارێکی‌تر، تازە؛ **باخوێ:** خـودا؛ **ڤـی:** ئـەوەی؛ **رجـو:**

تەمەننا، داوا؛ **باب:** دەرگا؛ **باب:** بابەت؛ **لوطف:** التفات؛ **رەحم:** بەزەیی.

پوختەی مانا:

خودایە، سوێندت ئــەدەم بەجــوانی یارم. بە بەژن و باڵای. بەو خــاڵانەی پێت نەخشــاندوە، کە هەموشیان تۆزێکە لە نمونەی جوانی خوّت. دڵم مەشکێنەو جارێکی‌تر دورم مەخەرەوە لە دەرگای خوّت‌و با هەر توڵەی بەر دەرگانەی توّ بم.

خــودایە، ئــەو تەمەننایەم تەنیا لەوەیە کە هومێدم بە لوطف‌و رەحمەتی توّ هەیە. دەنا دەزانم عەبد حەقی نیە ئاواتی خوّی لەبەر خودا دانی‌و بڵێ بیکە.

لێرەدا مەلا ئەو قسەی صوفیانەمان بیر دەخاتەوە کە: خـودا بەرانبەر بەهیچ نایدا. تەنیا ئـەگەر بەزەی بەکەسێکدا هات، دەروی خێری لێ‌دەکاتەوە. نوێژو تاعەت نابن بەهوّی بەخششی خودا.

٤٥ **تو ناری فیرقەتێ زانی دکارم ئەز تەحەممول کم**
دباری کوهی قەندیلم بلاقیلم دعشقێدا

مانای وشە:

نار: ئاگر؛ **فـرقەت:** جیایی، جـودایی؛ **دکارم:** دەتوانم؛ **ئـەز:** من؛ **تەحەممول‌کم:** هەڵگــرم؛ **دبار:** کێو؛ **کوهی:** کێوی؛ **قەندیل:** ناوی کێوێکەلەکوردستان؛ **بلاقیل:** بێ‌قسەوباس؛ **عیشق:** ئەوین، دڵداری.

مانا بەتێکڕایی:

خودایە هەرچەندە وای‌دا بنێم کە من کێوی قەندیلم، هیچ گلەو متەقیشم لە دڵداریدا قەت نەبوبێ. ئایا من چیتر دەتوانم تاقەتی جودایی بێنم؟ خوایە توّ بوّخـوّت دەزانی ئـاگری جــودایی چـــەند بە تەوژمو بێ ئامانە. دەشزانی خوّ لەبەر راگرتنی تەنانەت لە وزەی چیای قەندیلیش‌دا نیە.

مەلا ئیشارە بەو ئایەتە دەکا کە خوا فەرمویە:

ئەگەر ئەم قــورعانەمان ناردبایەتە ســەر چیا. دەت دیت بەذەلیلی لەترسی خـودا لەت‌لەت بوەو لەبەریەك چوە.

٤٦ **زەهی دەردی مەزن فیرقەت جگەرسوّت ئاتەشی‌دا دڵ**
جیهی صەبرێ نەما چەندان فەرەج من دی دصەبرێدا

مانای وشە:

زەهی: یەك، چزوّر؛ **دەرد:** ژان؛ **مەزن:** زل؛ **فیرقەت:** جودایی؛ **سـوّت:** سـوتا؛ **ئـاتەش:** ئـاگر؛ **جیە:** جێگە؛ **چەندان:** هێندە؛ **فەرەج:** فەرحانی؛ **صەبر:** حەوسەڵەو پشو درێژی.

مانای تێکڕایی:

ئاخ لەژانی گرانی جودایی چی‌پێکردم. جەرگی سوتاندم، ئـاگری دەدڵ بەردام. بەڵێ زۆرم صـەبر کردو لەصەبری زۆرەوە گەیمە فەرحانی. بەڵام ئیتر تازە کە دڵو جگەرم ئـەوسـا سـوتاوە، دڵیش جێگەی صەبرە ئاگری گرت‌و بو بەخوڵەمێش، ئیتر جێگـەی صـەبرکردنە کەشـم نەماوە. دەسـا خودایە دیسان توشی جودابیم مەکەوە.

٤٢ مەلا بیێ قامەتا یەکتا قیامەت من بە چەهڤان دی
فیراقێ روسیا بن‌تە. ژمن جانی شیرین جیێدا

مانای وشە:

قامەت: بەژن؛ **یەکتا:** بێ‌وێنە، (نەمامی تاقانە)؛ **فیراق:** جودایی؛ **روسیا:** روورەش؛ **جیێ:** جیا، جودا.

مانا بەتێکڕایی:

هۆی مەلا ـ وەك شـاعیرانی‌تر خـۆی دەدوێنێ ـ بێ بەژن‌و باڵای‌یار کە وەك نەمامی تاقـانەو بێ‌وێنەیە، من قیامەتم بەچاوان دیت. ئەی جودایی، روت رەش‌بێ، تۆ بوی کەگیانی شـیرینمت ـ کەیارە ـ لێ جیا کردمەوە.

قصیدەی هەشتەم

«دوعا»

١ سەری زولفاتە بکوللابی دوعا
هاتە دەستی مە بجەللابی دوعا

ماناى وشە:

کوللاب: قولاپ؛ **دوعا:** نزا؛ **جەللاب:** کێشەر؛ **جەللاب:** بەو کەوە دەڵێن کە دەناو حەشاردا دەیشارنەوەو کەوی پێ ڕاو دەکەن.

پوختەی مانا:

ئەی‌یار، ئێمە دوعامان کردو دوعاکەمان وەك کەوی ڕاو، وەك قولاپو داو، سەری زوڵفی ئاڵقەی قولاپ ئاسایی تۆ کەوتە دەستمان.

٢ صوفی‌یی خەلوەنشین بێنە سجود
هەردو برهێن تەنە میحرابی دوعا

ماناى وشە:

خەلوەنشین: چلەکێش؛ **برهـ** : برۆ.

مانا بەتێکڕایی:

ئەی یاری دڵرفێن، ئەو تاقی برۆیانەی تۆ پیرۆزترین میحرابن کە هەر کەس بەرانبەریان ڕاوەستێو دوعابکا دەس لەجێ قبوڵ دەبێ. با صوفیە چلەکێشەکانیش بەرەو ئەو برۆیانەت سوژدە بەرن، تا شتێکیان لە قودرەتی خودا لێ حاڵی بێ.

٣ عەرضی کی دیٚبکرم صورەتی حال
کو تویی قیبلەیی ئەربابی دوعا

ماناى وشه:

دیٚبکرم: بکەم؛ صورەتیحال: باسی چۆنیەتی خۆم؛ کو: کە؛ قیبلە: روگە؛ ئەرباب: خاوەنان.

پوختەی مانا:

باس‌و خواسی چۆنیەتی خۆم، جگە لەتۆ لای کیٚ بدرکیٚنم. کە هەر خۆتی روگەی نیازو ئاواتانی.

٤ ژدوعائی قەدەحەك دەر دەستە
هەرسەحەر مەستی مەیی نابی دوعا

ماناى وشه:

قەدەح: پیاڵە؛ دەر: دەناو؛ مەیی ناب: شەرابی بیٚخەوش.

پوختەی مانا:

لەسایەی پاڕانەوەم لەدەرگات، هەمو بەیانیان، مەستو سەرخۆشمو لەبادەی بیٚ غەوشی یادی تۆیە، ئەو سەرخۆشیەم.

٥ گولی ئیقبال ژگولزاری قەبول
مەچنیبو دشەکەرخابی دوعا

ماناى وشه:

ئیقبال: روتیٚکردن، بەخت؛ شەکەرخاب: خەوی خۆش، شیرین خەو.

پوختەی مانا:

من کە هیٚندە بەکزیو کەنەفتی لەبەرت پاڕامەوە تاخەو بەلایدا بردمەوە. لەخەوما دیتم کەنزام قبوڵ بوەو گوڵی بەختم پشکوتوەو گوڵچنینم لە گوڵزاری قبوڵ کردنت بە نەسیب بوە.

٦ بەردو برهیٚن تە ب ئیخلاس‌و یەقین
مددبر سەجدە ب ئادابی دوعا

مانای وشه:

برهـ : بروٚ؛ **ئیخلاس:** دڵپاکی؛ **یەقین:** بێگومانی؛ **مەدبر:** ئێمە دەمان برد؛ **ئاداب:** ڕێوشوێن.

پوختەی وتار:

من وام بەخوٚم هەست کرد، کە بە دڵو یەقین سوژدەم دەبردە بەر میحرابی ئەو دو بروٚیانەتو بەدامو دەستوری دوعاوە دوعام دەکرد.

٧ ژدلەك صافی تو میحراب بیین
سەجدەیەك لازمە دەربابی دوعا

مانای وشە:

ژ دلەك صافی: لە دڵێکی صافەوە؛ **لازمە:** پێویستە؛ **دەربابی:** لەبابەتی؛

مانا بەتێکڕایی:

ئەگەر بە دڵێکی پاكو بێخەوش، بڕوانیە ئەو بروٚ میحرابیو کەوانی‌یە؛ دەزانی کە بوٚ پاڕانەوەو نیازگرتن، پێویستە سوژدەیەکی بوٚ بەری.

٨ مە ددل عوروەتی وثقایە بدەست
ژ ئەنایاتە سەر ئەلقابی دوعا

مانای وشە:

مە: ئێمە؛ **ددل:** دەدڵدا؛ **عوروە:** دەسکەگوٚزە، دەسکی‌هەرچی؛ **وثقا:** هەرەقایم؛ **ثەنا:** مەدحوپی‌هەڵگوتن؛ **ئەلقاب:** نازناوان.

پوختەی مەبەست:

من کە مەدحی توٚدەکەمو ناوت دەبەم؛ ناوی توٚ، سەروەری هەموناوو نازناوانە. ناوی خوٚت دەکەمە تکاکار لە دوعا کردندا. دەستم بە دەسکی هەرەقایمەوە گرتوەو هەرگیز تل‌نادەمو لەڕێگـە لا ناکەوم.

٩ ژ ئەزەل یەك جیهەتی دایە مەلێ
هەرمە ئیخلاصە ژ ئەسبابی دوعا

ماناى وشه:

ئەزەل: هەرەپێشو؛ یەك جیهەتی: یەكلایەنی؛ مەلیٚ: مەلا؛ هەرمە: ئێمەهەر؛ ئەسباب: هوٚ.

مانا تیکرا:

هەر لە روٚژی بناوانەوە، خـوا یەکتاپەرسـتی داوە بە مەلا. هوٚیەکی کە دەبێتە مایەی پاڕانەوەمان، ئەو ئیخلاص و دڵپاکیەمانە.

قەسیدەی نۆهەم

«وەدار»

١ دەستی قودرەت کو هلاقیت ژبەژناتە نیقاب
لجەمالا جەبەروتی مەنەمان پەردە، حیجاب

مانای وشە:

قودرەت: توانایی؛ هلاقیت: هاویشتی، هەڵیماڵی؛ نیقاب: سەرپۆش؛ جەمال: جوانی؛ جەبەروت: دەستەڵات؛ حجاب: لەمپەر.

پوختەی مانا:

لەوساوە کەوا دەستی بەهێزو توانای، سازدەری زەوی‌و عاسمانان، بەژنی تۆی هێناوەتە ئاراوەو پەردەی نێوانی لەناو لاداوەو خۆی بەئێمە نیشان داوە؛ ئێمە جوانی خوای گەورەمان لە روخساری تۆدا بەدی‌کردوەو بۆ دیتنی ئەو جوانی پەروەردگارە تواناو خاوەن دەسەڵاتە، هیچ پەردەو لەمپەرمان لەناودا نەماوە.

٢ لگولێن تەی تەرو نازک کو سەحەر گرتی خوناڤ
دئەباریق‌و قنینان ژحەسەد صوهتی گولاب

مانای وشە:

گولێن: گوڵان؛ تەرونازک: شەق‌وتورت؛ خوناڤ: شەونم، ئاونگ؛ ئەباریق: جەمعی ابریق، لولێنە؛ قنینە: دەفری‌شوشە؛ حەسەد: ئێرەیی؛ صوهتی: سوتاو؛ گولاب: گوڵاو.

مانا بەتێکڕایی:

لەوەتا سەرگۆنای‌تۆ کەوەک پەلکە گوڵی ناسک‌و تورت‌و تێراو وان، لەبەرەبەیاندا شەونمیان

پەڕیوەتە سەر؛ گوڵاو کە شیرەی گیانی گوڵانەو دەزانیٚ نەگەیشتوٚتە بارتەقای، ئەو شەونمە ـ کە بەسەر کوڵمەکانتەوەیە ـ لەبەر ئێرەیی‌و چاونەزێری لەداخ‌و حەسرەتان، لەناو تونگەی لوتەدارو لەناو شوشان‌دا، سوتاوە.

٣ عەینی کافوری‌یە مەشرەب مە ژحوسنا تەیی صاف
لەو ژعیشقاتە ددل‌دامە قەبو عیلمی عوباب

مانای وشە:

عەین: کانی؛ **عەین:** هەروەك؛ **کافور:** شیرەی دارێکە زوٚرتر لەچین‌و ژاپوٚن دەڕوێ. ئەویش وەك دارەبەنی وڵاتی خوٚمان، لەلەدەکریٚ‌و شیرە دائەداو دوایە وشك دیٚتەوە. ڕەنگی زوٚرسپی‌یە، بوٚنی خوٚشە، بوٚ داودەرمان بەکاردەبریٚ. بە لاشەی مردویەوە دەکەن تا زوٚر زو بوٚن نەگریٚ. خوا لە قورعاندا دەفەرمویٚ: «لەو دنیا کارچاکان، لە پیاڵەیەك دەخونەوە کە ناوەڕوٚکی پیاڵەکە، کافوریشی تێکەڵاوەو لە کانیەك تێراودەبن کە هەرگا بیانەویٚ هەڵدەقوڵیٚ»؛ **حوسن:** جوانی؛ **صاف:** بیٚخەوش؛ **لەو:** بوٚیە؛ **عیشق:** ئەوین؛ **قەبو:** کرایەوە؛ **عیلم:** زانست؛ **عوباب:** دەریای بەشەپوٚل‌و شەپوٚلی دەریا؛ **عوباب:** ناوە بوٚ کتێبێکی فەرهەنگی عارەبی کە «صغانی» بیستبەرگی نوسیوە بوٚی تەواو نەکراوە. (صغانی، ناوی ابوالفضایل حسن کوڕی محمد بو. لە نێوان ساڵانی ـ ١١٨١ و ١٢٥٢ ی ـ میلادی‌دا ژیاوە. لە شاری لاهوری هندوستان هاتوٚتە دنیا. لەشاری غەزنە خوێنویەو لە بەغدا مردوە. دو فەرهەنگی عارەبی نوسیوە؛ یەکێکیان ناوی: «التِکْلَمة والذَیل والصّلَة» واتا: تەواوکەرو پەڕاوێزو پێك‌گەیاندن بوە. ئەویتریان، «اَلْعُبابُ الزّاخر واللُبابُ الفاخِر:» دەریای پڕو سەرڕێژ یان، شەپوٚلی سەرڕێژکەری دەریاو کاکڵە خوٚشەکان. ئەو فەرهەنگەی تایپتی‌میم هێناوەو بوٚی تەواو نەکراوەو مردوە. فەیروز آبادی، قاموسەکەی خوی، لەسەر داروپەردوی ئەم دوکتێبەوە هەڵناوە.

مانا بەتێکڕایی:

لەوساوە ئێمە ڕێگامان دراوە کە لەجوانی بیٚگەردو بیٚخەوشی توٚ بروانین؛ خوٚمان لە بەهەشتا دەبینین‌و لەڕێزی پیاوچاکان داین‌و لەو سەرچاوە بەهەشتی‌یە، تێراو دەبین کە کافوری لەگەڵا تێکەڵاوە. هەر بوٚیەشە کە دەرگای دەریای زانست بەڕوی دڵمان‌دا کراوەتەوەو دڵمان لەزانایی خواناسین‌دا دەریایەکە شەپوٚل‌ئەدات‌و سەرڕێژ دەکات. یان، لەسایەی دیداری توٚوە، ئێمە زانستێك ڕوی تیٚکردوین کە زوٚر لەناوەڕوٚکی کتێبی العبابی صغانی زیاترە.

٤ مەژسەر چەشمەیی حەیوان قەدەحەك صافی قەخوار
ناگەهی لەذذەت‌و ذەوقامە بصەد جلدی کیتاب

مانای وشە:

سەرچەشمە: سەرچاوە؛ **حەیوان:** ژیان؛ **قەدەح:** پیاڵە؛ **صاف:** ڕون‌و دور لە لێڵایی؛ **قەخوار:** خواردەوە؛

ناگەهی: ناگاتە؛ **لەذذەت:** خۆشی؛ **ذەوق:** چێژە؛ **جلد:** بەرگ؛ **کتاب:** کتێب.

مانا بەتێکڕایی:

ئێمە لەسەرچاوەی ئاوی حەیاتیٚ پڕی پیاڵەیەکی رون‌و رەوانمان خواردوٚتەوە؛ خۆشی‌و چێژەیەکی کە ئێمە هەستمان پیٚ‌کردوە، بە صەد بەرگ کتێب باسی‌بکەین هێشتا دوایی نایە.

٥ لەو دچەنگیٚ مە دخونیٚ کو دعشقا تە ب‌ساز
مە ببەژناتە دخونن نەی‌و قانون‌و روباب

مانای وشە:

لەو: بۆیە؛ **کو:** کە؛ **دخونیٚ:** بانگ‌دەکا؛ **نەی:** بلوێر؛ **چەنگ، ساز، قانون، روباب:** هەریەکە آمرازێکی موسیقان؛ **بساز:** بساچینە، ئاشنابە.

مانا بەتێکڕایی:

ئەوینی توٚو دیتنی دیداری تۆ، وەك ئاوی‌ژیانە، کە مردن لەناو دەباو تام‌و چێژەی لە باس‌کردن نایە. واتازە تێدەگەم، کە بوٚچی گویٚ لە هەر ئاوازو ئامرازێکی موسیقی دەگرم تێکڕا هەر دنەم ئەدەن‌و ئاموٚژگاریم دەکەن: کە تۆ دەگەڵ ئەوین ئاشنابەو دەست لە دڵداری بەرمەدە.

٦ قەهوە یا تەلخ دگەل زەهری هەلاهیل ب دەری
مەژدەستی تەمبارەك شەکەر ئامیزە خوشاب

مانای وشە:

قەهوە: مەی؛ **قـەهوە:** قـاوە؛ **تەلخ:** تاڵ؛ **زەهر:** ژەهر؛ **هەلاهیل:** گیایەکە شیرەکەی ژەهرێکی زۆر حەستەمە؛ **بـدەری:** بدەیەی؛ **مە:** بوٚمە؛ **مبارەك:** پیروٚز؛ **شەکەرئامیز:** شەکراوی؛ **خوشاب:** خوٚشاو.

مانا بەتێکڕایی:

ئەگەر توٚ ژەهری هەلاهیل بکەیەناو قاوە - یان شەرابی زوٚر تاڵەوە -و بڵێی بیخوٚرەوە؛ چونکە دەستی پیروٚزی توٚی ویٚ‌کەوتوە، بەلامەوە لە خوٚشاوی شەکراوی شیرین‌ترو خوٚشترە.

٧ قولزومی عیشقیٚ ژبابیٚ خوٚ موخالیف دەمەکی
دەهەماماتی عەجاجی مەل سەر دەستی غوراب

مانای وشه:

قولزوم: دەریا؛ **عیشق:** ئەوین؛ **بای‌موخالیف:** بای‌پێچەوانە؛ **دەم:** تاو؛ **هەمام:** راتڵەکاندنی‌با؛ **عەجاج:** گێژەڵوکەو گەردەلول؛ **غوراب:** جورێك گەمیەی بەبادەوەی پێشوبوە.

مانا بەتێکڕایی:

ئێمە سەردەمێك لەدەمان، لەناو دەریای پڕلە توّفاندا، وەبەر گێژو گەردەلولێ کەوتوین‌و بەدەم بای موخالیفەوە رەتمان دەبردو دەستەڵاتمان بەسەر گەمیەکەمادان نەما. گەمیەکەمان ئێمەی بەسەر دەستی خوّیەوە گرتبو. بای پێچەوانە دەی‌رەتاندو سەرمان لێ‌شێوابو.

٨ سەحەری خضری عینایەت کو برین چەشمەیی دل
بجیهانێ مە نەظەردا کو جیهان عەینی سەراب

مانای وشە:

خضر: سەوز؛ **خضر:** خدری زیندە. خدری زیندە یانێ، کەسکی نەمر. گوّیا یەکێك لە خوّشەوێستانی خودا، گەیشتوّتە سەرچاوەی ئەو ئاوەی کە هەرکەس بیخواتەوە، هەرگیز نامرێ. واتا وەك سەوزەگیایەك وایە کە هەرگیز وشك‌و سیس نابێ‌و هەمیشە کەسکە؛ **عینایەت:** بەسەرکردنەوەو ئاگاداری؛ **برین:** بردینیە؛ **چەشمە:** سەرچاوە؛ **جیهان:** دنیا؛ **نەظەر:** روانین؛ **عەین:** بەتەواوەتی؛ **عەین:** کانی؛ **سەراب:** تراویلکە، لە بیاباندا، پیاو لەدورەوە شتێك دەبینێ بەئاوی دەزانێ؛ بەڵام ئاوێك لە ئارادا نیەو چاوی فریو دەخوا بەوە دەڵێن سەراب‌و بەکوردی پێی دەڵێن **تراویلکە.**

مانا بەتێکڕایی:

ئەم تاکەشیعرە، تەواو کەروکلکەی شیعری پێشوە کە فەرموی: لە دەریادا، بەر گێژەڵوکە کەوتین‌و گەمیەکەمان با دەیرەتاندو بەسەرگەدانی مابوینەوە. دەڵێ: شەوێکی زوّر حەستەممان دەرباز کرد، تا لە بەرەبەیاندا، روحم‌و بەزەی خوا، لێمان بوبە خدری زیندەو لە توّفان رزگاری کردین‌و دەستی کێشاین تا بردینیە سەرچاوەی دڵ؛ کە هەر چاوەی دڵیشە ئاوی ژیانی تێدایەو ئێمە پێی نازانین.

ئەوسا کە تماشای دنیامان کرد، بەو هەمو دەریاو وشکانیەوە کە هەیەتی، هەمومان تەواو بەسەراب‌و تراویلکە هاتە بەرچاوو زانیمان چاومان فریوی خواردوە.

٩ بحوبابێ مەبە مەغرور وەهە سەر گەشتە «مەلا»
باقبەر کەفتی‌یە وی بێ‌هودە سەرگەشتە حوباب

ماناى وشه:

حوباب: بڵقى سەرئاو؛ **مەغرور:** لەخۆبایی؛ **وەهە:** ئـاوا؛ **سـەرگەشـتە:** سـەرگەردان؛ **ڤبەر:** وەبەر؛ **کەفتی:** کەوتو؛ **بیٚهودە:** لەهیچیٚ، بەخۆرایی.

مانا بەتیٚکڕایی:

ئەی مەلا! ژیانی ئەم جیهانە، وەك بڵقی سەرئاوە. بڵقی سـەرئـاو، بایەکی چـۆتە ناو، کەوا هەڵی مساندوە. ژیانی جیهانیش هەر وەك بڵقی سەرئـاو، بادی هەوایەو هەروەك بڵق، بە بالیٚدەرکەوتن دەپوچیٚتەوە. ژیانیش کە نەفەسیٚکیداو نەهاتەوە لەناو ئەچیٚ. جا ئاگات لە خۆت بیٚ، بڵقی سەرئاو هەڵت نەخەڵەتیٚنیٚو بەژیانی دنیایی، بایی نەبی.

١٠ وەیە هودهود ژسەبا بیٚتو بزانین چیە حال
کو لحالیٚ مە غەریبان نەسوئالو نەجەواب

ماناى وشه:

وەیە: ڕەنگەهەیە؛ **هودهود:** پەپوسـلیٚمانە؛ **سەبا:** شـویٚنیٚکبوە لە یەمەن کە بەلْکیس بەرلەوە بییٚتە ژنی سلیٚمان پیٚغـەمبەر، لەویٚ ژیاوە. (باسـی سـلیٚمانو بەلْکیسو دەلالیە کەی پەپومان لەپیٚشـدا کردوە.)؛ **غەریب:** ئاوارەی نیشتمان؛ **سوئال:** پرسیار؛ **جەواب:** وڵام.

مانا بەتیٚکڕایی:

ئیٚمە لەنیشتمانی ڕاستەقینە، دورخراوینەوەو لەم جیهانە ئامانەتیەدا بەئاوارەیی ماوینەوە، نە کەس لیٚمان دەپرسـیٚ چـۆنیو نە وڵامیٚکمان بۆ دەنیٚرن کە دڵمان خـۆشکا. هومیٚدمان هەیەو ڕەنگـە پەپوی پیٚوقەدەم پیرۆز، مژدەیەکمان لەسەباوە بۆبهیٚنیٚو دەخـۆمان بگـەین کە چـۆنینو چـۆن دەبین.

١١ هەردو برهیٚن تەنە میحرابی چە ئیمانو چە کوفر
بودو نابود کویەکن ئەڤ چثەوابو چە عیقاب

ماناى وشه:

برە: برۆ؛ **تەنە:** تۆن؛ **ئیمان،** باوەڕی؛ **کوفر:** بیٚ ئـەمەگی؛ **بودونابود:** بونو نەبون؛ **ثەواب:** پاداشـت؛ **عیقاب:** تۆڵەوسزا.

ماناى بەتیٚکڕا:

ڕیٚوارانی ڕیٚگەی خواناسین، بەقۆناغیٚکدا تیٚپەڕ دەبن. کەقۆناغی لەخـوا داونبونی پیٚدەڵیٚن. لەم

پلەیەدا، بەردو دارو گیاندارو بێگیان، بەلایانەوە هەموی هەر خوا دەپەرستێ. ئەوانەی کە بەروالەت، کافرن‌و سەجدە دەبەنە بەر بت؛ لەلای ئەوان سەجدەکەیان بۆ خودایە. چونکە باوەڕی‌و ناباوەڕیش هەر لەلایەن خوداوە بەبەندە دراوەو هەر فەرمانی خۆیەتی، بەجێ هێندراوە. لایان‌وایە پاداشتی چاکەو سزای خراپەش، هەر شتێکی ظاهری‌و روالەتی‌یەو کەسێکی فەرمانی ئەوی پێك‌هێنابێ ـ فەرمانەکە هەرچیەك بێت ـ ناشێ دەردو ئازاری لەسەر ببینێ و هەروەك لەمەو بەریش باسمان‌کرد، صوفیانی پایە بەرز، دەڵێن: یار هەموی هەر رەحمەت‌و خۆشی‌یەو رەحمەت لە هەرکوێ هەبێ ئازاری لێ‌نیەو خوداش لە هەمو جێگەیەك هەیە. کەوابو عەزاب نابێ هەبێ. زۆرجار لەگفتەی صوفیان‌دا توش دەبین کە دەڵێن: ئەوەی شیخ لەخانەقادا بوی دەگەڕا ئێمە لە گۆشەی مەیخانە توشی بوین... و...

مەلا لەم بەیتەدا، ئەم بڕوایە دەخاتە بەرو دەڵێ:

هەر ئەو دو برۆیەی راست‌و چەپی تۆیە کە بونەتە سوژدەگای باوەڕدارو بێباوەڕانی روالەتی. ئیتر کوفرو ئیمان دەبڕێتەوەو تێکەڵ دەبن. بون‌و نەبون ئەگەر هەیەو ئەگەر نیە، هەر لە خۆتەوەیە؛ پاداشتی باش‌دانەوەو سزادان، چۆن لێك جوێ دەکرێنەوە؟!

١٢ وەرە نیشانی «نیشانی» دەخوە بێپەردە سەحەر
لێ ژخونێ بکە پەرهیز کو شەهیدان چەحیساب

مانای وشە:

نیشانی: نیشانەی تیران؛ نیشانی: تَخَلُّصی مەلا لە شیعردا؛ بێ پەردە: ئاشکرا؛ لێ: بەڵام؛ خون: خوێن؛ پەرهیز: پارێز؛ شەهید: کوشتەی رێگەی هەقانیەت؛ حیساب: ژمارە؛ حیساب: لێ پرسینەوە.

مانا بە تێکڕایی:

ئەی یار وەرە، دە بەرەبەیانان‌دا، خۆت نیشانی ئەم نیشانەی تیرانەی خۆت بدە. بەڵام هەر من نیم کە شەهیدی تیری ئەوینی تۆم؛ کوژراوانی ئەو رێگەیە، لەژمارە بەدەرن‌و هەموش لەرێی هەق‌دا کوژراون‌و خوێنیان لە بەردەڕوا. ئەگەر هاتیە سەردانمان، تۆزێك بەپارێزەوە وەرە، نەوەك خوێنی ئێمە پەڵاویت بکاو دەشزانی کە شەهید لێ پرسینەوەیان بونیە.

قصیدەی دەیەم

«پیاڵەی لێواولێو»

١ للهالحمد ژیاریٚ مەددەست جامە لەبالەب
ژلەبی نوشی پەیاپەی ددل ایلهامە لەبالەب

مانای وشە:

للهالحمد: شوکور بۆخوا؛ **ژیاری:** لەیارەوە؛ **مە:** ئێمە؛ **جام:** پیاڵە؛ **لەبالەب:** لیپاولیپ؛ **لەب:** لێو؛ **نوش:** رەواقی هەنگوین؛ **پەیاپەی:** لەسەریەكو بێپسانەوە؛ **ایلهام:** لەغەیبەوە خەبەر بەدڵ گەیشتن.

مانا بە تێکڕایی:

سوپاس بۆخوا، کەیار ئێمەی خوێندۆتەوەو بەلێوە شیرینەکانی ـ کەهاوتای رەواقـی هەنگـوینن ـ ئێمەی لاواندۆتەوەو لەوساوە جامو پیاڵەی لیپاولیپمان لەئـەوین هاتۆتە دەسـتو دڵمان پڕبوە لە موژدەو خەبەری غەیبی.

٢ د ریٚیا وان خەتو خالان کو نەحەرفێن قەلەمینە
مە ژفەیضا تەیە مەستانە رەوان چامە لەبالەب

مانای وشە:

ری: رێگە؛ **وان:** ئەوانە؛ **خەتوخال:** خاڵومیل؛ **حەرف:** پیت؛ **قەلەم:** بنوس؛ **فەیض:** بەرەکەت، سەرریٚژ؛ **رەوان:** بێگرێو قوڕت؛ **چامە:** شیعرو هەڵبەست؛ **لەبالەب:** لێواولێو.

مانا بە تێکڕایی:

ئەوخاڵو خەتەی لەروخساری تۆ دێتە بەرچاو، کاری قەڵەمی نوسەرو نەقاشان نیە. خـوای گەورە

بەدانستە رژتونی. من کە دڵم داوەتە ئـەوینی ئـەوانە، بەپلەو پایەیەك گەیشـتوم کەلە بەرەکەتی ئەوانەوە کە رێژەوی کردوە سەر خۆشمو شـیعرەکانم ئـاوا رەوانو بیٚگریٚو قـوڕتنو بەسـەر لێوانەوە دەگەڕێن.

٣ مەستی شەهکاسیٚ مە یا جاذبەیی روح دذات (یان ـ ددات)
روح دزانت کوژبەر لە ذذەتی عیشق مامە لەبالەب

مانای وشە:

شەهکاسە: شاکاشی؛ **جاذبە:** کێشـەر؛ **روح:** گیان؛ **ذات:** خـۆیی؛ **کو:** کەوا؛ **لەذذەت:** خـۆشی؛ **مامە:** ماوم.

مانا بە تیٚکڕایی:

لەو بادەیە ـ کە روح و گیان بەرەو خۆی دەکێشیٚ ـ من بە شاکاشی فڕم کردوە. نەك تەنها لەشو ئەندامم تەزیوەو بڵێم وەك خەڵکی رەمەکی سـەر خـۆشم؛ بگـرە گیانیشـم بەو لەزەتەی زانیوەو دەزانیٚ کە من لەو خۆشی دوبارەیەی ئەویناوی‌دا بە لیپاو لیپی ماومەوە.

٤ نیرگزا مەست ژبالا چەمەنا سونبولو گول تیٚ
قەدەحی تازە بـدەستی خوە تنیٚ دا مە لەبالەب

مانای وشە:

بالا: بەژن؛ **بالا:** سەرو، ژورو؛ **چەمەن:** چیمەن؛ **سونبول:** سـمڵ؛ **تیٚ:** دیٚ؛ **تیٚ:** تێدا؛ **تازە:** هەرەباش؛ **تنی:** تەنیا؛ **دامە:** دای‌بە ئێمە؛ **لەبالەب:** لێواولێو.

پوختەی مانا:

بەژنو باڵای یارم، وەکو مێرگـو مێرخوزارێکە کە هەمو جۆرە گوڵێکی جوانو بۆن خۆشی تێدایەو لەوانەدا گوڵی رومەتیو سونبولی کەزیەکانیو لە سـەروی هەموا نیشـەوە، نێرگسـی چـاوە مەستەکانی، بەجوانی خۆ دەنوێنن. دیتنی چاوەکانی، بۆمن وەك ئـەوە وابو کە پیاڵەیەك شـەرابی هەرە باشی دابێتە دەستمو پڕ بە پڕ مەستو سەرخۆشی کردوم.

٥ وەحدەتی صرفەمە مەشرەب تە چەایکسیری وجود
ئەم لەبالەب چە لەبالەب بـخوە هەم جامە لەبالەب

مانای وشە:

وەحدەت: یەکاڵایی؛ **صیرف:** بێخەوش؛ **مەشرەب:** ئاوخۆرە؛ **مەشرەب:** مەبەستو مەرام؛ **تە:** تۆ؛ **اکسیر:** ئەو دەرمانەی کەمس دەکا بەزێڕ؛ **وجود:** بون؛ **جام:** پیاڵە؛ **جامە:** لیباس، کراس.

مانا بە تێکڕایی:

ئێمە بە هەمو باراندا، لەگەڵ یارا تێکەڵینو بوینە یەکێك و لەسەر چاوەی خالیصو بیگەردو رون تێراو دەبین. تازەکارمان لەوە دەرچوە کەماموستاو پیری دەستگیر، اکسیری خۆیانمان لێ خەرج کەنو مسی وجودمان، بکەنە زێڕ. ئێمە زێڕی خالیصین، ئێمەوەها پڕبوین لە ئەوینی یەکیەتی لەگەڵ خوادا، سەرباری خۆمان بگرە کراسە کەشمان لە ئەوین سەر ڕێژ دەکاو لیپاو لیپە.

٦ شەمعو پەروانە بذاتێ خوە ژحالی مە ددورن
ئاتە شەك صیرفە ژعیشقاتە قەڤەستامە لەبالەب

مانای وشە؛

شەمع: مۆم؛ **پەروانە:** پەپولە؛ **بذاتیخو:** لەخودی خۆدا؛ **ددورن:** پەرتن؛ **ئاتەش:** ئاگر؛ **صیرف:** تەواو بێخەوش؛ **ڤەوەستان:** گیران؛ **ڤەوەستان:** هەستانەوە؛ **ڤەوەستان:** داوەستان.

مانای بە تێکڕایی:

چیرۆكو بەسەرهاتی مەلە ئەویندا، بەهیچ جۆر نابێ دەگەڵ ئەویندارى پەروانەو مۆم، باسی بکرێو بڵێنوێك دەچن. گڕی شەم جوانە بەڵام هەر دەمێکە، یان بەفوێك دەکوژێتەوەیان بە توانەوەی مۆم، دەبڕێتەوە. پەپولە دڵدارێکی گیانبازە بەڵام، بەباڵ سوتانێك لەئەوین دەتە کێتەوە. گڕی روخساری یاریمن، لەگڕی شەم، تیشك هاوێژترەو هەرگیز بەهیچ باو توانەوە یەك، لەناوناچێ. من جێگەیەکم نیە بڵێم بەگڕی ئەوین دەسوتێ؛ چونکە هەر خۆم ئاگری روتمو لەوئاگرە نەمرانەم کە هەرگیز، کوژانەوی بۆنیەو لەعیشق پڕوداوەستاوو راوەستاوم.

٧ قەدەحەك تازە ژعیشقێ د ئەزەل دامەحەکیمی
ژێ دنوشین هەیو هەی هێ بخوە جامامە لەبالەب

مانای وشە:

قەدەح: پیاڵە؛ **تازە:** زۆرباشو عالی؛ **ئەزەل:** هەرەپێشو؛ **دامە:** دای‌بەئێمە؛ **حەکیم:** زۆرزانا؛ **حەکیم:** دەسەڵاتدار؛ **حەکیم:** بژیشكو لقمان؛ **ژێ:** لێ؛ **دنوشین:** دەخوێنەوە؛ **هەیوهەی:** دایمو دەرهەم؛

بـخوه: بۆخۆ؛ جام: پیاڵه.

مانا بەتێکڕایی:

زانای هەرەگەورەو چارەسازی بێوێنە، هەر لە ڕۆژی بناواندا، لەشەرابی هەرەباشی ئەوینی خۆی، پیاڵەیەکی پێداوم؛ کەدایمو دەرهەم لێی دەخۆمەوەو پێی سەرخۆش دەبمو پیاڵە هەروە کە خۆیەتی پڕاوپڕەو هیچی لێ‌کەم نەبوتەوەو نابێتەوە.

٨ جارە کی گوهتی نیشانینە مەلایی (یان: نیشانی نەمەلایی) وەرەپاقێ
ئەۆدخواست مەژدلو جانو دەهەن کامە لەبالەب

مانای وشە:

جارەکی: جارێك؛ **گوهتی:** گوتی؛ **نیشانینە:** نیشانەکانی؛ **نیشانی:** تَخَلُّصی مەلا لەشیعردا؛ **مەلایی:** مەلایەتی؛ **پاقێ:** بهاوێژە، فڕێبدە؛ **جان:** گیان؛ **دەهەن:** دەم؛ **کام:** مراد؛ **کام:** ناودەم.

مانا بە تێکڕایی:

ئۆخەی، جارێك لەجاراندا بە مراد گەیشتم. یار دواندمیو فەرموی: وەرە بەقسەم بکەوناوو لەقەبی نیشانیو مەلایەتی، لەکۆڵ خۆت بکەوە. چونکە **ناو و لەقەم**، نیشانەی ئەوەیە کەتۆ شتێك هەیو خۆتیان پێوە ڕادەنێی. لەبارەگای ئێمەشدا، هەرکەس خۆی بەشتبزانێو ناوونیشان بۆخۆی دانێ، ڕێگەی نادرێو بەهیچ حیساب ناکرێ. تۆئەگەر دەتەوێ ئێمەت هەبێ، ئەبێ، خۆت لەبیربچێتەوەو ناوونیشانی بونت، کوێربێتەوە. بەڵێ ئەوە ئەو پەڕی ئاواتم بو، کە پێك هاتووەو بەدڵ هەر ئەمەم ویستوە. لەوە تائەم فەرمانە شیرینەم بیستوە، گیانو دڵو دەمم، پڕە لەشیرنایەتی بەمراد گەیشتن.

٩ تەدزانم، تەدبینم کوتوئی نوری وجودی
الله الله ژچ نورە دسەرا یامە لەبالەب

مانای وشە:

تە: تۆ؛ **دزانم:** دەزانم؛ **دزانم:** دەناسم؛ **کو:** کە؛ **نور:** روناکی، تیشك؛ **وجود:** بون؛ **اللەاللە:** پەك ماشاالله؛ **سەرا:** ماڵ.

مانا بە تێکڕایی:

ئەوا مەلایەتیم فڕێ داوە؛ هەمو نیشانەی بونم هاویشتوتە ناوچاڵی نەبونەوە. ئێستا جگەلە تۆ، کەس ناناسِم. جگە لە تۆ هیچ نابینم. تێگەیشتوم کە بون تیشکێکی روناکی تۆیە. صەد ماشاالله.

لەو روناکیەت کە لە خانوی جیٚ ژیانی ئافەریدەکانتدا، ولەعەرزو عاسمان تیشکی داوەتەوە.

١٠ ژعینایەت نەظەری خاصە کوهەر میصرەعو بەیتەك
قەدەحیٚن ئابی حەیاتیٚنە دشیعرا مە لەبالەب

ماناى وشە:

عینایەت: چاولیٚبون؛ نەظەر: لیٚروانین؛ خاص: تایبەتی؛ میصرەع: نیوەشیعر؛ بەیت: شیعریٚکی دو میصرەعی؛ قەدەح: پیاڵە؛ ئابیحەیات: ئاوی ژیان.

مانا بە تیٚکڕایی:

دیارە یار بەچاوی مەرحەمەتو بەزەیی لە منی روانیوەو التفاتیٚکی تایبەتی، دەر بارەی من هەیە. ئەگینا ئەوە خوڕایی نیە کە هەر تاكو لەتیٚك لەشیعری من، بارتەقای پیاڵیٚکی پڕاو پڕ لە ئاوی حەیاتیٚ دیٚنەوە.

قصیدەی یازدەمین

«رەنج و گەنج»

١ شاه ب قەصدا کوشتنامن رم هەژاندن راستو چەب
دامە چەشمێ قەهرو خەشمێ رمل دلدا کو ئەدەب

مانای وشە:
شاه: خونکار؛ **قەصد:** نیاز؛ **کوشتن:** مراندن؛ **رم:** رمب؛ **هەژاندن:** رایژاندن؛ رایتڵەکاندن؛ **سەبەب:** هۆ؛ **دامە:** دای بەئێمە؛ **چەشم:** چاو؛ **قەهر:** تورەیی؛ **خەشم:** رق؛ **کو:** کە.

مانا بە تێکڕایی:
یارم کە خونکاری هەمو جوانو نازدارانە، مژۆڵەکانی بە تورەییەوە تروکاندن؛ کەبۆمن وەك ئـەوە وابو، بەرمبان لەمن راسابێ. بەچاوی تورەیی و غەضە بەوە، تماشای کردمو دیارە مەبەستی ئەوە بو، کە لە خذمەتیا بە ئـەدەب تربم. هەرچـەندە من خـوم لاموایە هیچ بێخـــذمەتیەکم نەکردوەو هۆی تورەیی ئـەوم پێك نەهێناوە. بەڵام هەروەك جـوانیو دڵنەرمی رەوشـتی یارە، هەر وەهاش، قەهرو تورەییش یەکێك لە صیفاتی ئەوە. کەوابو، نابێ ئێمە سەبەب بپرسین.

٢ کوشتیین دیدارو دینێ بێخەتا هەر دەهصەدن
هەر سەحەر دیسا ژنو وێن تێنە کێرێ صەد جەلەب

مانای وشە:
کوشتی: کوژراو؛ **دیدار:** چاوپێ کەوتن؛ **دین:** تماشا، دیتن؛ **بێخەتا:** بێسوچ؛ **دەهصـەد:** هەزار؛ **ژنو:** سەرلەنوێ، لەسەرڕا؛ **تێنە:** دێنە؛ **کێر:** چەقۆ؛ **جەلەب:** گەلە، کەرك.

مانا بەتێکڕایی:

وەنەبێ هەرمن بەتەنیا بێ‌سوچو هەڵە لەرێگەی دیداری یاردا، بەرتوڕەیی کەوتبمو کوژرابم؛ هەزارانی وەك‌من کە ئارەزوی دیتنی یاریان کردوەو لە رێگەی خۆشەویستیدا ـ کەبەلای ئەوانەوە هیچ گوناهێکی تێدا نەبوە ـ کوژراون. لەسەر ئەو حاڵەش را، ئەو کوشتنە هێندە خۆش‌و مایەی بەختەوەریە کە هەمو سبەینان، سەرلەنوێ صەد صەد گەلە دڵدار بە داو خوازی خۆیان دێنە بەر کێردو دەیانەوێ، لەو رێگەدابمرن.

٣ دێ ژچەرخی پەنجەمین بیتن تەنەززول کەت مریخ
میثلی شەمسێ گەر کشینیتن لوان تیغێن غەضەب

مانای وشە:

دێ: بێ‌گومان، هەرئەبێ؛ **چەرخ:** عاسمان؛ **تەنەززول:** هاتنەخوار، داگەڕان؛ **مریخ:** ئەستێرەیەکە بەقسەی ئەستێرەناسانی پێشو، لەعاسمانی پێنجەمەو کێردێکی خوێناوی لەدەستایەو شەڕو شوڕی دنیا، ئەو دەی نێتەوە؛ **مثل:** وەکو؛ **شەمس:** خوڕ؛ **کشی‌نیتن:** هەڵبکێشێ؛ **تیغ:** تیخ؛ **غەزەب:** توڕەیی.

مانا بە تێکڕایی:

هەر ئێمەی دڵداری سەر زەوەی نین کەمنەی کوشتن، بەتیخی توڕەیی‌و قەهری یار دەکەین؛ بەڵکو ئەگەر یاری خونکارم، تیخی غەضەبی خۆی بەرەو مریخو خوڕ راتڵەکێنێ؛ مریخ لە عاسمانی پێنجەم و خوڕ لەعاسمانی چوارەمەوە، بەرەو زەمین دێنەخوارو منەت بارن کە وەبەر تیخی یار بکەون‌و ئەو بەختیاریەیان بەنصیب بێ.

٤ هەر مەجالا ئەو دجەنگێ بێت‌و رەت هەر جارەکی
راست‌و چەپ دێ بێختن صەد صەد بمزراق‌و قەصەب

مانای وشە:

مەجال: کات؛ **مەجال:** شوێنی هاتوچۆکردن؛ **جەنگ:** شەڕ؛ **رەت:** بروات؛ **دێ‌بیختن:** مەعلوم دەکەوێنێ؛ **مزراق:** نێزە؛ **قەصەب:** درێژوکەی ناوکلوڕ وەك قامیش‌و حەیزەران‌و...؛ **قەصەب:** رمبی درێژ کە لەدار حەیزەران بوە.

٥ روستەم‌و جەمشیدو خالید، حەمزە یاشێری عەلی
ئافەرین یاشە هسەواری تورك‌و رمبازی عەرەب

مانای وشه:

روستەم: پاڵەوانی خەیاڵاتی ئێرانە؛ **جەمشید:** پادشایەکی کۆنی ئێرانە، کە کورد پێی دەڵێن (جەمشێر)؛ **خالید:** خاڵندی کوڕی وەلید، هەواڵێکی پێغەمبەربوە. **حەمزە:** ئیمام هەمزە، مامی پێغەمبەر؛ **عەلی:** ئیمامی عەلی، کە بەشێری خوا بەناوبانگە؛ **ئافەرین:** ئافەریم، لەمنت کەویٚ؛ **یا:** هوٚی؛ **شەهسەوار:** سەرتوٚپی سواران؛ **رمباز:** رمبوەشێن.

مانای شیعری چوارو پێنج:

لەهەر مەیدانێکدا، خونکاری نازداری من، تاقەجارێك بێتو بچێتو شەڕبکا؛ بەزەبری نێزەی مژوٚڵانو باڵای بەرزو شوشو باریكو نەرمونیانی ـ کەوەك رمبی حەیزەرانە ـ صەتانو هەزارانی وەك روستەمو جەمشێرو خاڵندو عەلی، خوٚی لەبەر ناگرنو بەراستەو چوٚپەدا دایان دەپاچیٚو لەمەیداندا تخێلٚ دەبن. ئەی هەزار ئافەرین، بوٚتوٚ ئەی شاسواری تورکانو سەرتوٚپی رمب وەشێنانی عەرەب.

٦ لیٚلتولیٚ ئاستانیٚ چخبوان لەعلان کرن
دەرگەهیٚ فەتحیٚ ڤەبو ئیروٚ ل مەهجوران عەجەب

مانای وشە:

لیٚ: بەڵام؛ **تول:** سەگی چکوٚڵە؛ **ئاستان:** ئاسانە؛ **چخ:** بەترکی‌یانی دەرکەوە. کورد ئەم وشەیە بوٚ دەرکردنی سەگ بەکاردەبەن؛ **لەعل:** لالٚ، بەردێکی بەقیمەتە. شاعیران لێوی یاریان پیٚ شبهاندوە؛ **فەتح:** کرانەوە؛ **فەتح:** بەئاوات گەیشتن؛ **ڤەبو:** کرایەوە؛ **مەهجور:** بەجیٚ هێڵدارو؛ **مەهجور:** تەرك کراوو دور خراو؛ **عەجەب:** سەیرو سەمەرە.

مانا بە تێکڕایی:

شتی زوٚر سەیرو سەمەرە، ئەوەیە کە خونکاری من، بەو هەمو سامو هەیبەتەوە کە وەك گوتمان، ئەگەر بەقەهرەوە دەمریخو روٚژ راخوریٚ، سەر بەرەو ژێر دێنە بەر دەستیو هەزاران پاڵەوانی بەناوبانگ لەروی ئەودا خوٚناگرنو هەر لەجیٚ لەمەیدان تخێلٚ دەبنو سلار دەبنەوە؛ هەر بەو توڕەییەوە، بەو لێوە وەك لەعلانەی خوٚی چغەی لە تولەی ئاسانەی خوٚی ـ کەمنم ـ کرد. بوٚمن بەخێر گەڕا. دەرگای مرادانم بەروداکرایەوەو لەپاش هەڵپەسێرانو خوٚتیٚ نەگەیاندن، بەدیداری شاد بومەوەو بەوتیٚ راخوڕینە، لاواند میەوە.

٧ بەندەیی صادق سەحەر ئامانجی رەشتو زێن خوەکر
من بقەولی دژمنان دەت بەرخەدەنگان بیٚ سەبەب

مانای وشه:

بەندە: کۆیلە؛ **صادق:** کارو قسە راست؛ **ئـامانج:** نیشـانە؛ **رەشـتوز:** دەبان، دەبانی دەم رەش؛ **دەت:** دەداتە؛ **خەدەنگ:** تیر.

مانا بە تێکڕایی:

لە بەرەبەیاندا بو، کەیار منی بە تماشایەك لاواندەوەو کۆیلەی بێخەوشی خۆی، بەسەر کردەوە. منی کردە نیشانەی تیخی دەبانی تازە ساوی برۆ رەشەکانیو مژۆڵە جەرگ بڕەکانی. دوژمنان وایان زانی یار بڕیاری داوە بێهیچ سەبەبو هۆیەك من بداتە بەر تیرانو لەدیداری خۆی ناهومێدم بکا؛ بەڵام ئەو دوژمنانە، زۆر بەهەڵەدا چون.

٨ **لەشکری قەهرو غەمان وێ چون حەصارا دل بکن**
کَعبەو بَیتالحرامە لێ بنوربیتن (یان: دێ نەبورتلێ) رەجەب

مانای وشە:

لەشکر: سوپا؛ **قەهر:** خەفەت؛ **غەم:** پەژارە؛ **چون:** چلۆن؛ **حەصار:** ئـابلۆقە؛ **کعبە:** ماڵیخـوا؛ **بیتالحرام:** مەککە؛ **لێ:** لەوێ؛ **بنوربیتن:** روناك بێت؛ **دێنەبورت:** هیچگا رانابرێ؛ **رەجەب:** مانگێکە لە مانگانی ساڵی عارەبیو یەکێکە لەو چوار مانگەی کە حەرامیان وەپا شڵ خراوەو عارەب، لەو چوار مانگەدا یەکتریان نەدەکوشتو نەدە چونە تاڵانو برۆی یەکتری. سێ مانگەکەی تریش، مانگی ناو جێژنانو قوربانو محەرەم بون.

مانا بە تێکڕایی:

دوای ئەوە کەیار بەلێوی مبارەکی خۆی، چخەی پێ گوتومو دوای ئەوەکە چاوم بەچاوو برۆیانی رون بوتەوە؛ تازە چۆن لەشکری خەمو مەینەت، دەتوانن دەوری دڵم بدەنو توشی ناهومێدیم بکەنەوە. دڵیمن بوتە مەککەو ماڵی کابەو هیچ هێزێك ناتوانێ ئازاری پێبگەیەنێو هەتا هەتا منودڵم لە رەجەبە مانگدایینو هەرگیز مانگی رەجەبی ئێمە دوایی نایەتو هەمیشە روناكو مایەی روناکی دڵە.

٩ **سفتییین پرلەعلو مەرجانان ب موژگانان حەتا**
دیدە رەوشەن بو ب دینا دیم دوری سیمین غەبەب

مانای وشە:

سفتی: سماو؛ **پر:** زۆر؛ **لەعلو مەرجان:** دوجۆرە گەوهەری رەنگ سورو ئاڵن؛ **موژگان:** مژۆڵ؛ **دیدە:** چاو؛ **رەوشەن:** روناك؛ **دین:** دیتن؛ **دیم:** روخسار؛ **دور:** مرواری درشت؛ **سیمین:** زیوین؛ **غەبەب:** بەرچێلە.

پوختەی مانا:

من کە دەڵێم چاوم بەدیداری یار روناك بۆتەوەو شانازی برینی تیری مژۆڵانم بەنصیب بوەو خۆشەویستی‌و التفاتی‌یار لەناو دڵمدا، جێگیرەودڵم لەو ساوە بۆتەماڵی خودا، تازەخەم حەددی نیە بێتە ناوی. نابێ وا بزانن کەئەم هەمو خۆشیەم، بەمفت‌و مەرحەبا دەس کەوتوە؛ نەخێر، لەو رێگەدا زۆرم دەردکێشاوە. زۆر فرمێسکی ئاڵ‌و خوێن رەنگم ـ کە بەلەعل‌و مەرجان دەشبهێندران ـ بەسەرنوکی مژۆڵان‌دا هێناوەو دام باراندوەو وەك ئەوە وابوە کە لەعل‌و مەرجان، بەمژۆڵان بسمم. پاش ئەو هەمو گریان‌و زەجر کێشان‌و لاڵانەوە، یار بەزەی پێماهاتۆتەوەو رێگەی داوم بڕوانمە ئەو روخسارەی ـ کەوەك دوڕ وایە ـ وبە تماشای ئەو بەرچەنە زێوینە، بەختەوەر بیم.

١٠ ای قەخضرێ رادڤێت ئاڤا حەیاتی بت نەصیب
دی ب سەعی‌و جەهد یەکسان بن ل باڵوی روزو شەب

مانای وشە:

ای: ئەوی، ئەوکەسی؛ **قەخضرێرا:** دەگەڵ خدری؛ **دڤێت:** دەوێ؛ **بت:** بیێت؛ **نصیب:** بەش؛ **دێ:** گەرەکە؛ **سەعی:** کۆششت؛ **جەهد:** تەقالا؛ **یەکسان:** بەرانبەر؛ **لبال:** لەکن؛ **روز:** رۆژ؛ **شەب:** شەو.

مانا بە تێکڕایی:

کەسێك بەتەمابێ، رەگەڵ خدری زیندە کەوێ‌و بگاتە سەرچاوەی ئاوی حەیاتی‌و مەرگ لە خۆی دورخاتەوە؛ گەرەکە لە رێگە رۆیشتن‌دا ماندوبونی لەبەر چاو نەبێ‌و شەوو رۆژی بەخەیاڵ دا نەیەو هەرگیز هیچ سات‌و کاتێك، لە کۆششت‌و ماندو بون وچان‌نەدات.

١١ خدمەتا پیری موغان دێ کەت کەسێ مەقصودە مەی
شیشەوو جاما زوجاجی ای دڤێت دێ رەت حەلەب

مانای وشە:

پیری موغان: خاوەن مەیخانە؛ **کەت:** بکات؛ **مەقصود:** نیاز، مراز؛ **مەی:** شەراب؛ **شیشە:** مینا، بلور؛ **جام:** پیاڵە؛ **زوجاج:** شوشە؛ **رەت:** بروات؛ **حەلەب:** شارێکە لەسوریا کەقەدیم بەشوشەی چاك مەنشور بوە.

مانا بە تێکڕایی:

کەسێکی تامە زرۆی فڕکردنی شەرابە، لەسەریەتی خذمەتی مامە پیرەی خاوەن مەیخانە بکات. کەسێکی بەتەمایە پیاڵەو جامی شوشەی بلورینی هەبێ، دەبێ رێگەی حەڵەب بگرێتە بەر.

١٢ جەوری هیندیٚ دیٚ کشیٚنت هەر کەسی طاوس دڤیٚت
گەوهەرو دوررا یەتیم بیٚ تەرکی سەر تیٚتن طەلەب

مانای وشە:

جەور: ئازار؛ **هیند:** هیندوستان؛ دیٚ: گەرەکە؛ **کشینت:** بکیٚشیٚ؛ **دوررایەتیم:** مرواری تاقانەی ناو صەدەف؛ **طەلەب:** داوا، خواستن.

مانا بە تیٚکڕایی:

ئەو کەسەی بەنیازە تاوسی هەبیٚ، دەبیٚ ڕیٚگەی چونە هیندوستانی وەبەرچاو نەیەو گەرەکە خۆی لەو ڕیٚگەیەدا، ماندوکا. کەسیٚکی کە ئارەزویەتی، گەوهەرو مرواری تاقانەی وەدەست کەویٚ، دەبیٚ خۆی بخاتەناو دەریاوەو ترسی خنکان فریٚدا. ئەگینا بەبیٚ تەرکی سەرکردن، هەرگیز بەمراد ناگات.

١٣ غەفلەتی ئەو کەششفی شیر دەست ب دەست هاتن جگەر
گو: غەبینەت یا «مەلا» میسکین مەلیٚ کەرکر کەزەب

مانای وشە:

غەفلەتی: لەناکاو، کتوپڕ؛ **کەششفی:** خۆی دیاری‌دا؛ **دەست ب دەست:** لەسەر یەك‌و بیٚ‌وچان؛ **جگەر:** جەرگ؛ **گو:** گوتی؛ **غەبینەت:** حەیف، ئەی بیٚچارە؛ **یا:** ئەی؛ **کەر:** لەت‌و کوت؛ **کەزەب:** جەرگ؛ **مسکین:** هەژار.

مانا بەتیٚکڕایی:

بەڵیٚ وەك گوتمان، دڵدار لەسەریەتی لەڕیٚگەی یاردا، زۆرخۆی ماندوبکاو تەرکی گیان‌و سەربکا. بەڵام نابیٚ لای‌وابیٚ کەیاریش لە سەریەتی لە بەرانبەر ئەو ماندو بون‌و جزیاکیٚشانەی دا، توڵەی بۆبکاتەوە. دیداری یار لە نرخاندن و کڕیار بەدەرەو بەدورە. عاشق دەبیٚ وەظیفەی خۆی کە جزیاکیٚشان وژان‌وایٚشانە پیٚك بهیٚنیٚ‌و ئەوسا چاوی لە بەزەیی‌و ڕوحمی یاربیٚ. نەك لای وابیٚ دەبیٚ حەق‌و کریٚی ماندو بون وەرگریٚ. من‌کە دەڵیٚم زۆرگریاوم‌و زۆر برژاوم، چاوم لەوە نەبو کەیار بۆم بەحیساب بیٚنیٚ. بەڵام خۆی بەزەی پیٚمدا هاتەوەو لەپڕونەکاویٚك، خۆی نیشاندام‌و شیری بڕۆو تیری برژانگ لەجەرگم هاتنە دەست‌و بیٚ‌وچان دایان پاچی‌و هیٚزیان لیٚبڕیٚم. یارکەمنی وا بە کەساسی‌و کەنەفتی دیت ئاوری بەخیٚری لیٚ دامەوەو فەرموی: ئەی بیٚچارە، مەلای هەژارو کڵۆڵ! بەزەبری تیرو شیری ئیٚمە لەت‌و کوت‌کرا.

قصیدەی دوازدەهەمین

«منی قەرەبخت»

١ من ددل کوڤان هەژارن داغو کەیبەر بێحیساب
میحنەتا وەردێن بخارن وین ددلدا صەد نوشاب (یان، نەشاب)

مانای وشە:
کوڤان: دەردوحەسرەت؛ **کوڤان:** کوان‌و برین؛ **کەیبەر:** برینی جورەتیرێکـی دەم وەك چـەقـوّ؛ **میحنەت:** پەژارە؛ **وەرد:** گوڵ؛ **خار:** چقڵ، درّو؛ **نوشاب:** تیر؛ **نەشاب:** چنگ لیّ‌گیرکەر.

مانا بە تێکرّایی:
کەسێکی ئـارەزوبکـا کە لە گوڵان نزیك‌بێتەوەو لەدیمەن‌و بوّن‌و بەرامەیان کەیف بکـا گەرەکەتیّ هەڵچەقان‌و ژانی درکانیش قبول‌بکـات. ئـەو گوڵەی من‌ویسـتومە بوّی بچـم‌و لیّی نزیك ببمەوە هەروەك بوّخوّی سەرتوّپی گوڵانە چقڵ‌و درکی دەوریشی لەچاو درکان تیری دەم‌پان‌و گوّیزانن جا شتێکی ئاشکرایە کەمن لەرێگەی گەیشتن بەم گوڵەتاقانەیە هەزاران برین‌وژان وداغو سەرەتیرم دەدڵ‌داماوەتەوە.

٢ صەد نوشابن من ددل ایروّ ژخارێن صوّر گولان
یەك بیەك پەیکان چەڤی بون چونە جەرگی‌دا کولاب

مانای وشە:
نوشاب: تیر؛ **ئیروّ:** ئەمروّ؛ **خارێن:** چقڵان؛ **صوّر:** سور؛ **پەیکان:** سەرەتیر؛ **چـەڤـی:** چەمیو؛ **کولاب:** قولاپ.

مانا بەتێکڕایی:

بەڵێ من کەویستومە لەسورەگوڵان نزیك ببمەوە، ئەمڕۆدەبینم کەصەد تیر لەدڵم هەڵچەقیوەو سەری هەمو تیرەکانیش پەرچیان خواردوتەوە. بەقولاپە چنگیان لەناو جەرگو هەناوم گیر کردوە.

٣ پوڕ بوان جەرحان خوتیرن لۆ کووی دەرمان دەکەن
شەربەتو ئاڤا حەیاتێ شەککەرو قەندو گولاب

مانای وشە:

پوڕ: پڕ؛ **جەرح:** برین؛ **لۆ:** کابرا؛ **لۆ:** هەی ماڵ ئاوا؛ **کو:** چون؛ **شەربەت:** دەرمانیتراو؛ **ئاڤاحەیاتێ:** ئاویژیان؛ **شەککەر:** شەکر؛ **گولاب:** گوڵاو.

مانا بە تێکڕایی:

ئەمبەیتە، وەك وەرامێکە بۆ سەر کۆنەکارێك کە گوتبێتی: ئەم هاوارەی پێ ناوێ بچولای بژیشکان، بەتۆزە شەربەتێك، چاکت دەکەنەوە. مەلا دەڵێ:

ئەو هەمو برینە ی کە، لەجەرگو دڵمەو هەمو برینێکیش پڕە لە تیرو سەرە تیرو نەهاتونە دەر، چۆن بەشەربەتو گوڵاو وشەکراو وقەنداو، چاریدەکرێ. کابرا بەخوا ئاوی حەیاتیشم بەگەرودا کەن، تازە من خۆش نابمەوە کارم کراوەو دەر دمکارییە.

٤ گەر دو صەد پەیکان دنیڤا دل بوان دێ خۆش بوان
هەر دەما کەوکەب بدینا نەجموپەروین بێحیجاب

مانای وشە:

گەر: ئەگەر؛ **پەیکان:** سەرەتیر؛ **نیڤ:** ناوەند؛ **بوان:** بیان؛ **خۆش:** چاك؛ **دەم:** کات؛ **کەوکەب:** ئەستێرە؛ **نەجم:** ئەستێرە؛ **پەروین:** هێشوی ئەستێرەی کۆ؛ **حیجاب:** پەردە؛ **حیجاب:** روپۆش، لەمپەر.

مانا بە تێکڕایی:

ئەگەر دەڵێم دەردی من لەوانەنیە بە بژیشكو حەتارو لوقمانان عیلاجی بکرێو ئاوی حەیاتیش، دەهانام نایە، مانای ئەوەنیە کە ئیتر ڕێگەی چارە، بەتەواوی بەستراوەو درگای هومێدی چابونم لێ داخراوە. نەخێر، ئەگەر من بەبێ پەردەو روپوش چاوم بە بەژنو باڵای ئەو سورە گوڵەی خۆم رون بباوەو خشڵو پرپرەو سسڵەکانی، بەژنیم بدیتبا کە هەر وەك ئەستێرە و هێشوی کۆ، لەعاسمانی جوانی ئەودا، دە درەوشێنەوە؛ لێم رونە ئەگەر دوصەد سەرەتیریشم دە نێوە راستی دڵ

هەڵچەقیبا، دەستەو لەجێی برینیان کوێر ئـەبونەوەو گۆشتەزونیان دەهێناوەو حـەلەمم لێ دەبڕاو وەك گوێزی ئازام لێ دەهاتەوە.

٥ **زوهرەوو عیقدا ثورەییا کەششفی بون ئەو دشەرق**
سایەیا بەختێ مە دایی مال سەر پەردەو نیقاب

مانای وشە:

زوهرە: ئەستێرەیەکی زۆرگەشی گەرۆکە؛ **عیقد:** گەردن بەند؛ **ثورەییا:** گەلە ئەستێرەی کۆ؛ **کەششفی:** دیاردە؛ **شەرق:** خۆرهەڵات؛ **سایە:** سێبەر؛ **بەخـت:** ئیقبال؛ **دایێ:** کەوتەسـەری؛ **مالسـەر:** لەسـەری مایەوە؛ **پەردە:** لەمپەر؛ **نیقاب:** روپۆش.

مانا بە تێکڕایی:

من کە دەڵێم ئـەگەر یارم بەبێ پەردەو ئـاشکرا بدیتبا، خـەمم لەدڵ دەبڕان؛ مانای ئـەوەنیە کەیار خۆی لەمن پۆشیوە. نەخێر، یار هەمیشەو لەهەمو شـوێنان، حـازرو بەرچـاوە. بەڵام ئـەوە بەختی رەشـیـمنە، کەنەی هێناوەوبوەتەلەمپەرلە نێوان‌من‌ویاردا. ئـەسـتێرەی‌زوهرەوگردن‌بەندی گەلە ئەستێرەی کۆ ـ کەمرازم لە خشـڵەکانی بەژنیەتی ـ لەعاسـمانی باڵای یاردا، لەو لایەوە کە رۆژی روخسـاری لێ هەڵدێ، دیارو تروسکـەدارن. بەڵام بەختی رەشـم ـ وەك هەورێکـی رەش ـ داوەستاوەو سێبەری کردۆتە نێوان‌و ناتوانم بی‌بینم.

شیاوی باسە «سعدی شیرازی»ش لە شوێنێکا دەڵێ:

دۆست پتر لە خۆم، نزیکی خۆمە. بەڵام ئـەوەمنم کە لەو دورم. چـی‌بکـەم! کێ‌وا هەیە حـاڵی بکەم؟ کەدۆست لە تەنیشتمە وەیەو من لێی تەریکم.

٦ **واژگون دەوری نومامن چەرخ‌و بایێ لەو لەبان**
کەوکەبان سەیرا موخالیف گرت‌و تێکل‌کر حیساب

مانای وشە:

واژگون: بەراوەژو؛ **دەور:** گەڕ؛ **نوما:** نواندی؛ **چەرخ:** عاسمان؛ **چـەرخ:** سـوڕدان؛ **چـەرخ:** ئـامرازی هەڵپێچان؛ **با:** باو؛ **با:** سورۆ خول؛ **با:** رەوشت؛ **لەولەب:** لوولەپ؛ **قرقرە؛ کەوکەب:** ئـەسـتێرە؛ **سـەیر:** گەڕیان؛ **موخالیف:** پێچەوانە؛ **تێکەل:** ئاڵۆز؛ **تێکەل:** لێکدراو؛ **حیساب:** ژمارە.

مانا بە تێکڕایی:

لە بەد بەختی‌و کلۆڵی من، سورێ گەردون پێچـەوانەو بەراوەژو بۆتەوە. باوی لولەپەکان، بەباری

نائاسایی دایە. ئـەسـتێرەکان، کەمن بەختی خـۆم لێوە دەدیتن، هەموی ڕێگـەیان تێك داوەو بەتەواوی سەرم لیٚ شێواوەو حیسابو میسابم لەدەست دەرچوە.

٧ قیٚك کەتن شەمسو زوحەل ئیروٚ دبورجا عەقرەبیٚ
سەیف چو دەستیٚ مریخیٚ مولکیدل لەو بو خەراب

مانای وشە:

قیٚك‌کەتن: یەکدیگیربون؛ **شەمس:** خۆر؛ **زوحەل:** ئـەسـتێرەیەکی گەرۆکەو بە نەحس ناسـراوە؛ **بورج:** مەنزڵگەی مانگو ڕۆژلە عاسماندا؛ **عەقرەب:** دوپشك؛ **عەقرەب:** چەند ئـەسـتێرەیەکن لەعاسـمان کە لە دورەوە وەك دوپشکێك دێنە بەرچاو. مەنزڵگەیەکی عاسمانن بۆمانگو ڕۆژ لە حیسابی ئەستێرەناسو نجـوم گەراندا؛ **سەیف:** شیر، شمشێر؛ **مریخ:** ئەستێرەیەکی گەرۆکە. ئەستیرە ناسانی قەدیم، بە خـوای شـەڕو ئاژاوەو خوێن ڕشتنیان دەزانیو شکڵەکەیان وەها دەهاتە بەرچاو کە کێردێکی لەدەسـتایە. دڵۆپە خـوێنی لیٚ دەتکیٚ؛ **لەو:** بۆیە؛ **مولك:** ماڵ؛ **خەراب:** وێرانو خاپور.

مانا بە تێکڕایی:

بۆ چارەرەشی من، ئەمڕۆ خۆرو زوحەل، دەناو بورجـی عەقـرەبدا، گەیشـتونەتەیەك؛ کە بەهەمو حیسابان بەڵگـەی نەگبەتیو بەد بەختییە. مریخ کە کێردێکـی لە دەسـتابو، دەبوە مایەی خـوێن ڕژان لە جیهـاندا. ئێسـتا بۆ کلۆڵیو نەگبەتی من، کێردەکەی بەشـیر گۆڕیوەتەوە. ماڵی دڵم بۆیە بەیەکجاری وێرانە.

٨ لەو تەنەززول کر مریخی نەوبەچو دەورازوحەل
چو طەرەف میهرا سوپیهریٚ نەززلی عەردان عەذاب

مانای وشە:

لەو: بۆیە؛ **تەنەززول:** هاتنەخوار؛ **تەنەززول:** بۆسەلماندن؛ **نەوبە:** نۆرە؛ **دەور:** باو؛ **طەرەف:** لا؛ **میهر:** خۆر؛ **میهر:** خۆشەویستی؛ **سوپیهر:** عاسمان؛ **نەززلی:** دابەزی؛ **عەرد:** سەرزەمین؛ **عەذاب:** ئازار.

مانا بە تێکڕایی:

هەر لە بەختی ڕەشی منەوە بو، کە مریخی خـودای خـوێن ڕێژیو ئـاژاوە، لە پلەی فیزی خـۆی دابەزیو سەلماندی کە زوحەلی نەحسیش، دەورێکـی دەنەکبەتی مندا هەبیٚو لەم کارە سـاتەدا، هاریکاری مریخ بیٚ. لەو لایشەوە خۆرکەجێگەی هومێدو هانایانەو پشتم بە مەحەبەتی ئەو قایمە، لەعاسماندا خۆی لیٚ خستمە لایەکەوەو لاملیٚ ناکاتەوەو سەرئـەنجـام هەرچـی دەردو ئـازارو ناخۆشی بو، ڕوی کردە سەرزەمینو وڵاتانی گشتەنیەوە.

٩ لەو ب شەش بورجان عوطارید ژافتابێ دور بو
لێ زوحەل بو موشتەری آفیتە چەرخێ ئینقلاب

مانای وشە:

عوطارید: ئەستێرەیەکی گەڕۆکە بەحیسابی نجـوم گەرانی پێشـو، لەعاسـمانی دوهەمدا دەخـولێتەوە؛ **ئافتاب:** خۆر،کەبەو حیسابەی پێشو، لە عاسمانی چوارە مادەگەڕێ؛ **زوحەل:** ئەستێرەیەکی گەڕۆکە، کەبە شومی مەشهورە؛ **موشتەری:** ئەستێرەیەکی گەڕۆکە. ئەستێرە ناسـانی قـەدیم دیانگـوت لەعاسـمانی شەشەمدا، خول ئەخوا؛ **موشتەری:** کڕیار؛ **چەرخ:** عاسمان؛ **ئینقلاب:** هەڵگەڕانەوەو ژێرو ژور کردن.

مانای بە تێکڕایی:

بەختیمن، کەوتوتە ڕەشـاییەوە. بۆیە وادەبینم کە عوطـارید بە شـەش مەنزڵ لە خـۆر، دور کەوتوتەوە. خۆدیارە ئەگەر ئـەم دوانە لێك نزیك بن، مژدەی خـۆشی وشـادیان، پێوەیە. جـا کە عوطارید دور کەتوتەوە لە خۆر؛ زوحەلی نەحس و نەگبەتبار لە خـۆر بوتە کڕیارو بەنزیك بونەوەی خۆرو زوحەلە، ئاژاوە کەوتوتە عاسمانەوەو مایەی بەختەوەری خەڵکی زەمین بەرئاوەژو بونەتەوەو هەموشتێك لەباری خۆی ترازاوە.

١٠ شەووَشی نەظما نجومان هەیئەتا چەرخو بروج
لەو ل وەضعەك دەر نەتیتن ماهو زوهرەو ئافتاب

مانای وشە:

شەوَشی: شیواو، ئاڵۆزبو؛ **نەظم:** ڕێكوپێکی؛ **هەیئەت:** بیچمو تەرز؛ **هەیئەت:** زانستی ئەستێرەگەری؛ **چەرخ:** عاسمان؛ **بروج:** گەلە بورج؛ **بورج:** مەنزڵگەی مانگو خۆر لەعاسـمانا؛ **لەو:** بۆیە؛ **وەضـع:** بار، حاڵەت؛ **دەرنەتیتن:** نایەتە دەرەوە؛ **ماە:** مانگ؛ **زوهرە:** ئەستێرەیەکی گەریدەیە؛ **ئافتاب:** خۆر.

مانا بە تێکڕایی:

لیزگەی هۆنراوەی ڕێكوپێکی ئەستێرەکان، شـێواوو ئـاڵۆزە. بیچـمو تەرزی بورجـەکان لەعاسماندا، بەرانبەر بەزانستی ئەستێرە ناسین. هیچی لە جێگـەی خـۆیدا نەماوەو شـیرازەیان لەبەریەك هەڵوەشاوە. هەرلەمەش ڕایە، کە لەبەر چاوی من، مانگو زوهرەو خۆریش ـ کەجاران لەجێگەیەکی دیاریەوە هەڵدەهاتن ـ ئێستا ڕێگەیان گۆڕیوە.

١١ مونقەلیب من دی مەنازیل قاژی ئەو سەیرێ دکن
یەك بیەك خون ژێ دبارن ئاتەش و لەمعو شیهاب

مانای وشە:

مونقەلیب: وەرگەڕاو؛ **مەنازیل:** گەلەمەنزل؛ **مەنزل:** قوناغی ئەستێرە؛ **ڤاژی:** بەرئاوەژو؛ **سەیر:** گەڕان؛ **خون:** خوێن؛ **ژێ:** لێ؛ **ئاتەش:** ئاگر؛ **لەمع:** تروسکە؛ **شیهاب:** پریشکەی ئەستێرە.

مانا بە تێکڕایی:

من وام دیت کە مەنزڵگەی ئەستێران، بارەو باربون. گەڕانی ئەستێران، بەپێچەوانەی پێشون. لەهەمو ئەستێرەیەك، هەرواخوێن‌و تروسکەو پریشکە دا دەبارن.

١٢ **زوهرە چەنگی ئەڤ سواژدی ئەو ژی چەنگ ئاڤیتە چەنگ**
خۆش لە پێ قانونی وی گوە دەتو قانون‌و روباب

مانای وشە:

ئەستێرەی زوهرە: لەبەرچاوی ئەستێرە ناسانی کۆن‌دا، لە بیچمی کیژۆ لەیەك‌دابو کەسەمادەکاو چەنگ دەژەنێ؛ **چەنگ:** ئامرازێکی موسیقایە؛ **روباب:** ئامرازێکی موسیقایە.

مانا بە تێکڕایی:

زوهرەی چەنگ ژەن، کە ئەوشەرو کێشەو خوێن دابارین‌و ئاگر رێژان‌و ئاورینگ هێنانی ئەستێرەانەی دیت، پەنجەی هاویشتە چەنگەوەو هەوایەکی غەریب‌و خەمباری لێ‌دا. دەسا تۆش ئەی کڵۆڵی داغدار! پەیڕەوی لەرێوو شوێنی زوهرە بکەو بۆ لابردنی خەمان گوێ لەدەنگی خۆشی قانون‌و روباب، بگرە تاکوڵی دڵت پتر جۆش‌بدات.

١٣ **ئەز دبێم ئاخر زەمانە دێ قیامەت رابتن**
لەو شەڤا طاری کشاندی‌یو نهیشت ئەسوەد غوراب

مانای وشە:

ئەزدبێم: من دەڵێم؛ **ئاخرزەمان:** بڕانەوی دنیا؛ **قیامەت:** هەستانەوی پاش مەرگ؛ **رابتن:** رابێ؛ **لەو:** بۆیە؛ **شەڤطاری:** شەوی تاریك؛ **کشاندی:** کێشای؛ **نهیشت:** نیشتەوە؛ **ئەسوەد:** رەش؛ **غوراب:** قاڵاو.

مانا بە تێکڕایی:

من دەڵێم دەمی بڕانەوی دنیا، داهاتوەو بێ‌گومان قیامەتمان لێ‌رادەبێ. هەر بۆیەشە کە تاریکایی شەوە زەنگمان بەسەر داکشاوەو دەڵێی قەلەرەشمان، بەسەرەوە نیشتوتەوەو باڵەکانی

بەسەرماندا، شوڕ کردوتەوەو ناهێڵێ لەهیچ لایەکەوە چاومان بەروناکی بکەوێت.

١٤ خوش لمن عالەم سیاه ما ستێرو کەوکەب قەط نەمان
ئەز ژڤێ روژێ دترسام ئاخری زوکر شتاب

مانای وشە:

عالەم: دنیاو هەرچی تێیدایە؛ **سیاه:** رەش؛ **ستێر:** کەوکەب: ئەستێرە؛ **قەط:** هەرگیز؛ **ئەز:** من؛ **ژڤێ:** لەوێ؛ **ئاخری:** سەرەنجام؛ **کر:** کردی؛ **شیتاب:** پەلە.

مانا بە تێکڕایی:

هاوارە لەمن، دنیای روناكو خوشیجاران، لەمن رەش هەڵگەڕاوەو لەتاریکاییەوە پێچراوە. هەرچەندی دەڕوانم، قەط ئەستێرەیەك لەعاسماندا نابینم کە دڵی خومی پێ خوش کەم. دەمێك بو، لەوە دەترسام کەتوشی ئەو روژە رەشەبم. ئەوا سەرەنجام توش بومو ئەوروژی لێیدەترسام بەپەلەو هەڵە داوان هات.

١٥ ئەڤ نە ئەو ئیقلیمە یا شەمسو کەواکیب تێ ب سەیر
ئەز نەوێ عەردێ دبینم یاکولێ ئەو ماهتاب

مانای وشە:

ئەڤ: ئەم؛ **ئیقلیم:** مەڵبەند؛ **یا:** ئەوی؛ **شەمس:** خور؛ **کەواکیب:** کەلەستێرە؛ **تێ:** تێدا؛ **سەیر:** گەڕان. **ئەز:** من؛ **وێ:** ئەو؛ **عەرد:** زەمین؛ **کو:** کە؛ **ماهتاب:** مانگەشەو، تریفە.

مانا بە تێکڕایی:

ئەو مەڵبەندەی ئیستا منی تیام، باوەڕ ناکەم ئەو مەڵبەندەکەی جارانبێ کە بەروژ خورو بەشەو ئەستێرە لە عاسمانەکەیدا، لەهاتوچوو گەڕان دا بون.

من هیچ ئەو سەرزەویەی جارانم وەبەرچاو نایە کە تریفەی مانگ، روناکی دەکردەوە.

١٦ جینو طەیارەك مەدی وەربو دمن وندا کرم
دامە بەر پەنجەو کولابان هەلفراندم وەك عوقاب

مانای وشە:

جن: جندوکە؛ **طیار:** فڕندەی لەزەبز؛ **مەدی:** ئێمەدیتمان؛ **وەربو:** تێوروکا؛ **وندا:** گوم؛ **کرم:** کردم؛ **پەنجە:** چرنوك؛ **کولاب:** قولاپ؛ **عوقاب:** هەڵو.

مانا بە تێکڕایی:

منی وا داماوو سەرگەردان لەناو تاریکایی، ئەنگوست لەچاوا بەخۆم نەزانیبو. دیتم لەپڕو نەکاوێك جنۆکەیەکی زۆر فرندە خۆی لورکردمیّو تێم‌وروکاو بەر چـرنوكـو چنگـاڵی خـۆی‌دامو وەك هەڵۆ بردمی‌و گومی‌کردمو خۆم‌لیّ‌ون‌بو.

١٧ سوفلەوی اینامو ئاۆێتم زەمینا ظولمەتیّ
لیّ‌کو هشیارم گەلوّ یان خەونەمن دیتی بـخواب

مانای وشە:

سوفلەوی: بەجنۆکەو شەیتانان دەڵێن کە گوایە خەڵکـی دنیای خـوارەوەن‌و پەسـتن؛ **سـوفلەوی:** سەربەرەوخوار؛ **اینام:** هێنامی؛ **ئاۆێتم:** هاویشتمیە؛ **ظـولمەت:** تاریکـایی؛ **لیّ:** بەڵام؛ **هشـیار:** بەئـاگا؛ **گەلوّ:** خزمینە، هەیاران؛ **من‌دیتی:** من دیتومە؛ **خواب:** خەو.

مانا بەتێکڕایی:

ئەو جنۆکە باڵدارە کە دەمن ڕۆهاتو لەناو چنگورکی خۆی‌دا؛ دای‌پۆشـیم‌و بردمی سـەربەرەو ژێر هێنامی‌و هاویشتمیە ناو وڵاتی تاریکسـتانەوە. بەڵام نازانم ئـاخۆ ئـەوەی من دیومە، خـەونەو من لەخەوا وام بەسـەر هاتوە، یاخـۆ لە ئـاگاداری‌و بێداری‌دام؟ لێم رون‌نیە. توبڵێی خـەون‌بیّ‌و بێدار بونەوەی بەشوێن‌دا بیّ؟!

١٨ دێوی مەلعون‌و منافق ای خودیّ رورەش کری
ما بیالا هەلکشیتن عاقیبەت چی‌بت صەلاب

مانای وشە:

دێو: نەوعیّ جنۆکەی بیّ‌فـەرو بەگەرو بەهێزە کە عیفـریتیشی پیّ دەڵێن؛ **دێو:** لێرەدا مەبەسـت نەفسـە؛ **مەلعون:** نەحلەتی؛ **منافق:** دورو؛ **خـودیّ:** خـودا؛ **ما:** ئێمە؛ **ما:** بۆچـی دەبیّ، سـەبەب چیە؛ **بالا:** بەرزی؛ باڵان؛ **عاقیبەت:** دوایی؛ **صەلاب:** چوارمیخەکێشان؛ **صەلاب:** سەختی‌و رەقی.

مانا بەتێکڕایی:

دێوی نەفسی نەحلەتی و دورو، ئـەو نەفسـە بەدکارەی کەخـوا روی رەش کردوەو بە نەحلەتی کردوە. چۆن دەبوایە ئەم هەلە دەستخاو ئێمە بەفریو هەڵفرێنیّ‌و ئەو کەتنەمان بەسەر بێنیّ؟...

جاکەمن لەبیّ‌ئاگایی‌دا ئەوەم بەسەر هاتوە، دەبیّ‌ئاخرو عاقیبەتەکەی چۆنم چوارمیخە بکێشیّ‌و بەکام عەرزی‌سەختو رەقەنم‌دا بدات؟!

١٩ ئەهرەمەن تەعلیمی دابو، ئەبیەضی دەست تیٚ هەبو
پورٚ بڤی تەعلیمو رایێ هاتبو، چوبو، خیطاب

مانای وشە:

ئـەهرەمەن: شـەیتان؛ **تەعلیم:** فێرکردن؛ **ئـەبیەض:** سپی؛ **ئـەبیەض:** ناوی جنۆکەیەکی بەدکارە کە دۆستی نزیکی شەیتانەو پادشای گەورەی جنۆکانە؛ **پورٚ:** زۆرٚ؛ **را:** تەگبیر؛ **خیطاب:** وتوویژ.

مانا بە تێکرٚایی:

نەوسی بەدکارم کە منی بەو دەردە بردوە، کارەکەی لەخۆیەوە نەکردوە؛ شەیتانو پادشای جنۆکە بەدکارەکان، دەمێك بو خـەریکبون نەوسـم لە خشـــتە بەرنو دەگژمنی راکەن. زۆریان وتوویژ لەنێواندا لەسەر ئـەم مەبەسـتە هاتبو چـوبو. تاپێك هاتبونو نەفسـی منیان تەعلیم دابو کە چیم دەگەلٚبکاو ئەویش دەرسی ئەوانی لەمن دەکار کرد.

٢٠ سەرسەری عیللەت نزانی سیحر یا ئەبیەض دکەت
پورٚ غەلەط ئەرزان مەدی دەرحەق خوە ئەو عالی جەناب

مانای وشە:

سەرسەری: بەسوکو هاسان گرتنو گویٚ نەدان؛ **عیللەت:** هۆ؛ **سیحر:** جـادو؛ **ئـەبیەض:** پادشـای جنۆکەی بەدکار؛ **پورٚ:** زۆرٚ؛ **غەلەط:** هەڵە؛ **ئەرزان:** کەمنرخ؛ **عالیجەناب:** پایەبەرز.

مانا بە تێکرٚایی:

ئێمە هەرچی بەسەرمان هاتوە، خەتای خـۆمان بوە. لەبارەگای ئـەو یارە پایەبەرزەدا جێگـەمان بۆ دیاری کرابو؛ بەڵام ئێمە قەدرمان نەزانیو لامان وابو التفاتی کەمەو کەوتبوینە گلەو گازندە. ئـەم دودڵیو بەنرخ نەزانینەی بونمان لەسایەی ئـەودا، ئێمەی لەرێگـە دەربردو گەیشـتینە حـاڵێك کە شەیتانو جنۆکە ظەفەرمان پیٚ بەرن.

٢١ ئاه ئەییامێن ویصالێ وەهکوخۆش بورینو چون
ئەو شەرابا عەیشو نۆشی ما لەپێش بەرمن سەراب

مانای وشە:

ئاه: ئاخوداخ؛ **ئەییام:** رۆژان؛ **ویصال:** پێك‌گەیشتن؛ **وەهکو:**پەکوکە؛ **خۆش:** بەپەلە؛ **بورین:** رابران؛ **چون:** رۆیشتن؛ **شەراب:** بادە؛ **عەیش:** ژیان؛ **نۆش:** خواردنەوە؛ **ما:** مایەوە؛ **سەراب:** تراویلکە.

مانا بە تێکڕایی:

ئاخو داخم بۆ ئـەو ڕۆژانەی کە لەیارەوە نزیکبومو لە خـۆشیەکدا ڕام دەبوارد کە قـەدرم نەزانی. داخەکەم ئەو خۆشگوزەرانیو عەیشو نۆشەی ئەودەم، ئێستا کەوەك تراویلکەیەك دێتە بەرچاومو کەبۆیدەچم، بەناهومێدی دوچار دەبمو نەماوە. پەکو لەو ڕۆژە خۆشانەی تەمەنم کە چـەند بەپەلە ڕابردنو لەبەین چون.

۲۲ شەربەتا شیرین لەبان زەهرا هەلاهیل بو دناڤ
لەو بناریٚ فیرقەتیٚ ئاخر لـمن دلکر کەباب

مانای وشە:

شەربەت: خۆشاو؛ **لەب:** لێو؛ **زەهر:** ژەهر؛ **هەلاهیل:** گیایەکە شـیرەی زۆر کوشـندەی هەیە؛ **ناڤ:** ناو؛ **نار:** ئاگر؛ **فیرقەت:** جودایی؛ **کەباب:** بریان.

مانا بە تێکڕایی:

وادیارە ئەو شەربەتەی کەمن لە لێو شیرینانەوە پێمگەیشتو خواردمەوە، ژەهری هەلایلی تێدابو. بۆیە ئاخرو عاقیبەتەکەی وام بەسەرهات کە توشی دەردی جوداییبومو بەئاگری دوری لەیار، دڵم برژاو بوبە بریانی.

۲۳ هودهودەك خۆشطەبع من ئیروٚ دڤیٚ هەروەك نەسیم
دا ببال دلبەر هنارا بانیادیسا جەواب

مانای وشە؛

هودهود: پەپوسلێمانە؛ **خۆشطەبع:** مرخخـۆش؛ **ئیروٚ:** ئـەمڕۆ؛ **نەسـیم:** شـنەبا؛ **ببال:** بۆکن؛ **هنارا:** بناردایە؛ **بانیا:** بیهێنایە؛ **دیسا:** هەمیسان؛ **جەواب:** وەرام.

مانا بە تێکڕایی:

ئەو پەڕی ئاواتم ئەوەیە کە ئەمڕۆ پەپو سلێمانەیەکی خۆشگفتو لفتو قسەرەوانو قالب سوك، کە لە ڕەوتا وەك سروەی بەیان، نەرمو نیانو خۆشرۆیی، دەستم بکەوتایەو بمناردایەتە لای یارمو ڕاسپێریو دەردی دڵیخۆم، بەودا بناردایەو لەوسەریشەوە وەرامی یاری بۆ بهێنامایەوە.

۲٤ عەرضی حالی من بگوتایە بـعینوانی ئەدەب
ئاستان بکرا زیارەت چەترو سەیوانو طەناب

ماناى وشه:
عەرض: شاندان؛ حال: چلۆنايەتى؛ عەرضى حال: باسى چلۆنيەتى؛ عينوان: دامو دەستور؛ ئەدەب: ژيرى؛ ئاستان: دەرگانە؛ زيارەت: ديدەنى؛ زيارەت: ماچ كردن؛ طەناب: رستە چادر.

مانا بە تێكڕايى:
ئەو قاصيدە سوك باڵو خۆش رەوتە، بگەيپايە سەراو پەردەو چادرو رەشماڵى يارەو زۆر بەژيرىو عاقڵانە، سەردەرانەو لاشيپانەى دەرگانەكەىو چەترو سەيوانو رستەى رەشماڵەكەى ماچبكردايەو ئەوسا باسى كەساسىو بێكەسى منى بۆبكردايە.

٢٥ دا دچەشمان من وەرێنا خاكى هەروەك توتيا
يا حەبيب پىڵىْ نهايى بانياوى ئەو توراب

ماناى وشە:
دا: هەتا؛ چەشمان: چاوان؛ وەرينا: كردبا، كێشابا؛ خاك: خوڵ؛ توتيا: دەرمانێكى چاوانە، چاو رونو گەش دەكاتەوە؛ يا: ئەوەى؛ حەبيب: خۆشەويست؛ نهايى: ناويە؛ بانيا: بىهێنابا؛ توراب: گڵ.

مانا بە تێكڕايى:
ئەو راسپاردەيە، دواى ماچ كردنى دەركو لاشيپانەو سەيوانو چەترو رستەچادرو دواى گەياندنى راسپێرىو باس‌كردنى كەساسى من؛ لەو خاكەى كەيار پىْ خوستى‌كردوە، تۆزێكى بۆمن بەديارى بهێنابايەوە كەمن وەك تۆتيا، دەچاوەكانى خۆم بكێشاباو چاوم گەشو روناك ببونايەتەوە.

٢٦ هەركەسىْ رابىْ دبەحسىْ جارەكى مەهدەر بكەت
خەيرى هەفتىْ حەج ددێرت بەلكو بيهتر ئەو ئەواب

ماناى وشە:
رابىْ: هەستىْ؛ بەحث: باس؛ مەهدەر: تكا؛ خەير: چاكە؛ هەفتىْ: حەفتا؛ حەج: چونى ماڵى خودا؛ ددێرت: دەىبێت؛ بەلكو: تەنانەت؛ بيهتر: زياتر؛ ئەواب: پاداشتى چاكە.

مانا بە تێكڕايى:
من ئەوەندە كەساسو بێچارەو مستەحەقى بەزەييم، ئەگەر كەسێك هەستىو بچىْ لەلاى يار باسى كەساسىو كڵۆڵى من بكاو تكاشى لىْبكا كە ئاورێكى بەخێرم لىْ بداتەوە؛ لێم رونە وەك حەفتا حەجى كردبىْ وايەو تەنانەت دەتوانم بڵێم كە خێرەكەى لەحەفتا حەجيش زياترە.

٢٧ وەعدە دابو دێ شەهیدکم وێ بشیریێخۆی شەریف
مانەبێ ئیروٚ پەشیمان ئەو ژتەدبیرا صەواب

مانای وشە:

وەعدە: بەڵێن؛ **دێ:** دەبێ؛ **وی:** ئەوی؛ **شەریف:** پیرۆزو بەرێز؛ **مانەبێ:** نەکا بیێ؛ **تەدبیر:** تەگبیر؛ **صەواب:** راستو دروست.

مانا بە تێکڕایی:

دەمەوێ ئەوکەسەی ئەو خێرە دەکاو بوٚم دەبێتە تکاکار لەلای یار، وەبیری بهێنێتەوە کەیار وەختی خۆی بەڵێنی دابو. فەرموبوی مەلای بەشیری پیروٚزی خوٚم دەکوژمو دیاریشە کوژراوی دەستو شیری ئەویارەم دەرەجەی شەهیدانی هەیە. نەکابەهیچ باران لەو بەڵێنە خوٚشو تەگبیرە راستو دروستەی خوٚی پەشیمان بێتەوە تکا بکەن کە ئەو بەڵێنە بەجێ بهێنێو لەو شەهیدبونە بێبەشم نەکات.

٢٨ شەرحی حالی من «مەلا» نارەت بەیاضی هێ تەمام
قێ سەوادێ گەرچی هەردەم ژێبرن صەد انتخاب

مانای وشە:

شەرحی حال: ژینامە؛ **نارەت:** نارٚوات؛ **بەیاض:** سپیایەتی؛ **بەیاض:** دەفتەری شیعران؛ **بەیاض:** پاكنوس؛ **سەواد:** رەشایی؛ **سەواد:** پێش‌نوس؛ **هەردەم:** هەمو کاتو سات؛ **ژێ:** لەو؛ **برن:** بردن؛ **انتخاب:** هەڵبژاردن؛ **انتخاب:** لێرەبەمانا هەڵبژاردەیە.

مانا بە تێکڕایی:

ئەی مەلا، باسو خواسی عیشقو دڵداریو سوتانو برژانت، هەرگیز بەتەواوەتی پاك نوس ناکرێ. چونکە فریای پاكنوسینەوە ناکەویو هەر پێش‌نوسەکەی دایمو دەرهەم دەستاودەست دەکاو لەهەمو ساتو کاتاندا بەصەتان هەڵبژاردەی لێبەرێ دەکرێ.

قصیدەی سێزدەهەم

«راستو چەپ»

١ لەو سەحەر جەولان ددت بایی صەبایێ راستو چەپ
سوسنو سونبول بمەستی بێن سەمایێ راستو چەپ

مانای وشە:
لەو: لەبەر ئەوە، بۆیە؛ جەولان: هاتنو چـون؛ ددت: دەدات؛ بایی صـەبا: شـنەبای بەیان؛ سـوسن: سوێسنە؛ سونبول: گوڵیسمڵ؛ مەست: سەرخۆش؛ بێن سەمایی: وەسەما کەون، بڕەقصێن.

پوختەی مانا:
بسکو کەزیو پرچۆکەی ئەو نازنینە دڵ رفێنە، لە بۆنخـۆشیدا، برەو بەری، سـوێسنەو سـمڵنو چونکە بونەتە هاوسای لاجانگو هەنیەی وەك مانگی ئەو شۆخە، دەگەڵ ئەوەشا کە بۆنخۆشن، مەستی جوانچاکی لاجانگو هەنیەشن. شنەبای بەیان کەدەنگویێ، دەیەوێ ئـەو بسـكو کەزیانە کەوا مەستی جوانی لاجانگن، بەراستو چەپەدا بخـاتە سـەماو هاتو چـۆوەو ئـەویش لەو دیمەنە کەیفی خۆی تەختکاتو نیازی تریشیهەیە. وەك:

٢ دا ژمیحرابا دونونان سەجدە بەت ئەسوەد حەجەر
دل بمیزان ماهی نەو ئەبرۆ نومایی راستو چەپ

مانای وشە:
دا: هەتاکو؛ ژمیحرابا: لەمیحرابی؛ میحـراب: بەو کەوانەیە دەڵێن کە لەلای ڕوگەی ناو مزگەوت دەدیوار کراوەو مەلا لەوێوە پێشنوێژی بۆ خـەڵك دەکا کە بەکوردی میعـراویشی پێ دەڵێن؛ نون: یەکێکـە لە پیتەکانی ئەلفـو بێتکە کە هێندێك لە نوسەرانی پێشـو، وەك کەوانێك هەڵیان دەخسـتەوە. نون نوختەیەکی

هەیە. زۆر لە شاعیران بڕۆی ماشـقەو گراوی خـۆیان بە نون شـبهاندوەو خـاڵی ناو کەوانەی بڕۆیان بەنوختەکە ناو بردوە؛ **سەجدە:** سـەر لەسـەر زەوین دانان، بۆ ڕێز لیٚنانی ئـافەریدەگارو دەسـەڵات داران؛ **بەت:** بیات؛ **ئەسوەد:** ڕەش؛ **حەجەر:** بەرد؛ نیاز لە ئەسود حـەجـەر، ئـەو بەردە ڕەشـەیە کە دەماڵی کابە گیراوەو خەڵك «حَجَرُ الْاَسْـوَدْ»ی پیٚ دەڵێن، ئـەو بەردە زۆر پیرۆزو ممبارەکە. حـاجیەکان لەسـەریانە ماچی کەن، ئەگینا حەجەکەیان ڕێك‌نایە. ئەگەر حاجی لەبەر ئاپۆرەی خەڵك نەتوانیٚ دەمی بگـاتە ئـەو بەردە ڕەشە، دەبیٚ هیچ نەبیٚ دەستی پانەویان نیشانی بەردەکە بداو ئەوسا لەپی دەسـتی خـۆی ماچبکـا. هەر بۆیەشە کە دەبیٚ لەباتی پشتی دەستی حاجیان، کەتازە لەحەج دیٚنەوە بەری دەستیان ماچ بکـریٚ. واتا ئـەو جیٚگەیە ماچ‌کەن کە نیشان بەردەکە دریاوە.

نیازی مەلا لیٚرەدا خاڵی ناو کەوانەی بڕۆی سەلمایە؛ کە لەلای ئەو لە بەردە ڕەشـە بریقـەدارەکەی ماڵی کابە پیرۆزتر بوە؛ **میزان:** تەرازو، بورجیٚکـە لە عاسـمان، میزان واتا ڕیٚك‌و بەرانبەر؛ **ماهی‌نەو:** مانگـی یەکشەوە؛ **ئەبرۆ:** برۆ؛ **نومایی:** خۆبنوێنیٚ، بیٚتە بەرچاو.

پوختەی مانا:

سروەی بەرەبەیان ـ کەبسك‌و پرچۆکەی ئەو نازداری باوانەی ڕاژاندو خستنیە جوڵان‌و هاتو چـۆ ـ مەبەستی ئەمەبو ئەو بسك‌و پرچـۆکانە کە بەسـەر هەنیەو ڕوخسـاری یاردا پەرژو بڵاو ببون‌و ببونە هەوریٚك کە بەری ڕۆژو مانگی ڕومەت‌و هەنیەیان گرتبو، لادریٚن. ئـەوسـا برۆکانی یار ـ کەوەك نونی کەوانی‌و پیٚڵەی خـەت خـۆشە هەرە لە زەبرەکانن ـ خـاڵە ڕەشـەکانی ناو کەوانەی برۆ، کە بونەتە نوختەی هەرە جـوان‌و دڵرفیٚن؛ بەلادانی بسـك‌و کەزیەکان دەرکەون‌و بیٚنە بەرچـاوی عاشقان. بەڵیٚ برۆکانی یار، لە تەرزو بیچمدا وەك نون، بەڵام لەباریکـی‌و خـۆشەویسـتی‌دا، وەك مانگی یەکشەوەن کە بەعاسمانی ساماڵی هەنیەوە، گیرساونەوە. ئـەو دو مانگـەیە کشـەوەیەش هەر یەکە خاڵیٚکی ڕەشی بریقـەداری گرتوٚتە ناو کەوانەی خـۆیەوەو دەکریٚ بڵیٚین ئـەسـتیٚرەی هاوریٚن. جا لادانی ئەو بسکانە لەراستو چەپەوە لە لایەن بای بسکانەوە کاریٚکـی‌وای کردوە کە دڵ چاوی بەو دوبرۆ میحرابی‌یە، ڕون بیٚتەوەو لە خۆشیانا سوژدەی شوکر بەرەو ئەو خاڵە ڕەشـانە بەریٚ کە لەناو کەوانەی برۆدا جیٚگیرن‌و هیچ چەپیٚکیان دەبەر بەردەرەشە پیرۆزەکەی کابەدا نیە.

٣ دل ژبسکا فلفلین‌بو فر ددا خالا سیا
شەهپەریٚ زولفا شەپالیٚ دال داییٚ ڕاست‌و چەپ

مانای وشە:

فلفل: ئیسیوەت؛ **فلفلی:** وەك ئیسۆ ت ڕەش‌و تیژی زمان سوتیٚن، زۆر لە شاعیرانی پیٚشو، بسکـی ڕەش‌و خاڵی‌ڕەشی ماشقەی خۆیان بەفلفلیٚ‌شبهاندوە؛ **فلفلی:** موی لیٚك‌هاڵاوو بەئـاڵقە داویسـتاوو موٚنجدار؛ **فـر:** فڕین‌و باڵ گرتنەوە؛ **فردان:** بەرەو شتیٚك فڕین؛ **شەهپەر:** شاباڵ؛ **شەپال:** جـوانی خـویٚن شـیرین‌و ڕەزا سوك؛ **دال:** پیتیٚکی خواری نیوە ئاڵقەیە لە ئەلف‌و بیٚتکدا.

پوختەی مانا:

دلّ کە زۆر لەمێژبو دیلو زنجیر کراوی داوی بسکی رەشی ئاڵقەو مۆنجداری ئەو نازدارە بو، کاتیّ سروەی بەیان ئەنگوَتو بسکەکانی لەسەررۆ لاداو میحرابی بروّو خاڵی رەشی ممبارەك، دەرکەوتن. هەلی بە دەرفەت زانی، خوّی لە زیندانی بسکان رزگار کرد، وزاقی خوّیدا، فرکەی کرد خوّی بگەیەنێتە بەر داڵدەی خاڵی رەشی ناو کەوانەی میحرابی برۆیانو لەپەنای ئەواندا بحەسێتەوەو بەسوژدە بردن بوّ ئەو خاڵانە، شوکری رزگاربون بکا. بەڵام ئاواتەکەی بوّ پێك نەهات؟ سەری زولفی یار ـ کەوەك شاباڵی پەری وانە ـ کەوتنە شوێن دیلو یەخسیری راکردوی خوّیانو لەراستەو چوّپەوە لە رەنگی پیتی دال بوّی چەمانەوەو بە ئاڵقە ئابلوّقەیانداو نەیانهێشت لە ئاین وەرگەڕیّو روگە بگوّڕیّ. گورجیّ گرتیانو خستیانەوە گرتوخانەکەی پێشوی.

٤ عالەمەك ویرانی زولفێنتە ژ ڕەنگی عەنبەری
چەرخو پەروازیّ ددەن جارەك لبایێ ڕاستو چەپ

مانای وشە:

عالەم: جگە لەخوا هەموشت؛ **عالەم:** خەڵکی سەر دنیا؛ **عالەمەك:** عالەمێك، واتا خەڵكو حەشاماتێکی زوّر؛ **ویّران:** کاول، خراپ؛ **زولفێن:** کەزیەکان؛ **تە:** توّ؛ **ژڕەنگی:** لەگوێنی، وەکو؛ **عەنبەر:** شتێکی رەشی بوّن خوّشە، لەورگی جوّرەماسیەکدا دێتە بەرهەم؛ **چەرخ:** سوڕدان؛ **پەرواز:** هەڵفڕین؛ **جارەك:** هەلێك؛ **لبایێ:** لەبەربا.

پوختەی مانا:

هەرچەند جارێك، کە بای بسکان، ئەو کەزیو پەرچەمە رەشانەی توّ ـ کە لەرەنگو بوّنو بەرامەدا، لە عەنبەر دەکەن ـ دەجولێنیّو دەخاتە سەماوەو لەچەپو راستەوە رایان دەژێنیّو باڵیان پیّ دەگریّو سوڕیان پیّ دەدا؛ حەشاماتێکی زوّرو زوربە لەتاو وتوێی دیمەنی جوانیت، مالّ وێرانو خانە خەراب دەبنو ئاگریان تیّ دەچیّو دەبنە پوشو پەڵاشێك، بەدەم باوە سوڕ دەخوّنو باڵ دەگرنەوەو بەراستەو چەپەدا دەکەون.

٥ خەنجەرو تیرو تەبەر بارین شبە بەرقو بروسك
میصریان لامیع ژ ئەڵماسان ددایێ راستو چەپ

مانای وشە:

تەبەر: بیور، تەور؛ **بارین:** دابارین؛ **شبهی:** وەکی؛ **بەرق:** هەورەتریشقە؛ **بروسك:** بروسکە؛ **میصری:** شیری دەسکڕی میصریان؛ **لامیع:**ورشەدار؛ **ئەڵماس:** بەردێکی بەنرخە؛ **ددایێ:**دەیدایێ،لێیدەدا.

پوختەی مانا:

بڕۆکانی یارم، بەوشـــیرە میصـــری‌یانە دەمێنن کە وەســـتاکاری زۆر دەســـت ڕەنگین، هەڵیان دەخەنەوەو هێندە بەنرخو خۆشەویســـتن کە بالچــوغەیان بەئـــەڵماس دەڕازێننەوە. یاخـــۆ وەك شیرێك‌وانە کە وەســتاکاری میصــر، دەمو دوخیان لە ئـــەڵماس دارژتووەو هەروا لە دورەوە بریقـــەو گرشەی دێ.

جا کاتێ کە شنەبا بسکـی لەراندەوەو برۆ دەرکەوتن؛ حـەشـاماتی دڵداران هەســـتیان کرد کە ڕێژنەبارانی خەنجەرو تیرو تەوریان بەسەردا دەبارێو ورشەی برۆی تازە ساویان، بەشـیریك زانی کە لە میصر کراوەو لەئەڵماس دارژاوەو لەراستو لەچـۆپەوە، گرتونیە بەرو لەبریسکـەو ورشـەدا نوقمی کردونو وەك بریسکەی عاسمان هەڵیان دەپروکێنیو دەیانکاتە قەرەبروت.

٦ طەیرکو عیقدو شورابو نەترکو بەرگو وەرەق
هەر بلەرزو جەذبەیێن یاقوتی تایێن راستو چەپ

مانای وشە:

طەیر: بالندە؛ **طەیرك:** خشڵێکی ژنانەیە کە وەك کۆتر دەچیو لەزێڕ دەکرێ؛ **عیقـد:** گەردانە، گەردن‌بەند؛ **شوراب:** گوڵینگەو پلپلەو لەرزانە؛ **نەترك:** گوبەرۆك؛ **بەرگو وەرەق:** خشڵی زێڕن لەشکڵی گەڵاو پرپرەو پەرەنگ؛ **لەرز:** لەرین؛ **جەذبە:** کێشان، حاڵات لێهـــاتنی دەروێشـــان کە ئێمە، جـــەزم بونی پیئـــەڵێین؛ **یاقوت:** بەردێکی بەنرخی ڕەنگ‌ئاڵە؛ **تا:** هەموداو لیزگە.

پوختەی مانا:

کاتێ بای‌بەیان، زولفی یاری بەراستو چەپدا هەژاندو چاوو برۆو هەنیەو لاجـانگو کوڵمو خـاڵی ئەویارە شەپاڵەی، خستە بەرچـاو، نەك هەرئێمەی دڵدارو گیرۆدەی ئـەوینی ئـەو نازدارە، توشـی شـــێواویو ماڵوێرانیو حـــاڵ‌لیهاتن بوین، بگـــرە خشـــڵە بیگیانەکانی، گەردنو بەرۆکو جلکـــەکانیشـــی - کە زێڕو بەردی بەقیمەتو ئـــاوریشمن - دەگەڵ راژانی بسکـــان بەدەم باوە، ئەوانیش کەوتنە راژانو سەماوەو ئەوانیش وەك ئێمەی ئەویندارو بریندار، ئـارامو ئـۆقرەیان لێ هەڵگیراوەو جـــەزمەیان لیهاتوە. بڕوانە لەخشـــڵەکانی کە بریەتین لە کۆتری‌زێڕ، گەردانەی یاقوت، گوبەرۆك، لاســـەرەو گوڵو پەرەنگـــی گوارە. تەنانەت ئـــەو هەودا ئـــاوریشمانەش کە گەردن‌بەندو خشڵی دیکەی پێ هۆندراونەوە. گوڵینگەو لەرزانەکانیشی لەتاوی دیمەنی روخسـاری دەلەرێنەوەو بەراستەو چۆپەدا تل‌دەخۆنو اختیاریان لەدەس دەرچوە.

٧ بشکوین بەندا گریبانێ ژرەنگی کەوکەبان
بەرقو تیروژێن ژخورشیدێ قەدایی راستو چەپ

مانای وشە:
بشکوین: هەڵپشکوتن، دەمیان کردەوە؛ **بەنداگریبانی:** دوگمەی بەرکۆژە؛ **ژرەنگی:** هەروەکو؛ **کەوکەب:** ئەستێرە؛ **بەرق:** درەوشین؛ **تیروژ:** تیشك؛ **خورشید:** خۆر؛ **قەدایی:** داییەوە.

پوختەی مانا:
یەخەی کراس داخرابو، زلفو کەزیش بەسەر سنگو بەرۆکدا هاتبو دایان پۆشیبو. دوگمەکانی یەخە، لەناو ئەورەشایی کەزیانەدا دەتروسکانەوە دەت‌گوت ئەستێرەن‌و لەشەوی تەواو تاریکدا، زریوە زریویانە. لە راستیشدا، ئێمەی دڵداری کلۆڵ‌و هەژار، کەوتبوینە شەوەزەنگی ئەنگوست لەچاو هەر چاوەنوارێ بوین لە سوچێکەوە روناکایی هومێدێك بەدی بکەین. خواو راستان سروەی صەبای ساڵحان ئەنگوت، زلفی لەراستو چەپەوە لادان. یەخەو بەرۆکی ڕاتلەکاندو دەرزی‌و دوگمەی بەرۆکی ترازاند، رۆژی روناك لەئاسۆی بەرویەوە دەرکەوت‌و تیشکی لاجانگ‌و کوڵمەو هەنیانیش لەچەپو راستەوە، ئاراستە بون‌و لەپاش شەوی ناهومێدی رۆژی هومێدو خۆشیان هەڵات‌و هەژارانی چاوەنوار خەڵات کران.

٨ کەوکەب‌و قەوس‌و قوزەح، لوئلوئیی بەندا حەیدەری
تێن طەوافا زولف‌و خالێن دلڕوبایێ راست‌و چەپ

مانای وشە:
کەوکەب: ئەستێرە؛ **قەوس:** کەوان؛ **قوزەح:** بلقی سەراو؛ **قەوس‌و قوزەح:** پەلکە زێڕینە، کۆلکەزێڕینە؛ **لوئلوء:** مرواری؛ **بەندا حەیدەری:** خشڵێکی ژنانە کە بریەتیە لە لیزگە لیرەیەك لەنیوەی کڵاو وسەرپێچی سەردەدریو بۆیەش ئەو ناوەی لێنراوە، چونکە هەوەڵجار لەناو هۆزی حەیدەرانلوی کورد دا بوتە باو. ئێستا لەناو کوردەکاندا بەزێرچەنەو لاسەرەی لیرەو زێڕیش هەر دەڵێن بەندا حەیدەری، کە زۆرجارانیش جەواهیراتیش کراوەتە نێوانی لیرەکان؛ **تین:** دێن؛ **طەواف:** لە دەورەگەڕان‌و سوڕدان؛ **زولف:** کەزی؛ **خالێن:** خاڵان؛ **دلروبا:** دڵ‌ڕفێن.

پوختەی مانا:
ئێمە هەروەك گوتمان، عالەم کە بەمانا هەمو ئافەریدەیەکە، حەیران‌و سەرگەردانی ئەو جوانیەن کەیار هێناویەتە بەربارو بەرکار. ئیتر کار لەوە دەرچوە کە ئێمەی گیانداری دڵدارو هەژار گرفتاری‌بین‌و ببڕێتەوە. نەخێر، تەنانەت خشڵەکانی بەریشی شێت‌و ماڵوێران‌و سەرگەردانی ئەو جوانیەن. تۆ لەکاتی هەنگوتنی شنەبای بەیانا، وەردەو بڕوانە کە چۆن گیرەو لاسەرەو گەردانەکانی ـ کە لە زێرو جەواهیرات‌و بەرەنگی پەلکەزێرینە لە حەوت وێنە دەنوێنن ـ دەوری سەری زولف‌و خاڵان دەگەرێن‌و دەیانەوێ ئەو زولفە رەشانە ـ کە وەك پەردەی ماڵی کابەن و ئەو خاڵانە ـ کە

جوانترو پیرۆزتر لە بەردە رەشەکەی حاجیانن - زیارەت بکەن.

٩ **دل دخونت زولفو خالان دیمو بالایێن ژنور**
هەر بقانون موژدەیا غەیبی ژنایێ راستو چەپ

مانای وشە:

دخوێنت: بانگ دەکا؛ **دیم:** رومەتو کوڵمە؛ **باڵا:** بەژن؛ **نور:** روناکی؛ **قانون:** دامو دەستور؛ **قانون:** ئامرازێکی موسیقایە؛ **موژدە:** مزگێنی؛ **غەیب:** نادیار؛ **نای:** بلوێر.

پوختەی مانا:

ئەگەر بێتو بەدڵێکی رونو وشیارەوە، گوێ لە ئاوازەو لۆرەی بلوێر بگرینو بتوانین وەك پێویستە تێی بگەین؛ تێ دەگەین کە بلوێر لە دنیای نادیارەوە لەراستو چەپمانەوە مزگێنی بەدڵان دەداو بانگیان لێ دەکا کە هەر دڵێك بەئاواتەوەیە توشی بەختەوەری بێت، با ئالودەو گیرۆدەی ئەو زلفو خاڵەو رومەتو بەژنو باڵایە بێت کە لە نوری خودا دروست کراون.

١٠ **زەنگییان جەوشەن قەبەستن پێشبەری جوقا حەبەش**
دابڕستن یەك بەیەك چون بەرلیوایێ راستو چەپ

مانای وشە:

زەنگی: تیرەیەك لە قولە رەشەکانن کە لەلای زەنگبارەوە هاتون. زەنگی لەشیعری شاعیرانی کۆندا، هەمیشە نیشانەی دڵڕەقیو بێبەزەییتییە؛ **جەوشەن:** زرێ، ئەم وشەیە لەرەگەزدا کوردییەو گەوچن بوە. واتا بەئاڵقە چنراو. لەپاشان عەرەب وەریان گرتوەو گافیان کردوتە جیمو چیمیان کردوتە شینو بەماڵی خۆیان زانیوە؛ **قەبەستن:** دایان بەست، لەخۆیان شەتەکدا؛ **پێشبەر:** زوبەڕو؛ **جوق:** دەستە، تیپی لەشکر؛ **دابرستن:** دارژانە، هەڵیان کردە؛ **لیوا:** ئاڵا؛ **حەبەش:** واتا خەڵکی حەبەشە کە ئەوانیش تیرەیەك لە قولەرەشەکانن.

پوختەی مانا:

کەزیو بسکەکانی یارم، لەرەشیو دورەبەزەییدا، دەمێنن بە دو لەشکر کە لە زەنگیو حەبەشان پێك هاتبنو بۆشەڕوپێکدادان بەرانبەر بەیەك. تیپێك لەلای راستەوەو جوقەیەك لەلای چەپەوە رێزیان بەستبێ، وابو. کاتێ شنەبا لەراندنیەوە وەك ئەوە دەچو کە ئەو دو لەشکرە دڵڕەقە، دابرژێنە یەکتری هەرلایەش کە بەئاڵقەو مۆنج بون، وەك زرێیان دەبەر کردبێ دەهاتە بەرچاو. هەر لەشکرەبۆ ئەو هێرشە خۆیاندا بەر ئاڵای گەردنی کێل تا بەفەرمانی سەرکردەی هەمو نازداران دەگژیەك رابچن.

١١ چینگ‌چینگا بشکوان ئاوازو دەنگی زەرگوان
صەد مەلایك گوهدەن بەر ویێ نەواییێ راستو چەپ

مانای وشە:

چینگ‌چینگ: جرینگەو زرینگـە؛ **بشکـوٚ:** دوگمە، لێرەدا نیاز لە رزانەیە؛ **ئـاوازو دەنگ:** خـرینگو هوٚر؛ **زەرگوٚ:** گوٚی زێرین، مەنگوڵەو خرینگە؛ **مەلایك:** فرشتەی خودا؛ **گوهـ :** گویێ؛ **نەوا:** دەنگو صەدا.

پوختەی مانا:

دو لەشکری زوڵفان لەراستو چەپەوەبە ئاڵقەو موٚنج زریێان لەخـوٚیان شـەتەك داوەو چـونە بەر ئاڵاوەو بەدەم باوە تێك چرژاون، ئەم شەرە، مارشـی شـەڕیشـی دەویێ. شـەق و هوٚری ترازانی دوگمەو زرینگەو جرینگەی لەرزانەکانو خرینگـو هوٚری گوٚبەروٚکی زەردی زێڕین، کە ئـەوانیش بەدەم شنەوە دەلەرانەوە، ببوە مارشی ئەو تێکچرژانو پێك هەڵپرژانە. جـا وەرەو تماشـاکە چـەند خـوٚشە زلفـو کەزی بەودیمەنە لەبارو دڵتەزینەوە، لەسـەر کوڵمو لاجـانگی وەك روٚژو مانگ بلەرێنەوەو خرینگـو هوٚری سسلەو پلپلەو لەرزانەو خرینگەو مەنگوڵەو چرپەی ترازانی دوگمەکانی بەرویێ بێتەگویێ. نەك ئێمە بوٚ گویێگرتنو سەیر کردنی ئەو دیمەنو ئەو دەنگە گیانپەروەرە، منە دەکەین بەڵکو فرشتەکانی خوداش کرومات گویێان بوٚبیستنی ئـەو دەنگـەو دیتنی ئـەم رەنگــە هەڵخستوە و هاتونە تماشایە.

١٢ لەو ژعیشقا ویێ دنالن بازنو بەرگـو وەرەق
جەذبەیا دلمن ژرەمزا وانگەهاییێ راستو چەپ

مانای وشە:

لەو: لەبەر ئـەوە، بوٚیە؛ **عیشـق:** ئـەوینو دڵداری؛ **دنالن:** دەناڵێنن؛ **بازن:** مەچـەك بەند؛ **بەرگ:** پەلك؛ **وەرەق:** گەڵا، نیاز لەبەرگـو وەرەق ئـەو پەرەنگـو پرپرانەیە کە لەشکڵی گەڵادار دروسـت کراونو وەخـوٚ خراون؛ **جەذبە:** جەزمەو حاڵلیێهاتنی دەروێشانە؛ **رەمز:** نیشانەو بەڵگە؛ **وان:** ئەوان؛ **گەهاییێ:** گەیشتیێ.

پوختەی مانا:

من کە خرمەی بازنەو مەچـەكبەندو زرینگـەی پرپرەو پەرەنگـم لە قـوٚڵو بازنو بەروٚکی یارەوە بیستو بەدڵو داو گوێیدڵم دایە؛ تێگەیشـتم کە ئـەو بیێگیانانەش، دڵیان داوە بەو دڵبەرە خـوێن شیرینەو ئەوانیش وەك هەمو دڵدارێکی دڵسوتاو لە ئەوینی ئەو جوانە دەناڵێنن. ناڵەی ئەوان بوٚمن بوبە دنە دەرێك کە منیش توشی جـەزمە لێهـاتنو لەهوٚش چـون بیمو دەردی دڵداری لەراسـتو چوٚپەوە بمگرێتە ناو خوٚیو دەرەتانم لیێببڕیێ.

١٣ **زوهرەو عیقدا ثورەییایێ دشەرقێ کەششفین**
لەیلەتولقەدریێ ژمەغریب پەردە دایێ راستو چەپ

مانای وشە:

زوهرە: ئەستێرەیەکی گەریدەی زۆر گەشە؛ **عیقد:** گەردانە؛ **ثورەییا:** هێشوە ئەستێرەی کۆ؛ **شەرق:** خۆر هەڵات؛ **کەششفی:** کەشفبو، دیاریدا؛ **لەیلەتولقەدر:** شەوی هەرە پیرۆزە لەلایەن موسلمانانەوە کە لەو شەوەدا قورعان بۆ پێغەمبەر، بە خەڵات هاتوەو پەرستنی خودا لەو شەوەدا خێری نوێژو رۆژوی هەزار مانگی هەیە؛ **مەغریب:** خۆرنشین؛ **پەردە:** لەمپەر؛ **داییێ:** پێیدادا.

پوختەی مانا:

گەردنی یارم کە لەسپیایەتیو روناکیداندا وەك ئەستێرەی زوهرەیە، گەردنبەندە مرواریەکەی ملی وەك هێشوی ئەستێرەی کۆیە کە لەدەوری زوهرە هاڵابێ. ئەو گەردنو گەردانەیە لەلای رۆژی روخسارەوە ـ واتا ئەو جێگەی رۆژی لیێهەڵدێ ـ هاتنە بەرچاو. بەڵام شەوەزەنگی زولفەکانی، لەو شوێنەوە کە تیشکی روخسار دەبڕێتەوەو بە خۆرنشین حەساو دەکرێ، کە ئەو شەوی زولفانەش هیچ چەپێکی دەبەر لەیلەتولقەدردا نیە؛ بەسەر گەردندا پەرژو بڵاو بونو لەراستو چەپەوە پەردەیەکی رەشیان لەبەر زوهرەو پیرۆی گەردنو گەردانە گرتەوەو دیمەنەکەیان لەبەرچاو، ونکردین.

١٤ **زوهرە رەنگی ماهو خورشیدێ ژباڵا ویێنما**
لەو دو کەوکەب چونە قێرا ئیستیوایێ راستو چەپ

مانای وشە:

زوهرە: ئەستێرە گەشەکە؛ **رەنگی:** هەروەکو؛ **ماهو خورشید:** مانگو خۆر؛ **باڵا:** بەژن، لایسەرو؛ **نما:** نواندی، دیاریدا؛ **لەو:** بۆیە؛ **کەوکەب:** ئەستێرە؛ **قێرا:** دەگەڵێ؛ **ئیستیوا:** راستایی، خەتی ئیستیوا ئەو خەتەیە کە رۆژ لەنێوەراستی عاسماندا دەیداتەبەر.

پوختەی مانا:

لەلای سەروی بەژنی یارەوە، هەنیەی وەك مانگو کوڵمەی وەك خۆرو گەردنی صافو سپیو بێگەردو گەشەداریوەکو زوهرە خۆیان نواند. ئەم پێکەوە درەوشانەوەی ئەو سێ روناکیدەرانە، بۆ بە هۆی ئەوە کە دو ئەستێرە ـ نیاز لە دوئەستێرەیان لاجانگی یارن یان جوتە مەمکی هەنارن ـ راست وێستانو خەتی ناوەڕاستیان لەچەپو راستەوە گرتەبەر.

١٥ **بێتە ئەیوانێ ژخلوێ حوریا قودسی سروشت**
صەد هەزاران حۆری قودسی تێن لیقایێ راستو چەپ

ماناى وشه:

ئەیوان: هەیوانو بەربێلایی؛ **خلو:** بەتالێ؛ **خلوە:** جێگەی تەنهایی؛ **حۆری:** کیژی بەهەشت؛ **قودسی:** مبارەکی خودایی؛ **سروشت:** ماکەوئاکار؛ **حۆری قودسی:** کیژە جوانەکانی ناو بەهەشت؛ تێن: دێن؛ **لیقا:** توش‌بونو دیدەنی.

پوختەی مانا:

ئەگەر بێتو جارێك لەجاران، ئەو جوان چاکەی یاری مَن کە یەکێکە لەو کیژە بەهەشتیانە کە لەپاکی دروست کراونو ئاکاری پیرۆزو مبارەکن، لە گۆشەی تەنهایی دەرکەوێو بێتە بەر هەیوانو سەیوانی ماڵە گەورە؛ نەك هەر ئێمە ئاپۆرەی دڵداران، بگرە بەصەتان هەزار لە کیژەکانی ناو بەهەشتی خوداش، بە سینەباز لە بەهەشت باز دەدەن. بۆ ئەوە بێنە دیدەنی دیداری یاری ئێمەو لەراستەو چۆپە دەوری لێ دەدەن.

١٦ **ما «مەلایێ» ئەز لەبی لەعل ئابی حەیوان بت نەصیب**
قودسیان راگرتی‌یین دەستێ دوعایێ راستو چەپ...

ماناى وشه:

ما: تۆبڵێی، ئاخۆ ئەبێ؟؛ **ئەز:** لە؛ **لەب:** لێو؛ **لەعل:** بەردێکی بەقیمەتە کەزۆر لە شاعیران بەلێوی یاریان شبهاندوە؛ **ئاب:** ئاو؛ **حەیوان:** ژیان؛ **بت:** ببێت؛ **نەصیب:** بەش؛ **قودسی:** ئەو فرشتانەی کە لە عاسماندان؛ **راگرتیین:** رایان گرتوە (یان، **راگردیین** واتا: بڵندیان کردوە)؛ **دوعا:** نزاو پاڕانەوە.

پوختەی مانا:

ئەوەندە بە ذەلیلیو هەژاری لەبەر خودا پاڕاومەتەوە، کە جارێك لە عومراتمدا ئەو لێوە ناسكو لەعل‌رەنگانە، راموسمو ئاوی ژیانو نەمردنیان لیٚ‌هەڵمژم. کە مەلائکەتەکانی عاسمانیش بەزەییان بەمنی کلۆڵدا هاتوتەوە. ئەوانیش هەمو بۆ یاریدەی من دەستی نزایان بەرز کردوتەوە. لەراستەو چۆپەوە بۆم دەپاڕێنەوە کە نزام رەوابێ.

هۆی مەلا تۆبڵێی خوا ئەو ئاواتەت پێك بهێنێو جارێك لەو لێوە سوروئاڵە ـ کە وەك یاقوتو لاڵە ـ مژێك بمژمو بەو ئاوی حەیاتەی کە لەلێوی ئەودایە منیش لەمردن رزگارم بێو ببمە خدری زیندەیەك؟

قصیدەی چواردەهەم

«چەپ و ڕاست»

١ نێرگزین شەنگ دمەستن چەپو ڕاست
ساقیان جام ددەستن چەپو ڕاست

مانای وشە:

نێرگز: نەرگس؛ **شەنگ:** شۆخ؛ **مەست:** سەرخۆش؛ **ساقی:** مەیگێڕ؛ **جام:** پیاڵە.

مانا بە تێکڕا:

چاوەکانی یارم ـ کە وەك نەرگزی شۆخو شەنگن ـ چە چاوی ڕاستو چە چاوی چەپی مەستو خومارن. پیاو لە دیتنیان مەستو سەرخۆش دەبنو بەڕاستەو چەپەدا دەکەون. دوچاوەکانت وەك دو مەیگێڕی شۆخو شەنگو چەلەنگ بەڕاستەو چەپەدا مەی دەگێڕنو سەرخۆشو کەلەلامان دەکەن.

٢ ڕاستو چەپ تێن جگەرو سینە کولاب
عەرعەرین شەنگ دلەستن چەپو ڕاست

مانای وشە:

تێن: دێن؛ **جگەر:** جەرگ؛ **سینە:** سینگ؛ **کولاب:** قولاپ؛ **عەرعەر:** دارێکی ئازادەو زۆر ڕاستو شەنگ هەڵدەچێ، شاعیران بەژنی یاری‌پێ دەشو بهێنن؛ **لەستن:** کورت کراوی وشەی **(لەیستن)** لەیستن واتا ڕقصو سەما کردنو خۆ بادان بە لارو لەنجەوە.

مانا بە تێکڕایی:

لە وەختێکدا کیژە قەد باریکەکان ـ کە بەژنو باڵایان وەك داری عەرعەر شەنگو شلو شۆخن ـ

دەستیان بە رەقص‌و سەما کردن کردو بەراستەو بە چەپەدا خۆیان بادەداو دەلەرانەوە؛ جەرگ‌و سینەو هەناوی عاشقان وەك وەبەر بارانی تیران کەون، وابون‌و بەراستەو چەپەدا دەکەوتنە مەیدانەوە. مژۆلیان وەك قولاپ لەجەرگان گیرکەن وابون.

٣ تۆخ‌و عالا کو خویا بون ژعەجەم
عەرەبان تیپ شکەستن چەپ‌و راست

مانای وشە:

توخ: نیشانەی سەرکردەیی مغولان بوە، کە بریەتی بوە لە چەپکێك موی یاڵی ئەسپ‌و بنەکەی دەزێڕ گیراوە؛ **عالا:** ئاڵا؛ **خویا:** ئاشکرا؛ **تیپ:** دەستەی لەشکر؛ **شکەستن:** شکان؛ **عەرەب:** لە راوێژی شاعیراندا، بە شتی رەش رەنگ دەڵێن. زۆریان زولفی رەشی یاریان بە عەرەب شبهاندوە. عەجەم لەشیعری شاعیراندا بە رەمزی سپیەتی داندراوە.

وا دیارە مەلا دەیەوێ بڵێ: یار بەدەستی سپی‌و ناسکی، زولفی لەسەر رۆ لاداوە. رەنگە نیازی لە توخ شانە، یان، کەزی بەندی زێڕبێ. نیازی لە ئاڵا سەرپۆشی رەنگاورەنگ بێ.

مانا بە تێکڕایی:

یار بەدەستە سپیەکانی، کە زولفە رەشەکانی لەسەررۆ لاداو شانەی زێڕی دەبسکان گیراند. دەستەدەستەی زولفان بەسەریەکدا شکان‌و چین‌چین‌بون.

٤ بەر ڤەشەرقی دسەحەر وەستاین
هیندوێن رۆژ پەرستن چەپ‌و راست

مانای وشە:

بەر ڤەشەرقی: رو بەرۆژ هەڵات؛ **سەحەر:** بەیانی‌زو؛ **هیندو:** خەڵکی هیند؛ زۆر لە شاعیرانی کۆن خاڵی رەش‌و بسك و زلفی یاری خۆیان بە هیندو شبهاندوە، چونکە بەلای ئەوانەوە هیندو کافرن‌و کافریش بەرەنگی رەش کە نوری ئیمانی تێدانیە ناسراوە.

مانا بە تێکڕایی:

لەبەرەبەیاندا ئەو زولف‌و بسکەرەشانەی یارم کە بەلای راست‌و لای چەپی روخساری دا هاتبون، هەر دەت‌کوت ئەو بسکانە لەو هیندی یانەن کە رۆژ دەپەرستن‌و بەیانیان بەرەو رۆژ دەبن‌و کرنوشی بۆ دەبەن. چونکە روخساری یار وەك رۆژەو لاجانگی وەك سپیایی بەیانی پێش تاو هەڵاتەو ئەو بسکانە وەك هیندوی رۆژپەرست، پێستڕەشو کافری بێ بەزەیین دەگەڵ عاشقان.

٥ **قەیسەری رومیٚ لسەر حەددی فەرەنگ**
توٚق‌و زنجیر ڤەبەستن چەپ‌و راست

مانای وشە:

قەیسەر: لەقەبی أمپراتوری روم. روم سەرزەمینی تورکیای ئیٚستا؛ **سەرحەد:** سنور؛ **فەرەنگ:** فەرانسە یان ئوروپا بەگشتی؛ **توق:** ئاڵقەی ئاسنین؛ **ڤەبەستن:** بەستنیەوە.

مانا بە تیٚکڕایی:

بسك‌و کەزی یارم کە بە زنجیرە چین بەچین‌و ئاڵقە ئاڵقە دەوری روخساری سپی‌و ناسکیان داوە؛ بەوە دەشبهیٚندریٚ کە قەیسەری ڕوٚمیٚ دەوری وڵاتی فەرەنگانی بەزنجیرو ئاڵقەی لەشکر دەورە دابیٚ.

٦ **هەردو دەستیٚن خوٚ حەمایل شەڤەکیٚ**
مە ژبو یاریٚ دخوٚستن چەپ‌و راست

مانای وشە:

دەستین: دەستان، دودەست؛ **حەمایل:** بەندی شمشیرو بەندی نوشتە کەدەمل دەکریٚ‌و بە تەنیشت دا دیٚتەخوار؛ **شەڤەکیٚ:** شەویٚك.

مانا بە تیٚکڕایی:

ئیٚمە هەمو، ئاوات‌و نیازمان هەر ئەوەبوە کە تەنیا شەویٚك لە ژیانماندا هەردوك دەست‌و باسکمان، لە گەردنی یار وەك حەمایەلْ هاڵاباو لەراست‌و چەپەوە بەخوٚمانەوە کوشیبیا.

٧ **ڤە«مەلیٚ» سوڕ پەری‌یا حوری سرشت**
صەد مەلەك دەست بدەستن چەپ‌و راست

مانای وشە:

ڤە: ئەوە؛ **ڤەه :** عەجەبا؛ **مەلیٚ:** مەلا؛ **سوڕ:** دڵکیٚشی‌و ڕوٚحسوکی؛ **پەری:** جنوٚکەی جوان؛ **حوری:** کیژی بەهەشتی چاوڕەش؛ **سرشت:** رسکان.

مانا بە تیٚکڕایی:

ئەوە (یان، سەیرە) مەلا توٚ ئاواتی دەستەملان بونی بخوازی. ئەو پەریە دڵکیٚشەی کە وەك حوٚری بەهەشتیِ خولْقاوە. هەمیشە صەد خزمەتکاری کچی پاکی وەك فریشتەی خودا دەستیان

بەدەستیەوە یەتی لەراستو چەپەوە پاسەوانی لیٚدەکەنو چاوی لیٚخافلٚ ناکەن تا وەگیر توٚ کەویٚو دەستە ملانیٚبیی.

قصیدەی پازدەهەم

«گوڵباران»

١ گەر ژویٚ حوری سرشتیٚ عیشویەك ئیظهار بت
دی ببت ناری خەلیلواللەو دوژەهـ ساربت

مانای وشە:

گەر: ئەگەر؛ **ژویٚ:** لەومێوینە؛ **حوٚری سرشت:** وەك حـوٚری رسكـاو؛ **عیشـوە:** نازو غەمزە؛ **ئیظهـار:** دیاری‌دان؛ **دیٚ:** بیٚشك؛ **ببت:** دەبێت؛ **نار:** ئاگر؛ **خەلیل:** دوٚسـت؛ **خـەلیلواللە:** دوٚسـتی خـودا. نیاز لە خەلیل‌الله برایم پێغەمبەرە؛ **دوژەهـ :** جەهەننەم؛ **سار:** سارد؛ **بت:** بیٚ.

مانای تێكڕایی:

ئەگەر ژیانمان جەهەننەم بیٚ،یان وەك برایم پێغـەمبەر دەناو ئـاگر هاوێژرابین، بەو مەرجە ئـەو حوٚریە جوان‌چاكە، بە نازەوە گوٚشـەیەكی چـاومان بوٚ دەرخـاو لێمان بڕوانیٚ؛ ئـاگر بە دەردی ئاگرەكەی برایم دەچیٚو تەنانەت جەهەننەمیش‌بیٚ، بیٚشك ساردوسڕ هەڵدەگەڕیٚ.

مەلا لەو شیعرەدا باسـی برایم پێغـەمبەرمان بیردەخـاتەوە كە نەمرود بە تاوانی بت‌شكـاندن خستیە ناو ئاگرەوەو خودا فەرمانی بەئاگردا كە ساردو سەلامت بەو ئازاری مەدە. دەڵیٚ: منی‌دڵدار، خوٚمو دڵەكەم كەوتوینە ناو ئاگری ئەوینێكـەوە كە هیچ لە ئـاگری نەمرودو بگـرە لەئـاگری جەهەننەمیش كەمتر نیە. جا ئەگەر خـوای كردبا ئـەو نازداری باوانە بەو چـاوانەی بەنازێكـەوە لیٚی‌ڕوانیبام لێمڕونە ئـاگرو گڕپەی دڵی منیش، بە دەردی ئـاگرەكەی برایم سـارد دەبوٚوە، بەڵكـە ئەگەر جەهەننەمیشم لە دڵدا بوایە تینی دادەمركا.

٢ وەر ژبەر پەردیٚ یەدی بەیضا بە موعجیز بێتە دەر
شەمس‌و كەوكەب دیٚ هلین عالەم تژی ئەنوار بت

مانای وشە:

وەر: وە ئەگەر؛ **ژبەر:** لەپشت، لەبن؛ **پەردێ:** پەردەیرا؛ **یەدی بیضا:** دەستی سپی؛ **موعجیز:** ئەوی کەسی تر نیەتی؛ **شەمس:** خۆر؛ **کەوکەب:** ئەستێرە؛ **دێهلین:** هەڵدێن؛ **عالەم:** هەمودنیاجگە لەخوا؛ **تژی:** پڕ؛ **ئەنوار:** ڕۆشنایی گەل.

مانا بە تێکڕایی:

مەلا دەیەوێ، دەستی حەزرەتی موسامان وەبیر بێنێتەوە کە موجزات بوەو هەرگا ناویەتە باخەڵیو دەری هێناوەتەوە لەسپیایەتیا شۆقی داوەتەوە.

گوتمان ئەگەر لێیڕوانییام ئاگری دڵم دادەمرد، خۆ ئەگەریش دەستە سپیو ناسکەکەی کە چەپێکی دەبەر دەستە موجزاتە کەیموسا دانیە، لەودیو پەردەوە دەرێنیو پیشانی دنیای بدا، وەك هەمو ئەستێرەو خۆر، وێکڕا هەڵاتنو روناکایی بدا ئاوا هەمو دنیا پڕدەبێ لە روناکیو شۆق دانەوە.

٣ وەر ژعەکسی خەمرییان قەوسو قەزەح دەت یاسەمین
دێ گولو رەیحان بیارن، تێكو تێك گولزار بت

مانای وشە:

عەکس: تیشکدانەوە؛ **خەمری:** پارچە قوماشێکی سورە کە ژنان پرچیسەر تویڵیانی پێ گرێ دەدەن؛ **خەمری:** ئەو پەرچوکانەیە کە بەسەر تویڵدا دێنو لە ناوەراستی هەنیەدا هەڵدەپاچڕێن؛ **قەوسو قەزەح:** کۆلکە زێڕینە؛ **دەت:** بدات؛ **یاسەمین:** گوڵی یاسەمەنە کە زۆر سپیو زۆربۆن خۆشو زۆر ناسکە؛ **دێ:** بێشك؛ **تێكو تێك:** سەر لەبەر، گشتلە گشت؛ **گولزار:** گوڵجار؛ **بت:** ببیت.

پوختەی مانا:

ئەگەر روخساری یارم ـ کە وەك سەرپەڕی گوڵی یاسەمەنە، سپیو ناسکەو لەبۆن خۆشیدا لەو زیاترە ـ تیشك بداتە دەسرۆکەی سوری لە هەنیە گرێدراوی. یانتیشك بداتە ئەو پرچوکانەی کە بەسەر تویڵیدا هاتونو لە رەشییان دەبریقێنەوە. ئەوسا تیشك بداتەوەو تیشکەبگەرێتەوە بۆسەر گۆنایيار کەوەك پەڕی سورە گوڵە. ئەوەندە ڕۆشنایی رەنگاورەنگ پەیدا دەبن کە کۆلکە زێڕینەی لێ دروست دەبێ. کۆلکە زێڕینەش، نیشانەی پاشبارانەو بارانەش هۆی شینبونی گیاو گوڵو ریحانە. کەوابو هەر کەیار روی نیشانبداو خەمریو پرچوکان روناكبکاتو ئەوانیش تیشکی بگەڕێننەوە، هەمو دنیا سەرلەبەری دەبێتە گوڵجارو لە هەمو شوێنان گوڵو رێحانە بەبارەو خۆشیو گەشی دادەبارێ.

٤ شەمع دیْ جان‌دەت ژشەوقیْ بیْتەبەر صوبحیْ نەفەس
نارت ئاخر گەر بموپەك بەحسی زولفا ياربت

مانای وشه:

شەمع: مۆم؛ **دیْ:** بی‌شـك؛ **جـان:** گیان؛ **دەت:** بدات؛ **بیْتەبەر:** بچتەوە بەر؛ **صـوبحیْ:** سـبەینیْ؛ **نەفەس:** هەناسە؛ **نارت:** ناگاتە؛ **ئاخر:** دوایی؛ **گەر:** ئەگەر؛ **بەحس:** لیْدوان؛ **زولف:** کەزی.

پوختەی مانا:

ئەگەر هەر لە هەوەڵی شەویْرا، دەس‌بکریْ بەباسی تاقە مویەك لە زولفی‌یار شەو خـەلاس دەبی، بەرەبەیان هەناسە دەدات‌و رۆژدەبیْتەوە مۆم دەتویْتەوەو دەکوژیْتەوە. بەڵام تاریفی جـوانیو دریْژی ئـەو تەنیاموە، هەر دریْژەی پی‌دەدریْو بەکەس نابریْتەوە. هەر لەم مانایەدا، شـاعیریْکی فـارس گوتویە: رۆژی قیامەت کەدەڵیْن دریْژیەکەی هەزارساڵە، چـی دەگەڵ دڵی پڕلە گازندەی ئیْمە پیْ دەکریْ؟! ئەوا سەری زولفی تۆ، بەداستانی دڵداری ئیْمە کورت بوْتەوە.
«نالی خۆشمان، چەند خۆشی فەرموە کە دەڵیْ:

هەر پەرچەمو پیشانی‌یە فکری شەوو رۆژم هەر گەردن‌و زولفە ئەمەلی دورو دریْژم

٥ سیلسیلا بەحسیْ ژخونا دل بەران زولفا بەچین
دیْ خەتا بت نافْی میسك ئەر نافەیی تاتار بت

مانای وشه:

سیلسیلە: زنجیرو زنجیرە؛ **ژخونا:** لەخوێنیْ؛ **بەران:** لەسـەرئـەو؛ **بەچین:** چیندار؛ **خـەتا:** غەڵەت؛ **ناف:** ناو، اسم؛ **میسك:** میشك؛ **ئەر:** ئەگەر؛ **نافە:** ناوکی ئاسکی میشـك؛ **خـەتا:** ناوەبوْ مەڵبەندەکانی باکوْری چین. کە ئیْستا بریەتیە لە مەنچوْری‌و مغولستان‌و تورکسـتانی رۆژهەڵاتی؛ **تاتار:** ناوی عەشـایریْکی‌تورکە کە بە وڵاتەکەشیان تاتار یادەڵیْن؛ **میسك:** نەوعیْك ئـاسك هەیە، کە لە هەڵاتن‌و ماندوبونی زۆرەوە، خـویْن دەناوکیەوە دەتزیْو خـویْنەکە رەش هەڵدەگەریْو وشـك دەبیْتەوەو وەك دەناو کیسـەیەك دابیْ، بەناوکیەوە تەکەتەکی دیْو لەدواییدا، لە غاردانەدا لیْی دەکەویْت. ئەو خویْنە وشك هەڵاتوە، عەطریْکی زۆر بوْن‌خۆشەو ناوی لیْنراوە؛ **میسك:** یان، **میشك** یان، **موشك**. جـا وا زانراوە کە ئـاسکی دەشـتەکانی چین‌و خـەتاو تاتارستان میسکی هەرەچاکیان لیْبەرهەم دیْت.

مەلا لەو بەیتەدا، گاڵەی کردوە. زۆر لە وشەکانی، دوجار دەبیْ مانا بکریْن؛ **خەتا:** هەم وڵاتی خەتا، هەم غەڵەت؛ **چین:** هەم وڵاتی‌چین، هەم چین‌چین‌بون‌و بەسەریەکدا شکانی موی کەزی.

پوختەی مانا:

خویْنی دڵی دڵداران، کە لەتاوی کەزیە رەشە پڕچینە چین لەسەرچینەکەی ئەو نازدارە، هەڵقوڵاوەو

رژاوەو بەو تاڵە زولفانەوە بەندە؛ ئەوەندە لەسایەی زولفی تۆوە بۆنی خۆش‌بوە کە هەرکەسێك باسی میشکی ناو ناوکی ئاسکی چین‌و خەتاو تاتار بکاو بڵێ‌ئەو خوێنی دڵەو ئەو میشکی ئاسکە وەك یەکن، غەڵەت دەکاو بە هەڵەدا چوە. بۆنی خوێنی دڵمان بەهەوای زولفت هەزارقات لەبۆنی خوێنی وشك هەڵاتوی ناوکی ئاسکی میشك خۆشترە.

٦ طەوقی گەردەن حەلقەیی زونناری زولفا یاری من
دی‌کلیتا کەلبی عشقێ حەلقەیا زوننار بت

مانای وشە:

طەوق: قەڵادەی مل؛ **حەلقە:** ئاڵقە؛ **زوننار:** کەمەر بەندی ئاوریشمی خاچپەرستان؛ **کلیت:** کلیل، هاچەر؛ **کەلب:** سەگ.

لەم بەیتەدا مەلا، داستانی شیخی سەنعان‌مان بیردەخاتەوە، کە بۆکچێکی خاچپەرست، دەستی لەدین هەڵگرت. قورعانی سوتاند. شەرابی خواردەوە. زونناری بەست. بوبە بەرازەوانی ماڵی دڵبەری. مەلا دەگەڵ ئەوەشدا کە وەفاو ئەمەگی شیخی سەنعانی بەرانبەر بەگرەی ئەوین بەلاوە پەسندە؛ خۆی لە ئەویندارێدا ئەمەگدارتر نیشان دەداو دەڵێ‌من خۆم بەسەگی ئاستانەی دڵبەر دەزانمو ئاواتم ئەوەیە قەڵادەی ملمو قفل‌و ئاغزونەکەی لە ئاڵقەیەکی زونناری بەژنی یار بێ. جا چونکە پرچو کەزی یاری من لەناو قەدی هاڵاوەو احتیاج بە کەمەربەندی ئاوریشم‌نیەو هەر زولفە پرچینەکەی جێگەی زونناری بۆ پڕ کردوتەوە من‌ئاڵقەی زولفیم بەنصیب دەبێ. ئەگەر راستیشت دەوێ قفل‌وکلیلی قەڵادەی سەگی ئاستانەی عیشقێ هەر دەبێ ئاڵقەی زولف بێ. زۆر لە صوفیان دوعایان کردوە کە خودایە، واپکەی وەك سەگ وەفادار بم.

پوختەی ماناکە:

با تۆقی‌گەردنم ئاڵقەی زونناری زولفی یارم‌بێ. ئاخر هەر دەبێ قفڵی قەڵادەی سەی عیشقێ ئاڵقەی ئەو زوننارە بێ، کە زولفیەتی. «مەحوی» دەڵێ:

دەگەڵ دەستی مەلا رێك ناکەوێ زونناری زولفی یار
وەکو شیخ ئیختیاری مەزهەبی تەرسا نەکەم چبکەم؟!

مەولەوی تاوەگەوزیش فەرمویە:

بێ‌تەناب زولف مەحبوب نەگەردەن   حەیفەن وەقابض گیان تەسلیم کەردەن

٧ عەقدی ئیحرامێ دعیشقیدا کوپیری عیشق بەست
دی چغەم گەر خەرقە رەهنی خانەیی خەممار بت

مانای وشە:

عەقد: نیەت هێنان؛ **ئیحرام:** رۆژانی جەنگەی حەج کە حەجاج جلکی خۆیان فڕێ دەدەن‌و بەشتەمانو

فۆتە دەبەر دەکەن؛ **پیری عیشق:** مامۆستاو ڕێبەری عاشقان، (یان، ئەوی لە عیشـقێدا پیربوە)؛ **بەست:** دابەست؛ **دی:** ئیدی، ئیتر؛ **چغەم:** قەیدی چیە، چدەبێ؛ **خەرقە:** باڵاپۆشـی پڕپینەی دەروێشـان؛ **رەهن:** بارمتە؛ **خانە:** ماڵو دوکان؛ **خەممار:** بادە فرۆش.

مەلا دەیەوێ تەریقەتی خـۆی، لە تەریقـەتی وشکـە سـوفیە ڕواڵەتبینەکان، جیا کاتەوە. دەڵێ: ئەوان دەچنە حەج. نیەتی ئیحـرام دادەبەسـتن. بۆ ئـەوە دەوری ماڵی کابە بدەن جلکـەکانیان دادەکەنن و تورێ هەڵدەدەن. ئێمەش بەشوێن پیری تەریقەتی عیشـقدا حـەجی خـۆمان هەیە. کابەی ئێمە ماڵییار نیە، بەڵکو خـودی یارەو یارەکەش لەهەمو جێگـا هەیەو لە هەمو ئـاقارانەوە دیارە... لە حەجی خۆماندا، ئەگەر پیری تەریقەت نیەتی ئیحـرام دادەبەسـتیو ئێمەش پەیڕەوی لێدەکەین. هەموشتێکمان تەنانەت دنیاو قیامەتو ئاواتی بەهەشـتو ترسـی جـەهەننەمیشـمان تورهەڵدەدەینو تەنیاو تەنیا یارمان لەبیرەو یار دەپەرسـتینو هیچـیتر. جـا لەوەختی وادا کە خەرقەو مەرقە، فڕێ دەدرێو تازە نامانگەرەکە، چی ئەبێ ئەگەر ئەو خەرقەیە لە دوکانی شەراب فرۆشدا، لە گرێوی شەراب داندرابێ؟! بگرە لەوەچاترە کە بەخۆرایی فڕێی بدەین. ناشـبێ لۆمەی شێخیسەنعان یامن، یاهەر ئەوینداریکی راستی دیکـە بکـرێ کەچـۆن جبە بەزونار دەگۆڕینەوە. بەلای ئێمەوە یار، لە هەمو شوێنێکەو هەموشت نوێنەری یارە. حـافظ شـیرازی کە یەکێك بوە لە دەستەی ئەو دڵدارانە دەڵێ: لە مەیخانەی زەردەشتیاندا نوری خودا دەبینم.

٨ گەزمەیەك قەوسێ شەڤین عاشق بەنیڤا دل کەڤت
دێ ژجان دەستان بشوت خاسما کەڤان نوباربت

مانای وشە:

گەزمە: سەرەتیری چەقۆیی؛ **قەوس:** کەوان؛ **شەڤێن:** دەشەوێدا؛ **شەڤین:** چـەماو؛ **نیڤ:** ناوەڕاسـت؛ **کەڤت:** بکەوێ؛ **دێ:** بێشك؛ **ژجان:** لەگیان؛ **دەستان بشوت:** دەستان دەشوا؛ **خاسما:** خـوبە تایبەتی، مخصوصا؛ **کەڤان:** کەوان؛ **نوبار:** هەوەڵجار؛ **نوبار:** کچێکی تازە مەمکی خڕکردوە.

پوختەی مانا:

ئەوینی راستەقانی (عیشقی حەقیقـی) کارێك بەسـەر ئـەویندار دێنێ کە ئـەوە هیچ هۆشو دینی لێدەستێنێ، بگـرە هەر خودی خۆشی لەبیر نامێنێو دەبێتە زیندوێکی مردو یان مردوێکی زیندو. ئەوانەی بەئاگری ئەم ئەوینەوە نەتلاونەوە، نازانن خەبەر چیە... ئەگەر سەرە تیرێکی عشـقێ لە برۆیەکی کەوانی چەماوەدا، لە نیوەشەوێکـا ناوەندی دڵی دڵدارێك بپێکـێ. ئـەو دڵە دەسبەجـێ دەست لەگیانی خۆی دەشوا. خۆ نەخوازەو بەتایبەتی کە ئەو تیرە لە کەوانی برۆێ کیژۆڵێکی تازە مەمك خڕکردو دەرچێو ئەوە هەوە ڵجاریشبێ کە دڵەکەی کردوتە نیشانە. چونکە هەوەڵ نیگای

پێك گەیشتنی دڵدارو دڵبەر هەرگیز شوێنەواری کوێر نابێتەوە. ئەو هەوەڵ تیری نیگـایە، لە هەمو برینگەرێك کاریگەرترەو لای عاشق پیرۆزترین شتە. مەولەوی تاوەگەوزی دەفەرموێ:

بێزام خەدەنگ مژەی مەهروان   نەنگەن وەسارای قیامەت لوان

واتا پیاو برینی تیری مژۆڵی مانگ روخسـارانی پێوە نەبێ، زۆر شـەرمو شـورەییە بڕوا بۆ دەشـتی قیامەت

٩ وەر ژقەوسەینان بەمیزان بێتەدەر جوتەك خەدەنگ
دێ جگەربت پارەپارە، سینە تارو مار بت

مانای وشە:

وەر: وەئەگەر؛ **ژقەوسەینان**: لە دو کەوانان؛ **بەمیزان**: بەرێكوپێکی؛ **جوتەك**: جوتێك؛ **خەدەنگ**: تیر؛ **جگەر**: جەرگ؛ **بت**: دەبێت؛ **پارەپارە**: لەتلەت؛ **تارومار**: تەرتوتونا.

پوختەی مانا:

گوتمان ئـەگەر سـەرەتیرێك لە کەوانی برۆوە وەناوەندی دڵ کەوێ، دڵ دەسـت لەگیان دەشـوا تیرێك لە کەوانەوە واتا ئەگەر گۆشەی تاکە چاوێکمان بداتێ. ئـەدی ئـەگەر یار چـاومان پێ هەڵێنێو بە هەردوك چاوە مەستەکانی لێمان بڕوانێ، ئەوسا دوتیر بەرەو هەناومان دێن‌ونیشانەش ئەپێکن. چونکە میزان کراون‌و سێرە پێ گیراون. ئەو کاتە جگە لەوە دڵ دەسـت لەگیان دەشـوا، هەم جەرگیش لەتلەت دەبێو هەم سینگ‌و هەرچی لەبن سـەرپۆشـی سـنگ‌دایە، دادەفـەتێو تەرت‌و تونا دەبێ.

١٠ خون ژمیلاکێ بدەربا خەنجەرێ گەربیتە دەر
بو شەهیدی عیشق ئیدی دێ ژکو هشیار بت

مانای وشە:

خون: خوێن؛ **میلاك**: جەرگ‌و هەناو؛ **دەرب**: لێدان؛ **شەهید**: کوژراوی رێگەی راسـت، (یان، کوژراوی خۆشەویست)؛ **ئیدی**: ئیتر؛ **ژکو**: لەکوێ؛ **هشیار**: لەسەر هۆش.

پوختەی مانا:

ئەوانەی بەدەردی ئەوین دوچار نەبون‌و ئاگایان لە حاڵی من نیە، لۆمەم دەکەن کە بۆچی هۆشـت لەسەر خۆت‌نیە؟ بوورِاوەدەکەی؟ بۆباسی زوننارو شەرابو مەراب دەکەی؟ کورە ئـاخر کەسـێکی بەخەنجەری تازەسـاوی گۆشـەی برۆومژۆڵی دڵبەرێکـیوا نازدار جـەرگ‌و هەناوی کەوتبێتە

دەشتەوەو بوبێتە شەهیدی ڕێگای ئـەوین؛ چـۆن دەتانەوێ هۆشـی دنیای دەسـەردا بمێنیٚو وەك ئێوەی بێ خەبەر پێتان خۆشە، بتان دوێنیٚ؟؟!

١١ دیٚ ژوان لەعلان شفایی دل بقانون تەلبە کت
دا ئیشارەت خۆش بکن هەرچی کەسی بیمار بت

مانای وشە:

دیٚ: لازمە، واباشە؛ **ژوان:** لەوان؛ **لەعل:** گەوهەرێکی ڕەنگ ئاڵە شاعیران لێوی ئاڵی گەشی یاریان، پێ شبهاندوە؛ **شفا:** لە نەخۆشی چاك بونەوە؛ **قانون:** ڕێوشوێن؛ **تەلبە:** داوا؛ **کت:** بکـات؛ **ئیشـارەت:** دوان بەدەست یا بەچاو؛ **خۆش:** ساغ؛ **بکن:** بکەنەوە؛ **بیمار:** نەخۆش‌و لەش‌بەبار.

نابێ ئەوەشمان لەبیربچێ، کە «ئـەبوعەلی‌سـینا» یان «ابن‌سـینا»، بۆ حـەکیمی زانین لە هەمو کەس بەناوبانگتر بوەو بە نمونەی حـەکیمی هەرە گەورە، ناوی هاتوە. ئـەبوعەلی سـینا، سـێ کتێبی بەناوی: «ئیشارات»، «قانون»، «شفا» نوسیوە. مەلا ناوی ئەو کتێبانەشـی بردوەو هەریەك لەوناوانە دوجـار دەبێ مانایان لێدرێتەوە.

پوختەی مەبەست:

ئێمە کە تائێستا هەر باسـی تیر وەدڵ کەوتن‌و جـەرگ لەت‌بون‌و هەناو بەخـەنجـەر دەر هاتنمان کرد؛ نابێ لامان وابێ کە دڵبەر هەر وازی لە جزیادان‌و کوشتن‌و بڕینەو دڵخـۆشی بە دیمەنی زام‌و برینە. نەخێر یار هەروەك دەردمان بۆ دەنیرێ دەرمانیشـی لەلایە. ئـەو بریندارو لەش بەبارەی کە باری گرانی دڵداری لەسـەرشـانەو باری هەژاری لەسـەر لێوانەو هێندە دەردی گرانە، کە بەکتێبەکانی ئەبوعەلی سینا، ئیشارات‌و شفاو قانون چاری نایە. چـاریان والای جـوتە لێوی ئـاڵی بەرەنگـی لاڵن. بزەیەکی ئـەولێوانە، دەرمانی هەمو دەردانە. هەرکەسـێ دەردەدارە، بالەبەر ئـەو لێوانە بپاڕێتەوە تا لەش‌ساغی بەسەر بگرێتەوەو لە هەمو کەس چاکتر بێتەوە.

١٢ بولبولی مەجروحی عیشقیٚ تاقەتا خاران نهن
دیٚ کولاڤا ڕیشی‌سینە بشکوەك بیٚ خار بت

مانای وشە:

مەجـروح: زامدار؛ **کولاڤ:** چنگـورکی باڵندەی ڕاوکەر؛ **ریش:** زام؛ **بشکـوٚ:** خـونچەگوڵ (یان، گلوکی داری بەری)؛ **خار:** دڕك؛ **تاقەت:** تابشت؛ **نهن:** نیە.

پوختەی مەبەست:

دەست لە لۆمەم هەڵگـرن. بولبولێکـی کە دڵی زامداری تیری ئـەوینە، هێندە دڵناسـك بوە، کە

تاقەتی تێڕاچونی دزوی سەرکۆنەو لۆمەی ئەغیاری پێوە نەماوە. بەڵکو ئەگەر خونچە گوڵێکی بێدڕکیشی، وەسینگی کەوێ، وەك بەچنگورکی باڵدارێکی گۆشتخۆر لێیدرابێ، دەروشێ. واتا، گوڵیشیوێ کەوێ بریندار دەبێ. لێرەدا چیرۆکی مەنصوری هەلاجمان بیر دەخاتەوە. کە خەڵك بەردو تیریان تێدەگرت. جونەیدی بەغدادی کە هەواڵو هاودەردیبو، خونچە گوڵێکی پێدادا. هاواری کرد. گوتیان: بۆتیر ناناڵی، چۆن لەگوڵ دەناڵی. گوتی گوڵێك دوست پێتدا بدا، لە هەزار تیرو شیری بێ خەبەران بەژانترە.

١٣ هەر دلێ بازی صیفەت دێ صەیدێ تەیهو نك وەبێ
فەررو پەروازی هومایو پەنجەیی شنقار بت

مانای وشە:

بازی: بازی راوی؛ **صیفەت:** رەوشتو ئاکار؛ **دێ:** بێشك؛ **صەید:** نچیر؛ **تەیهو:** سوێسکە؛ **نك:** کن؛ **وە:** ئێوە؛ **فەرر:** شکۆو گەورەیی؛ **پەرواز:** فڕین؛ **هوما:** پیرۆزە، باڵداری بەختەوەری؛ **شنقار:** شمقار، کە وەك باز دەچێو لەباز گەورەترو بەهێزو گوڕترەو لەراو چابکترە.

پوختەی مەبەست:

هەردڵێکی کە ئاکاری لەناو خەڵکا، وەك ئاکاری بازەدەناو مەلانداو چاوی لە بەرەژور چونەو بەرزە فڕو بەدەمارەو ڕێگەی خوی باش شارەزایە؛ حەزو منە دەکا کە تەنانەت بۆسوێسکەیەکی ئاستانەی تۆش بیێتەنێچیر، هەر ئەوەندە لە تۆنزیك بێو جارێك چاوی پێت بکەوێ. چونکە دەزانێ نێچیری بەردەستی تۆ حەتتا ئەگەر سوێسکەیەکیش بێ، شکۆو پایە بەرزی پیرۆزەی پیرۆزو هێزو گوڕو چابکی شمقاری وەگیر دەکەوێ.

١٤ یار دێ حاکم بتن قەولی رەقیبان گۆهنەکت
شاهی مولکی دلبەری دێ فاعیلەك موختار بت

مانای وشە:

بتن: بێ؛ **دێ:** دەبێ؛ **قەول:** گفت؛ **رەقیب:** چاو نەزێرو شوفار؛ **گۆهـ** : گوێچکە؛ **نەکت:** نەکات؛ **فاعیلی موختار:** خاوەن دەسەڵاتی بێپرسوڕا. هەرچی بیەوێ بیکاو کەس نەتوانێ چۆنو بۆچی پێبڵێ.

پوختەی مانا:

شکایەتم لەوانە نیە کە لای یار خراپەم دەڵێن. بۆرە گلەییم لە یارە، کە بۆچی ڕێگا دەدا لای ئەو خراپی من بڵێن. ئەویارە کە هەر خۆی حاکمە و دەبێ حاکمی مولکی دڵبەری کاران بە کەیفی

خوّی بکاو گویّ نداته بوّلّەو شەیتانی کردنی کەس.

١٥ دل بـخولمیّ ناسوژیّ غەنجو خەتو خالن ددل
خەیرخواهی دەولەتیّ میری ژوان گوهدار بت

مانای وشه:

ناسوژیّ: ناسوتیّ؛ **غەنج:** ناز؛ **خەتو خال:** خالّومیل؛ **خەیر خواه:** چاکه خواز؛ **گوهدار:** گویّدێر.

پوختەی مانا:

ئەگەر گازندەم هەیەو خوّم ناوناوە دلّسوتاوی ئەوینیّ، مانای ئەوه نیه زولّمو ناهەقیەکم لیّکرابیّ. نەخێر، دلّیمن که پڕه له نازو خەیالّی خەتو خالّیدلّبەر و ئەوانەش هەموی خێرو خوّشین؛ ئاگرو سوتان ناتوانیّ روبکاته دلّمەوه لەبەر ئەوان. بەلّام خـوّ دیاره نازو جـوانی ئـەو که خـەیالّیان له دلّمایه، پایەداری ئەو جوانیه دەخوازنو بوّ خونکاری مولّکـی عیشـق، خێر خـوازن، باگویّ لەوان بگریّو ئەو دلّەی که هێلانەی نازو خوّشەویستی خەتو خالّی ئەوه توّزێك بلاوێنێتەوه.

١٦ تەیریدل بیّ توعمەیەك (یان، بیّتەمعەیەك) نایێته دەست شەهزادەیان
قوشچیئیّ شاهین ددەستیّ دیّ دبیّ ئازار بت

مانای وشه:

تەیر: بالّدار، مەل؛ **توعمه:** چێژه؛ **تەمعـه:** تەماح؛ **قـوش:** باشـوکه؛ **قـوشچی:** بازەوان؛ **دیّ:** لازمه، پێویسته؛ **دبیّئازاربت:** بیّئازاربیّ.

پوختەی مانا:

شـازادەو نەجیمزادەکان، له راوکردنی مەلاندا، ڕێو شـوێنیان وایه که تەماح وەبەر مەلان دەنێنو چێشکەیان دەدەنیّ تا بکەونه داویانەوەو راویان بکەن. بازەوانی شـازادان، که بازیان شـاهێنی له سەر دەسته، دەبیّ مەلی راوکراو ئازار نەداتو به نەژاکاوی بیداته دەست ئاغاکەی خوّی.

جا که منو دلّم به خوّشی خوّمان بوینه نچیری خەتو خـالّو ئـالّووالّایتوّ، پێویسـته توّش له ڕێوشـوێن کەنار نەگریّ. تەماحێکمان وەبەر بنیّی. تامی دەمی دلّمان بەگفتێکـی شـیرن خـوّش بکەیّ. کارێك بکەی که ئازار نەبینینو بەدەستی نەزانانەوه نەژاکێین.

١٧ بەندەیی باخوّی بـڤێت دیّ مەیلی سیمو زەر نەکەت
داعەتایا پادشاهان بیّحەدو ئەژمار بت

ماناى وشە:

بەندە: کۆیلە؛ **باخوی:** خودا، خـودان؛ **دیٚ:** پێویسـتە؛ **سـیمو زەڕ:** زیٚوو زیٚڕ؛ **عەتا:** بەخشش؛ **پادشـاە:** خونکار؛ **حەد:** سنور؛ **ئەژمار:** ژمارە.

پوختەی مانا:

وادیارە مەلا لەوەندە داوایەشی لەیار پەشیمان بوٚتەوە. دەڵیٚ من کوٚیلەم. کوٚیلەش ئەگەر خودایان خودانیخوٚی بویٚ، نابیٚ زێڕو زیٚوو دنیاو خوٚشی خوٚیلیٚداواکا. چونکە ئەو دەمە بوٚ خوٚشەویسـتیە خالیسەکەی شـەریك پەیدا دەکا. ئـەگەر کوٚیلە هیچـی داوانەکردو هەر بوٚ رەزای خـاوەنی کاری کردو چیتری نەگرتە بەرچاو، لەلای خـونکاری خـاوەنی زوٚر بەڕیٚز دەبیٚو بەخششـــی لەســـنورو. هەژمار بەدەری بەسەردا دەبارێنیٚو لەخەمو پەژارەی دەردێنیٚ.

١٨ **سار دبت دل ما بـصەد جەورو جەفایان ذەررەیەك**
عیشق طەبعەت نارە هنگیدیٚ بچت دژواربت

ماناى وشە:

سار: سارد؛ **دبت:** دەبیٚ؛ **ما:** مەگەر؛ **ذەررە:** توٚزقاڵ؛ **طـەبعــەت:** مزاجو تەبیات؛ **نار:** ئـاگر؛ **هنگـی:** هەرچەندە؛ **دیٚبچت:** خەریكبیٚ، بەردەوام بیٚو پێوەبچیٚ؛ **دژوار:** چەتونو سەخت.

پوختەی مانا:

جا ئەوە گوتیشم ئازار دەبینم. جا ئەوە پاڕاشمەوە کە گوێ بوٚ شـوفارو چـاونەزیٚران مەگرە. بەڵام ئایا ئەگەر صەد ئـەوەندەش ئـازارو دەردبچیٚژم، مەگەر دڵم لەئــەوین سِــارد دەبیٚتەوە؟ نەخیٚر توٚزقاڵیٚکیش چیە، سارد نابیٚتەوە. چونکە مزاجی ئەوین ئـاگرینەو بڵیٚســەی ئــاگر هەتا بچـــیٚو بەردەوامبیٚ، بەرزترو بەتینترو دامرکانی دژوارترو سەختتر دەبیٚ.

١٩ **لەشکری عالەم مەگەر یەکسەر تەدوژمن بن «مەلا»**
غەم بەمویەك ناکشینی گەر تەدلبەر یاربت

ماناى وشە؛

مەگەر: گریمان، فەرزەن؛ **یەکسەر:** سەرلەبەر، بەگشتی؛ **تە:** لەتوٚ؛ **غەم:** کەسەر؛ **ناکشـینی:** ناکیٚشـی؛ **تە:** توٚ.

پوختەی مانا:

مەلا گلەیی کردن لە لوٚمەکەرانو لە جـەورو ئـازارکیٚشان، شـــتیٚکی زیادە. توٚ کە دڵت داوە بەو

دڵبەرە، گریمان تەواوی هۆردوی دنیا بێتە دوژمنت. تۆ لەخـۆشی ئـەوینداریەکەت قـەت بەقـــەد تۆزقاڵێکیش خەم ناخـۆی‌و کەســەر هەڵناگری. پیاو یاری وای هەبێ چـۆن گوێ بە دەردو ئـازار دەدات؟

«مەحوی» دەفەرموێ:

لەسەرتۆم دوژمنە دنیا قەضیّە مانیعول جەمعە

کە تەرکی تۆنەکەم تەرکی هەمو دنیا نەکەم چبکەم

قصیدەی شازدەهەم

ئیکسیری ئەوین

١ قەلبیٚمە شوبهی زێر ژفەیضاتە جەلا گرت
ما روسیەهو صیفرصیفەت رەنگی صەفا گرت (یان، رەنگی صەدا گرت)

مانای وشە:
قەلب: دلٚ؛ **قەلب:** قەڵبو بەدەلٚ؛ **شوبە:** وەك؛ **فەیض:** بەرەكەت؛ **جەلا:** مشتومالٚ؛ **صیفر:** مس؛ **صەفا:** صافیو رۆشنی؛ **صەدا:** ژەنگ؛ **ما:** ئایا؛ **ما:** مایەوە.

مانا بە تێکڕایی:
دڵی ئێمەی قەڵبو دەغەزدار، کە وەکو مسی ژەنگاوی لەژێر باری گوناهان دا رەش هەڵگەڕابو، ئێمەی توشی رورەشی کردبو. لەئاورٚویٚدانی پڕ بەرەکەتی تورٚا، وەکو زیٚرٚی مشتو مالٚ کراوی لیٚ بەسەر هات. (یان، ئاخوٚ قەت رویداوە شتێکی مسئاسایی رەش هەڵگەڕاو ببێتە زیٚرٚی صاف؟ بەلٚیٚ دڵی من ئەو مس ئاساییەبو کە لە بەرەکەتی توٚوە کراوە بە زیٚرٚی بیٚ خەوش.

٢ تەشبیە بجەدوەل مە دنیڤ ئاتەشی عیشقیٚ
دل قەلبیٚ حەقیقەت بتو ئیکسیریٚ هەما گرت

مانای وشە:
تەشبیە: ویٚچون؛ **جەدوەل:** جۆگەلەیبچوك؛ **نیڤ:** ناوەند؛ **ئاتەش:** ئاگر؛ **عیشق:** ئەوین؛ **قەلب:** وەرگەڕان؛ **حەقیقەت:** راستینە؛ **هەما:** بەهاسانی، هەروەها.

مانا بەتێکڕایی:

ئێمە دەناو ئاگری ئەویندا تواینەوەو وەك ئاوی ناو جۆگە ڕەوان بوین‌و دڵمان کەوەك مسی ژەنگاوی‌و ڕەش وابو، وەرگەڕا بە تواوەیەکی بێ‌خەوش‌و ئەوسا بەهاسانی ئیکسیری ئاوردانەوەو بەزەیی توّی وەرگرت‌و کرا بە زێڕی صاف‌و دورلە قەڵبی‌و دەغەڵی.

٣ سالیك کی‌یە؟ هاتی ژمەجازی ب حەقیقەت
صورەت نەشوناسی‌یو بمەعنی نەفەنا گرت

مانای وشە:

سالیك: ڕێڕەو، ڕێبوار؛ **هاتی:** هاتو؛ **مەجازی:** ڕواڵەتی؛ **صورەت:** شکڵ؛ **مەعنا:** ناوەرۆك؛ **فەنا:** لەناوچون، تێداچون.

مانا بەتێکڕایی:

ڕێڕەوانی ڕێگەی خوداناسین کێن؟ ئەوانەن کە بەئەوینی دنیاییەوە گیرۆدەبون‌و لە جوانیەکی کە خوا بە دڵبەرانی داوە، کەوتونەتە سەر ئەوینی ئەو جوانی دەرەو بونە دڵداری خوداو ئەوسا بە تەواوی لەناو ئەوینی خواییدا، تواونەوەو هەروەك نەبوبن، وایان بەسەرهاتوە کە پێیان دەڵێن «فەنا فی‌اللا» بون. بەڵام ئەو کەسانەی کە هەر بەدەم دەڵێن خواناسین، بەڵام نەخودایان لەشکڵی جوانان دا دیوەو نە بەباطن گەیشتونە تاوانەوە لەئەوینی خواییدا بەڕێڕەو حیساب ناکرێن.

٤ تەنها نەلمن لامیعی حوسناتە شەفەق‌دا
عالەم بخوەوێحوسنو جەمالێ دخوەدا گرت

مانای وشە:

لامیع: بریقەدەر؛ **حوسن:** جوانی؛ **شەفەق:** ڕوناکی کەنارەی عاسمان؛ **شەفەق:** بەزەیی؛ **عالەم:** جگە لەخوا هەموشتێك.

مانا بە تێکڕایی:

من وتم لە بەرەکەتی توّ، مسی ڕەش‌و ژەنگاوی بوم، بومەزێڕی صاف. گوتم صوّفی بەڕاستی کەسێکە توّلەروی دڵبەراندا بەدی دەکاو دەبێتە عاشقی خوّت‌و لەتوّدا، دەتوێتەوە. ئەمە ئەوە ناگەیەنێ، کە هەرمن هەستم بەجوانی تو کردبێ‌و بەس. هەرچی هەیەو ئافەریدەی توّیە وەکو من، بریقەی جوانی توّی دیوەو جوانی‌و دڵرفێنی توّ، هەمو دنیای داگرتوەو توّی کە بەزەت بە

کەسێکدا بێت، لە ئەوینی رواڵەتەوە دەیخەیە سەر ئەوینی راستینی خواپەرستیو دەیتاوێنیەوە.

٥ تەیغون ددەستیتە زەهی دەولەتو ئیقبال
هەرچی تەبری دام دتۆرا خوەهوما گرت

مانای وشە:

تەیغون: وادیارە مەلێکی دەشتی بێت کە راو دەکرێ. بەڵام من لە فەرهەنگاندا، نەم دیتەوە. وا بیردەبەم، تەیهو بێ کە تەیهو بە سوێسکە دەڵێن...؛ **زەهی:** های لەو، ئای چەند؛ **دەولەت:** بەخت؛ **اقبال:** روداو، بەخت؛ **دام:** داو؛ **تۆڕ:** داوی بەگەوی هەراو؛ **هوما:** پیرۆزە. کەمەلێکی ئەفسانەیەو گوایە سێبەر لە هەرکەس بکا، دەبێتە فەرمانڕەوا.

مانا بە تێکڕایی:

سوێسکە بکەوێتە ناو دەستی تۆ دەبێ بە بەختو سەرکەوتنی خۆی بنازێ. هەرچی بە داوی تۆ بگیرێو بکەوێتە تۆڕی تووە، خۆی بە هوما دەزانێ. دەیسا چلەوە خۆشترە، پیاو گیرۆدەی داوی تۆ بێ.

٦ جانێ خوە مەکر دانەیی داڤا کوڤەدایی
ئاهو صیفەت ئەو پێ حەسیا راهی خەطاگرت

٧ عەنقا نەشکارا کەسە داڤان تو بچین ڤەر
داڤا کو لعەنقا توڤەدی بادی هەوا گرت

مانای وشە:

جان: گیان؛ **دانە:** دەنك؛ **ڤەدایی:** نراوەوە؛ **ئاهو:** ئاسك، مامز؛ **حەسیا:** هەستی کرد؛ **خەطا:** هەڵە؛ **خەطا:** مەڵبەندێکە؛ **عەنقا:** سیمرغ؛ **شکار:** راو؛ **بچین‌ڤەر:** هەڵ بچنەوە، کۆکەرەوە؛ **بادی هەوا:** خۆڕاییو هیچ.

مانا بە تێکڕایی:

ئێمە بەتاسەوە ویستمان گیانمان بەو دانەو داوەوە بکەین کەنراوەتەوەو ببینە نێچیری تۆو بەبەختی خۆمان بنازین. بەڵام بەداخەوە گیانمان وەك ئاسکی سڵ، بەبێ ئەوە بزانێ ئەو دەداو کەوتنە، چەند مایەی بەختەوەریو شانازیە؛ هەر هەستی بەداوکرد رەویەوەو خۆی گەیاندە مەڵبەندی خەطاو رێگەی هەڵەی گرتەبەرو لەقەی لەبەختی خۆیدا، ئێمە بەهەڵە چوبوین، کە بە خەیاڵی خۆمان، دەتوانین ببینە نێچیری بەردەستی تۆ. واتا ئێمە داومان دەنایەوە کە ئەو

بەختەوەریەمان دەسکـەوێ. بەڵام زۆر بەهەڵە چـوبوین. هاتنە ناو تۆڕی‌تۆ، وەك ئــەوە وایە، کە ئێمە سیمرغ بەداو بگرین. دەیسـا داوو بەهانە کۆ کەرەوە سـیمرغ بۆتۆ ناگیری‌و هەرکەس داو بۆ سیمرغ بنێتەوە هەربا بەدەسـتەو دەم لەپوش دەبێ... خـودا ئـەگەر بۆخـۆی ئیرادە نەکا، بەندەی لەخۆی نزیك بکاتەوە، هەمو فێڵ‌و ئاواتی بەندە بەخۆڕایی دەچێ.

٨ هەرکەس سەحەرێ طالبی تشتەك ب چەمەن هات
هن سوسن‌و هن سونبول‌و هن زولفی دوتا گرت

مانای وشە:

هەرکەس: هەمو کەس؛ **سەحەر:** بەرەبەیان؛ **طالب:** داخواز؛ **تشـت:** شـت، چـت؛ **چـەمەن:** مێرگ، چیمەن؛ **سوسن‌و سونبول:** سوێسنەو سمڵ دو گوڵن؛ **زولف:** کەزی؛ **دوتا:** دولایەنە.

مانا بە تێکڕایی:

بەختەوەری‌و بەش‌و بەهرە، لە خـواوەیە. هەمو کەس لەسـەرەتادا، لە بەرەبەیانی هەبون‌و ژیاندا، بەئـاواتی شـتێکەوە کە تاسـەی گیانی بشکێنێ رویان کردە مێرگ‌و چیمەنی دنیاوە. هێندیکیان سوێسنەو هێندێك سمڵیان چنی‌و هێندێك دەستیان لەدولاوە بەکەزی یارەوە گیرساوە.

«نالی» شاعیری گەورەمان لەم بارەوە دەڵێ:

سەهم‌و نەصیب ئەصڵی‌یە، باسی گیاووگڵ‌نیە   توتنە خەرجی سوتنە مۆدنە ماچی لەب دەکا

٩ دەستێ مە سەحەر گرت‌و برین سەیرێ حەبیبێ
فی‌الحال رەقیبی ژحەسەد لەرزەووتا گرت

مانای وشە:

سەیر: گەڕان‌و تەماشا؛ **حەبیب:** خۆشەویست؛ **فی‌الحال:** دەستەو لەجێ؛ رەقیب: چاونەزێر؛ **حـەسـەد:** ئێرەیی؛ **لەرزەووتا:** نۆبەتێ.

مانا بە تێکڕایی:

یاری خـۆشەویسـت، لەو بەرەبەیانەدا بەزەی بەمنا هاتەوە، لاواندمیەوە، دەسـتی گرتم‌و بردمیە گەڕان‌و تەماشای گوڵان. دوژمنی چاو نەزێر هەر کە ئـەمەی دیت، لە داخـان‌و لە بەغیلی‌و ئێرەیی نۆبەتێی هاتی‌و دەلەرزی. لیرەدا مەلا، چیرۆکی ئادەم‌و حەوامان دەخاتەوە بیر کە خودا بەهەشـتی پێدان‌و شەیتان فریوی‌دان‌و توشـی نەگبەتی ژیانی سـەردنیای کردن. کە ئــەم مەبەسـتە، لە شیعرەکانی دوایی‌دا پتر رۆشن دەبێتەوە.

١٠ لەو کەبکی خەرامان کو دکۆزێ لقەبو هات
شاهێنی قەضایێ بتەغافول ژخوە راگرت

ماناى وشە؛

کەبك: کەو؛ **خەرامان:** بەلەنجەولار؛ **کۆز:** حەشارگە؛ **قەبو:** قاسپە؛ **قەضا:** حوکمی خودا؛ **تەغافول:** خۆگێل کردن.

مانا بە تێکڕایی:

ئەو کەوەکە لەخۆشی نزیك‌بونەوەی لە خۆشەویست، کەوتبوە لەنجەو لارکردن‌و دەحەشارگەدا، دەی‌قاسپاندو تەواو خۆی لەبیر کردبو. پەنجەی قەضا ـ وەك شاهێن کە دەکەو رۆ دەبێ ـ رۆی بۆیەو گرتی‌و بردی.

١١ زینهار کەسی دەست ببت ئەرقەمی سەروێ
بێ عیشوەیی لەعلان نە بتەسلیم ژها گرت

ماناى وشە:

زینهار: دەغیلە؛ **ئەرقەم:** ماری جنجیر؛ **سەرو:** داری سەولْ؛ **عیشوە:** ئیشارەتی بەنازەوە؛ **تەسلیم:** خۆ بەدەستەوە دان؛ **ژها:** هەژدیها.

مانا بە تێکڕایی:

دەغیلە هۆشتان لە خۆتان بێ. هەرکەسێك بە هەرپایە یەك بگات، ناشێ لە خۆی بایی بێت‌و جگە لە خۆتەسلیم کردن بەیارو چاوەنۆڕی کردنی فەرمان لە لێوە لەعلەکانی، هیچ کارێك ئەنجام بدات. ئەو کەسەی دەستی دەگاتە زلفی یار کە وەك ماری جنجیر لەو بەژن‌و باڵای وەك سەوڵەی هاڵاوە ـ ئەگەر بەبێ ئاگاداری‌و ئیشارەتی لێوی یار بێ، وەك ئەوە وایە کە خۆی گیرۆدەی هەژدیها کردبێ. لێرەدا شاعیر یادێك لە مارەکەی بەهەشت دەکا، کە شەیتان کردیە جاشی خۆی‌و بابە دەمی پێ فریودا.

١٢ صەبرێ بەری شیرینە وەئوستادی خەبەردا
لەو دل مەبە تەحلی‌یو غەمان خوررەم‌و شاگرت

ماناى وشە:

صەبر: پشو لەسەر خۆیی؛ **لەو:** بۆیە؛ **تەحلی:** تاڵی؛ **خوررەم:** خۆش؛ **شا:** شاد.

مانا بە تێکڕایی:

ئێمەی کە دەستمان گەیشتبوە زولفی یارو لە باخچەدا دەستی گرتبوین‌و سەیرانی پێ دەکردین‌و قەدری ئەو نیمەتەمان نەزانی‌و لەخۆمان بایی‌بوین‌و ملمان لە نافەرمانی ناو بێ ئەوە گوێ بدەینە ڕێو شوێنێك کە یار بۆی دیاری کردبوین، بزوتینەوە. لەجیاتی زولف ـ کە وەك مار لە بەژنی یار هاڵابو ـ بێتە بەردەستمان، بوینە گیرۆدەی هەژدیهای دەردو بەڵایان. بەڵام بە فەرمودەی مامۆستا صەبرو، پشو لەسەر خوێی با تاڵیش‌بێ، بەری شیرین ئەدات. وابۆیە ئێمەش دڵی خۆمان بەتاڵی‌و خەمانەوە خۆش کردوەو چاوەنۆری ئەو بەرە شیرینەین کە داری صەبر بیدات.

١٣ هەر نەشتەرو شوکێن کو حەبیبی‌مە لدلدا
من یەك ب‌یەکو تێك لدەردێ خوە شیفا گرت

مانای وشە:

نەشتەر: تیخی برین دڕین؛ **شوك:** دڕكو چقڵ؛ **تێك:** هەموی بە تێکڕایی.

مانا بە تێکڕایی:

بە هومێدی ئەو دەمەی کە داری پشو لەسەرخۆیی، بەری شیرینم بۆ بدات؛ وامن هەر نەشتەرو دڕکێك کە لەلایەن یاری خۆشەویستەوە چەقاوەتە دڵمەوە، بە مایەی خۆش بونەوەو چاك بونی دوارۆژی دەزانم.

١٤ عاشق ژغەمێ سایەی وێ جامێ طەلەب کر
پر عەقلێ ددێرت مە ژقسمێ حوکەما گرت

مانای وشە:

عاشق: ئەویندار؛ **سایە:** پەنا، پەسیو؛ **وێ جامێ:** ئەو پیاڵەیەی؛ **پر:** زۆر؛ **ددیرت:** وەدی دێنێ؛ **حوکەما:** هۆزانان.

مانای تێکڕا:

ئەو عاشقە، پەنای لەو پیاڵەی غەم هێنە داوا کردو هانای پێبرد. لێت رون بێ زۆر عاقڵ‌و زانایەو ئێمە ئەو دەرسەمان لە شارەزایان‌و هۆزانان وەرگرتوە. غەم خواردن لەڕێگەی عیشقدا، دڵ پڕدەکا لە عەقڵ‌و زانایی.

١٥ صەف‌صەف نەتنیٚ گەزمە دبارن ژکەڤانان
دل کاکول‌و زولفان دکەمەندیٚ بتەبا گرت

مانای وشە:
تنیٚ: بەتەنیا؛ گەزمە: تیر؛ کەڤان: کەوانی تیر هاویشتن؛ تەبا: پیٚکەوە.

پوختەی مانا:
ئەو خەمەی کە ئیٚمە بەدلٚ ویستومانەو خـوٚمان داوەتە ژیٚر پەنایەوە، لەچـەند لاوە دەوری داوین. تیری مژۆلٚ لەلای کەوانی برویانەوە بوٚمان دادەبارن. جـا نەك هەر ئـەوەندە، بگـــرە کاکوٚلٚ‌و کەزیش بە جوتە دلٚمیان لەناو کەمەندا شەتەك داوە.

١٦ دیٚوانە هەریٚ تیٚتە دڤیٚ سسلەو بەندیٚ
کو موستەحەقە خوسرەوی خوبان بجەزا گرت

مانای وشە:
دیٚوانە: شیٚت؛ هەریٚ: بیٚگومان، چاری ناچار؛ تیٚتە: دیٚتە؛ دڤیٚ: دەنیٚو ئەو؛ سسلە: سسلٚە؛ زنجیر، سسلٚە؛ بەند: بەستن؛ موستەحەقە: رەوایەتی؛ خوسرەو: پاتشا؛ خوب: جوان چاك؛ جەزا: سزا، جزیا.

مانا بە تیٚکڕایی:
ئەوکەسەی شیٚتی دەستی ئـەوینە، بیٚ‌گومان دەبیٚ لەشـــی گیان‌و دلٚی بخـریٚتە ناو ئـەو زنجیرەی زولفانەوەو شەتەك دریٚ. سەرداری جوان‌چاکان، سزای ئەوانەی لە ئەوینی ئەودا شـیٚت بون، لە زنجیر شەتەکدانی دا ناوە.

١٧ پەیوەستە دوفیٚرس ژمەرا دابەرزین دل
زولفان بەچەپەو راست ل‌ئوٚغلمە جەما گرت

مانای وشە:
پەیوەستە: پیٚکەوە نوساو؛ پەیوەستە: هەمیشە؛ فیٚرس: ئازا لە شەڕو کوشتاردا؛ دابەڕزین: هەلٚکـوتانە سەر، راسان؛ ئوٚغلمە: تیٚکەلٚ بەیەك‌بونی شەڕ کەران؛ جەم: تەنیشت، کن؛ جەما: کوٚ، توٚپەلٚ.

مانا بە تیٚکڕایی:
دو بروٚی پەیوەستو پیٚکەوە نوساو، یاخوٚ بەبیٚ وچان دو بروٚکانی ـ کە لە دلٚدار کوشتن زوٚر ئـازاو بەکارن ـ هەلٚیان کردە منی دیوانەی دلٚداری، کەبمگرن‌و بەسزای خـوٚم بگـەیەنن‌و لەناو زنجیری

کەزیو بسکاندا، بەبەستنەوە. کەزیەکانیش لەراستەو چەپەوە هاتنە نزیك بسکانەوەو لە گرتنی مندا یاریدەیان دەدان و لەو ناوەدا پەلەقاژەو خۆراپسکانی من و هێرشی ئەوان مەیدانی جەنگی مەغلوبەی پێك هێنابو.

١٨ قەوسی دو هیلالان کو لسەر بورجی ئەسەد بت
بوشوهرە دعامی عەمەل ئەنگوشت نوما گرت

مانای وشە:

قەوس: کەوان؛ **هیلال:** مانگی یەکشەوە؛ **ئەسەد:** شێر؛ **بورجی ئەسەد:** چەند ئەستێرەیەکن، کە لە دورەوە وەك شکلی شێر دیارن و پێنجەمین قوناغی مانگانەی خۆرە؛ **شوهرە:** ناوکردو؛ **عامی:** مەردمی رەمەکی؛ **عەمەل:** کار؛ **ئەنگوشت:** قامك؛ **ئەنگوشت نوما:** بە ئیشارەی قامك نیشان‌دان.

مانا بە تێکرایی:

ئەم بگرەو بەردەو هێرش و راسانی برۆیان و پەلاماردانی زولفان، بۆ شەتەك‌دانی دڵی منی دڵدار لە زنجیردا ـ کە وەك مەیدانی جەنگی مەغلوبەوابو ـ کارێکی ئەوەندە سەرسوڕێن و سەیربو کە مەردمی رەمەکیشی هێنابوە سەیرانێ. بەڵام عەجایبە کە لە گرتنی مندا نەبو؛ لەوەدابو کە دەیان دیت کەوانەی دومانگی یەکشەوە پێکەوە لە بورجی ئەسەددا خۆیان نیشانداوە. چونکە بورجی ئەسەد مەنزڵگای رۆژە نەمانگ. دو مانگی یەکشەوەش هەرگیز بەیەکەوە لە ئاسۆ نەبینراون. ئەم روداوە هەمو مەردمی سەرسام کردبو، بە قامك ئیشارەتیان بۆ دەکرد. مەبەستی شاعیر لە بورجی ئەسەد، ناو چاوانە. «اسد» بە حیسابی ئەبجەد شێست و پێنجە. «جبین» کە بە عارەبی بە توێڵ دەڵێن بەو حیسابە شێست و پێنجە. هەروەها «هنی»: هەنی کە بە کوردی بەتوێڵ دەڵێن، شیست و پێنجە. کەوابو پوختەی ماناکە ئەمەیە: دو برۆی کەوانی کەوەك مانگی یەکشەوە لەسەر توێڵی یاری نازەنین دیاری دەدا، خەڵك هەمو حیکایەتی لەتبونی مانگیان وەبیر هاتەوە کە بە موعجیزەی پێغەمبەر لە ئیشارەتی قامکیەوە، لەتبو. بۆیە ئەم دیدارە، ناوبانگی بەناو خەڵکا بڵاو بوتەوە.

١٩ شیعراتە «مەلا» سیحری شەکەرریزە بە موعجیز
زانم ژلەبێ لەعل تەئەڤ لەفظو ئەدا گرت

مانای وشە:

سیحر: جادو؛ **شەکەر ریز:** شەکر هەڵرێژ؛ **موعجیز:** موجزات؛ **زانم:** دەزانم؛ **لەفظ:** ئەو قسەی لەدەم دەردەچێ؛ **ئەدا:** دەربڕینی وشە.

مانا بە تێکڕایی:

ئەی مەلا، شیعری تۆ موجزات دەکاو سیحرێکە شەکری لێ دەبارێ. دەزانم شـیعری‌وا، لە وزەی خۆتی تەنهادا نیە. لە خـۆشی‌و یادی لێوی ئـاڵی وەك لاڵ ئـەو قسـانەت بۆ هاتوە. دیارە ئیشارەتێکیشی بۆ ئەو ئایەتە تێدایە کە فەرمویە: وادەبێ دەربڕینی‌وتە کاری سیحراوی دەکا.

شاعیری خوا لێ خۆشبو «سالم» دەڵێ:

هەمو ئەشعاری دوشینم بەیادی لێوی نوشین بو

دەچەسپا لێو بەسەر یەکدا حیکایەت بەس کە شیرین بو

قصیدەی حەقدەهەم

«یار ئاگادارە»

١ مەحبوب ددلدا مەبە ئەڤراز چحاجەت؟
عەنقا ب خوە بێتن فرو پەرواز چحاجەت؟

مانای وشە:

مەحبوب: خۆشەویست؛ **ئەڤراز:** هەوراز؛ **ئەڤراز:** هاوراز؛ **حاجەت:** نیاز؛ **عەنقا:** سیمرغ؛ **پەرواز:** هەڵفرین؛ **پەرواز:** باڵ لێك کردنەوە.

مانا بە تێکڕایی:

یاری خۆشەویست، لەناو دڵدا جێگیر بوە. پێی ناوی بۆی برۆانمە بەرزایی عاسمان، (یان، بەهەورازو رێگەی دژواردا بۆی بگەڕێم). سیمرغێك کە ئاواتی منبو بیبینم، خۆی هاتۆتە لام. ئیتر کارم بەوە نیە هەڵوەدای دیتنیبمو باڵ بگرم.

٢ ئەی دورە حبیبێ مە چفەریادو فغان کین
وێ گوە ل ضەمیرا دلە ئاواز چحاجەت؟

مانای وشە:

فەریاد: هاوار؛ **فغان:** هەراو داد؛ **کین:** بکەین؛ **گوە:** گوێ؛ **ضەمیر:** دڵ، وەشارتوی دەرون؛ **ئاواز:** بانگ.

مانای تێکڕایی:

یاریمە لە ئێمەوە دور نیە. ئیتر هەراو دادو هاواری بۆ لێ بکەین. ئەو وەشارتوی ناو دەرونمانی

گویٚ لیٚیه. بۆچی بەقەو بانگی کەین.

٣ گۆ سوختە موورادا خوە ژمن طەلبەکە ئیروٚ
من گۆ ژکەریم طەلبەو داخواز چحاجەت؟

مانای وشە:

گۆ: گوتی؛ **سوختە**: تازە فەقێلە؛ **موراد**: نیازی دڵ؛ **طەلبە**: داوا، طەڵەب؛ **ئیروٚ**: ئـەمڕۆ؛ **کەریم**: دڵاوا، بەخشندە؛ **داخواز**: مەبەستو نیاز.

مانا بە تێکڕایی:

گوتی: ئەی تازە شاگرد، چیت، گەرەکە داوای بکە، تابۆت پێك‌بێنم:

گوتم: لە دڵاوایان داوا کردنی شت پێویست‌نیە. بەخشـندە بەبیٚ داوا لێکـردن نیازی هەزاران پێك دێنن. نزیك بەمشیعرە، «مەولەوی» چەند شیرینی فەرموە:

یاخەلیل دەخیل کیٚعادەت کەردەن   تۆشەوە دەرماڵ کەریمان بەردەن

مەلا دەیەویٚ بڵیٚ: خوایە هەرچەند فـەرموتە لێم بپاڕێنەوەو چیتان دەوێ بخـوازن؛ بەڵام تۆ کە لە وەشارتوی دڵمان ئاگاداری پێویست‌ناکا ئێمە بڵێین. تۆ خۆت زاناش‌و بەخشندەشی.

٤ من نالە رەفیقن غەمو تەخلینە موصاحیب
فەریاد ئەنیسی‌منە دەمساز چحاجەت؟

مانای وشە:

تەحلی: تاڵی؛ **موصاحیب**: هاوڕیٚ؛ **ئەنیس**: خەم رەوێن؛ **دەمساز**: هاودەم.

مانا بە تێکڕایی:

رەنگە هێندێك لۆمەم بکەن، کە بۆچی بەتەنیا دەژیم‌و گۆشـە گیرم‌و هەواڵ‌و هاوڕێم‌نین... ئـەی نازانن من ناڵە هاوڵمەو پەژارەو تاڵی هاوڕێمەو هاوار هاودەنگیمە. ئیتر کارم بەپیاوی هاودەم چیە؟

٥ دلدان‌و نەوازش چنە دوشنام بەسن من
پر دەردو جەفا حورمەت‌و ئیعزاز چحاجەت؟

مانای وشە:

نەوازش: لاواندنەوە؛ **چنە**: چین؛ **دوشنام**: جوێن؛ **پڕ**: زۆر؛ **جەفا**: ئازار؛ **ئیعزاز**: بەگەورە گرتن.

مانا بەتێکرایی:

من هیچ چاوم لەوەنیە، کەس بم‌لاوێنێتەوەو دڵم بداتەوە. چونکە خۆم بە کەمتر لەوە دەزانم کە کەس بم‌لاوێنێتەوە.. بە جنێو پێدانیش بەسەر کرێمەوە هەر زۆرە. کەسێکی کە وەك من، لە دەردو ئازار دارماڵ بێ، کوا کاری بە حورمەت‌گرتن‌و قەدر لێنان دەمێنێ. هەمو تەمەنم بە هەژاری‌و خاکەساری رابراوەو هەرگیز وەبەرچاوان نەهاتوم. وەهاش فێری ئەم ژیانە بەژانە بوم کە هەرگیز ئارەزو ناکەم بەژیانێکی تری بگۆرمەوە.

٦ **صوحبەت بەمەی‌و چەنگ حبیبێ مە بقێتن**
فەریادو فغانی مە نەبەس ساز چحاجەت؟

مانای وشە:

صوحبەت: هەواڵەتی، هاودەمی؛ **بقێتن:** بیەوێ؛ **مەنەبەس:** ئێمەی بەسە؛ **سازو چەنگ:** دو ئامرازی موسیقان.

مانا بە تێکرایی:

ئەگەر یار لە کۆڕی بەزمدا ـ کە مەی‌و موزیکی بۆ ئامادەیە ـ رێگەی من بدات بچمە لای؛ گریان‌و هاواری من، جێگەی سازو چەنگی بۆ پڕدەکاتەوەو لەبەر سوزی دەرونی من، دەنگی موزیك دەر ناچێ.

٧ **رازێن مە چحاجەت وەکو غەمماز بزانن**
نەشکێن مە بەسن دیدەیی غەمماز چحاجەت؟

مانای وشە:

راز: نهێنی‌دڵ؛ **غەمماز:** چاوداگر. ئەوانەی بۆ ئاشکرا کردنی سوزی خەڵك چاو لەیەکتر دادەگرن؛ **نەشك:** فرمێسك؛ **دیدە:** چاو.

مانا بەتێکرایی:

ئەوانەی لە ئاژاوە دەگەڕێن‌و دەیانەوێ بەچاوداگرتن رازی‌من دەخەڵك بگەیەنن؛ با هیچ خۆیان ماندو نەکەن. فرمێسکی چاوی من شایەتیم لێ دەدەن، کە من ئەویندارم. هیچ احتیاج بە اشارەی چاوی چاوداگران نیە.

٨ **هەر لەحظە چحاجەت کو بنازان بکوژی من**
جانا ژخوە قوربانێ تەمە ناز چحاجەت؟

مانای وشه:

لەحظە: چاوترووکانێك؛ **لەحظ:** تماشا؛ **جانا:** گیانە؛ **ژخوە:** خۆ بەخۆ، لە خۆمەوە؛ **تە:** تۆ.

مانا بە تێکڕایی:

چپێویستە هەمو ساتو کاتان بەروانینی پڕلەنازەوە من بکوژی؟ گیانە ئەوە ئاشکرایە کەمن بومەتە قوربانیتۆ بەبێ ناز کردنیش. ئیتر نازی بۆچیە؟ واتا: مردو مردوە، تازە کاری بەچەك نیە کە بکوژرێت.

٩ **تاچەند بەهیجرا خۆ تومن تەجرەبە ئینی**
زێڕێ ژخوە خالیص محەکو گاز چحاجەت؟

مانای وشە:

هیجر: دوری؛ **ئینی:** دێنی؛ **خالیص:** بێ خەوش؛ **محەك:** بەردی ئەزمونی زێڕ.

پوختەی مانا:

تاکەی و تاچەند تۆ من بە دورخستنەوە لە دیداری خۆت، دە ئەزموی؟ تابزانی لە دڵداریدا چەند بە ئەمەکمو چەند لە بەر دەردی دوری خۆڕاگرم. کە لێشت رونە من وەك زێڕی بێخەوش - لەدڵداریدا - بێ عەیبم. زێڕی صاف احتیاجی بە لە محەکدانو بەگاز لێ هەڵکراندن نیە.

١٠ **حاجەت نیە جانا یەدی بەیضا بەدەر ئانین**
ئینکار ددیندا نەبت ئیعجاز چحاجەت؟

مانای وشە:

یەد: دەست؛ **بەیضاء:** سپی؛ **بەدەر ئانین:** دەرهێنان؛ **ئیعجاز:** موجزات.

پوختەی مانا:

گیانەکەم پێویست نیە تۆش وەك موسا بە موعجیزە، دەستی بەسپیەتی لە گیرفانی دەرهێنا، تا فیرعەونی پێ لە ئینکار کردن بگێڕێتەوە؛ موعجیزە بۆمن بکەیو دەستی سپیت دەرخەی. چونکە من بڕوای تەواوم هێناوەو هیچ گومانم لە دڵدا نەماوەو هیچ کارم بەموجزە نواندن نیە تا ببمە خاوەن باوەڕ.

١١ ئەسراری ئەزەل دێ دئەبەد بێنە ظهورێ
ئەنجامی سەرئەنجام ژئاغاز چحاجەت؟

مانای وشە:

ئەسرار: نهێنی‌یەکان؛ ئەزەل: هەرە پێشو؛ ئـەبەد: هەرە پاشـین؛ ظهـور: دیاری دان، ئـاشکرا بون؛ ئەنجام: پێك هێنان؛ سەرئەنجام: ئاخری کار؛ ئاغاز: دەس پێکردن، سەرەتا؛ دێ: حەتماً دەبێ.

مانا بەتێکڕایی:

نهێنیەکانی هەوەلێ کە خوا بڕیاری داون؛ بێ‌گومان لە دوا ڕۆژدا، هەر دێنە دی. پیاو ناشێ هەر لە سەرەتاوە لای‌وابێ دەبێ بەسەرهاتی خۆی لە دواڕۆژدا یان لە پاش مەرگ بزانێت. نیازی شـاعیر ئـەوەیە کە خـودا بۆ بەندەو ژیانی دنیاو قیامەتی بڕیاری خـۆی داوە. ماندوبونی بەندە بۆ زانینی چارەنوسی خۆی بەرلە هاتنی بێ‌سودو بەهەرەیە.

١٢ گەر لوءلوئی مەنثور ژنەظمێ تە دخوازی
وەر شیعری «مەلێ» بین‌تە بەشیراز چحاجەت

مانای وشە:

لوءلوء: مرواری؛ مەنثور: پەرژو بڵاو، نەسمراو؛ مەنثور: پەخشان، بەرانبەر بەشیعر؛ نەظم: هۆندنەوە؛ نەظم: شیعر؛ مەلێ: مەلا؛ شیراز: شارێکە لە ئێران زێدی سەعدی‌و حافظو گەلێك لە شاعیرانی ترە.

پوختەی مانا:

ئـەگەر تۆ دەتەوێ مرواری هێشـتا نەسـمراوت لەهۆندراوەدا دەس کەوێ؛ وەرە بڕوانە شـیعری مەلا. ئیتر کارت بەسەر شیرازو بوێژانیەوە چیە؟

قصیدەی هەژدەهەم

«هونەر مەرجە»

١ **کەس بەدادا مە نەپرست گلەو داد چکەت؟**
تە نەبت دادرەسەك بێهودە فەریاد چکەت؟

مانای وشە:

گلە: شکایەت؛ **داد:** هاوار؛ **داد:** عەدالەت.

پوختەی مانا:

ئەگەر هیچ‌کەسێك بەدادمان نەگاو لێمان نەپرسێتەوە، شکایەت‌و هاوار چی دەکا؟ تۆ ئەگەر فریا رەسێکت نەبێ، هاواری بێ‌فایدە چیت بۆ دەکا؟

٢ **بەشرینێ نەگەهت دەست ئەگەر رۆستەم بت**
دێ بەبازوو ملان شوبهەتی فەرهاد چکەت؟

مانای وشە:

شرین: شیرنی بەرانبەری تاڵ؛ **شیرین:** ناوی دڵبەری فەرهاد؛ **نەگەهت:** نەگات؛ **رۆستەم:** پاڵەوانی چیرۆکی ئێرانی؛ **بازو:** باسك؛ **مل:** شان؛ **شوبهەت:** وەکو؛ **فەرهاد:** دڵدارە بەردبڕەکەی شیرین؛ **شیرین:** کیژە ئەرمەنیەك‌بو ببوە ژنی خوسرەوی پەروێزی، پاشای ئێران؛ **فەرهاد:** کوردێکی کەڵهوڕی بەردتاشی ملهوڕبو، دڵی چوبوە سەر شیرین.

پوختەی مانا:

ئەگەر خوا بڕیار بدا کار پێك بێت، بە باری نەرمی‌و بەبێ تاڵی چێژتنیش بە ئاواتت دەگەیەنێ.

بەڵام ئەگەر بڕیاری خوای لەسەر نەبێ، کار بە زۆرەملی پێك‌نایە. نەك هەر فەرهاد بە زۆری شان‌و باهۆو باسکی بەهێزی؛ بگرە ئەگەر ڕۆستەمیش بوایە ـ کە لەو پاڵەوانتر بوە ـ هێشتان دەستی نەدەگەیشتە یارە شیرینەکەی کە شیرین بوە.

٣ **فاعیلەك لازمە دا فیعل‌و ئەثەر پەیدا بت**
گەرتو حەدداد نەبت کورەیی حەدداد چکەت؟

مانای وشە:

فاعیل: کرگار؛ **لازم:** پێویست؛ **فیعل:** کر؛ **ئەثەر:** شوێنەوار؛ **پەیدا:** ئاشکرا؛ **حەدداد:** ئاسنگەر؛ **تو:** هیچ.

پوختەی مانا:

شاعیر دەیەوێ تێمان بگەیەنێ کە ئەگەر دەڵێ تا خوا نەیدا، زۆری بازو بەکار نایە. مانای وانیە تۆ هیچ نەکەی خوا دەیدات... نەخێر ئەشێ تۆ زۆر تەقەلا بدەی‌و هەمو هێزی خۆت بۆ بەدی‌هێنانی ئاواتت بخەیە کار. ئەوسا چاوەنۆڕی بەزەی خوا بی کە بە ئاواتت بگەیەنێت.

دەڵێ: دەبێ کارکەرێك هەبێ تا کارو کردەوەکەی بێتە بەر چاو. ئەگەر هیچ ئاسنگەرێك نەبێت کە ئاسن بوکتێ‌و بیکاتە ئامراز، تەنیا کورەی ئاسنگەر چی پێ دەکرێ؟ دەبێ یەکێك نێڵی‌بداو ئاسنی تێدا سورکاتەوە.

٤ **مومکینەك دێ هەبتن داکو طەلەب حاصل بت**
صەیدو نێچیر کو نەبت تولەیی صەییاد چکەت؟

مانای وشە:

مومکین: شیاوی وەدی هاتن، ڕەوا؛ **دێ:** دەبێ؛ **هەبتن: هەبێت؛ دا:** تا؛ **طەلەب:** نیاز؛ **حاصل:** پەیدا؛ **صەید:** نێچیر؛ **نێچیر:** ڕاو؛ **تولە:** سەگی چکۆڵەی ڕاوێ؛ **صەییاد:** نێچیروان.

پوختەی مانا:

ئەم قەسیدەیە، ڕێوشوێنێك بۆ بیرو بڕوای مرۆ، بەرانبەر بە کارو بارو نەوی بون‌و بەرزبونی لەدنیاو قیامەتا، دادەنی‌و پێمان دەڵێ:

پیاو دەبێ خوابناسی‌و هاواری بەرێتە بەری‌و بەتەمای ئەوبێ. ئەگەر خوا فریارەس نەبێ. هیچ کارێك ناچتە سەر. خوا کەیفی لێ‌بێ، بە بێ زەحمەتی زۆریش بە ئاواتت دەگەیەنێ. نابێ ئەوی دەت‌داتێ، هەر لە زۆری بازوی خۆتی بزانی. ناشبێ لات وابێ تا کارنەکەی دەت داتێ. خوا

فەرمویە: (هەرچی پیاو بۆی نەکۆشێ، پێی‌ناگا). ئەمجار دەبێ بۆ کارێك هەم کۆشش بکەی‌و هەم پەنا بەخوا بەری کە بۆت پێك بێنێت کە لەوانەبێ پێك‌بێت. نەك شتی محاڵ داواکەی‌و شوێنی کەوی. ئەگەر راوکەر نەبێ‌و نێچیر نەبێ، تولە قەندی دەبێ بەتەمای گرتنی چی‌بێت؟

٥ هەر گلو سەنگ دبتن زێڕ ب تەدبیری حەکیم
قابیلییەت کونەبت حیکمەتی ئوستاد چکەت؟

مانای وشە:

حەکیم: زۆر زاناو حیکمەت زان؛ **قابیلییەت:** شیاوی؛ **ئوستاد:** مامۆستا.

پوختەی مانا:

دەبێ بۆ پێك‌هاتی ئاوات، خوا پشتیوان بێ. خۆشت زۆر ماندوکەی، ئارەزوی وات هەبێ کە محاڵ نەبێ؛ دەبێ خۆشت ئەوەندە لێهاتو بی کە شیاوی پێك هاتنی ئەو ئاواتە بی. ئەوا وەك بیستومانە، زانای وا هەن لە گڵو بەرد، زێڕ دەر دەخەن. بەڵام ئەگەر گڵەکەیان بەردەکە لەوتەرزە نەبن کە زێڕیان لێ‌پەیدا دەبێ، زانایی مامۆستای زانا، بە هیچێ دەچێ. دەبێ شیاوی فێربونیش بیت.

٦ کان ب‌گەوهەر چبکەت گەوهەر ئەگەر پاك نەبت
تو بەصیرەت تەنەبت سیرەتی ئەجداد چکەت؟

مانای وشە:

کان: کانگا؛ **گەوهەر:** گەواهیڕات؛ **گەوهەر:** جەوهەرو هونەر؛ **تو:** هیچ؛ **بەصیرەت:** بینایی؛ **سیرەت:** رەوشت؛ **سیرەت:** ژینامە؛ **ئەجداد:** باپیران.

مانا بە تێکڕایی:

سەرەڕای هومێد بە خواو کۆششی خۆت‌و شیاوی‌و قابلیەتت بۆ گەیشتن بە مراز، ئەشێ پاك‌و بێ خلتەش بیت. نەك بەتەمابی کە لەسایەی جێ بەرزی باب‌و باپیرانەوە دەتوانی بە دەرەجەیەك بگەی.

ئەگەر گەوهەر بۆخۆی صاف‌و بێ غەوش نەبێت؛ کانگاکەی چۆنی صاف دەکا؟ ئەگەر خۆت هێزی بینایی دڵت نەبێ؛ رەوشت‌و ژیانی باپیران چت بۆ ناکا.

۷ **زێرو زیوەر دکرن جەلبی قلوبان حاشا**
حوسن‌و سوڕ ذاتی نەبت قامەتی مەییاد چکەت؟

مانای وشە:

زیوەر: خشڵ؛ **جەلب:** هێنان؛ **قلوب:** دڵان؛ **حاشا:** نەخێر هەرگیز؛ **حوسن:** جوانی؛ **سور:** دڵکێشی؛ **ذاتی:** خۆیی؛ **قامەت:** بەژن؛ **مەییاد:** بەلارو لەنجە.

پوختەی مانا:

هومێد بەخوا، قابِلِیَّتْ، دڵ صافی، پێویستن لە تەریقەتدا، نەجیبایەتی کارناکا. هەروەهاش بە رواڵەت خۆنیشاندان‌و بەریش‌و پرچو جبەو تەزبێحیش هیچ ناکرێ. کیژێك کە بۆخۆی جوان نەبێت بە زێڕو خشڵ وەخۆ خستن، ناتوانێ دڵان بەرەو خۆی راکێشێ.

۸ **عاشقی مەست بەعیشقێ نیە حاجەت بەمەیێ**
واردی واردی ئەحوال بئەوراد چکەت؟

مانای وشە:

عاشق: ئەویندار؛ **مەی:** بادە؛ **وارد:** شارەزا؛ **وارد:** بەئاو گەیشتو؛ **وارد:** ئازاو نەترس؛ **ئەوراد:** کومەڵی ویرد؛ **ویرد:** دوعای بن لێوان.

پوختەی مانا:

ئەوانەی گەیشتونەتە سەرچاوەی ئاوی مرادو شارەزای حاڵ‌و باڵی تەریقەتن، کاریان بە ویردو دوعا خوێندنی بن‌لێوان نیە. ئەوکەسەی بەبادەی ئەوین سەرخۆشە، کاری بە شەرابخواردنەوە نیە. مەبەست ئەوەیە، ویرد خوێندن‌و لەبن لێوانەوە بوڵەبوڵ کردن، وەك مەی خواردنەوە بۆ مەست بونە. جا پیاو کە ئاوا مەستی ئەوین بو، نیازی بە شەراب چیە؟!

۹ **تەغەرەض ڤیك کەتنا یەك وَلیەك مورشید بت**
سالیك‌و طالبی ئیرشاد بە بەغداد چکەت؟

مانای وشە:

غەرەض: مەبەست؛ **ڤیك کەتن:** توش بون؛ **وەلی:** پیاوی خوا؛ **مورشید:** رێ شاندەر، شارەزای کار؛ **سالیك:** رێبوار؛ **ارشاد:** رێشاندان.

مانا بە تێکڕایی:

تۆ ئەگەر مەبەستت گەیشتن بە پیرێکی دەستگیرو ڕێشاندەر هەبێ؛ دەبێ بۆی هەڵوەدابیو داوای بکەی. ئیتر کارت بەشوێنو جێ هەواری مشایخانی بەناوبانگ نەبێ. بۆ نمونە لات وانەبێ، بەغدا ـ کە جێگەی گەیلانی‌یە ـ دەردت دەرمان دەکا.

۱۰ **جەهدەئو سەعیو طەلەب بێ ئەثەرەك صافی نەهن**
تونەبێ پەردەنشین چاکرو قەوواد چکەت؟

مانای وشە:

جەهدە: کۆشش؛ **سەعی:** دواکەوتنو تەقەلا؛ **طەڵەب:** خواستن؛ **ئەثەر:** نیشانە؛ **نەهن:** نین؛ **تو: هیچ؛ پەردە نشین:** مەبەست لە پیاوی گەورەیە کە پەردەدارو دەرکەوانو لەشکریان هەبێ؛ **چاکر:** نۆکەر؛ **قەوواد: قائدان؛ قائد:** سەرکردەی لەشکر.

پوختەی مانا:

لە کۆششو تەقالادا، بۆ دۆزینەوەی پیر؛ تا نیشانی تەواوت دەس نەکەوێ، ناشێ خۆت دەگرێوی کەس بنێی... هەروا سەربەخۆ هەرکەس وتی پیری تەریقەتم، باوەڕ مەکە. نیشانی هەیە. چا هەروەك پەردەدارو سەکردەی لەشکر، نیشانەی بونی فەرمانرەوایەکن کە لەپشت پەردەوەیە؛ ئاکارو رەوشتی پیریش نیشانەی راستیو ناراستیەتی. ئەگەر میر نەبێ، **نۆکەروسەرکردەبۆهەن؟** چدەکەن؟

۱۱ **چئەثەر دێ لبەری خارە بکەت قەطرەیی ئاب**
قەلەمی مە بدوسێ قەطرەیی زوهها د چکەت؟

مانای وشە:

بەر: بەرد؛ **خارە:** زۆر سەخت؛ **قەطرە:** تنۆك؛ **ئاب:** ئاو؛ **زوهها:** وشك؛ **د:** دێ، دەبێ.

۱۲ **دێ ژحەق جاذبیەیەك دل بگرت وەرنە «مەلا»**
ژ ئەزەل گەرتو هیدایەت نەبت ئیرشاد چکەت؟

پوختەی مانای ئەو دو بەیتە:

مەلای جزیری دوای ئەوە کە ڕێوشوێن بۆ هەڵوەدای ڕێگەی خواناسینو صوفیایەتی دیاری دەکاو چەند مەنزڵێکی لەبەر دادەنێ؛ کە دەبێ: بە تەمای خوا دەس پێ بکا، شیاوی ئەو کارەبێ،

دڵ‌صاف‌و بێ‌خەوش بێ، بە باب‌و باپیران نەنازێ، لای وانەبێ بەرگی دەروێشی بەهرەی بۆ دەدا، بەدنیادا بگەڕێ تا دەگاتە پیری دەستگیر، نیشانەی خواناسی لەپیر ببینێ. ئـەوسـا هومێدی هەبێ کە لەپلەی صوفیاندا، جێگەی دەکرێتەوە. دوبارە بادەداتەوە سـەر بێ ئیختیاریەکەی بەندەو دەڵێ: ئەگەر خودا هەر لەرۆژی بناوا نەوە بڕیاری نەدابێ کە تۆ لە ڕیزی خوا ناسان دەبی؛ من پێت بڵێم‌و نەڵێم، تۆ زۆریش خۆت ماندوکەی، هەر ناگەیە مراز. بەبێ بەزەیی‌و ئیرادەی خـوا، ئـەو پەندانەو ڕێوشوێنانە، وەك تنۆکە ئاوێکە کە وەبەردی ڕەق بکەوێ. قـەڵەمی من بە دوسـێ تنۆکەی وشـك کوا دەتوانێ هیچ کارێك بکات؟ پێویستە کێشەرێك لەلایەن خواوە دڵت رابکێشـێ. ئـەوسـا ئـەم ڕێگەیە بگریە بەرو بی‌بەیتە سەر.

قصیدەی نوزدەهەم

«بەشی ئێمە»

١ ئەووەل کویاریٚ دامە یەك ذەررەیەك عینایەت
قیسمەت مە خەمرو جامە ددەفتەرا هیدایەت

مانای وشە:
کو: کە؛ **دامە:** دای بەئێمە؛ **یەك ذەررەیەك:** تاقە تۆزکاڵێك؛ **عینایەت:** بەسەرکرنەوە؛ **قیسمەت:** بەش؛ **خەمر:** شەراب؛ **جام:** پیاڵە.

پوختەی مانا:
هەر لە سەرەتاوە کەیار تۆزێك ئێمەی بەسەر کردەوەو ئێمەی خوێندەوە؛ لەناو سیاییو پەراوی شارەزایانی رێگەدا، بەشی ئێمەی شەرابو پیاڵەی بەزەیی خۆی دیاری کرد. واتا ئێمەی مەستی بادەی ئەوینی خۆی کردو لە رۆژی ئەزەلەوە بەمەستی خوڵقاین.

٢ حوسنو جەمالی جانان نادێرتن توپایان
هەرچی نەبت بیدایەت ئەصلا نەهن نیهایەت

مانای وشە:
حوسن: جوانی هەندام؛ **جەمال:** جوانی لە بیچمو لە ئاکاریشدا؛ **جانان:** یار، دڵبەر؛ **جانان:** گیانان؛ **نادێرتن:** نیەتی؛ **تو پایان:** هیچ برانەوەیەك؛ **بیدایەت:** سەرەتا، دەس‌پێك؛ **ئەصلا:** بەهیچ جۆرێك؛ **نیهایەت:** دوایی هاتن.

پوختەی مانا:

ئەوینی ئێمە هەمیشە لە گەرمو گوڕیدایە. چونکە ئێمە کە دەڵێین عاشقی فڵانە کیژین، عاشقی روحین. واتا عاشقی ئەو کەسەین کە روحی ئەوی داوەو خوای تێدا بەدی دەکەین. جا کەوابو چونکە خوای ئەزەلی لەبەرچاوەو هەرچی دەس پێکراتی نەبێ، دوایی‌هاتن‌و بڕانەوەشی نیە؛ عیشقی مە، هەرگیز دوایی نایەو کاری تەنیا بە جوانی روخسار نیەو یار هەمیشە لەبەرچاومان هەر ئەو جوانەیە کە هەوەڵ رۆژ دیتومانە.

٣ فەیضا عولومی حیکمەت جاما صەدەف کوگێرا
مە ژدەستی موغ‌بەچان دیت بمەصحەفو بئایەت

مانای وشە:

فەیض: سەر رێژکردن؛ **عولوم:** زانستان؛ **حیکمەت:** زانستی راستو بێگری، فەلسەفە؛ **موغبەچە:** بەچکە مەلای زەردەشتی، بریەتیە لە شاگرد مەیخانەچی؛ **مەصحەف:** قورعان.

پوختەی مانا:

ئێمەی کە لە هەمو جوانیەکدا، هەر خودا بەدی دەکەین‌و هیچ شتێکی ترمان وەبەرچاو نایە؛ لە مەیخانەدا، کە شاگرد مەیخانەچیە جوانەکان، پیاڵەی لەصەدەفی پڕشەرابیان دەگێڕا، لە شەرابەکەیاندا دەمان‌دی کە فەلسەفەو حیکمەتی خواناسینی لێ هەڵدەرژی‌و ئەو زانستانەمان پێ‌دەڵێ کە لە قورعان‌و ئایەتدا، هەیە. یان، سوێند بە قورعان‌و ئایەت لە شەرابی مەیخانەدا، تیشکی خودا دەبینین.

حافظی نەمریش لەوبارەوە دەڵێ:

لە مەیخانەی موغان‌دا رۆشنی خوا دێتە بەرچاوم
چلۆن تیشکێ لەچۆن شوێنێك دەبینم؟ سەیرە، سوڕماوم

٤ عارف حەتا نەنۆشێ ژدەستی مەی فرۆشێ
غائیب نەبو ژهۆشێ پەیدا نەکر ویلایەت

مانای وشە:

عارف: خواناسی بەراست؛ **حەتا:** هەتا؛ **ویلایەت:** شێخایەتی.

مانا بە تێکڕایی:

کەس ناتوانێ سەر بەخۆ، بەبێ ئەوە لەلای پیری تەریقەت فێری رێو شوێنی راستین بێ،

پیّبگات. بۆ ئەو کەسەی کە ریّبواری ریّگەی خوداناسینی بەراستیە، پیّویستە شەرابی ئەوینی خودا، لە دەستی پیری تەریقەت بخواتەوەو بەتەواوی خۆی لەبیر بچیّتەوەو خۆپەرستی بتویّتەوە، ئەوسا هومیّدی هەبیّ کە بکەویّتە پلەی دۆستانی خوداوە.

۵ گوناهی زوهدو طامات هلناگرت خەرابات
کەسێ بڤیّ دەریّ رەت دڤیّ بکت ریعایەت

مانای وشە:

زوهد: تەرکە دنیایی؛ **طامات:** ورێنەو قسەی هەلەق مەلەق کردن؛ **خەرابات:** مەیخانە؛ **ڤیّدەریّ:** بەولایەدا؛ **رەت:** برۆات؛ **ریعایەت:** هۆش پیّوەبون، موراعات.

مانا بە تیّکرایی:

لەو مەیخانەی ئەوینی خودایەدا، نەریّگە بۆ قسەی دور لەمانای حال لیّ هاتوان هەیە، نە سەر کزکردن‌و خۆ لە خۆشی دورکردن باویەتی. لەویّدا هەرچی هەیە سەرخۆشی‌و دڵخۆشی‌یە. خۆ بەکزو کەنەفت نیشاندان‌و قسەی لابەلاکردن، گوناهن لەویّدا. هەرکەس دەیەویّ ریّگەی تیّ بکەویّ دەبیّ ئاگای لەدام‌و دەستوربیّ‌و موراعاتی ئەدەب بکا.

٦ عیشقیّ ژهەردو چەشمان ئەووەل ددل ئەثەر کرد
لیّ ذەررە ذەررە ئاخر صوّتن کرو سیرایەت

مانای وشە:

چەشم: چاو؛ **لیّ:** بەڵام؛ **ذەررە:** کەموسکە، قورسایی میّرولەی وردی زەرد؛ **صوّتن:** سوتان؛ **سیرایەت:** گیروّیی، تەنینەوە.

مانا بە تیّکرایی:

ئەوین لەسەرەتا، لەریّگەی هەردوك چاوانەوە کەوتە دڵ‌و شویّنی تیّدا کردەوە. بەڵام هەروا هیّدی هیّدی‌و توّزە توّزە، گڕی دەدڵ بەرداو سوتاندی‌و سوتانەکەش تەنیەوە بۆ دەرون‌و هەناوان.

۷ شاکی‌السلاح هەردەم بە کوشتنا «مەلیّ» هات
گازندەیان ژکی‌کم ژکی بکم شکایەت؟!

مانای وشە:

شاکی‌السلاح: پرچەك؛ **هەردەم:** هەمودەمان؛ **گازندە:** گلەیی؛ **ژکی:** لەکیّ.

مانا بە تێکڕایی:

یاری من، کە تەنیا هەر ئەو دەناسمو چەمو هاوارو هانام هەر دەبەمە بەر ئەو؛ هەمو دەمان بەبێ وچان، بە پرچەکی ـ واتا: بەمژوڵان، بەچاوان، بەبرۆیان، بەروخسار، بەقەدو باڵاو زولفو خاڵان، کە چەکی هەرە بەکارن ـ دێتە کوشتنی مەلا، کە خۆم بم. دەیسا ئەگەر فەرمانڕەواو پەنادەر بۆخۆی ئازارمبدا، مَن لەلای کێ گلەبکەم؟ شیکایەتم بەرمە بەر کێ؟ هەر خۆی دەبێ دادیمن لەخۆی بستێنێ.

٨ جاما ددەستی شاهید ژەنگێ ژدل دشوتن
پیری موغان ژرەندان وەهومدکر ریوایەت

مانای وشە:

شاهید: یار، گراوی؛ دشوتن: دەشوا؛ رەند: لەزاراوەی عارفاندا، بە کەسێك دەڵێن کە تێکەڵ بەخوا بووەو جگە لەخوا گوێ بەهیچ شت لەدنیاو قیامەت نادا؛ ریوایەت: گێڕانەوەی قسە.

پوختەی مانا:

لە پیری موغان ـ کە نیاز پیری تەریقەتە ـ بیستومە. ئەویش لەوانەوە کە تەواو تێکەڵ بە خوا بونو هیچیان جگە لەخوا لەبیر نیە، وای گێڕاوەتەوە: کە ژەنگیدڵ، تەنیا بەو پیاڵە مەیە دەشۆرێتەوە کە لە دەستی یار وەردەگیرێ.

٩ ئەطواری عیشقو مەستی، ئەسراری بوتپەرستی
تەقریری صەد ریوایەت ناکەت لبۆ کیفایەت

مانای وشە:

ئەطوار: طەوران؛ طەور: حاڵەت؛ تەقریر: گێڕانەوەو باس کردن؛ کیفایەت: بەس؛ بوت: بت، نیاز دڵبەرە.

پوختەی مانا:

حاڵاتی ئەویندارىو سەرخۆشیمان بەو ئەوینەو نهێنیەکانی یارپەرستن، بەگێڕانەوەی صەد داستانیش تەواو نابێو بۆ تێگەیاندنی بێ ئاگایان، بەش ناکا.

١٠ لیطمَئِنَّ قَلبی عَینُ‌الیَقینُ دبەخشت
عینُ‌العیان دقێتن کافیٖنەن درایەت

مانای وشه:

لِيَطْمَئِــنَّ: تا خـــاترجەم بیّ؛ **قَلْبی:** دڵم؛ **عَيْنُ الْيَقِين:** بیّ گومانیو بڕوای تەواو؛ **عَيْنُ الْعَيان:** دیداری بیّپەردەو بەئاشکرا؛ **کافیّ:** بەس؛ **نهن:** نین؛ **درایەت:** زانست.

پوختەی مانا:

لەقورعانا دەفەرمویّ: براِیم پیّغەمبەر گوتی: خـودایا نیشـانمدە چلوّن مردو زیندو دەکەیتەوە. خـوا فـەرموی: بوّچـی باوەڕت نەکردوە کە پیّم دەکریّ؟ گوتی: بەڵیّ باوەڕم کردوەو دەزانم مردوت پیّ زیندو دەکریّتەوە. بەڵام دەمەویّ نیشانمدەی تا دڵم ئاو بخـواتەوەو خـاترجەم بم. خـوا فـەرموی: چوار مەلان، لە بەریەك هەڵوەشـیّنەو لەسـەر هەر کیّویّك پاژیّکیان لیّدانیّو ئـەوسـا بانگیان کە بەغار بەرەو خوّت دیّنەوە.

شاعیر دەگەڵ وەبیرهیّنانەوەی ئەم مەبەسـتە، پیّمان دەڵیّ: نهیّنیەکانی دڵداریو یارپەرسـتن، هەر بەوەندە پیّکنایە کە بڵیّی دەزانم. یان وا ریوایەت کراوەو باوەڕم کردوە. نەخیّر خـــودا بە ئاشکرا دیتنو دەگەڵ خودا تیّکەڵ بونە کە دڵ خـاترجەم دەکاو ئـەم حـاڵەتەش هەر بوّ خـواناسە بەراستەکان دەست ئەدا.

١١ میریو پادشاهی مویەك لنك «مەلاییّ»
نادم بـمولکی عالەم یەكذەررە یەك عینایەت

مانای وشە:

مویەك: تاڵیّکمو؛ **لنك:** لەکن؛ **عالەم:** هەموشت جگە لەخوا.

پوختەی مانا:

هەمو دنیاو هەرچی خوا دروستی کردوە، لەلای من توّزکاڵیّك لە بەسەر کردنەوەو لاواندنەوەی یار ناهیّنیّ. میریو خونکاری دنیایی لەکن منی مەلا نرخی تاڵیّکموی نیەو بە هیچی ناکرم.

قصیدەی بیستەم

«گران ناز»

١ عەرعەر خەراما بـقەددو قامەت
یەك بوسە دامە بـصەد قیامەت

مانای وشە:

خەرام: لارو لەنجە؛ **قەدو قامەت:** بەژن‌و باڵا؛ **بوسە:** ماچ؛ **قیامەت:** رۆژی زیندو بونەوە.

پوختەی مانا:

ئـەو یارە جـوانە ـ کە بەژن‌و باڵای وەك داری عەرعەر، راسـتـو بی‌گرێیەو لارو لەنجــە دەکا ـ تا ماچێکی دامی، ئەوەندەی جزیاو ئازاریی چێشتم کە بارتەقای دەردو ئازاری صـەد رۆژی قیامەت‌و ترس‌و لەرزەکەیەتی.

٢ یەك بوسە بەخشی ئەووەل بـئیحسان
ئاخیر لمن کر جورم‌و غەرامەت

مانای وشە:

ئیحسان: چاکە کردن؛ **جورم:** گوناه؛ **غەرامەت:** تاوان.

مانا بە تێکڕایی:

ماچی دامیو سـەر لە هەوەڵەوەلام وابو هەر چـاکەم دەگەڵ دەکاو هیچـی‌تر. بەڵام دەرکەوت کە زۆرم تاوان بژاردەوەو کەوتمە بەر سزای گوناهکارانەوەو لە رێگەی ئـەویندا، بەدوی ئـەوماچـەدا هەزاران تاڵی‌و زەبونیم کێشا.

٣ ژ ژەنگو زەرقیّ تادل بشوّتن
جاما صەدەف بین رەندو کەرامەت

مانای وشە:

زەرق: ریاو مەرایی؛ **بشوّتن:** بشوات؛ **بین:** بهێنە؛ **رەند:** زوّرباش؛ **کەرامەت:** قەدرو ریّز.

پوختەی مانا:

مەیگیّڕ ئەو پیاڵە صەدەفیە پڕلەو مەیەی کە هەم جوان‌و باشەو هەم پیاوی دەباتە پلەی قەدرو حورمەتەوە؛ بێنەو بمان‌دەریّ. تا ژەنگی دڵ‌و نەنگی دوڕوویی‌و منافقی، لە دڵمان بشواتەوە.

٤ زهەردو چەشمێن تەی مەستو خونریز
نورادو چەشمان کیّ‌دی سەلامەت؟

مانای وشە:

چەشم: چاو؛ **تە:** توّ؛ **خونریز:** خوێن‌ریّژ؛ **نور:** روّشنایی؛ **سەلامەت:** دورلە نەخوّشی.

مانا بە تیّکڕایی:

ئەی یار! ئەی روناکایی دو چاوەکانم! کیّ هەیە لە دنیادا، لە دەست ئەو دو چاوە مەستو عاشق کوژەی توّ بە سەلامەتی دەرچیّ؟

٥ لدەردو ئێشان پەیکان‌و نێشان
مە زهەردو چەشمان کفشن عەلامەت

مانای وشە:

دەرد: نەخوّشی؛ **ئێش:** ژان؛ **پەیکان:** سەرەتیر؛ **نێش:** پێوەدان؛ **کفش:** دیاری، کەشف؛ **عەلامەت:** نیشانە.

پوختەی مانا:

ئەو بەپەیکان پێکانەو ئەو پێوەدانەی کە دوچاوە مەستەکانت توشی منیان کردوە، ئەوەندە کاری‌گەربون، کە لە هەمو گیانی مندا، شوێنیان کردوەو برین‌و جیّ پێوەدان نیشانەی کاری چاوی توّمان بوّ دیاری دەکا.

٦ ریسوایی عیشقیٚ تەنها نە ئەز بوم
کەس دی زەمانان حوب بیٚ مەلامەت؟

مانای وشە:

ریسوا: ناو زڕاو؛ **ئەز:** من؛ **حوب:** خۆشەویستی، دڵداری؛ **مەلامەت:** سەرکۆنە.

مانای تیٚکڕایی:

هەر تەنیا من نەبوم کە لەسـەر دڵداری ناوم بزڕیٚو لۆمەم بکـریٚ؛ هیچ‌کەس لەهیچ دەورو زەمانیٚکدا، دڵداری بیٚ سەرکۆنەو لۆمەی نەدیتوە.

٧ دوسەجدە فەرزن فی‌الحال ب‌بین‌بەر
دەما خویابن ئەو قەددو قامەت

مانای وشە:

سوجدە: سوژدە، بۆ کۆڕنوش سەر نانەزەوی؛ **فەرز:** هەرە پیٚویست؛ **فـی‌الحـال:** دەس‌بەجـیٚ؛ **خـویا:** ئاشکرا.

پوختەی مانا:

هەرگا ئەو بەژن‌و باڵایەی یارمان بۆ دەرکەویٚو خۆمان لیٚ ئـاشکرا بکـا؛ لەسـەرمان فـەرزە دو سەجدەی بۆ بەرین. سەجدەیەك بۆ پەرستنی ئەو کە شیاوی پەرستنە. سەجدەیەك لە شـوکرانەی دیتنی بەژن‌و باڵاکەی.

٨ دا عەیبی ڕەندان نەکی بەبادی
(نُفُوسُ قَوْمٍ بِهٰا تَسامَتْ)

مانای وشە:

دا: وشەیەکە بۆ شیار کردنەوە، دەغیلە؛ **ڕەندان:** ئەو سـەرخـۆشانەی گویٚ بەدام‌و دەسـتور نادەن؛ **نەکی:** نەکەی؛ **بەبادی:** بەبادەییٚ، بەشـەراب خـواردن، (یان، بەبادا بدەی)؛ **نفـوس:** گیانان؛ **قـەوم:** کۆمەڵ؛ **بِها:** بەوی؛ **تَسامَتْ:** بەرزەوە بو.

پوختەی مانا:

دەغیلە نەکەی عەیب لە ڕەندان بگری کە شەرابی دڵدارانەیان خواردۆتەوەو سەرخۆشی ئـەوین‌و

به لۆمەو لەقەمەوە عەیب‌و عاریان بەبادا بدەی‌و بەگوێی خەڵکی رابگەیەنی. چـونکە ئـەو بادەیەی ئەوان خواردویانەتەوە، گیانی زۆر لە کۆمەڵ‌و پیاو چاکانی پێ بەرز بۆتەوە.

٩ «مەلا» لعمری بی فەیدە بوری
کیشا ب‌زور ئان قەهرو نەدامەت

مانای وشە:

بوری: رابرا؛ **زور:** زیاد؛ **زور:** زۆری؛ **قەهر:** خەم‌و خەفەت؛ **نەدامەت:** پەشیمانی.

پوختەی مانا:

مەلا! داخـــی گرانی هەر ئـــەوەیە کە تەمەنی بێ‌بەهرە رابراو دنیا بەزۆری توشـــی ئـــەو هەمو خەم‌خواردن‌و پەشیمانی لە کردەوەی رابراوی کردوە.

قصیدەی بیست‌ویەکەم

«رەنجی بێوەر»

١ عومرێ ضایع‌بو مەبێ دلبەر عەبەث
وەی تەڤێ عومرێ مەبوری بەرعەبەث

مانای وشە:

عومر: تەمەن؛ **ضایع:** خەسار؛ **مە:** ئێمە؛ **عەبەث:** فیرۆ؛ **وەی:** هەی مغابن؛ **تەڤی:** لەو؛ **بوری:** رابرد؛ **بەر:** سەر.

پوختەی مانا:

تەمەنمان بەبێ‌یار، بە خەسار چوە. داخم بوئەو ژیانەمان‌کە بەفیرۆمان‌دا.

«خەییام» ئەم مەبەستەی لە چوارخشتەکیەکدا هێناوەو دەڵێ:

حەیفم لەدڵێ دێ کە بەبێ سوتمانە   دڵداری تیا نەکردوە هێلانە
هەر رۆژێ کەبێ دڵبەرو بێ دڵداری   بێ نرخە، پڕو پوچە، زیانی ژیانە

٢ دل ئەمانەتدا بەنائەهلان نەدی
لێ بنائەهلان مەدا گەوهەر عەبەث

مانای وشە:

دا: ها، وشەی خەبەردار کردنە؛ **نائەهل:** نابابەت؛ **لێ:** بەڵام.

پوختەی مانا:

هەرگیز نەکەی دڵی‌خۆت، بدەیە سەر پێ‌نەزان‌و نەگونجاوان. جا کە پەندی تۆئەدەم، لە

عیبرەتێکەوە یە کە خۆم گرتومە. من گەوهەری عومرم دابەوانەی کە شیاوی نەبون.

٣ دا دسەیرا عیشق بیٚ‌دلبەر نەچی
لیٚ دبت سەیرا تەبی دلبەر عەبەث

مانای وشە:

سەیر: رۆیشتن؛ عیشق: ئەوین؛ لیٚ‌دبت: لیٚ‌دەبێتە.

پوختەی مانا:

دەخیلە بەبیٚ دڵبەر بەرێگای عیشقیٚ‌دا مە بەرێبوار. چونکە رێبواری بیٚ دڵبەر، رۆیشتنەکەی بەفیرۆ دەڕوات. واتا کەسێك کە بەبیٚ پیری شارەزا، لای وابیٚ بە خودا دەگا، هەرچی دەیکا بەهرەی بۆ نادات‌و بەئاوات ناگات.

٤ پور دپەی وەصلیٚ مە سەعی‌و جەهدەدا
جەهدە ئو سەعیا مەهاتن دەر عەبەث

مانای وشە:

پور: زۆر؛ دپەی: لەشوێن؛ وەصل: پێك گەیشتن؛ سەعی: کۆشش؛ جەهدە: تەقالا؛ هاتن‌دەر: دەرچون.

پوختەی مانا:

ئێمە بۆ گەیشتن بەیار، زۆرمان کۆشش کرد. هەموی بە فیرۆ چو، هیچمان بۆنەکرا.

٥ ئاە وی‌کوشتم بدەربا خەنجەریٚ
ما دمیلاکیٚ درەت خەنجەر عەبەث؟

مانای وشە:

وی‌کوشتم: ئەو کوشتمی؛ دەرب: زەبر؛ ما: چۆن؟، کەی؟؛ میلاك: جەرگ‌و هەناو؛ درەت: دەڕوا.

پوختەی مانا:

من کە وتم کۆششم بەفیرۆ چو، راست نیە. ئاخو داخمە لە ئێشی ئەو زەبری خەنجەرەی، کە یار دەجەرگ‌و هەناوانیٚ گیراوم. مەگەر ئەو خەنجەر لێدانە، کەم کارێکە کە من لە دەستی یار پێم گەیشتوە؟ دیارە کارەکەم بیٚ‌بەهرە نەبوە.

٦ دل ژدەربا کاشوان بو پارەپار
گۆی دمەیدانیٚ دبت صەد کەر عەبەث؟

ماناى وشە:

کاشوٚ: شەق، گۆچانی گەمەی گۆیێن؛ **پارەپار:** لەت بەلەت؛ **کەر:** کەرت، لەت.

پوختەى مانا:

دڵم وەک گۆ، لە مەیداندا بە زەبری شەق‌و گۆچانی دڵبەر، لەت‌و پەت بوە. جا چۆن دڵ بە خۆڕایی دەبێتە صەد پارچە؟ دیارە یار بەزەی بە دڵما هاتوە. بۆیە بەرکاشۆی داوەو لەت‌و کوتی کردوەو ئەو صەد پارچە بونەی دڵم، بە خۆڕایی نەبوە.

٧ مەهدەرا وێ سوختەئیٚ ئیروٚ بکن
ئەز دبێژم نابت ئەڤ مەهدەر عەبەث

ماناى وشە:

مەهدەر: تکا؛ **سوختە:** تازە فەقێلە، (یان، سوتاو)؛ **ئیروٚ:** ئەمڕۆ؛ **ئەز:** من؛ **نابت:** نابێت؛ **ئەڤ:** ئەو.

پوختەى مانا:

وەرن ئەی خێرەومەندان، ئەمڕۆکۆ بینەوە بۆتکاکردن دەربارەی منی سوتاوی ئەوین‌و تازە شاگردی رێگەی یارناسین. من دەڵێم تکای ئێوە بە فیڕۆ ناچی‌و یار بەزەی پێمدا دێت.

٨ کفشە مەعنا کی ل لەوحی سیم دی
نوقطەیی میسك‌و خەتی عەمبەر عەبەث

ماناى وشە:

کفش: دیار، کەشف؛ **مەعنا:** واتە؛ **لەوح:** تەتەڵە؛ **سیم:** زیٚو؛ **نوقطە:** خاڵ؛ **میسك‌و عەمبەر:** دو بۆن‌خۆشی رەنگ رەشن.

پوختەى مانا:

مەڵێن تکا بێ بەهرەیە بۆتۆ، کە بەخت رەشیت‌و یار وەك زیٚوی بێ خەوشە. کێ دەتوانێ بڵێ لەسەر تەتەڵەی زیٚوین خاڵ‌و خەتی رەش، خەسار بوە. بەڵکو جوانتری دەکا. یار کە پاك‌و بێ‌خەوشە، ئەگەر منێکی بەخترەش، وەك رەشایی خەت‌و خاڵی عەنبەرین‌و میسك ئاسایی،

لەلای خۆی جێبکاتەوە چی‌تیایە؟:..

یاخۆ: ئەگەر خاڵی وەك میسك بچێتە سەر خەتی عەمبەر، دەبێتە غەمبەرو ئەوسا غەمم لادەچێ.

٩ دا «مەلا» هشیار بی لێ پور کەسان
سینە پور لێدانە سەنگو بەر عەبەث

مانای وشە:

دا: ها، دەغیلە؛ **لێ:** بەڵام، (یان، لەو)؛ **پورکەسان:** زۆر کەس؛ **سینە:** سینگو بەر؛ **سەنگ:** بەرد؛ **بەر:** بەرد.

پوختەی مانا:

هۆی مەلا! دەغیلە وشیاری خۆت بە، لات وانەبێ کۆششت بەفیڕۆ ناچێ. زۆر کەس زۆریان لەورێگەدا، بەرد لەسنگی خۆیان داوەو هیچیان بۆ بەهیچ نەکراوە. پیاو دەبێ تەنیا چاوی لە بەزەی خوابێو نابێ لای وابێ بەسەرمایەی کۆشش پێدەگا.

قصیدەی بیست‌ودوهەم

«یاربنیه»

١ نامی عەنبەر شکەنی بێت ژعەنبەر مەکە بەحث
بل ژوی سلسله ئو زولفی موعەنبەر مەکە بەحث

مانای وشە:

نام: ناو؛ شگەن: شکێن؛ بەحث: دوان؛ بل: بەغەیرمز، بێجگە؛ سلسله: زنجیر؛ موعەنبەر: عەنبەراوی.

پوختەی مانا:

تاکەزی‌و پرچی بەزنجیرەی عەنبەراوی یار، لە خەیاڵ دایە. یان، لەبەرچاوە. بەراستی بازاری عەنبەری لەبرەو خستوە. جگە لەو نابێ باس بکرێ، عەنبەر دەبێ خۆی ون‌کا لە شەرمان.

٢ ڤەکە لێڤێ‌و ژنیڤێ بوەرین قەندو نەبات
ژلەبی لەعلی شەکەر بێژو ژشەککەر مەکە بەحث

مانای وشە:

ڤەکە: بکەرەوە؛ نیڤ: نێوان؛ بوەرین: داوەرێنە؛ شەکەربێژ: شەکردابێژ، (یان، وتەشەکر).

پوختەی مانا:

بزەیەکت بێتە سەر لێوان‌و لێوت لێك بکەوەو قەندو نەبات، لەلێوی شەکر دابێژ، (یان، شەکر بێژت) داوەرێنە ئەم‌ناوەوەو، هەرگیز باسی شەکری دەسکردی بنیادەم مەکە. چونکە ئەو بەرانبەر بە شەکری لێوی تۆ ـکە بەرەنگی لەعلی ئاڵە ـ نەك هەر بێ‌تامە تاڵیشە.

٣ **ب سەر ئەنگوشتی عەقیقی بدە فینجانا رەحیق**
ئابی حەیوانی تەچین ناڤێ ژکەوثەر مەکە بەحث

مانای وشە:
ئەنگوشت: قامك، تلی؛ **عەقیق:** گەوهەرێکی رەنگ ئاڵە؛ **رەحیق:** مەی؛ **ئابی حەیوان:** ئاوی حـەیاتیێ؛ **چین:** وڵاتێکە؛ **کەوثەر:** سەرچاوەیەکە لە بەهەشت.

پوختەی مانا:
یارە جوانەکەم! تۆ بەو قامکە یاقیقـیەت، فینجـانی مەی ببەخشـــی بە هەرکەس؛ ئیتر ئـاوی حەیاتت داوەتیۆ پێویستناکا وەك ئـەسکـەندەر بەشـــوێنیدا هەتا وڵاتی چین بڕواو دەســتیشی نەکەوێ. نەك هەر ئەوەندە بگرە نابێ لە بەرانبەر ئەو فینجانە مەیەی تۆدا باسی ئـاوی کەوثەری بەهەشتیش بکرێت.

٤ **زەریئێن شەهلەو دوڕدانەبین شاهیدی بەزم**
ژگەنم رەنگو سیەچەردەو ئەسمەر مەکە بەحث

مانای وشە:
زەری: سەوزە رەنگ، سپی پێستی ئامالێ زەرد؛ **شەهلا:** چاوکالێ؛ **شاهید:** دڵبەر؛ **شاهید:** حازر.

پوختەی مانا:
من کە دەڵێم تازولفو لێوو پەنجەی فینجـان لەسەری تۆهەبێ، نابێ باسی عەنبەرو قـەندو ئـاوی حەیاتو کەوسەر بکرێ. وەك ئەوەیە کە لە کوڕێکی بەزمو ئاهەنگدا، جـوانچـاکی وەك دەنکـە دوڕو چاوکالێ بەزم گێڕبنو کچانی رەش پێستو گەنم رەنگو رەش تاڵەش، خـۆ بنوێنن کە هیچ نمودیان نابێو ناشێ باسیان بکرێ.

٥ **دێ بیشارەت بئیشارەت ژنەیێ بێتە سیماع**
تو ژنایێ دسەمایێ بکە باوەر مەکە بەحث

مانای وشە:
بیشارەت: مزگین؛ **نەی:** بلوێر؛ **سیماع:** شنەفتن؛ **سەما:** هەڵپەڕکێ.

پوختەی مانا:
مژدەی گەیشتن بەمراد، گەرەکە لەگەروی بلوێرەوە بەرگوێ بکەوێ. تۆ لەکوڕی سـەماو بەزمدا،

بە لۆرینەوەی بلوێر باوەڕبکە کە دل دەزرینگێنێتە وەو، لەباس‌و خواس وازبێنە.

هەروەك مەولەوی لە سەرەتای مەثنەویدا فەرمویە:

گویٚ لەبلوێر بگرە بیری لیٚ‌کەوە شیوەنی دەردی جودایی لای ئەوە

٦ وی نیهالی بدەر ئاغوش‌و بدی جانی شیرین
شاخی عومری بخوە بەرژیٚ‌و ژقەیسەر مەکە بەحث

مانای وشە:

نیهال: نەمام؛ **ئاغوش:** هامێز؛ **شاخ:** لك؛ **ژیٚ:** لەو.

پوختەی مانا:

ئەو نەمامە دەباوەش بگری‌و گیانی شیرینی لە ڕێگەدا بدەی‌و لە هەمو درێژایی تەمەن‌دا، لکێك لەو نەمامە بۆخۆت تەرخان کەی؛ ئیتر ناشیٚ لەبەرانبەرتا ناوی قەیسەر بگوتریٚ. چونکە تۆی کە بەو بەهرەیە بگەی لە هەمو قەیسەران بەختەوەرتری.

٧ ئایەتیٚ حوسنیٚ موفەصصەل کە ژکەششافی جەمال
علمی عیشقیٚ بکە تەفسیرو ژدەفتەر مەکە بەحث

مانای وشە:

ئایەت: پاژێك لە سورەتی قورعان؛ **ئایەت:** نیشانە؛ **حوسن:** جوانی؛ **موفەصصەل:** شی‌کراوە؛ **کەششاف:** دۆزەرەوە؛ **کەششاف:** تەفسیرێکی قورعانە؛ **تەفسیر:** ڕاوە؛ **دەفتەر:** کتێب، پەڕاو.

پوختەی مانا:

کاکی ئەویندای خودا! تۆ بۆ ڕوشن کردنەوەی جوانی خودا کارێکت بە دەفتەرو کتێب‌و تەفسیران نیە. تۆ کە جوانی خودات دیت، خۆت دەتوانی زانستی ئەوین شی کەیەوەو لە هەمو تەفسیران باشتری بەخەڵك تیٚ بگەیەنی.

٨ ڕازی دەهریٚ ژسوپیهریٚ تو نزانی بجەدەل
حیکمەتی داوەرە تو ژحیکمەتی داوەر مەکە بەحث

مانای شە:

ڕاز:نهێنی؛**دەهر:**زەمانە؛**سوپیهر:**عاسمان؛**جەدەل:**دەمەقاڵە؛**حیکمەت:**زانستی‌هێژا؛**داوەر:**ناوی‌خوایە.

پوختەی مانا:

بە دەمەقـالّەو کتێب خـوێندنەوەو روانینە عاسـمان، نهێنی‌یە گرینگـەکانی زەمانە، رون نابنەوە. حیکمەتی خودا ئەوەنیە کە مەمانان پەی پیٚ بەرین. توٚ لەباسی حیکمەتی خودا گەڕیٚ.

٩ ئابی حەیوان تە دڤێتن توبیە هەمرەهی خوضر
جامی جەم بین‌و ژداراو سکەندەر مەکە بەحث

مانای وشە:

ئابی حەیوان: ئاوی حەیاتیٚ؛ **دڤێتن:** دەویٚ؛ **هەمرەه** : هاوڕیٚ؛ **خوضر:** سەوز؛ **خوضر:** ناوی یەکێك لە پیاوانی خودایە کە دەڵێن ئـاوی حـەیاتی خـواردوٚتەوەو هەرگیز نامریٚ‌و هەر بە سـەوزی واتا، بە لاوەتی دەمێنێتەوە؛ **جامی جەم:** ناوی ئاوێنەیەکە لە ئەفسانەدا، کە جەمشید تێی راونیوەو هەمو شتێکی تێدا دیوە؛ **دارا:** خونکاری ئێران بوەو لە ساڵی (٣٣٣ بەر لەمیلاد) لە بەر ئەسکەندەری خونکاری یوٚنان بەزیوە.

پوختەی مانا:

توٚ دەتەویٚ ئاوی ژیانی هەمیشەییت دەس‌کەویٚ کە گەیشتن بەخودایە. دەبیٚ پیرێکی دەستگیری خدر ئاسایی بکەیە هاوریٚ‌و ریٚ‌نیشاندەر. ئەوسا جامی جەمت دێتەبەر چـاو؛ هەموشـتێك دەبینی. ئەگینا باس لە ئەسکەندەرو داراو چیروٚکی کوٚن، هیچ بەهرەت بوٚنادات.

١٠ ژئەزەل عاقیبەتی کار کو مەعلوم نەبت
جامی مەی نوش‌و ژتەقدیری موقەددەر مەکە بەحث

مانای وشە:

ئەزەل: هەرمزو؛ **عاقیبەت:** بنەتا، دوایی؛ **تەقدیر:** لێکدانەوە؛ **موقەددەر:** ویستی‌خودا.

پوختەی مانا:

هەر لەروٚژی بناوانەوە، کە تیٚ نەگەیەنراوین دواییمان بەچی دەگاو چارەنوسـمان چیە؛ چـاكوایە پیاڵەی بادەی ئەوین بخوێنەوەو سـەرخـوٚشی ئـەوین بین‌و لەوە نەکوٚڵینەوە کەیار چـی بڕیار داوە بوٚمان. هەرچی خوٚی‌دایناوە دەبیٚ پێی شادو شوکور بین.

١١ دلیٚ یاریٚ‌مە نەبو نەرم بـصەد ئابی گری
ژدلی دلبەری ماوو بەری مەڕمەڕ مەکە بەحث

مانای وشە:

گری: گریان؛ **بەر:** بەرد.

پوختەی مانا:

دڵی یارەکەمان، بە فرمێسکی زۆری صەدجار گریان نەرم نەبو. تۆ ناشێ دڵی رەقی یاری ئێمە، دەگەڵ رەقایی بەردی مەرمەڕدا ـ کە زۆر سەختە ـ بەراوردبکەی‌و لێی بدوێی.

١٢ تیر صەد تێنە جگەر سینە لبەر مایە چەپەر
ژدڵو جەرگی‌کوڵو سینەیی کەرکەر مەکە بەحث

مانای وشە:

تێنە: دێن؛ **جگەر:** جەرگ؛ **سینە:** سینگ؛ **چەپەر:** سەنگەر؛ **کول:** بریندار؛ **کەرکەر:** لەت‌لەت.

پوختەی مانا:

لەسەر کۆنەو لەمژۆڵەکانی یارەوە بەصەد صەد تیر، بەرەو جەرگم دێن. تەنیا سەنگەرو مەتاڵم سنگی بێ‌تین‌و تاومە. دەسا ئیتر خۆت دەزانی برینی جەرگ‌و دڵی‌بریندارو سینگی لەت‌لەت کراوم هەرباسی ناکرێ کە چۆنن.

١٣ شیری ئەلماسی کشینت تو ژلامیع دەخەبەر
ڤەکرت حوققەیی یاقوت ژگەوهەر مەکە بەحث

مانای وشە:

لامیع: بروسکە دەر؛ **لامیع:** تروسکەی هەور؛ **ڤەکرت:** بکرێتەوە.

پوختەی مانا:

لەکاتێکا کەیار قامکی سپی‌و تروسکەداری بۆ سەرکۆنەی ئەویندار، رادەدێرێ، تۆ لات‌وایە، بروسکەی هەور دیاری داوە. ئەگەر لێو بیزێوی‌و ددانی بەرچاو کەوێ ـ کەدەمی وەك قوتوی لەیاقوتە ـ ناشێ تۆ باسی گەوهەر بکەی. چونکە گەوهەر لەبەرانبەر دەم‌و ددانی یاردا، هیچ برەوێکی‌نیە.

١٤ ژشەفەق زوهرە خویابت توبنێ پەروینان
جەبهەتی ئەو بنومێت تو ژمەهو خاوەر مەکە بەحث

مانای وشه:

شەفەق: کەنارەی سوری عاسمان لەئێوارەدا؛ **خویا:** ئاشکرا؛ **بنیٚ:** برٚوانە؛ **پەروین:** ئەستێرەی پیٚرو؛ **جەبهەت:** تویٚلٚ؛ **بـنومیٚت:** بنوێنیٚ؛ **مەه:** مانگ؛ **خاوەر:** رۆژهەلٚات.

پوختەی مانا:

لەلاجانگی یار ـ کە سپیەو نزیك شەوی پرچەو تیشکی سوری رومەتی داوەتەوەو ئەو لاجانگە ـ لە زوهرە جوانترە ـ دیاری بدات، تۆ چۆن دەبیٚ برٚوانیە جوانی ئەستێرەی پیرۆ؟ هەنیەی یار خۆی بنوێنیٚ، کیٚرای دەکەویٚ باسی خۆرو خۆر هەلٚاتو مانگ بکاٚت؟

١٥ لروی یاریٚ دو مەهنەو مەقران‌دینە دمەست
تو ژسەیرا قەمەری طالعو ئەختەر مەکە بەحث

مانای وشە:

نەو: نویٚ؛ **قران:** نزیکی؛ **قەمەر:** مانگ؛ **طالع:** هەلٚاتو؛ **ئەختەر:** ئەستێرە، شیاوی باسە ابراهیم پێغەمبەر، ئەستێرەو مانگو رۆژی دیوە. لای وابوە خودای ئەون. کە دیتونی ئاوادەبن؛ گوتویە ئاوا بوم خۆش ناویٚو داهێنەریان خودای منە.

پوختەی مانا:

تۆ چیتە باس لە هەلٚاتنی مانگو ئەستێران دەکەیو بە بەلٚگەیان دادەنێی؟ وەرە سەیری من کە. من دومانگی تازەهەلٚاتوی یەکشەوە مەستو سیوەنگیم لەنزیك یەکەوە لەروی یاردا دیوە کەئاوا بونیان بۆنیەو گومانم نەماوە کە یار شیاوی پەرستنەو کارم بەباسی مانگو ئەستێرە نەداوە.

ئەستێرەناسان دەلٚێن: ئەگەر دوئەستێرەی بەودملێك نزیك بن، دنیا بەختەوەر دەبیٚ. مەلا دەلٚیٚ نەك دوئەستێرە، من دومانگم لە نزیك یەکەوە دیوە کە مایەی ئەو پەرٚی بەختیاریمە.

١٦ پور ژدیمو خەتو خالان تەخەبەر دایە «مەلا»
نەظەری وەر بدە بەژنیٚ ژموفەسسەر مەکە بەحث

مانای وشە:

دیم: روخسار؛ **وەر:** وەرە؛ **بەژن:** قەدو بالٚا؛ **موفەسسەر:** راوەکراو.

پوختەی مانا:

هۆ مەلا! تۆ زۆر بەتەواوی دەربارەی پەسنی روخسارو خەتو خالٚیyar دواوی. دەوەرە چاوێکیش

لەو بەژنو باڵاشەنگو چەلەنگە بکەو ئیتر ئـەوپەڕی شـیرینکاری خـودات بۆ دەردەکەویۆو نیازت بەوە نامێنیٚ کە دەربارەی داهێنانی بیٚوێنەی خودا مانای کتێبانت بۆ لیٚکدەنەوە.

قصیدەی بیست‌وسێهەم

بازاری جیهان

١ تو سەحەرگە بەتەماشا وەرە بازاری حُدوث
لیٚ‌تە بیٚ‌فائیدە ئازار نەدەت خاری حُدوث

٢ دا ژدل غونچە لەبەك نازكو تەردانە بژیری
ب تەبەسسوم بتەرا بیٚتە ژگولزاری حُدوث

مانای وشە:

حُدوث: پەیدابون، فەیلەسوفان بەدنیا دەڵێن حُدوث، چونکە خوٚی نەبوەو خوا سازیداوە؛ **حـُدوث:** روداو؛ **حدوث:** کارەسات؛ **لیٚ:** بەڵام؛ **خار:** درِك؛ **دانە:** تاقانە، بیٚوێنە؛ **ب‌تەرا:** دەگەڵتو؛ **تەبەسسوم:** بزە.

پوختەی مانای ئەودو بەیتە:

لە دەمی بەربەیانێکدا، وەرە بازاری دنیا بوٚ تماشایە. بەڵام هوٚشت هەبیٚ، بیٚ‌بەهرە ئازارت نەدا درِکی. هەتا بتوانی بەدڵی خوٚت یەکیٚکی جوانی بیٚوێنەی تەڕو ناسك ـ کە لیٚوی خونچە ئاسا تەنگو رەنگ ئاڵە ـ لەگەڵتا بیٚولە گوڵزارا بەرەو رویتوٚ بزەی بیٚتیٚ.

٣ صەد گریهمن ددلن لەو کو چەپو راست دکر
شاهی حوسنی قیدەمیٚ زولفی گریهداری حدوث

مانای وشە:

لەو: لەبەرئەوە؛ **حوسن:** جوانی؛ **قیدەم:** هەرهەبو، بەرانبەری پەیداکراو.

پوختەی مانا:

لەوساوە کە پادشای جوانی خودایی ـ کە ئـەو جـوانیە هەر هەبووەو پێشـینەی نیە ـ زولفـی یارمی بەلای راستو چـەپدا خسـتووەو هەریەك لەو کەزیانە، هەزار چینو گرێی تیٚکەوتوە؛ منی هەژار بەصەد جیٚ دلٚپڕلە گرێمو هاوارمە لەدەست زەمانەو بەو حاڵەش هەر شادو رازیم.

٤ **بل ژسولتانی قیدەم من بـتو ئیقرار نەهن**
گەر لکا بامە نهەن متقەبـو بزماری حدوث

مانای وشە:

بل: بەجگە؛ **سـولٚتان:** دەسـتەڵات دار؛ **تو:** هیچ؛ **کاب:** گوێزنگ؛ **نەهن:** نین؛ **نهـەن:** دانێن؛ **متقـەب:** مەتکەو، ئامرازی کون کردن.

پوختەی مانا:

من کە دڵم داوە بەو جوانیەی یارو صەتان گرێم کەوتوٚتە دلٚ لە دیتنی زولفـی چینچینو پڕگرێی؛ هەربوٚیەیە کە بەجـوانی خـوای دەزانمو لام وایە بەرلە پەیدابونی دنیا، هەر بووەو گوٚرانی بەسـەردا نایە. ئەینا هەرگیز جگە لەخـوا، دڵم نادەم بەهیچ شـتێك کە رودەداو پەیدا دەبیٚ. تەنانەت ئـەگەر گوێزنگم بەمەتکەو کون کون بکەنو بزماریشـی لیٚ داکوتن؛ دڵداری خـوامو هیچـیتر. جـوانی خودا لەروی سەلمادا دەبینم.

٥ **دل ددەریایی قیدەم قافە بـثابت قەدەمی**
گەرچی دایم لـسەریٚ فەرقەمە مینشاری حُدوث

مانای وشە:

قیدەم: هەربو؛ **قـەدەم:** پا؛ **قـاف:** دەیانگـوت چیایەکە دەوری دنیای داوە وبنی لەدەریادایە؛ **فـەرق:** تەپڵەسەر؛ **مینشار:** هەرِە، مشار.

پوختەی مانا:

دڵم لەدەریای ئەوینی ئەو جوانیە خودا نوێنەدا، وەك کێوی قاف خوٚی داکوتاوەو پیٚ داگرە. ئەگەر بێتو بەمشاری کارەساتو روداوەکانی سەر دنیا ـ کە لام هیچە ـ تەپڵە سەریشم شـەق بکـەن؛ نە دەلەرزم، نە لە ئەوین دەس هەڵدەگرم.

٦ **بەڵکو دیوار بـگوٚهبن بـخودیٚ کی بـخودیٚ**
ب تورەنگی نەکری ئەشکەرە ئەسراری حُدوث

مانای وشه:

بەڵکو: بەشکەم؛ **خودێ:** خودا؛ **ئەشکەرە:** ئاشکرا.

پوختەی مانا:

مەلا! زۆرت پێ لێ هەڵێناوە. نەکەی بۆخاتری خودا، بۆ خـاتری خـودا؛ بەهیچ باراندا نهێنیەکانی رویداوەو نهێنیەکانی دنیایە، ئاشکرا کەی. تەقـائەوە دیوار خـاوەن گوێ بێو لێنەزانان قسـەی دڵت لێبیسن.

٧ لەمعەیەك گەر ژکەناری قیدەمێ پورتەوی دەت
دێ ژبەر وێ سەعەتی مەحوبن ئەنواری حُدوث

مانای وشە:

لەمعە: تروسکە؛ **پورتەو:** تیشك؛ **سەعەت:** دەم، کەمترین وەخت، سەعات؛ **مەحو بون:** لەبەین چـون؛ **ئەنوار:** رۆشناکیان.

پوختەی مانا:

ئەو دڵدارەی گەیشـتوتە بارەگای یار؛ نابێ بەهیچ جـۆر ئـەوی لە یاری دەزانێ، نەك لای خـەڵك، بگرە لای خۆشی بیدرکێنێ. چـونکە تەنانەتی ئـەگەر هەر تەنیا تروسکـەیەکیش لە خـەرمانەی تیشکی جوانی یاری ئەزەلی ـ کە خوایە ـ بداتە سەر ئـەم دنیایە، هەرچـەند تیشـكو رۆشـناکی لەدنیایە. لەتاوی ئەو، دەستەو لەجێ لەناو دەچن.

٨ وی بصەد پەنجەرەیان دایە شوعاعا قیدەمێ
گونبەدی عیشقێ لەسەر کورسیێی دەوواری حُدوث

مانای وشە:

وی: ئەو؛ **شوعاع:** تیشك؛ **دەووار:** خولخولە، زۆر بەسوڕانەوە.

پوختەی مانا:

ئەو نهێنیەی کە من دەڵێم نابێ وناشێ بیدرکێنمو خەڵکی لێ ئاگادار بکەم؛ نهێنی لە نێوان خـوداو دڵدارەکانی خودایە کە بریەتین لە: ئەولیا واتا بەفەرمودەی سەعدی:

بولبول دەوەرە فێری ئەوینبە لە پەپولان   نوزەت نەیە باش هەڵبکروزیتو بسوزیت

نەك لام وابێ کە تیشکی هەمیشـە بویی (ئـەزەلیەت) خـودا، بەرپیوارو نادیارە، نەخێر، ئـەو

ڕۆشناکیە لە صەتان ڕۆچنەو دەلاقەوە لەم گونبەزە خولخولەو سەر لێ سوڕماوەی دنیای نەهەتا سەری داوەو بە هەزار جۆر دێتە بەرچاو. بڕوانیە گیاندار یان بێگیان، هەرچی ئافەریدە هەیە، نیشاندەری ئەو تیشکەیە... تەنانەت جوانی دڵبەران، زۆر بە ئاشکرا، ئەو جوانی خودایییە پیشان ئەدات.

٩ تو حُدوثێ وەمەبین قەنج نەظەرکی جارەك
ل ئەساسی قیدەمێ دانییە دیواری حُدوث

مانای وشە:

وە: ئاوا؛ **قەنج:** باش؛ **نەظەر:** ڕوانین، تماشا؛ **ئەساس:** هیم؛ **دانییە:** داندراوە، دایناوە.

١٠ هەرە ئەصلێ خوەو تەرتیبی قیاسی ژێکە
گەر نزانی چیە یەكجار بەری داری حُدوث

مانای وشە:

هەرە: بچۆ؛ **تەرتیبی قیاسی:** بە بەراورد کردن هەرشتە لەشوێن خۆ دانان.

پوختەی مانای هەردوك بەیت:

تۆ ناشێ هەروا بەسەرچڵی بڕوانیو بیر نەکەیتەوە. ئەگەر باش هەر لەم دنیایەو چی تێدایە بە زیتیو وردی بڕوانی، باشت بۆ ڕون دەبێتەوە، کە هیمی دنیاو ڕوداوەکانی کە ڕودەدا لەسەر خواستی خودای، هەربووەو هەر دەبێ، دامەزراوەو خۆبەخۆ پەیدا نەبوگە. جا ئەگەر هەتا سەرچاوە پێدا بچیو بەراوەردێکی ورد بکەیتو بەباشی هەر شتەی هەیە بەریەوە سەر بنچینەکەی ئەوسا بۆت ڕون دەبێتەوە بەری داری دنیای فانی لەچیو لە کوێوە هاتوەو سەرەتای بە چیەوە بەندە.

١١ ئاتەشێ عیشقێ شبێ زێڕ وجودێ حەل کەت
هەیە مومکین نەفرت زەیبەقی فەڕراری حُدوث

مانای وشە:

ئاتەش: ئاگر؛ **حەل:** توانەوە؛ **شبێ:** وەك؛ **زەیبەق:** جیوە؛ **فەڕرار:** زۆر بزۆزو دانەسەکناو.

پوختەی مانا:

هەروەك چۆن زێڕ لە بۆتەدا، لەسەر ئاگر دەتوێتەوە؛ ئێمەش بەتینی ئەوینی یاری خۆمان

تواوینەوەو خشتو خاڵی خۆشەویستی دنیایی‌مان ـ کە وەك جیوە بۆ هیچ کەسێ ئۆقرە ناگریۆ لەناو دەستاندا رادەکا ـ لەکۆڵ کەوت. دیارە تینی ئاگرێکی زێڕی پێ بتاوێتەوە، جیوە هەر خۆی لەبەر ناگرێ.

«نالی دەربارەی دەس لەدنیا بەردان، بۆ دڵبەرەکەی فەرمویە:

بۆتۆ کە بیکرو تازەو وەکو حۆری جەننەتی قەیدی چی‌یە عەجوزەیی دنیا بدەم تەڵاق؟

١٢ الله الله کو دعومرێ خۆە توجارەك نەبهی
چصەدا تێتە ژوی گونبەدێ دەوواری حُدوث

١٣ تو ژبەر پەردەیی وەهمێ وەرە دەر تا ببهی
چنەوا تێتە بصەد نەغمە ژ ئەو تاری حُدوث

مانای وشە:

تو جارێك: هیچ جاران؛ **نەبهی:** نەبیسی، نەت‌بیست؛ **وەهم:** خەیاڵی پوچ؛ **نەوا:** ئاواز؛ **نەغمە:** هەوای موزیك؛ **وەتەر:** ژێ تارو کەمانو کەمانچە؛ **الله الله:** وشەی سەیر مانە واتا؛ زۆر سەیرە.

پوختەی مانای هەردوك بەیت:

کابرای بێ‌خەبەر لە دەردی دڵی ئەویندارانی جوانی خودایی! زۆر پێم سەیرە، کە لەبەر سوڕ خواردنت، لەناو ئەم گونبەزە سوڕدەرەدا ـ کە دنیایەو هیچ مانو بەقای بۆنیە، وا کەوتویە ناو گێژی خەیاڵاتەوە، گوێچکەی دڵت کپو کەڕەو هیچی بەکەڵك نابیسی. وەرەدەر لەناو خەیاڵات، ببیسە چەند هەواو دەنگی هەمە جۆر. کە حیکایەت لە گەورەیی‌و جوانی بێ‌وێنەی یار دەکا، لە ژێ کەمانچەی دنیایە دێتە بەر گوێ. من دەیبیسم تۆ نایبیسی. بەراستی زۆرم بەزەیی بەتۆدا دێ‌و سەیرماوم.

١٤ حالو موستەقبەلو ماضی دخوەدا تێك یەکن
صوبح مەوجودە بعەینی خوە دئیڤاری حُدوث

مانای وشە:

حال: ئێستە؛ **موستەقبەل:** ئایندە؛ **ماضی:** رابردو؛ **تێك:** تێکڕا؛ **عەینی خوە:** بێ زیادو کەم، تەواو پڕبەپڕ.

پوختەی مانا:

لەو شوێنەدا کە ئێمەی دڵدار گەیوینێ، ئایندەو رابردەو ئێستای تیا نەماوە. بەرەبەیانو ئێوارەو

درەنگو زو، لە بەرچاوی لەدڵداری بێ ئاگایان هەیە. لای ئێمە بەیانو ئێوار، هەر یەکێکەو لەبارەگای یار، حیسابی کاتو ساتو بەیانو ئێوارێك نیە. پێغەمبەری خوا فەرمویە: «لەکن خودا، بەیانیو ئێوارە نیە» وادیارە مەلا ئیشارەی بەو فەرمودەیە کردوە.

١٥ **راستو چەپ گاڤو سەعەت هەر لمە ئەوداتینت**
ذوالفقاری قیدەمیٚ حەیدەری کەرراری حُدوث

مانای وشە:
گاڤ: کات؛ **سەعەت:** دەم؛ **ذوالفقار:** شیرە دو دوخەکەی بەناوبانگی ئیمام عەلی؛ **حەیدەر:** شێر؛ **کەررار:** ئەوی زۆر بادەداتەوە سەر دوژمن. چەرخی؛ **حەیدەری کەررار:** نازناوی ئیمام عەلی بوە.

پوختەی مانا:
ئەوانەی تانەی نەزانی لەچاوی دڵیان پەڕیوەو بەرەو خودا سەر دەکەون؛ قسەکانیان دوتۆمەنو یەکترناگرن. بە دەردی سەعدی گوتەنی: گا یەکجار باڵا نشینم. گاپشتی پای خۆم نابینم. دەمێك لە گەشەی سەرخۆشی بەبەختی خۆیان دەنازن. کاریان بەدنیاو قیامەتو بەهەشتو دۆزەقیش نیە. لە هەموشت باڵاترن. دەمێك دێنەرێکی هەردیو دەردی دڵیان لەزەمانە دەس پێدەکا؛ هەژارانە دەیکەن بەنوزەو کروزەو خۆ بە گوناهبار دەزانن‌و دەترسن نازیان بشێوێ.
جا کە مەلا لە شیعرەکانی پێشویدا، دەگەڵ سەرچاوە تێکەڵەو لە نهێنی تایبەتی شارەزا بوەو زێڕی قاڵەو جیوەی دنیای لەلابایە. لەم بەیتانەی ئایندەدا جورێتر خۆ نیشان دەداو بەئاخەوە پێمان دەڵێ:
هەروەك چۆن ئیمامی عەلی بەشیرەکەی دەکەوتە جەستەی دوژمنان؛ دنیاش لەراستو چۆپەوە ئاوا دڵو گیانی منی وەبەر شیری بەڵا داوە.

١٦ **راستو ئەڤرازو نشوڤیٚ مەبوارن یەکو یەك**
لیٚتنیٚ ویٚ لمەبو دائرە بەرواری حُدوث

مانای وشە:
راست: دەشتایی؛ **ئەڤرازو نشوڤ:** هەورازو نشێو؛ **بوارن:** بورین؛ **یەکو یەك:** یەکی یەکی؛ **دائرة:** جەغز؛ **بەروار:** گەوە، رێگە لەقەدی چیا.

پوختەی مانا:
هیچ هەورازو نشێوم هەڵنەبواردوە، کە پێیاندا رانەبورم. تەنیا گەوەی دنیا ماوە کە وەك جەغز،

دەناوی‌دا هەڵدەخولێمو قەتیس ماوم.

١٧ دیٚ لقەلبیٚ مە چەدەت لامیعە یا ئیسلامی
کو لجانیٚ خوە مەخەف بەستی‌یە زوننارێ خُدوث

مانای وشە:

لامیعە: تروسکەدەر؛ **خەف:** بەنهێنی؛ **زوننار:** پشتێندی گاورانە.

پوختەی مانا:

دەسا ئێمەی کە بە رواڵەت ئیسلامین‌و لەبنەوە زیننارێ دنیاپەرستی‌مان لەپشتایە، چۆن بەئـاوات‌و تەمابین کە وەبەر تیشکی بی‌گرێی ئیسلامەتی راست بکەوین؟

١٨ رەنگ‌و ژەنگیٚ حەدەثیٚ نەقشی خُدوثیٚ مە ددل
بدە بەر رەندشی عیشقیٚ ئەوە قەصصاری خُدوث

مانای وشە:

حەدەث: روداو؛ **رەندش:** رەندە، چڵکبەر؛ **قەصصار:** گازر.

پوختەی مانا:

لە روداوە کارەسا تەکانی دنیا، دڵمان ژەنگی هەڵێناوەو رەنگی زۆر خراپ گۆراوە. چار هەر ئەوە بە دەس ئەوینی بسپێرین کەبۆمان خـاوێن کاتەوە. ئـەوین بۆ دڵ وەك گازرە بۆ پارچـەی چڵکـــن‌و گەمار.

١٩ جان لسەر دەستیٚ نهایی درّیا جانان‌دا
روح صەف‌صەف کو قەوەستانە دبازاری خُدوث

مانای وشە:

نهایی: داندراوە؛ **جانان:** یارو دڵبەر؛ **قەوەستان:** راوەستان.

پوختەی مانا:

لەکاتێکـا کە هەمو گیانێك دەیەوێ لەبازاری جیهـان‌دا بمێنێتەوەو ریزبەریز لێی راوێـستاون؛ من گیانم والەسەر دەستم کە لە ریگەی یاردا بیدەمو خۆم لەدنیا رزگار بکەم.

۲۰ دیٚ ژغەفلەت برەتن سایە زەوالیٚ ئەی دل
رونەنیٚ داتو ئەمانەت لسیهاداری حُدوث

مانای وشە:

دیٚ: ویٚدەچیٚ، رەنگە؛ **غەفلەت:** نەکاو؛ **برتن:** بروات؛ **زەوال:** لادانی رۆژ لە ناوەندی عاسمان؛ **رونەنیٚ:** دامەنیشە؛ **ئەمانەت:** خاترجەمی، دەغیلە؛ **سیها:** سیٚبەری.

پوختەی مانا:

دڵی سەرچڵو سەرەرۆ لەوانەیە لەنەخـافڵ سـیٚبەری جـەنگـەی نیوەرۆی ژیانی دنیاییت برەویٚو بکەویە ئاسۆی رۆژپەری بەرەو نەمان. دەغیلە هەرگیز خاترجەم لەبن سیٚبەری دنیادا رۆمەنیشە.

۲۱ تو ژفەصلیٚ وەرە ئەصلیٚ کو دڤیٚ دەیری خەراب
دا نەبی مەرکەبی جەهلیٚ تو دبن باری حُدوث

مانای وشە:

فەصل: جیایی؛ **ئەصل:** رەگەز؛ **دەیر:** نویٚژگەی رەبەنانی خاچپەرست؛ **خەراب:** ویٚران؛ **مەرکەب:** ئـەوی سواری دەدا، بارەبەر.

پوختەی مانا:

تا لەم دنیا ویٚرانو بەقـورٚیٚ گیٚراوە، بیٚدەرەتانو گیروٚدەی؛ وەك بارەبەر لە ژیٚر باری نەزانی دای. بادەرەوە سـەر رەگەزو سـەرچـاوەتو واز لەم جیابونەوەیەت بەهوٚی دنیاوە بهیٚنە تا لەبنبار قـوتار ببی.

۲۲ دا نیگاری خوە بـصەد رەنگی ببینی ئیروٚ
وەرە جارەك بکە سەیریٚ تو دئەطواری حُدوث

مانای وشە:

نیگار: جوانی دڵبەر؛ **سەیر:** تماشا؛ **سەیر:** گەشتو گەرٚان؛ **طەور:** بار، حاڵەت؛ **طور:** کیٚویٚکە لە سـارای سینا.

پوختەی مانا:

ئەم دنیایە هەرچەندە زۆر خراپیشەو بەخـەرابە دیٚتە حیسـاب؛ بەڵام باری زۆر لە باریٚسـی تیٚدایەو چیای توریش ـ کە موسا لەویٚ دەگەڵ خوا دەئاخاوت ـ لەم جیهـانەس. توٚ گەرەکتە یاری خـوٚت

ئەمڕۆ بەصەت ڕەنگ بێتە بەرچاو، خۆت ئامادەی گەشتێکی موسا ئاسا کەو بگەرە توری سینایە.

٢٣ تو بحالێ مە دزانی چی‌یە هەر لەحظە «مەلا»
مە ددل تێت‌و دەرت خەنجەری غەدداری حُدوث

مانای وشە:

لەحظە: چاوتروکانێك؛ **غەددار:** بێ ئەمەگو بەڵێن شکێن.

پوختەی مانا:

مەلا! گەرەکمە پێت بڵێم من چۆنم‌و دەردم چەندە. لەهەر چاوتروکانێکدا، خەنجەری دنیای بێ بەڵێن دەناو دڵما دێت‌و دەچێت، تێی دەچەقێت‌و دەردەچێ.

قصیدەی بیستوچوارەم

سەولی ناز

١ شمشادی خەرامو سەروی غەنناج
جانان دبرت بـعیشوە تاراج

ماناى وشە:

شمشاد: داری‌شمشاڵ؛ **سەرو:** داری سەوڵ؛ **خەرام:** لەنجەو لار؛ **غەنناج:** زۆر بەناز؛ **عیشوە:** قـەمزەو ناز؛ **تاراج:** تاڵان.

پوختەی مانا:

ئەو بەژنە بەلارو لەنجەو زۆر بەنازە، کە لە سـەوڵو شـمشاڵ دەکا؛ بە سـیلەی چـاو داگرتنو ناز فرۆشتن گەلە گیان بەتاڵان دەبات.

٢ من دی سەحەرێ دخوابی مەستی
بێ دەنگ تەزەرو، لال دورراج

ماناى وشە:

خواب: خەو؛ **تەزەرو:** باڵدارێکی پنۆك پنۆکی کللکدرێژە؛ **دورراج:** پۆر.

پوختەی مانا:

من لە بەرەبەیانێکدا، کە هێشتان پۆرو تەزەرویش، لالو پاڵبونو بۆخـوێندن وەخـۆ نەکەوتبون؛ یارم دیت کە هێشتان خەواڵویی شەو، بەری نەدابو.

٣ بشكفت ژغونچە نیرگزا مەست
بو فەرق ژسەر قەدیفە دیباج

٤ جەبهەت کەشفی ژصوبحی صادق
نوریٚ کو قەدا لسەر شەبی داج

مانای وشە:

فەرق: جیایی؛ فەرق: تەپڵەسەر؛ قەدیفە: پارچەی مەخمەر؛ قەدیفە: گوڵێکە؛ دیبا: پارچەی ئاوریشم؛ جەبهەت: تویٚل؛ صوبحی صادق: بەیانی رون؛ نور: روٚشنایی؛ نور: گولٚ؛ داج: تاریك.

پوختەی مانا:

یار کە مەستی خەواڵو بو، چاوەکانی ـ کە وەك دو نێرگزی مەستن ـ بەروی گوڵزاردا هەڵێنا. پارچەی ئاوریشمی سەرپوٚشی لەسەر ناوچاوانی لادا. لەخوٚشی ئەو دیمەنەی ئەو، نێرگز چاوی داپچراندو لە خونچەییەوە بوبە گولٚ. گوڵی قەدیفەی رەنگ ئاڵیش بوٚ لاسایی ئەو روخسارەو بوٚ دیداری، خوٚی لە سەرپوٚشی گەڵای شین، رزگار کردو هەمولا دەبەژنی ڕاماین. روناکیو صافی هەنیەی یار کە دەرکەوت، تاریکایی شەوە زەنگی لەبەررەویو بەیانی رونی وەدەر خست.

٥ ئەلماسی نومانە شوبهی میصری
دانین جەگەریٚ مە دل کر ئاماج

٦ نەسرینو بنەفشە تەووزاندن
ماوەرد درەشاند شوشەیی عاج

٧ جوهتی حەبەشان بـطُرْفَةُالعَیْن
ئانی قەدەرەك ژئەسپەهان باج

مانای وشەی ئەو سیٚ بەیتە

نومانە: نواندیان؛ میصری: شیری میصری کە بە تیژو جەوهەر دار بەناو بانگە؛ دانین: دایان گرت، هاتنیٚ؛ ئاماج: نیشانە؛ نەسرین: گوڵێکی زوٚر سپیە؛ تەووزاندن: رازاندنەوەو رێكو پێك کردن؛ ماوەرد: گوڵاو؛ رەشاندن: پرژاندن؛ شوشە: گوڵاودان؛ عاج: ئێسکی ددانی فیل؛ جوهت: جوت؛ حەبەش: خەڵکی حەبەشە؛ طُرْفَةُالعَیْن: چاو تروکانێك؛ طرفە: جوانو لەبەر دڵان؛ عەین: چاو؛ ئانی: هێنای.

پوختەی مەبەست:

دیمەنێکم دێتە بەرچاو:

مەلا دوای نوێژی بەیانی ـ کە دنیا زۆر ماتو کشە ـ لە مزگەوت دەرکەوتوە، گەشتێك دەکا... بەگیانو دلْ، چاوی دلْو گیانی چاوی، بەرەو شانشینی کۆشکی سەلمای گراوی، دەڕوانن. لەپڕ پەنجەرەی هەیوانی روبە باخچە، دەکرێتەوە، یار خوێەتی، چاوی هێشتان مەستی خەوە، بەژنو باڵای بەرزو تەرزی، تلْدەدا دەلەرێتەوە. چاوێك بە گوڵاندا دەگێڕیو بزەیەك دێتە سەر لێوی. کارەکەرێك ئاوێنەو شانەو گوڵاودانو کلو کلتوری بۆ دێنیو لەسەر کورسی روبەروی دای دەمەزرێنێ، کە خانم خۆی وەرازێنیو لە داهێنانی پەلکەی شۆڕ، دڵی دنیا بشۆرێنیو بشێوێنێ.

کەزی دادێن، لەلادانیان، لاجانگی سپی دەنوێنێ. بە کلچوك چاوان دەرێژێ. دەستێك بە بروٚیاندا دێنێ. کڵاو زێرێکی پڕ پەرەنگ لەسەر دەنێ. بەسینگو بەرۆكو کەمەر، چەند لیزگە لە زێڕو گەوهەر، سەربەرزو بەختەوەر دەکا. لە وێنەدانی ئاوێنە، خۆیشی عاشقی خۆی دەبێ. جا واوەیلا لە مەلای دلْ برینداری ئەوینداری دورە هومێدو هەژاری پاكو بێگەرد! لەم کاتەدا، چی بەسەر دێت؟ سەرچاوەی شیعر دەجۆشێ، فیچقە دەکا. مەرەکەفو قاقەزو قەڵەمی ناوێ. ئەشکی سورو بژانگو پەڕەیدلْ، هەیە. دەبابزانین لەم سێ بەیتەو بەیتەکانی ئایندەی ئەم قصیدەدا، ئەو دەڵێ چی؟

برۆ ـ کە وەك شیری میصری بەکەوانەن ـ بەمشتو ماڵی سەرپەنجەی وەك ئەڵماسی تیژیان لێهات. دڵمی کردە نیشانەیان، جەرگیشمیان پارەپارەکرد. لاجانگی سپی زێوینو کەزیە رەشو بۆنخۆشەکەی، خونچەی نەسرینو وەنەوشەی پێ گەشاوەو پشکوتنو بۆ دیداری دەستێکیان بەخۆدا هێناو رازانەوە. گوڵاودانی عاج، لە تاوی لاجانگو مەچەکی سپیو بۆنی خۆشی بسکی خاوی، لیکاوی لەدەم دەپڕژا. کل فرۆشانی ئیصفەهان ـ کە بەکلچاکی ناودارن ـ لەوە ترسان، چاوی رەشی بێ سورمەی یار ـ کە بازاری کلە سوبحانیش دەشکێنێ ـ برەوی سەودایان بەرێ. ملیان بۆ خوڵامی چەماندو بونە باجدەری چاوانیو لە چاو تروکاندنێکا سەرانەیان گەیاندە لای ئەو دو حەبەشیە مەستانە. ئەگینا نەکەزیەکانی کاریان بەعەطرو گوڵاوەو نە چاوە مەستە کانیشی کلیان دەوێ. بۆنی خۆشی خودادادەی، بسکی خاویو رەنگی لە ئەزەل دارژاوی جوتە چاوی، هیچ کارێکیان بە دەسکردی بەندەی خوداوە بەند نیە.

٨ سیما کو نوما نەما لهش سیم
سیماب ژخەجلە مایە رەجراج

٩ میرئاتی سکەندەری لپێشە
(بحرُو لهاالْعُکوسُ امواج)

١٠ دۆرا قەمەرێ ژبەر شەفەقدا
کو سپێدە لفەرقێ سەر نها تاج

ماناى وشه:
سيما: كەسم؛ **هش:** هۆش؛ **سيم:** زيو؛ **سيماب:** جيوه؛ **خەجله:** شەرمەزارى؛ **رەجراج:** بەلەرزە؛ **ميرئات:** ئاوينە؛ **سكەندەر:** دنيا گريكى بەناوە، دەلين ئاويتەيەكى هەبوه، هەمو دنياى نيشان داوە؛ **عكوس:** وينە دانەوە؛ **ئەمواج:** شەپول گەل؛ **دوّر:** دەورە؛ **شەفەق:** روّشنايى ئاسو لە ئيوارەدا؛ **سپيدە:** بەربەيان؛ **نها:** داينا.

پوختەى ماناى ئەو سى بەيتە:
كەسمو بيچمە رەزاسوكو رازاوەكەى، كە ديارى دا؛ زيو لەتاوان، لە هوش چو، سپى هەلگەرا. جيوە لەشەرمى لەرينى بەژنو بالاى، لە رەوتو لارو لەنجەدا، لەرزى ليهات. ئاوينە كە وينەى جوانى بيوينەى هەمو دنياى ئەدايەوە؛ دلى كەوتە شەپولدانو شەپولى جوانى دەويدا، ببوە توفانو فەرتەنە. سپيايەتى بەرەبەيان، بە ديمەنى ئەوناسكە سپيە لە خوشيان، بە سوپاسەوە قەدەمى وەك تانج نايە سەر. تەنانەت روناكى ئاسوى ئيوارانيش، لە عەييەتان، روژو شەوى لى گوڕابو. چوبو دەورى مانگى دابو، كە هيچ نەبى، كەموسكەيەك وەك روخسارى يار دەنوينى. مەبەستى مەلا ئەوەيە؛ بريقەى كلاوزيڕەكە لە دەورەى سەرو سيماى يار، وەكو روناكى ئاسوبى لە دەورى مانگى چاردەدا ديتە بەرچاو.

١١ چەرخە، فەلەكو مەلەك دبازن
(شمسٌ وكواكبٌ وابراج)

١٢ زوهرە بقيرانى قابەقەو سەين
(والنّجمِ اذا هَوىٰ بِمدْراج)

١٣ دەنگى مەلەكان زميهنە زەمزەم
ئەرواح ژعيشقى تينە ميعراج

ماناى وشە:
چەرخ: عاسمان؛ **چەرخ:** كوزى هەلپەركى؛ **فەلەك:** عاسمان؛ **فەلەك:** زەمانە؛ **مەلەك:** فرشتە؛ **بازين:** سەماكردن، لەيزتن؛ **شەمس:** خور؛ **كەواكب:** ئەستيرەگەل؛ **ئەبراج:** ريبازەكانى ئەستيران؛ **قيران:** نزيك بونەوە؛ **قاب:** ئەندازە؛ **قابەقەوسەين:** ئەندازەى ژىكەوانيك؛ (يان، ئەندازەى دودەست لە پەنجە تا هانيشك)؛ **نەجم:** ئەستيرەكوى پيرو؛ **هەوى:** داكەوت؛ **مدراج:** پلەپلە؛ **زميهتن:** گالەگال كردن؛ **زەمزەم:** ويرە وير، زەمزەمە؛ **زەمزەم:** بويسە؛ **زەمزم:** گورەو هەرا؛ **تينە:** دينە؛ **معراج:** بەرەو سەر كەوتن.

پوختەى مانا:
مەلاى ئيمە كە لە بوتەى ئەوينى خوداناسيندا، قال كراوەو پاليوراوە؛ لەپڕ دلى دادە خوربىو

هۆشی گیانی لەسەیری جوانی سەلمایە ـ کە پاژێکی زۆر وردیلە لە دەریای جوانی خودایە ـ رادەپەڕێو خوڕەی سەرچاوەی دێتەگوێ. حاڵی لێ دێ. هەمو نهێنی پشتپەردەی خاكو ئاوی ئەم زەمینەی دێتە بەرچاو. چیبیینێ؟ نەك هەر ئەو لەجوانی خودای جوانیدەر بە سەلماکەی ئەو، سەر خۆشەو دڵی دەجۆشێ؛ بگرە هەردو عاسمانو هەرچی لە ناویاندا هەیە، کەوتونە خۆشیو زەمزەمەو هەڵپەرکێو بەزمو دیلانە. فەرمویەتی:

کۆزی هەڵپەرکێو سوردانە، عاسمانو فرشتەکانو رۆژو ئەستێرەو بورجەکان، سەما دەکەن، زوهرە، بەدەم هەڵپەرکێوە نزیك بوتەوە لە پیرۆ. ئەستێرەی کۆش، بەسەماوە پلەپلە بەرەو ئەو بەیانە جوانە، دادەکەوێ. پۆلپۆل فرشتە لێك کۆنو هەرایانە، گاڵەیانە، ناڵەیانە، هەڵدەپەڕن، دادەپەڕن، بە ویرەویر، بە دەنگی قەو پەسندی ئەو جوانیە دەدەن. هەمو گیانێکی بەختەوەر، بەرەو تیشکی جوانی خودا، بوسەر کەوتن ملە دەکەن. گەرەکیانە زوی بگەنێو سەیری بکەن.

«سەعدی»ش لەمبارەدا دەڵێ:

گەڵای شینی داران لەکن پیاوی وشیار لەپەسنی خودا هەر پەلەی دەفتەرێکە

شیاوی باسە، مەلا لەم چەند بەیتانەدا، میعراجی پێغەمبەریشمان، بۆ باس دەکا. کە چۆن لە گەڕانەوەیداو گێڕانەوەی ئەو سەفەرەی کافر باوەڕیان نەدەکردو عوتبەی کوڕی ئەبولەهەبی زاواشی، زۆر بێعەدەبانە دواندیو گوتی: بڕوات بە ئەستێرەو خوای ئەستێرانیش نەماوە... خودا سورەی «نەجم»ی ناردو لەسەر راستی روداوەکەی ئەو سەفەرە، هەر بە ئەستێرە سوێندی خواردو فەرموی:

«سوێند بە پیرۆ لەوکاتەدا دادەکەوێو بەرەبەیان ئاوا دەبێ. ئەو هەواڵەو نە گومبوە، نەگومرایە. لەخۆیەوە قسە ناکا. هەرچی دەیڵێ لەخواوەیەو فرشتەی زۆر تواناو بەهێز فێری دەکا... ئەو فرشتە وەحی بەرە. لە ئاسوگ خۆی نیشاندەوو لەپاشانیش بە ئەندازەی ژێکەوانێو نزیکتریش، خۆی لێ نزیك کردۆتەوەو فەرمانی ئیمەی پێداوە.»

مەلای خواناس کە لە حاڵاتی جەزمەدا، زۆر نهێنی گرینگی ئاشکرا کردون. سور دەزانێ لەوانەیە وشکەسۆفی کە سەریان لەهیچ دەرناچێ؛ بڕوانەکەن. بە بزەی پڕ بەزەییەوە فەرمویەتی:

١٤ دل بەحرە ئو صەدهەزار مەوجن
زاهید چخەبەر ژبەحری مەوواج؟

ماناى وشە:

زاهید: تەرکەدنیا، لێرەدا مەبەست وشکە صوفیيە؛ مەوواج: زۆر بە شەپۆل.

پوختەی مانا:

دڵی منی پێگەیشتوی تێگەیشتو، وەك دەریایەو لە صەد هەزار لایەنەوە، شەپۆل دەدات.

وشکەسۆفی ـ کە لەسەر خۆڵ مەلە دەکا ـ خەبەری لە دەریا چی‌یە؟! «نالی» دەڵێ:

بڕوانە وشکە صۆفی بو رەقصی بە هەروەلە   دیسان لەبەحری وشکی هەوا کەوتە پێ مەلە

١٥ بوری‌و بەغەنجەکی «مەلا» کوشت

ئەو غونچە لەبا دەلال‌و غەننج

مانای وشە:

بوری: رابرد؛ **غەنج:** ناز؛ **دەلال:** بە عەرەبی نازەو بە کوردی جوان چاکە؛ **غەننج:** زۆر بەناز.

پوختەی مانا:

دیارە مەلا بەئەمەگە. چاکەی سەلما، لەبیر ناکا کە بەو دیدارەی بەیانەی لانەی دڵی، شێواندوەو گەیاندویەتە ئەو حاڵەی کە زۆر نهێنی گرینگی بۆ دەرکەوێ، دەڵێ: ئەویارە دەم بیچکەڵانەی لێوئاڵەی لەبەردڵانە، لەو تولحی بەرەبەیانە، بەنازەوە هات رابردو مەلای هەژاری لەگیان کرد.

قصیدەی بیستو پێنجەم

«سەروەری جوانان»

١ دل ژعیلاجیٚ کو بدەرکەت میزاج
دیٚ ژلەبی نوش عەطابت عیلاج

مانای وشە:

عیلاج: دەرمان؛ **عیلاج**: چارە؛ **نوش**: رەواقی هەنگوین؛ **عەطا**: بەخشین.

پوختەی مانا:

دڵێك کە نەخۆشی بگاتە دەرەجەیەك کە بە هیچ کەس دەرمان نەکرێت. لە لیکی رەواق ئاسایی لێوی تەنکی‌یار چارەی دێت.

٢ ئایینەیی جامی جیهان‌بینی جەم
بادەیی لەعلینە دجاما زوجاج

مانای وشە:

جام: پیاڵە؛ **جام**: شوشە: **جام**: ئاوێنە؛ **جیهان‌بین**: دنیابین؛ **جەم**: ناز ناوی پاشایەکی کۆنی ئێرانە کە گوایە پیاڵەیەکی هەبوە هەمو دنیای تێدا دیوە؛ **بادە**: مەی؛ **زوجاج**: شوشە.

پوختەی مانا:

بادەی ئاڵ بە رەنگی لاڵ، کە دەناو پیاڵەی شوشە بکرێ؛ دەبێتە پیاڵەکەی جەم کە خۆرەوەی هەمو شتی دنیای فراوانی دێتە بەرچاو.

٣ ژاقی حەیاتێ بمەدا شەربەتەك
زیندە کرین ما ژعەدورا نەشاج

مانای وشە:

ژاوی: لەئاوی؛ **عەدو:** دوژمن؛ **نەشاج:** گریانو شیوەن.

پوختەی مانا:

مردبوم، یارم لە ئاوی ژیان ـ کە مەیەك بو، لیکی وەك رەواقـی خـۆی تێدابو ـ کە شـەربەتێکـی دەرخوارد دام، زیندو بومەوەو گریانو شینو قورپێوان هەربۆ دوژمنان مایەوە.

٤ بەندکرم گەرچی شبی فیل بوم
سیم بەری ساعیدو بازو ژعاج

مانای وشە:

ساعید: قۆڵ؛ **بازو:** باسك.

پوختەی مانا:

منێك کە بەلای خـۆمەوە، لە هێزو پێزو توانا دا، خـۆم بە هاوتای فیل دەزانی؛ کەچـی ئـەندام زێوینێکی قۆڵو باسـك سپیواشـی بەرەنگـی ددانی فیل، گرفتاری خـۆی کردمو بەندو پێوەندی کردم. «نالی» دەڵێ:

ئەلا ئەی ئاسکی ناسك بەباسك   شکاندت گەردنی صەد شێری شەرزە

٥ ئەختەری ئیقبالو مەهی بورجی بەخت
میهری سپهرێ کەمەرو تەختو تاج

٦ کوس‌کو هەنگافت بشاهی لتەخت
پادشەهان نەقدی رەوان دان خەراج

٧ خوسرەوی شیرینی لدەر بەندی حوسن
سیم بەران لازمە لێ موهرو باج

مانای وشە:

ئەختەر: ئەستێرە؛ **ئیقبال:** بەخت؛ **میهر:** خۆر؛ **میهر:** خۆشەویستی؛ **سپیهـر:** عاسـمان؛ **کوس:** تەپڵ؛

هەنگافتن: لێدان؛ **رەوان:** رەواج؛ **رەوان:** گیان؛ **خوسرەو:** پاشا؛ **شیرین:** جوان‌و لەبەردڵان؛ **شیرین:** ژنی خوسرەوی پەروێز، کە فەرهاد لەسوێی‌مردو لە دەربەندێك کۆشکی هەبو کە جێگەی ئێستا شارێکە لە کوردستان، بەناو قەسری شیرینەوە؛ **موهر:** مۆر.

پوختەی مانا:

یارە جوانکیلانەکەی من، بەراستی دەکرێ بەپادشای هەمو جوانانی سەر زەمین دابندرێ. ئەستێرەی بەودم وپیت‌و مانگی بورجی بەختەوەری، بونە کەمەری زێڕینی‌و تەختی لەسەر رۆنیشتنی. خۆر لەعاسمان بەئاواتە، وەك تانج لە سەر سەری ئەوبێ. یاری‌من کە گەیشتە سەر تەختی پادشایەتی جوانان‌و لەخۆشیان تەپڵیان بۆکوتا. پادشایانی دنیا، تێکڕا ئامادەیی خۆیان شاندا کە نەغدینەی گیانی خۆیانی بە شاباش‌و باج بۆ بەرن. ئەو جوان‌و لەبەر دڵانە کە لە دەربەندی جوانی‌دا، هەر بۆ خۆیەتی‌و هیچ کەس‌نا. پێویستە ناسك ئەندامان بەدەستی گەل نامەی خوڵامی‌و بەندەیی بۆ مۆرکەن‌و سەرانەو پیتاکی پی بدەن.

٨ **سککەیی شیعرامە بەناڤێ تەهات**
لەو بـعەیاری دجهان‌دا رەواج

مانا:

شیعری ئێمە ـ کە سکەکەی بەناوی تۆوە لێدراوە ـ بۆیە بەعەیارتەواوی لە هەمو دنیا ناسراوەو پەرەو برەوی وا زۆرە.

٩ **ئابی رەوان من دیە شیعرا «مەلا»**
(یُنْکَرُ لِلماء لِسوءِالْمِزاج)

مانای وشە:

من‌دیە: من‌دیتومە؛ **یُنْکَرُ:** ئینکار دەکرێ؛ **للماء:** بۆئاو؛ **لِسوءِالمِزاج:** لەبەر بەد میزاجی.

پوختەی مانا:

من دەبینم شیعری مەلا بەرەوانی، وەك ئاوی کانی رەوانەو هەتا بڵێی‌خۆش‌و جوانە. کێ دڵی لەئاو ببێزێ دیارە بۆخۆی لەپاڵە خۆی‌دا نەخۆشەو هیچ تاوانێکی ئاو نیە.

قصیدەی بیست‌و شەشەم

مەی چارەیە

۱ دیسا ژنو بیٚ‌حاله دل ساقی وەرین جاما زوجاج
موشتاقی خەمرا ئاله دل لیٚ خوٚشی ئانی بت میزاج

مانای وشە:
ژنو: سەرلەنویٚ؛ وەرین: بهیٚنە؛ زوجاج: شوشە؛ موشتاق: بەتاسە؛ خەمر: بادە؛ خوٚش: ساغ؛ ئانی: دەس‌بەجیٚ؛ میزاج: تەبیات.

پوختەی مانا:
مەیگیٚر! بەو پیاڵە بلورینەی خوٚت سا بادەیەکم بوٚبیٚنە، وا سەرلەنویٚ، دڵ بیٚ‌حاڵەو ئارەزوی بادەی ئاڵ دەکا. هەر بمگاتیٚ، دەس‌بەجیٚ دڵ‌و تەبیاتم ئازاو ساغ‌و خوٚش دەبنەوە.

۲ ساقی کو دیم مەهوەش بتن کاکول ژشیڤا رەش بتن
قەرقەف بلا ئاتەش بتن ئەم دیٚ بوی دل کین عیلاج

مانای وشە:
دیم: روخسار؛ مەهوەش: مانگ ئاسایی؛ شیڤارەش: شەوی تاریکی ئەنگوستە چاو؛ قەرقەف: بادە.

پوختەی مانا:
ئەگەر مەیگیٚر وەك مانگ جوان‌بیٚ‌و کاکوٚڵی وەکو شەوەزەنگ رەشی توٚخ بیٚ؛ بائەو مەیەی دەماندا‌تیٚ، وەك ئاگر جەرگ سوتیٚن بیٚ. گویٚ نادەینیٚ و دەردی دڵمان دەرمان دەکا.

٣ دا ئەم بوی دل حەی بکین پیّ سینە داغو کەی بکین
صەد مەنزلان پیّ طەی بکین ئەودیّ دسەیریّ کەت رەواج

مانای وشە:

حەی: زیندو؛ **کەی:** داغ؛ **طەی:** پێچانەوە؛ **سەیر:** رۆیشتن؛ **کەت:** دەکا؛ **رەواج:** برەو.

پوختەی مانا:

مەیگێڕ! بادەی ئاگرینمان پیّ ببەخشە، تا دڵمان زیندو کاتەوە. سینەو هەناومان، داغ بکـا. مەی دەستی تۆ، بۆ رێڕەوان دنەدەرەو بیخۆینەوە دەتوانین صەد مەنزڵ ببڕین‌و نەوەستین.

٤ بیّ نورو ناری موحبەتیّ بیّ نەقش‌و صونعی قودرەتیّ
ناچین مەقامی وەصلەتیّ (نورُ لَنا وَاللَّيْلُ داج)

مانای وشە:

نار: ئاگر؛ **موحبەت:** خۆشەویستی؛ **مەقام:** جێگە؛ **وەصلەت:** پێك گەیشتن؛ **لَنا:** بۆئێمە؛ **لەیل:** شەو؛ **داج:** تاریك.

پوختەی مانا:

شەو تاریکە. سەر دەرناکەین. نازانین بەرەو کویّ دەچین. ئەگەر روناکایی‌و گڕی ئەوین‌و نەخشی دەسکردی توانایی خوای مەزن رێگەمان بۆ رۆشن نەکات؛ هەرگیز ناگەینە ئەو پایە کە بە بارەگای یار بگەین.

٥ ئەڤ نار سیقالادلە دائیم لوی قالا دلە
نەوروزو سەرسالاد لە وەقتیّ هلیتن ئەوسیراج

مانای وشە:

سیقال: مشت‌و ماڵ؛ **قال:** گاڵەو هەرا؛ **هلیتن:** هەڵێت؛ **سیراج:** چرا؛ **سیراج:** بریەتیە لە خۆر.

پوختەی مانا:

ئاگری ئەوین‌و خۆشەویستی، کە دڵی من هەمیشە بۆی دەگاڵیّ‌و لەتاسەی ئەوا دەناڵیّ؛ تەواو دڵ مشت‌و ماڵ دەکاو هەرگا خۆری ئەوینی یار، تیشك بخاتە دڵەوە؛ لێی دەبێتە جێژنی نەورۆزو ئازادی:

٦ حەتتا بنورا بادەیێ ڕەنگین نەکی سەججادەیێ
دوری ژوی شەهزادەیێ دوردانەیا گەردن ژعاج

مانای وشە:

سەججادە: بەرماڵی نوێژ، دوگرد؛ دوردانە: گەوهەری تاقانە.

پوختەی مانا:

ئەی ڕێڕەوی ڕێگـەی ئـەوین! باش‌بزانە، تا دوگردت لەناو شـەرابدا ڕەنگ نەکەی؛ ناگەیتە لای ئەو شازادەی کە گەوهەری تاقانەیەو گەردنی‌سپیە وەکو عاج.

«مەحوی» لەو بارەوە دەڵێ:

بەنوری بادە کەشفی ظولمەتی تەقوا نەکەم چبکەم؟
بە نورێکی وەها چارەی شەوێکی‌وا نەکەم چبکەم؟

«حافظ» دەڵێ:

ئەگەر پیرت گوتی دوگردده مەی هەڵکێشە بی‌کێشە
بە فەرمانی بکە خۆی شارەزایەو ڕێگە ناگۆڕێ

٧ دوردانەیا گەردەن بلور ڕەیحان لسەر وەردێن دجور
هەی‌هەی بەمەستی تێنەدور خاڵا لنك فەرقێ بتاج

مانای وشە:

وەرد: گوڵ؛ جور: گوڵی گوڵاوێ؛ لنك: لەکن.

پوختەی مانا:

ئەو گەوهەرە تاقانەی گەردن بلورینە ـ کە ڕێحانەی بسکـەکانی کەوتونە سـەر گوڵی گوڵاو ـ ئـەو بسکە ڕێحانیانەشی، مەستی جوانی خاوەنیانن. هەر لەپەستا، دێنە دەورەی ئەو خاڵی سـەر هەنیە جوانەی کە بەرانبەر بە نێوانی سەر دیار ئەداو نەخشێکە لەبن تاجەکەی.

مەبەستی مەلا ئەوەیە: یار بسکەکانی لاجـانگی لەسـەر گوناوە لادەخـاو بەرەو سـەر هەڵیان دەوێژنێ و لەنزیك خاڵی سەر توێڵی بە کڵاوەکەی بەندیان دەکات.

٨ میهراتە پوڕ ئەبتەر کرین خالان ژبەر بسکان دەرین
زولفا موسەلسەل عەنبەرین چین‌چین ژچینێ تێتە باج

مانای وشه:

میهر: ئەوین؛ ئەبتەر: بێبیت؛ موسەلسەل: بەزنجیرە کراو.

پوختەی مانا:

لە ڕێی خـۆشەویسـتی تۆدا، دەردێکمان بەسـەر هاتوە، بەهرەو پیتمان لەدەس داوە. دەسـا بەزەییەکت هەبێ، خاڵەکانت ـ کە ژێر بسکەکانت کەوتون ـ دەر بهێنەو بیان نوێنە. ئەو کەزیانەت ـ کە بە زنجیرەت هۆنیون‌و بە بەرامە بازاڕی عەنبەر دەشکێنن بادەر کەون. خـەڵکـی چینێ پێی بزانن. ئەگەر چی میشکی خوتایەش لای خۆیانە. دەسـتەدەسـتە دێنەلاتو باج بۆ ئـەو کەزیانەت دێنن.

٩ تەنها نەکوردستان ددن شیرازو (ینگ)و وان ددن
هەریەك لسەر چەهڤان ددن ژ ئەسپەهان تینن خەراج

ماناکەی:

جگە لە خەڵکی کوردستان ـ کە شانازی بە جوانی کچی کورد دەکەن ـ خەڵکـی تریش لەشیرازو ینگ (؟) و وان‌و ئیسفەهان‌و شوێنی تریش، باج بۆ ئـەو جـوانیەت دەنێرن‌و چـی بفـەرموی لەسەرچاوان پێکی دێنن.

١٠ چەهڤێن بەلەك قەوسێن هەلەك چەرخو فەلەك، غالب مەلەك
(فی حُبِّها عُمری ذَلَك) (والحب یجری فی عَجاج)

مانای وشه:

چەهڤ: چاو؛ هەلەك: هیلاكو خەتەر؛ هەلەك: خوارەوەبو؛ چـەرخو فـەلەك: هەڵپەرکێ بەکۆز؛ غالب: بەشی هەرە زۆر؛ مەلەك: پەری‌و فرشتە؛ فی حُبِّها: لە ئەوینی‌دا؛ عُمری: تەمەنم؛ ذَلَك: لەسەر ئـاوا بونە؛ والحب: ئەوینیش؛ تجری: دەڕوا؛ فی‌عَجاج: لە گێژەڵوکەدا.

پوختەی مانا:

لەو کۆزی هەڵپەرکێیەدا ـ کە بەشی زۆر لە سەماکەر وسوردەران وەك فـریشتەو پەری دەچـن ـ چاوی بەڵەکو برۆی کەوانیِ پیاوکوژی ئەو نازدارە، دەردی داومێ. لە ئەوینی ئەو چاوانە، تەمەنم لە ئاوابونەو هێشـتان گەمیەی ئـاواتانم دەبەر گێژەڵوکە دایەو زۆر چـەتونە گەردەلول تێکـی نەشکێنێ.

١١ شاهید هەزار رەنگ خەمملین رەقص‌و سەما بێ کەمملین
ئیرۆ «مەلا» ئەم صەد دلین ساقی وەرین جاما زوجاج

مانای وشە:

شاهید: دڵبەر؛ **خەمملین:** خۆیان رازاندەوە؛ **کەمملین:** بێ کەمایەسی بون.

پوختەی مانا:

لەم بەزمو ئاهەنگ‌و کۆزی سەمایەدا، دڵبەران بەهەزار تەرز خۆیان جوان رازاندبوّوەو کۆرەکە هیچ کەمایەسی تێدا نەبو. مەلا! ئێمە ئەمرۆ دڵمان لەصەد جێوە لەت‌لەت بوە. مەیگێڕ وەرەو پیاڵەی بلورینت بێنە، تاوەخۆین‌و برینی دڵمان دەرمان کەین.

«نالی» دەڵێ:

بۆچی نەگریم صەد کەرەتم دڵ دەشکێنی مەی چۆن نەرژێ شوشە لەصەد لاوە شکاوە

قصیدەی بیست‌و حەوتەم

«رازداری»

١ پوڕ مەکە اِسراف دقەتلیٚ مُباح
(سَفكُ دَمِ الْعاشِقِ مالا يُباح)

مانای وشە:

اسراف: لەرادە دەرکردن؛ **مُباح:** نهێنیٚ درکێنراو؛ **مُباح:** ڕەواو حەڵاڵ؛ **سَفْك:** ڕژاندن؛ **دَم:** خوێن؛ **ما:** شتێکە؛ **لايُباح:** دروست نیەو ڕەوا نابیٚ.

٢ سینە بدەستیٚ خوە مُبارەك قُەکە
(تَعْرِفُ كَمْ فِى كَبَدى مِن جِراح)

مانای وشە:

تَعْرِف: دەزانی؛ **كَمْ:** چەند؛ **فى:** لە؛ **كَبَدى:** جەرگم؛ **جِراح:** برینان.

پوختەی مانای ئەو دو بەیتە:

کوشتنی دڵدارەکانت لە ئەندازە دەرکردوە. کە دەشتەویٚ هەر بیان‌کوژی. وا بەکۆمەڵ مەیان‌کوژەو وامەکە، بە زۆریکاری‌و هەزار کوشتن، ناوت دەرچیٚ. چونکە هێندێك دڵداری وایان لەناودا، وا لە ئەویندا سوتاوە، هەربینا گیانی دەر دەچیٚ‌و خوێنەکەشی ناخەنە گەردنی تووە. بۆنمونە من خۆم دەڵێم: بە دەستی ممبارەکی خۆت، سینەم شەق‌کەو لە هەناوانم بڕوانە، تابزانی کە چەند برینی کاریگەر، لە جەرگم‌داو مزگێنی مەرگم پیٚ دەدەن. من هەر لەسوێی تۆ، گیان دەدەم‌و کەسیش ناڵیٚ خوێنی بەناهەق ڕژاوەو کەس گوناح ناخاتە سەرتۆ.

«سەعدی» لەو کوشت‌و کوشتارە تۆڵەی دەویٚ. بە عەرەبی گوتویە:

دەڵێن راموسانی کچی جوان خەتایە ئەدی رشتنی خوێنی عاشق رەوایە؟!

واتا: ئەم حەقیچە بەم حەقیچە.

٣ **دل ژهەوایاتە دفکرێن دهور**
(فی لُجج ٍ بَینَ هُبوبِ الرِّیاح)

٤ **عیشق کوگەها کێ وەل‌عەقلی خوەما؟ (یان، عیشق گەهاکێو لعەقلی خوەما؟)**
(یَفتِكُ بالعاشِقِ حُسنُ المِلاح)

مانای وشە:

هەوا: ئەوین؛ **هور**: ورد؛ **لُجج**: لوججەگەل؛ **لوججە**: نێرینەو پڕایی ئاوی بەربەرین؛ **هبوب**: هەڵکردنی‌با؛ **ریاح**: باگەل؛ **گەها**: گەیشت؛ **یَفتِك**: دەکوژێ بێ‌ئەمان؛ **حوسن**: جوانی، باشی؛ **مِلاح**: بای گەمیە ئاژۆ؛ **ملاح**: جوان چاکان.

پوختەی مانا:

منێك کەخۆم بە خاوەن ئاوەز دەزانی ودەمگوت دڵم‌کانگـای بیری ژیرانەیە؛ لەوەتا بومە دڵدارت، خـۆمو دڵم، وەکو گەمیەی بادەوانی ـ کە لەناوەندی دەریادا، قـەتیس مابێو لە هەمو لا، بای گەردەلول دەوری دابێو رای‌تەکێنێو بی‌رەتێنێو نزیك‌بێ تێکی بشکێنێ ـ هومێدم لەمان بڕاوە.

هەرکەسێ تریش کە وەك من، لە ئەویندارێدا بگاو کاڵی‌و تاڵی بەجـێ بێڵێت؛ وەك ئـەو گەمیە لێ‌قـەوماوەێ لێ دێت. تەنانەت ئـەگەر باش باش‌و بەئـارەزوی گەمیەوان بێت؛ لە گێژاوی دڵداری‌دا، بێ‌گومان لەبەریەك دەچێ. ئاخ لەدەس ئەوینی جوانان!! دڵدارکوژی بێ ئامانن.

٥ **دێ دو سیەهسورمەیی چەهڤێن خوەکەت**
خاکی رەهی یارێ صەبا هەر صەباح

٦ **تۆزو غوباری سەحەری بەرچەمەن**
(قَد نَشَرَالطِّیبَ و بِالمِسكِ فاح)

مانای وشە:

صەبا: شنەی بای رۆژهەڵات؛ **صەباح**: شەوەکی؛ **چەمەن**: مێرگو چیمەن؛ **قد**: لێرەدا مانای تەواو؛ **نَشَرَ**: بڵاوی کردەوە؛ **فاح**: بۆنی‌دا.

پوختەی مانا:

سـروەو شـنەی بەیانان ـ کە لەرۆژهەڵات هەڵدەکا ـ هەمو رۆژێ بەخـاکی بەرپێی یارەکەم،

چاوەکانی خوێ دەڕێژێ. تۆزی پاڵای یارە باڵا بەرزەکەی من، بۆنی خۆشی دا بە مێرگو باغی گوڵانو بۆنی میسکیش نیسکێك لەو تۆزەی تێدایە کە هێندە بەرامە خۆشە.

٧ فێرسو رمباز گەهان یەك بـتیر
(أحْمَدُ فی‌البینِ قتیل‌ُالرماح) یان، (قتیل‌ُالرماح)

مانای وشە:

فێرس: ئازای سوارچاك؛ **بەین:** نێوان؛ **بەین:** دور کەوتنەوە، هجران؛ **قتیل:** کوژراو؛ **رماح:** رمبگەل؛ **أحْمَدُ:** سوپاسو تاریف دەکەم.

پوختەی مانا:

بە نازەوە، چاوەمەستەکانی لێك ناپیلوەکانی لە دولاوە، بەتیرورمبی بژۆڵان، هاتنە سەریەكو تێك‌گیران. لەو ناوەدا، ئەحمەدی بێ سوچو تاوان، بەنوکی ئەو بژانگانەی لەرمب درێژترو تیژتر، شەهید کرا!

ئەگەر قتیلَ بێ؛ واتا: سوپاسو ئافەرین دەکەم لەو کەسەی کە هەر دوربەدور کوشتەی ئەو مژۆڵانەیە.

٨ (بوسە زنان هرکە بران آستان مَكَّنَ مِنْ جَبْهَتِهِ لابَراح)

مانای وشە:

بوسە: ماچ؛ **بوسە زَنان:** بەماچ کردن؛ **بَرْ:** لەسەر؛ **آستان:** پێش دەرگا؛ **مَكَّنَ:** بوی‌لوا؛ **مِنْ:** لە؛ **جَبْهَـە:** سەردارو سەروەر؛ **جَبْهَه:** سەردەرانە؛ **لا:** نا؛ **بەراح:** لاکەوتن، جیٚ‌هێشتن.

پوختەی مانا:

هەرکێ هەرجارێك بۆی بلوێ، سەر لە دەرگانەی یار بسوێو سەرداری ماڵ رێگەی بدا، سەردەرانەکە راموسێ؛ تازە هەرگیز لاناکەوێو هەتاهەتایە، لەژیانی بەختەوریدا رادەبوێرێ.

٩ (حلَّ لَهُ القتلُ بِشرْعِ الْهَوىٰ مَنْ کَشَفَ‌السرَّ وَبالسرِ باح)

مانای وشە:

حلَّ: رەوایە؛ **قتل:** کوشتن؛ **شەرع:** دەستور؛ **هَوىٰ:** ئەوین؛ **من:** کەسێ؛ **کَشَفَ:** پەیدای کرد؛ **سِر:** نهێنی؛ **باح:** درکاندی.

پوختەی مانا:

مەلا! تۆ بۆچ ئەم نهێنیەت ئاشکرا کرد، کە ماچێك لە دەرگانەی یار، هۆی هەرمانو سەرچاوەی هەمو خۆشیانە؟ بە شەریعەتی دڵداران، هەرکێ بەسرێك بزانیو ئاشکرای کا؛ کوفرەو کوشتنی رەوایە.

«حافظ» دەڵێ:

وتی ئەویارە کە سەرداری قەنارەی شادکرد

سوچی گەورەم ئەوەبو رازی دڵی خۆم درکاند

١٠ حوسنی ئەدایاتە «مەلا» هەرکێ دی

(صحَّ لَهُ إنكَ عَيْنُ الفِصاح)

مانای وشە:

حوسن: باشیو جوانی؛ ئەدا: پێك هێنان؛ صَحَّ: بەراست گەڕا؛ لَهُ: بۆئەو؛ إنَّكَ: تۆ؛ عَيْن: سەروەر، سەردار؛ فِصاح: قسەرموان گەل.

پوختەی مانا:

مەلا! هەرکەسێ کردەو هونەرتی چاو پێ بکەوێو بزانێ چەند جوانو رەوان شیعر دەڵێی؛ بێگومان بۆی دەردەکەوێ، کە تۆ سەرومرو سەرداری زمانتەڕو پاراوانی.

«نالی» دەڵێ:

نالی عەجەب بەقودرەتو حیکمەت ئەدای دەکا

مەعنایی زۆرو گەورە بە لەفظی کەمو بچوك

قصیدەی بیستو هەشتەم

حوسنا موقەددەس

١ حەیف دقەیدا خاكو گیل بت عارفی چالاك روح
دیٚ موجەررەد بت كو پورتەو دەت ژنورا پاك روح

مانای وشە:

حەیف: مخابن؛ **قەید:** بەند، زنجیر؛ **گیل:** حەڕی، قور؛ **چالاك:** چوست؛ **موجەررەد:** روتەوەبو؛ **پورتەو:** تیشك.

پوختەی مانا:

زۆر حەیفە گیانی چاكی بزۆزو چالاكی خودا ناس، لەناو بەندی قورو خاكی لەشی سەرزەوی بمێنیٚ. پیٚویستە ئەو بەندو كۆتەی فریٚبدا تا سەرلەنویٚ گیانی پاكی وەبەر تیشكی جوانی خوای تاك كەویٚ.

٢ قەیدی خاكو گیل نەبت دابیٚ حیجابو پەردە بیٚ
میثلی بەدریٚ جارنان تیٚخت خوسوفیٚ خاك روح

مانای وشە:

حیجاب: پەردە، لەمپەر؛ **جارنان:** هیٚندیٚ جاران؛ **تیٚخت:** بخاتە؛ **خسوف:** گیرانی مانگ.

پوختەی مانا:

وا باشە گیان ئازادبیٚو هیچ لەمپەرو بەندی خاكو قوڕی لەبەرو لەسەر نەمیٚنن. چونكە تا دیلو یەخسیری ناو ئەو كەلاكە خاكەیە؛ چاری ناچار با وەك مانگی چاردەش وابیٚ، توشی گیرانیٚ هەر

دەبیٚو خاك دەیگریٚ.

شیاوی باسە، گیرانی مانگی عاسمانیش، هەر لە سوٚنگەی زەمینی خـاكو ئـاوی‌یە، كە دەبیٚتە لەمپەر لە نیٚوان مانگو روٚژ.

٣ شەمعی سەرنور نادرت گەر ئەو نەكەت پەرهیز دل
ذەوقی جاما عیشقیٚ ناكەت گەر نەكەت ئیمساك روح

مانای وشە:

شەمع: موٚم، شەم؛ **پەرهیز:** پاریٚز؛ **ذەوق:** چیٚژە؛ **ئیمساك:** خوٚراگرتن لە خواردنو...

پوختەی مانا:

موٚم ئـەگەر لە ناوەروٚكدا، پیسو خـوٚڵاوی بیٚت؛ هەڵ نابیٚو روناكی نادات. ریٚرەوی ریٚگـەی عیرفانیش، هەروەهایە. ئەگەر بەدڵ پاریٚز لە خلْتو خاشی دنیایی نەكا؛ هەرگیز روناكایی جـوانی خودا، لەسـەری خـوٚی دا نابینیٚ. هەتا عارف خـوٚی لەهەمو لەزەتو خـوٚشیان دور نەگریٚو لەم دنیایە واز نەهیٚنیٚ، لەبادەی ئەوینی خودا، چیٚژە ناكات.

٤ دل بـطایەك نیٚرگزان‌دە نازكەك تەروەندە دە
گول دكن تەشبیهی خاران هەرخەسو خاشاك روح

مانای وشە:

طا: چلْ، قل؛ **تەروەندە:** نوٚبەرە، تازە پشكوتو؛ **خار:** چقلْ؛ **خەسو خاشاك:** زبلْو زالْ، پرٚوپوش.

پوختەی مانا:

ریٚبواری سەر ریٚگەی عیرفان، لەدوای ئەوە كە لەخوٚشیو شادی دنیا دەست بەر ئەداو دلْو گیانی بەپاریٚزو خوٚراگرتن، تەمیزو بیٚخلْتە دەكا؛ ئەوسـاش دەبیٚ لە هەلْبژاردنی یاری دەسـتگیردا، پەلە نەكاو فریوی روالْەت نەخوا. كەسیٚك كە دەستی بگاتە باغی گوڵانو ریٚگەی بدەن گوڵیٚك بوٚخـوٚی هەلْبژیٚریٚ، باتیٚ‌گەرٚیٚو چلیٚك نەرگزی ناسكی تازە پشكوتوٚی نوٚبەرەی بیٚ‌هاوتا، بكـاتە هی خـوٚ. ئیتر وەك ئەوانە نەبیٚ كە روحیان لە زبلو زالْداو چقلْانیش بەگولْ دەزانن.

٥ جامی عیشقی پاكی روحانی طەهورا باطینە
ئی‌نەنوشی هەروەها حەتتا ئەبەد ناپاك روح

مانای وشه:

طەهور: خاوێنو خاوێن کەرەوە؛ **باطین:** دەرون؛ **نوشین:** وەخواردن.

پوختەی مانا:

بادەی ئـەوینی پاکی خـوداناسی ـ کە تایبەتی گیانپاکانە ـ دڵو دەرون لە پیسـیەتی دەشـواتەوە. هەرکەس لەو بادە نەنۆشـێ، هەزار سـاڵیش تێبکـۆشێ گیانی بۆ هەتا هەتایە گەمارو چڵکـن دەمێنێ.

٦ هەیئەتا کەیفو کەمی بێکەیفە کەیفا عارفە
دیٚ بمێنت گەر نەبت ناچار بێتریاك روح

مانای وشە:

هەیئـەت: تەرز، رواڵەتی؛ **کەیف:** چـۆنیەتی؛ **کەمی:** چـەندی؛ **کەیف:** ئـارەزو؛ **دیٚبمێنت:** هەردەمێنێ؛ **تریاك:** دەرمانی دژی ژەهر.

پوختەی مانا:

چۆنی خوداو تەرزو بیچمو چەندایەتی رەوشـتـو ئـاکارەکانی (صیفاتی)، هەرچـی باس دەکرێو دەگوترێ، لەراستیدا هیچـی دەگەڵ راسـتەقـانی تەواو یەکتر ناگرنەوە. هەرکەسـێ هەرلە ئەندازەی ئاوەزو بیرکردنەوەی خۆی بۆی چوە. دڵو گیانی رێرەوانی رێگەی عیرفان، بەو چـەندو چۆن لێکدانەوەی ئاکارو تەرزو دیمەنی خودای مەزن، ژان لەگیانو دڵ پەشێوو سـەرسـوڕماون. هەرگا یار یاری کردنو چاوی دڵیان لەدینی دیداری گەشبو؛ لەو دڵەتەپێو دودڵیەی توشیان بوەو ـ چون مارانگەزتە، پێچ دەخۆن ـ رزگار دەبن. کێ بە خوا بگا، تێدەگا، کە بۆ ئـەو یارە تاقـانە، نە چۆنی هەیەو نە چەندی. خۆیو صیفەتو ئیرادەی هەر یەکەو خـۆی سـەرچـاوەیەو لێك جیانین. واتا بەدەردی کورد دەڵێ: خودا یەکەو نابێ بەدو.

٧ دیٚ بەگولزارا جەمالا سەبزە پوشان وی چکەت؟
ئی دمیهرێدا نەبت دل پارەپارە، چاك روح

مانای وشە:

جەمال: جوانی؛ **سەبزەپوش:** لێرەدا بریەتیە لەو کەسانەی دەگەڵ خودا تێکـەڵاونو هەرگیز سیسو پیر نابنو لەناو ناچن. (ناوی حەزرەتی «خضر» کە کورد دەڵێن: «خدر» واتا هەمیشە سەوزو دور لەسیسبونو وشك بون)؛ **میهر:** ئەوین؛ **چاك:** دادڕاو.

پوختەی مانا:

کەسێکی لە دڵداری پاکدا، دڵی لەتلەت نەبوبێتو پارچەی گیانی دانەدرابێ، قەت ڕێی نابێ بچێتەناو باغی گوڵانی ئەو جوانانەی کە تا هەتا بە ئەوینی یار، زیندون و سیسی و کزی و هەڵوەرینیان نایەتە ڕێ.

٨ **بەر ژجان دەررا کەیەك ڕەوشەنترو والا دڤێت**
صورەتی حوسنا موقەددەس دابکەت ئیدراك روح

مانای وشە:

بەر: پێشتر؛ **دەرراکە:** زۆر زو لەشت گەیشتو، زۆر لەسەر هەست؛ **والا:** بەرز، هێژا؛ **صورەت:** شکڵ؛ **موقەددەس:** پیرۆز؛ **ئیدراك:** پێزانین.

پوختەی مانا:

هەر ئەویندارێکی خودا، کە بەنیاز بێ بە دیداری یار شادبێ، پێویستە سەرەڕای گیانی خاوێن هۆش و بیرو تێگەینەکی زۆر لە پلەی بەرزا هەبێت؛ تا توشی هەڵەموت نەبێ و هەڵنەدێرێ. ئەوسا دەکرێ بەدیداری ئەو جوانیە هەرە پیرۆزە، گیانی شادبێ و لە بەندی خەمان ئازادبێ.

٩ **گەر خەبەرداری ژسیررا (کُنتُ کنزاً) گۆهبدێر**
دا بەصەد تەورێ بەیانکەت مەعنیێ (لولاك) روح

مانای وشە:

کُنتُ: بوم؛ **کەنز:** گەنجینە؛ **گۆه :** گوێ؛ **تەور:** جۆر؛ **لولاك:** تۆ نەبای.

«دوفەرمودەی پیرۆز (حدیث قدسی) هەیە، پێغەمبەر لەزوان خوداوە فەرمویەتی: من گەنجینەی نهێنی بوم، ئەم جیهانەم هەر بۆیە کردوە بناسرێم. جارێکی تریش فەرمویە: گەر تۆ نەبای، ئەم عاسمانانەو جیهانەم ساز نەدەدا.

ئەگەر ئێمە بە رواڵەت بینیو سەرچڵی لەو دو فەرمودە بڕوانین؛ وا ئەزانین پێچەوانەو دژ بەیەکن. ئەم سازدانە بۆکامیانە؟ بۆ ناساندنی خودایە؟ یان بۆ ڕێزنان لە پێغەمبەر؟

بەڵام ئەگەر سەرنج بدەین، زو تێدەگەین هەردوك لا لکی دارێکن و ناو ئاخنی تابارێکن. با بزانین چۆن؟! خوا ویستویە خەڵك دروس کا بیناسن. پێغەمبەری هەڵبژاردون و ناردونی مرۆ ئاموژگاری بکەن کە بیناسن. محمدیش (ص) بەرانبەر بە فەرمودەی خۆی «من بیومە پێغەمبەرو هێشتان بابەدەم لیتەبو» پێشینەی پێغەمبەرانەو لەدوای هەموانیش هاتوە. خودا گیانی محمدی بەر لە هەرشت وەدی هێنا. واتا ماك و هەوێنی سازدانی دنیا محمدە. بونی پێغەمبەرو جیهان وەك دو شەنگڵە بەرەکەتەن کە لێك جیا ناکرێنەوە. «شێخی‌خانی» لە پێشەکی «مەمو زین» دا لەو بارەوە بە کرمانجی فەرمویەتی. کە سۆرانیەکەی

ئەمەیە:

گەنجینەیی گەوهەری وەشێراو   پاش پەردەیی کردە دێتە بەرچاو
چی جوان‌و بەنرخی ئەم جیهانەن   لەجوانی خودای نەمر نیشانەن
دای جوانی نەمر بروسکەیەك لەم   پێغەمبەری ئێمە هاتە بەرهەم
ئەو تیشکی خودایە بۆ هەمیشە   بۆ هەرشتێ بۆتە پنج‌و ریشە
گیانان لەگیانی ئەو پەیا بون   چەند تیرەو و هۆز لەیەك جیابون
سەرپاکی لەتیشکی رونی ئەوبون   گش هاتن‌و بون لەبونی ئەوبون
هێشتا نەزەوی، نە عاسمان بو   ئەو سەروەری هێزی سەروەران بو
عاسمان‌و زەوی لەبەر ئەوی بون   بۆوی بو فریشتە سەرنەوی بون
پێغەمبەرێ بو لەلای خودا ئەم   بێ خوێ یەکی قوربو باوە ئادەم
ئەو پەنجەرەیەو خودا دەوێرا   تیشکی لە دڵی رەشی مە گێرا

پوختەی مانای بەیتەکە:

ئەگەر لە مانای نهێنی «گەنجینە بوم» ئـاگاداری، دەگوێ بگـرە؛ بزانە گیان چـۆن بەصـەد تەرزو جۆر مانای «گەر تۆ نەبای»ت پێ دەڵێ...

١٠ لامیعی سیررا تەجەللی سەر لطوری دل ددەت
ضەبط ناکەت وێ مەجالێ صەد هەزار ئەفلاك روح

مانای وشە:

لامیع: تروسکەدەر؛ **تەجەللی:** خۆشاندان؛ **ضەبط:** راگرتن‌و گرتن؛ **مەجـال:** وەخـت، دەم؛ **ئـەفـلاك:** عاسمانان.

پوختەی مانا:

هەروەك موسا لە کێوی تور، لە خوا پاڕاوە بیبینێ، خـودا فـەرموی: تۆ نامبینی، بەڵام بڕوانە ئـەو کێوە. ئەگەر خۆی لەجێی خۆی داگرت، سا ئەوسا کە تۆش دەمبینی. وەختێ خودا خۆی نیشـانی چیاکە دا، لەبەریەك چو. موسا بە بێهۆشی کەوت.

ئەگەر تیشکی جوانی خودا خۆی بۆ دڵ ئاشکرا بکـا؛ گیان خـۆی ناگرێ. ئـەگەر صـەدهەزار عاسمانیش لە هەمو لاوە بیگرن، وەك کێوی توری بەسەر دێ.

١١ هەردو ئیلانێن تەدیمن طەوقی گەردەن‌کر مودام
دامە هەربێتن تەبەسسوم وەکگولا ضەبحاك روح

مانای وشه:

ئیلان: مار؛ **طەوق:** بەندی بەئاڵقە؛ **مودام:** هەمیشە؛ **ضەحجاك:** زۆر بەپێکەنین؛ **ضەحجاك:** گوڵی جوان پشکوتو.

پوختەی مانا:

مەلا لەپاش ئەوهەمو ئامۆژگاریانەی خواناسانەو دەنگو باسانەی، چۆنیەتی بەخوا گەیشتن‌و تێگەیشتن لەمانای ئایەتو حەدیث؛ بۆ وچانێك بادەداتەوە سەر دنیاو دیسان رودەکاتە سەلمای دڵ رفێنی‌و فەرمویەتی:

چەند خۆشە پیاو دیلی تۆبی‌و خەڵکیش بەوکارە بزانن، کە تۆ یەخسیرو دیلی خۆت رست کردوە. جا بۆئەمە من کە هەردو پرچی وەك ماری رەشتم دیت، کردمنە تۆقی گەردنم، تا لای هەموکەس شانازی بەو بەختەوەریەم بکەم‌و هەمیشە وەك گوڵ گەش‌ببم‌و لەخۆشیانا هەربخەنم‌و بزەم لەسەر لێو لانەچێ.

١٢ جەوهەری حوسنی ئەدا تەنها دبت مەقبولی طەبع؟
گەر نەصەیقەل دەت بنورێ عیشق وەك حەککاك روح

مانای وشە:

جەوهەر: گەوهەر، عەصل، لێرەدا بەمانا هونەرە؛ **صەیقەل:** مشت‌ومال؛ **حەکاك:** ئەوی شتدەرنێ تا ژەنگی لێ بکاتەوە.

پوختەی مانا:

شیعرو گفتی من، بۆیە لە چاو قسەی خەڵکی‌تر زۆر لە بەردڵانەو خەڵك پێیان خۆشە، چونکە گیانم کە بەتیشکی ئەوین قاڵە، زمان‌و دڵو مێشکمی بە خاوێنی راهێناوەو وەکو ژەنگرن ژەنگاوی مشت‌ومال دەکا. ئەویش مشت‌و ماڵی داون، بۆیە وا خۆش‌و لەبارن.

١٣ دی بوێ ئەندازو تەرزی کێ دبێت سیحری حەلال
گەر نەبالا طەبع بت وەك پەهلەوان چالاك روح

مانای وشە:

دی: لێرەدا بەمانا دەنا؛ **سیحری حەڵال:** بریەتیە لە شیعرو وتاری زۆرباش.

پوختەی مانا:

دەنا کێ دەتوانێ بەم تەرزو بەو ئەندازە زۆرە، سیحری حەڵالی بەدەمدا بێ. ئەوە کاری کەسێکە

که گیانی وەك پاڵەوانی زۆرچوستو بەکار مرخیشیعری بەپایەو پلەی بەرزە تی گەیاندبێ.
«نالی» دەڵێ:

فارس و تورکو عەرەب هەرسێم بەدفتەر گرتوە

نالی ئەمڕۆ خاوەنی سێ مۆلکە دیوانی هەیە

١٤ دل ببڕم ئاڤیهتو وی لێ بارکر قەوسی شەڤین (یان، چەڤین)
دێ بدەت بەر گەزمەیان بێسوچ ئەو سەففاك روح

مانای وشە:

ڕم: رمب؛ ئاڤیهت: هاویشت؛ بارکر: ئامادەی کرد؛ شەڤین: بەرەنگی شەو؛ گەزمە: تیر؛ چەڤین: چەماو.

پوختەی مانا:

ئەویارە عاشق کوژو خوێن ڕێژە، بە ڕمبی مژۆڵان جەرگی هەنگاوتومو ئێستا بەوە نەوەستاوە؛ دو برۆ کەوانیەکانی ـ کەچەماونو رەشن وەك شەوی زۆر تاریك ـ ئاراستەی گیانم کراوەو دەیەوێ ئەو بێگوناهەش هەر بێتاوان بەرتیران دات.

١٥ شەهسەوار ئیرۆ کەمەند ئاڤیهتنە قەلبێ «مەلێ»
بەند ناکەت غەیری فیتراکاتە صەد فیتراك روح

مانای وشە:

فیتراك: بەن سامورتە.

پوختەی مانا:

ئەمڕۆ زۆر لەوانەی کە لە مەیدانی جوانیو دڵبەریدا بە سوار چاك دەژمێردرێن؛ ویستیان دڵیمن بخەنە ناو کەمەندی خۆیانەوەو لە تۆم بستێنن. بەڵام خەیاڵیان خاوە، من بەوانە ناگیرێمو گیانی من تەنیا بەبەن سامۆرتەی پشت زینی ئەسپی تۆنەبێ؛ لە هیچ بەندێکی دیکەدا، ئۆقرە ناگرێتو ناگیرێ.

«سەعدی» دەڵێ:

ئەگەر تۆ ڕاو بکەی وەحشی بە خۆشی دەبنە نێچیرت

هەمو گیانێك گرفتاربونی تۆی بۆ بەختەوەر بونە

قصیدەی بیست‌و نوهەم

«گلیلی دڵ»

١ عیشقێ کوبدەن بەیەكدو ئەرواح
پەیوەستە دقێ بەهەڤبن ئەشباح

مانای وشە:
بەیەكدو: بەیەکتری؛ **پەیوەستە:** پێکەوەلکاو؛ **پەیوەستە:** هەمیشە؛ **بەهەڤ:** پێکەوە؛ **ئەشباح:** شەبەح‌گەل؛ **شەبەح:** تارمایی، ئەو تەرزو شکڵەی کە گیان لەپاش دەرچون لەلەش بەخۆیەوە دەگرێ کە لەشیش نیەو هەروەك لەشە دنیاییەکە دەچێ؛ **شەبەح:** ئەو زنجیرەی لاقی دیلی پێ دەبەستن.

پوختەی مانا:
ئەگەر گیانان لەبەر بارەگای خودادا ئەوین پێکتر بگۆڕنەوەو بەتەمابن هەر ئەوینداری یەکتربن؛ زۆرپێویستە تارمایی گیان هەڵگریشیان هۆگر بەیەکتر بگرن‌و بۆ هەمیشە خۆیان بەزنجیری ئەوین بەیەکەوە ببەستنەوەو هەرگیز لێك جیانە نەبنەوەو تەواو هەروەك تێکەڵاوی لەش‌و گیانی دەورانی ژیانی سەردنیا لێكدرابن.

٢ جان‌و جەسەدان کو ئیتتیحادن
(والماءُ لَهُ‌المِزاج بالراح)

مانای وشە:
جەسەد: لەش؛ **ماء:** ئاو؛ **لَهُ:** بۆئەو؛ **مِزاج:** تێکەڵاوی؛ **راح:** بادە، مەی.

پوختەی مانا:
تێکەڵاوی لەش‌و گیانی ئەویندارانی بەراستی‌و دەرون خاوێن‌و داوێن پاك، تا لەروی خاك‌بون

چۆن بوە. دوای دەرچونی گیان لە ڕکەی لەشـی خـاکیش، هەروا دەبن. تێکـەڵی گیان‌و تارمایی گیان هەڵگـری ئـەوینداران، وەك لێکدانی مەی‌و ئـاوە کە تازە بەهیچ ئـاوایەك لەبەریەك هەڵناوێردرێن.

٣ وەصلاتە لجان‌و دل حەیاتە
(مَنْ ذاقَ مَرارَةَالنَّوىٰ طاح)

مانای وشە:

مَنْ: کەسیْ؛ **ذاقَ**: چەشتی؛ **مَرارە**: تاڵی؛ **نَویٰ**: دوری، هجر؛ **طاحَ**: بەهیلاكچو؛

پوختەی مانا:

نزیکی‌و گەیشـتن بەتوْ، مایەی ژیانی گیان‌و دڵە. کەسـێك تاڵایی دوری توْی تام‌کردبیْ، گومانت نەبیْ مردوە.

٤ تەنها نە دسینە من خەدەنگن
(مِنْ لَحظِكَ فیالقلوبِ أرْماح)

مانای وشە:

خەدەنگ: تیر؛ **لحظ**: چاو، تماشا؛ **قلوب**: دڵان؛ **ارماح**: ڕمگەل.

پوختەی مانا:

نەك هەرمن گرفتاری توْم‌و سینگم پڕە لە تیری نیگـای لاتیلی چـاوەکانت. ڕمی تیژی مژۆڵانت ـ کە لە تەماشا کردنا دلْ دەپێکن ـ زوْر دڵی وەك دڵی منیان هەنجنیوە.

٥ پەروین ژشەفەق سەحەر خویابون
(لاٰبِدعَ وَفیهِ مِنْكَ مِصْباح)

مانای وشە:

پەروین: کوْ ئەستێرەی پیْرو؛ **شەفەق**: لێرەدا بەمانا کوردی‌یەکەیە کە بە شەبەقی روناکایی بەیان دەڵێن؛ **خویا**: ئاشکرا؛ **لابدعَ**: تازەیەك‌نیە، واتا شتێکەئاسایی؛ **فیهِ**: لەودایە؛ **مِنكَ**: لەتو؛ **مصباح**: چرا.

پوختەی مانا:

ئەگەر ئەسـتێرەی کوْ، بەرەو روناکی بەربەیان هاتن‌و خـوْیان ئـاشکراکرد؛ هیچ نائـاسایەتی نیە.

چونکە روخساری تۆ، بە شەوارەی خستبون‌و بە تیشکی چراوە هاتن.

٦ (لَومِستَ مِن‌الهوىٰ كَبانٍ   لابِدعَ وَقَدْ تَميدُ ارواح)

مانای وشە:

لەو: ئەگەر؛ **مِستَ:** راژای، لەریتەوە؛ **مِنَ‌الهوىٰ:** لەبەر شنەبا؛ **كَبانٍ:** وەك نۆنەمامی داری بان کە دارێکی زۆر شەنگ‌و شۆخە؛ **قەد:** لێرەدا خۆدیاریشە؛ **تَميُد:** دەلەرێ‌و دەهەژێ.

پوختەی مانا:

ئەگەر دەبینم کە لەبەر شنەبایەك، بەژن‌و باڵات، بەنازەوە بەم‌لاو ئەولادا رادەژێ؛ بە نائاسایی نابینم، چونکە تۆ وەك ئێمە لەش‌نی. لە نازکی‌دا گیانێکی‌و گیانیش دیارە بە هاسانی شنەبا یەك دەیلەرێنێ.

٧ سەییاح مەدین دخەلوە ئیرۆ
الله کو چخەلوە ئو چسەیاح!؟

مانای وشە:

سەییاح: سائح‌گەل؛ **سائح:** پێنج مانا دەدا، رەبەنێك بۆ خواپەرستی روبکاتە چیاو چۆڵان، ئاوی رەوان، وتار نەخشین، گەڕێدە بە وڵاتان‌دا، رۆژووەوان؛ **مەدین:** ئێمە دیمان؛ **خەلوە:** کونجی تەنیایی.

پوختەی مانا:

ئەمڕۆ لە کونجی تەنیایی بەچاوی‌دڵ سەیرم دەکرد، رەبەنانی خواپەرست‌و دەم‌بەرۆژوی مرۆی نوێژو رۆژی پاك‌و دنیاگەڕی زمان شیرین‌و دەم‌پاراو، کە گشتیان وەك‌من دڵداری دیداری یاری نازدار بون؛ دەستە دەستە وەك ئاوی رەوانی ناو جۆ. بە بزەی هومێدواریەوە، هەر دەهاتن‌و تێ دەپەرین. ئای خودایە. لەو کونجە خامۆشە چیم دیت!!

٨ (اِفتحْ بِلقاكَ قُفْلَ قَلْبی   فالقَلْبُ لَهُ لِقاكَ مِفْتاح)

مانای وشە:

افتح: وەکە؛ **لِقا:** توش‌هاتن؛ **قُفل:** قفڵ؛ **قَلْبی:** دڵم؛ **لَهُ:** بۆئەو؛ **لِقاكَ:** توش هاتنت؛ **مِفتاح:** کلیل.

پوختەی مانا:

دڵم بە جارێك داخراوەو تەنیا بەتۆگەیشتن‌و دیداری‌تۆ، دەتوانێ بۆم بکاتەوە.

٩ بەرقیٚ کو قەدا ژبەر نیقابیٚ (فاللّامعُ مِنْ سَناهُ قَدْلاح)

١٠ قەوس‌و قەزەحان نومان ژبالا (والْعَنْبَرُ مِنْ شَذاهُ قَدْفاح)

١١ ژیایینە دلیٚ «مەلا» جەلادا (مِنْ طَلْعَتِهِ فَقَد صَفا الرّاح)

مانای وشەی ئەو سیٚ بەیتە:

بەرق: بروسکە؛ **قەدا:** دای، دایەوە؛ **نیقاب:** روپۆش؛ **لامع:** تروسکەدەر؛ **سَنا:** رۆشناکی؛ **لاحَ:** دیاری‌دا؛ **قەوس‌و قەزەح:** پەلکە رەنگینە؛ **شەذا:** بۆن‌و بەرامە؛ **فاح:** بڵاوەوەبو؛ **جەلا:** مشت‌و ماڵ؛ **طلعـة:** دیتن، هاتنەدەر؛ **صَفا:** پاڵاوتەبو؛ **راح:** بادە.

پوختەی مانای ئەوسیٚ بەیتە:

دیارە پاڕانەوەی مەلا قبوڵ بوە. بۆیە دەڵیٚ:

بروسکیٚکی تروسکە زۆر. لەو دیو پەردەی پیوارەوە چەخماغەی‌دا، ریٚژنەی بەزەیی لە دوهات‌و دای‌باراند کەی‌کەم ئیســتەی‌کەم. دڵی ســیس‌و تینوی ژاری هەزاران کزونزاری دورە هومیٚدو بیٚچارەی ئیٚمە گەلی ئەویندارانن پاراوبون‌و گەشانەوە. لەو هەمو ئاڵ‌و واڵایەی ئـەو باڵایە، پەلکـە رەنگینە وەدی هات. عەنبەر کە بۆن‌و بەرامەی ئـەو بەژن‌و باڵا نەمامەی بەرکەوتبو، بۆن خــۆشی بڵاو کردەوە. دڵی مەلا کە تا ئەوسا وەك ئاوێنەی ژەنگاوی رەش هەڵگەڕابو، بە نمەنمی پریشکەی هەوری بەزەیی خاویٚن بۆوە. گیانی کە لەخشت‌و خـاڵی دنیا وەك بادەی پرتڵتەو خڵتە شـلویٚ ببو. بەو دیمەنە دڵرفیٚنە واپاڵیٚوراوە، هیٚند رونە یادەی نمونەش نایگاتیٚ.

قصیدەی سیهەم

«نالەی دڵ»

١ ئاهێ ژدەردی دل دکت هەرچی کودی ئازاری چەرخ
دەربێ لنیڤا دل ددەت لامیع صیفەت نوباری چەرخ

مانای وشە:
ئازار: ژان؛ **چـەرخ:** زەمانە؛ **دەرب:** زەبر؛ **لامیع صیفەت:** وەك بروسکـە؛ **نوبار:** جـۆرە کەوانێك بوەکە چەند سەرە تیری وێکرا دەرکردوە.

پوختەی مانا:
هەرکەس وەك من، ژانی دەستی زەمانەی پەستی چێشـتبێ؛ ناچـارە دەردی دڵ بکـاو ئـاخ هەڵکێشێ. کەوانی دەسـتی زەمانە، تیران داوێتە دڵی من بە زەبرێکـی هێند دەسـتو برد، دەڵێی بریسکە لێم دەدا.

٢ تێن سینەیان پەیکان نهین ئامانجی وان تیران ئەمین
داما بەلایێ دەر کەمین هەر گوشە دۆر ماداری چەرخ

مانای وشە:
پەیکـان: سـەرەتیر؛ **نهین:** بەنهێنی؛ **ئـەمین:** ئێمەین؛ **دام:** داو؛ **دەرکەمین:** لەبۆسـەدا؛ **دۆرمادار:** دەوراندەور.

پوختەی مانا:
زەمانە لەهەر گۆشـەو کەناران، بۆسـەی بەڵای بۆ داناوین‌و دەوری داوین. سـەرەتیران بەرەو سینگمان دەهاوێژێ‌و ئێمەی نیشانەی تیرانین.

٣ بیرا خوتینن غەنجەیان   عاشق دنیڤ ئەشکەنجەیان
ئاڤیتە دل بەرپەنجەیان هەردەم ژنو شونقاری چەرخ

مانای وشە:

غەنجە: ناز؛ **ئەشکەنجە:** ئازاردان؛ **ئاڤیتە:** دەهاوێتە؛ **شونقار:** جۆرێك بازی زۆر چنگاڵ تیژو بەهێزە.

پوختەی مانا:

لەجەنگەی ئازاردانێکدا، کە لە زەمانەی دەبینین؛ سەبوریمان هەر بەوە دێت، کە نازی یارمان دێتە بیرو ئازارمان لەسەر سوك دەبێ. بەڵام زەمان لێ ناگەرێ ئـاسودە بین. هەر دەمێك سـەرلەنوێ، دڵمان دەخاتە بەر پەنجەی دەردو ئازاران. کە وەك شمقار نچیر دەگرێ، هەڵیدەدڕێ.

٤ کوڤان لەطیفان گول عیذار   شونا گولان روستینە خار
لەو تێن ژبولبول ئاهوزار نیڤا جیهێ گولزاری چەرخ

مانای وشە:

کو: لەکوێ؟؛ **لەطیف:** نەرمو ناسك؛ **عیذار:** لاجانگ؛ **روستینە:** رواون.

پوختەی مانا:

کوان؟ بۆنەمان لاجانگ وەکو پەڕەی گوڵان؟ بەداخەوە لەشوێن گوڵان دڕك رواون. بۆیە بولبول، لەشوێنی چۆڵی گوڵاندا، لە چنگ دنیا گریانو ئاخو ئۆخیانە.

٥ صەد بازییان ئەڤ حیلەباز تینت بحیلە کارساز
گەهگە هکو نازەو گەهنیاز سەححارو پڕ مەککاری چەرخ

مانای وشە:

بازی: عوین؛ **گەهـ** : جار، گا؛ **سەححار:** زۆر جادوگەر؛ **مەککار:** زۆر بەگزی.

پوختەی مانا:

ئەم زەمانە، هەتا بڵێی جـادوگەرێکـی بەفێڵە. بەنازو قـەمزەو عیشـــوەبێ، بەنیازو نوزەو کزی بێ، کاری خۆی بەپیاو پێك دێنێو صەتان فێڵی لەبن سەردا.

٦ هەرچی بخونت صوحبەتێ ئاخر دجاما شەربەتێ
زەهرا هەلاهیل دێ دەتێ دادل نەدن ئازاری چەرخ

مانای وشه:

بخونت: بانگ بکا؛ **صوحبەت:** هاودەمی؛ **هەلاهیل:** گیایەکە کە شیرەکەی ژەهرێکی زۆر کوشندەیە.

پوختەی مانا:

هەرکێ بەدەنگیەوە بچیٚو دلێ بەزەمانە خۆش‌بکا، زیان دەکا. لە جەنگەی دۆستایەتی دا، کە شەربەتی ئەداتە دەست؛ ژەهری هەلایلی تێدایەو دەیەوێ دەرمان خواردوی کا. دەغیل نەکەن باوەر بە زەمانە کەن‌و دلّی خۆتانی بدەنێ.

«مُحی‌الدین عەرەبی» دەلّێ:

کەیارم دیتی مەستم، دەستی بەستم، دامیە بەر شیران
بەلّێ هاوپیالّەیی حەزیا سزای جزیای بەدودا دێت

۷ ئەڤ ئەررەیا ژەهری ددان من ژێ ددل دانن سینان
مالبەهری فەرقێ دوژمنان بێت‌و برەت مینشاری چەرخ

مانای وشە:

ئەررە: هەرّە، مشار؛ **من‌ژێ:** لەوی؛ **سینان:** نوکەرّمب؛ **مینشار:** مشار.

پوختەی مانا:

زەمانە وەك مشارێکە، ددانەکانی بەژەهر ئاو دراین. من زۆر نوکەرّمبم لەدەست دنیا لەدلّ دایە. با ئەو مشارە ژەهراویە، هەر بەشی دوژمنانمان بێت‌و لەسەر تەپلّە سەری ئەوان بێت‌و بچێت.

۸ دوژمن ژجان تالان بتن ئەو خوە هەروّ نالان بتن
میلاك‌و دل کالان بتن لێ بێت ورەت غەداری چەرخ

مانای وشە:

تالّان: پورّ؛ **هەروّ:** هەموروّژێك؛ **نالان:** بەنالّە؛ **میلاك:** سی‌و جەرگ‌و دلّ؛ **غەدار:** قەدارە، قولّە شیرێکی دم ساتوری‌یە؛ **کالان:** بەرگی شیرو خەنجەر.

پوختەی مانا:

دەبا سەرەرای مشاری ژەهراوی، قەدارەی زەمانەی غەددار، دلّو هەناوی دوژمنان کالانی‌بێ. یا خوا گیانیان بەتالّان چی‌و هەمو دەمان بنالّێنن.

٩ داڤ کوهنه خانی میثلی دەیر چەندین کەواکیب تێنه سەیر
پەیکان بداڤێ شوبهی طەیر هەرژێ دبارن ناری چەرخ

مانای وشە:

داڤ: دەئەو؛ **کوهنە:** کۆن؛ **خان:** کاروانسەرا؛ **دەیر:** شوێنی رەبەنان؛ **سەیر:** تەماشا؛ **سەیر:** رۆیشتن؛ **شوبە:** وەکو؛ **نار:** ئاگر.

پوختەی مانا:

دەو کۆنە خانەدا ـ کە وەك دەیری رەبەنانە ـ چەندو چەندجار، ئەستێرە دێن و دەڕوانن و بەجێی دێڵن. ئەو هەر لەسەر رەوشتی پیسی خۆیەتی. پەیکان دەگرێتە ئەستێرانیش کە وەك چۆلەکە راویان کا. لەم زەمانە هەمیشە ئاگر بارانەو دنیا دۆزەقی یارانە.

١٠ شەمسێ بشەمسی جام بجام حەتتاد کن دۆرێ تمام
ئاتەش درێژە هەر مودام ئەڤ گونبەدی دەواری چەرخ

مانای وشە:

شوموس: بادە؛ **شەمس:** بریەتیە لە مەی؛ **شەمس:** دوژمنی زۆر سەخت؛ **شەمس:** هەلتۆزاندن و بار نەبردن، چەموشی؛ **مودام:** مەی.

پوختەی مانا:

زەمانە وەك مەیگێڕێکی دڵپیسە. بەنیازی دوژمنایەتی پێك لەسەر پێك، بادە بۆ خەڵك تێ دەکا. بە هەموانی دەچەشێنێ و بەو مەیە دەیان مرێنێ. بادەکەی ئەو ئاگرێکە بۆگیانی وەخۆرەوەکان. لەو گونبەزە خولخولەیە ئاور دەرژێت.

١١ ئاگر دئابو گیل دکەت قەلبان ژقەلبان هل دکەت
میتقەب دجان و دل دکەت دائم ئەڤستن کاری چەرخ

مانای وشە:

هل دکەت: هەڵ دەکا؛ **هلدکەت:** هەڵ دپچرێ؛ **میتقەب:** مەتکەو؛ **ئەڤستن:** ئەوەن.

پوختەی مانا:

ئاگر دەخاتە ناو لەشی مرۆ، کە لە ئاو وگڵە. دڵان توشی یەك دەکاو پێکیان دا دەگیرسێنێ و

لێکیان هەڵدەپچڕێ. گیان‌و دڵان کون‌کون دەکا. هەمیشە کاری زەمانە ئەو کارە نالەبارانەن.

١٢ چەندی کو خوبان بێن ڕەزم من‌ژێ ددلدانن گەزم
ئامانجێ وان ڕەمزان ئەزم سەرعەسکەری سەییاری چەرخ

مانای وشە:

خوب: جوان چاك؛ **ڕەزم:** جەنگ؛ **من ژێ:** من لەو؛ **گەزم:** تیر؛ **ڕەمز:** نیشانی نهێنی؛ **ئەز:** من؛ **سەرعەسکەر:** فەرماندە؛ **سەییار:** گەڕۆك.

پوختەی مانا:

هەرچەندی جوان چاکان، دڵیان لەدەردی زەمانە دەرەنجێ‌و دەیانەوێ بەگژی داچن؛ منی کڵۆڵ بەر دەکەوم. لە وتاری بەتێکوڵیان تێ‌گەیشتوم کەمن کراوم بە ئامانج‌و منیان بەسەرکردەی بەڵای زەمانە داناوە. هەربۆیە منی بێچارە، دایم دڵم بەتیرو تانەی چاو جوانان بریندارە.

١٣ من پورشەڤان حەتتا سەحەر دانینە ڕێ سەمع‌و بەصەر
ئەو ماهرو مابێتە دەر تا ببمە نەوبەت داری چەرخ

مانای وشە:

سەمع: گوێ؛ **بەصەر:** چاو؛ **نەوبەت‌دار:** جەزایەرچی، کێشك‌گر.

پوختەی وتار:

گەلێك شەوان تا بەیانی، لە دەورەی یانەی ئەویارە، گوێ لەسەر هەست‌و چەمەرام کە بەشکو بەختم بیهێنێ، ئەو رومانگە سەر لە پەنجەرە دەرێنێ‌و دوا بە ڕۆژ ڕەشی من بێنێ. ئەگەر زەمانەش ـ خوا نەکا ـ نیازی وابێ بەردوزیپکی ساردو گەرمی لەرێ دانێ، خۆم بکەمە بەڵا گەردانی باڵاکەی.

«کوردی» دەڵێ:

چاوەکەم زانیوتە بۆچی خەولە چاوم ناکەوێ
چونکە من پێش خزمەتم پێش‌خزمەتان نانون شەوێ

١٤ کەس دی لـلەوحی سینەدا نەقشەك وەهاتی بێ غەلەط
هەر دەم ژنو یەك تازە خەط تاڤێتە دەر پەرگاری چەرخ

مانای وشە:

لەوح: تەتەڵە؛ **وەهاتی:** ئاواهاتو؛ **ئاڤێتە:** دەهاوێتە؛ **پەرگار:** جەغز کێش، جەغزینگ.

پوختەی مانا:

هەرچی دەردو ئازاری بەشی دڵدارانە، بە پەرگاری دەستی زەمانە، لە تەتەڵەی سینەی من نەخش کراوەو هەمو دەمو کاتێك خەتێکی تازە دێتە سەر خەتان‌و هەرگیز نوسەری بەڵایان، بۆ جارێکیش هەڵە ناکا، هەڵم بوێرێ.

«ئەنوەری» دەڵێ:

هەر بەڵایێ کە لەعاسمانەوە دێ   بەر لە هەرشت دەڵێ کوا ماڵی فلان

١٥ ما ژحەسرەتا شیرین لەبان خەوتێتە چەهڤان قەط شەبان
فەریاد دەربەر کەوکەبان پرسێ بکە ژبێداری چەرخ

مانای وشە:

ما: بۆچی، مەگەر؛ **فەریاد:** هاوار؛ **دەربەر:** لەپێش؛ **بێدار:** نەخەوتو.

پوختەی مانا:

من کەوتم شەوان هەتارۆژ ناخەوم‌و دڵو چاوم بریوەتە ئـەو سـەرسـەرایەی، یارتێدا. مانای وانیە دەتوانم بنوم‌و نانوم. بۆچی مەگەر لە عەزرەت‌و ئاواتی دینی لێوانی شیرینی وەکو هەنگوینی، خەو تخـون چـاوان دەکەوێ؟ هەیهـات، منی دڵدار شـەو هەتا رۆژ، هەر هاوارمەو ناڵەم گەیوەتە عاسمان‌و ئەستێرەشم لە خەو کردون. ئەگەر برۆا بەمن ناکەی، باسم لە زەمان بپرسە، کە شەوو رۆژ لە خولدایەو خەوی نایەو ئارام ناگرێ. تا بزانی کە هەرگیز منی نەدیوە لە خەودابم.

«سەعدی» دەڵێ:

درێژی شەو لە برژانگم بپرسە   کە هیچ تاوان بەسەر یەکدا نەهاتون

١٦ ڤان رەهرەوێن هیممەت بولەند بەردانە مەیدانێ سەمەند
سەر گەشتەبن حەتتا بەچەند ئەو رەکبی مەشعەلداری چەرخ

مانای وشە:

رەهرەو: رێڤنگ؛ **سەمەند:** ئەسپ یان ماینی شێ؛ **سەرگەشتە:** سەرگەردان؛ **رەکب:** دەستەی سواران؛ **مەشعەلدار:** گڕهەڵگر.

پوختەی مانا:

ئەو ڕێبوارە بەجێو پایەبڵندانە کە ئەستێرەن لەو عاسمانە. بە ئەسپی شێ لە مەیدان هاتو چۆیانە. وەك دەستە سوارانێك دەچن کە لەشەو دابەرەو بەزمو ئاهەنگ دەچنو چوڵە چرایان لە سەرشانە. بەڵام لەچونو هاتن‌دا، سەرگەردانن. نازانن بەرەوکوێ دەڕۆن، بۆ هەڵدێن؟ بۆئاوا دەبن؟ کەی دوایی بەم ئاهەنگە دێ کە ناومان ناوە زەمانە.

«خەییام» دەڵێ:

لەم جەغزە کەشوێنی هاتو چۆی هەموانە بێ ژێرو سەرەو دور لە نەمانو پوانە

کێ زانی لەکوێوە هاتوەو کێوە دەچێ هوزانو نەزان وەك یەکە، سەرگەردانە

١٧ **گاڤەك ژدەنگێ زەنگلان ئەیمەن چرونین مەنزیلان**
هەیهەی دبینن مەحمیلان فەریادە هەر قەنتاری چەرخ

مانای وشە:

گاڤ: تاوێکی‌کەم؛ **زەنگل:** زەنگوڵە؛ **ئەیمەن:** هێمن؛ **رونین:** دانیشتن؛ **مەحمیل:** کەژاوە؛ **قەنتار:** قەتار، گەلە بارەبەر پێکەوە لە کاروان‌دا.

پوختەی مانا:

لە بەر دەنگی زەنگی کاروانی بارکردن بەرەو ئەودنیا، کە زەمانە سازی داوەو کەژاوە لە دوی کەژاوە دێتەبەرچاوو هەروا هەیدیی بارکردنە؛ کوا دەتوانین ـ با بۆ کەمە تاوێکیش بێ ـ بە ئارامیو خاترجەمی لەم دنیایە پاڵ دەینەوەو دانیشینو قاچ ڕاکێشین.

«حافظ» دەڵێ:

چلۆن پێم‌وابێ ئاسودە دەژیم تاسەر دەگەڵ یاران

دەبیسم زەنگی کاروان بانگ‌دەکا زو لێ‌بنێن باران

«خەییام» دەڵێ:

هەربێنە بەرەو هەڵخولو هاتو چۆیە گوێ هەڵخە هەمو دەنگی بژیو ڕۆڕۆیە

خەرمانی ژیانە سورە، گەردون سەرکار ڕۆکردنو پێوانی مەیە لەوکۆیە

١٨ **بورمن ژڤێ چەرخێ «مەلا» کیشا نەئافاتو بەلا**
ئەبلەهدبینم وی هەلا هەرچی ژدل بت یاری چەرخ

مانای وشە:

ئافات: زیان گەل؛ **ئەبلەه:** کەم‌ئاوەز؛ **هەلا:** هوێ؛ **هەل:** وەخت.

پوختەی مانا:

مەلا! هەر من خۆم دەیزانم ئەم دنیایە، چەند بێفەڕو ئازار دەرو بێبەقـایە، زۆرم زیان لەدەس دیوەو فرەم جەزرەبەی چەشیوە. با پێت بڵێم، لە کاتو ساتی ژیاندا، هەرکەس بەدڵ بیێتەدۆستی زەمانە، زۆر بێئاوەزو نەزانە.

قصیدەی سی‌و یەکەم

«شەپالاشەنگ»

١ دلبەریٚ ئیروٚ سەحەر ئاڤیتە جەرگیٚ من دو دوٚخ
یەك لسینە، یەك ددلدا لەو ژمن تێن ئاخو ئوٚخ

مانای وشە:
دوٚخ: راستایی تیر؛ **دوٚخ**: کوتەکی سەر بەبزمار، دوٚق؛ **ئوٚخ**: هاواری ئێشان؛ **ئوٚخەی**: چخوٚشە.

پوختەی مانا:
یاری نازدار ئـەمڕوٚ لە بەرەبەیاندا، کە چـاوی هاتنە بەرچـاوم؛ لە دولاوە بەرتیری مژوٚڵی داوم. لە لایەك سینەی پێکاوم، لایەك دڵی وەبەرداوم. جـا بوٚیە هەر ئــاخو ئــوٚخمە. بوٚ هی بەرســینەم کەوتوە، دەڵێم ئاخ دڵمی نەپێکا. بوٚ ئەوەیش دڵمی گرتوە، دەڵێم ئوٚخەی بە ئاواتی خوٚم گەیشتم.

٢ ئاخو ئوٚخێن من ژدل تێن لی ژبەر تیرا قزل تێن؟
یان ژکوڤانێن دکول تێن ژیٚ دزیت هەر خون‌و زوٚخ

مانای وشە:
لیٚ: بەڵام؛ **قزل**: سور؛ **کوٚڤان**: کوان‌و برین؛ **کول**: بەژان؛ **دزێت**: دەدەڵێنیٚ؛ **خون**: خوێن؛ **زوٚخ**: زوخاو.

پوختەی مانا:
بەڵیٚ دڵم هەر بەدڵیٚ، ئاخو ئوٚخیەتی. ئاخوٚ لەبەر سەرەتیرە کە بە خوێنی منی بیٚ بایەخ، سور بون؟ یان لە برینی زوٚر بەژانە، کە بە دایم خوێن‌و زوخاو دەدەڵێنیٚ‌و ترسی هەیە تیری تیژی بژانگی‌یار، شەلاڵ‌و ژەنگاوی بکا؟

٣ خون ژدل جۆجۆ رەوان تیٚ وەك عەقیقو ئەرغەوان تیٚ
لیٚ ژدەست سەلوا جەوان تیٚ ئەو شەپالا شەنگو شوٚخ (یان، سەلوارەوان)

مانای وشە:

رەوان: جاری، دانەوەستاو؛ **عەقیق:** یاقیق؛ **ئەرغەوان:** گوڵێکــی ئــاڵی دارە؛ **ســەلو:** ســەرو؛ **سەلوارەوان:** بریەتیەلە بەژنو باڵای شوٚخ؛ **جەوان:** تەڕو تازە پیٚگەیشتو؛ **شــەپال:** خــونچیلانەی خــویٚن شیرین.

پوختەی مانا:

جوٚگەجوٚگە خویٚنم لەبەردڵی دەڕوا. خویٚنی من نەدەبو جوان با. بەڵام چونکە بەدەستی سەلما ڕژاوە ـ کە بەژنی وەك داری سەولّی تازەنەمام، ریٚکەو تاخوا حــەزکا خــونچیلانەو رەزا ســوكو خــویٚن شیرینە ـ خویٚنەکەشمی جــوان کردوە. هەر تنوٚکەی بەرەنگــی دەنکــە یاقیقــەیان وەك گوڵی ئەرخەوانە.

٤ ئەو شەپالا شوٚخو شەنگە کافرە، رومو فەرەنگە
دامە بەر جوٚتەك خەدەنگە ظالمیٚ کُشتم بدوٚخ

مانای وشە:

کافر: بریەتیە لە بیٚبەزەییو دڵرەق؛ **روٚمو فــەرەنگ:** لە زاراوەی شــاعیراندا بە سپی پیٚســتی زوٚر جــوان دەڵیٚن؛ **خەدەنگ:** تیر؛ **دوٚخ:** ذَلیلیو زەبونی.

پوختەی مانا:

ئەونازدارەی لەبەردڵەی شوٚخو شەنگە، چەند بەدیمەن سپیو نەرمە، هیٚندەش دڵی رەقو سەختەو بەزەیی پیٚمدا نەهاتو لەدولاوە دامیەبەر شیری بژانگو زوٚر بە زەلیلی کوشتمی.
«نالی» دەڵیٚ:

دەخیلت بم، نەخیلی با روطابی وەها شیرینو سینەنەرمو دڵرەق

٥. ظالمی کوشتم شەپالیٚ نازکی غەنجیٚ دەلالیٚ
بون حیجابا زولفو خالیٚ ئیدەکو عالاو توٚخ

مانای وشە:

قەنج: پەسندو بیٚخەوش؛ **دەلال:** دلّگــرو جــوان؛ **حیجــاب:** پەردە؛ **ئیدەك:** ســوخمە؛ **عالا:** بریەتیە لە پارچــەی رەنگینی تویٚلّپیچ؛ **توٚخ:** جــوقەه، لیٚك هاڵانو پیٚچــانو بەرەو ژورو قیت هەڵگــەرانەوەی مو لە

ناوەراستی ناو چاوان، کە وەك جوققەی پادشایانی لێدێت؛ توخ: بەو جوققەیان دەگوت کە لە موی ئەسپ پێکدەهێنراو لەجیاتی میداڵ دەدرا بە پیاوانی ئازای هەڵبژاردە، لە سەریانی دەن.

٦ نەترکو تایێن بریشی ئی دزێرن پێڤە ویشی
من دوفیرس دین دپێشی مروەتو ئینصاف یوخ

مانای وشە:
نەترەك: مانگوڵەی بەر لەرزانە؛ **تا:** هەودا؛ **ریشی:** ریشو؛ **ویشی:** هێشو؛ **فیرس:** سوارچاك، سوکەڵەسوار؛ **مروەت:** پیاوەتی؛ **یوخ:** نیە.

پوختەی مانای ئەو دوبەیتە:
ئەو خونچیلە خوێنشیرینەی دنیا پەسندەی جوانچاکە، زۆر بەزۆردارانە کوشتمی. چونکە هەر نەمتوانی بەدڵ، سەیری خەتو خاڵی بکەم. دەسماڵو هەنیەپێچەکەی، موی پێشەسەری پێچراوی بەرەو ژور هەڵگەراوەکەی، لاگیرەی پێچە سەرەکەی، هەودای بەریشوی دەسماڵی کە هێشوی زێریان پێوە بون؛ بونە پەردە لە نێوان چاوی بەتاسەمو دینی کەزیو خاڵەکانی وەك دەمەویست، پێشاوپێش هەر چاوەکانیم دیت کە بە مەستی وەك دوسوارچاك، هێرشبەرن بۆ سەر دوژمن، بە سیلەو گۆشە روانیمیانو بێ بەزەییو لێ راوەستان گیانو دڵیان شەقار کردم. دادو هاوار لەدەس ئەو چاوە مەستانە؛ نە پیاوەتیان دەگەڵ کردم نەهیچ ئینصافیشیان هەبو. ئەگەر ئینصافیان هەبوایە، یەکجارەکی دەیان کوشتم.

٧ لەو هەرفتم ئەز ژمەیلێ شوبهەتی سیهلێ و سەیلی
موحبەتو عیشقا دلەیلێ ئەز کرم یەکسەر پلوخ

مانای وشە:
هەرفتم: تێك روخام، تێك تەپیم؛ **مەیل:** ئارەزو؛ **سیهل:** گڵو خوڵێك کە وەك رەملێ سێلاو دەیبا؛ **لەیلێ:** گراویەکەی قەیسی عامیری؛ **ئەزکرم:** منیکردە؛ **یەکسەر:** بەتەواوی؛ **پلوخ:** پوڵوە ئاگری زۆر گەش؛ **پلوخ:** داپەڵوخاو، تەواو رزیو.

پوختەی مانا:
هەر لەترسی زۆرداریو دورەئینصافی چاوانیەتی کە قەڵای ئارەزوی دینیم تێك تەپیوە. بومە ئەو خوڵە نەرمیلەی کە لافاو وەبەرخوێ دەداو بە دارو بەردی دا دەدا. ئەگەر قەیس لە ئەوینی لەیلایەدا پێ داگر بو، ناگاتە من. من لە ئەوینی لەیلای خۆم لەسەر هەتا پێ ئاگرمو بەسوتانەوە

گرشەمەو هەربینا هەر داپلۆخام.

٨ دەست نەهێلم ئەز ژدینیٚ شوبهی فەرهادی شیرینیٚ
وەر ژبەر عیشقو ئەڤینیٚ من دریٚ چت ئەف کلوٚخ

مانای وشە:

نەهێلم: هەڵناگرم، بەرنادەم؛ **دین:** دیتنو تماشا؛ **فەرهاد:** ئەویندارە بەناو بانگەکەی شیرین کە چیای بێستونی تاشی؛ **وەر:** تەنانەت ئەگەر؛ **کلوٚخ:** کەللەسەر.

پوختەی مانا:

بەڵام نابیٚ کەس لای وابیٚ، من بەم سوتانو کوژرانو ئاوبردنە، وازم لە دیداری یار هێناوە. تا هێزم هەبیٚو بوٚم بلویٚ، دەچمە سەرسویٚو بوٚ دیداری یار دەڕوانم. من لە ئەوینی شیرینی ئەو شیرینە. کە لە گیانم شیرینترە ـ ئەو فەرهادەم کە دڵ لە ئەوین بەرنادەم. تەنانەت ئەگەر سەریشم لەو ڕێگەدا بدوٚڕێنمو وەکو فەرهاد، بەدەستی خوٚم دوایی بە ژیانی خوٚم بێنم.

٩ صوحبەتا چەرخو سەما تیٚ وەك «مەلا» صەد موبتەلا تیٚ
زەمزەمو ئاڤا حەیاتیٚ موشتەری صەد شیخو شوٚخ

مانای وشە:

صوحبەت: کوٚڕی دوٚستانە؛ **صوحبەت:** باس؛ **چەرخ:** سوڕدان؛ **سەما:** هەڵپەڕکیٚ؛ **موبتەلا:** گیروٚدە؛ **حەیا:** شەرم؛ **حەیات:** ژیان؛ **زەمزەم:** ئاوێکە لە مەککەو پیروٚزە؛ **زەمزەم:** ویرەویر؛ **موشتەری:** کڕیار.

پوختەی مانا:

لە کوٚڕێکدا کە نازداران دێنە سەماو گەڕی دیلان دەبێتە کوٚزو بادەی وەکو ئاوی ژیانی تاهەتاییو پیروٚز وەك ئاوی زەمزەمەو چوٚرەچوٚری زەمزەمەی دیٚو تنوٚکەی شەرم لە سەرڕوی شەرمینو نەرمینان دیارە؛ بە صەتان لە پیرو لاوان، وەك مەلا گیروٚدە دەبنو بەدڵ لە خودا دەخوازن لەو کوٚرەدا، ڕێگە بدرێن.

قصیدەی سی‌و دوهەم

«چداوەتە»

١ هەی هەیا رەقص‌و سەمایا تە چخوەش بەستی‌یە چەرخ
کو دبورجێ بسەما تێتە لسەر دەستێ خوە بەرخ

مانای وشە:
سەما: هەڵپەرکێ؛ **سەما:** عاسمان؛ **چەرخ:** کۆز؛ **چەرخ:** خولدان بەگەرمی، چەرخ بەستن.

پوختەی مانا:
کۆڕو کۆزی بەزم‌و سەمای کە تۆی تێدای‌و ئەو هەراو هوریاو بەهـ بەهـ و ماشاللە، لەو جوانیە گوتنەی ئەو کەسانەی لە سەمادا تۆ دەبینن؛ وای کۆڕ گەرم داهێناوە، دەنگی گاڵەو تینی ئەوینی دڵداران، لە عاسمان دەنگی دایەوە، بورجی بەرخ (خاکە لێوە) ـ کە خور لەودا لە هەمو دەمان گەشترە ـ بە رۆژەوە لە خۆشیان هەر هەڵدەبەزی‌و بە چوار پەلان سەما دەکا.

٢ صوفی‌یێن هەر دطەوافێ حەجەرالاسودە قەصد
گوڵ‌و سونبول بسەماتێن حەمی‌یان زەمزەمو چەرخ

مانای وشە:
طەواف: لەدەورەگەران؛ **حەجەر:** بەرد؛ **ئەسوەد:** رەش؛ **حەجەرالاسود:** بەردی رەشی حاجیان کە دە دیواری کابە گیراوەو ماچی دەکەن تا حەجەکەیان بەرکەوێ؛ **حەمی:** هەمو.

پوختەی مانا:
هەروا پۆل‌پۆل، شیخ‌و صۆفی، بۆ زیارەت‌و راموسانی خاڵی رەشت، لە کابەی روت لە دەورەی

سەرت، دەگەڕێن. لە کاتێکا کەزیەو بسکت، لەبەر شنەی هەناسەی ساردی دڵداران، وەك لقی گوڵو سونبوڵان کە سروەی بەیان لێی دەدا، دەلەرێنو دێنو دەچن. حەجیان هەر لەبیر نامێنیو تێکڕا دەیکەن بە زمزەمەو چەرخو خولدان.

٣ نەقشی ئەلماسی لئەلماسی بنیّ گرتی‌یە حەرف
خەطّی یاقوتی لیاقوتی شکێناندیە نەرخ

مانای وشە:

ئەلماس: گەوهەرێکی سپیو رونی هەرە بەنرخە؛ **بنیّ:** بڕوانە؛ **حەرف:** رەخنەو ئیراد؛ **یاقوت:** گەوهەرێکی رەنگ ئاڵە؛ **نەرخ:** بایی، نرخ.

پوختەی مانا:

پێستی سپیو تیشکدەری روخساری‌یار ـ کە بۆجوانی بەئەلماس دەشبهێندریّ ـ بڕوانە تانە دەئەلماس دەگرێو کردویەتە گەپجاری خۆی. چونکە ئەو نەوەك ئەلماسە هەر ساکار بێت، دەستی خودا، بە چەندین رەنگ رەنگاندویە. ئەو سوراییەی کە خوا لە لێوو کوڵمی ئەو خەتی داوەو لەچاو خەتان وەك خەتی یاقوتی وایە؛ نرخی یاقوتو ئەلماسی شکاندوە.

٤ کەرخین ئەم دقیامیّ مە ژدل پەردە دراند
عارفی وەقتمو مەعروف بلابێتە ژکەرخ

مانای وشە:

کەرخین: تەزین؛ **کەرخین:** وەرەزبوین؛ **قیام:** راوێستان، هەستان؛ **عارف:** پیری تەریقەت، خواناس؛ **مەعروف:** بەناوبانگ؛ **کەرخ:** گەڕەکێکە لە بەغدا، شیخ مەعروفی کەرخی ـ کە لە ئەولیای بەناوبانگ بوە ـ لەویّ ژیاوەو هەر لەو کەرخەشدا نێژراوە.

پوختەی مانا:

ئێمە زۆر راوێستاوینو راستی پلەو پایەی خۆمان لە خواناسین دەرنەبڕیوە. پەردەیەکم گرتبوّوە کەس لە تێکەڵاوبونی گیانو دڵم دەگەڵ یار خەبەردار نەبێت. نەك نائاگادارو بەدکاران ئینکار بکەن؛ بەڵام کەلەم وێستانەدا، ئێستا هەستم بە تەزینو لەبەر سەرکۆنە نەبەزین کروەو ئەوین پێم‌دەڵیّ: خۆم دەرخەم. ئەدرکێنم کە من ئەمرۆ ئەو عارفو خودا ناسەم لە دنیادا تاکم نیەو لەناو جەرگەی گیان پاکاندا، بەناوبانگم. ئەگەر یەکی وکو مەعروفی کەرخی بەناوبانگ ئەمرۆ زیندو بایەتەوەو بهاتایەتە سەر دنیا، ئۆباڵی بۆ لەمل دەدام کە هەرچی دەیڵێم تەواوە.

۵ دابناسی خەتەری ڕێ تونەبێ غافڵبی
دیجلەیە لێ دپڕن بڕبڕی پیلو بەرو مەرخ (یان، بەربڕی پێل)

مانای وشە:

دیجلە: زێ گەورە بەناوبانگەکە؛ **لێ:** لەوێدا، تێیدا؛ **بەر:** سنگ؛ **بڕ:** برستوتوانا؛ **پێل:** شەپۆل؛ **پیل:** فیل؛ **بەر:** بەرد؛ **مەرخ:** بودڕو کەندەڵان، ئاودڕ.

پوختەی مانا:

کاوڕای ڕێبوار لە ڕێگەی خوداناسین‌دا ـ کە ئەتەوێ بگەیە کاروانی ئێمەی دڵخۆش بە ئەویندارییمان لات وانەبێ هیچ دژوارییت نایەتە ڕێ‌و گەیشتن بە دیداری یار، زۆر هاسانە. ئەم‌کارە وەك لە دەجلەدانە، لە هەرەتی تەوژم‌و سەرریژ کردندا، بەر شەپۆلی وا دەکەوی، تواناو بڕست لە فیل دەبڕێ. گاشەی لوس‌و زەلامت زۆر دێنە بەرێ کە نەدیتە تێ هەڵدەنگوی، لەپڕ سەرەنگری دەبی. پڕیە لە کەندالْ‌و ئاودڕ، تێ دەکەوی‌و نوقم ئەوی‌و گێژت ئەداو ئەت خنکێنێ. دەغیلت بم، تا نەزانی کە مەلەوانی لە زەبری‌و دەتوانی لەو خەتەرانە خۆ دەربازکەی، مل لێ‌مەنی‌و خۆی لێ مەدە.

٦ پیری شەعارە دشیعری‌و «مەلێ» شال فروش
تونیشان من‌مەدە فەرخی کولنکمن بویە فەرخ

مانای وشە:

شەغار: کوێن‌چن؛ **شەعار:** هەرزە وێژی کوڵان گەڕ؛ **شال:** پارچەی پەشمینە؛ **فەرخی:** فەرروخی شاعیری دەرباری غەزنەوییان؛ **فەرخ:** جوجەڵە.

پوختەی مانا:

مەلا ئەمڕۆ لەبازاری هونەری شیعرو شاعیری، کاڵای پەشمینە دەفرۆشی، تۆ ناشێ لە بەرانبەریا ناوی فەرروخی بهێنی. ئەو لەچاو من، کوێن فرۆش‌و هەرزە وێژێکی هەرجایی حیساب دەکرێ. فەرروخی بەرانبەر بەمن، جوجەڵێکە زەرنەقوتەو هێشتا توکی لێ نەڕواوە.

قصیدەی سی‌و سێهەم

«دەریایەکە»

١ سیرری وەحدەت ژئەزەل گرتیە حەتتا بەئەبەد
واحیدو فەردە بذاتێ خوە وی‌نینن چوعەدەد

ماناى وشە:

وەحدەت: تاکی‌و بێشەریکی خـودا؛ **ئـەزەل:** هەربو؛ **ئـەبەد:** تاهەتا؛ **واحید:** یەك؛ **فـەرد:** تاك؛ **نینن:** نین؛ **چو:** هیچ؛ **عەدەد:** هەژمار.

پوختەی مانا:

بەڵگەی پەی‌بردن بە یەکایەتی‌و بێشەریکی خوداو هەربویی‌و هەرمانی، بە پانایی‌و ڕۆشنایی هەر بوییەکەی‌و هەرمانی لە بەرچاوە. خۆبەخۆ یەك‌و تەنهایەو ژمارە کردن هەڵناگرێ.

٢ دقیدەمدا ئەزەل‌و عەینی ئەبەد هەردو یەکن
سەرمەدیت وە دخوازت نە ئەزەل بت نە ئەبەد

ماناى وشە:

قیدەم: هەرە پێشینەیی؛ **عەین:** تەواوخۆی؛ **عەین:** سەرچاوە؛ **سەرمەدیێت:** هەرمانی بێکەم‌و مەرج.

پوختەی مانا:

ئەگەر وتمان خودا هەرە پێشونەیەو خۆی زەمان‌و جیهانی بەرهەم هێناوە؛ ئیتر پێشـینەو دوایینە ـ ئەگەر هەبێ ـ بۆ عەقڵی کورتی ئێمەیەو لە بازاری یەکایەتی‌و هەمەکارەیی خودادا، ناکرێ باسـی

رابردوگ‌و ئێستاو ئایندەو پاشەرۆژ، هەر بکریە.

٣ فەرقە واحید ژئەحەد لێ دمەقامی صەمەدی
بحەقیقەت کویەکن هەردو چواحید چئەحەد

مانای وشە:

واحید: تاك؛ **ئەحەد:** یەك؛ **مەقام:** جێگە؛ **صەمەد:** بێ‌نیاز لە هەمو شت‌و جێ نیازی هەمو شت.

پوختەی مانا:

واحد بۆ کەسێك دەبێژن، کە هیچ کەسێ لە ئاکاردا، تایەو ناکاولە صیفات دا تاقانەیە. ئەحەد بۆ کەسێك ئەگوترێ کە لە چۆنایەتی خۆیدا، (لە ذاتیدا) بێ هەوال‌و بێ شەریکە. جا ئەگەر گوتمان واحیدە یاخۆ ئەحەد، هەر یەکێکەو جیاوازی لەناودا نیە.

٤ یەکە دەریا توبزان قەنج چمەوج‌و چحوباب
دئەصلدا کو حەمی ئاقە چئاف‌و چجەمەد

مانای وشە:

قەنج: باش، راست؛ **حوباب:** بڵقی‌سەراو؛ **حەمی:** هەمو؛ **جەمەد:** سەهۆڵ.

پوختەی مانا:

زۆرباش سەرنج دەو تێبگە. ئەگەر ناوی دەریامان برد، شەپۆل‌و بڵقی سەراویش، هەر دەریاکە دەگرێتەوە. سەهۆڵ‌و ئاویش هەروەتر یەك رەگەزن.

٥ ئافتابی ئەحەدی‌یەت دخوەدا گرتی‌یە کەون
نەکو عەورەك هەیە لێ‌گرتی‌یە چەهڤێن مەرەمەد

مانای وشە:

ئافتاب: تیشکی هەتاو؛ **کەون:** هەرچی ئافەریدەو داهێنراوی نێوان عەرزو عاسمانە؛ **عەور:** هەور؛ **رەمەد:** چاوێشە.

پوختەی مانا:

بەڵگەی تاقانەیی خودا، وەك خۆر تیشکی هەمو دنیای داگرتوەو لە رۆژیش ئاشکراترە. بەڵام ئێمەی چاوێشەدار، چاو پروشین‌و لە بەرچاومان هەورێك هاتۆتە بەر تیشك‌و ناتوانین هەتاو ببینین.

٦ **حوسنی ذاتی بتو لاتان ژجەمالا صەمەدە**
ژمیثالی صەنەمێ وەهکو تەجەڵایە صەمەد

مانای وشە:

حوسن: جوانی؛ **لات:** ناوی‌بتە؛ **صەنەم:** بت؛ **تەجەڵا:** ئاشکەرابون.

پوختەی مانا:

ئەو جوانیە دڵڕاکێشەرەی، بتپەرستان لە بتانی‌دا دەبینن‌و بویتە هۆی بتپەرستنیان؛ هەر تیشکی جوانی خودایە داویەتەوەو داویەتەوان. ئای چەند سەیرو سەمەرەیە! لە هەیکەلی بتانیش‌دا، خودا چەند ئاشکرا دیارە.

٧ **غەیری دەریا نیە صەحرا بەحەقیقەت ئەمما**
ژروی کەیفە کوئەڤ ئاڤە بوی شوبهی زەبەد

مانای وشە:

کەیف: چۆنیەتی؛ **شوبهی:** وەکی؛ **زەبەد:** کەف.

پوختەی مانا:

ئەگەر راستت دەوێ، سارایش هەر دەریایە. بەڵام تەرزێك گۆرانی بەسەر هاتوە، ئاوبەئاوی ماوەتەوەو رەمڵی سارا، کەفێکە دەریا چنیویە.

شیاوی باسە، خودا بەرلە وشکانی‌و بەژ، دەریای هێناوەتە بەرهەم. وردەوردە تێکوڵی لیٚپەیدا بوەو ئاوەکەی بەجێی هێشتوەو بەژ وەکو کەف کردن وایە کە لە دەریاوە دەرچوبێ‌و توێی بەستبێ‌و کەژو کۆی لیٚ پەیدا بوبێ.

٨ **کُلَّ یَوْمٍ هُوَ فیْ شَاْنٍ» نەبی غافل ژێ**
هەر پەیاپەی ژشئونان دکرت فەیض‌و مەدەد

مانای وشە:

کُلَّ یَوْمٍ: هەمو رۆژێ؛ **هُوَ:** ئەو؛ **فیْ‌شَاْنٍ:** لەحاڵێکدا؛ **ژێ:** لێی؛ **پەیاپەی:** بێ پسانەوە، بەدوای یەکا؛ **شئونان:** حاڵاتان؛ **دکرت:** دەکا؛ **فەیض:** بەهرەگەیاندن؛ **مەدەد:** یاریدەو کۆمەگ.

پوختەی مانا:

خوا لە قورعانا فەرمویە: هەرچی لە عەرزو عاسماندان، نیازیان لە خودا دەخوازن. خوا هەر رۆژێ

حاڵەتێك بەخۆوە دەگرێ. بۆ ئەم حاڵەت گوێزانەوە، زۆر مانا لێدراوەتەوە. دەڵێن دەر بارەی کوشتن و لە نەبو زیندو کردن و ڕۆژی پێدان و لێخۆشبون و تاوانبار تەنبێ کردن و تۆبە بەخشین و چاو پۆشین و لێك جیاکرنەوەی یاران و پێك گەیشتنی دورانە. واتا خودا هەمو کارێکی لەدەس دێ و پیاو نابێ ناهومێد بێ و ناشێ لەنیاز بۆ بارەگای، سستی بکا.

مەلا بە مریدی رێ دەڵێ: چاوت لە بەزەیی خوابێ. دڵیشت لەسەر ئاگابێ. بەهرەو یاریکاری خودا، بێ پسانەوە بەرەو دنیاو خەڵکی دنیا بە ڕێوەیە. لێی بخوازەو مەیژە ناگا.

٩ گەر دئادەم بدیا سیرری عیلم ئیبلیسێ
(حیَنما أبْصَرَهُ کَبَّر حیناً وَسَجَدْ)

مانای وشە:

ئیبلیس: شەیتان؛ **حینما:** هەرکە؛ **أبْصَرَه:** چاوی پێ کەوت؛ **کَبَّرَ:** اللهاکبری گوت؛ **حیناً:** دەمێك؛ **سَجَدَ:** سوژدەی برد.

پوختەی مانا:

ئەگەر شەیتان نهێنیەکانی زانستی بزانیبا، کە ئادەم چی دەپاڵدایەو خودا فێری چی کردوەو بنیادەم چەند لەلای خودا، دەستی قەدری لێ نراوە؛ هەر کە تازە لەشی بابە دەمی دەدیت کە لە قور دروسکراوە، بێ خۆگرتن، لە دوای بەخودا هەڵگوتن سوژدەی دەبردە بەر ئادەم. بەڵام نەیزانی و تێداچو.

١٠ چزەمان و چمەکان و چجهات و چحدود
چمەقادیرو تەفاصیل و حیسابن چعەدەد

١١ چمنافات و لزومن چقیاس و چمیثال
ئەف چتەولیدو چتەرکیبە چروحن چجەسەد

١٢ سەر بعیجزێ ددرت قووەتی دەرراکەیی ما
(رَجعَ الْعَقْلُ کَلیلاً وَمَتیٰ قامَ قَعَدْ)

مانای وشەی ئەو سێ بەیتە:

زەمان: دەم؛ **مەکان:** جێ؛ **جهات:** لاگەل؛ **حدود:** کەوشەنان؛ **مەقادیر:** ئەندازەگەل؛ **تەفاصیل:** زۆر درێژەدان؛ **حیساب:** هەژمار؛ **عەدەد:** ژمارە؛ **منافات:** پێچەوانان؛ **لزوم:** پێویست؛ **قیاس:** بەراورد؛ **میثال:** نمونە؛ **تەولید:** بەرهەم دان؛ **تەرکیب:** لێکدان وتێکەڵ کردن؛ **جەسەد:** لەش؛ **ددرت:** دە دات؛ **دەرراکە:** زۆر لەسەر هەستو شتزان؛ **ما:** ئێمە؛ **رَجَعَ:** گەڕایەوە؛ **کەلیل:** کول و برست بڕاو؛ **مَتیٰ**

کەنگیٚ؛ **قامَ:** هەستا؛ **قَعَدَ:** دانیشت.

پوختەی مانا:

توٚژینەوەو لێکدانەوەو پێوانەی کاتو شوێنو جێو هەژماردنو پێکگرتنو شت لەبەریەك راگرتنو دوان لەمەربەرهەم هێنانو پاژ لەیەکتر گاوکردنو باسیبونو چوٚنیەتی گیانو لەشانو ژماردنو بژاردنو هەرنابیٚو ئەشیٚ کردنمان، لە بەرانبەر زانستی خودای مەزندا، کەڵکی نیەو بەهرە نادا. ئاوەزو هوٚشی بنیادەم، تا بیری لیٚدەکاتەوە، سەری لە بەردی رەق دەداو هوٚشی تیژی زوٚر بەکولیو کەلەلایی، بەرەو خوٚی دەگەرێتەوەو هەرگا ویستی هەڵبوێستیٚ؛ گورجیٚ روٚدەنیٚشیٚتەوە.

۱۳ **حیرەتو عیجزە سەرەنجام دبابیٚ نەظەری**
(کَیْ بِخالق نَظَرِ قاصِرِ مَخْلُوقْ رَسَدْ؟)

مانای وشە:

حیرەت: سەرسوڕمان؛ **عیجز:** زەبونی؛ **سەرەنجام:** ئاخری؛ **باب:** درگا، پاژێك لە کتێب؛ **نەظەر:** تماشا؛ **خالق:** داهێنەر؛ **مخلوق:** داهێنراو، دروس کراو؛ **قاصِر:** کورت؛ **رَسَد:** دەگا.

پوختەی مانا:

هەرچەندی لێکی دەیەوەو گەو بەگەو تێکی کەیەوەو بیدەیە بەر بیری تیژو، بتەویٚ لە نهێنیەکانی زانستی خودا بزانی؛ بیٚبەهرەیە. ئەو کارە بە چاوی رواڵەت، زوٚر دژوارە بزاندریٚ. ئاخر بیرو روانینی کورتو نەبەگەی دروس کراو، کەی دە وەستاکەی خوٚی دەگات؟

۱٤ **گفتوگوٚی مەعریفەتیٚ چەندی «مەلا» پەیداکی؟**
گەوهەرا مەعریفەتیٚ ناگیهێتیٚ کەس بخیرەد

مانای وشە:

مەعریفەت: ناسین؛ **خیرەد:** عەقلو ئاوەز.

پوختەی مانا:

مەلا! هەرچەندی بخوێنیو لە وتوویٚژ دەربارەی ناسینی خواوە، کارامەو زمان پاراوبی؛ دیسان هیچ دادت بوٚنادا. کەس بەعەقڵ گەوهەری خودا ناسینی دەس ناکەویٚ. مەگین خوا کوٚمەگی بکا.

قصیدەی سی‌و چوارەم

جێژنە پیرۆزە

١ عیدەوو هەرکەس ژدیداراتە لێ پیرۆزە عید
ئەز تنێ مەحرومی دیدارم بصەد مەنزل بەعید

مانای وشە:

عید: جێژن؛ **مەحروم:** بێبەش؛ **بەعید:** دور.

پوختەی مانا:

رۆژی جێژنەو هەرکەسێکی تۆببینێ، جێژنی لێ پیروز دەبێ.

هەرمنم تەنیا بەخت رەشم‌و لە دینت بێبەشم. من لەدوری تۆ دەگەڵ خۆشی، بە صەد قۆناغ جودام.

٢ هەرسەحەر دهنێرم ئەز جانا بئاهانرا ژدل
(بارَكَ‌ألباری بِاسعادِ عَلَيها يَوْمَ عید)

مانای وشە:

بارَكَ‌ألباری: خوا مبارەکی‌کا؛ **بِأسعاد:** بە بەختەوەری؛ **عَلَيها:** لەسەر ئەو مێوینە؛ **یوم:** رۆژ.

پوختەی مانا:

گیانە من لە ناخ دڵمەوە، هەمو رۆژێك سەرلەبەیان، بە هەناسە ساردەکەمدا وڵام دەدەم: خوایە هەمو رۆژی یارم بە ختەوەری‌و جێژن‌و شادی‌و دڵخۆشی بێ.

٣ دەرگەهیٚ لوطفاتە خانم مال مەحرومان قەبیٚ
(انَّ کلباً باسِطاً دَهْراً ذِراعاً بالْوَصید)

مانای وشە:

خانم: ئەی گەورەی من؛ **خانم:** ژنی بەڕێز؛ **ما:** توٚبڵێی؛ **انَّ:** لێرەدا بەمانا ئەوا؛ **کلب:** سەگ؛ **باسِط:** راخەر؛ **دەهر:** زەمان؛ **ذراع:** دەست لە پەنجەوە تا هەنیشك؛ **وَصید:** ژێر دەرانە، پێش دەرگانە.

خوا لەباسی ئەصحابی کەهفا فەرمویە: «سەگەکەشیان لەبەر دەرگای ئەشکەوتەکەدا کەوتوەو هەردو چەموڵەی داداوە.»

پوختەی مانا:

گەورەم (یان، خانمە جوانەکە)! منیش وەکو گەماڵەکەی پیاوچاکانی ناو ئەشکەوت، دێر زەمانە لە دیاری بەر دەرگانەکەت، چاوەنوٚڕی لاواندنەوەم. توٚبڵێی جارێك ئەو دەروە لەمنی ناهومێدو دورە بەخت بکرێتەوە؟!

٤ پیرەمەردم عاشقم ئیروٚ موورادا من بیەخش
(یا حبیبی یامُرادی یامُنیٰ قَلْبِ المُرید)

مانای وشە:

مُراد: جیٚنیاز؛ **مُرید:** بەنیاز؛ **مُنیٰ:** ئاوات؛ **حبیب:** خوٚشەویست.

پوختەی مانا:

پیرەمێردم، ئەویندارم، چاوی دڵم هەر لەتوٚیە خوٚشەویستەکەی جیٚنیازم. توٚ ئەو پەڕی ئاواتمی. دەسا بەزییت پێما بیٚو توٚزێکم بلاوێنەوەو دیدارێکم پیٚ ببەخشە.

٥ (فَرَّ عَقْلی مِنْ لَهیبی مِثْلَ بازٍ اَوْعُقاب)
(ذَابَ روحی مِثْلَما انْحَلَّ فی نارٍ جَلید)

مانای وشە:

فَرَّ: رای‌کرد؛ **مِنْ:** لە؛ **لَهیبی:** بڵێسەی‌من؛ **مِثْلَ‌باز:** وەك بازێك؛ **او:** یان؛ **عُقاب:** هەڵوٚ؛ **ذاب:** توایەوە؛ **مِثْلَما:** هەر وەکو؛ **انْحَلَّ:** لەبەریەك بڵاوبو، تاوایەوە؛ **نار:** ئاگر؛ **جَلید:** سەهوٚڵ.

پوختەی مانا:

ئاخر تاکەی دوربم لە دیداری دەرگات. عەقڵێکم‌بو، بەگور وەکو بازو هەڵوٚ، لەبەر تینی بڵێسەی

دڵ‌و هەناوم، لە هێلانەکەی تەرەبو. ئەو گیانەش کە لە لەشمابو، وەك چۆن سەهۆڵ لەسەر ئاگر دەتوێتەوە، تاوایەوە.

٦ (دَمعُ عَینی مِنْ بُکائی مِثلَ نَهرٍ فی سُکوب)
(نارُ قَلبی مِنْ غَرامی فی ضَرامٍ فی‌الْوَقید)

مانای وشە:

دمع: ئەسرین؛ **عینی:** چاوم؛ **بُکائی:** گریانم؛ **نَهر:** چەم؛ **سکوب:** دارژان؛ **نارُقلبی:** ئـاگری‌دڵم؛ **غَرام:** ئەوین؛ **فی:** لەناو؛ **ضَرام:** گڕپە؛ **وَقید:** دەستە چیلەی ئاگر.

پوختەی مانا:

هێند گریاوم، لوزەوی فرمێسکی چاوم، وەك ئاوی روبار، دێتە خـوار. دڵ وا بە ئـەوین سـوتاوە، ئێژی گڕپەت لە پوش‌و پەڵاش بەرداوە.

٧ دل ژبەر ناری مەجازی بِالْحَقیقَتْ بو پەرەنگ
(نارُ قَلبی فی‌هَواهُ مثلُ نار فی‌الحَدید)

مانای وشە:

مەجازی: داهاتوی بەدەڵ؛ **حەقیقەت:** راسـتـ‌و رەسـەن؛ **پەرەنگ:** پوڵو، سکـڵ؛ **هَوا:** ئـەوین، مەیل؛ **حَدید:** ئاسن.

پوختەی مانا:

دڵم کە بەرلە دڵداری ساردو سـڕبو، هەرکە ئـاوری ئـەوینی تێدا هەڵ‌کرا، راسـت وەك سکڵی گەش‌و بەگرشەی بەسەرهات. ئەوئاگرەی کە لە ئەوینی یارەوە لەدڵمدا هەڵگـڕاوە، وەك ئـاسنی سورەوەبو، دڵم نەرم‌و پڕلەتینە.

شیاوی باسە، ئاسن کە سور دەبێتەوە، تینەکەی زۆر بەتەوژمەو درەنگیش سارد دەبێتەوە.

٨ (کَیْ خَلاص اَزْ دوزَخِ هِجر تو یابَمْ ای جَوان)
(هَر نَفَسْ دارَد صَلاءو نعرۀ هل مِنْ مَزیدْ)

مانای وشە:

اَز: لە؛ **یابَم:** گیرم ئەکەوێ؛ **دارَد:** هەیەتی؛ **صَلاء:** بانگ‌وقاو؛ **نَعرَه:** گوڕە؛ **هەل:** ئاخۆ؛ **مَزید:** زیادە.

پوختەی مانا:

کەی لە دۆزەقـی دوری‌تۆ، رزگار دەبم، یارە تازە پێگـەیوە کەم؟ کە ئـەم دوریەت هەمو دەمان بە نەعرەتە هاوار دەکا: ئاخۆ لەوە زیاتر هەیە بیسوتێنم؟

لێرەدا مەلا ئیشارەی بە ئایەتێکـی قــورعان کردوە کە فــەرمویە: رۆژی قیامەت خــوا لە جەهەندەم، دەپرسێ ئەری پڕ بوی؟ دەڵێ ئاخۆ پتر هەیە بۆمی بێنن؟!.

کێ دزانت من ژرمبازان دەما ئوغلمە تێن
تێنە دل صەدرم ژوان‌و سینە تێنێ صەد جەرید

مانای وشە:

ئوغلمە: جەنگی مەغلوبە، هێرشی توندو تیژ؛ **جەرید:** جلیت، کورتە ڕمب.

پوختەی مانا:

کێ دەزانێ من لەدەستی چاوی مەستت‌چم بەسەردێ؟ بێ‌بەزە کەوتونە جـەستـەی گیانی پرژانی دڵم. بویتە کوڵکی گۆڕو مەیدانی جلیت بازانی شۆرە سوارو نیشـانی نیشـان پێکـان بە پەیکـانان. هەردەمێ دێن‌و دەچن، سینگم بە رمبان کون کونەو دڵ بە نوکی تیری برژانگ بویتە بێژینگ.

٩ من ژصەففەینان ژنیڤا مەقتەلێ رم تێنە دل
لێ لوان دەستان نیهن خونا غەزایا ئەز شەهید

مانای وشە:

صەففەینان: دوریزان؛ **نیڤ:** ناوەراسـت؛ **مەقتەل:** شـەرگە؛ **مەقتەل:** برینی‌کاری؛ **لێ:** بەڵام؛ **نیهـن:** نین؛ **غەزا:** پەلامار بۆسەر دوژمن، خەزا؛ **شەهید:** کوژراو لە راهی خوادا؛ **شەهید:** حازرو ئاگادار.

پوختەی مانا:

کەزیەکانت لە دولاوە بە هۆی سـروەی شـنەباوە ـ کە تێکـەڵ بەیەکتر دەبن‌و روخسـارتم لێ دەشێرنەوە ـ وەك لێکدانی دوریز لە شەرکەران دەچێ. کە پەلاماری یەك دەدەن. منی بێچـارەی هەژاری دڵ بریندار، لەو ناوەدا بێ سـوچو تاوان، دەکوژرێم. خـوێنیشم بەفیرۆ دەرواو کەس کوشتنم ناگرێتەخۆو شەهیدی گوژەر نەناس خۆم.

شیاوی باسە، شەرێ صەفین کە لە ساڵی ٣٧ ی کۆچـی، سـەفـەرەمانگ. لە دەم فـورات، لە نزیکی شاری رەققەی لای حەڵەبێ، لە سـوریا، لە مابەینی عەلی‌و معـاویە روی داوە، لەم بەیتەدا ئیشارەتێکی بۆ کراوە. کێشە زۆرە؛ ئاخۆ کوژراوی ئەو شەڕە هەمویان شەهیدن یان‌نا؟

١٠ موصحەفا حوسن‌و جەمالێ سوڕەتا خاڵ‌و خەتان
(ماتَلَوْنا غَيْرَ حَرْفِ لا وَ قُرآنِ مَجيد)

ماناى وشه:

موصحەف: قورعان، پەڕاوى؛ **حوسن‌و جەمال:** جوانى‌و خوشيكى؛ **سوڕەت:** بەقەدرى‌و گەورەيى؛ **سوڕەت:** بەشێكى سەربەخۆ لە قورعان يان لە كتێب؛ **ما:** نە؛ **تَلَوْنا:** خوێندمان؛ **حەرف:** پيت؛ **لا:** نا؛ **وَقُرآنِ مَجيد:** سوێند بە قورعانى جىٚگەورەو پيرۆز.

پوختەى مانا:

سوێند بەقورعان، منى دڵدارى سەرگەردان لەوەتا هەم، بە ئاواتم لە كتێبى پڕلە پەڕى جوانى‌و دڵگرى ئەويارەو بەتايبەتى، لە سورەتى خەت‌و خاڵى سەر رومەتى تێر بڕوانم. بەڵام هێشتا جگەلە پيتى «نا»م نەخوێندوەو هەر وشەى نام گوێ لێ بوە كە ئەو نايەش «لا»ى تێك‌نانى نێوان دو بروٚكانيەتى.

«نالى» دەڵێ:

وتم ئايا بەزارى خوٚت دەپرسى حاڵى زارى من؟
بروٚى هێنايە يەك وەك شكڵى‌لا يەعنى كە بێزارم

١١ گەرچى هەردايم ژميهرێ نەينەكا دل بەدرە من
وەك هيلالێ صوبح تێم ئەز جارنان‌بم ناپەديد

ماناى وشه:

ميهر: خوٚر؛ **ميهر:** ئەوين‌و خوٚشەويستى؛ **نەينك:** ئاوێنە؛ **بەدر:** مانگى چاردە؛ **هيلال:** مانگى يەكشەوە؛ **تێم:** دێم؛ **بم:** ببم؛ **ناپەديد:** ناديار.

پوختەى مانا:

هەرچەند هەميشە دڵەكەم وەك ئاوێنەى كە تيشكى روٚژ بداتەوە؛ لە تيشكى ئەوين روٚشنەو وەك مانگى شەوى چاردەهەم، روناكەو بگرە زياتريش؛ بەڵام جارجار كە پرشنگى ديداريم لێ لادەكەوێ، دەبمە ئەو مانگە يەكشەوەى كە بەيانى بوٚى بڕوانن. كە هەر نيەو بە يەكجارى تواوەتەوە.

«نالى» بەيارەكەى دەڵێ:

ئەى ميهرى ميهرەبان ومرە سەربام باميداد تا مەهروان بين بەهيلالى شەوى محاق

١٢ ما بلەعلێن جانفزا ناڤێ مەبینت جارەکی
(بِالدُّعا بَلِغْ تَحِیّاتی لِسَلْمیٰ یا بَرِید)

مانای وشە:

ما: بەڵکـو؛ **لەعلێن:** لەعلان؛ **جـانفزا:** پیتدەر بەگیان؛ **بالدُّعا:** بە نزاو پاڕانەوە؛ **بَلِغْ:** بگـەیەنە؛ **تَحِیّاتی:** درودو سەلامەکانم؛ **لِسَلْمیٰ:** بۆ سەلمایە؛ **یابَرید:** ئەی پەیتی نامەبەر.

پوختەی مانا:

ئەوە خوایە بەڵکو سەلما جارێك یادێك لەمن بکاو بەو دو لێوە تەنكو ئاڵە یاقیقیانەی ـ کە گەشەی گیان لەوان رایە ـ ناوی مەلا بدرکێنێ. دەتو خـــوا! پەیتی نامەبەر وێرای درودو ســـڵاوان، بۆ پێکهاتی ئەم ئاواتەم، لەبەر سەلما بپاڕێوە.

١٣ تو ژ «مەلا»یی هەر بپرس ئەسراری عیشقێ حەل دکت
ڤێ موعەممایێ چزانن صەد مەلاوو موستەعید؟

مانای وشە:

حەلدکت: هەڵ دێنێ؛ **موعەمما:** مەتەڵ؛ **موستەعید:** فەقێی لەسەر ئیجازە، بەرەژورتر لە سوختە.

پوختەی مانا:

تۆ گەرەکتە نهێنییە دژوارەکانی دڵی دڵداران بزانی؟ ئـــەو مەتەڵە هەر لای مەلای جـــزیری هەڵدەهێندرێو کەسیتر نا. مەلایانو خوێندەوارانی لەزەبر، بە سەتانیش هیچی لەهیچ لێنازانن.

١٤ ئەر بکوشتن وەر بهشتن ئەمرو فەرمانا تەبت
(أَحْمَدُ عَبْدٌ رَقِیقٌ واقِفٌ بَیْنَ الْعَبید)

مانای وشە:

عەبد: کۆیلە؛ **رەقیق:** بەنیو کۆیلە؛ **رەقیق:** تەنك، باریك، نەرمونیان؛ **واقف:** راوێســـتاو؛ **عەبید:** کۆیلەگەل.

پوختەی مانا:

ئەگەر دەتەوێ بمکوژی،یان دەتەوێ بمهێڵیەوە، فـەرمانت چـۆنە با وابێو بەدڵ رازیم. ئـەحمەد کۆیلەی ئـاڵقەبەگوێی بەر دەرگاتە. بۆ فـەرمانت لەناو کۆیلەکانی دیتدا، هەڵوێســـتاوەو گوێ لەمستو لەسەر هەستە.

قصیدەی سی‌و پێنجەم

«دادو مەدەد»

١ ئەی شەککەرا گەردن ژعاج دیسا ژرەشتوزێن صەمەد
قەوسێن لبالا فەرق‌و تاج کەیبەر رەشاندن بێ‌عەدەد

مانای وشە:

ئەی‌شەککەر: قامیشی شەکر؛ **رەشتوز:** رەشی بریقەدار؛ **صەمەد:** بێ‌نیازو جێ‌نیاز؛ **کەیبەر:** تیری دەم‌پانی وەك چەقۆ؛ **لبال:** لەکن؛ **لبالا:** لە بەرەژور.

پوختەی مانا:

بەژنی باریك بەراستی‌و شوشی‌و شیرینی ـ کە برەوی قامیشی شەکر دەشکێنێ ـ و، گەردنی زەردی سپی واش ـ کە عاج لە تماشا کردنی رادەمێنێ ـ ئەوا دیسان لەو جوتە بڕۆی سێونگی زۆر رەشی بریقەداری بەکەوانەی کە نێوانیان لە بڵندایی باڵای‌دا، بەرانبەر بە دوڕ کاکۆڵ‌و تانجی سەریەوە دیار دەدەن‌و ئەو دو کەوانە رەشانە دەسکردی وەستای بێ‌هاوتای دنیاسازدەری بێ‌نیازە؛ دەستی بە تیرەبارانی هەزاران لە دڵداران کرد.

٢ کەیبەر رەشاندن بێ‌حیساب میصری کودان سیقال‌و تاب
صەد روستەم‌و ئەفراسیاب کوشتن لوان کەرکر جەسەد

مانای وشە:

رەشاندن: پرژاندنی؛ **سیقال:** مشتەو ماڵ؛ **تاب:** تیشکەو بریقە؛ **کەر:** لەت؛ **جەسەد:** لەش.

پوختەی مانا:

جگـە لەوە چـاوی مەسـتی بە مژۆڵان، تیرەبارانی دڵمی‌کردو لە هەژمار بەدەر بۆی هاویشـت؛ برۆکانی - کە وەك شیری میصری تیژو خـوارو جـەوهەردارن - وەها مشـتو ماڵ کریاوو بریقـە داری کردبون، کە نەك هەر منی هەژاری بەستەزمانیان پیّ دەکوژرا، ئەگەر روسـتەمی دەسـتانو ئەفراسیابی تورانی وەبەر هاتبا، بە قەڵتێك دای‌دەهێنانو کەلاکیشیان هەنجن دەبو.

٣ صەد پادشاهو خوسرەوان جان دان ژعیشقیّو رەوان
نەسرینو لەبسیّ ئەرغەوان من دین لبەژنا سەرو قەد

٤ من دین لبەژنا عەرعەرین تاییّن زەبادو عەنبەرین
بایی صەبادا چەنبەرین زولف چونە سەرنورا صەمەد

مانای وشە:

خوسرەو: قەراڵ؛ **رەوان:** گیان؛ **لەبس:** جلكو شمەك؛ **عەرعەر:** دارێكی راسـتو بڵندە؛ **تا:** هەودا؛ **تا:** لابار؛ **زەباد:** بۆن خۆشێکە لە جانەوەرێك هەڵدەوەریّ کە وەکو پشیلە دەچیّ؛ **چەنبەر:** گەو، ئاڵقە.

پوختەی مانا:

منَ یارمدیت چیبینم؟ ئـەو باڵا سـەوڵو عەرعەرە، بە بەرگی ئـاڵو واڵاوە. دەت‌گوت نەمامی عەرعەرەو بە نەسرینو ئـەرخـەوان گوڵی کردوە. کەزیەکانی ئـەتوت تاتای میسکـی زەبادو عەنبەریان بەر گرتوە. لەو کاتەدا بای بسکان هاتو ئاڵقەی زولفان، چونە سەر رومەتی جوانی کە تیشکی روناکی خودا دەداتەوە. جا نەك هەرمن صـەد پادشـاو قـەراڵیش ئـەوە ببینن لە عەزرەتان گیان ئەدەنو فەراقی رەشیان لیّ‌دەبڕیّ.

٥ زولف چونەسەرنورا زولال جارەك وەرە بایێ شیمال
بسکان ژسەر دیمێ قەمال زولفان ژبەر جوتێ ئەسەد

مانای وشە:

زولال: رونو لوسو رەوان؛ **دیم:** روخسار؛ **قەمال:** بماڵەوە؛ **ئەسەد:** شێر.

پوختەی مانا:

بای‌شەماڵ! دەستم دامێنت. وەرە ئەو بسکـە رەشـانەی کە نوری روخسـاری یاریان داپۆشـیوە، لادەو ئەگەر دەتوانی راماڵەو با ئەو چـاوانەش ببینم. کە لە کوشـتنی دڵداران، لە جـوتێك شـێر خەتەرترن. چونکە من بەدڵ ئاواتمە بەو چاوە جوانانە بمرم.

٦ سەحجار جوهتی جادوان ئیروٚ ژرەمزا ئەبروان
دل گرتو دابەر کاشوان کەر کر لمسکینان کەبەد

٧ دل گرتو دابەر خەنجەران کوشتم نیگارو دلبەران
مە ژدەستی ظولما ئەسمەران دادو مەدەد، دادو مەدەد

مانای وشە:

سەحجار: جادوگەر؛ **رەمز:** ئیشارەت؛ **کاشو:** گوٚچانی گەمەی شەقێن؛ **ئەسمەر:** گەنم رەنگ.

پوختەی مانا:

ئەو دوچاوە سیحراویانەی ـ کە وەك دو جادوگەر وانە ـ چاوێکیان لە بروٚیان داگرتو تیٚیان گەیاند کە دڵمیان لەبەر لابەریٚ. بروٚی چەماو لەچەشنی گوٚچانی شەقێن، دڵیان کردم بە گوٚی مەیدانو رفاندیانو کەلە خەنجەریش تیژترن، ئەو بێچارەیان هەنجنیو لەتبەلەت کرد. هاوار لەمن منی هەژار، بەر زوڵمی زوٚردار کەوتومو زوٚر کاری من بازەنینێکی دڵبەرو زەرد ئەسمەرە. ئەی خوایە بەدادم بگە، نیازم زوٚر بە یارمەتیتە.

٨ دلبەر ژلەعلێن خوٚی شەفاف دامن مەیا گولگونو صاف
دەریایی عیشقیٚ قافو قاف پەیوەستە تیٚتن جەزرو مەد

مانای وشە:

شەفاف: رونی شوشەیی؛ **گولگون:** گولٚ رەنگ؛ **قاف:** کێوێکە لە دەریاداو دەوری هەمو دنیای داوە؛ **جەزر:** کشانەوەی دەریا؛ **مەد:** هەڵکشانی دەریا.

پوختەی مانا:

مەلا دیارە زوٚر زو دوعای قبولٚ دەبن. لەپاش ئەو دادو هاوارە، دیارە دڵیان داوەتەوە. کە فەرمویە: یارم لەو جوتە لێوانەی ـ کە وەك بلور، رونو پاكو لەئاڵیدا لە لالٚ دەکەن ـ بادەی گوڵرەنگی روناکی پیٚ چەشاندمو تیٚی گەیاندم کە ئەگەر لەسەر واز نەبو، جارجارە دڵی ئیٚشاندم؛ گوٚیٚ نەدەمیٚ چونکە ئەوین وەك دەریایەو هەمو دنیای داگرتوەو دەریاش بیٚ جەزرومەد نابیٚ. جاریٚك لیٚم نزیك دەبیٚتو جاریٚکیان دەستم نایگاتیٚ.

٩ حوسنا مونەززە بیٚ میثال سەردا لیباسیٚ خەتو خال
سەر گەشتە حەیران ماو لال ئەحمەذ کودی نورا صەمەد

١٠ الله ژنورا سەرمەدی یەك قەطرە یەكدا ئەحمەدی
شیرینیو رەمزەك وەدی مەدهوشما حەتتا ئەبەد

مانای وشە:

مونەززەھ: پاكو دور لە كەمایەسی؛ **سەرگەشتە:** سەرگەردان؛ **حەیران:** حەپەساو، سەرسورماو؛ **رەمز:** ئیشارە، نهێنی؛ **مەدهوش:** تاساو.

پوختەی مانا:

منی دڵدار، كە ئەو جوانیە پاكو بێ عەیبو بێ وێنەم بە گلێنەكانی خۆمدیتو سەیری خەتو خاڵانم كرد، كە بونە نەخشی روخساری، بە یەكجاری بۆم دەركەوت كە وێنەی نوری خودایە لەو روخسارە جوانەدایە. ئیتر تاسام، سەرم سوڕا، لاڵو پاڵ بوم. خوایە نوری بێئاوابونو سنورت كە خۆی نیشانی بەندەدا، چەند گرینگە . من تنۆكێكم لە دەریای نوری هەمیشەیی تۆ، پێ گەیشت. شیرنایەتیو مژدەی نهێنی وای داومێ، كە هەتاهەتا سەرخۆشو بێ هۆشم دەكات.

قصیدەی سی‌و شەشەم

«سەفینەی مەی»

١ ئامۆ دەستی وی سری دل بمەیێ حەوالە کر
هەرچی لمن‌کری «مەلا» جامی مەیا دوسالە کر
پوختەی مانا:
ئەی‌داخە کەم! هیچ نازانم مەبەستی نهێنی چبو. دڵە دەردە دارەکەی من، حـەواڵەی پیاڵەی مەی کرا. مەلا! هەرچی بەسەرت هات، لەو بادە کۆنەی بزانە.
«حافظ» لەو بارەوە دەڵێ:
چل‌ساڵە دەردەدارەو وا تازە تێ دەگەم چاری هەژاری دڵ‌بەجنار مەی دوساڵە بو
٢ شەنگێ بناز مەششها میسکو زەباد وەششها
رویما دبن پیانە هێژ زێدە لمن دەلالە کر
مانای وشە:
مەششها: رۆیشت؛ وەششەها: وەشێنرا، داوەری، پەرژو بڵاو بوّوە؛ هێژ: هێشتا، هێمان؛ دەلال: ناز؛ ما: ئێمە.
پوختەی مانا:
ئەو شەنگ‌و شۆخە بەنازە، هاتو رابرد. رەوتە بەلەنجـەو لارەکەی، میسـکو زەبادی دەوەشـاندو بۆنی خۆشی بڵاو دەکرد. بۆ پایەنداز لە رێبازی، ئێمەی دڵدار، روبەعاسمان تخێلێ بوین‌و ویستمان بەختەوەرمان بکاو پێ لەسـەر چـاوانمان دانێت. بەڵام پێ لەچـاوی تەڕو سـور نان، بۆ بەری پێ ناسکەکەی ئەو، دیارە زۆر بو. بەنازەوە هێشتا ئێمەی بە تاوانبار دەرێناوەو منەت دەکا.
٣ چیچەکو گول سەحەرگەهان نەستەرەنێن دخەرگەهان
تێك ژمیسکو ماوەرێ ماهێ خوناڤو ژالە کر
مانای وشە:
چیچەك: گولّ؛ سەحەرگە: دەمی بەیانی؛ نەستەرەن: جورێ گوڵەباغی ئاڵە؛ خـەرگە: خێوەتی گەورە؛

خەرگەی کەسك: بریەتیەلە عاسمان؛ خەرگەی مانگ: خەرمانە؛ ماوەر: گوڵاو؛ ماە: هەیڤ؛ خوناڤ: شەونم؛ ژالە: شەونم، ئاونگ.

پوختەی مانا:

یارم لە بەرەبەیاندا، کە روخساری خۆی نیشاندا، کوڵمی سورو لێوی ئاڵی‌و لاجانگی ژێرتای دەسماڵی‌و هەنیەی مانگ‌و کەزی‌و بسکی، بەرامە بڵاوکەرەوەی لەبەر ئەم عاسمانە شینەو لەسەر ئەم کۆنە زەمینە، دیمەنی دا. هەرچی گوڵ بون، لە خۆشیانی‌و لەشەرمانی کە لەجوانی‌دا تای‌ناکەن، ئارەقیان کرد. عاسمانیش بەئەستێرەوە، لە عەزرەتی ئەو دیدارەو لە پرشنگی ئەو روخسارە، تك‌تك ئاوی لەلێوان‌و ئەسرین لەچاوی دەباری. کە ئەو ئەسرینانە، دەگەڵ خوەدانی گوڵاندا، تێکەڵ بون‌و شەونم ئەنگوت. بەڵام نەك ئاونگی بێ‌بۆن، لە نیزیکی ئەو تازە گوڵە نازدارە، بۆنی میسك‌و گوڵاوی وەخۆ گرتبو؛ بەکوردی لێکی دەینەوە مەلا دەڵێ:

لە بەیاندا کەگوڵ شەونمیان لەسەر بو، یار هاتەدەر، لە ناو گوڵان پیاسەی کرد.

٤ دیمی دبسك‌و خەمری‌یان تاوو لەڤێن دشەتری‌یان
مانە تەمام کەسك‌و صوڕ بەدرە لدۆری هالەکر

مانای وشە:

دیم: روخسار؛ خەمری: پەرچوکە، نیوەرو بەندێکی توڕی‌و بەگەو؛ لەڤ: پیچ؛ شەتری: گولینگەی بان شەدە؛ کەسك‌و صوڕ: کوڵکە زێڕینە؛ بەدر: مانگی‌پڕ؛ بەدرە: بەهەڵپەو پەلە؛ بەدرە: کۆمەڵێك لە سکەی زێڕو زیو.

پوختەی مانا:

دیمەنی ئەو دەم‌و چاوە، لە ناو بسك‌و گێل‌گێلەو گوڵینگەو دەرزی‌و لاگیرەو خرینگەو سەرپۆش‌و سەرپێچ‌و هەوری‌و گەردنبەندان، وەك مانگێك دەهاتە بەرچاو کە لە شەوی چاردەدا بێ‌و پەلکەزێڕینە بوبێتە خەرمانەو دەوری لێ‌دابێ.

٥ دۆر کرین ژسونبولان چیچەك‌و بشکۆو گولان
دل مە ژرەنگێ بولبولان شبهەتی داغی لالەکر

مانای وشە:

دۆر: دەورە؛ بشکۆ: بشکۆژ، خونچە؛ شبهەت: وەکو؛ لالە: گوڵە مێلاقە.

پوختەی مانا:

بەو کەزیانەی، کەوەك سونبول بۆنیان خۆشە، خونچەی لێو گوڵی کوڵمی خستوتەناو پەرژینەوەو دڵم لەتاو نەدیتنی، داخ لەدڵمو وەك مێلاقە، رەش‌بوە جەرگ‌و هەناوی‌و، بومە هاودەردی بولبولان لە ناڵەو گریانی بەکوڵ.

نالی دەڵێ:

گریانی بەیانانی منە یا عیشی خەندەتە پشکوتنی گوڵ مایەی لێنانی شەواوە.

٦ پیری موغان ژشیشەییٚ دامە سەفینەکیٚ مەییٚ
شوکری خودیٚ کوقولزمەك منژخوٚرا قەبالەکر
مانای وشە:

موغ: مەلای زەردەشتی؛ **پیری موغان:** مەیخانەچی؛ **پیریموغان لە زاراوەی عارفـاندا، بەپیری تەریقەت دەڵێن؛ سەفینە:** گەمیە؛ **سەفینە:** لەزاراوەی مەیخوٚراندا، پیاڵەی پڕە؛ **قولزوم:** لەبنیچەدا ناوی دەریای سورەو چونکە نیزیك بەشاری «قولەیزمە»ی نزیك سویسی میصربو ئەو ناوەی بەسەرا بڕاوە. بەڵام لەشیعری شاعیراندا تەنیا واتای دەریا دەدا؛ **قەبالە:** تاپوٚ.

پوختەی مانا:

پیری تەریقەت، لە بادەی دڵداری خودا، پیاڵەیەکی دەخوارد مندا. سوپاس بوٚخوا، کە لە سایەی ئەو پیاڵەوە، دەریایەکم وەگیر کەوت. واتا دڵم بوبە دەریا لەناسینو ئەوینی خودای مەزندا.

٧ خضری برەمزو موعجیزیٚ مەست مەدی ددینگزیٚ
هات پیالەیەك ددەست ئەشکەرە صەد پیالەکر
مانای وشە:

خضر: سەوز؛ **خضر:** ناوی یەکێك لە نزیکـان بەخـودایەو مەرگی لیٚ دور کەتوٚتەوە دەڵێن ئـاوی ژیانیشی خواردوٚتەوەو هەمیشە هەر جـوان دەمێنیٚ؛ **رەمز:** نهێنیو ئیشـارە؛ **موعجیز، موعجیزە:** ئـەو شـتەی لە عەقلو دەسەڵاتی ئادەمی بەدورە؛ **دینگز، دینیز:** دەریا.

پوختەی مانا:

پیریمن وەك خدری زیندە، لە دەریای دڵما خوٚی نواند. ئێمەی دی مەسـتی ئـەوینین؛ پیاڵەیەکی لەدەستدا بو، بەو پیاڵە صەدپێکی دامیٚو صەد ئەوەندە مەستی کردم.

شیاوی باسە، قورعان باسـی موسـا دەکا، کە توشـی یەکێك هاتوە زوٚر لەخـوٚی زاناتربوەو لە دەریادا پێکەوە بون. تا ئـاخری چیروٚکەکە. دەڵێن ئـەو پیاوە خـدر بو. مەلا لێرە ئیشـارەتێك بەو باسەی قورعانەش دەکات.

٨ غونچە لەباژرەنگ گولیٚ دیمیٚ بسیرٚنوما «مەلیٚ»
شوبهەتی بولبولان سەحەر لەومە فغانو نالەکر

مانای وشە:

لەب: لێو؛ **سیرٚ:** نهێنی؛ **فغان:** هاوار.

پوختەی مانا:

خونچە لێوەی بەرەنگ گوڵە. بەنهێنی لەبەیاندا، روخساری نیشان مەلادا. هوٚی ئەمەیە کە هەمو بەرەبەیانان، وەك بولبولان ئێمە گاڵەو ناڵەمانە.

قصیدەی سی‌و حەوتەم

«حەجی کەورە»

١ دەری مەیخانەیا عیشقیٚ سەحەر عارف زیارەت کر
بـﺌابی چەشم‌و خونیٚ دل وضو بەست‌و طەهارەت کر

مانای وشە:

چەشم: چاو؛ **وضو:** دەسنویژ؛ **طەهارەت:** پاك‌و خاوێنی.

پوختەی مانا:

خواناس (عارف) لە بەرەبەیاندا، دەرگای مەیخانەی ئەوینی نیشاندرا. بۆ ئەوەی بۆماچ کردنی سەردەرانەو چونە ناو مەیخانە بشیٚ، گەرەك‌بو پاك‌و خاوێن بیٚ. لەسەر دەستوری خواناسان، لە خوێنی دڵدا خۆی شۆشت‌و بە ئاوی چاو دەسنوێژی گرت.

٢ ورین جاما هیلالی دا ژعەکسی ماهی نەو بینی
کو خانی میهرو جەرگی چەرخ‌و خوانی روزە غارەت کر

مانای وشە:

وەرین: بهێنە؛ **هیلالی:** لە بیچمی مانگی یەکشەوە (یان، لە رەنگی مانگی یەکشەوە)؛ **عەکس:** گەراندنەوە؛ **ماهی نەو:** مانگی تازە؛ **بینی:** ببینی؛ **خان:** ماڵ؛ **خوان:** سفرە.

پوختەی مانا:

مەیگێڕ! بەو پیاڵەی سەر دەستت کە لە شکڵی مانگی نویٚ دروست کراوە، مەیێکی زەردی تیشك دەر وەك مانگ بێنەو بمان دەریٚ‌و روخسارتی تێدا بنوێنەو بروٚکانت لەو بادەی لەرەنگ ئاوێنەدا

تماشاکە، کە هەرچەند لەگوێن مانگی نوێ، کەوانیو باریك دەنوێنن؛ چۆن پشێویو ئاژاوەیان ناوەتەوە؟ تیری ئەوان لەو ماڵە کەوانیانەوە، ماڵی خۆرو جەرگو هەناوی عاسمانو سفرەی رۆژوی رۆژو دارانی تاڵان کردو سوتاندنی. لەوساوە تۆ دیاریتداوە، نە رۆژ پەرستن لەباوەو نە رۆژو لەبەرمانگ دیتن.

٣ بمیزان قەوسی ماهیٌنەو لوەجهیٚ دلبەریٚ من دی
ژچەشمو گوشەیی ئەبروٚ بدوٚر جامیٚ ئیشارەت کر

مانای وشە:

میزان: تەراز، بەرانبەر؛ **میزان:** بورجی تەرازو لە عاسمان؛ **قەوس:** کەوان؛ **قەوس:** بورجێك لە عاسمان؛ **وەجە:** روخسار؛ **وەجە:** لا؛ **بدوٚر:** بۆ دەورەی.

پوختەی مانا:

من کەوانەی برۆی یارم، لەبەر هەنیەی بەدی کردن. کە وەك مانگی تازە هاتو، لە گۆشەی عاسمانی ساودا، هاتە بەرچاو. لە تەرازیو رێكو پێکیو کەوانەی ئەودوکەوانە، بورجی کەوان لە عاسمانا، دەگەڵ ئەستێرەی تەرازو شەرمەندە بون کە گرۆی لێ بردبونەوە. یاری نازدار، بە گۆشەی برۆو تیلەی چاو، هانەیان دام کە لە پیاڵە نزیكکەومو لە تیشکی ئەوان لەمەیدا سەرخۆشو دورە هۆشبیم.

٤ بئەبصاران نەظەرمن چو ژچەرخی قەوسی ئەبروٚیان
شوکور خوازین کو چاڤان کار بەرعەینی بەصارەت کر

مانای وشە:

ئەبصار: چاوگەل؛ **بەصارەت:** عیلمو زانست؛ **نەظەر:** تماشا؛ **چەرخ:** سوڕاندن، بزواندن؛ **چەرخ:** جەغز؛ **چاڤان:** چلۆن؛ **چاڤان:** چاوگەل؛ **عەین:** چاو؛ **عەین:** خودیخۆ، تەواو.

پوختەی مانا:

کاتێ یارم گۆشەی برۆی بزواندنو بەتیلەی چاو تێی گەیاندم بادە وەخۆم؛ چاوم لە جەغزی برۆکەی هەڵخلیسکاو چاوە مەستەکانیم دیتنو بەوان مەست بوم. سوپاس بۆخوا، کە چاوانم هەلێك کاریان لەروی زانینەوە توشهات. سەیر ماوم چلۆن ئەوجارە بەختیمن ئەوەندە باشی هێناوە؟

٥ ژسەر دیمێ نیقاب ئاڤێتو دەستورا طەوافێ دا
دسەعیێ بەیتو ئیحرامێو من ئەسوەد زیارەت کر

مانای وشە:

نیقاب: روبەند؛ **دەستور:** ئیجازە؛ **طـەواف:** دەدەورە گەڕان؛ **سـەعی:** رۆینی بەپەلەو غاردان بەتایبەتی بۆ حاجیان لە هەرەتی حەجدا؛ **بەیت:** ماڵ، ماڵی‌کابە؛ **ئیحـرام:** دەربەسـتبون بە چـەند شـتێك کە هەرەتی حەج مەرجە بۆ حاجی؛ **ئەسوەد:** رەش، بەردی رەشی حاجیان.

پوختەی مانا:

یار روبەندی لەسەر روخسـاری تورٚ هەڵدا. ئیجـازەی‌دا کە لە دەوری سـەری گەڕێمو دنیا لەخـۆم حەرام کەمو بەرەو کابەی روخساری ئەو، بەغار برۆم. خوا شوکور حەجم قبوڵەو خـاڵی وەك بەردە رەشەکەی حاجیان ـ پیرۆزو رەنگ شەوەم ـ زیارەت کرد.

٦ ددیداریێ هەزاران جان نثاری مەقدەمی یارن
کەسێ جانان بـجان بینت دعیشقێ وی تجارەت کر

مانای وشە:

نثار: پەرژکردن، شاباش؛ **مەقدەم:** جێگەپێ، پێوقەدەم؛ **تجارەت:** قازانج لەمامڵە.

پوختەی مانا:

لە رێگەی دیداری یاردا، هەزاران گیان بەشـاباشی بەری پێی کەم، لەقـازانجمە. کەسـێك یاری بەچاوی گیان ـ وەکو من دیومە ـ ببینێ، لە بازاری ئەوینێ، سودی بێ‌هەژمار وەگیر دێنێ.

خوا لە قورعانا فـەمویە: «خـودا لە خـاوەن باوەڕان گیانو ماڵیانی کڕیوەو بەهەشـتیان لەبات دەداتێ. دەچنە خەزا لەرای خـوادا، کافـر دەکوژنو دەشکـوژرێن. خـوا لە تەوراتو ئینجیلو قـورعان‌دا، ئـەم گفتەی داوەو کێ لەو پەیمان پتەوترە؟ مزگێنی لەو سـەودایەتان، کە بڕیارتان لەسەر داوەو لەراستی‌دا، سەرکەوتنێکی گەورەیە.»

٧ بدیناری دنێ زینهار دا یاری خوە نەفروشی
کەسێ یوسف فروتی وی دعالەم‌دا خەسارەت کر

مانای وشە:

زینهار: دەغیلە؛ **عالەم:** دنیا؛ **خەسارەت:** زیان.

پوختەی مانا:

دەغیلتبم نەچی هەرگیز بە زێڕو ماڵی دنیا، یار وەگۆڕێ. کەسێکی یوسفی میصری فرۆشت، هەر خوێ لەدنیادا، زیانبار بو.

٨ تنێ ئەو سەجدەیا شوکرێ تەبر میحرابی قەوسەینان
کودەلق‌و شەمل‌و سەججادە بقێ ئاقێ قەصارەت کر

مانای وشە:

دەلق: خەرقەی پڕلەبیینەی دەروێشانە؛ **شەمل:** ئەو چارەکە یان عەبایە کە دەلەشیان دەهاڵێنن؛ **سەججادە:** دوگردی نوێژ؛ **قەصارەت:** شوشتن؛ **قەصصار:** گازر، جل‌شۆر.

پوختەی مانا:

تەنیا هەر ئەو سوژدەو کرنوشەت بەکار هاتوە کە بەرانبەر بە میعراوی کەوانەی برۆی یار، بۆ سوپاسی دیدارەکەی بەجێت‌هێناو هەرکەسێکیش وەك‌تۆ خەرقەو بەژن‌پۆش‌و بەرماڵەکەی بەئاوی چاوو خوێنی دڵ نەشورێ، بە ئاواتی دڵی ناگاو کرنوشی لێ قبوڵ ناکرێ.

٩ دبەحتی لەعلی لەب هەرخام نارت طەبعی ئەلماسی
وەلی تەئثیرو فەیضی میهر تەدبیری حەرارەت کر

مانای وشە:

خام: کاڵ، خاو؛ **نارت:** ناگاتە؛ **تەئثیر:** کارتێکردن؛ **فەیض:** بەهرە؛ **فەیض:** سەرڕێژ کردن؛ **میهر:** خۆر؛ **میهر:** ئەوین؛ **حەرارەت:** گەرما.

شیاوی باسە، لەعل‌و ئەڵماس دو گەوهەرن، کە دەڵێن کارتێکرنی رۆژ بە صەتان ساڵ لە دڵی بەردا سازیان دەدا.

پوختەی مانا:

هەرکاڵ‌و خاوێك ناتوانێ مرخی وەك ئەڵماس برابێ‌و بتوانێ لەباس‌کردنی لەعلی لێوان‌دا سەرکەوێ. کەمن دەتوانم لێی بدوێم، تیشکی خۆری ئەوینی بە سەرڕێژی من، ئەو گەرمایەی داوە بەدڵ کە بتوانێ لەم دژواریە سەر دەر بکا.

١٠ دئیعجازی بەیانێ‌دا سوخەن گەر بێتە ئینصافێ
دزانت موختەصەر هەرکەس «مەلێ» سیحرە عیبارەت کر

مانای وشه:

ئیعجاز: شتێك كه لەتوانای كەس‌دا نەبیّ؛ **سوخەن:** وتە؛ **موختەصەر:** كورتە؛ **عیبارەت:** قسەدر كاندن.

پوختەی مانا:

ئەگەر خەڵك هەروا كەمێك ئینصافیان بیّ، باش دەزانن مەلا لەو شیعرانەی خـۆیدا، كارێك‌دەكا كە بەهیچ كەسێك ناكریّو هەرچی لەدەمی دەردەچیّ وەك سیحری جادوگەرانە.

شیاوی باسە، **مەلا لەم قصیدەیە دا، شوێنی حـافظی گرتوەو دوقصـیدەی خـواجە حـافظ، لەو كێش‌و قافیەو مانایە، لەناو دیوانەكەی‌دایە.**

قصیدەی سی‌و هەشتەم

«هەمیشە بەهار»

١ خەلقۆ لمن کن شیرەتێ ئەو دلبەرا زەررین کەمەر
من دی دحالی غەفلەتێ هات دەر ژبورجێ وەك قەمەر

مانای وشە:

خەلقۆ: گەلۆ؛ **شیرەت**: تەگبیر؛ **بورج**: مزڵگەی مانگ؛ **بورج**: باڵە خانەی کۆشك.

پوختەی مانا:

خەڵکینە تەگبیرم چی‌یە؟ چم لێ دەکەن؟ نازانن ئـەمڕۆ چـم‌دیە؟ لەپڕ دیتم یار ـ کەمبەرەی زێڕن لەپشت ـ لە باڵەخانە دیاری‌دا، وەك مانگ هەڵێ.

٢ هات‌دەر ژبورج‌و پەنجەران دڵگرت‌و دابەر خەنجەران
ئەڤ رەنگە حالی دلبەران لەو عاشقان خون بون جەگەر

٣ قەلب‌و جەگەر من بونە خوین لەورا کونو دەربون برین
ئەی جان وەرە حالم ببین وەز روح ژقالب بێتەدەر

مانای وشە:

جەگەر: جەرگ، کەزەب؛ **روح**: گیان؛ **قالب**: بەدەن.

پوختەی مانا:

هەر کە پەنجەرەی کردنەوەو لە دورەوە لەژوری باڵەخانەی‌دا خـۆی نیشـاندام، ژانێکـی وام لەدڵ وەستا دەت گوت بەرخەنجـەر دراوە. خـوێن لەجـەرگ‌و هەناومەوە، هەڵدە چـۆڕاو کونەبرینم

کولانەوە. وەرە ئەی گیانی شیرینم. تۆ هیچنەبێ، لە برینەکانم بڕوانە کە دەشزانم گیانی ئامانەتی ناو لەش هەرتۆی لێنزیك کەویەوە؛ خۆی لەلەش رادەپسکێنیو بۆ سەیری بەژنو باڵای تۆ، دێتە دەرێو نایەتەوە. کە بەراستی دەبێتە مایەی شانازیم.

٤ جانی من ئەر بێ سەر جەسەد مزگین بئافاقان رەسەد
عالەم حەمی پێبن حەسەد ئینسانو جینو جانەوەر

مانای وشە:

جەسەد: لەش؛ **ئافاق:** ئاسۆگەل؛ **ئـافاق:** هەمودنیا؛ **رەسـەد:** دەگا؛ **عالەم:** هەرچـی ئـافەریدەیە؛ **حەسەد:** ئێرەیی؛ **جین:** جنۆکە؛ **جانەوەر:** زیندەوەر.

پوختەی مانا:

یارم ـ کەگیانی بەراستم هەر خۆیەتی ـ گەر بێتە سەیری برینان، گیانە سیسەکەی ناو لەشـم، بۆ دیداری دێتە دەرو بەیەکجـاری لە لانی لەش تەرە دەبێ. کەوابو یار دێتە سـەیری جـەندەکە بێگیانەکەی من. بەڵام هەر بگاتە سەرم، لە دنیادا دەبێتە قـاو. خـۆشیو مژدەی دیدارەکەی گش ئاسۆیەك بەرخۆ دەدا. هەرچی ئافەریدە هەنە، مرۆو جنۆکەو زیندەوەر ئێرەیی بەلاشەم دەبەن.

٥ عالەم حەمی تێكبونە صەف سەیرین لشاهی من بەخەف
هاتن تماشا چار تەرەف شاطر خومار تیتن دبەر (یان، خیمار)

٦ هات پادشاهی پور سوپاە قامەت ئەلیف دیم شوبهیماە
دادو مەدەد صەد ئاەوئاە زولفان عەقارب تینە سەر

مانای وشە:

سەیرین: روانیان؛ **شاهی:** شادی؛ **شاە:** پاتشا؛ **خـەف:** نهێنی؛ **شـاطر:** چـوستو مەزبوت؛ **شـاطر:** جڵەوداری پاتشایان؛ **خومار:** مەیگەستە، سەرگێژی سەرخۆشی؛ **خیمار:** نیوە روبەندێك؛ **سوپاە:** لەشکر؛ **قامەت:** بەژن؛ **عەقارب:** گەلە دوپشك.

پوختەی مانا:

مەلا بەخـەیاڵ داینـاوە، کەیار بەزەی پێدا هاتو هاتە سـەیری کەلاکە بریندارەکەی. فـەرمویەتی: هەمو دنیا کۆ بوتەوەو رێزیان لە دەورم بەستوە. کە هیچ نەبێ بە دزیەوە، هەسـت بە شـادی لەشەکەم کەنو لەو پاتشای نازدارانەش، بەسیلە چاوێك بڕوانن. پیادەی جڵەوداری ئـەسپی ئـەو مەستە فەرمانڕەوایەش، لە جوانیەکەی مەی گەستەیەو پێشی تماشـای گرتوە، کەزیەکانیشـی ـ

که سەریان بەئاڵقە هەڵگەڕاونەوە ـ وەك دوپشك لەو سەرەوە، گەف لە تماشاكەر دەكەن. خیماریش نیوەی روخساری داگرتوە، هەی داد، هەی خودا كۆمەگێك لەدەس ئێرەیی پاسداری ئەو نازدارەو كەزیەی ئەو باڵا نەمامەی كەوەك پیتی ئەلف راستەو تەختی هەنیەی وەك مانگ‌وایە.

٧ گەستیمە خەلقۆ عەقرەبێ مەستم ژشەوقا غەبغەبێ
طالع تنێ مەد كەوكەبێ ئیرۆ عەقارب تینە دەر

٨ ئیرۆ عەقارب هاتە خوار چو نیڤی باغی گولعوذار
ئەو بوغچەیا هەر لێ بوهار لەو بولبولان لێقال‌و شەر

مانای وشە:

شەوق: مەیل، ئارەزو؛ **شەوق:** پرشنگ؛ **غەبغەب:** بەرچیلە؛ **عوذار:** لاجانگ؛ **بوغچە:** باخچە؛ **بوهار:** بەهار؛ **قال:** گاڵە.

پوختەی مانا:

لە پرشنگی سپیایەتی ژێر چەناگەی، چاوم بەشەوارە كەوت‌و بە بۆنی ئارەزو، مەست بوم. هۆشم نەبو، سەری نوكی كەزی‌و بسكی ـ كە وەك كلكی دمارەكوڵ ببوە ئاڵقە ـ پێیەوە دام، سستی كردم. بۆ چارەنوس، كە لە فاڵنامە دەڕوانم هەر بورجی دوپشكی عاسمان لە بەختمە.

بەڵێ ئەمڕۆ كەیار كەزی بەشانە كرد، گەوەكانی هاتنە سەر رومەتی جوانی، دەت‌گوت هەزار دمارەكوڵ كەوتونە ناو گوڵزارەوەو لاجانگی وەك گوڵ ناسكی داپۆشرابو. بولبولان لە پیواربونی ئەو گوڵزارە، هەر بەهارە، كەوتونە ناڵین‌و گاڵین‌و لەگەڵ بەختی رەش، شەڕیانە.

٩ بی‌حەد ژدل نالی‌و كەیب دا بوغچەیا رضوانی غەیب
ڤا نالی‌یان نینن چوعەیب صوهتینە ئەم دل بوسەقەر

مانای وشە:

بیحەد: لەهەژمار بەدەر؛ **بی‌حەد:** بێسزادان؛ **كەیب:** ماتی‌و خەمگینی؛ **رضوان:** بەهەشت؛ **رضوان:** بەهەشتەوان، رەزەوان؛ **سەقەر:** جەهەندەم؛ **غەیب:** نادیار.

پوختەی مانا:

ناڵەو گاڵەی خەمبارانەی ئەوینداران، هێند لە ئەندازە دەرچوە؛ ئەو بەهەشتی خودایەشی ـ كە

روی یاره ـ داگرتوه. بەڵام ناڵین بۆئێمەی دڵداری بێبەش، سزای نیەو ئاساییەیە. چونکە ئێمە دلمان وەك جەهەندەم گەرمەو خەڵکی جەهەندەمیش لەولا ناڵەیانەو دەنگیان دەگاتە ناو بەهەشتو هاوار دەکەن کە ئێوە فریامان کەون.

١٠ صوتن لمن جەرگو هەناڤ وەردێن دهور گرتی خوناڤ
زولف هاتە سەر لێ کربلاڤ بایێ نەسیم وەقتێ سەحەر

١١ ترسم موخالیف بادەتێ زولفێن ددورا جەبهەتێ
راکت قیاما ساعەتی عالەم ببت زیرو زەبەر

١٢ ظاهیر دبێژم پەندگیر دادل نەدی زولفا حەریر
شوبهی «مەلێ» مێنی ئەسیر گوهدێرە قەولی موعتەبەر

مانای وشە:

وەرد: گوڵ؛ **هور:** ورد؛ **موخالیف:** پێچەوانە؛ **جەبهەت:** توێڵ؛ **زیرو زەبەر:** ژێرو ژور؛ **راکەت:** هەستێنێ، پەیداکات؛ **قیام:** هەستان؛ **ساعەت:** رۆژی قیامەت؛ **پەند:** ئامۆژگاری؛ **گیر:** بگرە؛ **قەول:** گفت؛ **موعتەبەر:** بەئیحتوبار.

پوختەی مانا:

گوڵی روخساری ئەویارە، لە بەیانا وردە شەونمی لەسەربو. کەزیەکانی بەسەردا هاتو بای بەیان، لەسەر روخسار پەخشیکردن. سەیری گوڵانم لەدەس چو، لە تاوانا جەرگو هەناوم سوزاون. زۆر دەترسم ئەو بای پێچەوانەی بەختە، کارێك بکا، زولفان لە دەوری هەنیەشی بهاڵێنیو قیامەت لە دنیا رابێنێو دنیایە ژێرو ژور بکاو ئیتر بۆ دڵداری هەژار، هیچ دەروی خۆشیان نەمێنێ.

کاکی رێبوار! من کە مەلام، دەبێ بە رواڵەت پێت بڵێم: دڵت مەدە بە کیژۆڵەی بسك ئاوریشمی دڵرفێن. با وەك من گیرۆدە نەبی. بەڵام ئەم ئامۆژگاریەی من لە دڵمەوە هەڵنەقوڵیوە. پەندی بەراستیم ئەوەیە، دڵ دەگرۆی جوان چاکێك نیو گیرۆدەبە؛ تا ئامادەی دڵداری یاری مەزن بیت.

قصیدەی سی‌و نوهەم

«مەستی ئەبەدی»

١ جانا ژجەمالاتە موقەددەس قەبەسم ئەز
گەر حورو پەری‌زادە نەظەرکی تەبەسم ئەز

مانای وشە:
موقەددەس: پیرۆز؛ **قەبەس:** بزوت؛ **نەظەر:** تماشا؛ **ئەز:** من.

پوختەی مانا:
گیانە من لەخۆمەوە هیچ‌نیم. من گرێکم‌لە کوێ گرێی تۆوە هاتوم. من نەهۆریم دلْ دەیگـرێ، نە لەشوێن پەریان دەگەڕێم؛ من لە دنیاو قیامەتما تماشایەکی تۆم بەسە.

٢ میثلی مەهی نەو گەرتە دڤێتن مەبینی
مێزەبکە جامێ تو دبینی چکەسم ئەز

پوختەی مانا:
راستە منْ لە دلْداریدا، هێندە لاوازو بێ‌ڕەنگم کە وەك مانگی یەکشەوەم بەسـەر هاتوەو دەبێ زۆر ورد بۆم برِوانن تادەم بینن. بەڵام تۆ ئەگەر بەنیازی من‌ببینی، بڕوانە پیاڵەی مەیەکت خـۆت ببینە، منیش هەرتۆم، مەڕوانە ڕەنگـی دنیاییم. منیش‌و تۆش هەر دانەوەی تیشکـی جـوانی خـوای مەزنین.

٣ یەغما ژمە جان‌کر کو تەجەللایی لدلدا
من روحی دقالب توی تەنها قەفەسم ئەز

مانای وشە:

یەغما: تاڵان؛ **تەجەللا:** ئاشکرابون؛ **قەفەس:** ڕکە.

پوختەی مانا:

یاری نازدار! هەرکە پرشنگی جوانی تۆ، خـۆی بۆ دڵم ئـاشکرا کرد؛ گیانە ڕواڵەتیەکەمی بەتاڵان برد. ئێستا تۆم گیانی شیرینیو من بومە قەفەسێك بۆتۆ.

٤ **حوببا تەیە من ڕادهەژینی کوبنالم**
شەب تابسەحەر نالە ژرەنگێ جەرەسم ئەز

مانای وشە:

ڕاهەژاندن: ڕاتەکاندن، ڕاژاندن؛ **شەب:** شەو؛ **جەرەس:** زەنگوڵە.

پوختەی مانا:

وەك دەنگی زەنگ، بەهۆی دەستێك پەیدا دەبێ کە زەنگوڵە ڕادەژێنێ؛ ناڵەی منیش نە بە خـۆمە. ئەوینی تۆ دەمخاتە سەر ناڵەکردن.

٥ **منگۆ مەهی نەو چاشیتیی ئەبروی یاری**
گۆ من چحەدە شوبهەتی نەعلی فەرەسم ئەز

مانای وشە:

چاشیتی: چەشیت، چەشن، لەگوێن؛ **گۆ:** گوتی؛ **نەعل:** ناڵ؛ **فەرەس:** ئەسپە چنیرچمێ.

پوختەی مانا:

بەمانگی تازەهاتوم گوت: تۆ لە چەشنی برۆی یاری. گوتی: ڕامناکەوێ ئەو پەسنە. من وەك ناڵی ئەسپانم.

«نالی» دەڵێ:

بەسەروم وت کە ڕاستو سەرکەشو بەرزی کەچی، لەرزی
کە فەرقیشم بگاتە ئاسمان بەندەی قەدی یارم

٦ **ساقی ژئەزەل یەکدو قەدەح بادە بەمندا**
حەتتا بئەبەد مەستو خومارو تەلەسم ئەز

ماناى وشه:

ئەزەل: رۆژى بناوان؛ **قەدەح:** پیاڵە؛ **ئەبەد:** بێ‌بڕانەوە؛ **تەلەس:** شـڵو شـەوێق‌و خـوێنەگر، مەسـتى كەلەلا.

پوختەى مانا:

هەر لەرۆژى بناواندا، مەیگێڕ دوپیاڵە مەى‌دامێ. تا هەتایە مەسـتو سـەرخـۆش‌و كەلەلا دەمێنمەوە. ئەغیار بونەوەم بۆ نى‌یە.

٧ جانا تویى من جان، گولى بێ‌خار گەرم‌بێ
میننەت كو نەوەك بولبولى میحنەت عەبەثم ئەز

ماناى وشه:

خار: دڕك؛ **میننەت:** سوپاس؛ **میحنەت:** مەینەت؛ **عەبەث:** بێهودە.

پوختەى مانا:

گیانە لەوسـاوە تۆم گیانى، وەك خێوى گوڵى بێ دڕكم. سـوپاس بۆخـوا، كە وەك بولبول بابەدەست‌و رەنجخەسار نیم. چونكە گوڵى یارى بولبول بە چقڵ دەورى دراوە.

٨ صەد جەورو جەفا دى بـمە ناچین ژدەرێ تە
یەكسەر تو نەباتى‌یو لطەبعى مەگەسم ئەز

ماناى وشه:

نەبات: شەكرێكە لەكوڵاندنى چەوەندەر بەدەست دێ؛ **مەگەس:** مێش.

پوختەى مانا:

صەد جـارانیش جـزیام دەى‌و بێ‌ئـەمەگیم دەگەڵ بكـەى؛ لە دەرگاكەت لاناكەوم. تۆ نەباتى‌و تەبیاتى، منیش وەك مێشە، لە شیرنایەتى دەگەڕێم.

«سەعدى» دەڵێ:

دڵ وەلا ناكەوێ هەر دێتە وەلات تا ماوە شانە هەنگوین! لە وزەى مێش نیە لات لێ‌لادا

«نارى» دەڵێ:

مێشى خاڵت نافرێ بەس باوەشێنى كە بەناز چونكە پابەندە بە شەهدى رومەتى زیباتەوە

٩ گەروە تە دڤێتن ببری سەر بکە فەرمان
داقیٚ سەعەتیٚ سەر ببرم خوەش مقەسم ئەز

١٠ سەرتا بقەدەم ئەز بصوژم شوبهی «مەلا»یێ
پەروانە صیفەت صوهتمو بی صەوتو حیسم ئەز

مانای وشە:

سەعەت: دەم؛ **مقەس:** قەیچی؛ **صوژین:** سوتان؛ **حیس:** هەست؛ **صەوت:** دەنگ.

پوختەی مانا:

ئەگەر دڵت وادەخوازیٚ هەر سەرم پێوە نەمێنیٚ؛ فەرمانت هەر بدە بەخۆم. لەسەر پەراندنی خۆمدا، وەك مقەستم؛ هەر دەستبەجیٚ دەیپەڕێنم. ئەوسا وەك مۆم ـ کە بۆ داگریساندن هەودای سەری دەقرتێنن ـ سەرتاپام بۆسوتان دەبیٚو دڵدارانیش بە دەردی پەپولە دەبەم. هەروەك خۆمی مەلا، لە چەشنی پەپولە سوتامو هیچ دەنگو هەستیشم نەبو.

قصیدەی چلەمین

«دڵ دەریایە»

١ طورم بـدلو پەیڕەوی موسایم ئەز
ئاتەش پەرس‌و نوری تەجەللایم ئەز

٢ باری ژ «وَعَلَّمْ» کو خەبەردار کرین
ئیرۆ توبزان ئادەمی ئەسمایم ئەز

مانای وشە:

باری: خودا؛ **عَلَّمَ:** فێری کرد؛ **ئەسماء:** ناوان؛ **ئەسما:** هەرە بەرز.

پوختەی مانا:

لەقورعانێدا هاتوە: خوا بەفرشتەکانی فەرمو: «من جێ‌نشین لەسەر زەمین ناودێر دەکەم. گوتیان: ئاخر لەسەردنیا، کاری خراپ وەدی دێنیو خوێن دەرژێنێ. ئێمەش پەسندی تۆ دەدەین‌و بەپیرۆزی تۆ هەڵدەڵێین... فەرموی ئەوی من دەیزانم، ئێوە سەرتان لێ‌دەرناچێ.» خوا ناوی هەموشتێکی فێری ئادەم کرد. لەپاشان لەبەر فرشتانی راناو فەرموی: «ئەگەر لاتان وایە راستن، ناوی ئەم‌شتانە بڵێن. گوتیان خوایە، پاکی هەر بۆتۆ ڕەوایە. هەرچی بۆخۆت فێرمان نەکەی، لێی نازانین. زاناو هەمەکارە خۆتی. فەرموی: ئادەم! ناوی ئەوانەیان پێ‌بڵێ. کاتێ ئادەم ناوەکانی لەلای فرشتەکان درکاند؛ خودا فەرموی: نەموت پێتان، من نادیاری عاسمانان‌و سەرزەویشم ئاگا لێ‌یەو دەیان‌زانم‌و هەرچی ئاشکرای‌یکەن‌و هەرچی گوم‌و نهێنی‌تانە دەیزانم؟»

مەلا دەڵێ: لەشوێن موسام، کە لەگەڵ خوا گفتوگۆ کەم‌و بیدینم. لەلایەکیش وەك چیای تور، نوری خوا خۆی نیشانداوم. وەك موسا، بەرەو ئاگر چوم‌و بۆتاوێك ئاگرپەرست بوم کەچی هەرخۆم نوری خودام. لەوساوە کە خوای بانی‌سەر، هەمو ناوی فێری بابەدەم کردوە؛ من ئەمرۆ

ئەشیٚبزانی کە جیٚبەرزتر ئادەمیم.

٣ ئینشائی علومی لەدونی چونکە مەزانی
زانی بحەقیقەت کوچئینشایم ئەز

مانای وشە:

ئینشاء: ایجاد؛ **علومی لەدونی:** زانستە تایبەتەکانی خودا.

پوختەی مانا:

چونکە خودا لە زانستیە تایبەتەکانی ـ کە هەر نزیکانی خوٚی لیٚ شارەزا دەکا ـ تیٚگەیاندم؛ ئەوسا لەراستیدا، بەخوٚم زانی کەمن چلوٚن ئیجادیٚکم.

٤ حەرفیٚن رەقەمی لەوحی وجودا مەبخوان
داقەنج بزانی کو چئیملایم ئەز

مانای وشە:

رەقەم: ژمارە؛ **لەوح:** تەتەڵە؛ **ئیملا:** نوسینەوەی گوتراو.

پوختەی مانا:

ئەگەر توٚ بەو پایە بگەی کە بتوانی لەسەر تەتەڵەی فەرمانی دیٚرینەی خودا، ژمارەو ناوان وەخویٚنی؛ ئەوسا باش بوٚت دەردەکەویٚ کە من چوٚن لەروی سایی نزیکانی خودای گەورە، نوسراومەوە.

٥ ظاهیر توپەریشانیی حالیمە نەبین
مەجموع دذاتیٚ خوەو طوغرایم ئەز

مانای وشە:

ظاهیر: رواڵەت؛ **پەریشانی:** بڵاوی‌و پەشیٚوی؛ **نەبین:** مەڕوانە؛ **مەجموع:** کوٚ؛ **طوغرا:** موٚری بەقیچەڵ‌ڤیچی پادشایان لەسەر سکەو فەرمان.

پوختەی مانا:

نابیٚ توٚ لەوە بڕوانی کە بەرواڵەت، پەریٚشان‌و حاڵ‌پەشیٚوم. لەراستیدا، من‌وەك موٚری پادشایان، هەرچەند بەدیمەن تیٚك‌هاڵاوو وشەکانی لیٚك بڵاون، بەڵام جوان‌و پڕلەمانان؛ منیش هەروام.

«حەریق» لەباسی شێخی خۆیدا دەڵێ:

هەم حاضرو هەم غایبو هم جەمعو پەرێشان
ئەم جەمعە نەقیضەینە لەتۆ بوبە ریوایەت

«حافظ» دەڵێ:

لەمەیخانان گەدام ئەمما لەمەستیدا وەرە سەیرم
ستێرەم وان لەبەر دەستانو نازم پربەعاسمانە

٦ عالەم چب ئیعرابو حروفو کەلیماتن
ئەو نوقطە دنەفسا خوەوو مەعنایم ئەز

مانای وشە:

ئیعراب: سەرو ژێرو بۆر؛ **کەلیمات:** وشەگەل؛ **نوقطە:** خاڵ.

پوختەی مانا:

هەمو دنیا، بە سەرو بەرو ژورو ژێرو هەمو وشەو هەمو پیتێك ـ کە بونە ناو بۆ ئافەریدانی خودا ـ لە خاڵێکەوە دامەزران کە ئەویش بونی خودایە. دەسا من دەرچوم لە پیتو سەرو ژێران. من هەرخۆم، ئێستا بومەتە ئەو نوختەیەو مانای نوقطەش لەمندایە.

مەلا لێرەدا، وەکو زۆر لە صوفیەکانی مێژویی، وا تێکەڵ بەخودابوە؛ کە جیاوازی لەناو خۆی، وەك ئافەریدێكو خودای سازدەری نەدیوە.

٧ صەد نیلو فوراث تێنو دەرن قەلبی مەدا
پێ ناحەسهین قولزمو دەریایم ئەز

مانای وشە:

نیل: چەمی گەورەی میصر؛ **فورات:** روباری بەناوبانگی شَطُّ‌العَرَب؛ **تێنو دەرن:** دێنو دەرون.

پوختەی مانا:

صەتان روبار بەپڕایی نیلو فورات، لەزانستو بەهرەی خوایی بەناو دڵما تێدەپەرن. من کە بۆخۆم بومە دەریا، هەست پێ ناکەم.

٨ توژ نوسخەیی تەوحید مەخون ئایەتی نەفیێ
بێ ئالەتی ئیثبات کوالأیم ئەز

مانای وشه:

نوسخه: وەنوسراو؛ **تەوحید:** بەتاك زانین؛ **نەفی:** دانپێدا نەهێنان؛ **ئـالەت:** ئـامراز؛ **ئیثبات:** وەراسـت گەڕاندن؛ **اِلّا:** بێجگە.

پوختەی مانا:

ئەی کەسێکی ئـەو نوسـراوە دەخـوێنیەوەو (لاالەالاالله)یە. و مانای‌وایە هیچ شـت نیە کە بۆ پەرستن رەوابێ، جگە لەخوا. ناوی شـتو کەس زیادە. هەر بێجگـە لەخـوا هیچ مەڵێو ئـەو بێجگەیەش بزانە خۆم دەگرێتەوە.

شیاوی باسە، زۆر لە صـوفیان، وەك «بایەزیدی بوسـتامی» و «محـی‌الدین ابن العـربی» و «هەللاج»و گەلێك وەك ئەوان، وەها تێکـەڵ بەخـودا دەبون، کە دەیانگـوت خـوا ئێمەیەو ئێمە خوداین‌و هەر یەکین‌و نەلێك جـوداین. هەللاج دەڵێ: من خـودام‌و خـوا لە باڵاپۆشـەکەمدا. محی‌الدین عەرەبی دەڵێ: هەرچەند پەسنی خودا ئەدەم پەسنی خۆمە...

٩ **صەد نەقل‌و ریوایەت دمەیا صافی‌یە مویەك**
ئیرۆ کو ژپیری خوە بفتوایم ئەز

مانای وشە:

نەقل: راگوێزان؛ **ریوایەت:** گێڕانەوە؛ **فتویٰ:** ئیجازەدان.

پوختەی مانا:

ئەوەی کە دەڵێن وانوسراوەو واگوتراوەو دەبێ وابکرێو وانەکرێ، لەکن صوٰفی کە دەگەڵ خودا تیکەڵە؛ وەك مو وایە کە لەناو بادەی بێخلتە دیاری بدا. من هەرچـی دەیلێم‌و دەیکـەم، بە فتوای پیری دەستگیر رێم‌دراوە.

١٠ **پەیوەستە تو هەربانگی مەکی شوبهەتی نایێ**
بێیارو مەی‌و ساز مەگۆ نایم ئەز

ماناکەی:

کاورای مەلای زانستە رواڵەتیەکان! ئەگەر قـورگت وەك بلوێر بلورێتەوەو گازیم بکـەی کە بێم‌و ببمە پەیرەوت؛ بێبەهرەیە. من پێم گوتوی کەناچمە ناو کوڕێکـەوە، بادەو سـازو یاری بەنازی لێ نەبێت.

١١ هەرچی تەبڤێتن ژمە وەر جان بخوێتن
جانا بکە فەروار ڤەوەستایم ئەز

مانای وشە:

وەر: تەنانەت ئەگەر؛ فەروار: فەرمان؛ ڤەوەستان: هەڵوەستان.

پوختەی مانا:

یارە جوانە تاقانەکەم، هەرچیەکم لێ داوا بکەی، گیانیش دەگەڵ. بۆ فەرمانت هەڵوەستاوەو ئامادەم کە پێکی بێنم.

١٢ صەد شیش ددلدانە ژمیهری مە «مەلا»یێ
لەو هەر بفغان میثلی نەیو نایم ئەز

پوختەی مانا:

ئێمەی مەلا، دڵمان بەئاگری ئەوین دەبرژێنرێ. لە صەد لاوە لەشیشی مژۆڵ دراوە. کزەو چزەو هەڵچزانم، وەك بلوێر دەنگ ئەداتەوەو هاواریەتی.

«ناری» دەڵێ:

روت وەکو ئاگر، موژەت وەك شیشو ئەبرۆت قیمەکێش
میروەحەت زولفو کەبابت جەرگی پارەی ناری‌یە

قصیدەی چلو یەکەم

«عیشقی مەجازی»

١ عاشق ئەر جارەك ژبالا لیٚ بدەت بەرقا مەجاز (یان، موجاز)
دیٚ لنك صاحیبدلان حەتتا ئەبەدبت سەرفیراز

مانای وشە:

بالا: بەژن؛ **بالا:** بەرەو ژور؛ **بەرق:** بروسکە؛ **مەجاز:** نارەگەزی؛ **موجاز:** مەرەخەس کراو؛ **سەرفیراز:** سەربلٚند.

پوختەی مانا:

هەرکە جاریٚك بروسکەیەك لەدلٚداری، وەبەر دلٚی هەرکەس کەویٚ؛ تاهەتایە، لەکوٚڕی دلٚروناکاندا ریٚگەدەدریٚو سەرفرازە.

٢ کەشفی ئەسراری صیفاتان بیٚمحەببەت نابتن
صورەتی ئەسما دڤیٚتن دابکین ژیٚ فەهمیٚراز

مانای وشە:

کەشف: پیٚزانین؛ **صورەت:** ویٚنەی دیاردی؛ **ئەسما:** ناوان؛ **فەهم:** تیٚگەیشتن؛ **راز:** نهیٚنی.

پوختەی مانا:

هەتا گیانیٚك تامی ئەوینیٚ نەچیٚژیٚ؛ وزەی نابیٚ کە لە رازی نهیٚنی بارەگای خودا، هیچ بویٚژیٚو هیچ تیٚبگا. گەرەکە ئاکاری خوداو ویٚنەی رەوشتو صیفاتی، بیٚتە بەرچاوو دەربخریٚ. ئەوسا دەکریٚ بیٚژین خودامان ناسیوە. یەکیٚك لە صیفاتی خودا، خوشیکیٚیە.. پیاو هەتا ریٚز لە جوانیو

دڵراکێشانی جوانانی سەردنیا نەگرێ، چوزانێ جوانیەکەی خودا مانای چیە؟! خوا بۆ ناوی خۆی ناوە جوان؟ جارێ دەبێ لەو جوانانەی، کە بەر تیشکی جوانی خودا کەوتون، دڵ بۆ دڵداری رابێنێو ئامادەبێ تا لەجوانی خواش حاڵی‌بێ.

«جەلال‌الدین رومی» دەڵێ:

ئەو مەلایەی لە دڵداری بێ خەبەرە گاجوتێکە، مێزەرێ زلی لەسەرە

٣ لامیعا حوسن‌و جەمالێ دی ژعیلمێ بێتە عەین
عیشق دا ژێ هلبتن کی‌دی حەقیقەت بێ مەجاز

مانای وشە:

لامیع: بریقەدەر؛ **عەین:** خودی‌شت؛ **هلبتن:** هەڵ‌بێت.

پوختەی مانا:

پێویستە هەست بە بریقەی جوانی کردن، لەچاو راگویزرێو بێتە دڵو گیان بیچێژێو لێی تێ‌بگا. هەروا دیتنی دوراودورو پێزانینی بەکارنایە. دڵداری جوانی دنیایی، کە ناونراوە: ئەوینی بەدەڵ (عیشقی مەجازی) وەك ئەو بەردەستێیە وایە کە ئاگری پێ هەڵ دەکەن. تا ئەو نەبێو پزیسکی لێ نەبێتەوە، بڵێسەی ئاگریش نیە.

٤ حوسن‌و حوب بێ‌یەکدو نابن دی بکن شاهو گەدا
نور نادەت شوعلەیا مەحمود بی شەمعا ئەیاز

مانای وشە:

حوب: خۆشەویستی؛ **مەحمود:** سوڵتان مەحمودی غەزنەوی کە دەڵێن دڵی خۆی داوە بە خوڵامێکی کە ناوی «ئەیاز» بوە.

پوختەی مانا:

تینی جوانی‌و خۆشەویستی، لێك جیاواز ناکرێنەوە. لە بازاری دڵداریدا، شاو گەدا، دێنە ریزی یەك. ئەوینی بەگڕیەی مەحمود، لە چوڵەچرای روی ئەیازی هەڵگیرساوەو لەو بارەگای ئەوینەدا، ئەیاز لە مەحمودی ئاغای بەرێزترە.

٥ مەعنی‌یا عیشقێ دزانی ئایەتا حوسنێ بخون
داتو حەرفێن موجبەتێ یەك‌یەك ژهەڤ کی ئیمتیاز

پوختەی مانا:

ئەگەر لەمانای ئەوینیٚ دەگەرێی، دەبیٚ ئـایەتی جـوانی بزانیو بیشـیخوێنیو زۆری خـوٚتێدا سەرراست کەی. تا بتوانی پیتەکانی خـوٚشەویسـتی شـیکەیتەوەو پلەپلەی ئـەوینداریت بوٚدەرکەویٚ.

٦ کی خەبەردار بت ژعیشقیٚ کەی ژبەر وەستاگرت
گەرچی راە ئەز ذەررە ذەررە سینەسوزو جانگوداز

مانای وشە:

وەستا: وەستان، وچان؛ **راە:** رێگە؛ **ذەررە:** توٚسقالٚ؛ **سوز:** سوتمان؛ **گوداز:** توانەوە.

پوختەی مانا:

کیٚ لەئەوین ئاگادار بێت، هەرگیز لەرێی دلٚداریدا، وچانو پشـو نازانیٚ. بارێگـەشـی هەمو توزو توٚسقالٚێکی سینگسوتێنو گیانتاوێن بێت.

٧ عاشقان بیٚگاڤ لەوگالین ژدل تێن شوبهی رەعد
وان ژبالا لیٚدبارن وەك بروسکان رەمزو ناز

مانای وشە:

بیٚگاڤ: بیٚوەخت؛ **رەمزو ناز:** ئیشارەتو ناز.

پوختەی مانا:

دلٚداران وەختو بیٚوەخت بوٚیە وەكهەور دەنالٚنو حالٚیان نیە، چونکە لە بەژنو بالٚاوە تیری چاوان وەك لەدوی هەورەتریشقەی بەریژنە بوٚیان دەباریٚ.

٨ ئافەرین صەدئافەرین هەیمن ژوانرا ئافەرین
ئیژتیرێن دلبەران دایم ددل پەیکانو گاز

مانای وشە:

پەیکان: سەرەتیر؛ **گاز:** قەیچی، قرتێن.

پوختەی مانا:

هەرئەوانە هونەرمەندو دڵپەسندن، کە دڵیان بەگازی ئەوینێ قرتێنراوەو سەرەتیریان تێ چەقاوە.
صەد ئافەریم بۆ ئەوانەو ئافەرینم پێش کەش بەو دڵ بەئەوین گازانە.

٩ گۆه دەئاوازی نەیێ وەقتی سەما تێن موغبەچە
فەهمی رازێ گەردکی چاوا دنالن چەنگو ساز

مانای تێکڕا:

وەرە صوفی، لەو کاتەدا کە بەزمە لەمەیخـانەداو بەچکـەگاور مەیدەگێڕن‌و بەدەم سـەماوە سـوز دەدەن؛ ئەگەر هیچ لەنهێنی ئـەوین گەیەنرابی، دەزانی‌کە دەنگـی چـەنگ‌و لێدانی بلوێرو سـازان چیت پێ دەڵێن.

١٠ ئەو دلی من وەك کەبوتەر نابتن کەس لۆمەکەت
لەو دقێ توریٚوەدا کەفتی مەدین صەد شاهباز

مانای وشە:

کەفتی: کەوتو؛ شاهباز: بازی‌سپی؛ کەبوتەر: کۆتر؛ لەو: چونکە.

پوختەی مانا:

بۆکەس ناشێ سـەرکۆنەی دڵی من بکـا؛ کە چـۆن کەوتوتە تۆڕەوە. دڵم وەك کوترێکـی بێهێز، لەتۆڕی ئەوینێك گیرە کە صەد شاباز لەو تۆڕەدا گیرۆدەن‌و کەوتونە پەلەقاژەوە.

١١ وەر دلۆ داچین تماشایا جوانانێن چەمەن
وی‌هلانی سەربنازو سایەبان دایێ نیاز

١٢ زولف‌و سونبول موشك‌بوی‌و بسك‌و سوسەن سوٚرشیرین
سەرو بالا سەبزپوش‌و گل‌نیشان‌و غونچەباز

١٣ نیرگزێن قامەت زومەررەد سەرگران هاتن خەرام
چارنەطرافان برەف رەف لێ‌بمەش تێن سی‌و قاز

١٤ دل بکی‌دەم ئەز ژوان هەریەك بغەنجان دل‌دبن
دل روباییٚن، جان فزاییٚن، دلبەرێن عاشق‌گوداز

مانای وشەی ئەو چوار بەیتە:

وەر: وەرە؛ **دلۆ:** هەی‌دڵ؛ **چین:** بچین؛ **چەمەن:** مێرگ، چیمەن؛ **هلانی:** هەڵی‌هێناوە؛ **سور شیرین:** دڵکێش‌و رەزا شیرین؛ **باز:** ئاواڵە؛ **زومەررەد:** گەوهەرێکی سەوزە؛ **خەرام:** لەنجە؛ **رەفرەف:** پۆل‌پۆل؛ **غەنج:** ناز؛ **دل‌روبا:** دڵرفێن؛ **جان‌فزا:** گیان‌گەشێن؛ **گوداز:** توانەوە؛ **نیشان:** خاڵ.

پوختەی مانا:

ئەی دڵ وەرە بچینە سەیری مێرگوڵان. تازەگوڵان سەریان بەناز هەڵێناوەو خۆیان وەبن سێبەر داوە. گوڵی سمڵ، بۆنی میسك‌و عەنبەر دەدەن. وەك بۆنی زولفی یارەکەم. سوێسنە لە رەزاسوکی‌داو لەبۆن‌و بەرامەی خۆش‌دا، وەك بسکی ئەو شۆخە دەچێ. داری سەوڵ سەوزە پۆشە. وەك بەژنی‌یار کە جلکی سەوز دەبەرکا. بەڵام ئەوەندەیان فەرقە، کە باڵای یار، خاڵی‌هەیە. وەك کلەسوبحانی دەچێ‌و خونچەی دەمی پشکوتوە، کە لە باڵای سەوڵا نیە. گوڵی نێرگز کە لاسکیان وەك زومەررەدە، لەسەوزایی. وەك چاوی مەستی یارەکەم بە سەرخۆشی‌و بە لەنجەو لار، خۆ دەنوێنن. لەهەرچوارلاوە، پۆل‌پۆلی قازو قورینگ، دێنە سەیرانی مێرگوڵان‌و لەناویاندا دێن‌و دەچن. هەرچی دەیبینم بەنازو دڵرفێنەو گیان گەشێنەو ئەویندار دەتوێنێتەوە؛ تێماوم کامیان پەسندکەم‌و خوی پێ‌بگرم‌و بیکەمە خەمرەوێنی خۆم؟

١٥ **عەقدی ئیحرامێ دەما دلبەر خویابێ فەرضی عەین**
سەجدەیەك بەروان دوبرهان ناگرت جیهصەد نوماز

مانای وشە:

عەقد: بەستن؛ **ئیحرام:** کەوتنە ناو هەرەتی حەجەوە کە زۆرشت لەپیاو حەرامە؛ **بره :** برۆ؛ **فەرضی عەین:** هەرە پێویست؛ **نوماز:** نوێژ.

پوختەی مانا:

مەلا کە پەسنی مێرگوڵان لە جەنگەی بەهارادەداو دڵخۆشی دڵ دەداتەوە کە پێکەوە برۆنە سەیری گوڵان‌و هوگر بەهێندێکیان بگرێ؛ دڵی بیری‌دەخاتەوە کە ئەویندارى بەراستی، ناشێ بەجگە لە یارەکەی، دڵ‌بدا بەهیچ شتی‌تر. بۆیە دەڵێ:

خۆ بێ‌بەش کردن لە زۆرشت لەکاتی زیارەتی کابەی پیرۆزو بەرزی دڵداران، وەك نوێژ لەسەر پیاو واجبەو سوژدە بردن بەرەو میحرابی برۆی یارێ هێندەبەجێ‌و جێ‌گەورەیە کە صەد نوێژی بەرەو میحرابی مزگەوتان، جێی ناگرن.

١٦ عیدەوو میری‌مە ئیرۆ دەرگەهی لوطفیٚ ڤەکر
گۆ «مەلا» هنگی بخوازی دیٚدەم بەس توبخواز

مانای وشە:

هنگی: ئەوەندەی.

پوختەی مانا:

جێژنەیەو ئەو سەروەرەی من، ئەمرۆ دەرگای ئیلتیفات ولاواندنەوەی خستە سەرپشت. فەرموی مەلا! هەرچی نیازێکی تۆ هەتە، لێم بخوازە. تۆچیت ئاواتە، دەت دەمێ.

خوا لەقورعانا فەرمویە: «ئەگەر بەندەی من! لێت‌پرسن خودا چۆنە؛ من‌نزیکم بەدەنگ ئەو کەسەوە دەچم کە هانام دێنێتە بەرێ. دەبا هاوارم بکەنێو بڕوای تەواویان بەمن بێ. شایەت شارەزای رێبین.

قصیدەی چل‌و دوهەم

«کوژراوی چاو»

١ ژرەعنا نێرگزێن تەی‌مەستو خون‌ریز
زەمان بوعەهدی جەنگ ئەنگیزی چەنگیز

مانای وشە:

رەعنا: نەرم‌وشل؛ رەعنا: توندو بزۆز؛ رەعنا: جوان؛ عەهد: دەوران؛ جەنگ ئـەنگیز: شـەر هەڵایسێن؛ چەنگیز: خانە خوێن ڕێژە بەناوبانگەکەی مغول (لە ١١٦٢ تا ١٢٢٧ م) کە هەر لەچینەوە تا سـەرکەنارەی دەریای رەشی، خستە ژێرچۆکی خۆیەوە.

پوختەی مانا:

لەسۆنگەی نێرگزی مەسـتی دوچـاوی‌تۆ ـ کە خـوێنی هۆگران دەرژن ـ زەمانی بێ‌ئـەمانی خوێن‌رژانی دەوری چەنگیزمان وەبیر دێنێ... دەبێ کێ‌بێ، بەتیری چاوەکانت، نەنگوا بێت‌و دەبێ کێ‌بێ، کە لەم کوشتارە بێ‌ئامانە سەر دەرکا؟!

«حەریق» دەڵێ:

قرانی عاشقانە کەس‌نەما دەرچێت‌و سەر دەرکا
مەگەر بۆ موفلیسی وەك‌من کەبێ‌قران‌و پەناباتم

٢ تەجانێ من دڤێت ئەی جانی عالەم؟
ژمن بستین بلەعلێن خۆی شەکەر ریز

مانای وشە:

دڤێت: دەوێ؛ شەکەر ریز: شەکر هەڵرێژ.

پوختەی مانا:

تۆ کەگیانی هەمو ئافەریدەکانی؛ کەنگیٚ بەزمت بەمن‌دادیٚو بەو لێوە ئاڵی یاقیقی‌و شیرینە شـەکر پژانەت، فـەرمان دەدەی کە بەگیان دەبەرت مرم؟ دەتۆخـوا دڵم مەشکێنەو خـوٚت دوایی بەژینم بێنە.

٣ دو عەنبەر بو لشمشادیٚ ب مەستی
قەبەستن لەو هەوابو عەنبەر ئامیز

مانای وشە:

قەبەستن: بەستنەوە؛ لەو: بوٚیە؛ ئامیز: تێکەڵاو.

پوختەی مانا:

پرچەکانت لە دولاوە ـ کە هەمیشـە بوٚنی خـوٚشیان لیٚ بڵاوە ـ لە جـوانی بەژن‌و گەردنت مەسـتی شەشدانگ لە دەوری لاجانگ دەهەژان‌و بەم‌لاو بەولادا دەکەوتن. لەبەژنی راستو بێگریٚی وەك داری شمشاڵت بەستن چونکە مەسـتن. کەچـی هێشـتان راناوەسـتن‌و بزوٚزن. کە رادەژێن بوٚنی عەنبەر بڵاو دەبیٚ. بوٚیە هەوا لە دەوری تۆ بەبوٚنی خوٚش هەڵازناوە.

٤ ژئاخا ئاستانیٚ مستەکی بین
لداغان دا ببینم خوەش صەبا تیز

مانای وشە:

ئاخ: خاك؛ ئاستان: سەردەرانە، بارەگا؛ تیز: بەپەلە؛ خوەش: ساغ.

پوختەی مانا:

ئەی سروەبا! زوٚر داخ‌دارو بریندارم. توٚخوا کەدێی، لەرێی خوٚتا، لەخاکی بەر دەرگای یارم، مشـتە خوٚڵێکم بوٚبێنە. دەرمانی دەردم هەر ئەوەو یەکاویەك هەمو برینم سارێژدەکاو بلوٚقم دەپوچێنەوە.

٥ تنیٚ فەرهاد دزانت لەذذەتیٚ عیشق
کووی جان دایە شیرینیٚ، نە پەرویز

مانای وشە:

لەذذەت: خوٚشی؛ پەرویز: نازناوی خوسرەوی پادشای ئێرانی مێردی شیرینی بەناوبانگە.

پوختەی مانا:

حەزلیٚ کردویی خوسرەوم بۆشیرینیٚ، بەدلْ نیە. وەك پێویستە دەردی دڵی نەچێشتوە. تەنیا فەرهاد تامی ئەوینی چەشیوەو خۆشی دیوە؛ کە گیانی شیرینی خۆی دا بە شیرینە دڵبەندەکەی.

«سالم» دەڵیٚ:

بەئیمای دیدەیی مەعشوقە عاشق کێو لەبن دێنیٚ

لەلای سالم کەنندەی بێستون موژگانی شیرین بو

٦ تەبو تابی هەزار ئەشکەنجە دادل
ژشیرازی نیگاهی مەستی تەبریز

مانای وشە:

تەب: تا؛ **تاب:** یاو، هەڵچوٚقان؛ **ئەشکەنجە:** ئازار؛ **شیراز:** ناوی شارێکە؛ **شیرازە:** کەنارە؛ **شیرازە:** بەندی بنەکتێب؛ **تەبریز:** ناوی شارێکە؛ **تەبریز:** نوبەتیٚ رێژ، نوٚبەتیٚ پەڕێن؛ **نیگاە:** روانین.

پوختەی مانا:

روانینی چاوی مەستی یار کە دەرمانی گشدەردانەو بەسیلەی چاو، یاووتا چا دەکاتەوە ـ بوٚمن پێچەوانەی هێنا. هەر کەتیلەی چاوی دامیٚ؛ هەزار ئازاری دابەدلْ. دڵم وەك نوٚبەتیٚ داران هەڵدەچوٚقیٚو هەڵدەبزوٚقیٚ.

٧ اِلٰهی نێرگزا مەی مەستو نازك
ژدەستی خوارو بەدخواهان بپاریز

مانای وشە:

اِلٰهی: ئەیخوایە؛ **خوار:** ناراست؛ **بەدخواە:** دڵپیس.

پوختەی مانا:

ئەی خودایە! ئەو یارەی من ـ کە وەك چڵەنێرگز شلكو تورتەو چاوی گروٚی لەنێرگسی مەست بردەوە ـ بیٚپارێزەو وامەکە خوارو بیٚفەڕان، بوٚ چاوێنی تماشای کەن.

٨ کولیٚ تێت ئەو قەبایی ئاسمانی
لەطیفا شەنگو نازك وەك بەلازیز

مانای وشە:

کولیٚ دیٚت: چەندەی لیٚدیٚت؛ **قەبا:** کەوا؛ **ئاسمانی:** بەرەنگی عاسمان؛ **بەلازیز:** گەزیزە.

پوختەی مانا:

ئەی خودایە! ئەو کەوایە رەنگ عابیەی، چەندە جوان لیٚ دەوەشیٚتەوە. نەرمە، شەنگە، لەشیناسکەو هەروەك گوڵە گەزیزەی دەمەو بەهارە، کە سەرەڕای دیمەنی جوان، موژدەی نەمانی دەمی زستانی خەمان‌و هاتنی هەرەتی خۆشی‌و دیمەنی جوانی بەهاری بەپیٚوەیە.

٩ سەوا شەك ریهتە دیسا عالەما دل
بجادویی دوچەشمی فیتنە ئەنگیز

مانای وشە:

سەواش: شەڕو هەرا؛ **ریهتە:** رژتیە؛ **عالەم:** جیهان؛ **فیتنە:** گومڕایی، ئاژاوە؛ **ئەنگیز:** هەڵایسیٚن، هۆ.

پوختەی مانا:

ئەو چاوە سیحر بازانەی، کە دنیا لەسۆنگەی ئەوان، پڕلە ئاژاوەو هەرایە؛ ئەوا دیسا خۆیان نواندو بەجیهانی رواڵەتیەوە نەوەستاون. دنیای دڵی خاوەن دڵانیشیان تیٚکداو پڕیان کرد لە پشیٚوێنی‌و ریٚگەی چارەیان لیٚگوم‌کرد.

«نالی» دەڵیٚ:

وەرە تا عالەمی قەلبت نیشان‌دەم   کەوا فەقری غینایەو مردنی‌ژین

١٠ «مەلا» جانی‌تە چاوان پەهلەوان کر
لتاییٚ خەمری‌یان زولفا دل‌ئاویز

مانای وشە:

پەهلەوان: پاڵەوان، تەناف‌باز؛ **خەمری:** بسکوڵە؛ **دل‌ئاویز:** دڵ‌پیٚوە هەڵاوەسراو؛ **ئاویزە:** هەڵاوەسین.

پوختەی مانا:

مەلای دڵدار! سەرم لەکارت سوڕماوە. تۆ لەلایەك، دڵت بەتای کەزیەکانی گیرۆدەیەو هەڵواسراوە، لەولاشەوە، گیانت هەروەك هونەرمەندانی تەناف باز، لە سەرتای بسکوڵەکانی دیٚن‌و دەچن. چۆن ناترسی؟

١١ ژحوسنا بیٚنیشان نادەی نیشانەك
«نیشانی» گەرژدل نەكراتە پەرهیز

ماناى وشه:

بیٚنیشان: نادیار؛ **نیشانی:** نازناوی مەلایە لەشیعردا.

پوختەی مانا:

جوانی یارم وێنەی نیەو وەك هیچ جوانیەكی‌تر ناچیٚو كەم‌كەس هەیە ئەم جوانیە، بەچاو ببینیٚ. تۆش ئەی نیشانی بویٚژ! بۆیە توانیوتە بی‌بینی‌و پەسنی بدەی، چونكە لەخۆت لەگیان‌و دلٚ، دەستت بەرداو جگە لەیار، پاریٚزت لە هەمو شت كرد.

١٢ خەباثەت طەبعە ژەهلی سەگ سرشتە
یەقین ئەوكەر ژجانان لەو دكەت پیز

١٣ مەبین ئەو گەر بصورەت ئادەمینە
هەمی دارن ژئیٚگر ڕاكری ریز

ماناى وشه:

خەباثەت: پیسی؛ **ژەهلی:** لە ئەهلی، لە رەگەزی؛ **جانان:** دلٚبەر؛ **پیٚز:** خۆپاریٚزی، قیٚز؛ **صورەت:** شكلٚ، بیچم؛ **ئیٚگر:** ئاگر.

پوختەی مانا:

تۆ تادلٚ نەدەی بەیاریٚك، نابی بەپیاو. ئەوكەسانەی دەلٚیٚن دلٚداری خراپەو بەبیٚزەوە لیٚی دەڕوانن؛ وەك كەرانن هیچ تیٚناگەن. دەرون‌پیسن وەك سەگ بە گلاٚویان بزانە. تۆ مەڕوانە كە لەبیچما وەك مرۆنە. گشتیان داری قەلاٚشكەرین بۆ سوتاندن ریٚز كراون.

قصیدەی چل‌و سێهەم

«شەو و رۆژ»

١ تودزانی بـخودیٚ من توخەیالی شەبـو روز
بـخەیالا خوە مەدام من تو لبالی شەبـو روز

مانای وشە:
مەدام: هەمیشە؛ بال: دلٚ؛ لبال: لەکن؛ شەبـو روز: شەوو رۆژ.

پوختەی مانا:
ئەی‌یار! سوێندەکەم بەخودا. واتا سوێندەکەم هەر بەخۆت. خـۆت دەزانی کە شـەوو رۆژ، هەر بیر لەتۆ دەکەمەوەو تۆ لە خەیاڵم دەرناچـی. بەبیری خـۆم، هەمیشـە لەناو دڵمدای‌و شـــەوو رۆژ هەر لەلای خۆمی‌و لەدیدارت بی‌بەش نابم.

٢ هەر بـمیزان درەشێنی جەگەریٚ تیرو خەدەنگ
ژنەسەق صاعیقە مەژقەوسیٚ هیلالی شەبـوروز

مانای وشە:
درەشێنی: دەپرژێنی؛ نەسـەق: تەرتیبـو تەکوزی؛ صـاعیقە: بروسکـە؛ قـەوس: کەوان؛ هیلالی: لەبیچمی مانگی یەکشەوە.

پوختەی مانا:
خوا فەرمویە: «هەمو شـتێك لەخـوداوە ئـەندازەی بۆ داندراوەو بەتەکوزی‌و رێك‌وپێکـی، دێتە بەرهەم.)

مەلا دەڵێ: ئەگەر بروسکە لەهەورەو ئەگەر تیر لە کەوان رادیٚو ئەگەر نیوە جەعزوکەی مانگ، بۆ وەختو کات ناسینەوەو بۆ روناکی دێتە بەرچاو؛ تۆ بەمیزان بەوپەڕی رێكوپێکیەوەو بێهەڵبواردن، بەبێ هیچجار هەڵەکردن، جەرگی منت وەبەر تیری بژانگ داوەو لەکەوانەی مانگییەکشەوەی برۆرا، ئەو تیرانەم دادەرژێنە سەر جگەریو شەوو رۆژیشیان بۆنیە.

٣ میثلی گوێین تەرەوان نال ژدلی میسکین تێن
ئەمنزانن توچرا هەروە دنالی شەبو روز

مانای وشە:

گوێین: باڵندێکە شەو هەتا رۆژ دەناڵێنیو بێدەنگ نابێو هەرلات وایە لەبەر خۆیەوە دەڵێ: نا. نا؛ **رەوان:** بەدویەك داهاتنی بێپسانەوە؛ **چرا:** بۆچی، لەبەرچی؛ **میسکین:** هەژار.

پوختەی مانا:

مەلا ئەی دڵداری هەژار! چیتە وەکو گوێین، هەر دەنگی ناڵەو ناناکەت لە دڵیبێچارە دەبیسرێ. ئەگەر گوێین هەرلەشەودا دەناڵێنێ، دڵیتۆ بەشەوو بەرۆژ ناڵەیەتیو پشونادا.

٤ تە بفەریادو فغانان بخوە بولبول کەڕکر (یان، کڕکر)
الله الله ژچدەردێ وەدکالی شەبو روز

مانای وشە:

فەریادو فغان: دادو هاوار؛ **کەڕ:** گوێکپ؛ **کڕ:** ماتو بێدەنگ؛ **کالین:** لەبەر دەرد هاوار کردن.

پوختەی مانا:

دەمانگوت بولبول لەخوێندن چەقەسرۆیەو بێدەنگ نابێ. بەڵام تۆی دڵ بریندار تیری بەژانی دڵداری، بەهاوارو گاڵەو ناڵەت کارێکت کرد، کە تەنانەت هەرخۆی بولبول وازی لەخوێندن هێناوەو کڕوماتو دوژ داماوەو لە بەرهاواری زۆری تۆ، گوێی کەڕبوە. کە شەوو رۆژ، نای بڕیەوە. دەبێ دەردت چەند گران بێ؟ هەرخودا بۆخۆی دەیزانێ، راستی سەیرە، راستی سەیرە.

٥ داکو دلبەر قەدەمێ لێ بنەهەد رەوشەن کەت
لەو توخونی وە ژچەهڤان ڤە دمالی شەبو روز

مانای وشە:

قەدەم: پێ؛ **بنەهەد:** دابنێ؛ **لەو:** بۆیە؛ **ڤەمالین:** ماڵینەوە.

پوختەی مانا:

تۆ شەوو ڕۆژ، هەر خەریکی خـوێن لەچـاوانت دەماڵی. بەخـەیاڵی کە جـارێك‌یار، بەلاتا بیٚ‌و بت‌لاوێنیٚ‌و پیٚ لەسەر چاوانت دانیٚ‌و ببێتە مایەی ڕۆشنی‌و سۆمای چاوە کوێرەکانت. کە لەسـوێی دیدارێکی ئەو، تانەیان پەریوەتە سەر. جا ناشتەویٚ یار پیٚ لەخـوێن بنیٚ‌و ئـەو لاقـە ناسـك‌و خاوێنەی خوێناوی بێت.

٦ تەتنی ذەوق‌و صەفا کر بـصەیین دلبری‌را
سەرنخون گاە شوبی‌نون گاە وەکو دالی شەب‌و روز

مانای وشە:

صە: سەگ؛ گاە: جار؛ شوب: وەکو؛ نون: ماسـی؛ نون: پیتی «ن»، لە ئـەلفـوبێتکەدا کە قـەدیم بەراوەژوی ئێستایان دەنوسی: دال: داڵاش؛ دال: پیتی «د» لە ئـەلفـو بێتکـەدا؛ «ن» و «د»: دەبێتە، ند؛ ند: واتا هاوتاو هەواڵ.

پوختەی مانا:

مەلا! ئەگەر خۆشی لەژیانتدا دەس‌بکەویٚ، هەر ئـەوسـایە کە دەگەڵ سـەگی بەر دەرگای یاری دڵبەر، کەوتبویە بەزم‌و کایە. جـارێك لاسـای ماسـی‌گرتوت دەکردەوەو خـوٚت وەك «نون» هەڵدەگێڕاوەو جارێك وەك دال باڵت ئەگرت‌و بەرەو ئەو سـەرنخـون دەهاتیە خـواریٚ‌و ئـەویش پەلاماری ئەدای‌و بەوکایە دەگەڵ کردنەخوٚت کردە هەواڵ‌و هاوتای.

«نالی» دەڵیٚ»:

هەر لەحظە دەڵێم من سەگی دەرگام‌و ڕەقیبیش ‌ ‌ دێتە سەرو چاوم کەمنیش سەگ‌مەگەسێکم
گرتویە سەگت چاکم‌و لای توٚمەوە دێنیٚ ‌ ‌ یعنی ومرە نالی کەمنیش دادرەسێکم

٧ فتوەیا پیری «مەلا»یان تو بـایلهامی نەبی
ڤی‌مەییٚ هەر وەدنوشی بـحەلالی شەب‌و روز

مانای وشە:

فتوی: ئیجازەدان؛ ایلهام: خستنەدڵەوە؛ نەبی: پێغـەمبەر؛ نەبی: کەسـی کە لە نادیار پیاو ئـاگادار دەکا، پێشکوٚ؛ حەلال: ڕەوا؛ نوشین: وەخواردن.

پوختەی مانا:

مەلا چیتە دەت‌بینم بەشـەوو بەروٚژ بەبیٚ وچـان مەی دەنوٚشـی‌و لات ڕەوایە. ئـاخوٚ لات‌وایە

نەخۆشیو بەفتوای شـــەرعی پێغـــەمبەر، کە مەی بۆ دەرمان حـــەڵاڵە دەخـــۆیتەوە؟ یان پیرە دەستگیرەکەت ڕێگەی داوی بخۆیەوە؟

قصیدەی چلو چوارەم

«ئاوێنەی دڵ»

١ شاهیدی جیلوەنوما قودسی‌یی فەیروزە لیباس
هەرچی رەنگی‌تە نیشان‌دەت تونیشانی خۆبناس

مانای وشە:
شاهید: دڵبەر؛ **جیلوە:** خۆ ئاشکرا کردن؛ **قودسی:** پیرۆز؛ **فەیروزە:** پیرۆزە.

پوختەی مانا:
پێغەمبەری خوا (ص) فەرمویە: (هەر کەسێکی خۆی نەناسێ، خواش ناناسێ).
مەلا دەڵێ: تۆ مەگەڕێو چاو مەگێرە، کە دڵبەرت دەلیباسی رەنگ پیرۆزەو عاسمانی یان بەهەر رەنگێکی دیکە، خۆت‌نیشاندا؛ دەبێتە مایەی ناسین‌و شارەزاییت. تۆ هەرخۆت یەك لەو رەنگانەی، کە یارت خۆی پێ دەنوێنێ. کەوابو تۆ خۆت بناسە، ئەوسا کەیارت ناسیوە.

٢ حوسن بێ ئایینەیی عیشق تەجەللی نادت
عیشقی مەحمود دمەعنی نەمەکی حوسنی ئەیاس

مانای وشە:
ئایینە: نەینك؛ **مەحمود:** پەسند؛ **مەحمود:** مەبەست مەحمودی غەزنەوی؛ **نەم:** تەڕایی، نم؛ **نەمەك:** خوێ؛ **ئەیاس:** هەیاسی خاس، دڵبەری مەحمود غەزنەوی.

پوختەی مانا:
ئەگەر تۆ خۆت باش نەناسی‌و دڵت ئەوەندە پاك‌نەبێ لەئەوین، کە وەك ئاوێنە بنوێنێو بۆیار،

دەوێرا بڕوانی؛ هەرگیز چاوی دڵو گیانت، بەجوانی دڵبەر ناکەوێ. ئاوێنەی دڵی دڵدارە، کە دڵبەری تیا دیارە. دڵو دڵدارو دڵداریش، تنوکێکن لەدەریای پڕلەشەپۆلی خۆ ئاشکراکردنیی‌یار. ئەوینی پاکو پەسندی، سوڵتان مەحمودی غەزنەوی، شەیەکبو لە دەریای جوانی هەیاسی خاسی دڵبەری. (یان، چێژەی خۆشی دڵداریەکەی، ئەو دڵ بەهەیاس دانە بو کە خوێو تامێکی تێ گەڕێ.)

٣ هەرچی رەنگی‌تە بڤێتن خوە ببینی لله
نەظەرێ وەربدە کاسێ چخوەش ئایینەیە کاس

مانای وشە:

لله: بۆخوا؛ **نەظەر**: روانین؛ **کاس**: پیاڵە، کاسە.

پوختەی مانا:

دەغیلە بۆخوات پێ‌دەڵێم، کە دەتەوێ خۆت ببینی، داخۆ لەکام پلەدای‌و بەکام رەنگی. چاو لەولاو لەم‌لا مەگێڕە، بڕوانە پیاڵەی پڕ لەمەی، ئەوینی پاکو بێ‌خەوشت. بڕوانە خۆت، کە خۆشت وەکو ئاوێنە، وێنەی یارت تێدا دیارەو ئەوسا تێ‌دەگەی چرەنگی‌و سەنگت لە بارەگای یاردا چەندە. ئەی‌نامە خوا پیاڵە چۆن ئاوێنەیەکی وێنەدەرە!!

٤ توشەرابێ بغەرابێ بنەهەنگان دەدەمی
دێ کیفایەت بەچرەنگێ مەبکت کوزەوو طاس

مانای وشە:

غەراب: جۆرێ کەشتی بارکێش؛ **غەراب**: مەشکە؛ **غەراب**: دۆڵچەی گەورە؛ **غەراب**: پیاڵەی زێوینی مەیخۆران، غەررابە؛ **قەررابە**: کوپەی گەورە؛ **کوزە**: گۆزە، جەررە؛ **تاس**: زمرک.

پوختەی مانا:

مەی‌گێڕ! تۆ ئێمە ناناسی. ئێمە لەدەریای ئەویندا، بوینە نەهەنگ، بە زمرکو پیاڵەی چکۆلە. سەرخۆش نابین. تینوایەتیشمان ناشکێنێ؛ ئەشێ بادە بۆ نەهەنگان بکرێتە ناو گەمیەی باری. ئەوسا بەنیازبی مەستبین‌و بەنیاز بگەین.

بوێژێکی فارس دەڵێ:

تینوایەتیم بەتاس‌و زمرک چاری ناکرێ   مەیگێڕ بەگۆزە بادە بڕێژە بەقورگما

٥ رەمزو رازێن نەیو نایێ کوسەماعینە هەمی
ژمحالاتە بعەقلێ خوە بزانی ژقیاس

مانای وشە:

رەمز: ئیشارە؛ **سەماع:** بیستن؛ **محال:** نامومکین، نەشیاو؛ **قیاس:** بەراورد کردن.

قیاس لەزانستی مەنطقدا، مەبەستێکە چەندلای جیاجیای هەیە. ئەگەر یەکێکیان سەلمێنرا؛ خوانەخواهی ئەویتریش دەسەلمێنرێ. بۆنمونە، ئەگەر گوتمان: جیهان گۆڕانی بەسەر دێت. هەرچی گۆڕانی بەسەربێت، دیارە دروست کراوێکە. کەوابو ناچارین بێژین دنیا تازە پەیدابوەو هەر لە پێشورا وا نەبوە.

پوختەی مانا:

ئاوەز لەناسینی یاردا، بێچارەیەو بێکارەیە. ئەوی لەوبارە دەیبیسی، لەرێگەی گوێوە دێتە دڵ. بیستنی دەنگی بلوێرێ، چلۆنایی قامیشت بۆ دیاری ناکا. تۆ ناتوانی لەبیستنی بەڵگەی تاقانەیی یارت، یار وەکپێویستە، بناسیو بزانی بەراستی چۆنە. بەراورد کردن لێرەدا، لنگی شەلەو چاوی کوێرە. گەرەك واز لەبیستن بێنیو بۆخۆت ئەوەندە بکۆشی، تایار روبەرو دەبینی. هەردوك پیاڵەی بیستنو بەراوەرد کردن، دەس بۆمەبە. بە دەفری گەورەی وەك گەمیە، بادەی یارناسین پێداکە.

٦ ویدکەت مەغلەطە هەردەم لحەریفان بجەدەل
بدوجامان قەدخۆن سیرەت ئەبیەض وەسواس

مانای وشە:

مەغلەطە: هەڵەکاری، بەهەڵە بردن؛ **حەریف:** هاوپیشەو هاودەم؛ **جەدەل:** دەم لەدەم نان، کێشەی بەدەم؛ **قەدخۆن:** دەخۆنەوە؛ **ئەبیەض:** سپی؛ **وەسواس:** دودڵی.

دەڵێن شەیتانێکی سپی، کاری دودڵیو گومانە کە بیخاتە ناو دڵی خاوەن باوەڕان.

پوختەی مانا:

ئەو کەسانەی گەرەکیانە کە بەمەنطیقو فەلسەفەو بەبیستنو بەراوردکردنی خۆیان، چۆنیەتی یارمان بۆدەرخەنو بەو دوپیاڵە گێژمان کەنو هۆشمان بەرن؛ وەك ئەو شەیتانە سپیەوان، کە توشی هەڵەی گومانو تەڵەی دودڵیمان دەکەن. بونی خودا، دەلیلو بەڵگەی پێناویو ئەوانەی لەوبارە دەدوێن، دەنگی بلوێریان بیستوەو بلوێرو بلوێرژەنیشیان هەر نەدیوەو ناشی بینن. لنگیان دارەو ناتوانن ئەم رێگە سەختەو دژوارە لەپێش بەرن.

٧ دەستگیری تەنەبت خضری عینایەت لقیدەم
ناگەهی ئابی حەیاتێ بدو عەسکەر ئەلیاس

مانای وشە:

خدرو ئەلیاس: دو پیاوی خوان تا ئاخرەزەمان دەمێنن. خدر بەسەر بەژ رادەگاو ئەلیاس چاودێری دەریایە. دەڵێن خدر ئاوی ژیانی خواردوتەوەو بە سەرچاوەکەی دەزانێت؛ **عەسکەر:** کۆمای خەڵك؛ **ئـەلیاس:** هەی ناهومێدی؛ **عینایەت:** مشور خۆری، ئاگاداری.

پوختەی مانا:

ئەگەر هەر لەرۆژەکەی بناوان، خدری لاواندنەوەی خودا، دەستت نەگریو ریگەی سـەرچـاوەی ژیانی هەرمانت پیێنیشـان نەدات؛ تۆ لەسـونگەی دەمدەمانیو قسـە بەزۆرانی دانی کۆمای بەراوردکەرانو بیسەرانی قسەو باسان؛ هەرتاسانو ناهومێدیت بۆ دەمێنێ.

٨ توبنێ ماهی نەوو دەستی قەضایێ هەیهەی
نەلزەرعی فەلەکێ بەلکە لعومری مەبداس

مانای وشە:

بنێ: بنۆرە؛ **قەضا:** فەرمانی پێكهاتوی خودا؛ **هەیهەی:** بیوچانو پسانەوە؛ **زەرع:** چێندراو.

پوختەی مانا:

تۆ لەمانگی نویێ بروانە، کە لەدەست قەضاو قەدەردا، بۆتە داسـێك جگـەلە چێنگـەی عاسـمانێ تەمەنی مەش درەو دەکا.

«حافظ» دەڵێ:

له داسۆکەی مانگی یەکشەوەم دەروانی لە چێنگەی شینی عاسمانێ
پوشو پاری تەمەنی خۆم هاتە بیرو زانیم کاتی دروێنەی هات

٩ تورکی خونریزو خوماری مە بیەك غەمزە یەکی
زوهدی چلساله لمن زیرو زەبەر کر ژئەساس

مانای وشە:

تورك: لە زاراوەی شاعیراندا بیێ بەزەیە؛ **غەمزە:** عاشیـرەت وەچـەم؛ **زوهد:** تەرکەدنیایی؛ **زیرو زەبەر:** ژێر بەرەژور؛ **ئەساس:** هیم.

پوختەی مانا:

چل‌ساڵان هەر چلەم کێشاو خۆم لەدنیا دورخستەوە. بەتیلەی بێبەزەییانەی چاوی یارە چاومەستەکەم، هەر لەبناغەوە هەڵتەکاو ژێرو ژور بو.

مەبەستی مەلا ئەمەیە: رێرەو نابێ هەرلای وابێ یار هەمیشە لەباری بەزەیی دایە. ئەو یارەی ئەو - کە خودایە - دەگەڵ دلۆوانیو بەزەش، تورەییو قەهری لەلایە. لەوانەیە هەمو ژیانت لەتاعەتا بەخت کەیو بەرتورەیی خودا کەویو بەدبەخت بی. هەر ئەمو خوایەی کە بۆ «لوت» بەزەو خۆشی‌یە؛ بۆ گەلە نافەرمانەکەی، توشیو نەگبەتی دەنێرێ. وەك لەقورعانی پیرۆزدا، سەبارەت بە سزادانی هاوشاریانی لوت فەرمویە:

«هەر کەفەرمانی ئێمەهات، سەرومان خستە ژێرەوە (ژێرو ژوربون) ئەوساش بەگزمو لەقوڕی وشکەوەبوی تێك‌تەپاوی رێزکراوی نیشانەدار، بەگەڵ بەردبارانمان کردن.»

١٠ ژلەبی لەعلی شەکەربار قە نەکر پرسا «مەلێ»
میصری‌یان گەزمە رەشاندن کوکشاندن ئەلماس

مانای وشە:

قە: هەرگیز، قەت؛ مە: ئێمە؛ لێ: بەڵام؛ مەلێ: مەلا؛ میصری: شیری میصری کە جەوهەردارو نایابن؛ کشاندن: کێشانی.

پوختەی مانا:

هەرکارێك یار کەیفی لێبێ، چۆن چۆنیو بۆچیو لەبەرچی، مافی کەس‌نیە بپرسێ. ئەوین پرس بەکەس ناکاو هەر بۆ خۆی هەمەکارەیە. دەبڕوانە هەرگیز بەو دولێوە ئاڵە شەکر بارەی هێشتا حاڵی نەپرسیوین. بەڵام کەوانەی دوبرۆی کە لەشیری میصری دەکەنو لەتیخی ئەڵماس تیژترن، جەرگیان بریم. تیرەبارانی دڵمیان کرد.

قصیدەی چلو پێنجەم

«زوننار بەس»

١ دڵیەکە دێ‌عیشق یەکبت عاشقان یەکیار بەس
قیبلەدێ یەکبت قولوبان دلبەرەك دلدار بەس

پوختەی مانا:

خوا زۆر لە ئەندامی ئێمەی، وەك دەستو پاو چاوو گوێ‌و لێو، جوت دروست کرد. بەڵام دڵمان هەریەکێکە. بەوەدا دەبێ تێ‌بگەین، بیرو هۆش‌و ئەوین‌و خوداناسین مان، کە بە دڵمان سپێراوە؛ پێویستە لەسەر تاقانێك ساغ بێتەوە. دڵ‌یەکە ئەوینیش یەك‌بێ، دڵبەر یەك‌بێ، روگە یەك‌بێ‌و هەر دڵەی دڵبەرێکی بێ‌و بڵاو نەبێ. جابزانین من‌بەرانبەر بەو ئامۆژگاریە، چۆنم کرد؟

٢ من دبەندا زولفەکی دل دابدەستی پیری عیشق
لەو دعیشقیدا کوبەست ئیحرام یەك زوننار بەس

پوختەی مانا:

لەتاکە بەندیخانێکدا ـ کە پرچی پرپێچی یارە ـ دڵم گیرا. خۆم‌بە ئەوینێکـی پاك‌و بێ‌وێنەو تاقـانە، ئەسپارد. دڵبەرم فەرمانی دامێ، بۆ زیارەتی روی ـ کە تەنیا روگەی پیرۆزم هەر ئـەوە ـ ئـامادەی ئیحرام بەستن بم. ئەگەر ئیحرامی حاجیان فـوتەیەو لەدو پارچـەیە؛ فـەرموی: تۆ لەتای بسکـی من، زوننارێك بیەستی، بەستە.

٣ طەرح‌و طەرزی بونە زوننارو چەلیپا یەك‌بیەك
لەومە زوننارو چەلیپا یەك‌تنێ یەکجار بەس

مانای وشه:

طەرح: بیچم؛ **طەرز:** دیمەنی ڕێك؛ **طەرز:** جۆر؛ **چەلیپا:** خاچ.

پوختەی مانا:

کەزی یارم، جار لە کەمبەری دەهاڵێن‌و دەبنە زوننار. جارجارەش بەسەر یەکدا دێن‌و لە وێنەی خاچێك دەنوێنن. ئێمەی گیرۆدەی ئەوینی ئەو تاقانە، کە دەبینین زوننارو خاچی زولفانی، هەر یەکێکن؛ هەرکامێکیان بپەرستین، دەزانین یەکتا پەرستین‌و بەیەکجارە هەر بۆ یەکێك ئەویندارین.

٤ **هن ژنك دێرێ ڤەتێن قەستا کەنشتێ هن دکن**
نەی ژوانم نەی‌ژوانم من دەری خەممار بەس

مانای وشە:

هن: هێندێك؛ **ژنك:** لەکن؛ **کەنشت:** نوێژگەی جولەکان؛ **خەممار:** بادەفرۆش.

پوختەی مانا:

من لام وایە، یار لە هەمو جێیەك هەیە. خوا فەرمویە: «رو دەکوێ کەن، خوا لەوێیە.) ئەوانەی ڕەبەنی دێرن‌و هاتوچۆی کلیسا دەکەن؛ ئەوانەش کە دەڵێن جوین‌و سەرلە کەنشتەکان دەدەن؛ دەگەڵ ئەوانەی لەدەرکی مەیخانەدا بونە سییالێ؛ گشت‌لەگشت رویان دەیارەو یار لەهەمو شوێنان دیارە. جا ئێمە بۆ یار پەرستن، لە بەر دەرگای بادە فرۆش، لا ناکەوین‌و بەسمانە.

٥ **گەرچی تێن ڕەقص‌و سەمایێ هەر سەحەر صەد نەی‌شەکەر**
من دبەزما سورێ شیرینان ئەو شرین ڕەفتار بەس

پوختەی مانا:

هەرچەندە هەمو بەرەبەیانان، صەتان جوانی بەژن زراوی شەکراوی، وەك قامیشی شلکی شەکر، لە کۆڕی سەما دەلەرن‌و دڵ‌و چاوان بەزۆر بەرەو خۆیان دەبەن؛ بەڵام من لەناو ئاهەنگی ڕەزاشیرین‌و روح‌سوکان، تەنیا دڵم گیرۆدەی ئەو شۆخە بە لەنجەو لارەو شیرین ڕەوت‌و ڕەفتارەیە.

٦ **وەهچوالا گەوهەرن هاتن لیباسێ جیسمو جان**
من ژوان جوری سرشتان ئەوپەری روخسار بەس

مانای وشە:

وەه : ئای‌سەیر؛ **واڵا**: جیّبڵندو بەوەج؛ **جیسم**: لەش؛ **حوری**: کیژی بەهەشتی؛ **حور**: سپی چاورەش.

پوختەی مانا:

من زۆر گیانیِ جیّبڵندو رەگەزپاکم دێنە بەرچاو، کە هاتونەتە ناو بەرگی خوێنو رەگی لەشی ژیانی دنیایی. کە هەمویان لە جوانیدا، سەرسوڕێنن‌و پەك‌پەك‌و بەهە بەهیان دەویّ. من لەناو ئەو گەلە حوری‌و ئەو پەری‌و فرشتانەدا، ئەم یارەم هەڵبژاردوەو دڵی‌خۆم پیّ‌سپاردوەو، جیا لەو کەسم ناگەرەکە.

٧ **حەوجە سیحری سامیری نینن کو زولفا رەش یکت**
چەشم بەندا دلروبایان کاکولا عەییار بەس

مانای وشە:

حەوجە: نیاز؛ **سامیری**: خەڵکی سامرە؛ **سامرە**: پاتەختی وڵاتی جوان‌و لەشوێن شاری «نابلس»ی ئێستادابوە. وەختیّ موسا لەکاتی گومبونی خۆی‌و پەیڕەوانی لە بیابانی سینادا، بەرەو چیای تور بەری‌بو کە لەگەڵ خوادا بدویّ؛ موساناوێك کە خەڵکی ئەو سامرەیە بو، لە زێڕی زەنبەری ژنان، کوتەڵە گوێلکی سازکردو جادوی لێکرد. لەدواوە فوی‌پێداەکرد، بوّی دەبوڕاند. گوتی: ئەمە بپەرستن. واز لەموساو خواکەی بێنن. زۆر جولەکەی لەموسا هەڵگەڕاندەوە. جا لە زاراوەی شاعیران، سامیری بە جادوگەری هەرە زانا ناسراوە.

چەشم بەند: چاوەبەست؛ **عەییار**: ئەسپی ئارام نەگرو سەرهەڵگر؛ **عەییار**: نازناوی ئەو ئازایانە بو کە وەك سوارانی ئەوروپای چەرخەکانی ناوەراست بون؛ **عەییار**: فێڵبازو چاوبەست‌و پیاو خەڵەتێن.

پوختەی مانا:

کەزیە رەشەکانی یارم، ئەگەر وازی بچێتە سەر جادو کردن. هەزار سامری بەپولێك. ئەو کاکوڵە عەیارانەی، بۆ چاوبەستی ئەو جوانانەش ـ کە دڵ لەعالەم دەفڕێنن ـ کیفایەتە.

٨ **بولبولان صەدگول دچاڤن چاڤ لصەد گول دی دکن**
من دباغی گولعوذاران یەك‌گولی گولزار بەس

پوختەی مانا:

من کەیفم بە بولبول نایەو لام‌وایە هیچ لە دڵداری نەزانیوە. لە کاتێکا کە دەڕوانێتە صەد گوڵان، چاو لەصەتی دیش دەگێریّ. من لەم باغی جیهانەدا ـ کە لاجانگ وەك گوڵی زۆرن ـ تاقە گوڵێکم هەڵبژارد. تەرو تازەو گوڵ بەدەمەو گوڵی لەزاری دەبارن.

٩ من دباغی گولفرۆشان دی عەجەب رەسمەك غەریب
خارطەبعان گولدەستن گولپەرستان خاربەس

پوختەی مانا:
دەباغی گوڵفرۆشاندا، ئەوی مندیم کەس نەیبینێ. بەراستی سەمەرەو سەیرە. ئەوکەسانەی وەك دڕك وان، دەسکەگوڵیان بەدەستەوە. ئەوانەش کە گوڵپەرستن، هەر دڕکیان بەنصیب دەبێ.

١٠ ئەو جەفا دەرچو ژحەد ظوڵماتە برحەتتا بچەند؟
رەحمەکی جارەك نەکی هەیظالم ئەڤ ئازار بەس

ماناکەی:
تاکەی وا ئازارم دەدەی، ئەی نازدارە زۆردارە کەم؟ دەسا جارێك بەزەییت بە منی هەژارا بابێتەوەو ئەو ئازاردانو سزایە بیرێتەوە.

١١ غەرقی دەریایی گوناهین تەشنەیی لوطفا حەقین
رەحمەتێ ئامورزگارو شەفقەیی غەففار بەس

مانای وشە:
تەشنە: تینو؛ لوطف: نەرمی؛ حەق: خودا؛ رەحمەت: بەزەیی؛ ئامورزگار: گوناح بەخش؛ شەفقە: رحمو دڵنەرمی؛ غەففار: زۆر بەخشندەی گوناه

پوختەی مانا:
لەدەریای گوناح خنکاوم، تینوی لاواندنەوەی خودام. بەزەو روحمی خوای بەخشندە بۆمن بەسە.

١٢ ئەهلی دنیایی سەراسەر دژمنێن منبن «مەلا»
پشتە مێری من عەلیبێ، حەیدری کەرار بەس

پوختەی مانا:
ئەگەر خەڵکــی هەمو دنیا، دوژمنم بن؛ گوێ نادەمێ. ئیمام عەلی حـەیدەری کەرارە پشــتیوانمە، بۆمن بەسەو چاوم لەهیچکەس ناترسێ.

قصیدەی چلو شەشەم

«گولاگەش»

١ ئیروٚ مەلا سەراپا لەوتێك بومە ئاتەش
مندی سەحەر خەرامان نەیشەکەرا شرین مەش

مانای وشە:

سەراپا: لەسەر تاپێ؛ **ئاتەش:** ئاگر؛ **خەرامان:** بەلەنجەولار؛ **مەش:** رەوت.

پوختەی مانا:

ئەمروٚ مەلا گرمگرٚت. سەرتاپام بوبە ئاگر. دەزانی بو؟ بەیانی بەژنی زراوی یارم کە بەلەنجەولار، دەهاتو هەر شیرنایی لیٚدەرباری هاتە بەرچاو.

٢ یارەب چطورفە میوە ئەڤ رەنگە مەی دبەخشت
شیعرا مەتیٚ پەریٚشان، نەظما مەتیٚ مشەووەش

مانای وشە:

یارەب: ئەی خودا؛ **طورفە:** جوانو نایاب؛ **رەنگ:** جوٚر؛ **نەظم:** هوٚنراو؛ **مشەووەش:** تیٚکەڵ پیٚکەڵ.

پوختەی مانا:

ئەی خودایە چوٚن میوەیەکت دروس کرد! ئەوەندە جوانو بەتامو بەبەرامە، کە ئەو بادەی لیٚ سازبوەو من نوٚشیومەو ئەوەندەی لەهوٚش دەربردومو مەستی کردوم؛ کە شیعرم تیٚکەڵ پیٚکەڵو هوٚنراوەم پەرژو بڵاون.

٣ دلگەشتە مەژ دێری، ناچم کەنیشتەیی قەط
میحرابی وی بمنڕا وەردا بچینە «لالەش»

مانای وشە:

دلگەشتە: دلّبێزراو؛ **دێر:** ماڵی رەبەنانی خاچپەرست؛ **کەنیشتە:** نوێژگەی جولەکان؛ **لالەش:** روگەو شوێنی هەرەپیرۆزی یەزیدییەکان.

پوختەی مانا:

دڵم لەدێران بێزراوەو روش ناکەمە کەنیشتەیجو. من لەکوێبم، دەزانم یارم لەوێیەو پەرستنی لەهەمو شوێنان رەوایە. من روم دەمیحرابی بڕۆی ئەوە. ئەگەر بچێتە لالەشیش، من سوژدە لە لالەش دەبەم. جا ئەگەر میحرابی برۆی لە لالەشە، وەرە تابچینە لالەش.

٤ مەحبوب وەك ستێرە گۆڤەندو عیشقبازی
تێکل بچین سەمایێ هشیارو مەستو سەرخۆش

مانای وشە:

مەحبوب: خۆشەویست؛ **گۆڤەند:** زەماوەندو بەزمو ئاهەنگ؛ **تێکل:** تێکەڵاو؛ **سەما:** عاسمان؛ **سەما:** هەڵپەرکێ.

پوختەی مانا:

سەیرانە، بەزمە، ئاهەنگە، هەرکیژێك لەو گۆڤەندەدا، جوانە، دڵرفێنە، شەنگە. کۆڕی داوەت وەك عاسمان دێتە بەرچاوم، کە پڕلە ئەستێرەی گەشە. وەختە؛ وەختی دڵدارییە. وەختی هەڵپەرکێو یارییە. کەس نەوەستێ؛ ئەوی خۆی لەلا وشیارەو ئەوی مەستو سەرخۆشی چاوی یارانە، با تێکەڵ بین‌و دەس‌بگرین‌و لەو سەمایەدا بەشداربین.

«حافظ» دەڵێ:

چۆن هەواییێکە لە بلوێر ژەنەوە؟ وەسەمای خستوە مەستو ئەغیار.

٥ حەیوان لکو دمینت ئەم مفتییێ زەمانین
بیتن ژدەستی ساقی جاما زولالی بێغەش

مانای وشە:

حەیوان: زیندەوەری جگە لەئینسان؛ **حەیوان:** زیندویەتی؛ **لکو:** لەکوێ؛ **ئەم:** ئێمە؛ **مفتی:** فتوادەر؛ **زولال:** رون‌و رەوان.

پوختەی مانا:

ئەوی لەوکۆڕو بەزمەدا، بە وشیاری خۆی ڕاگریّ، مرۆنیەو لە جەیوانیش نزم‌ترە. کیّ دەلیّ مەی لەوەختی وادا حەرامە؟ وامن کە مفتی زەمانەم فتوا دەدەم بخۆنەوە. با بادەی ڕەوانی پاكو بیّ خلّتەو تلّتە، لەدەستی ناسکی مەیگێڕ وەرگرن‌و لیّ ڕانەوەیتن.

٦ وەر گۆهدە چەنگو نایێ شیرین کوبێن سەمایێ
جامێ بنوشە ڤیّران چسادەوو چزەرکەش

مانای وشە:

ڤیّران: پێرا، دەگەلّ؛ **زەرکەش:** زیرکفت‌کراو؛ **وەر:** وەرە.

پوختەی مانا:

کاورای وشکە صوفی! وەرە لەوکاتەدا کە ئەو جوان‌و شیرینانە دێنە کوڕیّ، گویّ لەدەنگی چەنگو شمشالّان ڕاگرەو دەگەلّ جوانان، پیالە فڕکەو گویّ مەدەریّ مەی ساکارە یان ڕەنگینە، پیالە گلّین‌و سەنگینەیان بلورین‌و ڕەنگینە.

٧ طالع کوتێت‌و فرصەت موهلەت لنك حەرامە
من عومری نوح نینە وەر ساقیوّ بلەزخوەش

مانای وشە:

طالع: بەخت‌و تالح؛ **فرصەت:** هەل؛ **موهلەت:** ماوەدان، مۆلّەت، درەنگی؛ **نوح:** پێغەمبەرێك‌بو کە تەمەنی پالّی وە هەزارسالّ دا؛ **لەز:** پەلە؛ **خۆش:** زو؛ **ساقیوّ:** هۆی مەیگێڕ.

پوختەی مانا:

هەرگا هەلێك لە تەمەنتدا هەلّکەوت، کە بەختەکەت چاکی هێنا؛ گەرەکە گوردی خۆت بگری‌و دەرفەت لەدەستەخۆت نەدەی. ئێستا بۆمن ئەم دەرفەتە هەلّکەوتوە، کە ڕێم دەم‌کوڕە کەوتوە. نارەوایە خۆبگرم‌و لەدەستی‌دەم. خۆ تەمەنی نوحیم نیە، کە لام وابیّ هەلی دیکەش هەلّدەکەون. هاکا مردم. دە مەیگێڕ! دەستم دامانت زوبە. وەرەو خۆش‌بڕۆ بادەم بۆتێکە.

٨ نەی‌شەکەرا شیرین‌قەد مە ژدەست تەمەی دڤێتن
داسینە پیّ جەلادەین ڕەوشەن بکین دلی‌ڕەش

مانای وشه:

جەلادان: مشتومالّ؛ **رەش:** تاریك.

پوختەی مانا:

هەریّ هەی مەیگێڕی بەژنو باڵا شیرینو جوان! بەو دەستە ناسکـانەی خـۆت، مەیمان دەیە؛ تا سینگی پرخـەمو کوڵی، پیّ لەدەردان مشـتو مالّ کەین. تا ئـەودڵەی کە لەداخـی زەمانە، رەش هەڵگەڕاوەو روناکی تێدا نەماوە؛ تێشکدارو پرلە روناکی کەینەوە.

٩ **جامید چکن بحوسنیّ کووان نەظەر لخوارە**
خەرطەبعەتێن دئەبلەهـ چنیرگزو چکەربەش؟

١٠ **کورە خۆ ناسپێرت جارەك بدەست دەلیلان**
ئەبلەهچکەت تەوافیّ نابینتن بەری رەش؟

١١ **بێزیّ دکت ژقەنجان ژرەمزو نازو غەنجان**
قەدریّ گولان چزانت کەربەش دڤێت کەریّ رەش

مانای وشەی ئەم سیّبەیتە:

جامد: وشك هەڵاتو، رەقو تەق؛ **نەظەر:** روانین؛ **خوار:** ژێرو؛ **خەر:** کەر؛ **طەبعەت:** میجاز، تەبیات؛ **ئەبلە:** دەبەنگ، ناتێگەیشتو؛ **کەربەش:** کەرکوڵ، گیایەکە دڕکاوی کەر زۆری حەزلیّ دەکا؛ **کور:** کوێر؛ **دەلیل:** شارەزا، چاوساغ؛ **بەریرەش:** بەردی رەشی حاجیان؛ **قەنج:** جوانو باش.

پوختەی مانای ئەو سیّبەیتە:

وشکەصوّفی مێشك وشکی نەگەیشتوی دەبەنگی تیّنەگەیشـتو، وا ئـەزانن هەر لەروی جـوانان بڕوانن، دنیاو قیامەتیان دەدوریّو نەوەك توشـی نەزەر بین، سـەریان دەبەر خـۆیان ناوەو لە نەویایەتی دەڕوانو هەر دەیانبینی سەرشۆڕن. ئەوانە خوا لێی گۆریون. نازانن تماشای جـوانی، روانین لە تیشکی خـودایە. بێزیان لە نازو نیمنازو لەنجـەولاری نازداران دێت. ئـای کە شـێتن!! لەلای ئەوان ـ کە لەمیزاجی کەراندان ـ نێرگزو کەرکوڵ هەریەکەو بۆ لەوەڕەو بگرە کەرکوڵیان لەنێرگز، پێخـۆشترە. وشکـەسـۆفی وەك کوێر وایەو دەشـیـەویّ لەماڵی کابە، بوخلێتەوە. بەڵام شارەزاو چـاوساغی دەگەلّ نیەو پەیداش ناکا. نازانم لە راموسـانی بەردی رەش ـ کە وەك خـاڵی لەیلای منە ـ چۆن سلّنابیّ. یان بیّ چاوساغ، چۆن دەیبینیّ؟

١٢ **فەیضامە شوبهی نیلە ئەم دەجلەوو فوراتین**
گەر شیخ، وەر ئیمامە ڤێرایەمن کەشاکەش

مانای وشه:

فەیض: بەهرە؛ **فەیض:** سەرریژکردن؛ **دەجلەو فورات:** دو چۆمی گەورەن؛ **شیخ:** پیری سەربەرمال؛ **ئیمام:** پیشرەو؛ **قیڕا:** دەگەل، پیرا؛ **کەشاکەش:** کیشەکیش.

پوختەی مانا:

ئەوسۆفیە سەرکزولکانەی روگرژانە، کە بونە شیخی بەرماڵو خۆیان بەپیشەنگ دەزانن؛ هەرەش لەبرە، ناکەنەوەو تڵپاتی تەریش نازانن. دین دەگەل من کیشە دەکەن. وەك تنۆکە ئاویکم دینە بەرچاوان کە شانلەشانی دەریا دەن. ئیمە وەك نیلو فوراتو روباری دەجلەین لەزانستو، بەهرەمان لی سەرریژ دەکا. نازانم بەو چۆرەچۆرە، چیان دەگەل ئیمە پیدەکری؟!

١٣ **شوخا کو ئەز دبەندی دل گرتیە کەمەندی**
لەطیفە زوهرە سیما، ئەبرو هیلالو مەهوەش

١٤ **برهین ژقەوسی قودرەت نیشانەکر «نیشانی»**
لامع ژبەر دەبارن چیەنگی یەك وە پەروەش

مانای وشە:

لەطیف: نەرمو ناسك؛ **سیما:** دیمەنی روخسار؛ **مەهوەش:** لەچەشنی مانگ؛ **قودرەت:** توانایی؛ **لامع:** تروسکەدار؛ **یەنگی:** جۆریك تیر؛ **وەش:** وەشاندن، بڵاوکرنەوە.

پوختەی مانا:

ئەویارە شۆخو نازدارەی، کەمن کەوتومە کەمەندیو لەبەندی ئەودا گیرۆدەم؛ زوانخۆشە، نەرمو نیانو ناسکە، وەك ئەستیرەی زوهرە گەشە، برۆی مانگی یەکشەوەیە، هەنیەی وەك مانگی چاردەیە. برۆکانی کە توانایی خودای مەزن، رایکیشاون بە کەوانی «نیشانی»یان تیرەباران کرد. ئای لەو تیرانەی دەبارن، چەند تیژو بروسکەدارنو پەروەشینو ریشەی بریندار دەردینن.

١٥ **الله لمن حوباتە چشە ککەرو نەباتە**
ژنو قەدی جوانبم بیهنبکم گولا گەش

مانای وشە:

الله: نامەخوا؛ **حوب:** خۆشەویستی؛ **بیهن:** بۆن.

پوختەی مانا:

ئەی نامەخوا! ئەوینی تۆ بۆمن وەك شەكرو نەباتی تێكەڵ بەئاوی حەیاتە. تۆ گوڵێكی تازەو گەشی و زۆر بۆن خۆشی. هەرجارێك بۆنێكت بكەم، هەرچەند پیرم، سەرلەنوێ جحێڵ دەبمەوەو بۆئەوین، تێ هەڵدەچمەوە.

قصیدەی چلو حەوتەم

«شەهیدی ئەوین»

١ شەبی قەدریٚ لمە رەوشەن کە تو روحی وەرە خوەش
مە ژنو خوٚش‌کە لسەر چەهڤێ شەهیدێن خوە بمەش

مانای وشە:
شەبی‌قەدری: لَيْلَةُالقَدر؛ **روح:** گیان؛ **روح:** فرشتەی وەحی‌بەر؛ **روح:** وەحی؛ **ژنو:** سەرلەنویٚ؛ **بمەش:** برۆ؛ **بمەش:** بەروێشتن.
دەربارەی شەوی قەدرەوە، سورەتێکی قورعان هەیە خوا فەرمویە: «لە شەوی قــەدرا، قــورعانمان ناردە خواریٚ. چی ئەزانی کە لَيْلَةُالقَدر چی‌یە؟! شەوی قەدر، لە هەزار مانگــان باشــترە. لەو شــەوەدا، فــرشتەو فەرمانی خودا دەربارەی هەمو مەبەستان بەئیزنی خوا، دەهێنیرٚدرێنە خــواریٚ. ئــەو شـــەوە دور لەئـــازارە تاسپێدە دەردەکەویٚ».

پوختەی مانا:
ئەی‌یار! توٚ گیانی، فرشتەی راسپیرٚاوی خواو گیان‌پەروەری. ئــەم‌شــەو وەك لَيْلَةُالقَـدر مەبارەکە ئەی خوٚش هاتی‌و بەهاتنت، دیسانەوە گەشاینەوە. وەرە پات لەسەر چاوانی کوژراوانی چــاوەکانی خوٚت دابنیٚ‌و چەند هەنگاوێك بەسەر ئەوچاوانەدا بروٚ باپلەو پایەی شەهیدمان بەنصیب‌بیٚ.

٢ ما لمن‌کی نەظەرەك لوطف ژدل غەمزە نیهان
برەشینی جەگەری ریش ژقەوسی‌خوە بوەش.

مانای وشە:
ما: بەڵکـو؛ **ما:** ئـارەزومە؛ **لوطف:** بەزەیی‌و التفـات؛ **نیهــان:** بەنهێنی؛ **ریش:** بریندار؛ **وەش:**

وەشاندن، چاندن، پرژاندن.

پوختەی مانا:
دەی بەڵکو بێتە دڵتەوە، پەنامەکی نیوە ئاورێکم لێ وەدەی. لە کەوانی برۆیانرا، جەرگو هەناوی زامارم، بەرتیران دەیو سەرەتیری لێ بچێنیو بەئارەزوم بگەیێنی.

٣ سەحەری جوملە شەهیدێن تەبەرم ئاقیهتێ
ئی ژمارینە یەکایەك مەحەمی شەشصەدو شەش

مانای وشە:
جوملە: هەمو، تێکڕایی؛ **رم:** رمب؛ **ئاقیهت:** هاویشت؛ **حەمی:** هەمو.

پوختەی مانا:
ئەوانەی کوژراوی تۆنو بەرەبەیان بەرمبی بژانگ کوشتوتنو بونە شەهیدی ئەوینێ؛ لەسەر ژماردنی ئێمە بەتێکڕایی، هەمو دەبنە شەشصەدو شەش؟؟ رستی «بدل دعشقی فداء» کە واتا: لە ئەویندارێدا وا سوتابون، کە بەئاواتی دڵی خۆ، خۆیان بەقوربان کردوە. لەسەر ژمارەی ئەبجەدی دەبێتە شەشصەدو شەش. من وای بۆچوم. لاموایە نیازی وابوە کە هەریەك لەو کوژراوانە؛ بەدڵ فیدای ئەوینێ بون. وێشدەچێ من نەمزانییێو نیازی مەلا، لەوباسی شەش‌صەدوشەشە، رازو نهێنیەکی تربێ.

٤ لێ شەهیدێن تە بنەژمار بخەنجەر کوشتی
هێ نەچو خون ژبرینان صەدو هەفتادو دو لەش

مانای وشە:
خەنجەر: تیخی بەرپشتێند، لێرەدا مەبەست لەخەنجەر برینی لۆمەکردنە؛ **هێ:** هێشتا.

پوختەی مانا:
بەڵام سەرەرای ئەوانی؛ بەرمبی بژۆڵ پێکراونو لەرای تۆدا، گیانیان داوە. هێندێك کوژراوی تریش بون، کە بە خەنجەری سەرکۆنە،یان بە خەنجەری عەزرەتو ئاواتی تۆ، شەهید بونو هێشتان خوێنیان لەبرینان نەتکاوەتەوە. ژمارەیان بەلەش، صەدو حەفتاودون!!
لێرەشدا من، هەر هاوارم بۆ ئەبجەدەکە بردوە؛ کە مەلایان لەقەدیمدا، زۆرجاریان دەکار هێناوە. رستی «نوسلوك» بەپێی ئەبجەد، دەبێتە صەتو حەفتاودو. واتا: ئەوانەی ناشی‌بون، تازە

هاتبونە ناو ریزی ریرەوانی خوداناسین؛ لە تامەزرۆیی دیدارت، گیانیان دەرچو. لیرەش‌دا، بەهەڵە چوبم هیچ دورنیەو رەنگە نیازی شتیکی جیاواز بوبیت.

٥ جەنگی هیندی دکرن فیرس‌و رمبازی عەرەب
توخ‌و عالا دفرەنگینە کەمانداری حەبەش

مانای وشە:

فیرس: سوارچاك؛ **توخ:** جوقەی سەری فەرمانرەوا؛ **عالا:** ئاڵا؛ **دفرەنگینە:** هی فەرەنگن.

لە زاراوەی شـاعیران‌دا، «هیندی» بۆ خـاڵی رەش دەڵین. «رمبازی عەرەب»، مژۆڵن. پرچیش بە «رەشی حەبەشی» دەشبهینن.

پوختەی مانا:

بەژنی یارم، لەگەڕی زەماوەندی‌دا، دلەریەوە. برۆکانی وەك کەوانداری حـەبەشـی، ئـامادەی تیر پی‌هاویشتن بون. چاوەکانی وەك سوارچاکانی ئازا، بە رمبی‌مژۆڵانەوە هیرش دینن. خاڵی رەشـی سەرگۆنایان دابوە بەری‌و لەسەر ئـەوەی کام رەشـترن، ببوە شـەڕیان. کاکۆڵی هەڵگـەڕاوەوەو بسکانی کە وەکو ئاڵای جـەنگ دەشـەکاوە؛ برموبەری ئـەو ئـاوریشمە نایابە بون، کە لەوڵاتی فەرەنگان بەدیاری دینن.

٦ توبنیٚ روم‌و عەجەم کوشتنە زەنگی دکەمین
هانە هەرتیتە پەیاپەی ژطەرەف رۆم خوەش‌و خوەش (یان، رەوم)

مانای وشە:

بنیٚ: بنۆڕە؛ **زەنگی:** رەشـی ئـەفـریقایی؛ **هانە:** کۆمەگ؛ **پەیاپەی:** یەك لەدو یەك بی‌پسـانەوە؛ **رەوم:** شلکەی گوی، جیکەی گوارە.

پوختەی مانا:

لەناو کوردەواری خۆمان، بۆ شەڕی زۆر گەورە دەڵین: وەك شەڕی رۆم‌و عەجەمە.

تۆ بڕوانە، لەو سەربادانەی یارەکەم، لەدیلانا. کەزیەکانی لەسەر رومەت. ویك دەکەون. دەڵیی شـەڕی نیوان رۆم‌و عەجـەمە رویداوەو لەشکـریان گەیشـتونە یەك‌و لە هەردولای گوارانەوە، کۆمەگ بۆ هەردولایان دی‌و هیچ پسانەوەو سانەوە، بەرچاو نایە. خاڵی رەشیش کەدەڵیی بەچکـە زەنگیەکی بەستەزمانە ـ لەترسان خۆی پەنا داوەو لەبەر کەزیان داپۆشراوەو ئـەویش وەك ئیمەی ئەویندار، ئەگەر نەش‌کوژرابی چاکە.

٧ دامە شەهزادە بدەستێ خوە موبارەك قەدەحەك
نەغوبارەك ژخوماری‌یو نەتوندی‌و نەغەش

٨ دوقەدەح مەی بنیشانی ددرت رەنگ برەنگ
نێرگزا نازك‌و رەعناو گولا تازەیە گەش

مانای وشە:

موبارەك: پیرۆز، بەودم؛ **قەدەح:** پیاڵە؛ **غوبار:** تۆز؛ **خومار:** سەرێشەی دوای مەستی؛ **توندی:** تیژی، تورەیی؛ **غەش:** خەوش؛ **رەعنا:** نەرمو شل‌و بزۆزو جوان.

پوختەی مانا:

یارەکەم ـ کە لەچاو جوانان، شازادەیە ـ بەدەستی ممبارەکی خۆی، پیاڵەیەکی دایە دەستم؛ کە بەدەستی پیرۆز ببو. زۆریش روی دەگەڵما خۆش‌بو. گەردی دەردی سەرخۆشانی لێ دیار نەبو. نەرمو نیان، دەیدواندم. نەتورەیی نە فریودان‌بو. دوجار پیاڵەکەمی پڕکرد. بەڵام لەچی لەدوجۆر بادەی رەنگاورەنگ. لەبادەی چاوە مەستەکەی وەك نێرگزی تازە پشکوت‌و لەمەی روانینی کوڵمەکەی کە وەکو گوڵی گەش دەچو. لەوساوە من سەرخۆشێکم نەدەترسم لەخوماری‌و نەلام وایە، ئەو مەیەی دراوە بەمن، خەوشی تێداو چێژەی تاڵ‌و تیژی دەدا.

٩ غالیأ ئەهلی زەمانی ما «مەلا» ئادەمیی‌ین؟
ڤەنەمایین ژکەرێ مەی رەشو گایێ تەیی بەش

مانای وشە:

غالیأ: زور بەو پڕایی؛ **ما:** بۆچی، مەگەر؛ **ڤەنەمایین:** نەماونەوە؛ **بەش:** حەیوانی توێڵ سپی.

پوختەی مانا:

زۆربەی خەڵکی ئەمزەمانە، مەگەر لات وایە ئینسانن؟ نەخێر لەبیچما وەك مرۆن؛ بەڵام لە عەقڵ‌و کەماڵدا، لە کەرە رەشەکەی ئێمەو گاهەنیە سپیەکەی ئێوە بەجێ ماون.

١٠ عارفێن ئەهلی بەصیرەت ژنەسەق مەردومی چەشم
سورمەپۆشن دبەیاضی‌و قەبایی خوەیی رەش

مانای وشە:

ئەهلی بەصیرەت: ئەوانەی دڵیان روناکەو خوا دەبینن؛ **نەسەق:** هەروەك، لەچەشنی؛ **مەردومی**

چەشم: گلێنەی چاو؛ سورمە: کل؛ بەیاض: سپیەتی؛ قەبا: کەوا.

وا دیارە پیاوانی گەورەی تەریقەت، لە رۆژگارانی مەلادا، کراس سپیو کەوا رەشبون. بۆسـونەتیش، کلیان دەچاویان کێشاوە. مەلا پەسنیان دەداو دەڵێ:

ئەو خواناسە دڵرونانە، کە بەدڵ خودا دەبینن؛ لە کراسی سپیو کەوای رەشو سورمە لەچاو کێشانیاندا، وەك گلێنەو بیبیلەی چاو، دێنە بەرچاو. ئەویش بەسورمە رێژراوەو کەوای رەشـی دەبەردایەو لەناو سپیایی دا دەژی.

قصیدەی چل‌وهەشتەم

«رەقصی مەستانە»

١ سەلوا سەهی قەد خەممەلی لەو کەممەلی مەستانە رەقص
وەر صوحبەتیٚ گەر قابیلی دیٚبیٚت وڕەت شاهانە رەقص

مانای وشە:
سەلو: سەرو؛ **سەهی:** ڕاستو بیٚگریٚ؛ **خەممەلی:** ڕازایەوە؛ **کەممەلی:** بیٚکەمایەسی بو؛ **صوحبەت:** هەواڵەتی؛ **قابیل:** شیاو؛ **ڕەت:** دەڕوات.

پوختەی مانا:
بەژنی وەك داری سەوڵی ڕاست ڕازایەوە. ئیتر گۆوەندی مەستانە، زۆر تەواوە. ئەگەر خۆت بەشیاوی کۆڕی ئەو جیٚژن‌و بەزمە دەزانی، وەرە تیٚوی. ئەو داوەتە شاهانەیەو شای ڕەقصانە.

٢ مەستانە مەستان نوشە نوش قەرقەف دجامان هاتە جوش
مادیٚ بمینت کەس لهوش وەقتیٚ کوبیٚن دوڕدانە ڕەقص

مانای وشە:
نوش: خوارنەوە؛ **نوشانوش:** بەگیانت خۆش‌بیٚ؛ **قەرقەف:** بادە؛ **دوڕدانە:** گەوهەری تاقانەی بیٚهاوتا.
ما: مەگەر.

پوختەی مانا:
گویٚ بگرە مەستان مەستانە، هەر دەنگی نۆشانۆشیانە. بادە دەناو پیاڵان‌دا، هاتۆتە جۆش‌و دەهەژیٚ. لەکاتیٚکا کە مەیگیٚڕی وەك مرواری بیٚهاوتا، بادە بگیٚڕیٚ؛ مەگەر هیچ کەسی واهەیە،

هۆشی بەلاوە بمێنی؟ ئەگەر مەستی بادەش نەبێ، بەو دیمەنە، سەرخۆش دەبێو بێهۆش دەبێ.

٣ صوحبەت بسازان هاتە ساز پێ مەووجی دەریای ناز
دادل ژنو بایێ مەجاز وی کەشتیێ سوککانە رەقص

مانای وشە:

مەووجی: شەپۆلیدا؛ **کەشتی:** گەمیە؛ **سوککان:** ئامرازی دارین یان ئاسنین، کە لە دوای کەشتی دەبەستنو شارەزایی رێگا بەوە؛ **مەجاز:** بەدەڵ؛ **موجاز:** درست.

پوختەی مانا:

کۆڕی بەزم، بە دەنگی سازان سازدرا، دەریای ناز، کەوتە شەپۆلدان. ئەم کۆڕە، وەك گەمی وایە؛ بەناو دەریای نازدا دەروا. سوکانەکەش هەڵپەرکێیە. جا هەروەك گەمیە بای باشی دەبێ هەبێ بۆئاژۆتن؛ دڵداری لەباتی بایەو گەمیەکە بەرێوەدەبا.

٤ مەحبوب بیعەینی کەوکەبن رەقصا کوتێ دلبەر هەبن
صەدجان گرامی من هەبن باقێمەرێ ئەرزانە رەقص

مانای وشە:

بیعەینی: هەرتەواو وەك؛ **تێ:** تێدا؛ **گرامی:** بەنرخو خۆشەویست؛ **ئەرزان:** هەرزان، کەمنرخ.

پوختەی مانا:

ئەو جوانە خۆشەویستانە، هەر وەك ئەستێرەی بەرعاسمان هەرلەدور دەدرەوشێنەوە. ئەو گۆوەندەی جوانی وادڵبەری لێبێت؛ ئەگەر صەد گیانی شیرینم دەبەردابێو بیهاوێمە سەر رێگەی کۆزی هەڵپەرکێ؛ لاموایە هیچم نەداوەو ئەو شاباشەم زۆر بە بێنرخ دەزانم.

٥ گرشمەوو رازا بەری عارف ڤەنابن لی دەری
حەتتا دنێڤا ئاگری ئەو خەف نەبت پەروانە رەقص (یان، خۆف نەبت)

مانای وشە:

گرشمە: ناز؛ **بەری:** سادەو ئاسایی؛ **ڤەنابن:** ناکرێنەوە؛ **دەری:** دەرگا؛ **خەف:** ونو وەشێراو؛ **خۆف:** ترس.

پوختەی مانا:

راستە ئەوینی مەجازی، دەرگایەکە بەرەو ئەوینی راستینەی خوداناسی. بەڵام ئەوینی مەجازیش، مەرجی هەیە. ئەگەر تەنیا بەنازێکو بەرازو نیازێکی سەرچڵ، لاتوابێ وەهای گەیاندوی، کە دەرگای ئەوینی خودات لێ داناخرێ؛ بە هەڵەچوی. عارف دەبێ لە ئەوینی مەجازیدا، وەك پەپولە خۆی بخاتە ناو گرەوەو بسوتێو لەبەینبچێ. ئەوسا شیاوی ئەوینی خوای مەزن دەبێ.

٦ پەروانەیی شەمعا گەشین زولفین وەنازك راوەشین
شەوكین ددلدا پێخۆشین مەژ پەنجەیی شێرانە رەقص

مانای وشە:

شەوك: درك؛ **پێخۆشین:** پێشادین.

پوختەی مانا:

ئێمە بۆسوتان، ئامادەین. وەك پەروانەین لە ئەویندا. لە دەورەی رومەتی گەشت. ئامادەین گڕمان تێبەربێ. بۆ خۆش بونی ئەو ئاگرەی کە ئێمەی پێ دەسوتێنی؛ کەزیە هەودا ناسکەکانت راوەشێنەو باوەشێنیکە، گەشتر بێ. دڵمان هەرچەند پڕیە لە دڕکی ئازارت؛ بەڵام ئێمە پێی دڵشادین. لەو گووەندە کەتۆی تێدای، دەزانم منی پێدەمرمو خۆم لەبەرچاوت ناگرم. دەزانم من وەك لەناو چەمۆڵەی شێردا، سەمابکەم وایە. بەڵام ئەگەر بشمرم، قوربانی تۆبم؛ ئەوە ئەوپەڕی ئاواتمە.

٧ عالاو تایێن قرمزین ئەصلان دبەردا بەرزین
نێرگز دباغان تەووزین نەیشەکەران نیشانە رەقص

مانای وشە:

عالا: ئاڵا، مەبەست لێرە لفکەی سەرو دەسماڵیەتی؛ **تا:** هەودا؛ **ئەصلان:** شێر؛ **بەرزین:** شاڵاویان هێنا؛ **تەووزین:** رازانەوە.

پوختەی مانا:

لفکەی شۆڕی شەدەو دەسماڵ، هەودای گوڵێنگەی سورو ئاڵ، بونە نەخش لەو روخسارە. چاوی مەستی دڵدارکوژی، وەك شێری پەلامار دەرن. بۆلاسایی بەژنی جوانت، نێرگز لەباغو چیمەنان، زۆرجوان خۆیان رازاندەوە. نەمامی قامیشی شەکریش، بەدەم باوە دێنو دەچن. لاسای لەرینی بەژنی‌تۆ دەکەنەوە، کە دەرەقصی.

٨ **وەقتی خویابن ئەرغەوان گولچیچەكو تەرحێن جەوان**
ڤێرا نەبێ سەلوا رەوان عارف لفەرقێ جانەرەقص

مانای وشە:

خویا: ئاشكرا؛ **گولچیچەك:** گوڵی پشكوتو؛ **تەرح:** لك؛ **جەوان:** تەروتازە؛ **ڤێرا:** دەگەڵ؛ **فەرق:** جودایی.

پوختەی مانا:

لە هەرەتی بەهاراندا؛ كە ئەرخەوان دێنە بەرچاو؛ گوڵ دەپشكون؛ لكی ناسكو شلوول، بەدەم باوە دێنو دەچن؛ ئەگەر ئەو بەژنو باڵایەی یاری نازدار ـ كە وەك سەوڵ راستو شەنگە ـ خۆی دەرنەخا؛ رێڕەوی رێگەی خواناسی، دەبێ سەمای گیان لەلەش جودابون، واتا: هەروەك پەلەقاژەو هەڵبەزینی مەلی تازە سەر لێهەڵقرتاو رەچاوكا.

٩ **ئیرۆ شەكەرخەندێ برین دەستێ سپی زەندێ برین**
دیسا بگوٚ ڤەندێ برین دەردی مەلێ دەرمانە رەقص

مانای وشە:

شەكەرخەند: بزەشیرین؛ **برین:** بردینی؛ **زەند:** باسك.

پوختەی مانا:

ئەمرۆ یاری لێوبەبزەو خەندەشیرین، بەو دەستو باسكە ناسكانەو سپیو جوانەی دیسان بردینیە گۆوەندێ. دەردی ئێمە دەرمانەكەی هەر سەمایەو هیچیترنا. (یان، بۆ دەردی دڵی مەلا رەقصو هەڵپەركێ، دەرمانە.)

قصیدەی چل‌و نۆهەم

«وەصلی گیان»

١ مە ژبل حوسن‌و جەمالێ چغەرەض
بێ جەمالی ژپیالێ چغەرەض؟

مانای وشە:

بل: جگە؛ **غەرەض:** مەبەست‌و نیاز.

پوختەی مانا:

ئێمە جگە لەتماشای جوانی‌و دیمەنی لەباری یاران، هیچ ئاواتی ترمان نیە. ئەگەر سەیری بەژن‌و باڵای رێك‌و جوانی مەیگێڕ نەبێ؛ کارمان بەپیاڵەی مەی چیە؟!

٢ گەرنە تەشبیهی دوبرهێن‌تە بتن
مە دعیدان بهلالێ چغەرەض؟!

پوختەی مانا:

ئـــەگەر بۆیەنەبێ کە هیلال وەك برۆکانی تۆ دەچـــێ‌و جێژنەمان بەدیتنیەتی؛ هەرگز بۆیم نەدەڕوانی. جێژنی‌من هەر ئەوسایەیە، کە مانگی یەکشەو دەبینم‌و برۆی تۆم بیردەخاتەوە.

شاعیرێك نایناسم دەڵێ:

وەرە سەرسوانەوو گۆشێکی بڕۆتمان شان‌دە   کۆمەڵی ڕۆژوگران، چاوەنواری جێژنن

«مەولەوی» فەرمویە:

هەرمانگی‌نەو بۆ حاڵم پەشێوەن   هیلالش شێوەی ئەبرۆی تۆش پێوەن

٣ گەرنە قەصتا دلو جانی مە دکت
مەژوی شوخو شەپالێ چغەرەض؟

مانای وشە:

شوخ: شەنگ؛ **شەپال:** رەزاشیرنو خونچیلانە.

پوختەی مانا:

ئەگەر بومان رون نەبوایە، کە ئەو شوخو نازەنینە، رەزاسوکو خوێنشیرینە، لێبڕاوە کە گیانو دڵمان برفێنێو ژینمان بەتیری دڵداری دوایی‌بێنێ؛ ئێمە بو شوێنی دەکەوتین؟ ئێمە ئەگەر بەئەوینێ بەکوشت بچین، ئەوپەڕی بەختەوەریانە.

٤ گەرنە روحی‌مە دپەی دل‌برتن
مەژوێ قەنجو دەلالێ چغەرەض؟

مانای وشە:

قەنج: دڵپەسند؛ **دەلال:** جوانی نازدارو رەزاشیرین؛ **پەی:** شوێن؛ **برتن:** بڕوات.

پوختەی مانا:

گوتمان دڵبەر، بەڵام نابێ هەر بەدڵبردن رازی‌بێو گیانمان نەبا. ئەگەر لەدوای دڵبردنێ، گیانیشمان دەگەڵ خوی نەبا؛ هیچ ئاواتو ئارەزومان، لەو شوخو جوانو شیرینو نازەنینە بوپێك نەهات.

٥ گەرنە بیسمی‌تە موعەممابن حروف
مە بشکلی خەطو خالێ چغەرەض؟

مانای وشە:

بیسمی: بەناوی، بەئیسمی؛ **موعەمما:** مەتەڵی دژوار؛ **حروف:** پیتگەلی ئەلفو بێتکە؛ **حروف:** کەنار‌ان؛
شکل: تەرح، وێنە.

پوختەی مانا:

لە قورعاندا، چەند پیتێك لەسەر سورەتان، دەبیندرێ. وەك: ا- ل - ر - ق - ك - ه - ع - ص - ن - ط - ه - ی - س... ئەوکەسانەی قورعانیان ماناکردوە، لەبارەی ئەوپیتانەوە،

گەلێك شتیان درکاندوه. دەڵێن ئـەوانە هەریەکێك نیشـانەی ناوێکـی خـودان. هێندێکیان رو دەپێغەمبەرەو هەرپێغەمبەر خـۆی زانیویە. واتا: بۆ ئێمەی کەم زانا، ئـەو پیتانە، وەك مەتەڵۆکەی دژوار وان‌و خواو پێغەمبەری‌خوا نەبێ، کەس بەتەواوی نازانێ. مەبەسـت چیوە؟ «بۆ ئـەوباسـە، بڕوانە تەفسیرەکان‌و لێرەدا بۆ درێژەدانی، مەودانیە ـ هـ .»

مەلا دەڵێ: من هەر بۆیە دەڕوانمە خـەت‌و خـاڵان‌و لە دیداری یار دەنۆڕم؛ لە کەزی بەشکڵی لام‌و چاوی لەسەر بیچمی صادو میمی دەم‌و ئـەلفـی قـەدو خـاڵی نوختەو برۆی وەك نون، ورد دەبمەوە. دەزانم هەریەك نیشانەی یەکێك لە ناوەکانی تۆن. دەمەوێ ئـەو مەتەڵۆکە هەڵبێنم‌و بەو ناوانە تۆ بدوێنم. ئەگینا من هیچ‌کارێکم بەو خەت‌و خاڵانە نیە.

«نالی» دەڵێ:

لەبت میم‌و قەدت ئەلف‌و زولف چیم دەزانی بەو سیانە طالبی چیم

٦ نەکو شەرمەندە ژرویی تەبوا
ئافتابی بزەوالێ چغەرەض؟

مانای وشە:

شـەرمەندە: فهێت‌کار؛ تەبوا: تۆبوایە؛ ئـافتاب: خـۆر؛ زەوال: لاکەوتنی رۆژ بەرەو ئێوارە لەناوەراسـتی عاسمان.

پوختەی مانا:

خۆر ئەگەر لەروی تۆ ـ کە لەو جوانترو روناکترە ـ بەشـەرمدا نەکەوتایە؛ لەناوەراسـتی عاسـمانێ لای نەدەداو بەرەو ئێوارو ئاوابون، نەدەرۆیشت.

٧ قەستی وەحدەت دکرت روح بروح
وەرنە عاشق ژویصالێ چغەرەض؟

مانای وشە:

قەست: نیاز؛ وەحدەت: یەکیەتی؛ ویصال: پێك‌گەیشتن.

پوختەی مانا:

ئەگەر ئێمەی دڵداری ژار، ئاواتە خوازی ئەو کاتەین کە دوری لەناو هەڵگیرێ‌و بەدۆست بگەین؛ بەوتەمایە نین کە بەلەش بەیەك بگـەین. دەمانەوێ گیان لەگەڵ گیان‌دا، تێکـەڵ‌بێ‌و گیانی ئێمە دگەڵ گیانی یاردا، بینە یەك‌و هەرگیز جودا نەبینەوە.

٨ دشەبی قەدرێ تەجەللا توبکی
مەلپەی مومو شەمالێ چغەرەض؟

مانای وشە:

تەجەللا: خۆئاشکرا کردن؛ **شەمال:** مۆمی داگیرساو.

پوختەی مانا:

ئەگەر لە شەوی قەدردا (لَيلَةُالقَدْر)، تۆ تیشکی خۆت، بۆئێمە ئاشکرا بکەی؛ کارمان بەمۆمو چوڵەچرا، دەبێ چی‌بێ؟

٩ نە جەمالاتە تەجەللی بکرت
مە ژخوبان بەجەمالێ چغەرەض؟

مانای وشە:

خوب: جوان؛ **تەجەللی:** خۆ دەرخستن.

پوختەی مانا:

ئەگەر ئێمە، تماشای جوان‌چاکان دەکەین؛ تیشکی جوانی بێ‌هاوتای تۆ، لەروی ئەواندا دەبینین. ئەگینا ئێمەو جوانی چی‌و تماشای روپاکان لەچی؟

١٠ نە ژلەعلێن تە «مەلا» بەحثی بکت
مەژڤێ بەحثو سوئالێ چغەرەض؟

پوختەی مانا:

مەلا کە پرسیاران دەکاو باس‌و خواس دادەمەزرێنێ، هەر دەیەوێ سەروبنی قسەکانی بەباسی جوانی لێوی‌یار ـ کە بەرەنگی لاڵەو ئاڵە ـ دوایی بێنێ. ئەگینا هیچ بەپرس‌و باس کاری‌نیە.

قصیدەی پەنجاهەم

«عەنبەر بار»

١ دیسا لبەدری کاتبی   کێشا ژنو ژەنگاری خەط
نورە رەشاندی واهیبی دەر گەردشی پەرگاری خەط

مانای وشە:

کاتب: نوسەر؛ **کێشا:** کێشای، رەسمی کرد؛ **ژەنگار:** سەوز؛ **ژەنگار:** تیشکی مانگو رۆژ؛ **ژەنگار:** ئاو، بادە؛ **ژەنگار:** توندو تیژو سوتێن؛ **واهب:** ناوی خوایە واتا بەخشندە؛ **دەر گەردشی:** لەگەڕانی؛ **پەرگار:** جەغزینگ.

پوختەی مانا:

ئەوا دیسان دەستی توانای خودای مەزن، خەتی سەوزی سەوزەی گەندەموی بەبریقەی بە پەرگاری قودرەتی خۆی، لە کەناری مانگی چاردەی هەنیەی یارم، جیّ‌کردەوە. گەندەموی چی هەموی رۆشناکی‌و نورە، لە دەوری مانگی هەنیەیو خوّری‌روی، دیاری دەدەنو ناکریّ هەر ناوی بنێین خەت.

٢ حەرفێن ژقودرەت نقطە پور مادار حەوضا لەعلو دور
ئەڤ رەنگ کی‌دی‌وە بەسوڕ قودرەت نمون زەنگاری خەط

مانای وشە:

حەرف: پیت؛ **حەرف:** کەنار؛ **قودرەت:** توانایی؛ **پوڕ:** زۆر؛ **مادار:** دەورە؛ **حەوض:** جیّ‌ئاو؛ **دور** مرواری؛ **سوڕ:** دڵکێشی؛ **نمون:** نوێن، نیشاندەر.

پوختەی مانا:

ئەو خەتە سەوزەی کە وتمان سەوزە گەندەموی لاجانگو کەناری ژێر چەناگەیەو دەوری لەمانگو رۆژ داوەو ئێژی بە پەرگار کێشراوە؛ پرکراون لەخاڵی رەش، کە لەو سپیایەتی ئاسۆی رۆشنی جەغزی دەوری رو، دەدرەوشێنو هێندێکی دیش لەو خاڵانە، بۆ تاڵانی دڵی دڵدار، پەڕیونە کەنارو دەوری دەمی تەنگی کە دەڵێی حەوزۆکەی لاڵەو، (لەعل) پڕە لە دوڕی ددانان. دەکێ شتی هێندە جوانو دڵرفێنی دیوە؟ کێ دەتوانێ رەخنە لەو خەت کێشە بگرێ، کە ئەو خەتە گەندە موە پڕلە خاڵانەو ئەو خاڵانەی دەوری لێوی یاری بە پەرگاری قودرەتی خوی بۆکێشاوین.

٣ ئەو چیچەکێن شەتری شبیهت ئەفعی صیفەت قەلبێ مەمیهت
سەلوا ژبالایی وەریهت ئەڤ پەردەیا گولناری خەط

مانای وشە:

شەتری: گوڵێنگە؛ **شبیهت:** وەکی، لەچەشنی؛ **ئەفعی:** مار؛ **میهت:** مژی؛ **سەلوا:** هەنگوین؛ **سەلوا:** خەم رەوێن؛ **سەلوا:** شێلاقە، مەلێکە. خوا لە بیابانی سینادا، گەزۆو شێلاقەی بۆ جوەکانی هەواڵی حەزرەتی موسا، باراندوە. لە قورعاندا فەرمویەتی: (هەورمان ناردە سەرسەرتان نسێو لێ بکا. هەروا گەزووَ شێلاقەشمان بۆ ناردنە خوار)؛ **بالا:** بەژن؛ **بالا:** سەرو، ژورو؛ **ریهت:** رژت.

پوختەی مانا:

چاوم بەسەلمایە کەوت. سایەی سوری گوڵهەناری راراو خەتخەتی دەبەردا. گوڵێنگەی سەرو شەدەکەی هاتبونە خوار، کە بەدیمەن لەگوڵ دەچون. بەڵام بۆ پێوەدانی دڵ، ببونە ماری پێوەدەر. ئەو شیرینەی وەك هەنگوینەو ئەو خەمروێنە بێوێنە ـ کە باڵای دەهاتو دەچو ـ هەر دەتگوت بەزەیی خودا لەو باڵایە بوئێمەی لە موساییەکانی ئاوارەی دەشتی سینایە بۆ دیتنی بەژنی رێکی تینوترو بێتینو هێزو تاوتر بوین. گەزۆی دیداری یارمانی بۆ باراندینو بەسێبەری ئەو باڵایە، تینو تاوی گەرمایی دڵی تاراندین.

٤ نەقشو نیگارین دلبەران دەرجێن ژرمزێن ئەسمەران (یان، دورجێن...)
هەرتێن ژدەست نەیشەکەران مەژ گولشەنی فەرخاری خەط

مانای وشە:

نیگار: نوسین، بوت، دڵبەر، یار؛ **نیگار:** خەنەی دەستو پێی جوانان؛ **نیگار:** نەخش؛ **دەرج:** رۆیشتن؛ **دەرج:** تۆمار؛ **دەرج:** چونەناو؛ **دورج:** قوتوی جەواهیرات؛ **فەرخار:** مەڵبەندی جوانچاکان؛ **فەرخار:** بتخانەو دێر؛ **فەرخار:** رازاوەو جوان.

پوختەی مانا:

وادیارە مەلا، ئەو سێ شیعرە پێشەکیانەی، دەربارەی جوانی خەتی‌موی لەدەوری روخساری یارو باسی پیرۆزی دیداری؛ هەر بۆیەبو پێمان‌بڵێ: نامەیەکم ئەمرۆ بەدەستی کیژێکی بەژن زراو بەدەس گەیشت کە سەلما بۆخۆی نوسیبوی‌و تێی‌دا دڵی‌دابومەوەو فەرموبوی نامەی تریشت بۆ دەنوسم.

لە مەڵبەندی جوانانەوە، کە بۆمن وەك بوتخانەیە بۆبت‌پەرست، لەناو باغچە رازاوەکەی، نامەیەکم بۆ نوسرابو. کیژێکی باڵا نەمامی وەك قامیشی شەکر راست‌و شیرن‌و پڕلە لارو لەنجە، نامەی کە پێچرابۆوە ـ وەك تۆمار ـ دایە دەستم. تۆماری چی؟ قوتولکەی جەواهێرات‌بو. بەو دەستە سپی‌و ناسکانەی، نەخشاندبوی؛ کە لەپیرۆزی‌و قوزیدا، نەك هەر دڵدار، دڵبەرانیش دەیان پەرست. ئەو خەتەی لەوی درابو، گشتی دەت‌گوت چاوی رشی جوانەکانی گەنمرەنگە. لەپاڵ یەکتر ریزکراون‌و پرن لە رازی دڵداری. مژدێکی بۆمن تێدابو، کە نامەی منت هەر بۆدێن. دڵت خۆش‌بێ... ئەی من چیم کرد؟

٥ مە دەس‌خەتا تەرحێن شەلال خال‌و خەطێن نورا زەلال
دانی دصندوقان لبال مالی مەصەد قینطاری خەط

مانای وشە:

تەرح: لکی‌شلك‌و نەمام؛ شەلال: خەمرەوێن؛ شەلال: باریکی لوسی، کەم گەڵا؛ دانی: دانا؛ لبال: لەکن؛ بال: دڵ؛ مالی: ماڵیەوە؛ قینطار: وەزنێکە بەرانبەربە دوصەدتو پەنجاو شەش کیلۆو چوارصەد گرام.

پوختەی مانا:

ئێمە هاتین ئەو دەس‌خەتە خەمرەوێنەی کە کرابو بە تۆمارێك، وەك لکەدار، یان نەمامێك دەبیندرا کە لەگەڵا روت کرابێ‌و لەناوی‌دا، نوخطەو خەتی یاری‌تێدا، کە وەك لە روناکی‌و نوری خودا نەخشرابێ وابو؛ نامانە ناو صندوقخانەی دڵمانەوەو لە گۆشەی دڵدا، هەڵمان‌گرت‌و نەمان‌ویست لەلامان لاچێ. دوای هاتنی ئەو نامەیە، صەد قینطار کتێبی دەسخەت، کە بەردڵم کەوتبون‌و لە بەرم بون؛ بە کتێبەوەو بەزانستی ناو دڵمەوە، هەموم یەکجاری ماڵیەوەو جگە لەو خەتە پیرۆزە، هیچی نەماوگشتی لەبیرم چونەوە.

٦ بەرگێن گولا رەیحانی‌یێ کاتب نموچەك دانی‌یێ
کەس دی‌بوێ شیرانی‌یێ دەر صەنعەتی جەبباری خەط

مانای وشە:

بەرگ: پەلك؛ **ڕەیحانی:** وەكریحانە، جۆرە خەتێكە؛ **نموچەك:** نمونەیەكی پچوك؛ **شیرانی:** شیرنایەتی؛ **صەنعەت:** دەسكرد؛ **جەبیار:** قەرەبودمر؛ **جەبیار:** شكستەبەند؛ **جەبیار:** بەرزیْ كەدەست پێی ڕاناگات؛ **جەبیار:** دەسەڵاتداری سەربەخۆ. **جەبیار:** ناوی ئاكارێكی خوایە.

پوختەی مانا:

ئەوقاقەزەی كە خەتی دەستی یاری لەسەر دیاربو، پەلكی گوڵێبو بەشێوەخەتی ریحانیو بەرامەی گوڵو ریحانەی بڵاو دەكرد. جوانیو خۆشی خەتی دەستی ـ كە دەبوە شكستە بەندی دڵشكاوان ـ لەناو خەتان، هێند تەرزو پایەبەرزبو، دەستیهیچ بنیادەمێكی نەدەگەییە. بەڵام هونەری خۆی نەبو، نمونەی كاری خەتخۆشی ئەزەلیبو. خوا سیمای روخساری یاری بەجوانترین خەت، خەتداوە. ئەویش لەبەر ئاوێنەدا، ڕوانیویەتە خەتی توانایی خودایيو توانیویەتی نمونەییەكی زۆر گچكەی لەسەر قاقەز، نیشانبدا. ئەو شیرنایەتیو جوانیەی، لەو نامەیە دەبیندرا، دیارە كاری خوای جەبیارەو لەبەری نوسراوەتەوە.

۷ ریحانو سونبول تیْهەنە صەد چیچەكو گول تیْهەنە
زەرباڤو بولبول تیْهەنە ئەو بەغچەیا گولزاری خەط

۸ گول چیچەكو نەقشێن غەریب نەسرینو ڕەیحانیْ عەجیب
لیْ ڕاستو چەپ بویین صەلیب جەدوەل كەشین زوننارى خەط

مانای وشە:

زەرباڤ: زەردەزیرە، قەناری؛ **صەلیب:** خاچ؛ **جەدوەل:** جوگەئاو، چەمەك؛ **جەدوەل:** خەتدانی خانەخانە؛ **جەدوەل:** جەغزی بەجەغزینگ كێشراو.

پوختەی مانا:

هەر وەك ریحانەو سونبوڵی زولفەكانی خەتی ریحانیو بۆن خۆشی، گوڵی پشكوتوی سەرچڵی گەشو ئاڵی بەرەنگی كوڵمەو لێوانی، نامەكەیان وەك گوڵزاری روخساری رازاندوتەوە. تەنانەت لە خوێنەوەیدا، خورەی ئاوی چەم دەبیسم. دەنگی قەناریو بولبولان كە وەك ئێمە دڵیان لە پەڕیگوڵانە، دێتە بەرگوێی گیانو دڵان. خەتەكان هێندیْ وەك زولفی، تێكپەڕیونو وێنەی خاچن. هێندێكیان وەك تاڵەكەزی كەمبەرگری لەوێنەی زوننار دەنوێنن. گشتی هانەی هەستم دەدەن، كە وەكو شێخی سەنعانی چەلیپاو خاچ بپەرستمو لەرێییار، زوننار ببەستم. دەیسا ئەگەر دەڵێم نامە. نامە خوا لەروی خەتیخوا هەڵگیراوە بیْگومانم. باش دەزانم دەسكردی بەندە وانایە.

٩ ئیرۆ سەحەر طوغرا نیشان ئیعرابو حەرفێن زەرفشان
هاتن دگەل بایێ صەبان مەژ جانبی دلداری خەط (یان بایێ صیبیان)

١٠ ئیرۆ بەراتا ئەحمەدی طوغرا نیشان زەرکەش مەدی
خەطێ هومایون کێ وەدی شیرینو مەعناداری خەط

مانای وشە:
طوغرا: مۆری تایبەتی سوڵتانان؛ **ئیعراب:** بەیانی مەبەست؛ **ئیعراب:** بزاوی سەرپیتان؛ **حەرف:** کەنارو پیت؛ **زەرفشان:** زێڕ وەشێن؛ **صەبا:** ئارەزو، تاسە؛ **صەبا:** شنەی ڕۆژهەڵاتی؛ **صەبا:** دڵبەری؛ **صیبا:** منداڵی؛ **صەب:** عاشقو دڵدار؛ **بەرات:** خەڵات؛ **بەرات:** خەڵات نامەی پایەبەرزان؛ **بەرات:** نازناوی شەوی نیمەی شابان کە شەوێکی زۆر پیرۆزەو خوا ڕۆزی تێدا بەش دەکا؛ **خەتی هومایون:** دەستخەتی سوڵتان.

پوختەی مانا:
ئەمڕۆ لە بەرەبەیاندا، دەگەڵ هەنگوتنی سروە، بەدەستی کیژێکی جوانی تەڕوتازە، نامەیەك کە هەمو عومرم بۆی بەتاسەو ئارەزو بوم؛ گەییە دەستم. نامەی خەڵاتو بەراتبو، لە شەوی جێژنی بەراتا، لە لایەن پێغەمبەرەوە (ص) بۆ هاوناوی ـ کە ئەحمەدە ـ ناردرابو. مۆری سوڵتانی جوانانی لێدرابو. بە زێرکفت نەخشێنرابو، هەموبزاو و مەبەستو پیتەکانی خوێنەریان زێڕەوشان دەکرد کێ بێ خەتی تایبەتی هیچ سوڵتانێکی دنیایی، واشیرینو پڕ لەماناو جوانو ڕەوانی دیتبێ؟ خەنی لەخۆم خەڵات کرام.

١١ الله دبەر (قالوا بلێ) دایە غمەکت قەلبێ «مەلێ»
ئاڤیهتە چەرخی جەدوەلێ ئەڤ ڕەنگە عەنبەرباری خەط

مانای وشە:
دبەر: لەپێش (قالوا بلێ) گوتیان ئارێ؛ (خوا کە گیانی دروست کردن، بەرلە چونەلەش لێیپرسین: ئایا من خودای ئێوە نیم؟ ئەو گیانانەی پاك خولقابون، گوتیان ئارێ تۆ خوای ئێمەی. ئەوانەش کە پیس گورابونو دەبو بەکافری بمرن، گوتیان نا تۆخوای ئێمەنیت)؛ **چەرخ:** سوڕان، خول.

پوختەی مانا:
گیرۆدەییم بەداوی بسکی سەلمایە، کاری خوایەو لەدەستەڵاتمدا نیە. بەرلەو ڕۆژەی کە خوا گیانان دروس بکا؛ بڕیاریدا، من لەناو جەغزی دڵداری ئەو کیژەدا، سەرگەردانو گێژو وڕ، بسوڕێمەوەو بەدەوری خۆمدا خول بخۆم. بەڵێ کەزی بۆنعەنبەری دڵبەریشم، خەتێکی دەستی

خودایه؛ که فەرمانی گرتنی منی تێدایه.

«نالی» دەڵێ:

بێ فایدەیه مەنعی من ئێستا که لەگریان　　بۆ عاشقی بێچارە زو ئەو ئاوە رژاوە

قصیدەی پەنجاو یەکەم

«شەپۆلی خوێن»

١ خون کوژدل بمەوج بێت ئەشکی رەوان مەتینە خەط
نیل ژدیدەیان دزێت کەفتمە ناڤێ شوبهی بەط

مانای وشە:

ئەشك: ئەسرین؛ **رەوان:** گیان؛ **رەوان:** جاری؛ **نیل:** خم؛ **نیل:** روباری میصر؛ **بەط:** مراوی.

پوختەی مانا:

دەریای دڵم کە دەکەوێتە فەرتەنەو شەپۆل دەدا، فرمێسکی رون لەسەر چاوەی چاوی گیانمەوە سەردەکاو ریز دەبەستیٚو پاڵە پەستوی یەکتر دەداو لە چاوانمەوە هەڵدەرژیٚو روباری نیل، دروست دەبیٚو من لەو ناوە، وەك مراوی بەسەر ئاوەوە خول‌دەخوٚم.

٢ کاتبی نەقشی قودرەتێ زێرٚ رەشاندی سەر خەتی
ئەرزەن‌و دیمو جەبهەتێ پیٚ نەقشاندو کرنوقەط

٣ جەبهەت‌و دیمێ نەققشاند میسك‌و زەبا دلی ڤەشاند
نورێ ژظولمەتی رەشاند تازە کشاندی خەطبخەط

مانای وشە:

رەشاند: پرژاند؛ **خەط:** سنور؛ **سەرخەط:** سەرسنور؛ **ئەرزەن:** چەناگە، ئەرزینگ؛ **جەبهەت:** توێڵ؛ **تازە:** زۆرجوان‌و پەسند.

پوختەی مانای ئەو دوبەیتە:

وێنەکێش‌و نوسەری قودرەتی خـودا، بۆنمونەی دەسکـردی جـوانی هەرە جـوان؛ یارەکەی منی دروس کرد. هەروەك روپەرەکانی قورعان، بەزێڕکفت دەنەخشێنرێن؛ ئـەویش دەوری روخساری یاری دڵبەرمی، بەزەردایی لەسەر سپی، رازاندەوە. لەناو تاریکایی خەستی کەزی‌و پۆڕی، تیشکی روناکی لاجانگی، پەرێشان کرد. تیشکی تاوێ لەسـیلەی پڕایی کەزی بەپرژاوی، هاتە بەرچـاو. چەناگەو هەنیەو کوڵمەکەی، لە گزمولەی زۆر بچوکی میسك‌و زەباد، شوێنی سنوری بۆدانان‌و لەو ناوەدا، خەت‌و خاڵی بە جوانترین وێنە رشتو، هەزاران دڵداری پێ‌کوشت.

٤ **حورو فرشتە کێ‌وەدین نازك‌و خوب‌و سوڕ شیرین**
دیمێ نمونە بەربکین صورەتی چین نوما غەلەط

مانای وشە:

خوب: جوان‌چاك؛ **سوڕ:** دڵکێشی؛ **بەربکین:** لەبەری دروس‌کەین؛ **غەلەط:** هەڵە.

پوختەی مانا:

ئەوانەی حورو فرشتەیان دیوە، بابێن بڵێن: کەی جوانی وەك سەلما هەبوە؟ کێ ئەوەندە ناسـك‌و جوان‌و خوێن‌شیرین‌و دڵگیر دەبێ؟ ئـەگەر لەبەر روی سـەلماوە وێنەیەك هەڵگـرینەوە؛ وێنەکانی «مانی» نەققـاش، ـ کە پێغـەمبەری چینێ‌بو، موجـزاتی وێنەگری بێ هاوتابو ـ لەبەرانبەر وێنەی ئەودا، پریە لە خەڵەت‌و پەڵەت.

٥ **شیعری «مەلێ» کو وەك ژوان دایەتە جانی مەروڤان**
پورمە لبەرگێ ئەرغەوان دینە غەزەل لنك شەطەط

مانای وشە:

رەوان: گیان؛ **جان:** **گیان؛ مەروڤ:** مرۆ، پیاو؛ **شەطەط:** دور لەراستی.

پوختەی مانا:

شـیعری مەلا، وەك گیان وانە؛ زۆری دڵ‌مردوی بێ‌ئـاگای وەگیان هێناو فێری دڵداری کردن‌و خستنیە سەررێی خواناسی. زۆر غەزەل‌و شـیعری واهەن، زۆر بەرێزو زۆر پرمانان. وێژەوانان، لە پەڵکی ئەرخەوان رەنگا دەینوسـنەوەو بەدیاری دیدەن بەیەکتر. بەڵام گشـتیان لەبەرانبەر شـیعری مەلا، پڕهە لەو لەرێ لادەرن.

قصیدەی پەنجاو دوهەم

کوانێ غەلەط

١ مەی نەنوشی شێخی صەنعانی غەلەط
ئەو نەچو نیڤ ئەرمەنستانی غەلەط

٢ میثلی موسی وی تەجەللایا تەدی
ئیٚتودی کانی خەطا هانی غەلەط

مانای وشە:

کانی: کوانێ؛ **هانی:** کێهە.

ماناکەی: شێخی صەنعانی، چیرۆکی لە (منطقُ الطّیر)ی عەطاردا هاتوە. شێخێکی سەربەرماڵ بوەو زۆر مریدو دەروێشی بون. رۆژێك سەری هەڵگرتوە، روی کردوّتە هەرمەنستان. چاوی بە کیژێك کەوتوەو عاشق بوە. کیژە هەرمەنی، گوتویە: بەو مەرجە دەبم بەیارت؛ لە دینی ئیسلام وازبێنی. پەڕی قورعان بسوتێنی. زوننار لە پشتت ببەستی. مەستی بکەی. ببی بە بەرازەوانی من. شێخی دڵدار، هەمو مەرجەکانی یاری بەگیان و دڵ پێك هێناوە. تا رۆژێکیان شێخی چازان واز لە بەرازان دەهێنێو رۆژی ئیمان، تیشکەی دەداتەوە دڵو کوڵ دەیگرێو دێتەوە سەر دەقی پێشوی. کیژی دڵبەر، کە بەدڵ گیرۆدەی شێخە؛ شوێن نچیری خۆی دەکەوێو بازی دڵداری خودایی راوی دەکاو دەیکا بە قەرەواشی شێخ.

مەلا دەڵێ: شیخی صەنعان، کە گەییە ئەرمەنستان و بادەی لەدەستی چاومەستان، فرکرد؛ هەڵە نەبوە. هەروەك موسا لە چیای تورا، خودا نوری خۆی نیشاندا؛ خوا لە روخساری ئەو کیژە هەرمەنیەدا، دیاری داوەو شیخ بەتیری خوا پێکراوە. دەیسا خەڵەت لەکوێ دایە.

٣ **وی‌نەدی بەژنا تەوودایی قیاس**
حیکمەتی لەو چویە بورهانی غەلەط

مانای وشە:

وی: ئەوی؛ **قیاس:** بەراورد؛ **حیکمەت:** زانینی شت لە ئەندازەی توانای مرۆ؛ **بورهان:** بەڵگەو دەلیل.

پوختەی مانا:

ئەوکەسەی چاوی بە بەژنت رۆشن نەبوەو تۆی نەدیوەو هەر لە ئەندازەی عەقڵی خۆی، لەتۆ دەدوێو بە بەڵگە هێنانەوەی زۆرو بەراوردکردن، دەگەڵ شت، لای وایە دەزانێ چۆنی؛ زۆر هەڵەیەو تانەت بینن نازانن‌چی. خوا فەرمویە: (هیچ شتێك وەك خودانیە)

٤ **سطوەتا لەیلی یەقین مەجنون تەپاند**
وەرنە قەیس ناکەت بیابانی غەلەت

مانای وشە:

سطوەت: دەست بەسەراگرتنی زۆرەکی؛ **مەجنون:** شێت، نازناوی قەیسی عامیری کە عاشقی لەیلێ بوەو بۆی شێتبوەو روی کردۆتە بیابان‌و سەرگەردانی دڵی بوە؛ **تەپاند:** توش‌کرد؛ **وەرنە:** ئەگینا.

پوختەی مانا:

دەستی زۆرداری دڵداری لەیلایە بو، کە مەجنونی توشی توشی‌و خەمباری کرد. ئەگینا قەیسی ماڵوێران، نەدەکەوتە بیابان‌و بەشێت ناوی دەرنەدەچو.

٥ **وەك «نیشانی» نەقش‌و نیشانەك تەدی**
ئی‌کو نیشانەك تەدی کانی غەلەط

مانای وشە:

نیشانی: نازناوی مەلایە؛ **نیشانە:** درۆشم؛ **کانی:** کوانێ.

پوختەی مانا:

مەجنونیش هەروەکو مەلا، نیشانێکی لە جوانی تۆ ئەی خودایە! لەروی لەیلایەدا دیوە. هەرکەس هەڵوەدای نیشانەی جوانی تۆبێ؛ هەرگیز رێگەی خەڵەتی هەڵنەبژاردوە.

٦ ئەز گەهام ئاڤا حەیاتێ خەف ژدل
خوضر ڤاژی چویە حەیوانی غەلەط

مانای وشە:

گەهام: گەیشتم؛ **خەف:** نهێنی؛ **خوضر:** خدری زیندە؛ **ڤاژی:** بەراوەژو؛ **حەیوان:** ئاوی حەیاتێ.

پوختەی مانا:

من بێ ئەوەی کەس بزانێ، لە رێگەی دڵی خۆمەوە، توشی ئاوی حـەیاتێ بوم. دیارە خـدر کە لە دنیا بۆی گەڕاوە، بەراوەژوی لێ تێگەیوەو هەڵەبوە.

٧ شانشینێن نازکان ضایع مەکون
دانەبێنی دل بڤێ خانی غەلەط

مانای وشە:

شانشین: باڵەخانە، تەختی پادشـا؛ **ضـایع:** گوم؛ **مەکون:** مەکە؛ **دا:** تا؛ **نەبێنی:** نەبەسـتێ؛ **خـان:** کاروانسەرا.

پوختەی مانا:

چاوت لەدیداری یارت، مەتروکێنەو ئـاور مەدە سـەر دنیایە. ئـەگینا وەك ئـەوەت لێدێ، کە شانشینی نازداران بەجێ دێڵێو دڵی دەگرۆی کاروانسەرایەکی وێرانو بۆگەن دەبەستێ.

٨ الله الله چەرخ‌و دولابی دنێ
نوقطە قەط ناکەت ددەورانی غەلەط

٩ روزو شەب هەر سەیری دیدارا تەتێن
ناکرن ئەو دەورو سەیرانی غەلەط

١٠ هون نەبێن مەششاطەیی خەف دانیە
هەم قیران کرد خال‌و نیشانی غەلەط

مانای وشە:

دولاب: خەرەك؛ **سەیر:** تماشا؛ **سەیر:** گەڕان؛ **مەششاطە:** بەشانەکەر، بوكـرازێنەوە؛ **دانی‌یە:** دای‌ناوە؛ **هون:** ئێوە؛ **نەبێن:** نەڵێن.

پوختەی مانا:

ئەی نامەخوا خەرەكو چەرخی دنیایە، چەند تەكوزو ڕێكو پێك دەسوڕێتەوەو هەرگیز بەقەت نوختەیەکیش، هەڵەنابێ. ئەی خودایە! ئەو شەوو ڕۆژەی کە دادێن؛ دێنە سەیرانی جوانی تۆو لەو بەشوێن یەکدا هاتنەیان، هەرگیز هەڵەیەك ڕونادا. ئەی ئەوانەی لاتان وایە شت دەزانن! نەچن بڵێن: بەرانبەر بەیەك‌کردنی خاڵو ڕوخساری جوانان لەدنیا، ڕازێکەو دەستی وەستاکار نەی‌گەیوەتیو، بوخوی لەخۆوە ڕسکاوە. خوایەك هەیە کە هەرشتەی لەشوێنی خوێدا داناوەو زانایەکە هەرگیز کاری هەڵە ناکات.

١١ دی بسەرجانێ مەمورووەت دامەئیخ
بشکوێن بەندا گریبانی غەلەط

مانای وشە:

دی: دەسا؛ **بسەر:** لەسەر؛ **مورووەت:** پیاوەتی؛ **دامەئیخ:** دامەخە؛ **بشکو:** قوپچە؛ **گریبان:** یاخە، پێسیر.

پوختەی مانا:

دەسا ئەی‌یار! بەزەت پێمان دابێتەوەو پیاوەتیمان دەگەڵ بکە. قوپچەی یەخەت جارێك هەرچەند بەهەڵەش‌بێ؛ لەڕوی چاوی گیانی دڵداران دامەخە. با سەیرت‌کەن‌و سەبوری، بەدیدارت پەیدابکەن.

١٢ سەرنەبی بەرکفری زولفێ عاقیبەت
ئەز دترسم لێ ژئیمانی غەلەط

پوختەی مانا:

کابرای دڵدار! ئەگەر سەرت بەرانبەر بە کوفری زولفی ڕەشی دڵبەر، دانەنوێنی؛ زۆر ترست لەئیمانت بێ. کە لەڕێگەی خواناسین بەهەڵە چوبیت.

١٣ پەهنیاوێ چەرخو دولابی دنێ
نیسبەتا ئەربابی عیرفانی غەلەط

١٤ نوسخەیی عالەم هەمی عینوانەکە
نوقطەیەك نابت دعینوانی غەلەط

مانای وشه:

پەهنی: پانایی، هەراوی؛ **دنیّ:** دنیا؛ **نیسبەت:** لەگوێرەی؛ **ئەرباب:** خاوەنان؛ **عینوان:** ناوونیشان.

پوختەی مانا:

پانایی‌و هەراوی دنیاو چەرخ‌و خەرەکی عاسمانان ـ کە زانایان دەیکەن بە بەڵگەی بونی خوا ـ لەلای ئەوانەی خواناسی بەراستینە؛ بەڵگەیەکی زۆر هەڵەیە. هەرچی لەسیایی دنیادا، ئافەریدە جیٚکراوە؛ بەتێکڕایی درۆشمێکی بچوکی خوداناسینەو لەو درۆشمەش‌دا هیچ هەڵە، روی نەداوە.

١٥ **قولزم‌و بایێ موخالیف تیێرن**
دانە کەلشێن داری سوککانی غەلەط

١٦ **دابزانی پەهلەوانی مویەکی**
دەست نەدی لله میزانی غەلەط

مانای وشە:

قولزم: دەریا؛ **بای موخالیف:** بای پێچەوانە؛ **تیێ:** تێدا؛ **نەکەلشێن:** نەقەڵشێن؛ **سوککان:** ئامرازی گەمیە ئاژۆتن؛ **پەهلەوان:** تەنافباز؛ **میزان:** ئامرازی راستەو پاستە کردن.

پوختەی مانا:

ئەی رێرەوی رێگەی خواناسینی بەراست! باش بزانە کە تۆ لەناو دەریادای‌و بای پێچەوانەش زۆر هەیە. دەبێ زۆر ئاگات لەخۆت بێ. نەچی لەخۆت بایی‌بی‌و خۆت بە تەنافباز بزانی‌و برۆات وابێ کە دەتوانی گەمیەی ئاوات، بەبێ وەستا، لەو دەریایەدا دەرانی‌و توشی هەڵەو پەڵە نایەی. دەغیلت بم نەکەی بەئەندازەی مویەك، دەست بۆ ئامرازی گەمیەکەی ئەم‌ناوی دەریایەت بەری. بترسە داری سوککانی، لەوانەیە قەڵش بەرێ‌و لەگێژاودا، سەر دەرنەکەی.

١٧ **وی ددەستێ من گولاگەش پوڕ خوناڤ**
حەیف بولبول چو گولستانێ غەلەط

مانای وشە:

پوڕ: تژی، پڕ؛ **خوناڤ:** ئاونگ.

پوختەی مانا:

ئەوی رێڕەوی عیرفانەو دەیەوێ یاری ببینێ؛ بابێتە لام. من دەزانم یار لەکوێ‌و چۆن دەبیندرێ.

دڵم بە بولبول دەسوتیٚ، کە بۆ دینی گوڵ دەچیٚتە ناو باغچوڵان. گوڵی گەشی پڕ لەئاونگ، والەناو لەپی منداییەو ئەو بەهەڵە چوّتە جیٚی تر.

١٨ هیٚژ سەهوا خامەیی بو وەرنەمن
ئەڤ غەلەط ناکرد دیوانیٚ غەلەط

مانای وشە:

هیٚژ: هیٚشتا؛ **سەهو:** هەڵە؛ **خامە:** قەڵەم؛ **ناکر:** نەدەکرد؛ **دیوان:** بارەگای گەوران؛ **دیوان:** کتیٚبی شیعران.

پوختەی مانا:

من کە ئەم رازەم دەربری‌و لە دیوانە کەمدانوسیم: گەیشتومە گوڵی گەشی پرلە ئاونگ. هەڵە لەقە ڵەمەکەم بو. دەنامن کەزوّر شارەزای دام‌و دەستوری بارەگای یارەتاقانە کەی خوّمم قەت ئەوهەڵەم لیٚرونادا کەرازی دڵ بدرکیٚنم.

١٩ وی لسەر بەژناتە ئەڤ سەیوان ڤەدا
وەرنە نادا روّژ سەیوانی غەلەط

مانای وشە:

سەیوان: هەرچی‌سیٚبەر ئەدا، چەتر، کەپر؛ **ڤەدا:** هەڵی‌دا؛ **وەرنە:** ئەگینا.

پوختەی مانا:

روّژ کە هەمو روناکی‌یەو ناشیٚ سیٚبەر لە هیچ لاخوّی لە بەربگریٚ، ریٚگەدەدا سیٚبەر هەبیٚ تابەژنی توّ لەگەرمایە بپاریٚزیٚ. واتا هەڵە لەروّژەوە روی‌نەداوە پیٚی سپیٚراوە وابکا.

٢٠ گەه دڵ‌و گەه جان دبن تورکیٚن تەتیٚن
ناکرن یەغماو تالانی غەلەط

مانای وشە:

گەه : جار؛ **تورك:** مەبەست چاوە؛ **یەغما:** تالّان.

پوختەی مانا:

تورکی چاوت، دیٚنە تالّان. جاریٚ گیان‌و جاریٚ دڵمان لیٚ دەسیٚنن، دەیرفیٚنن. تاقەجاریٚکیش

نەمان‌دی؛ واز بهێنن‌و هەڵەیەك لەکاریان‌دا بێ.

٢١ **مەشرەبی تورکان فورات‌و نیل‌کر**
تەشنەلەب چو طەرفی عوممانی غەلەط

مانای وشە:
مەشرەب: جێگەی وەخواردن؛ **تورك:** لێرەدا بەمانا زۆرکارەو لەوانەشە هەر مەبەست تورك‌زمان بێ کە زۆرساڵان نیل‌و فورات هی‌ئەوان بو.

پوختەی مانا:
باس لێرەدا لەسەر بەشی خودا داوە. تورکی دڵ‌رەق، لەسەر نیل‌و فوراتێ، ئاو دەخۆنەوەو ئەوانەش کە لێویان وشکی تینگی‌یە؛ بەهەڵە دەچنە سەرلێوی دەریای عوممانی تاڵ‌و سوێر، بۆ ئاو خواردن.
«نالی» دەڵێ:
سەهمو نەصیب ئەصلی‌یە باسی گیاوو گڵ نیە   توتنە خەرجی سوتنە مۆدنە ماچی لەب دەکا!!

٢٢ **پیری حیکمەت بین لویفقامەشرەبان**
کەس نەدی مەی ریهتە فینجانی غەلەط

مانای وشە:
ویفق: بەپێی، بەگوێرەی؛ **مەشرەب:** تەبیات‌و واز؛ **ریهت:** رژتی.

پوختەی مانا:
پیری مەیخانەکەی ئێمە ـ کە زۆر وردبین‌و زانایە ـ لەوساوە مەی‌مان دەداتێ، بۆ هەرکەسەی بەرانبەربە تەبیاتەکەی، بادە دەدا. کەس نەی‌دیوە قەت بەهەڵە، مەی دەفینجانێك برێژی‌و مەیەکە دەگەڵ تەبیاتی خۆرەوەکەدا، نەسازێت.

٢٣ **راستە یەك‌قانون سەراسەر نینەتێ**
خوەهری‌و پێچێن، پەریشانی‌و غەلەط

٢٤ **پاك‌طەبع‌و قووەتەك مەوزون دڤێت**
دانەدەت صەنعەت بێ‌ئیدمانی غەلەط

مانای وشە:

خوەهری: خواری، لاری؛ **پەریشانی:** بڵاوی؛ **مەوزون:** ڕێكوپێك؛ **ئیدمان:** خوپێ گرتن.

پوختەی مانا:

پیری مەیخـانەكەی ئێمە ـ كە باسـم كرد ـ دامو دەسـتورێكی وەهای لە مەیخـانەدا داناوە؛ كە هەرگیز خواریو بڵاویو پێچو لاری، لە كەسەوە سـەر هەڵ نادات. ئـەم قـانونو زاكونەشـی، نیشانەی هیممەتی بەرزو توانایيو هێزی زۆریەتی؛ كە هەرگیز قازانجو سودی پیشەكەی خـوی، دەپێناو هوگر گرتنو خوپێگرتنی چەڵو مل، نادۆرێنیو هەڵەناكا.

٢٥ **مەردومێن چەهڤێن مەلێ عەكسا خوەدی**
وەك «نیشانی» ما لنیشانێ غەلەط

مانای وشە:

مەردوم: بیبیلەی چاو؛ **عەكس:** ڕەنگدانەوە؛ **نیشانی:**نازناوی مەلا؛ **نیشان:** خاڵ؛ **مەلی:** ئێمەلەو.

پوختەی مانا:

مەلای دڵدار، كە دەی ڕوانیە ڕوخساریيار؛ لە ئاوێنە ڕوناكتربو. شكڵی بیبیلەی چـاوی خـوی، لە ڕوخساری یارا دەدیت. وای زانی خاڵی سەرگوناس. بە غەڵەط چو.

«حەمدی» دەڵێ:

بازاری دەهرە قیمەتی ئەشیا بەجێگەیە   مێشێ گەیشتە ڕوی نیگارێ لەخاڵ ئەچێ

قصیدەی پەنجاو سێهەم

«ئاگری رەوان»

١ بێ لەبی لەعل «مەلا» من ژمەیا ناب چحەظ؟
صوحبەتا تێ نەبتن یار بهەرحال چحەظ!

مانای وشە:

ناب: بێخەوش؛ **حەظ:** بەش، بەهرە؛ **صوحبەت:** کۆڕی هەواڵان.

پوختەی مانا:

ئەگەر ئەو لێوە ئاڵە، رەنگ لاڵەم لێدیار نەبێ؛ من چدڵخۆشیم بە مەی بێ؟ جا با ئەو بادەش، بێ خەوش و زۆر نایاب بێ. ئەگەر یارم، لەکۆڕی یاران‌دا نەبێ؛ با ئەو کۆڕە بەهەشـتیش بێ، من هیچ خۆشی لێ نابینم.

«نالی» دەڵێ:

شەرابی لەعلی رومانی لەنالی   حەرامە بێمەزەی ماچێکی لێوان

«سەعدی» دەڵێ:

هێندەگێل نیم فێرنەبوبم چیحەرامە وچیحەڵاڵ   مەی لەگەڵ تۆدا حەڵاڵەو بێتۆ ئاوم لێحەرام

٢ قەدەحەك بادە بدەستێ خوە لقەلبیمە برێژ
عاشقی سوختە بێ ئاتەشی سەییال چحەظ؟

مانای وشە:

سوختە: سوتاو؛ **ئاتەش:** ئاگر؛ **سەییال:** رەوان، جاری.

پوختەی مانا:

گڕگرت لە ئەوینی تۆ دڵم هەمو بۆتە پشکۆ. لەو مەیە زۆر مەستی هێنەی کە وەك ئاگر. بەڵام ئاگرێکی ڕەوان، هەر پریشكو ئاورینگی لێ دەبێتەوە. پیاڵەیەك ئەگەر نەرێژیە ناو دڵ؟ کوڵوکۆم، دانامرکێتەوە.

٣ نەکو وەك طەیر ژموژینیتە ببارن پەیکان (یان، ژرەمزێنتە)
ژبرینێن ددلی شوبهەتی غیربال چحەظ؟

مانای وشە:

طەیر: باڵدار، وێشدەچێ نیازی تەرنەبابیلەبێ، کە لەشکری ئەبرەهەی پادشای یەمەنیان سەنگباران کرد؛ **تەیروك:** تەرزە؛ **موژینیتە:** مژۆڵانی تۆ؛ **رەمز:** ئیشارەت؛ **غیربال:** بێژنگ، قەڵبیر.

پوختەی مانا:

ئەگەر لە مژۆڵەکانتەوە، بە فەرمانت، پەیکان وەك تەرزە نەبارن بۆ سەر دڵمو بە دەردی پەیڕەوەکانی ئەبرەهەی یەمەنی نەبەنو هەمو ئازای وەك بێژنگی کونکون نەکەن؛ ئەودڵە بەهرەی چیهەیە؟

٤ حەظظو لەذذەت مە بعومرێ خوە دعیشقاتە نەدی
هەم بڤان دەردو غەمان زێدە تو ئیسال چحەظ؟

مانای وشە:

حەظظ: بەخت؛ **لەذذەت:** خۆشی؛ **ئیسال:** ئەمساڵ.

پوختەی مانا:

لە هەمو تەمەنی خۆمدا، لە ئەوینی باڵاکەی تۆ، هیچ بەختو خۆشیم هەر نەدیت. ڕۆژ دەگەڵ ڕۆژ، خەمو دەردم پتر دەبێ. دەبێ ئەمساڵ بەختی کڵۆڵ چیم بۆبکا؟!

«نالی» دەڵێ:

هەمو ڕۆژێ لەتاو هیجرانی ئەمساڵ   تەمەنناى مردنی پێرارە بێتۆ

٥ حوسنو سوژ ذاتی نەبت، جەذبە لدل دەت مەحبوب
مە ژزولفو خەطو خالو قەدی مەییال چحەظ؟

مانای وشه:

ذاتی: دەخۆیەتی خۆدا؛ **جەذبە:** راکێشان؛ **مەحبوب:** خۆشەویست؛ **مەییال:** بەلەرە.

پوختەی مانا:

ئەگەر یار وەك بەرو جوانە، لە دەرونشیدا جـوان نەبێو بەدڵکێشـی دڵمان بەرەو خـۆی نەکێشـێ؛ تەنیا زولفو خەتو خاڵو بەژنی بەلەرەی زراوی، بەهرەی چی‌یە؟

٦ **عیلمی عیشقی بتو لاتان بریوایەت نابت**
قەدەرەك حال کونەبت شبهەتی هەرقال چحەظ؟

مانای وشە:

لات: ناوی‌بتێك‌بوەو لێرەدا هەر مانای بت دەگەیەنێ؛ **ریوایەت:** گێڕانەوەی باس؛ **قەدەر:** ئەندازە؛ **حـال:** زانستی دەرونی؛ **قال:** گفتی سەرزمانی.

پوختەی مانا:

دڵ دان بەبت، پەرسـتنی جـوانان وەك‌بت، بە گێڕانەوەی سـەرهاتی فڵانو فیسـارە دڵدار، بەهرە نادا. گەرەك بە ئەندازەی وتار، لە دەرونو هەناویشدا، هەست بە ئەوینداری بکەیت. تا تێبگـەی حاڵی عاشق نەك هەر هێندە، کە تۆ لە خەڵکت بیستوە.

٧ **بە دەوی پاك چکەت فەسحەتی مەیدان کونەبت**
موستەمیع گۆ نەدرت موطریبو قەووال چحەظ؟

مانای وشە:

بەدەوی: چۆڵپەرست، صەحرانشین؛ **پاك:** سـوارچاکی هونەرمەندی بێعەیب؛ **فـەسـحەت:** گوشـادی؛ **موستەمیع:** بیسـەر؛ **گۆنەدرت:** گوێدێر نەبێ؛ **موطـریب:** بەزمگێڕ؛ **قـەووال:** زۆربێژ، خـۆش‌بێژ؛ **قـەووال:** بەو مەلا گچکـە یەزیدیانە دەڵێن کە بە ماڵانەوە دەگەرێنو گۆرانی دینی دەڵێنو کرێی زمانیان دەستێنن.

پوختەی مانا:

ئـەسپی عەرەب زۆر کەحێلو نەجیمزادەن. سـوارچاکی زۆر چـالاکیشیان لەناو هەیە. مەیدانی ئەسپغاردانێ ئەگەر نەبێ؛ سوار چـۆن هونەری خـۆی دەرخـا. با بەزمگێڕ، باقـەووال، زۆریش بزانن. ئەگەر کەس گوێ یان لێ نەگرێ، کام بەهرەو بەشیان پێ‌دەگا؟

٨ دوڕی ناسوفته دبێژم ژلەبی لەعل «مەلا»
گەر ڕەوان بەخش نەبت نەظم کەرولال چحەظ؟

مانای وشە:

دوڕ: مرواری درشت؛ **سوفتە:** سواو، سماو، **نەظم:** هۆنراو.

پوختەی مانا:

مەلا! شیعرت دەربارەی لێوی ئاڵی یار، وەك مرواری سەرمۆرو دەست لێنەدراوە. بەڵام ئەگەر هۆنراوەکەت گیانی بیسەر نەبزوێنێو گیان وەبەر وشکەسوفیانی دورە دڵداری نەهێنێ؛ قسەبو کەڕو لاڵ دەکەی کە هیچ بەهرە ناگەیەنێ.

شاعیرێكنایناسم دەڵێ:

خەڵکی هەمو کەڕن، منی خەو دیتە بێزوان   توانام نیە بڵێم وبڵێم. نایبیەن ئەوان

قصیدەی پەنجاو چوارەم

«موبتەلای زولف»

١ سەرددت ئاوی کەوثەری   زەمزەمەو سەمای زولف (یان، زلف)
سایەنومایی خاوەری   سیدرەیی مونتەهای زولف

مانای وشە:
سەرددت: سەر دەگەیەنێتە؛ **کەوثەر:** چاوە کانیەکە لە بەهەشت؛ **زەمزەم:** ئاوێکی پیرۆزە لە مەککە؛ **زەمزەمە:** دەنگی سەبرو ویرەویر؛ **سیدر:** داری کنار؛ **سیدرةُالمُنتَهیٰ:** دارکناری ئەوپەر، دارکنارێك لەلای راستی عەرشی خوداوەیە. **سەما:** عاسمان؛ **سەما:** هەڵپەرکێ؛ **سایە:** سێبەر؛ **خاوەر:** خۆرهەڵات؛ **زولف:** نزیکی؛ **زولف:** پێشکەوتن؛ **زولف:** قەدرو حورمەت؛ **زولف:** بەشێك لەشەوی لای بەیان؛ **زیلف:** باغچە.

پوختەی وتار:
بەژنی یارم وەك دارەکنارەکەی دەستە راستی عەرشی خوایەو هەمو بەرزایی دنیایەی بەزاندوە. لكوپۆپی، کە بریەتین لە پۆرو کەزیو بسکانی، کە بەدەم بای بسکانەوە، سەما دەکەن؛ سێبەر لە رۆژهەڵات دەدەن. واتا: لەوجێ کە روخساری یار دەنوێنێو خۆیان نزیك دەکەنەوە، تا سەریان دەگاتە سەر لێوکە چاوەی ئاوی کەوسەرەو خورەو زەمزمەی کەوسەرێ لە خۆشیانا تانە دەزەمزەمێ دەگرێ. پرچی رەشی، نمونەیەك لە تاریکی نیوەشەوی لای بەیانە. روی وەکو باغچەی بەهەشتەو ئەوبسکەی بەسەماکردن لەو باغچەدا، دێتو دەچێ. خوی زۆر بەقەدر دەزانێو لە هەرشت بەختەوەرترو لەپێشترە.

٢ سایەنومایی جەبهەتێ   نەقش‌و خەطی ژقودرەتێ
نوقطەو حەرفو جەزمەتێ   باڵو پەرین هومای زولف

مانای وشە:

جەبهـەت: هەنیە؛ **نەقش:** نەخش؛ **حـەرف:** پیت؛ **جـەزمە:** زەنە؛ **هوما:** مەلی پیرۆزە کە دەڵێن سـێبەر لەهەر کەسێك بکا، دەبێتە خونکارو پاشا.

پوختەی مانا:

هەنیەو روخساری یاری‌من، بە دەستی قـودرەتی خـودا نەخشـێنراوەو خـەت دراوە. پڕە لەپیتی نورانی. نونی بەراوەژوی برۆی، صادی چـاوی، ئـەلفـی کەپۆی، میمی‌دەمی، لەم‌لاو لەولاش بە نوختەو زەنەی وردە خـاڵ، دەورە دراوە. بۆ ئـەوەی بەتینی تاوێ، ئـەو تازە خـەتدراوانە، کاڵ‌نەبنەوە، بسکی - کەوەك شاباڵی پیرۆزە وایە - سێبەر لەو بەهەشتە دەکا.

٣ بالو پەرێن صیفەت هوما سایە لجەبهەتێ نوما
خەمریو لەف دچن سەما یەکبیەك ئەو لبایی زولف

مانای وشە:

خەمری: پەرچوکە؛ **لەف:** پێچراو؛ **لبا:** لەکن، دەگەڵ.

پوختەی مانا:

پرچـەکانی بەتێك‌رایی، بڵاوی‌و بادراوی‌و بسکـی، وەك شـاباڵی پیرۆزی مەلی پیرۆزەن. کاتێ لەبەربا دەلەرن، سێبەر دەخەنە سەر توێڵی‌و لەخۆشی ئەو بەهەشتەیە دێنە سەما.

٤ نەترك‌و بەرگ‌و شەتری‌یان رەقصە ژرەنگی خەمری‌یان
بازو عوقاب‌و قومری‌یان سەیرە سەحەر تەبایی زولف

مانای وشە:

نەترك: مانگوڵەی بنی لەرزانە؛ **بەرگ:** پەرەنگی‌زێڕ وێنەی گەڵا؛ **شـەتری:** گوڵینگـەی سـەر؛ **عوقـاب:** هەڵۆ؛ **قومری:** یاکەریم؛ **تەبایی:** ئاشتی؛ **تەبا:** دەگەڵ؛ **ژرەنگ:** وەکو، لەچەشن.

پوختەی مانا:

کە سروەو شـنەی‌بای بەیان، لەو پرچو بسکـانە دەدا؛ وەرە سـەیرێ چلۆن بەزم‌و گۆوەندێکـە. هەروەك پەرچوکەو بسکانی - کە دەلەرێن - خشڵەکانی، بە گوڵینگەو مانگـوڵەو لەرزانەکانی‌و ئـەو زێڕانەی کە لە وێنەی بازو هەڵۆو قومری‌یانن؛ دەلەرنەوەو لە خۆشیانا سەما دەکەن.

٥ هەرمە ژبورجی سونبولە پەنجە دسینەو و دلە
دورو درازو موشکیلە قیصصەیی ماجەڕایی زولف

مانای وشە:

بورج: کۆشك؛ **بورج:** مزڵگەی ئەستێرە لە عاسمان؛ **سونبولە:** گوڵی دەغڵ؛ **سونبولە:** شکڵی بورجێکە لەعاسمان، کە شەشەمین بورجی ساڵە؛ بە دیمەن چەند ئەستێرەیێکن بەتێکڕایی وێنەی کیژ عازەوێك دەدەن. وەك فرشتە دوباڵیشی لێ رواوە. بە دەستێکی داوێنی بەلادا دەکا. زۆر لەزانای ئەستێرەناس ناویان ناوە «عەذرا» واتا کیژی شونەکردو؛ **دراز:** درێژ؛ **موشکیل:** دژوار؛ **قیصصە:** چیرۆك؛ **ماجەرا:** روداو.

پوختەی مانا:

ئەوکیژە تازە عازەبەی لەو شانشینو کۆشکەدا ـ کە لە عاسمانی جوانیدا، وێنەی بورجی سونبولەیەو پرچەکانی وەك دوشاباڵی فریشتە لەسەر تا پایان گرتوە ـ داوێنی بەلادا دەکا وا دەزانم خەریکی کوشتنی منە. زۆر دەترسم وەك با بەدەم، دڵی بۆ گوڵە گەنمەکەی بەهەشتیخوا بەهەڵەی برد؛ دڵە هەژارە کەی منیش، بۆ سەیری پرچی بادراوی، رکەی سینە هەڵتەکێنیو بێتە دەرێ. ئەوسا بەبێدڵ بکوژرێم. لەوترسانە، من هەمیشە، دەستم بەسینەو دڵمەوەو دڵەتەپێم وێکەوتوە. چیرۆکی منو کەزیەی یارەوەك درێژی کەزیەکانیو تێكهاڵقانی تایەکانی پڕلەگرێو ئاڵۆزاوەو زۆر دژوارە باسکردنی.

شاعیرێك نایناسم دەڵێ:

لەشەوی پرچەکەتا گازنی دڵ دوایی نەهات لەگڵەی بەختی رەشم رۆژی قیامەت چدەکا؟

٦ بەستنە زولف دەر کەمین حەلقە بحەلقە چین بچین
یەغمە دکن دلان نهین تێنە یەقین خەطای زولف (یان، نینە...)

مانای وشە:

کەمین: بۆسە؛ **یەغمە:** یەغما، تاڵان؛ **خەطا:** هەڵە؛ **خەطا:** وڵاتی خەتایە کە بەئاسکی میسك بەناوبانگە.

پوختەی مانا:

ناهەق نیە هەمیشە دەستم لەسەر دڵمبێ، لەترسانا. ئاڵقەئاڵقەو چین لەسەرچین، کەزیەکانی بونە داو لەرێگەی دڵانو دەیانگرنو دەیانکەنەماڵی تاڵان. لەهەمو لا بەداوەوە بۆسە بۆدڵ داندراوە. ناشتوانین خەتای ئەوکارە، بخەینە سەر پرچەکانی. ئەوان وەك ئاسکی خەتایە بارەمیسك هەڵدەرێژن. دڵی هەژار چۆن بەو بۆنو بەرامە خۆشە، گێژ نەبنو نەچنو نەکەونە داوەوە.

«نالی» دەڵێ:

زولفت لەقەدتدا کە پەرێشان‌و بڵاوە ئەمرۆ لەمنی شیفتە ئاڵۆزو بەداوە

٧ رومو عەجەم ژهەر طەرەف جەنگو سەوا شەوان بخەف
هیندیو زەنگی صەف بصەف هاتنە بەر لیوایی زولف

مانای وشە:

سەواش: شەروپێك هەڵپرژان؛ **زەنگی:** قولەرەشە؛ **لیوا:** ئاڵا.

پوختەی مانا:

لەهەردوك لا، رێزی پەرچوکەو بسکانی ـ کە بەدەم باوە دەلەرن ـ وەك لەشکری رۆمو عەجەم، تێك بەربن‌و پێك دابدەن. لەسەرو، توشی‌یەك دەبن. وردەخاڵە رەشەکانی ـ کەدەڵێی رەشی زەنگین‌و لەفلفلی هیندی دەچن ـ لەبن ئاڵای پرچەکاندا، پەناگرتەو خۆوەشارتون.

٨ هەردەمو هەرسەعەت ژنو پێتە دسینە نارودو
صەبرو قەراری من ژکو عاشقو موبتەلایی زولف

مانای وشە:

پێت: گرپەو بڵێسە؛ **نار:** ئاگر؛ **دو:** دوکەڵ؛ **موبتەلا:** گیرۆدە.

پوختەی مانا:

من واگیرۆدەو دڵداری پرچی یارم؛ وا لەتاوان، بێ وچان‌و بێ‌ئارامو بێ‌قەرارم؛ کە هیچ ئاگام لەخۆ نیە. ئاگر بەربوتە هەناوم. وا سوتاوم هەمیشەو هەمودەم لەنوێ، گرو گرپەی دڵی ژارم، لەسینەوە دێتە دەرێو دوکەڵی هەناسەم بەرزە.

٩ زولفی سیاهی بێ‌وەفا قەط مەنەدی ژوی صەفا
کوشتمە ئەز بصەد جەفا ئاە ژدەست جەفای زولف

١٠ زورو فەقیرو موبتەلا زاهیدو صوفی‌یو مەلا
کوشتنە ئەو بصەد بەلا کەس نەکەڤت بەلایی زولف

مانای وشە:

وەفا: ئەمەگ؛ **قەط:** هەرگیز؛ **صەفا:** خۆشی‌و ئاشتی؛ **جەفا:** ئازار؛ **زور:** زویر، وەڕەزو نارەحەت.

پوختەی مانا:

ئێمە هێندە بەو کەزیە ڕەشە هەڵدەڵێین؛ ئـەوەندە خـۆشمان گەرەکە. کەچـی ئـەو نامان لاوێنیۆ و صەد بەڵامان بەسەردێنێ. هەرگیز خـۆشیمان لێنەدیو هەر ئـازاری دڵمان دەدات. ئێمەی دڵدار، زویرو هەژار، کە بە هەزار، صـوفیو مەلاو تەرکەدنیامان تێدایە؛ بەو کەزیانەوە گیرۆدەینو کوشتەی ئەو کەزیە ڕەشانەین. ئاخ لەدەست ئازاری زولفی. داخ لەدەست بێ ئەمەگیەکەی.

قصیدەی پەنجاو پێنجەم

«فینجانا صەدەف»

۱ ئیرۆ ژشەهکاسا سورێ مەی هاتە فینجانا صەدەف
میننەت کوئیرۆ دیم دورێ دامن مەیا حوسنا خوەخەف

مانای وشە:

شەهکاسە: شاکاشی؛ **میننەت:** سوپاس؛ **دیمدورْ:** رومرواری.

پوختەی مانا:

زۆر لەخودا منەتبارم. کە یارە رومرواری یەکەم، لە بادەی دڵگـری‌و جـوانی ـ کە خـودای گەورە پێی‌داوە ـ بەنهێنی بە شـاکاشی کردە ناو صـەدەفـی دڵم. بەو بادەی دیداری یارە، لەمەیخـــورەوە مەستترم.

۲ خەف دامە جاما کەوثەری شیرین قەدو لەب شەککەری
بایی صەبا دا چەنبەری هاتن سەما شەتری‌و لەف

مانای وشە:

چەنبەر: ئاڵقە؛ **شەتری:** گوڵینگ؛ **لەف:** پێچراو.

پوختەی مانا:

بادەی دیدار ـ کەیار منی پێ سەرخۆش کرد ـ بادە نەبو؛ پیاڵێك لە ئـاوی کەوثەری بەهەشـتیْ بو. کەلەو باڵا تەرزوجوان‌و لێو قەیتانەشەکرینانەوەپێم گەیشـت. لەوکاتەدالەبەختی‌من، شـنەئـەنگـوت، گوڵینگەی سەرومێزەری‌وبسکوڵە پیچدراوەکەی. کەوتنەسـەماوبەدەم باوەئـاڵقەیان‌داو رادەهەژان.

٣ شەتریو زولفو بەلگو پەر هەمیان لدیم دەعوییو شەر
ئیلان لسەلویْ بونەگەڕ عەقرەب خویان ئەز هەر طەرەف

٤ عەقرەب نهن ئەو سونبولن بو عەنبەرن داقا دلن
نیشان ژمیسكو فلفلن وان سینەییْ من كر هەدەف

مانای وشە:

بەلگ: گەڵا، خشڵی لە شكڵی گەڵادار؛ **پەر:** خشڵی لەگوێن گەڵاگوڵان؛ **ئیلان:** مار؛ **گەڕ:** گەڕان.

پوختەی مانا:

ئۆخەی چەند دیمەنیْ جوانم هاتە بەرچاو. گوڵینگو كەزیو پەرەنگی خشڵەكانی، تێكڕایی دەلەرینەوە. قەفقەف كەزیە رەشەكانی - وەكمار - لەو بەژنو باڵایە هاڵابونو دەبزوتنەوە. سەری بسكی هەڵقرتاوی هەڵگەراو بەرەو بەرەوژور، لاسای كلكە دوپشكانیان دەكردەوەو لە هەمولاوە دەبینران.

بەهەڵەچوم، دوپشكی چی؟ ئەو بسكانە، لەسونبولن؛ بۆن عەنبەرن؛ داوی دڵن. ناوو نیشانیان بپرسی، لە رەشیدا بەشی میسكو، لەتیژیدا، ئیسوتن كە ئەویش رەشە. ئەو هەموانە: كەزیو بسكو خشڵەكانی دڵیان كردبومە نیشانە.

٥ داسینە جوهتیْ تیر خوەشە قەوسی هیلالی توز رەشە
یەكتیر پوڕ كوشتن لەشە خونیْ دجەرحان دایە كەف

٦ منخون بجوْ تێتن ژدل ئەو بازییْ بیْ تۆرو سل
داكەفتە نیڤ تۆرا قزل قومری نەهشتن رەفبرەف

٧ رەفرەف نهشتن زاغزاغ دانین لدل من داغداغ
دیكی بمینت ساغساغ وەستانە لەشكر صەف بصەف

مانای وشە:

خۆش: تیژرۆ؛ **توزرەش:** رەشی بریقەدار؛ **جەرح:** برین؛ **كەف:** خەستاوی صابونو ئەسپۆنو...؛ **كەف:** لەپی دەست؛ **سل:** سركو قوشقی، سڵ؛ **قزل:** سور؛ **رەف:** پۆل؛ **زاغ:** قاڵاو؛ **داغ:** بەئاسنی گەرم چزاو؛ **داغ:** كێو.

پوختەی مانا:

لە كەوانەی مانگی یەكشەوەی برۆیان، جوتە تیرێك زۆر بەپرتاو، هاتنە سینەم. ئەوا دڵ خوێن

دەدەڵێنیو بە جۆگە لەبەری دەروا. ئەگەر بۆمن دوتیر هاتن؛ هەریەکێکیان هەزار کەسی پێ کوژراوەو لەشی لەخوێندا گەوزاندون‌و کەفی خوێنی ئەو دڵدارە کوژراوانە وا بە لەپی سوری گەشی یارەوەیە. چاوی یارم وەك ئەو بازەن، کە نەتوڕ خۆی لەبەر دەگرێ، نە لە سرکی‌و سڵیانیشی بۆ هیچ‌کەس دەستەمۆ دەبێ. دڵداری یار، لە هەمو توخم‌و تۆوێك بون. زۆری وەك‌من، هەژارۆکەی دڵ بریندارو خوێناوی. زۆریش لەوانەی دنیایی، دەبنە دڵدارو،دڵیان لەراست ئەوینی پاك، رەش‌و برشە. واتا هێندێکمان بەستەزمان، وەك قومری تۆق لەگەردانداو هاوارمان دەکرد یاکەریم. هێندێکیش وەك قەلە رەشە، دیدار شوم‌و دەم‌بەقرەو گرانجان بون. بازی چاوی ئەو یارە، بەڵەك چاوەمان، بەرلە هەرشت، ئێمەی گیرۆدەی تۆرەکەی ـ کە بەخوێنی دڵمان سوربو ـ پۆل‌پۆل کوشت‌و هەر تاقیشی لێ نەهێشتن. ئەوجار نۆرەی راوکردنی قاڵاوان هات. قەل بەقەلی هەڵبژاردن‌و بەدەستی مەرگی ئەسپاردن. بۆکلۆلیم، تەنیا هەرمنی هێشتەوە؛ بەو دڵە بریندارەوەو بەو هەڵبواردن لەکوشتنە، داخی دڵم چەند داخی تری هاتە سەرو داغ وەك کێو، بەسەریەکدا هات. ئاخر ئەگەر کلۆڵی‌و بەدبەختی نەبێ؛ کێ لەبەر ئەو چاوە بازەو ئەو هەمو تیری کەوانەی جوتە بروۆ مژۆڵانەی، وەك من ساغی‌ساغ دەمێنێ؟! جگە لەچاوو برۆیان، ئاخر کەزیەکانیشی هەن. کە هەتا با لێیان بدا، پێك دادێن‌و دڵدار دەبەرپێدا دەچن. دەبڕوانە هەر ئێستاکە ریزریز بەرانبەر بەیەکتر راوێستاون...

٨ صەف‌صەف مەدین هیندی‌یو زەنگ چەنگیز هات تەیموری لەنگ
خەفوان رەشاندن دل خەدەنگ تەشبیهی تیرێن خان شەرەف

مانای وشە:

چەنگیز: لەبەشی زێدا باس‌کرا؛ **تەیموری لەنگ:** (٧٣٦-٨٠٧ کۆچی) بەرانبەربە (١٣٣٦- ١٤٠٥ میلادی) لەشاری کەش، لای سەمەرەقند هاتەدنیا. تەمەنی ٢٤ ساڵبو، کە بە خوێن‌ڕێژ ناوی دەرکرد. لە روسیا موسکۆشی گرت. شاری بەغدایەی وێران کرد (١٣٨٦ م) لە ساڵی ١٤٠٢ ی میلادی سوڵتان بایەزیدی دوهەمی عوثمانیانی بەدیل‌گرت لەکن (ئەنکارا). سەمەرقەند پایتەختی‌بو؛ **خان شەرەف:** کوڕی خان‌ئەبدال، میری جزیری بۆتانێ کە شەرەفخانی بدلیسی لە ساڵی ١٠٠٥ کۆچی زۆر بە ئازایی‌و خێرخوایی‌و ئیمانداری، بەو خان‌شەرەفە هەڵدەلێ‌و چەند روپەرێ لە شەرەفنامەکەی خۆیدا، بۆ خان‌شەرەف تەرخان دەکات. مەلای جزیری رۆژگاری ئەوخانە، لە جزیر ژیاوەو لە مزگەوتی دەسکردی ئەو، دەرسی عیلمی گوتوتەوەو هەر لەو مزگەوتەش نێژراوە؛ **هیندی:** شیری دەسکاری هیند.

پوختەی مانا:

کەزیەکانی لەدولاوە، بەرانبەربەیەك وێستابون. لەوناوەدا، برۆ دیاربون لە شیری هیندی براتر. خاڵت دەدین زۆر لە قولەزەنگی‌یان رەشتر. شنەبای بسکان هەڵیکرد. هەردوك لەشکری کەزیانی،

وەك لەشکری تەیمور لەنگو چەنگیزخانی بێڕوحمانە، گەینە یەکتر. تیر بۆ دڵی‌من، داباڕین. بەڵام زۆر تیری نادیاری. لەتیژیو کاریگەری‌دا، دەت‌گوت تیری خان‌شەرەفن کە بەدوژمنیەوە دەنێ.

٩ تیرەك ژقەوسێ مال زراڤ تی‌دل قەوی تاقیژە ناف
خون تێپوری تەشبیهی ئاڤ فەریادو ئەفغان صەد ئەسەف

١٠ جان دی نەدت ئەو مالخەراب هەرسینەیێ جوتەك غوڕاب
تێدابرن پەنجەو کولاب وی جان ژدەست وی روح دکەف

مانای وشە:

مال: گوشادی ناو کەوان؛ **زراڤ:** باریك؛ **قەوی:** توند، بەهێز؛ **تاقیژە:** دەهاوێژێ؛ **ئەسەف:** داخو حەیف؛ **کولاب:** قولاپ.

پوختەی مانا:

تیرێکی خان‌شەرفیانەی مژۆڵانی، لەماڵی کەوانی ناسکی برۆکانی، بە تەوژم، وە دڵم کەوتو لە ناوەراستەکەی چەقی. خوێن سەری‌کرد وەك ئاوی رەوان، رەوان‌بو.
ئەودڵەماڵوێرانەی‌من، چەندبێبەختوچەندگیان سەختە؛ جگە لە تیژی مژۆڵیش، لە دولاوە بسکەکانی - کە وەك قاڵاون بەرەشی - پەنجەو قولاپیان لەسینەی سەردڵم گیرەو گیانم بەدڵ ئامادەیە خۆی بەدەست ئەو دوانەوە داو گیانی لەسەر دەست داناوە. ئامادەیەو بەتاسەیە کە بەقوربانی تیری کەن. بەڵام دڵم بەم هەمو برینەشەوەو بەو هەمو خوێن لەبەرچونەش؛ هەر واماوەو هەرگیان بەدەستەوە نادا.

١١ جانێ مەلێ روحا مەلێ نورا ژقودرەت نوقطە لێ
رەمزەك نهین دامن وەلێ نالی ژبەر وەك نایو دەف

پوختەی مانا:

گیانە راستینەکەی مەلا - کە ئەو گیانە ئامانەتیەش هەر لەورایە - نیشانێکی لە نوری توانایی بەرزی، بەنهێنی نیشانی گیانی مەلادا، کە تنۆکێكو نوختەیەك لە دەریاو پەراوی گەورەی خواناسی بو.
وا لەوساوە گیانی مەلا، وەك بلوێر دەستی بەناڵە کردوەو،وەکو دەفەی دەس دەروێشان، کەوتۆتە دڵەتەپێوەو هەر تەپە لە دڵیەوە دێت.

قصیدەی پەنجاو شەشەم

«تانە لەگوڵ»

١ نازکامن دسەمایێ بسەرئەنگوشتی عەقیق
دامە ئیروٚ دسەرایێ قەدەحەك تازە رەحیق

٢ مە ژدەستو یەدی بەیضا قەدەحەك صافی ڤەخوار
(شعشانیِ کَنَجْمِ بسناهٔ و بریق)

مانای وشە:

ئەنگوشت: ئەنگوست، تلی؛ **سەرا:** کوٚشكو سەرسەرا؛ **رەحیق:** مەی؛ **تازە:** لە نەوعی هەرە باش؛ **یەدی بەیضا:** دەستی سپی، (یەك لە موجزاتی موسا، دەستێك لەناو باخەڵ‌ێنانو بەسپیەتی دەرهێنان‌بو)؛ **شعشعانی:** روح‌سوكو خوٚش‌دیمەن؛ **شعشعان:** شەرابێك کە ئاوی تێکەڵ کرابێ؛ **نەجم:** گیا؛ **نەجم:** ئەستێرە؛ **سەنا:** روٚشنایی؛ **بەریق:** تروسکەدەر.

پوختەی مانا:

یارە ناسكو نازدارەکەم، ئەمروٚ لە کوٚشکەکەی خوٚیدا، لەکاتی سەماو هەڵپەرکێ، پیاڵەیەك بادەی زوٚر توندو بێ‌خڵتەو تڵتەی تێکردو بە سەرپەنجە سورەکانی ـ کە یاقیقیان بەزاندوە ـ و بەو دەستوپەنجە ناسکانەی وەك دەستی سپی موسایەو بە موجزات دەژمێردرێ؛ بەمنی بەخشی. خواردمەوە چوٚن بادەیەك‌بو؟ رەوان، بێ‌خڵتە، دیمەن جوان، لە ئەندازە دەگەڵ ئاوا تێکەڵ‌کراو. لەروناکی‌و بریقەدا، وەکو ئەستێرە دەدەرەوشا.

٣ سیرری لەعلی لەبی جان‌بەخش نزانی تو ببەحث
(أَعِدِالنَّظْرَةَ یاناظِرُ فالسرُّ دَقیقْ)

مانای وشه:

أعِدْ: دوپاتەی کەوە؛ **نظْرە:** روانین؛ **ناظر:** تماشاکار؛ **ناظر:** بەکێشەو دمەقاڵە؛ **دَقیقْ:** باریك، ورد.

پوختەی مانا:

کابرای بەدەم داتمەزراندوّتە قسەو باس، دەربارەی ئەو لێوە تەنکەی ـ کە گیان بەمردو دەبەخشیّ ـ لێم رونە چی لیّنازانی. دیسان تماشای کەرەوە، دیسان زۆر لێی وردبەرەوە. رازی تەنکایی لێوانیو نهێنی پچوکی زاری؛ لە وزەی باس لێوە کردنی سەرزارەکی زۆر بەدەرە.

«نالی» دەڵێ:

بەحتی سیرری دەهەنی نوقطەبەنوقطە بگەرێی   سەری موییّ نیە بیّنوکتە لەدیوانمدا

٤ بلەبی لەعلی شەکەرخەندە شکێنا شەکەرەك

(أنا بالْوعدِ لَواثِقْ فَلَهاالْوَعْدُ وَثیق)

مانای وشە:

وەعد: پەیمان؛ **واثق:** بە باوەڕو خاترجەم؛ **فَلَها:** بۆ ئەو هەیە؛ **وثیق:** قایمو پتەو.

پوختەی مانا:

یار بەو لێوە تەنكو جوانەی ـ کە وەکو دەنکی لالّ ئاڵەو لەکاتی پێکەنینیدا، شەکری لەلێوان دەباریّ ـ ئەمڕۆ شەکری بۆمن شکاندو بەڵێنی دیداری دامیّ. دڵم خۆشە. چونکە دەیناسم. بەڵێنی ناشکێنیّو لەپەیمان پێك هێنانیّدا، زۆرپتەوە.

٥ دریا دوری موادیّ مە سەریّ دانیەریّ

(خُضْتُ فیالْبَحْرِ وَلاَزَوْرَقَ والْبَحْرُ عَمیقْ)

مانای وشە:

خُضْتُ: خۆم تیّخست، چومەناو؛ **فیالْبَحْرِ:** لەدەریا؛ **وَلاَ:** نەیش؛ **زَوْرَق:** بەلەم؛ **عمیق:** قولّ.

پوختەی مانا:

هەڵوەدا بوم کە مرواری مرادان، وەدەس خۆم بخەم. سەرم لەو ریّگەیە دانا. خۆم هاویشتە ناو دەریاوە. هیچ بەلەمیشم پیّنەبو؛ دەریاش بەگێژو بیّپەی بو.

٦ مه ژغەفلەت سەحەریٚ دیو دو ڕەمزان کوشتم
خوەش بحەققیٚ خوە گەهیشتم (أنَا بِالْقَتلِ حَقیق)

مانای وشە:

ڕەمز: ئیشارەت؛ خوەش: زو؛ أنَا: من؛ قَتْل: کوشتن؛ حَقیق: مستەحەق.

پوختەی مانا:

لە بەرەبەری بەیاندا، لەپر دەیار هەڵەنگوتم. بەدیتنی چـاوی، کوژرام. زوم توڵەی ئـەو دینە داوە؛ گوڕی گیانمە، کوشتنم بوئەو ڕەوایە.

٧ قەط نەگوٚ قەتلە دکم بیٚگونەهو مەظلومە
(رَشَقتنی بِنبِالِ وَرَمتنی بِرَمیق)

مانای وشە:

رشَقْتنی: هاویشتیە من؛ نِبال: تیرگەل؛ رَمَتْنی: پیٚیەوە نام، بوٚی فریٚدام؛ رمیق: سوکە تماشا.

پوختەی مانا:

هیچ بەزەیی پیٚما نەهات. نەیگـوت بیٚسـوچو تاوانە، بوٚ بیکـوژم. بیٚ سـیٚو دو، بەر بارانی تیری دامو بەگوٚشەی چاو، سەیری کردم. تاگیان بوٚ دیتنیٚ چاوی لەقالبی لەش بیٚتە دەریٚ.

٨ تیرورم هەردو لدلدان لجەگەر چەسپان کر
ئەو ژخونا مەنەرشتی تلیین صوهری عەقیق

مانای وشە:

چەسپان: لکاو، پیٚوە نوساو؛ تلی: قامك؛ صوهر: سور.

پوختەی مانا:

بژوٚلی لەپیلوەکانی سەرو ژیٚرو ـ کە وەکو رمبو تیران وان ـ لە دڵدران‌و جەرگیشـمیان پیٚوە درو. ئەو قامکە سورە ئاڵانەی لەخوێنی ئیٚمە رشتوە. نازانم کیٚ لە شاعران گوتویە:

بەرگی گوڵە یان خوێنی دڵە ناو لەپی مشتت   دەینی بە ملت عاشقی بیٚچارە کە کوشتت

٩ سوسنیٚن تەی تەرو نازك لگولان طەعنە ددن
(فَیها الْعَنْبَرُ فائحٌ و بِهاالمسكُ عَبیق)

مانای وشه:

فیها: بەو؛ **فائح:** بۆندەر؛ **عبیق:** بۆن‌بڵاوکەر.

پوختەی مانا:

بسکــەکانت کە بەســوێسنەی تەڕوتازە دەشــبهێنرێن؛ تانە دەگوڵی تر دەگرن. چــونکە عەنبەر لەسایەی پرچەکانی تۆ، بۆنی هەیەو میسکیش بەرامەی ئەوانی لەباخەڵدا.

١٠ چبەکوشتن چبەهشتن توکو فەرمان بکری
ئەز بحوکمێ تە خوەشم (أحْمَدُ عَبدُ وَرَقیق)

مانای وشە:

عەبد: بەندە؛ **رەقیق:** بەندە، بەنی.

پوختەی مانا:

من هەرپێم خۆشە دەربارەی من فەرمان بدەی. ناوی منت بێتە سەرلێو. ئیتر فـەرمان بەکوشـتن یان بەهێشتن‌بێ، فەرقی نیە. هەر دڵخۆشم. ئەحمەد خوڵامێکی تۆیەو بەندەی ئاڵقەبە گوێتانە.
«حافظ» دەڵێ:

وەدەر نرێمو سزای زۆر درێم، گرژ نابم   گوناحو کفرە وەرمز بون لە شەرعی دڵداران

قصیدەی پەنجاو حەوتەم

"لەعلێن شەفەق"

۱ مندی ژغەفلەت جام دکەف شاهی نەجەف دل کر هەدەف
ڕۆژ هات شەرەف ستێر بونە خەف هەر چارطەرەف نورا یەقەق

۲ ظولمەت نەما صوحبەت وەما نورا شەمالان چو سەما
لێ ئەو دەما زولف بون جەما هاتن سەمایێ یەك نەسەق

مانای وشە:

کەف: لەپ؛ **شاهی نەجەف:** ئیمام عەلی؛ **هەدەف:** ئامانج؛ **شەرەف:** بڵندایی؛ **ستێر:** ئەستێرە؛ **خەف:** وەشارتو؛ **یەقەق:** زۆرسپی؛ **ظولمەت:** تاریکی؛ **صوحبەت:** گفتوگۆ؛ **صوحبەت:** کۆبونی دۆستانە؛ **شەمال:** مۆم؛ **لێ:** لەو؛ **جەما:** کۆمبو؛ **نەسەق:** ڕێكوپێکیو بە تەرتیب.

پوختەی مانا:

لەپڕ، چاوم بەیار کەوت. نیشانەی لەدڵ گرتبو. وەکو چۆن ئیمامی عەلی، بەنیازی شەڕی کافران، ئامادەی مەیدانێ دەبو؛ سەرەڕای چاوە مەستەکەی، ـ کە هەستی عالەمیان دەبرد ـ پیاڵەی بادەی لەدەستابو. لەوکاتەدا رویینیشاندا؛ نورێکی زۆر سپیو بەهێز، هەرچوار قورنەی دنیای داگرت. ئەستێرە خۆیان شاردەوە. خۆر هاتەدەر تا لەو سەرە، تماشای کا. تاریکی بەجارێك رەوی. تەنانەت گڕی سەرمۆمان، بۆ تماشای دیداری ئەو، هەڵکشان تا چونە عاسمان. لەودەمەدا کەزیەکان دەوری رویانداو لە خۆشیو جوانی دیمەنی، هەمو زۆر بە ڕێكو پێکی، دەستیان بەرەقصو سەماکرد.

۳ وەردان گولاڤ گرتن خوناڤ لێمن دناڤ صوهتن هەناڤ
مندی بچاڤ زولفێن بلاڤ لێبونە داڤ بەندکر بناڤ

٤ **نورا بەصەر گفتو خەبەر قەندو شەکەر زولفان لسەر**
خالێن دقەر بایێ سەحەر دابێتەدەر صوبحا بحەق

مانای وشە:

وەرد: گوڵ؛ **خوناڤ:** ئاونگ؛ **تاڤ:** تیشکو تینی هەتاو؛ **داڤ:** داو؛ **بناڤ:** لەناوەندا؛ **بەصەر:** چاو؛ **قـەر:** رەش؛ **صوبحا بحەق:** فەجری صادق، بەیانی راست.

پوختەی مانا:

گوڵان بەدینی کوڵمەکەی ئاونگی گوڵاویان لێ‌نیشت. بەڵام من لەتاوو تینان، بەجارێك جـەرگ‌و هەناوم، بەتیشکـی روخسـاری سـوتا. بەچـاو دیتم؛ کەزیە پەرژو بڵاوەکەی، بونە داو لە دەوری گۆنای بۆ ڕاوی دڵی دڵداران‌و ئەو روخسارە جوانەیان، دەنێوان خۆگرت.

سروەی بەیان! تۆخوا وەرە. زولفان لەسەر وردە خاڵی رەش لابەرە. با ئـەودەم‌و لێو شـیرینەی گفت خۆشە ـ کە روناکی چـاوانمانە ـ روی بۆ ئێمە هەڵبێتەوەو سـۆمامان بێتەوە چـاوان‌و بەختی رەشی سەرگەردانمان، لە تاریکی‌شەوی زولفان‌دا، توشی بەربەیان بێتەوەو بەیانی لاجانگ ببینێ.

٥ **مە ژبەهریان پوڕ نالیان شەڤ تاریان جەنگ بومیان (یان، مە ژبوهری‌یان...)**
وەر کوشتی‌یان ژوان بەنگی‌یان بوان تلی‌یان خوەش کەگیان

٦ **کر شەفقە میر ئانی مەبیر بەردان مەتیر کرمە ئەسیر**
نەگها فەقیر زولفا حەریر ئاڤیهتە شیر داپێ مەحەق

مانای وشە:

بەهر: روناکایی زۆر بەهێز؛ **بەهر:** تروسکـەی بروسکـە؛ **بوهر:** پشـوبران؛ **وەر:** وەرە، سـەیرکە؛ **تلی:** قامك، تبل؛ **ئەسیر:** دیل؛ **فەقیر:** هەژار؛ **حەریر:** ئاوریشم؛ **مەحەق:** لەناوبردن، مراندن، هیلاك.

پوختەی مانا:

لەو شەڕەدا ـ کە لەنێوان، ریزە پرچـەکانی قـەوماو لەسـەر روپێلکدا هاتن‌و شـەوی تاریك لەمە داهات ـ ئێمەی دڵدار، گشمان هەناسەمان سـواربو. لەتاو کەوتین. کوژراوی تیری مژۆڵان، لەو تاریکیەدا، گەل بەگەل، گیانیان سپارد. وەرە سـەیرکە! کوژراوان،کەبێ تاوان، بەتیری ینگـی کوژراون‌و کوشتەی مژۆڵانی چاون. بۆ خوا شوکور، میری جوانان ئێمەشی وەبیر هاتەوەو، چـەند تیرێکی دەئێمەش گرت‌و یەخسیری پرچی خـۆی کردین. دەمانەویسـت دڵ‌و گیانمان بە هەودای ئاوریشمی خاوی کەزیەکانی، هەڵاوەسرێن. بەڵام کوا! بۆ پیاوی هەژار، دەسـتی دڵ‌و دڵی گیانی، بە هەودای بسکی یار بگات؟ چاری ناچار، هەر بەدینی برۆ شیر ئـاساییەکانی، بەرقـەڵت دراین، و

هەر نەماين. دەسا ئێستاش نەچوە بچێ یاری نازدار. تۆ ئەگەر قـرانمان تێخـەی؛ یەکی بازاری خۆت دەخەی. هەروەك مردنت بەدەستە، ژیانەوەش وا لەپەنجەتا. بەو قامكە باریكـانەی خـۆت، كەزیت لەسەر رو لابدە، تا هەمو كوژراوی دەردت، پێكەوە زیندو ببنەوە.

٧ ای موشتەری دیمی زەری نەبر سەری نەی جان‌بەری
ئاڤیت سەری گاڤا بەری لازم هەری وی ئەڤ‌پەری

٨ كەلبی دەری نیشان بەری تیر ئاوری موژگین پەری (یان، ئاوڕی)
بەحرو بەری عشق‌و سوری ئاڤیهتەری سەرما قەلەق

مانای وشە:

موشتەری: كڕیار، مەبەست دڵدارە؛ **دیم:** روخسار؛ **زەری:** سپی ئامالْ زەرد، سەوزە رەنگ؛ **نەبرسەری:** سەری خۆی دوڕاند؛ **نەیجان‌بەری:** نەگیانی دەربرد؛ **ئاڤیت‌سەری:** سـەری هاویشـت؛ **گاڤابەری:** لەهەنگاوی هەوەڵ‌دا؛ **لازم هەری:** هەر لازمیە؛ **كەلبی دەری:** سەگی دەرگا؛ **نیشـان بەری:** دروشـمێك هەڵگرێ؛ **تیرئاوری:** تیری ئاگرینی؛ **تیرئـاوڕی:** تیری ئـاوڕدانەوە؛ **موژگێن:** بژانگـان؛ **ئـاڤیهتەری:** هاویشتە رێگە؛ **قەلەق:** لە نارەحەتیان بەجوڵەو بزوتن.

پوختەی مانا:

ئەو دڵدارەی بە ئارەزوی دیتنی ئەو، دەمو چـاوو روخسـارە سـەوزەڵەی سپی، ئـامالْ بەزەردی بێگەردی دڵ تاڵان كەری دڵبەر بێ؛ گەرەك ئەوەندە بزانێ، كە لە رێگای دڵداری‌و بەیار گەیشتن، هەوەڵ هەنگاو دۆڕاندنی سەرو گیانەو، ئەشێ سەری لەم رێگەیەدا بروا. دەنا هەنگاوێكیش ناڕوا. با بۆ نمونەی دڵداران، من ببینن؛ چونكە ئـەو پەریزادە شـۆخەی وا بەدڵكێشـی‌و دڵبەری خـۆی، دەریاو بەژی خستۆتە ژێرفەرمانەوە. سەگی دەویست كە پاسی ئەو هەمو سـامانەی جـوانی بكـا. منی هەڵبژارد پاسداربم. سەگی پاس لە دەركی هەركەس، دەبێ داغی خاوەنی لە لەشـی دیاربێ. ویستی بەتیری ئاوڕی ـ كە ئاوری لە مژۆڵانی دەپریشكان ـ من داغبكا. خۆ ناشكرێ هێندە خۆی نزم‌كاتەوە، دەس لەمن‌دا. تیری ئاورینی هاویشتمێ. لەجیاتی داغ سەرم پەری‌و ئێستاش سـەرم بە سەرسورمانەوە، لە بەر پێی داو لەسەر رێدا، هەڵدەبزوقێ‌و نارەحـەتە كە نیشـانەی داغی یاری، پێوە نیە تا بیكاتە شایەتی شەهید بونی خۆی‌و لەناو كوڕی كوژراوانی دڵداری‌دا، بەشانازی نیشانی دات.

نازانم كێ‌گوتویە:

رێرەوی ژیز لەبیابانی ئەوین وشیار بە   سەربەبادان‌و نەمان مەرجی یەكەم هەنگاوە

٩ من‌دی دنەو بیٚیار تەو (نەو) سوندی (سوندم) بئەو بیٚم بیٚ دەرەو
من‌بو دەقوسی بوی ئەو شیڤان مەلەو نایی‌مە خەو

١٠ هیٚستر رەوان تیٚن وەك جوان تیردان ئەوان رەش ئەبروان
دل وەك گوان بەرکا شوان سەر لوئلوان بەرگیٚن وەرەق

مانای وشە:

دنەوبیٚ: لەوەختی کیٚشك‌و شەو بیٚداری‌دا؛ **تەو:** تەواو؛ **نەو:** تازە؛ **بیٚم:** دەبیٚژم؛ **بیٚ دەرەو:** راست‌و بیٚدرۆ؛ **دەق‌وسی:** دەردەباریکە، سیل‌وديق؛ **شیڤان:** شەوانە؛ **شیڤان:** شیٚواند؛ **لەو:** بۆیە؛ **نایی‌مە خەو:** خەوی ئیٚمە نایە؛ **نابیٚمەخەو:** ناکەومە خەوەوە؛ **هیٚستر:** هسر، فرمیٚسك، ئەسرین؛ **جوان:** جوان، جۆگەلان؛ **گوان:** گۆگەلی شەقیٚن؛ **کاشو:** گۆچانی گەمەی گۆییٚن؛ **لوئلوان:** مرواری‌یان؛ **بەرگ:** پەڕە؛ **وەرەق:** گەڵا.

پوختەی مانا:

لیٚم دەپرسن بۆ هیٚندە زەردو لاوازو پەژاروو کزو نزاری؟ خواردن‌و خەوت لیٚ حەرامەو هەمیشە دەگری‌و دەباری‌و گۆنای زەردت، فرمیٚسکی پیٚدا دیٚنە خوار. راستو دەویٚ، راستی دەڵیٚم‌و سویٚند بەیار، درۆ ناکەم. شەویٚك لەشەو بیٚداریمدا؛ کە گیان بەرەو بارەگای یار، پاسی دەداو دڵم سەری لەژیٚر دەرانەی دەماڵی. بە ئاشکراو بەتەواوی، یاری خۆم هاتە بەرچاوی‌و ئەو دیدارە بۆمن نوی‌بو. والەوساوە، بۆ ئارەزوی دیداری یار، جاریٚکی‌تر، دەردە باریکەم گرتوە. جا هەرچی لەمنی کردوەو ژیانی منی شیٚواندوە، ئەو شەوە بو کە یارم خۆی‌دا نیشانم. جا چۆن من خەو ریٚگە دەدەم بیٚتە چاوم؟ چۆن شەو دەنوم؟ هەر چاوەنۆڕی دیداری دوبارەی ئەو یارەم دەبم. لەو سوی‌یانە، ئەسرین لەچاوم رەوانە. وەك جۆگەلان فرمیٚسکی رون لەسەر لاڕومەتی زەردم، وەك مرواری لەسەر گەڵای وەریوی پاییزان، دەبیندریٚن.

شیاوی باسە، لەو نوسخانەی کەمن دیومن؛ ئەو شیعرە ئاوا نوسراوە:

من‌دی دنو بی یاری تو   سندسه أوبیم بی درو
من بو دقوسی بوی أو   شیڤان مەلو نابیمه خو
هیستر روان تین وەك جوان   تیردان أوان رش ابروان
دل‌وك گوان برکا شوان   سر لوءلؤان برگین ورق

من بۆ ئەوە شتیٚك لە شتیٚك حاڵی بیم؛ دەستیٚکی کەمم تیٚداوە. بەڵام رەنگە خویٚندەوار باشتر بزانیٚ‌و سندس کە بە پارچیٚك دەڵیٚن؛ لەو شیعرەدا، جیٚ بکاتەوەو باشتر مانای لیٚداتەوە ـ هەژار ـ

١١ بەژنا شەپال دیمی بخال ئیعراب‌و دال قەوسیٚ هیلال
نەقشیٚ جەلال جاما زەلال خەمرا حەلال صوحبەت بخال

١٢ ئەز طەلبەیا ئاوا حەیا تی‌بوم تیا کەژ بادەیا
جاما خویا بو عیشوەیا یار لەو پەیا پەی تێن سەبەق

مانای وشە:

شەپال: خونچیلەو دڵگرو رەزاشیرین؛ **ئیعراب:** دەربڕینی مەبەست؛ **ئیعراب:** بزاوی سەرپیتان؛ **دال:** شارەزایی کەر؛ **دال:** پیتی (د)؛ **جەلال:** شکۆ؛ **جەلال:** ناوی خودا؛ **خەمر:** بادە؛ **صوحبەت:** گفتوگۆ، هەواڵەتی؛ **حال:** ئێستا؛ **حال:** چڵونەتی باری دەرون؛ **طەلبە:** داخواز؛ **حەیا:** حەیات، ژیان؛ **تیا:** تیهـ ، سەرگەردان‌و ری‌گوم کردو؛ **خویا:** ئاشکرا؛ **پەیاپەی:** بی‌بڕانەوە؛ **سەبەق:** ملەکار لە کی‌بەرکی‌دا. **کەژ:** کە، لە.

پوختەی مانا:

من هەڵوەدای ئاوی ژیان بوم. لەو ڕێگەدا، سەرگەردان بوم. تا خوای گەورە، وێنەی جوانی نەمری خۆی، لەروی سەلمادا، نیشاندام. ئەم وێنەی جوانی خودایە، ئەی خودایە چۆن نەخشاوە؟! بەژن تابڵێی ڕێك‌و پێك‌و ڕەزاشیرین‌و ئێسك‌سوك. وردەخاڵ لەسەر روانی‌و کەوانەی مانگی یەکشەوەی برۆکانی‌و بسکی وەکو دال شکاوی، وەك نوسراوی سەرو ژێرو بۆرکراوبی؛ زۆر هاسان لە دڵدارانیان حاڵی دەکرد، کە ئاشکرا نوری خوایەو لە روخساری سەلمادایە.

ئەو دیدارە، وەك جامێکی پڕلەبادەی حەڵاڵی رۆشن‌و زوڵاڵ؛ کە بەرهەمی عیشوەو نازی تی‌کرابو، صەدقات لەبادەی ئاسایی بەهێزتربو. منی مەست‌کردو دەستم‌کرد بە گفتوگۆ دەگەڵ یارم. بەڵام گفتوگۆ نەبەدەم، بەدڵ، بەگیان، بە دەرونی پڕلە ئاگری دڵداری. دەمەقاڵەی تێدا نەبو؛ دەمە حاڵ‌بو. بوبە مایەی ژیان‌و مان‌و هەڵنەوەرین. هەر بۆیەشە کە دەستەدەستە دڵداران، ملە دەکەن‌و لەغاران. بە ئارەزون وەك‌من بە ئارەزو بگەن. وەك‌من چێژەی بادەی دیداری یاربکەن.

١٣ جانی «مەلی» ژقالو بەلی بەندم وەلی دەر کاکولی
بەلگێن گولی رو هەیکەلی ئەو میسکە لی جارەك هەلی

١٤ پەردەو ستور دابی قصور بێتن ظوهور دیمی بنور
نورا غەفور خالێن دهور جاما طەهور لەعلێن شەفەق

مانای وشە:

قالو بەلی: گوتیان ئاری، لەپێشدا باسمان لێوە کرد؛ **وەلی:** بەڵام؛ **بەلگێن:** گەڵایانی؛ **هەیکەل:** وشەیەکی لەرەگەزدا یۆنانی‌یە، واتا بەژن‌بڵند، بەلەنجەولار، بت‌و کۆتەل؛ تمثال؛ جێگەی قوربانی موقەددەس لەکلیسا؛ **هلی:** لادری، لاکەوی؛ **ستور:** پەردەگەل؛ **قصور:** دریغ، کۆتایی؛ **ظهور:** دیاردان؛ **غەفور:** ناوی خوایە بەمانا بەخشندەی گوناح؛ **طەهور:** خاوێن کەرەوە (خوا فەرمویە:

بادەی طەهور دەرخواردی بەهەشتیان دەدرێ)؛ **شەفەق:** سورایی ئاسۆ ئێواران.

پوختەی مانا:

سەلما گیانە شیرینەکەی مەلا! هەر لەو ساوە خوا گیانەکانی دروس کردو هێشتا دەناو رکەی رەشی لەشی خاکی نەکردبون؛ من گیرۆدەم. بەڵام گیرۆدەی کاکۆڵت. گیرۆدەی ئەو دیمەنەتم کە وەك بت دەپەرستریٚو وەکو بتی زۆر جێ گەورە، جوانکراوە. سەری کوڵمەت، وەکو پەڕی سورەگوڵە. وردە خاڵت، وەك هەڵوەرێنراوی میسکن. بەئاوات لەخوا دەخوازم، پەردەو لەمپەر لەنێوانمان‌دا نەمێنێ، روخساری گەش‌و رۆشنت ـ کە نمونەی نوری خوایە ـ خۆی بنوێنێ. خاڵە وردەکانی سەرروت، لێوەکانت ـ کە وەك پیاڵەی مەی‌و بادەی بەهەشتی‌یەو رەنگی ئاڵی لاڵ ئاسایەو لەو بەرزە سورایی ئاسۆی عاسمانی جوانی و نازداریت دێتە بەرچاو ـ بەچاوی دڵ، تێربیبینم.

۱۵ یار هات‌و مەست، صوبحا ئەلەست من دەست بدەست دی‌جام ددەست
کاکول دبەست تایەك ڤەرەست ڤێرا شکەست نیشانە قەست

۱۶ ئەو لەب شەکەر وا هاتە دەر رابو ژبەر تایێن دبەر
خالێن دقەر زولف چونە سەر ئەصلان سەحەر لێ‌بون فەرەق

مانای وشە:

صوبحا ئەلەست: بەرەبەیانی ئەو رۆژەی خودا گیانی دروست کردن؛ **دەست بەدەست:** روبەرو، لەنزیکەوە؛ **ڤەرەست:** دەرچو، دەرپەڕی؛ : **نیشان:** خاڵ؛ **قەست:** ئامانج؛ **رابو:** هەستا؛ **بەر:** پێش؛ **دبەر:** لەبەردا؛ **قەر:** رەش؛ **ئەصلان:** شێر؛ **ئەصلان:** رەگەزان، بنەڕەتان؛ **فەرەق:** ترساو، بڵاو؛ **فەرەق:** پەیدابونی سپیایەتی بەرەبەیان.

پوختەی مانا:

لەرۆژی هەرە بەرێوە، کەخوا گیانی دروست کردن؛ زۆر لەنزیك، توشی ئەوسەلمایەی خۆم‌بوم. پیاڵە بەدەست، هاتە دەرێ. بەلەنجەو لار، دەستی برد کاکۆڵەکانی شانە بکاو تێك‌پەڕێنی، چەپکە تاڵێك لەو ناوە، جیا بونەوەو خۆیان گەیاندە خاڵی رەشی سەر رومەتی. ئەو لێو شەکرینە شیرینە، کە پەیدابو هەمو گیان، لەبەری هەستان؛ تەنانەت تاڵێ بسکانی ـ کە دەوری خاڵانیان دابو ـ لەبەر ئەو نازدارە، هەستان‌و چونەوە سەر بنکەی خۆیان لەو سەرەدا. بەو تاڵ لەسەر خاڵ لادانە، شەو نەماو سپێدە دەرچو. (یان، کە زولفەکانی هەڵاوێزنی چاوی کە بەهەیبەت شێرن، بەو بەیانە مەستانە خۆیان وەدەر خست، شێران لەترس‌و عەیبەتان، واترسان هەر زراویان چو.)

قەصیدەی پەنجاو هەشتەم

«یەك ویەك»

١ **دلبەرا من سەحەری هات بتوٚخو بیەدەك**
صەد یەدەك بون دبەری تێك بسنجابو وشەك

مانای وشە:

توٚخ: جوقەی سەر لە توٚپەڵێكمو؛ **یەدەك:** سوخمە؛ **سنجاب:** جانەوەرێكە خزمی سموٚرە، کەوڵەکەی زوٚر بەنرخە؛ **وشەك:** وشەگ، جانەوەرێکە خزمی شێرو پشیلەو لەتایەفەی گویٚ رەشانە. کەو لەکەی زوٚر بەقیمەتە.

پوختەی مانا:

یارەکەم بەری‌بەیان هات. کاکوٚڵی وەك جوقەی شایان، لەسەر دیاربو. سوخمەیەکی دەبەردابو بەصەتان سنجابو وشەگ، بەئاوات بون کەوڵیان لەو سوخمەدا بوایە.

٢ **یاربو چومە بواری بزیارەت کەفی پا**
(قَالَ یاعاشِقُ هاتیكَ یَدی هاتِ یَدَكْ)

مانای وشە:

بوار: رێباز؛ **کەفی‌پا:** بەری‌پێ؛ **قال:** گوتی؛ **یاعاشِقُ:** ئەی دڵدار؛ **هاتیك:** ئەوەتانێ؛ **یَدی:** دەستم؛ **هاتِ:** بدە؛ **یَدَكْ:** دەستت.

پوختەی مانا:

خوٚم خستەسەر رێبازەکەی، کە ماچی بەری پای‌بکەم. فەرموی دڵدار دەستت بدە هەڵت هێنم‌هانێ دەستم، ماچی‌بکە.

٣ دلوجان هەردو مەدانیٚ کو ئیجازەت ژمە خواست
(قُلتُ أستَوْ دِعكَ البارى اللهُ مَعَكْ)

مانای وشە:

قُلتُ: گوتم؛ **أستَودِعُكَ:** بە ئامانەتت ئەدەم؛ **باری:** خودا؛ **مَعَك:** دەگەڵتۆ.

پوختەی مانا:

یار کە رابرد، فەرموی بەئیجازەی تۆ ئەوا دەڕۆم. گوتم بەخودات دەسپێرم، خوات دەگەڵبێ.

٤ تەدقیٚ صافو زەغەل ژیٚك قەدی تەجرەبەکە
داعیاریٚ بتەمامی بنومیٚتن تەمحەك

مانای وشە:

صاف: پاكو بیٚخەوش؛ **زەغەل:** چروك؛ **ژیٚك‌قەدی:** لێك‌بکەیەوە؛ **عیار:** هەڵسەنگانو ناسین؛ **محـەك:** ئامرازی کڕاندن؛ ئەو بەردەی چۆنیەتی زێڕی پیٚ دەردەخەن.

پوختەی مانا:

دەتەویٚ بیٚخەوشو چروك، لەیەکتری هەڵاوێری. پاكو پیسان، تاقـی کەوە. محـەك دەزانیٚ زێڕ تەواوە، یان چەند مسی تیٚکراوە.

واتا ئەگەر لات‌وایە دڵداری راست‌نیم، بەئەزمو تابۆت دەرکەویٚ چەند پاكو ساغم بۆئەوین.

٥ دەوری زولفاتە موسەلسەل بنەظەر حەل کونەبت
نەظەری صافی دلی سەر ددرت نوقطەیی شەك

مانای وشە:

دەور: دەورەدان، ساڵ، خەرمانەی مانگ؛ **دەور:** لەزاراوەی زانایانی عیلمی کەلامدا، دو مەبەسـت بەسـتە بەیەکن کە بیٚ‌یەکتر یان‌ناکریٚو ئاکام هەردەبێتەوە یەکو پێدابڕۆ؛ **موسەلسـەل:** بەزنجیرە؛ **موسەلسـەل (یان، تەسەلسول):** لە زاراوەی زانایاندا، چەند کارێك یا چەند مەبەستێك یەك بەیەکەوە لکـاونو هیچیان بەبیٚ هیچیان نابنو بڕانەوەشیان بونیە؛ **نەظەر:** دیتن بەچـاو؛ **نەظـەر:** لە زاراوەی زانسـت، چـەند مەبەستێکی ئاشکرا بێنیە پاڵ‌یەك تا نائاشکرای پیٚ دەرخەی؛ **شەك:** گومان؛ **نوقطەی شـەك:** واتا کە لە دەورو تەسەلسولدا، پیاو سەرگەردان دەمێنێتو ڕێگـەی حـەل‌کردن ون دەکات. بەخەیاڵو نەظـەرییە، ئەڵگەیەك دەدۆزێتەوە کە کلیلی رزگار بونە. واتا بەگومانی دەراوی دەرەتان رەچاو دەکا؛ **سەر ددرت:** سـەر هەڵدەدا.

شیاوی‌باسـەمەلا لەوبەیتەشیعرەدا، مەبەسـتەکانی لێك‌جیای عیلمی‌حیکمەتو کەلامی، داونەپاڵ‌یەك.

پوختەی مانا:

دەورەدانی خەرمانەی مانگی روخسارت، کە زنجیرەی لێك نەپساوی کەزیەکانت، لەکەزیە بیبڕانەوە کانت دەوری‌داوە؛ سەری ئێمەی لەناو ئەو جەغزە بێدەرکە، گێژ کردووەو کەوتوینە باسی دژواری دەورو تەسەلسول لەسەررووت. کەزیت جوانیەکەی لەروتە، جوانی روت بەو پرچانەوە. هیچیان بێ یەکتریان ناکرێو هەتا زۆر لێی بکۆڵینەوەو لەنوختەی خاڵ وردبینەوەو بەگومان بەهۆی خاڵەوە، دەرەتانێك بەدی‌بکەین؛ لەشك‌و گومان دەرناچین‌و لەوهەمو بەچاو دیارانە، ناگەینە مەبەستی نادیار، کە هۆی جوانی لەبسك‌و خاڵ‌و رودایە. دەبێ چاوی دڵمان رون‌بێ‌و، بەو بروانینە جوانی‌تۆ. ئەوسا سەرەتای کڵافەی گومان‌و شك، سەرهەڵدەداو دەزانین جوانیت لەچیەو حاڵی دەبین.

«مەلا حیسام‌الدینی سەرا» دەڵێ:

بە صوغرایی دەم‌و کوبرایی چاوت مەطلەبێکم بو
بەصەد دەورو تەسەلسول هاتە پێش زولفی پەرێشانت

٦ ئاهوا من نەکورەنجەك تە بخاطر بگەهت
بەخودیکی تو کو ئەوسەگ بەخودی هاتە مەسەك

مانای وشە:

خاطر: دڵ، بیر؛ **بەخودیکی:** توبی‌و خودا؛ **خودی:** خوبەخو، لەخویەوە؛ **مەسەك:** **مەسەك:** گیران؛ **مەسەك:** ئەناچاری قافیەوە هاتوە.

پوختەی مانا:

ئاسکە چاوجوان‌و ناسکەکەم! توبی‌و خودا لەمنی دڵدار ـ کە سەگی بەر دەرکی خوتم ـ دڵ مەگۆڕەو لێم مەرەنجێ‌و مەڵێ سەگ هاتوەبۆ راوەئاسك. نەخێر ئەم سەگەی بەردەرگات. خۆی بە ئارەزوی دڵی‌خۆی، کردوتە نێچیری چاوت‌و گیرۆدەی داوی جوانیتە.

نازانم کام شاعیر دەڵێ:

سەیری نابینم نێچیروانێك بەشوێن نێچیرەوە
سەیری خۆش ئەو حانەیە نێچیر وەدوی راوکەر کەوێ

٧ بنەقینێ مەلەك‌و چەرخ‌و فەلەك تێنە سەما
رەوشەنن تیك بمیهرێ ژسەما تابسەمەك

مانای وشه:

میهر: هەم رۆژ هەم خۆشەویستیو دڵداری؛ **سەمەك:** ماسی، نیاز ئەو ماسیەیە کە زەمینی لەسەر پشتە.

پوختەی مانا:

سەروبەر عاسمانو زەویو بەرزو نەویو هەرچی لەناویاندا هەیە، بە فریشتەو بەعاسمانو بە عەرزەوە، تەنانەت بەو ماسیەشەوە کە دەڵێن لەژێر عەرزایە، لەشوٚقو شەبەق دانەوەی خوٚری ئەوینی خودایی کەوتونە سەماو هەڵپەرکێو بێ ئارامن.

۸ نەکو پەیوەستە بیەكبن ژسوری عیشقێ دوروح
دێ بئەشباح ببن واصیلو پەیوەستە بیەك؟

مانای وشە:

سورِ: دڵکێشی، جازیبە؛ **ئەشباح:** تارماییگەل؛ **ئەشباح:** بریەتیە لەو گیانانەی کە لەسەر زەوی کوٚچ دەکەنو بەدیمەن دەچنە ناو لەشێکی روناك کە لە لەشە گڵینەکەی ژیانی سەرزەمینیان دەکا؛ **واصیل:** گەیشتو؛ **پەیوەستە:** هەمیشە؛ **پەیوەستە:** لکاو.

پوختەی مانا:

ئەگەر دوگیان لەسەردنیا، بەر کێشەری دڵداری نەکەوتبێتنو ئەوین لێکیان پیلۆز نەکا؛ چوٚن لەو دنیا لەپاش کوٚچکردن لەزەوی، تارمایی ئەو دوگیانانە بەیەك دەگەنو هەمیشە پێکەوە دەبن؟!

۹ ژموسەمما عەدەدو کەثرەتی ئەسما تومەبین
زەیدو عەمرێن مەحەتا چەند؟ دونینە یەكویەك

مانای وشە:

موسەمما: ناوبراو، ناونراو؛ **کەثرەت:** زوٚری؛ **زەیدو عەمر:** ناوی پیاوی کەسنەناسن، کە لەکتێبی رێزماناندا بوٚنمونە باسیان دەکرێ.

پوختەی مانا:

لەبازاری دڵداریدا، منمنو توٚتوٚ یەكنیە. با لەناونرانیش جیابن؛ بوٚ ناسینەو رزگاربون لەسەر تاسینە. زەیدو عەمر هەر یەکێکن. مەڵێ دوانن. ئەوین دوەتی نازانێ.

شیاوی باسە: مەلا باسی ناوە زوٚرەکانی خودا دەکا کە هەمویان ناون بوٚ تاقە خودایەك.

١٠ چفەصاحەت بمەلاحەت وەددێری تو«مەلا»
ئەڤ ئەداياتە دشيعرێ وەشرينو بنەمەك

مانای وشە:

فەصاحەت: گفترەوانی؛ **مەلاحەت:** مەزەداری؛ **نەمەك:** خوێ، لێرەدا بریەتیەلە دلڕفێنیو مەزەداری.

پوختەی مانا:

مەلا! بەراستی لەشیعرا گاڵە دەکەی. ئەوگفتو لفت رەوانیو قسەبەتامو خوێیانەت چلۆن بۆدێن؟ شیعرەکانت هەتا بڵێی رێكو شیرنو مەزەدارن.

قصیدەی پەنجاو نویەم

«پارەی جەرگ»

١ تَعالیٰ‌الله زەهی حوسنا موبارەك
تەبارەك، صەد تەبارەك، صەد تەبارەك

٢ مەگەر شیرین بقَویٚ شیرانی‌یێ بو؟؟
(الا شَمسُ المَلاَحَةِ قَدْ تُشارَكْ)

مانای وشە:

تَعالَ‌الله: پایەبەرزی بۆخوا؛ **زەهی:** چزۆر، عەجـایب؛ **موبارەك:** پیرۆزو بەپیت؛ **تەبارەك:** پیرۆزی بۆخـوا؛ **شیرانی:** شیرنایەتی؛ **ئەلا:** ئاگاداربە؛ **شەمس:** خـۆر؛ **قـەد:** لێرەدا واتای (دەبیٚ؟)؛ **تُشـارَك:** هاوبەشـی لەگەڵ بکریٚ.

پوختەی مانا:

چۆن جوانیەکە خودای گەورە بەتۆی‌داوە؛ دەس‌ڕەنگینی‌و پایەبەرزی هەر بۆخوایە. هەی ماشاالله صەد ماشاالله! صەد ماشاالله! کەی شیرینەکەی کە فەرهاد دڵی‌دایە، بەجوانی‌و شـیرینی تۆبو؟ تۆ خۆرێکی لەعاسمانی دڵکێشی‌و مەزەداریدا. خۆر لەعاسمان هاوتای کوانیٚ؟

٣ زغونچێن بوغچەیا ویٚ گولعوزاریٚ (یان، گولعیذاری)
ژهەر غونچە ددلدا مایە خارەك

مانای وشە:

بوغچە: باخچەی گوڵان؛ **عیذار:** لاجانگ؛ **ما:** ئێمە؛ ددلدا مایە: دەدڵدا ماوە (یان، دەدڵی ئێمەدایە).

پوختەی مانا:

لەهەر خونچێکی ناو باغچەی گوڵی ئەم گوڵ لاجانگەدا، درکێکی داخو عەزرەتمان لەدڵدایە.

٤ **لتەختی دلبەری رونیٚ بشاهی**
لتەشاهی موبارەك بت موبارەك

٥ **ژدیداریٚ مورادا من ببەخشە**
مورادا من ژتە دیدارە جارەك

٦ **ددل دائی یودیسا دل دصوژی**
(أتحرق یاملیكَ الحُسنِ دارَك؟)

٧ **عیزاری گەر لمن دی تو لدلدە**
لاِنَّ القلبَ قدیهوی عیزارَك) یان (عِذارَك)

مانای وشە:

شاهی: شادیو دڵخۆشی؛ **دصوژی:** دەسوتێنی؛ **أ:** ئایا؛ **تَحرق:** دەسوتێنی؟؛ **یا:** ئەی؛ **ملیك:** خاوەن، پادشا؛ **حُسن:** جوانی؛ **دارَك:** ماڵیخۆت؛ **عیزار:** تیری هەردو قەراغ تیژ؛ **عیزار:** بسەرکۆنەو لۆمە؛ **عِذار:** لاجانگ، کاکۆڵ، رومەت؛ **لاِنَّ:** چونکە؛ **یَهوی:** عاشقەبە.

پوختەی مانا:

تۆ سەرداری دڵبەرانیو هەمو دڵبەر تۆیان بەگەورە قبوڵە. دەبە شادی لەسەر تەختی گەورەییو سەروەری جوانان، رۆنیشە. لێت پیرۆزو ممبارەكبیٚ.

هەر شایەکی لەسەر تەختی بەختەوەری جێگیردەبیٚ، هەژاران دەلاوێنێتو خێریان بەسەردا بەشدەکاو بەخشش بەبیٚ بەشان دەدا؛ منی هەژاری دڵدارت، هەمو ئاواتو ئارەزوم، دیتنی دیداری تۆیە. بیکە بەخێر بۆجاریك خۆتم نیشاندە.

زۆر پێم سەیرە تۆ لەناو دڵمدا دەژیو کەچی بەر ئاگری دەدەی. پاشای جوانی جاوادەبیٚ تۆ ماڵی خۆت بسوتێنی؟! ئەگەر هەر بڕیارت داوە، بەتیری تانەو سەرکۆنە، یان بە پەیکانی نوكتیژی سەری بسكو موی کاکۆڵت، من بکوژی؛ دڵەکەم تیرەبارانکە چونکە ئەوی گیرۆدەی لاجانگو کاکۆڵانتە دڵە شێتو دێوانەو بیٚ ئارامەکەمە.

٨ **تەجەرگیٚ من ژدل کر پارەپارە**
(فَجارَكَ یا بدیعَ الحُسنِ جارَكَ)

مانای وشە:

ژدل: هەر بەراستیو لەتەهیدڵ؛ **جارَك:** هاوسات؛ **جارەك:** پەنادانیتۆ؛ **جارك:** پەنابەربەتۆ؛ **بَدیع:** تازە

داهاتو؛ حُسن: جوانی.

پوختەی مانا:

لە تەهی دڵدا دەتەویست جەرگەکەم پارەپارەکەی. ئەوا کردت. ئەی تازە جوانی بێوێنە! چۆن تۆ دەبێ گوێ بەو فەرمودەیە نەدەی کەپێغەمبەر فـەرمویەتی: هاوســایەکەت، دیســان هاوســات ئەمجاریش هەر هاوسایەکەت. خـۆت ئـەزانیت؛ جــەرگ هاوســای دڵەکەمەو تۆش لە دڵمای. کەوابو جەرگ هاوساتە. پەنام بدە، پەنام بەجوانیت هێناوە. خوا فـەرمویە: (ئـەگەر کافـری خـوا نەناســیش بێتە پەنات، پەنای بدە). تۆ چــۆن لە ژێر پەنای خــۆتا، من‌و دڵو جــەرگ‌و هەناوی سوتاوم، پەنا نادەی؟؟!

٩ **وەرە خانم بکوژ بستە بخەنجەر**
«مەلێ» ئەمما بدەستی خوێ موبارەك

مانای وشە:

بستە: بێترس، بەراشکاوی، بێسڵ کردن.

پوختەی مانا:

میروگەورەم! (یان، خانمە نازەنینەکەم!) لە کوشتنم بەخەنجەران هیچ سڵمەکە. خوێنەکەمت لێ حەڵاڵ‌بێ. بەو مەرجەی بەو دەستە جوان‌و پیرۆزەی خـۆت خـەنجـەرم لێ داوەشــێنی‌و دوایی بە بەدبەختیم بێنی.

قصیدەی شێصتەم

«چاوی بەلەک»

١ نازکەك من سەحەریٚ دی بجەمالا خوە نەوەك
حورو ویلدان‌و پەری بو نەبەشەر بونە مەلەك

مانای وشە:

ویلدان: ئەو کوڕە تازەلاوانەی لە بەهەشتان؛ **بەشەر:** مرۆ.

پوختەی مانا:

سەرلەبەیان، جوانێکی ناسك‌و نازدارم، هاتە بەرچاو. وەك چی ئەچو؟ سەرگەردانم بڵێم وەك‌چی. کچوڵە چاورەشەکان‌و لاوە خوێن‌شیرینەکانی بەهەشت‌و پەری‌و فرشتە، لێم رونە ـ بەجوانی ـ نەدەگەینە ئەو. خۆ مرۆش هەر باسی‌مەکە.

«خانی» دەڵێ:

پەسنت چبدەم؟ ئەوەندە جوانی وەك هەرچی بڵێم جوانی وانی

٢ وەر تەماشایی شەهیدێن خوەکە جارەك توبنیٚ
(أحسَن اللهُ تَبارَك) ژدو چەهڤێن دبەلەك

مانای وشە:

بنیٚ: بنۆرە، بنێرە؛ **أحْسَنَ:** چاکەی‌کرد، جوانی دروس کرد؛ **تەبارەك:** گەورەیی‌و پیرۆزی بۆخوا.

پوختەی مانا:

گەورەیی‌و پیرۆزی بۆخوا؛ جوانی چۆنی دروس‌کروە. تۆ بۆئەوە کەبزانی چەندە جوانی، هەر

جارێك وەرەو بنۆڕە لە کوژراوانی چاوانت. ئەی نامەخواو پەنا بەخوا، لەو دوچاوە بەڵەکانەت.

٣ سونبولێن تەر لگولان پال بمەستی ددرن
سوسنێن تازە لنەسرین وەرەقان بونە هەلەك

مانای وشە:

ددرن: دەدەن؛ **وەرەق:** پەڕە؛ **هەلەك:** ئاڵقە؛ **هەلەك:** سەرگەردان؛ **هەلەك:** بەلاداهاتن‌و شکان؛ **هەلەك:** تەماحی زۆر؛ **هەلەك:** تینوەتی گیای بێباران.

پوختەی مانا:

کەزی یارم ـ کە بە سمڵی تەر دەشبهێنرێن ـ بە دینی کوڵمە سورەکەی ـ کە وەك پەڕی گوڵی ئاڵە ـ سەرخۆش بون‌و بەمەستی پاڵیان وەگوڵدا. سوێسنەی هەرە پەسندو جوان ـ کە مەبەست بسکەکانیەتی ـ لەسەر پەری هەرە سپی گوڵی نەسرین ـ کە نیازم لەلەجانگانە ـ بونە ئاڵقە. یان، لە تاوان تێك شکان‌و بەولاو بەملادا دەکەوتن.

٤ نازکامن کوبمەستی دچەمەن هات خەرام
ژحەسەد چونە خوسوفێ مەهو میهری دفەلەك

مانای وشە:

حەسەد: ئێرەیی؛ **خوسوف:** قوپان؛ **خوسوف:** گیرانی مانگ.

پوختەی مانا:

یاری ناسك‌و نازداری من، کە لەجوانی خۆی مەست ببو، بە لەنجەو لار، هاتە گوڵزارو مێرگوڵان. مانگ‌و خۆر کەدیتیان یارم زۆر جوانترو لەبارترە لە هەردوکیان، لەعاسمان خۆیان شاردەوەو بەپەڵەی ئێرەیی گیران.

٥ ئی ژغەفلەت تەبینت کو دمینت هەیهات
تە بچەهڤێن دبەلەك کوشتنە مەظلوم گەلەك

٦ ذەررەیەك عیشق گەهاکیو ژعەقلێ خوە نەبر
(کُلُّ مَنْ صادَفَهُ داهِیَةُالْعِشقِ هَلَكْ)

مانای وشە:

هەیهات: دورە، هەیهو؛ **گەلەك:** یەکجار زۆر؛ **کُلُّمن:** هەرکەسێك؛ **صادَفَهُ:** توشیهات؛ **داهیە:** بەڵای

زل؛ هەلەك: بەهیلاكچو.

پوختەی مانا:
هەركەس لەپڕ تۆ ببینیٚ، چۆن دەمێنیٚ؟ دوره مانی، هەیهوی دەویٚ. تۆ بەو چـاوە بەڵەكانەت، زۆر بیٚسوچو گوناحت بەكوشتن‌داوه. هەر تۆزقاڵێك لە ئـەوینیٚ، وەكام پیاوی ژیر بكـەویٚ؛ ئـاوەزی لەبەر نارٚفێنیٚ؟ هەركەس توشـی بو بەتوشـی ئـەو بەڵایە ـ كە ناو نراوە دڵداری ـ دەبیٚ فـاتیحای بخوێنن.

٧ **خوسرەوی عیشقیٚ كورونیشتی لسەر تەختی وجود**
(فَتحَ‌الْقلبَ عَلَى‌الْفور وَلِلرَوحِ مَلَكْ)

٨ **وە چعیشقو چسەلامەت كود دورن ژیەكی**
(كُلُ مَنْ يَسئلُكَ حُباً سُبُلَ‌النَار سَلَكْ)

مانای وشە:
وجـود: بون‌و هەیەتی؛ **فَتحَ:** كردیەوە؛ **فَتحَ:** گرتی؛ **قلب:** دڵ؛ **علىالْفَـور:** دەسـتـەولەجـیٚ؛ **مَلَكْ:** بوبە خاوەن؛ **یَسئلُك:** دەروابە؛ **حُبَ:** ئەوین؛ **سُبُل:** ریٚگایان؛ **نار:** ئاگر؛ **سَلَكْ:** رۆیشت پیٚدا.

پوختەی مانا:
پادشای ئەوین هەركە گەییە سـەرتەختی سـەروەری دنیاو هەبون. دەسـتـەولەجـیٚ بوبە خیٚوی موڵكی‌گیان‌و هەمو شاری‌دڵانی‌گرت.
ئێوە چۆن دەگەڵ ئەوین‌دا باسی مان‌و ساغی‌دەكەن. هەركەسـیٚ ریٚگـەی ئـەوینی گرتوٚتە بەر خۆی خستوٚتە ناو ئاگرو لەسەرپوٚلوان هەنگاو دەنیٚ.

٩ **ئاهی بیٚگاف ژدل‌تێن مە ژپیٚتاد جەگەر**
بەس توبیٚ فەیدە نەصیحەت كە مەدل بویە پەلەك

١٠ **ما ژعومریٚ مەچمابت وەرە ئیدی قمەرٚا**
دا دئەقطاری وجودیٚ بكرین سەیری مەلەك

مانای وشە:
گاف: وەخت؛ **پیٚت:** بڵیٚسە؛ **فەیدە:** بەهرە، فـایدە؛ **پەل:** پوٚلو، سكـلٚ؛ **ما:** ئـەشـیٚ؛ **قمەرٚا:** ویٚرای ئیٚمە، دەگەڵمان؛ **ئەقطار:** مەڵبەندگەل؛ **سەیر:** روٚیشتن، تماشا.

پوختەی مانا:

بۆ جەرگی من، وەختو بێوەخت نەماوە. هەمو دەمان، لەو بڵێسەی کە تیایە؛ دوکەڵی هەناسەی بەرزە. برا بەس ئامۆژگاریم‌کە، بەهرەی نیە. سەرەرای جەرگی پڕ لەگڕ، دڵیشم وەك سکڵ وایەو هەر خۆی، پەنگری ئاگرە. هەودای تەمەن، وا هەڵدەکرێو بۆ مردن زۆرم نەماوە. یاری جوانم دەسا بەزەییت پێم‌دابێ. بمخە شوێن خۆت؛ با لەهەمو مەڵبەندی ئەم دنیایەدا، گەشتێکی فرشتەئاسام بەنصیب‌بێ.

١١ دەستیوائێ کو ژحوسنا تەڤەدا لامیعەکی
«نَظَرالشَمس مِنَ‌الشَرق اِلیٰ‌الغَرْبِ دَلَكْ:

١٢ ئافتابێ کونە تەصویر ژحوسناتە بتن
(نورُها فیٖ‌نَظَری ظُلْمَةٌ داجٍ وَحَلَكْ)

مانای وشە:

استیواء: راستبون؛ **خەتی ئیستیوا:** ئەو هێڵەیەکە رۆژ لە ناوەندی عاسمان بەرخۆی دەدا؛ **ڤەدا:** دایەوە؛ **لامعە:** بروسکەدار؛ **نَظَر:** چاو، تماشا؛ **مِنَ‌الشَرْق:** لە خۆر هەڵات؛ **اِلیٰ‌الغَرب:** بۆلای رۆژ پەڕ؛ **دَلَك:** بەرەو ئاوابون چو؛ **نورُها:** رۆشنی ئەوخۆرە؛ **فیٖ‌نَظَری:** لەبەرچاوی من؛ **ظُلْمَة:** تاریکی؛ **داج:** شەوی تاریك؛ **حەلەك:** زۆرتاریكو رەش.

پوختەی مانا:

لە جوانی‌تۆ، بروسکەیەك گەیشتە خەتی ئیستیوا. خۆری هێندە شەرماوی کرد، کە چاوەی چاوی لە ئالی رۆژهەڵاتەوە وەرگێڕاو، روی کردە لای خۆرپەڕەوەو بەرەو ئاوابون، راخوشی... ئەو خۆرەی کە وێنەی جوانیت نەداتەوە، لەبەرچاوم رەشە وەك شەوی تاریکی ئەنگوست لەچاو.

١٣ ژهەوێ بەند تەکرم شوبهەتی بایێ دسڤك
چژ بسکاتە ببیٖم؟ ئاە ژبسکاتە چەلەك

١٤ ئەز ژزولفاتە ڤەرستم مەطەلەب کر لەبی لەعل
لێ دچاها ذەقەنێ بێ‌سەروپا چومە هەلەك

مانای وشە:

هەوا: ئەوین؛ **هەوا:** با؛ **هەوا:** بەرزایی، حەوا؛ **سڤك:** سوك؛ **ببیٖم:** بیژم؛ **چەلەك:** چەلەنگو شوخ؛ **چەلەك:** خوارایی سەری دارگۆچان؛ **ڤەرستم:** رایسکام؛ **ذەقەن:** چەنە؛ **هەلەك:** سەرگەردان، پشوسوار، هیلاك.

پوختەی مانا:

لە ئەوینت وا تاسابوم، دامابوم کە بۆکوێ بچمو چمبەسەردێ. لەپڕ بەندی بسکەکانت ئاڵقەیان‌دا لەگەردنمو وەك بایەکی سوكو بێ‌سەنگ، هەڵیان بڕیم. لە حەوادا، ملم لە پەلەقاژە نا. ئاخ لەو بسکە رەشانەی تۆ! نەك هەرمن، باشیان ـ بەوسوکی‌یە ـ لەناو خۆیاندا گرتوە.

لەپڕێکا خۆم لەگەوی بەندی بسکانت، راپسکاندو بەهەڵەداوان دەچومە تماشای لێوە ئاڵەکەت. خوت‌و خافڵ دەچاڵی چەناگەت کەوتم. وەك مەلێکی بێ‌باڵ‌و پەڕ، بێ دەستوپێ، لەو چاڵەدا سەرگەردانمو بێ‌پشومو بەرەو نەمان شۆڕ دەبمەوە.

«حافظ» دەڵێ:

دڵە نەم‌گوت کە بەپارێزبە لەپرچی یارم   باش تەنانەت لەگەوی بسکی ئەوا گیراوە؟!

۱۵ **بئومیداته هومایێ نه «مەلێ» تۆر قەدا**
وەر تماشای جیهان بویە هەمی‌تورو شەبەك

مانای وشە:

هوما: پیرۆزەی سێبەرپیرۆز؛ **قەدا:** نایەوە؛ **شەبەك:** تۆڕی‌راو.

پوختەی مانا:

نەهەرمەلا بە هومێدی گرتنی سێبەرەکەی تۆ، کە پیرۆزەی سێبەر پیرۆزی بەودمی. داوی ناوە. وەرە سەیرێ هەمو دنیا تەپکەو داوەو هەمو عالەم وێڵن لەشوێن سێبەری تۆ. بۆ هەرکوێ دەچی هەر تەپکەو فاقەو داوموسکە دانراوەو لەرێتا نراوەتەوە.

قصیدەی شێصتویەکەم

«دڵ پەرەنگە»

١ کو ئیشارەت ببیشارەت بدرت نەغمەیی چەنگ
ژروی ئایینەیی دل برتن پەردەیی زەنگ

٢ فەهمی راز ئەر بکری وەرببهی موژدەیی ساز
چەنگ بیٚ پەردە دبیٚژت نەنەی‌و نای بدەنگ

مانای وشە:

بیشارەت: مزگێنی؛ **نەغمە:** ئاواز؛ **زەنگ:** ژەنگ؛ **ببهی:** ببیسی.

پوختەی مانا:

هەر ئەگەر مزگێنیەکی خۆش، لە ئاوازی چەنگەوە چەنگ لە دڵماندا؛ ئاوێنەی دڵ مشتو ماڵەو ژەنگی لەسەر رادەماڵێ. ئەگەر لەوانەی کەشیاوی راز پیٚوتن‌بی‌و لەنهێنیان حاڵی‌ببی؛ وەرە گویٚ لە سازان بگرە، کە چۆن رازان وەدەر دەخەن. چەنگ بەئاشکرا پێت دەڵێ چخەبەرەو بلوێرو شمشاڵیش بەدەنگ بانگت ئەکەن.

٣ وەه کوبیٚ شاهیدو مەحبوب تەعومریٚ خوەبوار
کارەکی رابەبکە وەقتە کوئێوارە درەنگ

٤ بەری مەقصودیٚ ژطوبی نەگرین مەعلومە
مە ژدەستی خوەیی کوتاهو ژپایی خوەیی لەنگ

ماناى وشه:

شاهید: دڵبەر؛ **بوار:** رابوارد؛ **رابه:** هەستە؛ **طوبیٚ:** خێرو خۆشیو بەختەوەری؛ **طوبی:** دارێکە لە بەهەشت. بەهەشتیەکان دەچنە بنی؛ **کوتاه :** کورت، کن؛ **لەنگ:** شەل.

پوختەی مانا:

بەداخەوە تەمەنی خۆت بێیارو دڵبەر گوزەراند. هەستە چارێکی خۆت بکەو کارێك بکە. تەمەن گەیوەتە ئێوارەو هەربینا لەدنیا دەرچوی.. هەتاخێوی ئەمدەستە کورتو قولانەو، ئەم لاقە شەلو گێڕانەی؛ هەر دەبیٚ بەتەمانەبی بەر لەداری بەختەوەری دا بوەریٚو بیچنیەوە.

خەییام» دەڵیٚ:

حەیفم لەدڵیٚ دیٚ کە بەبیٚ سوتمانە   دڵداری تیا نەکردوە هێلانە
هەر رۆژیٚ کە بیٚ دڵبەرو بیٚ دڵداری   بیٚنرخە پروپوچە زیانی ژیانە

٥ دلی یاریٚ مە نەبو نەرم بصەد ئابی گری
ئەثەریٚ دیٚ چبکەت ئاب بصەد قەطرە لسەنگ؟

٦ سینە گەھ تیێت کوبکەربیێت ژدەربیٚ عیشقیٚ
مە جەگەر شوبهەتی باروتەو دل مایە پەرەنگ

ماناى وشه:

ئاب: ئاو؛ **گری:** گریان؛ **ئەثەر:** شوێن؛ **دەرب:** زەبر؛ **پەرەنگ:** پۆلو، سکلٚ.

پوختەی مانا:

زۆر گریامو زۆرم فرمێسك داباراند. بەڵام دڵی ئەویارەیمن، بەئاوی چاو نەرم نابیٚ. بەردی رەقە. ئاو کەنگیٚ کاری لیٚدەکا. دیومە وەستای کەڤرتاشین بەرد دەکوڵن، باروت دەکەنە ناوکوڵیاو. پۆلوێکی لەسەر دادەنێن. بەرد ئەتەقیٚو بەجارێك لەبەریەك دەچیٚ. سینگم جارجار لەبەر زەبری خۆشەویستنی ئەو یارە، بەدەردی بەردەکە دەچیٚ. جەرگم رەشە وەك باروتو وەکو باروت ئاگرگرە. دڵەکەشم بەتەواوی بویتە پۆلو. چۆن سینگی هەژار نەتەقیٚو هەڵنەتەکیٚ؟!

«بابا هەژاری موکوریانی» دەڵیٚ:

بەگریەم پیٚکەنی، خەندەت بەشینە   دەڵیی پاشگریە نۆرەی پیکەنینە!
دڵت گەر صەدپەکی سینگت نەرمبا؟   نەرم بوی ئێستە بوٚماچێك لەسینە

٧ بجرەنگیٚ مەددل خەفبیتن گەوهەری عیشق
عاشقان موحبەتو میهرا زەرییان کفشە ژرەنگ

٨ **کفشه مەجموعو پەریشانی‌یی حالی مە ددل**
ژسەری زولفا پەریشانو ژبسکا تەیە شەنگ

مانای وشە:
کفش: دیار، کەشف؛ **زەری:** سەوزە رەنگ، سپی پێستی ئامالْ زەرد؛ **مەجموع:** تۆپەلْ؛ **پەریشان:** بڵاو.

پوختەی مانا:
گەوهەری بێوێنەی ئەوین، چۆن دەتوانین لەناو دڵماندا وەشێرین. خۆشەویستی زەرد ئەسمەرو سەوزە رەنگان، زەردی دەدەن بەرەنگی دڵدارەکانیانو دڵیان دزی گەوهەری لێ دەردەکەوێ. لەولایشەوە سەری پرچی پەرێشانو تۆپەڵە موی بسکی شەنگت، پەرێشانیو بڵاوی دڵو دەرونمان وتێکە ڵاوی پڕایی دڵدارەکانت، نیشان ئەدەن.

٩ **نەتنێ گەزمە دبارن مە ژقەوسی دوهیلال**
مە ژموژگانی سیەهـ تێنە جەگەر تیرو خەدەنگ

١٠ **میثلی وی قەوسی هیلالی کو دونون رەیحانی**
کی نیشان دانە ژشیرازو کی‌ئانینە ژیەنگ

مانای وشە:
رەیحانی: وەك ریحان؛ **رەیحانی:** شێوە خەتێکی زۆر جوانە؛ **شیرازو یەنگ:** دوشارن بەکەوانی چاك ناسرابون.

پوختەی مانا:
جگە لەوەی کە لەکەوانی دوبرۆی ـ کە وەك مانگی یەکشەوەنە ـ تیرمان بەسەردا دەبارنو، ئەو کەوانە برۆیانەش، لەوانەنین کە لەشیرازو ینگەوە، دەیان هێنن. نەخێر ئەوانە بەتیشکن وەك مانگی یەکشەوە دەچن، کە خەڵك دەس لەبان چاوان بەخۆشی بۆیان دەڕوانن. دەگەڵ تیشكو بەرچاویشدا، وەك دونونی زۆر هونەرین کە بە دەسخەتی رەیحانی نوسرابنو بۆنی ریحانانیش دەدەن؟ لە تیری مژۆڵەکانی، رەشیو تیژیش، بێبەش نەبوین. لەپەستا تیری ئەوانیش دادە رژێنە سەر جگەرمان.

١١ **هەر لەدۆرا حەجەرئەسوەد حەبەشان چەرخو طەواف**
تێنو قوفا عەرەفاتێ بسەمانوبیو زەنگ

١٢ صەف بصەف تورکو موغول دوگوشو هیندی دکەمین
بعەجەب هاتنە جەنگێ حەبەشو رومو فەرەنگ

١٣ میرو کرمانج لهەولان (لهوڵان) قەدەرەك وەستانە
لێبنیقێ بصەفو تیپی عەرەب هاتنە جەنگ

مانای وشە:

حەجەر: بەرد؛ **ئەسوەد:** رەش؛ **چەرخ:** خول؛ **وقوف:** وێستان؛ **عەرەفات:** جێگەیەکە لەمەککە حاجی وچانی لێدەدەن؛ **نوبی:** خەڵکی نوبە کە وڵاتێکە لەنێوان میصرو سوداندا؛ **زەنگ:** خەڵکی زەنگبار، قولەرەشە؛ **موغول:** خەڵکی مغولستان؛ **دوگوش:** شەڕو کێشە؛ **میر:** نەجیمزادە؛ **کرمانج:** لێرە مەبەست ئاپۆرەی کوردە؛ **هەول:** ترس؛ **هوڵ:** گەمەی شەقێن؛ **تیپ:** دەستەسوار.

پوختەی مانا:

هەرگا یارم دێتە دەرێ، یا لە پەنجەرەی کۆشکەوە سەر دەردێنێو تماشای دەشتو دەر دەکاو، ریزی بسكو کەزیەکانی بەسروەی با دەهەژێنو خاڵو میلان لەرومەتو گەردنو لاجانگەکانی دا دەپۆشنو جاروبارە دیاری دەدەن؛ دڵم دەڕوا. دیمەنی سەیرو سەمەرەم دێنە بەرچاو. جارێك دەڵێم: خاڵی سەرڕوی، بەردی رەشی حاجیەکانە. بسکەکانی ـ کە بەرەشی وەك حەبەشیو نوبیو زەنگین ـ لە دەوری، چەرخو خولیانەو دەڵێی حاجین لە تەوافیو لەسەر چیای عەرەفاتی ئەوباڵایە جار دەوێستن پشو دەدەن، جار لەخۆشیان سەما دەکەن. خۆ ئەگەر شنەبای بسکان، تۆزێك بەهێزو گور هەڵکاو کەزیەکانی بلەرێنیو بیان خاتە سەر دەمو چاویو لەسەر هەنیەی بێنو بچن، یەکجاری دڵم دەشێویو کۆنە شەڕی دەوڵەتانم دێتە بەربیرو خەیاڵو خۆم هەر لەبیر دەچێتەوە. لەلام وایە کەزیەکانی لە دولاوە بۆکێشەو شەڕو ئاژاوە، ئامادەنە. لەشکری تورکو مغولان لەلایەكو لەشکری حەبەشیو رۆمو فەرەنگ لەو ئالیەوە بۆیەكدێنو دەبێتە شەڕو پێكدادان. خاڵە رەشە ئیسوتیەکەی ـ کەوەك ئیسوتی هیند ئەچێ لە رەشیو جەرگبریدا ـ لەبۆ سەدا ماتەی داوەو دیاری نادا. لاجانگو بەرچێڵەی سپی ـ کە لەپاکیو روناکیدا وەك بەگزادەو ئاپۆرەی سادەی کوردانن ـ لەو مەیدانە بۆ سەیری گۆی چەناگەیو بسکی سەرلێچەماوەوەی کاشۆ ئاسای راوێستاونو لایان وایە جەنگ بەسەروان‌دا نایە. بەڵام زۆر خەیاڵیان خاوە. پرچەکانی پەرێشانی ـ کە لە بێرەحمیو دڵڕەشی، وەك عارەبە رەشکە وانە ـ هێرش دێننو ئەو مەڵبەندانەش دەستێنن کە بۆمنو چاوی دڵم، جێگەی هومێدو ئاوات بون.

١٤ ژگوهەر غونچە گوشایی دکرت دورجێ عەقیق
بشەکەر خەندە زەنی گەر بگریت شەککەری تەنگ (یان، تونگ)

مانای وشه:

گوهەر: گەوهەر؛ **گوشایی:** بکەیەوە؛ **دورج:** قوتوی جەواهیرات؛ **خەندە:** کەنین؛ **زەنی:** لێدەی؛ **بگریت:** دەگری؛ **تەنگ:** بار؛ **تەنگی شەکر:** بریەتیەلە لێوی دڵبەر؛ **تونگ:** کوپەڵەی دەمتەنگ.

پوختەی مانا:

خونچەی دەمت، بپشکوێو ددانە وەك گەوهەرەکانت ببیندرێن؛ یاقیق لەبەر تەریقی خوّی، دەرگای قوتوەکەی تێیدایە گاڵەدەدا، تا نەیبینن. ئەگەر بەلێوی شەکرینت، زەردە خەندەی شەکربارت بێتە سەرزار؛ باری شەکر بەدیل دەگریو شەکر لەناو تونگەی دەمتەنگ بەزەی بەخوّی دادێتەوەو بوّ حاڵی زاری خوّی دەگریو لە عەیبەتان دەتوێتەوە.

۱۵ وەرە بیپەردە «مەلا» وێ غەزەلێ بینە مەقام
هەردەما بینە سەما دەفبدەفو چەنگ بچەنگ

مانای وشە:

پەردە: لەمپەر، هەوای گوّرانی، ژێ تارو تەنبور؛ **پەردە:** قوّناغ لەتەریقەتدا؛ **غەزەل:** گوّرانی دڵدارانە، بەستەو هوّنراوەی دڵداری؛ **مەقام:** لاوكو گوّرانی؛ **مەقام:** کوّڕو مەجلیس؛ **دەف:** دەفە؛ **دەف:** پەلەکردن؛ **دەف:** تەنشت.

پوختەی مانا:

مەلا! وەرە ئەو غەزەلەت بەراشکاویو بێ وەشارتن، بخە کوّڕی یارانەوە. با بەهەوای گوّرانیەوە بیخوێننەوەو با کوّڕەکەش دەفەو چەنگی تێدا لێدرێ. لێم رونە لەو غەزەلەی توّ، دەفە وەپەلە دەکەوێو لەسەر تەنیشت، دەس بەسەما کردن دەکاو چەنگیش بەدەنگیشو بەچنگ، هەڵدەپەرێو هەڵدەبەزێ.

قصیدەی شێصتو دوهەم

درمانی دەردان

۱ گەر بدیا (گەر نەدیا) ئەو صەنەما سور جەمیل
نازلی ئەرضان نەدەبو جوبرەئیل

مانای وشە:

صەنەم: بت؛ **جەمیل:** جوان؛ **نازل:** داکەوتو؛ **جوبرەئیل:** فرشتەی وەحی.

پوختەی مانا:

روی مەلا دەپێغەمبەرەو بەسیمای جوانی نورانی پێغەمبەریخوا (ص) هەڵدەلێ. کە پێی دەلێ:

ئەگەر فرشتە جوبرائیل، ئەو سیما جوانەی لەعاسمانان‌دا بدیبای کە بۆ دڵان وەک بت جێگەی پەرستنیو ئەو هەمو جوانیو دڵکێشیەت لەلاهەیە، دانەدەکەوتە سەرزەمین. هەر لەعاسمان، لەجوانیت دەبورایەوە. بەڵام چونکە توی نەدیبو زور بە تەمابو بتبینیو دڵو چاوی بەدیدارت رۆشنو شادو گەشبکا. هاتە سەرزەویو لێتگەڕاو دۆزیتیەوەو بە دیدارت بەختەوەربو. (یان، ئەگەر بەگیان نەی دیبای کە خوا چەندی دڵکێشیو جوانی بەشداوی، بۆ دیتنت دانەدەکەوتە سەرعەرزان.

۲ من نەظەرەك حوسنو جەمالا تەکر
ئایینەیەك دی مژنورا جەلیل

۳ لەو ژلەبی لەعلێ تە جامبۆ خەجل
بادەیی ئەنگوری کوجا، سەلسەبیل

مانای وشه:

جەلیل: خاوەن‌شکۆ، یەکێك لە ناوەکانی خوایە؛ **خەجل:** فهێت‌کارو شەرمەزار؛ **ئەنگور:** ترێ، هەنگور؛ **کوجا:** لەکوێ؛ **سەلسەبیل:** ناوی کانیەکی بەهەشتە؛ **م:** من.

پوختەی مانا:

لە دەرفەتێك روانیمە روخساری جوانت. ئاوێنەم دی تیشکی خودای لێوە دیاربو. بۆیە لەتاوی لێوی تۆی ئاڵ، پیاڵەی بادە، لە شەرمان سور هەڵگەراوە. چونکە دەزانێ ئەم لەکوێ کە ئاوی ترێی تێدایەو لێوی یاقیقی تۆ لەکوێ؟ کە لیکاوی لەسەرچاوەی سەلسەبیلە.

٤ دیل‌مە هەزاران تە دبەندێ وەلێ
(لیس لنا عنك مجالُ بدیل)

٥ (ماانا وَحدی بكَ مِنْ مُغرَمٍ. یان، مغرمٍ)
(کم لك قبلی شغفاً مِن قَتیلْ)

مانای وشە:

دیل: یەخسیر؛ **لیس:** نیە؛ **لنا:** بۆمان؛ **عنك:** لەتۆ؛ **مجال:** دەرفەت؛ **بدیل:** بارتەقا؛ **ما:** نە؛ **انا:** من؛ **وحدی:** تەنیا خۆم؛ **بك:** بەتۆ؛ **مِنْ:** لە؛ **مغرەم:** شێتی ئەوین؛ **مغرم:** ئەویندار؛ **شغف:** پەردەی دڵ؛ **شغف:** بەهەڵپە لە دلداری‌دا؛ **قتیل:** کوشتە.

پوختەی مانا:

یارە جوانە تاقانەکەم! دەزانم بەجگە لەمنیش هەزاران دڵداری ترهەن کە ئامادەن بەگیان‌و دڵ، خۆ بەقوربانی تۆبکەن‌و لەسەر ژێردەرانەت بمرن. ئەوانە هەمو دیلی‌تۆن. گیرۆدەی داوی دڵدارین. منیش نەبم، تۆ بە هەزاران دڵدارت، لە دەورەیەو پەکت لەسەر کەس ناکەوێ. بەڵام بۆ ئێمە دەڵێی چی؟ تۆ ئەو گەوهەرە تاقانەی کە وێنەی تۆ، لەم سەرزەویە، تازە نایەتەوە بەرچاو. کێ هەیە وا بەدڵ‌وگیان، خۆمانی دەگرێو بنێین؟ هەر تۆمان هەی.

٦ داروی دەردێ مە تویی جانی من
(هَلْ بِسوىٰ الْوَصْلِ شِفٰاءُ الْعَلیلْ)

٧ صەبرو سکون چونە مەنیف دەجلەدا
لەو ژدو چەشمان مە دزێت ئابی‌نیل

٨ بەس نەمە صەد چەشمە ژچەشمان دزێت
(مَزجُ دَمٍ دَمعُ عُیونی یَسیل)

مانای وشە:

دارو: دەرمان؛ **هەل:** ئاخۆ؛ **بسوێ:** بەغەیرەز؛ **وصل:** پێك‌گەیشتن؛ **شفاء:** خۆش‌بون؛ **عَلیل:** نەخۆش، دەردەدار؛ **سکون:** ئۆقرە؛ **دەجلەو نیل:** دو روباری گەورەن؛ **نیل:** خم، چویت؛ **چەشمە:** کانی، سەرچاوە؛ **مَزجُ:** تێکەڵ؛ **دَمُ:** خوێن؛ **دَمعُ:** ئەسرین؛ **عیون:** چاوان؛ **یسیل:** ڕەوان دەبێ.

پوختەی مانا:

بریندارو دەردەدارم. صەبرو قەرارم نەماوە. هەرچی ئارامو ئۆقرەم بو، لەناو روباری فرمێسکی وەکو دەجلەی بەتەوژمم، بەدەم شەپۆلی ئاودا چو. فرمێسکی رون، لە چاوانم وشکاوی هات. ڕەنگی فرمێسکی ئێستاکەم چویتین کەنیشانەی شینە بۆدڵ، جار سوری تێکەڵ بەخوێن‌و وەك قوڕاوە سوری نیل، دەنوێنن. هەرمن وانیم، بە صەتان چاو وەك سەرچاوە ئەسرینی خوێن، هەڵدەرێژن. سا بەزەییت پێما نابێت. دیتنی تۆ دەرمانی هەمو دەردانەو خۆت دەزانی هەر گەیشتن بەوباڵایە، چابون‌و شابونی تیایە.

٩ پورێ مەنەظەر داتە ژسەر تاقەدەم
(قد رَجعَ الطَّرفُ وَعَقْلی کَلیل)

١٠ میثلی تەما بونە؟ وەیا ما دەبن؟
رۆژ کو تەجەللایە چحاجەت دەلیل؟

مانای وشە:

رَجعَ: گەڕایەوە؛ **طرف:** چاو؛ **کَلیل:** کول‌و بێ‌سۆ؛ **ما:** بۆ؛ **دەلیل:** بەڵگە.

پوختەی مانا:

وا دیارە یار بەزەی بەمەلای هەژاردا هاتۆتەوە. خۆی شان‌داوەو مەلا تێری تێ‌ڕوانیوە کە فەرمویە: زۆرم روانیە ئەوجوانیە. هەر لەسەر هەتا بەری‌پێم، بەچاو پێوا. بەڵام هیچ تێ‌نەگەیشتم. چاوم بەکولی‌و بێ‌سۆیی، بەروناکایی ئەنگوت‌و لە رومەتی هەڵبەزیەوەو دابەزیەوە، بەشەکەتی. دەروانمەچی؟ چۆن پەسنت دەم؟ کەجوانی‌و بەڵگە بۆجوانیت بهێنمەوە. خۆرەتاو کەخۆی نیشاندا، ئیتر بەڵگە بۆ بونی خۆر، هیچ مانای تێدا نامێنێ. بۆچی جوان‌و نازداری وەکو تۆ هەرگیز لەدنیادا هەبوە؟ یان تازە دێتە سەرزەوی؟

«مەولەوی رۆمی» دەڵێ:

بەڵگەیە بۆ بۆنی خۆشی گوڵ، گوڵاو   ڕۆژی ڕۆشن شان‌دەدا تیشکی هەتاو

١١ (قَدْ سَلَبَ الروُحَ عَلیٰ غَفْلَةٍ)
(إذهَجَمَ ٱلْقَلْبَ بِطَرفٍ كَحیلْ)

١٢ گەرچی لبەر ضەربو جەفان فیل‌بوم
بیٚ مەفەر ئەز مات کرم شاهوفیل

مانای وشە:

سەلب: داگیرکردن، زەوت؛ **غەفلەت:** نەخافڵ، لەنکاو؛ **هَجَمَ:** پەلاماری‌دا؛ **کَحیلْ:** بەسورمەڕێژراو؛ **ضەرب:** زەبر؛ **جەفان:** ئازاران؛ **شاە:** بیٚزەلەتو بەدشکڵ؛ **شاە:** داشە گەورەکەی شەترنج؛ **فیل:** کەمزانو بیرسست؛ **فیل:** جانەوەرێکی زەلامە؛ **فیل:** داشێکی گەمەی شەترنجە؛ **مەفەر:** دەرەتان.

پوختەی مانا:

یار بەتیلەی چاوەکانی - کە هەر دەڵێی بەکلە سوبحانی ڕێژراون - لەپڕ دای‌بەسەر دڵمداو لەنەکاو بیٚ هەستو چرپە، گیانی دەست بەسەردا گرتو تاڵانی‌کرد. هەرچەند من خۆم لەبەرانبەر زەبرو ئازار، وەکو فیل بە هێزدەزانی؛ لە کایەو گەمەی دڵداری، گیانم داناو ئەو سەروەرو شای جوانانە، وەهای منی - فیل‌ئاسایی - دەماڵی، کول پەستاوتوە کە هیچ دەرەتان نەماوە لێی دەرچمو بیرو مێشکیشم کارناکا کە تەگبیرێك بۆخۆم بکەم. بۆیە دژومات داماومو لەوگەمەدا مات‌کراوم.

١٣ جان ددرم گوفت بیەك بوسە دە (یان، گفت...)
لی‌ببتن لەعلی شەکەرخا کەفیل

مانای وشە:

گوفت: وتی؛ **گفت:** بەڵێن؛ **بوسە:** ماچ؛ **شەکەرخا:** شەکرکرۆژ؛ **کەفیل:** دەستەبەر.

پوختەی مانا:

یارم فەرموی: خەمیٚ مەخۆ ئەگەر گیانت لەرێگەی دڵداری دەرچیٚ، لێوی ئاڵی شەکربارم، دەستەبەرەو بەڵێن ئەدا، کە لەو دنیا بەماچێك بت‌خوێنێتەوە. دەی‌سا من چۆن ئەو سەودایە بەگیان ناکەم؟

«هەژار» دەڵیٚ:

سەرو ماڵو گیانم دابە ماچێك   وتی پێك‌نایە زۆری من کەمی تۆ

١٤ گەرچی دنیف حەلقەیی شیرانم ئەز
(لَیْسَ عَلَیْنا لِعِدانا سَبیلْ)

١٥ زور «مەلا» فیرقەتیٚ ئەبتەر کرین
(إنَّ مِنَ‌السّاعَةِ یَوْمَ‌الرَّحیلْ)

مانای وشە:

لیسَ عَلَیْنا: بەسەر ئیٚمەدا نیە؛ **عِدا:** دوژمنان؛ **سَبیل:** ڕیٚگە؛ **زور:** زوڵم. زۆر، زویری‌و خەم؛ **زۆر:** گەڵیك؛ **ئەبتەر:** دوابڕاوو بیٚ‌پیت؛ **ساعە:** ڕۆژی قیامەت؛ **یَوْم:** ڕۆژی بەرانبەری شەو؛ **رَحیل:** بارکردن.

پوختەی مانا:

زۆر لەو خـەڵکـە کە دەبینن، زەردو کزو لانەوازم؛ وا دەزانن دوژمنان جــزیایان داوم. نەخیٚر. من لەناو ڕیٚزی دڵداران ـ کە هەمو لەســایەی دڵیان وەك شــیٚری بەهەیبەت وان‌و کەس ناویٚریٚ بەدوژمنی توخنیان کەویٚ ـ ترســم لە دوژمنان نیەو دوژمنان ڕیٚ‌یان ناکەویٚ بگــەنەمن. بەڵام دەستی زۆری دوری لە پەڕوپوٚی کردومەوەو خـوٚشی لەبیر بردومەوەو پیتو پیٚزم لیٚ‌براوە، ڕۆژی جیابونەوە لەیار، پاژیٚکە لە ڕۆژی قیامەت، کە منداڵیش لە عەیبەتانی پیردەبن.

قصیدەی شیێصتو سیێهەم

«بادەی ئەبەدی»

١ شاهیدی قودسی نیشان حوسنە ژرەمزا ئەزەل
دامە بدەستی سوری جامی مەیا لەم یەزەل

٢ مەی کوبچت ساغریٚ هیٚژ ددەست دلبەریٚ
صوندی بخالق دخوٚم روٚژە دبورجا حەمەل

مانای وشە:

قودس: پاکیو پیروٚزی؛ **قودسی نیشـان:** سـەر بەبارەگای بەرزو پیروٚزی خـودایی؛ **لەمیەزەل:** هەرگیز لانەچوە، هەمیشەییو نەمر؛ **ساغر:** پیالە؛ **صوند:** سویٚند؛ **خـالق:** دروس‌کار، داهیٚنەر، مەبەسـتخـوایە؛ **حەمەل:** بەرخ؛ **بورجا حەمەل:** بورجی هەوەلٚ بەهاریٚ، خاکەلیٚوە.

پوختەی مانا:

دلٚبەری من ـ کە لەجوانی ئەزەلیو ئەبەدی خودا، نیشـانەییٚکـی پیروٚزە ـ بەدەسـتی دلٚراکیٚشـی خـوٚی، پیالەیەك بادەی بارەگای دوانە هاتوی خـوای مەزنی، دایە دەسـتم. بادە لەناو پیالەدا، کەهیٚشتا هەر لەدەست یاردا. دەتوانم سویٚند بەخـوا بخـوٚم کە روٚژیٚکـە لەسـەرەتای بەهاردا دیٚتە بەرچاوان. کە ئەو سەردەمانە، روٚژ لە هەمودەمانٚ گەشترە.

٣ دیم دجامیٚ مەدی سورٚ دمەدامیٚ مەدی
لەو مە ژمەیخانەییٚ گرتییە بەر دەر مەزەل

٤ هەر ژکەڤانی بوەش قەبضە زەری گوشە رەش
گەزمە بجوهت تیٚنە دل کەس دمرت بیٚ ئەجەل؟

مانای وشه:

مەدام: هەمیشە؛ **مەدام:** بادە؛ **بوەش:** وەشێنەر؛ **قەبضە:** دەسگرە، جێدەست لە شیرو کەواندا؛ **جوهت:** جوت؛ **ئەجەل:** وەختی دیاری کراوی مەرگ؛ **مەزەل:** مەنزڵ، جێگەی ژیان.

پوختەی مانا:

دەپیاڵەدا وێنەی روخساری یارم دیت. لەو مەیەوە رازی دڵراکێشی خودا، خۆی نیشاندام. بۆیە هەروام لەبەر دەرکی مەیخانەدا، بومبە سیپاڵو کردومەتە ماڵی حاڵی یەکجاری خۆم.

دایمو دەرهەم لەکەوانی تیر پرژێنی دەست وەشێنی بروکانی، کە زەردە وردە موەکانی ناوەراستی وەك دەستگیرەی کەوان زەردەو هەروەك پەرە تیری لەزێروانەو ئەو تیرانە گۆشە رەشنو بەرەشاوی دڵی ئێمە، ئاو دراون. جوتجوت تیرم بۆ دەبارن. هەرجارە لەبرۆ یەکەوەو هەرجارە لەچاوێکەوە. هەمو تیر لەدڵ دەنیشن. کەچی بەو حاڵەش هەر دەبزومو هێزی ناڵینم هەرماوە. بۆ نەمردوم؟ چونکە خودا هێشتا لە رۆزی نەکردومو هیچکەس تاوەختی خۆی نەیە، نامرێ.

«شیخ رەضا» دەڵێ:

دەزانی بۆ لەدوری تۆ نەمردم ئەمن سەگمەرگمو گیانسەختو دڵرەق

٥ **حوسنو سورا صورەتێ کەس ددرت قودرەتێ**
لەو دئەصل دورە ژێ طەعنەیی (لَمّا أفَلْ)

مانای وشه:

صورەت: شکڵو وێنە؛ **قودرەت:** توانایی؛ **ژێ:** لێ؛ **طەعنە:** تەوس، تانە؛ **لَمّا أفَلْ:** وەختێ ئاوابو..

خوا لەقورعاندا دەربارەی ابراهیمەوە فەرمویە: «کە شەوی لێتاریك داهات، ئەستێرەی دیت. گوتی ئەمەیە خودای من. کاتێ ئەستێرە ئاوابو، گوتی: خۆشم لە ئاوابوان نایە. کاتێ کە مانگی دیت هەڵات، گوتی: ئەمەسا خودای من. هەر کەدیتی مانگ ئاوا بو. گوتی ئەگەر خودای خۆم شارەزام نەکات، یەکێ دەبم لە گەلی رێ لێ ونبوان. وەختێ دیتی وا رۆژ هەڵات، گوتی: ئەمە خودای منە، ئەمە لەگشت گەورەترە. وەختێ خورەکەش ئاوابو، گوتی خزمینە بیزانن من بەدورم لەو شتانەی ئێوە بەشەریکی خوای دەزانن.»

پوختەی مانا:

جوانیو دڵکێشی لە یاردا، لە دەسکردی هەمو داهێنەرێکی جیا لەخوا، زۆر بەدورە. ئەو جوانیە نەوەك ئەستێرە یامانگە. نەوەك رۆژە کە ئاوابیو تانەو تەوسی تێ بگیرێ. جوانی یارم کە وێنەیەك لە جوانی خودای مەزنە، پەیدا نەبوە لەهەرە پێشینەوە هەبوەو هەر دەشمێنێو هەڵاتنو ئاوابونیشی بونیە.

٦ زوربەوە تێتن عەرەب تێك چەڤاندن قەصەب
قەنج بچەهڤان مەدی جەنگو جیدالا جەمەل

مانای وشە:

زوربە: بەتەوژم؛ **زوربە:** بەشی هەرەزۆر؛ **عەرەب:** لە زاراوەی بوێژە کوردەکاندا، بەمژۆ لی جوانان دەڵێن؛ **چەڤاندن:** تێکیان ڕاکرد؛ **چەڤاندن:** چەماندیانەوە؛ **قەصەب:** قامیش؛ **قەصەب:** ڕمبی بەقەف؛ **جەمەل:** وشتری نێر؛ (شەری جەمەل بەناوبانگە. دوای کوژرانی عوثمانی خەلیفـەی سێهەم؛ تاوان خـرایە سـەر عەلی، عایشەی ژنی پێغەمبەر، دەگەڵ طەلحەو زوبەیردا ـ کە هەردوکیان ئەصحابە بون ـ بۆ خوێنەخوێیی لە عوثمان، لە شکریان هێنا سەرعەلی. لەبەیانی ڕۆژی دەی مانگی جیمادی دوهەمی سـاڵی سـیوشـەشـی کۆچی؛ لە نزیك بەصرا دو لەشکر پێك هەڵپرژان‌و تێك‌چـرژان. عایشـە لە کەژاوەدا ـ کە لەسـەر پشـتی وشتربو ـ سەر کردەیی شەڕی دەکرد. طەلحە لەمەیدانا کوژرا. زوبێر بەپەندی عەلی کرد. لە شەڕەکە خۆی کێشاوە، لە مەیدان دەرکەوت‌و کوژرا. تابەرە بەری ئێوارە، بڵێسەی شـەڕ هەر گەرمبو. یەك لە چـەکدارانی عەلی، بەناوی «مالکی ئەشتەر» خـۆی گەیاندە بەر کەژاوەکەی عایشـەو پەلی وشـترەکەی پەیکـرد. کەژاوەکە بەلادا هات. عەلی عایشـەی بەدیل‌گرت. زۆر بەحـورمەت ناردیە بەصـراو بەمحمدی برای‌دا. ـ مُحمّد کوڕ ئەبوبەکر ـ بەرێی کردەوە مەدینە. لەو شەرە عەلی سـەرکەوت‌و دەسـتی بەسـەر عیراق داگرت. شەر بەناوی وشترەکەی عایشەوە ناوی دەرچو.)

پوختەی مانا:

وەختێ دەمدی یاری نازدار، بەچـاوی بەڵەك دەیروانی‌و بژانگـی درێژو کورتی، وەك ڕمبو تیری ڕەش دەچون؛ کە پیلوی‌پێك دادەهاتن؛ وام سەرشێواو کەوتمە دەریای مەترسی‌و خەیاڵاتەوە، کە شەری جەمەل دەبینمو هەروا چەکداری عارەبن بەتەوژم پەلاماری یەکتر دەدەن‌وبە تیرو بەرمب، تێك بەربون.

٧ شیرو ڕمان ڤێك ڕان پەنجەبرن تێکـران
لەو مەدکن ژێکـران قیمەدکن دل دگەل

مانای وشە:

ڤیکران: تێکرا؛ **قیمە:** گۆشتی هەنجناو.

پوختەی مانا:

بەچاوی خـەیاڵ باش دەمدی، کە چـەکدارە عارەبەکان، بەشـیر بەرمب، بە چنگـورك، یەکتر دەکوژن‌و دەدڕن، هەر بۆیەشـە کە ئـەو مژۆڵە ڕەشـانە، لاسـای عەرەب دەکەنەوە. ئێمە گەلی دڵدارانیان، تێکرا وەبەر زەبر داوەو دڵمانیان پێ هەنجناوە.

٨ نازکو قەنجا شەپاڵ دل قەگەرینت محال
لێ ژمەدێ دل ببەت دل بمەدەت موحتەمەل

مانای وشە:

محال: نەشیاو؛ **موحتەمەل:** وێدەچێ، رێگەی تێدەچێ.

پوختەی مانا:

یاری جوان‌و خـونچیلانەو نەرمو ناسـك، تازە کەدڵمان دەسـتێنێ رێی تێ ناچـێ هەرگیز بۆمان وەگەرێنێ. بەڵام رەنگە لەجیاتی ئەو دڵ بردنە، دڵمان داتێ‌و تۆزێك دڵداریمان بدات.

٩ نەی‌شەکەرو دیم دورێ دامە بدەستی سورێ
جام‌و قەدەح شوبهی ئاڤ لەو مەرەوان تێن غەزەل

١٠ گەرچی دچەهڤێن (انا) عالەم «مەلا» کر فەنا
(دونَ فَنا بابِکُمْ اِنَّهُ عَبْدُ اَقَلّ)

مانای وشە:

انا: من؛ **عالەم:** هەمو ئافەریدەی خوا؛ **مەلا:** پڕ؛ **فەنا:** لەبەین‌چو، نەبو؛ **فەنا:** بەر دەرگای حـەوش؛ **باب:** دەرگا؛ **اِنَّهُ:** ئەو؛ **اَقَلّ:** کەمترین.

پوختەی مانا:

ئـەو بەژن قـامیشە شـەکرەی لارومەت وەك مرواری‌یە، بادەیەکی پڕلە رازو دڵڕاکێشـــی، دەناو پیاڵەو جام دا دامێ. پیاڵەو جام لەرەنگی ئـاو بون. بۆیە هەڵبەسـتەکانی من، ئـەمرۆ وەك ئـــاوی رەوانن. من بەو مەیە وا سەرخۆش بوم، هەمو دنیا لەبەرچاوم تاوایەوەو هەستم نەدەکرد هەر بش بێت. خۆم وا تێکەڵ بەخودا دیت، بانگاوازم دەکرد «هەرخۆم». بەڵام هەرچەندکە خـۆم لە تۆش‌دا دەبینم، وەکی دیکە من لە بەر دەرگانە کەی تۆدا، سەری نیازم لەسەر خـاکەو خـۆم بەکەمترین و سوکتر بەندەی بارەگات دەزانم.

قصیدەی شێصتو چوارەم

«مەنصورە دڵ»

١ ئیرۆ ژرەمزا دیم دورێ مینئەت کومن مەسرورە دل
دلبەر بفنجانا سورێ مەی دامەوو مەخمورە دل

٢ رەمزەك نهین ئاڤیتە دل میهری ژباطن میهتە دل
شەهزادەیێ سوژ ریهتە دل شەهکاسەیا فەرفورە دل

٣ هۆستایی عیشقێ دل هەڤۆت سەرتا قەدەم هنگی دصۆت
رەمزا (اناالحق) هەر دگۆت باوەر بکن مەنصورە دل

مانای وشە:

مەسرور: شاد؛ **مەخمور:** مەست؛ **میهت:** مژی؛ **ریهت:** رژاندی؛ **فەرفور:** کاسەی چینی، فەخفوری؛ **هەڤۆت:** فێری کرد؛ **هەڤۆتن:** فێرکردن، تەعلیم؛ **هنگی:** ئەوسا؛ **انا الحَقْ:** منخوام؛ **مەنصور:** سەرکەوتو؛ **مەنصور:** حوسێن کوری مەنصور کە بە مەنصوری هەللاج بەناوبانگە. خواناسێكبو جەزمە دەیگرتو لەوەختی حالێهاتندا، هاواری دەکرد: «منخودام». لەسەر ئەوتاوانە ساڵی ٣٠٩ ی کۆچی بەرامبەربە ٩٢٢ ی میلادی گرتیان، جەزرەبەیانداو کوشتیان.

پوختەی مانا:

سوپاس بۆخوا، من ئەمرۆ زۆر دڵم شادە. دڵبەریمن کە شاو شازادەی جوانانەو روخساری وەك مرواریە. لەبادەی دڵرفێنی خۆی، فینجانێکی بۆتێکردم. بادە هەر گەیشتە دڵم، لەرازی نهێنیو گرینگ، ئاگادار بوم. دڵ لەدەرون ئەوینی هەمیشەیی مژت. وەك شاکاشی گەورەی لێهات کە پڕبێ لەمەی ئەوینێ. ئەوجار مامۆستای ئەوین هات؛ دڵمی فێری دڵداری کرد. وا لەوساوە دڵ سەرتاپای بۆتە ئاگرو گری بەرزەو (هەر خۆم خودام) دەدرکێنێو بویتە هاودەنگ دەگەڵ

مەنصوری هەللاجدا. باوەربکەن دڵم هیچ تاوانی نیەو لە ئەویندا، سەرکەوتوەو هەرچی بڵێ، پێویستە باوەری پێبکەن.

٤ دل لێبدەت نورا مەیێ وەقتی سەواش‌و هەی هەیێ
فەهم ئەر بکت وەحیا نەیێ ژێدت خەبەر مەئمورە دل

٥ نورا ژقودرەت لێ دونون ژێرا دنالن ئەرغنون
وەر ئایەتا عیشقێ بخون خۆش نوسخەیەك مەسطورە دل

مانای وشە:

سەواش: شەڕو هەرا؛ **هەی‌هەی:** گوڕەگوڕی مەستانە؛ **وەحی:** وڵامی‌خوا؛ **مەئمور:** فەرمانبەر؛ **ئەرغنون:** ئەرگانون، سازێکە یۆنانی پێشو سازیان دەکرد. حەوت لولەی کورت‌و درێژی هڵوڵیان لەیەکتر دەبەست. وەك بلوێر تێیان دەتوراند. مەزامیریشیان پێ دەگوت. سرودی داود پێغەمبەر کە ناو نراون مەزامیر، وا دیارە حەزرەتی داود لەلێدانی ئەوسازەدا زۆر سازبوە. سازێ تریش بەناوی ئەرغنون هەیە کە وەك دەفەی جوڵا دەچێ‌و زۆر هەودای تێلی تێدایە. لەزاراوەی شاعیراندا، هەمو سازو ئامرازێکی موسیقایە؛ **نوسخە:** نوسراوە؛ **مەسطور:** خەتدراو.

پوختەی مانا:

دڵ گەر بەر تیشکی مەی کەوێ لە جەنگەی مەستی‌و هەو هەوێ
لەوەحیی بلوێریش بگات فەرمانبەرە خەبەر دەدات

روخساری یار، تیشکی توانایی خودایە. خوا ئەگەر سوێندی بەنون خوارد؛ دونون لەو روخسارە دایە. کە بونە قاشی برۆیان. هەرچی سازو بەئاوازن، بۆ برۆی ئاواتەخوازن‌و لەتەهی دڵیان دەناڵن.

وەرە صوفی ئایەتی ئەوین وەخوێنەو رامەمێنە. تابزانی کە دڵ نوسخەی خەت دراوی ئایەتی تیشکی روی‌یارەو زۆریش خۆش نوسراوەتەوە.

٦ تەفسیری سیررا ئایەتێ عارف دڤێتن گۆه دەتێ
رازا رموزێن قودرەتێ گەر دین بکت مەعذورە دل

٧ دل کەعبەیە مەولایەلێ ناری کەلیم ئیسایە لێ
بانگی (اناالله) دایە لێ هەم کەعبەو و هەم طورە دل

مانای وشە:

تەفسیر: راوە، ماناکردنەوە؛ **گۆهدەتێ:** گوێبداتێ؛ **رموز:** ئیشارەت گەل؛ **دین:** شێت، لیوە؛ **مەعذور:**

عوزر قبولّ؛ **مەولا:** بەردەست؛ **مەولا:** دۆست؛ **مەولا:** گەورەو خاوەن؛ **نار:** ئاگر؛ **کەلیم:** دوێن؛ **کَلیمُ‌الله:** نازناوی موسایە کە خوا دەیدواند؛ **اناالله:** من خودام.

خوا لەقورعانی پیرۆزدا، روبە پێغەمبەر فەرمویە: «ئەدی تۆ چیرۆکی موسـات گەیوەتەلا؟ کە ئـاورێکی چاوپێ‌کەوت‌و بە خێزانەکەی خۆی‌وت: ئاگرێکم بەدی کروە ئەشێ بچم بەڵکو سـەرە بزوتێکتان بۆ بهێنم. یان لەسەر ئەو ئاگرەوە توشـی شـارەزایەك بیم. وەختێ لێی نزیك کەوتەوە. بانگـی لێ کرا: موسـا! من خوداتم سۆلەکانت دابکەنە، تۆ لەناو شیوی پیرۆزدای.»

پوختەی مانا:

ئایەتی خوا پڕە لە رازی نهێنی. خواناسی بەراسـتی دەوێ گوێچکـەی بداتی‌و تێ‌بگـا مانای‌چیە؟ ئیشارەت‌و رازی توانایی خودایی، ئەگەر دڵ، شـێت‌و دین‌بکـا؛ نابێ سـەرکۆنەی دڵ‌بکـرێ. دڵ کابەیەو خودای تێدا. ئاگرەکەی موسای بانگ دەکرد، لەچـاوگەی دڵدا دایسـاو «من‌خـوداتم»ی بەموسا گوت. دڵ هەم کابەیە هەم طورە.

٨ صەد حوّو صەد جوبارەتێ صەد گولشەن‌و گولزارە تێ
چەندان ژعیشقێ نارەتێ صافی نەظەر دی نورە دل (یان عیشقی یارەتێ...)

٩ صوحبەت کوکامیل بو بری جارەك بجایی عەنبەری
قەلبێ بئاڤێ مەجمەرێ خوەش عەنبەرو کافورە دل

مانای وشە:

گولشـەن: گوڵجـار؛ **کامیل:** بێ‌کەمایەسـی؛ **بری:** برۆی؛ **بری:** بەی؛ **بری:** بریا، خـۆزیا؛ **عەنبەر:** بۆن‌خۆشێکە لەورگی جورەماسیەکدا؛ **مەجمەر:** مقەڵی، ئاگردان؛ **کافور:** شیرەی دارێکـە لەژاپون‌و چین‌و ئەندونیزیا دەروێ. بۆنی خۆشەو بۆ سەرێشـەی بەکاردێنن‌و لەشـی مردوی پێ‌دەهەنون تا نەگەنێ. بۆ بۆن خۆشی بەسەر ئاگریشی دادەکەن.

پوختەی مانا:

ئەو دڵەی من، لە پیرۆزی ئەوینەوە، بۆتە بەهەشت. پڕیە لەجۆگەو روبارو تژیە لە گوڵ‌و گوڵجارو ئەوەندەی دڵداری تێداو، ئاوری ئەوین ئـەوەندی تێ هەڵگـراوە، ئـەگەر بەچـاوی رون‌و پاك لێی بنۆڕی؛ ئاگر نیەو تیشکـی خـوایە. خـۆزی هەرگا کۆڕی یاران گەرم دەبێ، جـارێك لەجیاتی عەنبەرێ، دڵم بخەیە سـەر پۆلوان، لە ئـاگردانی مەجلیس‌دا: تابزانی چـۆن لەعەنبەرو کافـوریش بۆن خۆش‌ترە.

١٠ شوّخ‌و شەپالا لەب ژقەند ئەو نازکا وی قەنجو رەند
وی دل ژدل دلداو خوەند ئیرۆ یەقین فەغفورە دل

١١ ئەر دل ژتە مەسرور بتن من ژی «مەلیٚ» دەستور بتن
دی کت جیهان پرٚنور بتن لیٚ دائیما رەنجورە دل

مانای وشە:

قەنج: لەبار؛ **رەند:** جوان‌و پەسند؛ **خوەند:** خویٚندیەوە؛ **فەغفور:** قەراڵی مەملەکەتی چین؛ **دەستور:** ئیجازە؛ **دی‌کت:** کارێکی وادەکا؛ **رەنجور:** نەخۆش‌و دەردەدار.

پوختەی مانا:

یارە شوٚخ‌و خونچیلانەو لیٚو قەندەکەم، ئەو ناسکە جوان‌و ریٚك‌و دڵ‌پەسندە، ئەمرٚۆ بەراستی‌و هەر بەدڵ، دڵی هەژارمی خوێندەوەو لاواندەوە. دڵی من ئیٚستا دەتوانیٚ بە قەراڵی چینیش بڵیٚ: کاورای هەتیمچە چکارەی؟ من هەمیشە دڵم بە دوری‌و بی‌مەیلیت نزارو دەردەدار بوە. بەڵام ئیٚستا کە دڵداریت داوەتەوە ئەو شادیەی هەروا بمیٚنی‌و منی مەلاش ریٚگەی بدەم کە رازی دڵ بدرکیٚنیٚ؛ لیٚم رونە کاریٚ وا دەکا هەمو دنیا پربیٚ لەنور.

قصیدەی شێستو پێنجەم

«زەکات بەعەبد»

١ شەربەتا لامو بیان ئەز بەحەیاتێ نادم
بادەیا لەعلێ بتاڤا ظولوماتێ نادم

٢ حورو ویلدانو پەری جوملە جەمابن ئیروٚ
مویەکی پیٚ ژخەطێ وی بتو لاتێ نادم

٣ گەر بدەت دەست طەوافا پی ودەستان بگرم
وی مەجالێ بوقوفا عەرەفاتێ نادم

مانای وشە:

شەربەت: شلیِنوٚشین؛ **لاموبیٚ:** لەب، لێو؛ **حەیات:** ژیان؛ **حەیات:** ئاوی ژیان؛ **ظولومات:** تاریکستان؛ (سەرچاوەی ئاوی حەیاتێ لەناو تاریکستان دایە)؛ **جوملە:** بەکوٚمەڵ؛ **طەواف:** لەدەورە گەڕان.

پوختەی مانا:

تەڕایی وشەی ئەو لێوانەت، نادەم بەئاوی حەیاتێ. چوٚن بادەی ئاڵی خودایی بە ئاوی تاریکستانێ دەگوٚرمەوە؟!

هوٚریو لاوانی بەهەشتو فرشتەو پەری، کوٚوەبنو بێنەسەودا؛ من هەمویان بەتێکڕایی بە تاڵێك موی سەرو پوٚری ئەو بتو لاتەی خوٚم ناکڕم. ئەگەر خودا بەختم بداو دەدەوری یارم بگەڕێمو لەجیاتی بەردی ڕەش ماچ کەم، ڕێگەم هەبێ بکەومە سەرپاو پلیو دەستەکانی رابموسم؛ پێم لە ڕاوەستانی حاجیان، لە عەرەفاتێ باشترەو بەخێرترە.

٤ ئەزویار گەر شەڤەکێ هەردو هەمئاغوش ببین
لَیلَةُالقَدره مە ئەوشەڤ بیەراتێ نادم

٥ جانی شیرین کو ژیاررا بخودان ئەز دکرم
نە بیاریٚ خوە دوەقتیٚ سەکەراتیٚ نادم

مانای وشە:

ئاغوش: هەمێز، باوەش، هەمیێز؛ **لَیْلَةُالْقَدر:** شەوە پیرۆزەکەی رەمەزان؛ **بەرات:** شەوی پازدەی شابان کە رسق‌و رۆزی تێدا بەش دەکریٚ؛ **خودان:** صاحیب، خاوەن؛ **سەکەرات:** وەقتی گیانەڵاو.

پوختەی مانا:

گەر منویار، شەوەکی یەکدی دەباوەش بگرین، شەوی قەدری منە، هەرگیز بە بەراتی نادەم. یار ئەگەر گیانی منی جاریٚ بەخاوەن کربا؛ لە سەرەمەرگ‌و دەمی گیان لەبەدەن دەرچونا، جگە لەو یارە، گیانم بەکەسی تر نادەم.

٦ شەربەتا زەهری هەلاهیل کو حەبیبیٚ مە بدەست
بگولاب‌و شەکەرو قەندو نەباتیٚ نادم

٧ نەبقانون کوئیشارەت بشیفاییٚ بکرت
ئەز هیلاکیٚ خوە دعیشقیٚ بنەجاتیٚ نادم

٨ طەلبەکر وەصلیٚ ژدلبەر مە بعنوانی زەکات
گوٚ تو عەبدی‌و بعەبدیٚ خوە زەکاتیٚ نادم

مانای وشە:

قانون: رێوشوێن؛ **ئیشارەت:** دەس‌نیشان کردن؛ **شیفا:** خوٚش بونەوە؛ **نەجات:** رزگاری؛ **شیاوی باسە:** **قانون، شیفا، ئیشارات، نەجات**، ناوی چوار لە کتێبەکانی ئەبوعەلی ابن‌سینای بەناوبانگن (٣٧٠ تا ٤٢٨ ی کوٚچی)؛ **عینوان:** ناوونیشان؛ **عینوان:** مەبەست.

پوختەی مانا:

جامی ژەهراوی هەلاهیل بیٚ کە یار بمداتیٚ؛ بە گوڵاوو شەکەرو قەندو نەباتی نادەم. گوێم لە رێو شوێنی حەکیمان نیە چاکم کەنەوە. لە ئەویندا بمرم، چیمە بەسەر رزگاری.

وتم: هوٚ جوانیٚ! بەشم‌کوا لە زەکاتی جوانیت؟ وتی: توٚعەبدی. زەکاتی مە بە کوٚیلان ناشیٚ.

٩ وی بپەیکی بکرین مات رەقیبی دیسا
بروخ‌و فیل‌و فەرەس ئەز شەهوماتیٚ نادم

١٠ دسەمایا سەحەرێ دەست بکەس دی ئیروٚ
غەیری شیرین قەدو مەوزون حەرکاتێ نادم

١١ هاتە دەستێ مە درەقصێو دگوٚ بل ژمەلێ
دەست بکەس دی دسەمایا کو مەلاتێ نادم

مانای وشە:

پەیك: پیادەی شەترنج؛ رەقیب: چاو نەزێر، هاوبازی؛ روخ: قەڵا. کە داشێکی گەمەی شەترنجە؛ فەرەس: ئەسپ؛ فیلو فەرەس: دو داشن لە شەترنجدا؛ شامات: واتا، شای شەترنج لە کار کەوتو مرد. یان، ماتەی‌دا؛ مەوزون: رێكو پێك؛ حەرەکات: بزاو؛ بل: جگە؛ کومەلاتێ: کە مەلای تێدابێ؛ شامات: شامەگەل؛ شامە: خاڵی سەرڕو.

پوختەی مانا:

چاوچنوٚکی پیس‌و شوٚفارو زمان‌شڕ؛ کە لەبازاری دڵداری بویتە سەربارو چەل‌ومل؛ ئەوا دیسان توشی ماتی کردم. پیادەی پیٚیەو دەیەوێ بارگین‌و فیل‌و قەڵاکەشم لەناو بەرێو پاشان شاماتم پیٚبڵێ. من هەرگیز نابێ بدوٚڕێمو قەت ڕێگەی شاماتی نادەم. وا ئاکەم لە سەیری خاڵان دەگەڵما بیێتە هاوبەش. بڕیارە ئەمڕوٚ بەیانی، کوڕی سەما دامەزرێنن. من دەستی خوٚم باهەرکێ‌بێ بەجگە لەو بەژن باریکەو لارو لەنجە ڕێكو پێکەو خوێن شیرینە، بەکەس نادەم. ئوٚخەی شوکور ئەوا لەگەڕێ هەڵپەرکێ، یاری شوٚخم دەستی گرتمو بەدەم فەرموی: لەهەرکوڕی داوەتێکدا مەلای لێ بێ، من جگەلەو دەستی هیچ کەسی تر ناگرم.

هەر لەبارەی شەترەنجەوە «حەریق» دەڵێ:

هەمو عالەم دەزانێ من کە سەودای زولفی تاتاتم
لەخانەی کوڵمدا کولم بەفەرزی شای روخت ماتم

«کوردی» دەڵێ:

تۆ بەو دوروخی خوٚتەوە وەك شاهی‌و فەرزە   دایم کە لەپێش ئەسپەکەتا وەك نەفەرت بم

«هەژار» دەڵێ:

کش‌وماتە جیهان لەژوانی لەنوێ   گەلاوێژ بوٚمە دەڕوانێ لەسەر سوێ
چریکەی بولبولێك دێ وا دەزانم   چیەی ماچی منوتوٚی هاتە بەرگوێ

قصیدەی شێصتو شەشەم

«فینجانو جام»

١ عیدەوو داعالەمیٚ بانگی صەفاییٚ خاصو عام
ماهی نەو ئەبرو نوماندن چو ژبەر عەورو غەمام

٢ خوەش بدوٚر جامیٚ ئیشارەتکر هیلالیٚ ساقیان
ماهتابێن زوهرە سیما چاردەسالی تەمام

٣ نامەطەیکر روزەئی عیدیٚ قەکر فەصلا مەییٚ
لیٚ بزەمزەم تێن بئاوازی نەییٚ فینجانو جام

مانای وشە:

عەور: هەور؛ **غەمام:** هەور؛ **ساقی:** مەیگێڕ؛ **ماهتاب:** مانگەشەو، تریفە؛ **طەی:** پێچانەوە؛ **روزە:** رۆژو؛ **فەصل:** کژ، هەرەت؛ **زەمزەم:** زەمزەمە، ویرەویر.

پوختەی مانا:

ئەوا جێژنەو هەمو عالەم گەورەو کچکە، گش لەگشتیان بەدڵخۆشی مژدە دەدەن، کەوا ئەمرۆ مانگی لەنویٚ ـ وەك بروٚییار ـ خۆی نیشانداو پەڵەهەوری لەبەر رەوین.

بۆ مەیگێرانیش بروٚی یار ـ کە لەمانگی یەکشەوە گەلێك جوانترە ـ هاتە بەرچاو. بە گۆشەیەکی نازاوی تێی گەیاندن کەدیسان با دەبگێڕن. جا ئەگەر مانگی عاسمانیٚ، زەردو لاوازو باریکەو هیچ روناکاییشی‌نیە؛ مانگی مەیخۆرو مەیگێڕان، لە روخسارێکەوە دیارە کە لەباتی چاردە شەوی مانگیٚ، ئەو چاردە ساڵی تەواوە رۆژ لەرۆژیٚ جوانتر دەبیٚو ئاوابونو کەمکردنیشی بۆنیە. دیمەنی ـ بەتیشكو رونی ـ وەك زوهرەیە. بەڵام پتر لەمانگی شەوانی چاردە، تریفەی داوەتە دنیا. نامەی رۆژو پێچرایەوەو فریٚدرا. هەرەتی مەی وەخواردنە؛ لەم رۆژەدا، فینجانو پیاڵەی

مەیگێڕان، بەدەنگ‌و صەدای بلوێران، هەر خرینگەو زرینگەو ویرەویریانە.

«خەییام» دەڵێ:

ئۆخەی کەنـەمـا بـاوی خەیاڵی خاڵی	مەیگێڕی دەبینمەوە بەبادەی ئاڵی
گێرەی رەمەزان بەربو ئەوا جێژن هات	دەم‌بێنی لەدەم گاوو کەران داماڵی

٤ شاهیدێن گول‌رەنگ ساقی بەلکە نەسرینن بەشەر
ئی دلەبسێ ئەرغەوانی نێرگزێن عەرعەر خەرام

٥ یارەب ئەو روحن موجەسسەم یان میثالی روحن‌ئەو
لەو بسیرێ جامان دبەخشن نازکێن شیرین کەلام

٦ ئەو چەالی گەوهەرن هاتن لیباسی جیسمو جان
عیشوەیێن وان شوبهی ئیکسیرێ دقەلبانن مەقام

٧ وەك «مەلێ» گاڤەك تنێ غائب ژدیداری نەبم
وەربیم وێ ساعەتێ لێ‌بن ژمندا صەد سەلام

مانای وشە:

بەشەر: بەشەرە، پێست؛ لەبس: بەرگوشمەك؛ موجەسسەم: هاتوەتە ناو لەش، بەچاو دەبینرێ؛ میثال: پەیکەر، کوتەڵ؛ گەوهەر: رەگەز؛ گەوهەر: جەواهێر؛ کەلام: گفتو لفت؛ ئیکسـیر: تۆزێکـە بەسـەر مسی‌داکەی دەیکاتە زێڕ؛ قەلب: دڵ؛ قەلب: چروك؛ مەقام: جێگە؛ گاڤەك: تاوێك؛ گاڤەك: هەنگاوێك؛ وەر: وەئەگەر؛ وەك: دمغیلە، هۆشتبێ.

پوختەی مانا:

ئەی خوایە! ئەو مەیگێڕانە، بەو هەمو شوش‌و ناسکیە، گیانن ئێمە دەیان بینین؛ یان پەیکەرن بۆ نازکی گیان، نیشاندان؟ چۆن گەوهەرێکن ئەوانە؟ دەبێ لەچـی دروسـت بوبن‌و چـۆنە هاتونە ناو لەشی بنیادەمەو؟ زمان خۆشن، بەنازو ناسـك ئـەندامن، ئـەگەر پیاڵەت دەدەنەدەسـت؛ وادەزانی بەنهێنێ ئەوپیاڵە هات. چونکە هێند رون‌و ناسکن نایان‌بینی. نازو قەمزەی ئـەوان دەیکـەن، دڵی قـەڵبیش وەکو ئیکسـیر دەکا بەزێڕ. دڵمان بویتە مزڵیان‌و لەناو دڵماندا دەرناچـن. مەلا هۆشـت لەسەر خۆبێ! نەچی جارێك بۆ تاوێکیش هەنگاوێکیش لەیارت دور بکـەویەوە. ئـەگەر هەرتاوێك دورکەوتی، سەلامان بنێرەو بڵێ: من ئیتر لەدنیا دەرچوم.

شیاوی باسە، بەعەرەبی لەباتی بڵێن فـاتیحای بۆ فـلانەکەس بخـوێنن؛ دەڵێن: سـەلامی لەسەربێ.

قصیدەی شێصتو حەوتەم

«جەذبەیا عیشقێ»

١ دانەیێن عەنبەر لنەسرینان رەشاندن خال خام
سوسنێن نازك لسەرخالان چەڤاندن دالی دام

٢ جەبهەتو دیمێ لقودرەت لێ نڤیسی حەرف و حەرف
کاکولان تاتا لسەر حەرفان کشاندی لامو لام (یان، لامُلام)

٣ لیلةالقدرو بەراتن زولفو جەبهەت صوبحیعید
دیم وەکو فەصلا بەهارێ لێقیامەت قەددو قام

مانای وشە:

دانە: دەنك؛ **خام:** خاو؛ **چەڤاندن:** لارکرنەوە؛ **حەرف:** کەنار، لێوار؛ **لام:** پیتی (ل)؛ **قام:** بەژن؛ **قام:** هەستا؛ **لاملام:** کەس لومە ناکرێ؛ **قەد:** نوشتانەوە.

پوختەی مانا:

ئەو لارومەتو لاجانگەی ـ کە وەك پەڕیگوڵی نەسرین، ناسكوسپین ـ خاڵی رەشو بەبەرامەی وەك عەنبەری خاوی دانەدانە لێپرژاوە. بسکەکانی کە لە سوێسنە زۆر تورتو زۆر بۆنخۆشترن؛ لەسەر خاڵان لار بونەوە، وێنەی دالن (د)و بونە داو لە راوگەی دڵان. دەستی هونەری بەهێزی خودای مەزن، چەند پیتێکی زۆر پیرۆزی ناو قورعانی وەکو: صادەکانی چاویو نونی بڕوو ئەلفی کەپوو لامی بسكو میمی دەمو نوختەی خاڵان ـ کە دڵان دەبەن بەتاڵان ـ لەسەر هەنیەو روخساری یار، لە ناوەوەو لە کەناران نەخشاندوە. کاکوڵەکان لەسەروی ئەو پیتانەوە، بەزوانی حاڵ پێمان دەڵێن: دڵدار کەشێتو هاریشبن، لۆمە ناکرێن. شەوی رەشی کەزیەکانی وەك شەوی لیلةالقدرو بەرات وانە، کەهەم تیشکی جوانی خوایان دەناودایە؛ هەم هەمو بەرەکەتو

پیتی رۆژی دڵمان لەوانرایە. تەختیٚ سپی‌ناو چەوانی، سپێدەی جەژنی پیرۆزە. روخساری جـوانتر بەهارە، نەخێر. وەك باغی بەهەشـتە، کە هەرگیز پائیزی نیە. ئـەگەر دەڵێن بەهەشـــت لە رۆژی قیامەتا دەبیندرێ، دەلەو باڵایە بڕوانن. کە هەرگا یار هەڵدەوســـتێ، قیامەت دەکاو هەرگا قـــەد دەنوشتێنێتەوە ئێمەی دڵدار، قیامەت بەچاوان دەبینین.

٤ ئەوپەری وەقتێ دسوندوس‌دا ژقوندوس بت خویا
بەندەدێ شاهو گەدابت خوسرەوی شیرین کەلام

٥ هەرکەسی جارەك دیە ئەو زیندەما حەتتا ئەبەد
وی نەدیتی ئەوپەری رو، زیندەگی لێ‌بت حەرام

٦ هەرکەسی جامێ ژدەستی وی بنوشت نوش‌بت
ئی ژوی دەستێ نەنوشی زەهربت ئەو لێ مەدام

مانای وشە:

سوندوس: پارچەی ئاوریشمی بەزێڕ چنراوی زۆر نایاب؛ **قوندوس:** تاریکـایی خـەسـتی شـەوێ؛ **گەدا:** پارسەك؛ **مەدام:** هەمیشە؛ **مەدام:** بادە.

پوختەی مانا:

ئەو پەریە ناسكو نازدارە، دەم‌کوڵو شیرین وتارە ـ کەشای سەرتەختی جوانی‌یە ـ بە بەرگی ئاڵو واڵاوە ـ کە لە قوماشی سوندوسە ـ لەشەوی ئەنگوست لەچاوا، بێتەدەرو خۆی نیشان‌داو تیشکـی روخساری لەدنیا پرشنگ بدا. هەمو شاهانی سەرزەوی، باخوسرەوی شـیرینیش‌بن؛ لەبەر دەرکی ئەو دەکەون‌و لە دامێنی ئـەو دەنەون‌و دەبنە عەبدێکـی سـەرکزی‌و بەگەدایی لەدەرگای شـانازی دەکەن. چونکە هەرکەس هەرجارێك یارم ببینێ، هەرگیز مردن توشی نابێو هەرکەس چاوی بەو دیدارە رۆشن نەبێ، خۆشی‌و ژینی لێ حەرامە.

هەر ئەو بادەی، لەدەستی ئەو ئەخورێتەوە، نۆشـی گیانەو بەگیان خـۆشە، بەدەســـتی ئـــەو ژەهریش هەمیشە لەبادە بەرێزترە. هەرکەسێ لەیارم دورەو دەیەوێ بادەبنۆشێ، یاخـوا بادەی لێ ببێ بە ژەهری مارو سندان‌و قوززە ڵقورتی‌بێ.

٧ وان درەقصێدا کودیم ئاور پەیاپەی دانەمن
بەرق‌و تیرێژان لدلدان جەذبەیا عیشقی رەقام

٨ عومرەکە دوربوم ژجانان کەتمە بەندا فیرقەتێ
ناگەهان پەردە هلانی گۆ: مەلایم اَلسلام (یان، مولایم...)

ماناى وشه:

وان: ئەوان، بۆ ڕێزگرتن بۆ یەکێك ئەوان دەگوترێ؛ **ئـاور:** ئـاگر؛ **ئـاورِ:** بۆ دواوە ڕوانین، بەتیلەی چـاو ڕوانین؛ **پەیاپەی:** بەشوێن یەکا، خۆشخۆش؛ **تیرێژ:** تیشك؛ **جەذبە:** کێش؛ **ڕەقـام:** ڕفێندرام؛ **هلانی:** لای‌برد، لای‌گرت؛ **مولایم:** هێدی‌و لەسەرخۆ؛ **مەلایم:** مەلای من؛ **اَلسلام:** سـڵاوت لێ؛ **اَلسـلام:** هەر نەماوی.

پوختەی مانا:

لەکۆڕی گۆبەندو بەزما، یار دیتمی‌و لەسـەریەك ئـاوڕی وی دەدامو ئـــاوری دەهەناوم بەردا. بروسکەو تیرێژی جوانی، هاتنە دڵ‌و کێشەری ئەوین ڕای‌کێشامو ڕفاندمی‌و من هەرنەمام. دوری لەیار هەرتاوێکیش بێ، عومرێکــە. من عومرێك بو کەوتبومە ناو زیندانی خــەمی دوری یاری دڵبەند. ئەو ڕۆژە لەو گۆوەندەدا، لەپڕ یار لە پەردە دەرهات؛ لەمپەری جودایی پەڕاند، زۆر بەنەرمی پێمی فـەرمو: مەلای منی؟ سـڵاوت‌لێ. هەر بەو تۆزە دواندنەی ئیتر من یەکجــاری مردم. ئەلفاتیحا.

قصیدەی شێستو هەشتەم

«نەترک و بازن»

١ رەمزێن‌تە دجانان نە بەئەندازە درازن
هەریەك بهەزار رەنگ رەوانێ مە دخوازن

٢ وان دەر بەلجانان مەوەکی بەرق‌و بروسکان
تیرێ تە دجانان نەتنێ سینە گودازن

٣ جانا ژجەفایاتەو ظولمێ چخەبەر دین
کوتیر ژجەوراتە ددلدامە بگازن

٤ پەروانەو بولبول بدلن شوعلەیی عیشقێ
لێ‌کوتو نەظەردی بخوە ئەو گولشەنی رازن

مانای وشە:

دراز: درێژ؛ **رازان:** راکشان؛ **درازن:** رادەکشێن، خۆ درێژ دەکەن؛ **رەوان:** گیان؛ **رەوان:** پەلەو خۆش‌رۆ؛ **دەرب:** زەبر؛ **دەرب:** رێگە؛ **سینە گوداز:** سنگ تاوێن؛ **جەور:** زوڵم؛ **جەور:** لەرێ کلابون؛ **جەور:** دەنگی بەقەوی هەورە تریشقە؛ **گاز:** گەزی پێوان‌و گەزی ددان؛ **گازن:** گلەو شکایەت؛ **گولشەنی راز:** باغچەی پڕلەنهێنی؛ **گولشەنی‌راز:** کتێبێکە شیخ محمودی شەبستەری (ساڵی ٧١٧ کۆچی) لە هەزار بەیتا، دای‌ناوەو هەموی هەرباسی عیرفانە.

پوختەی مانا:

ئیشاراتی نهێنی تۆ، لەگیانانداء لەو ئەندازەیە دەرچو، کەهیچ گیانێك دەری بەرێ‌و گیانمان زۆر بەرتەسك‌ترە لەوەی رازی تۆی تێ‌بچێ‌و جێی بێتەوە. کە لە گیاندا پاڵ دەکەوێ. هەریەك لەو رازی واگرینگ بە هەزار رەنگ‌و تەرزەوە خۆ دەنوێنێ‌و دەیەوێ گیانمان بستێنێ‌و بە پەلە بیبا بۆ

خۆیو دەرسی دڵداری ئەوینی پێ ڕەوان‌کاو گیان ئەو ئـەرکەوا گرانەی زۆردژوارە، بۆ هەڵگیرێ. ڕازی ئەوین، وەك تیرێکن لە بروسکەی عاسـمان دەکەن. تەنیا بەوەندە بەس ناکەن. سـینەمان بتاوێننەوە. نیشـانەیان لە گیانمانەو هەر دەپێکـن. یارە گیانە شـیرینەکەم، چـۆن ڕێم دەکەوێ بەگلەیی لەدەست ظوڵمت بناڵێنم. ئەوی منیش ئازار دەدا، هەر ڕوحمو بەزەیی تۆیە و من نایزانم. من لەدەس تیران دەناڵم. تیریش گلە لەبەختی خـۆ دەکەن؛ کە تۆ دورت خسـتونەوەو لە دڵی مندا جێگـات داون. چیرۆکی منو تیری‌تۆ، وەك چیرۆکی بولبولو پەپولە دەچـێ. بە ڕواڵەت گرێ ئەوینێ بلێسەی داوەتە دڵیان بەڵام بێ‌ینە باری ڕاستی؛ ئـەو هەردو دڵسـوتاوانە بونەتە گوڵجـاری ڕازانو لەناو بەهەشتی ئەویندا، دێنو دەچنو دڵیان بویتە گوڵشەنی ڕاز. پڕیە لە باسی خواناسی.

٥ پەیوەستە ژوەصلێ تەدمێنم کوسەراسەر
بشکوژ وطەلیسمو وەرەقو نەترکو بازن

٦ سوببوحیو قودوسیو حورێن دبەهەشتێ
پەیوەستە شەبی قەدری لیقایاتە دخوازن

مانای وشە:

پەیوەستە: هەمیشە، بێ‌نێوان؛ **بشکوژ:** قۆپچە؛ **طـەلیسـم:** پارچێك خشـڵی زێوینە. دوعای لەسـەر هەڵدەکەنن تا لە جنۆکەو دێوو درنج بپارێزرێن؛ **وەرەق:** گەڵا، خشـڵێکە وەك گەڵا دەچـێ؛ **نەترك:** مانگوڵەی لەرزانە؛ **باز:** دەرزیلەی خشڵ بەشکڵی‌باز؛ **بازن:** دەسـتەوانەی لە زێڕو زێو؛ **سـوببوح:** ناوێکـی خوایە؛ **سوببوحی:** بەو فـرشتانە دەڵێن کە هەر دەڵێن سـوببوح، سـوببوح، واتا خـوایە پاکی هەربوتۆیە؛ **قوددوس:** ناوی‌خوایە؛ **قوددوسی:** ئەو فریشتانەن کە هەمیشە دەڵێن قـوددوس، قـوددوس، واتا خـوایە هەر تۆ خاوەنی پیتو پیرۆزیت؛ **لیقا:** توش‌بون.

پوختەی مانا:

یاری نازدار! خۆت لە دڵی من بەئـاگای. جیا لەتۆ، هەمو شـتێك لەبەرچـاوم بێگـانەیە. دەمەوێ ئـەگەر بت‌گەمێ هیچ‌شـت، هیچ ئـافەریدەیەك بەگیان، بێ‌گیان، بەنهێنی نێوان منو تۆ نەزانێ. نامەوێ تەنانەت قۆپچەو خشڵە زێڕو زێوەکانیش، کە تەلیسمو پەلکو خرینگەو مەنگوڵەو دەرزیلەو لەرزانەو بازنو خـرخاڵنو لەسـەر تاپای تۆ هاڵاون؛ پێ بزانن. بەزرینگـە، دەنگ دەدەنو لێم تێك دەدەن. بۆیە هەمیشە لەهاتن بۆ بارەگاو دیداری تۆ، من داماومو بەش‌بڕاوم.

نازانم کێ گوتویە:

مەڵێ بۆ نامە نانوسی، لە نێوانی منو تۆدا   قەڵەم بێگانەیە نابێ لەڕازی ئێمە ئاگابێ

٧ سونبول بسەماتێن‌و گولان پەردە دراندن
بشکفتنە ئال‌ئال‌و هشین بونەتەڕازن

٨ جوبار درەوانن چەمەنان تەرح جوانن
مەستانە برەف رەف لکەناران سی‌و قازن

٩ هەریەك بتەماشاگەهی حوسناتە ژهەرجا
تەشبیهی نیگاران بجەمالاتە دنازن

مانای وشە:

ئال‌ئال: گوڵێکی کوێستانە؛ **هشین:** شین، کەوە؛ **هشین:** سـەوز؛ **تەراز:** رێك‌و لەبارو بەرانبەر؛ **تەڕازن:** مێرگی بەتەڕایی، تەرەزن؛ **تەرح:** بیچم، لق، چڵ.

پوختەی مانا:

ئەی‌دڵە! وەرە بڕوانە؛ بەهارە دنیا خەمڵیوە. سمڵان بەدەم شنەباوە سەمایانە، دەلەرنەوە. گوڵی گوڵاو ـ کە خونچە بون‌و لە شەرمان، دەرنەدەچون ـ لە خۆشیانا، سەرخۆش بون. پەردەیان دڕاند. بڕوانە چلۆن پشکوتون. گوڵی ئال‌ئال، بەهەزار ئاڵ‌و واڵاوە، خۆ دەتوێنن. هەرچـی چیمەن‌و مێرگوڵەن، لە خۆشیانا گەش بونەوەو لەتاسەی دیداری گوڵان، ئـاویان دەچـاوان تزابو. ئێسـتـە لە خـۆشی دیمەنیان، هەمو دەمیان پڕ لەئاوەو لە تریقەی خەندەی جۆگەلان، هێند پێکـەنین، شـین بونەوە. بڕوانە چەند رێك‌و پێکـن، تیپی گوڵان، بە تەکوزی هەڵوێسـتاون. جـۆگەی ئـاوان، بە رەوانی‌و بیچمی چیمەن وابەجوانی، کارێکـی وای‌کرد کەسـی‌و قـاز لەو دیمەنە گەشکـە بن‌و وەك سەرخۆشان، بێنە دەورەی گوڵ‌و ئاوان‌و پۆل پۆل لە دەورەیان گەڕێن. یاری گیانم! دڵی‌دڵم! هەم گیان هەم دڵم، هەم گوڵم. ئەو هەموانە چگـوڵن، چمەلن؛ چقـل. چئـەو سـەوزەی لە چیمەندا پێ‌دەکەنن؛ گشـتیان سـەریان دەرێناوەو بە چـاو، بەدڵ‌دەروانن‌و بەتاسـەوەن تۆببینن. هاتونە سەیری جـوانی تۆ. هەمو گیاندارو بێ‌گیانێك، وەك هەمو جـوان‌و دڵبەران، بەجـوانیت شـانازی دەکەن.

١٠ تیران لمەدەت دوست مەتێ سێنە هەدەف‌کر
نازان لمەکەت یاری، مەزاری‌و نیازن

١١ میحرابی دوئەبرو کو ژبالاتە خویابن
دەر سەجدەگەهی عیشق نیازی مە نەمازن

١٢ گەر حوسن‌و مەحەبەت بسەراپەردەیی جان‌بن
گەه شاهو گەدا، گەه بخوە مەحمودو ئەیازن

١٣ ئەڤ حورو پەریچیهرە بتولاتی جەمالێ
دەر صورەتی تەحقیق «مەلا» عەینی مەجازن.

مانای وشە:

هەدەف: ئامانج؛ **زاری:** گریان‌و شیوەن؛ **نیاز:** پاڕانەوە؛ **نەماز:** نوێژ؛ **نەمازە:** تایبەتی؛ **چیهرە:** روخسار.

پوختەی مانا:

ئەگەر یار تیرمان باوێتێ؛ ئێمە سینەی بۆدادەکەین بەنیشانە. ئەگەر ئەو دەسکا بەنازان؛ ئێمە بەگریان‌و نیازو پاڕانەوە دەیدوێنین.

ئەگەر طاقی بروکانی، لەو باڵایە بێنە بەرچاو؛ سوژدە دەبەین لە جێگای سوژدەی ئەویندا. نوێژەکانمان تایبەتین‌و نوێژو نزای دڵدارانەن. ئەگەر جوانی دەگەڵ ئەوینی راستیدا، بکەونە ناو سەرسەرای گیان‌و تێکەڵاوبن؛ نەشایەتی لەناو دەمێنێ‌و نەروتی، لە بازاری ئەوینێ، سوڵتان‌و گەدا دەبنە یەك‌و مەحمودو هەیاسێك نیە. هەر یەك لەوان هەم مەحمودە هەم هەیاسە. چونکە تازە لە بوتەیەکدا تواونەوەو جیاوازی لەناو نەماوە. ئەو جوانانەی کە وەك حوری‌و روخساریان وەکو پەریانەو، ئەو بتە جوان تاشراوانەی ـ کە خەڵکیان پێ گومرا بوە ـ ئەگەر بەراستی بڕوانین‌و بەوردی لێی وردبینەوە؛ پێدەزانین جوانی بەدەڵن‌و جوانی راست لەپشت پەردەی ئەزەلیەوە تیشکی داونێ.

قصیدەی شێصت‌و نۆیەم

«دەینی بوسە»

١ مەلامە لگەردنا دلبەر ژنوصەد بوسە ماین دەین
مەجالێ دێ بخوازم ژێ دبێ دەینی‌تە (فَوْقَ‌الْعین)

٢ برەمزا قاب قەوسەینێ ژوان بورهان خەبەردارین
(فاتِ‌الْقَوْسَ بٰاریهٰا اَلٰا یارامیَ الْقوسَیْن)

مانای وشە:

مەجال: وەخت؛ **دبێ:** دەبێژی؛ **دەین:** وام، قەرز؛ **فَوْقَ‌الْعَیْن:** باڵای چەم، لەسەر چاو؛ **قاب قەوسەین:** بە ئەندازەی ژێ کەوانێك (باسمان لێکرد)؛ **فات:** دەبێنە؛ **بٰاریها:** تاشەرەکەی؛ **الا:** هۆی؛ **یا:** ئەی؛ **رامی:** هاوێژ؛ **قەوسەین:** دوکەوان.

پوختەی مانا:

یار دەیفەرمو ئەگەر لە ئەویندا مردی؛ ماچێکت پێ قەرزداربم. تۆ لە کۆنە قەرزان گەرێ کە نەگەیون. وا سەرلەنوێ، صەدجار لەبەر پێی‌دا مردوم. دەبێ صەد ماچی گەردنیم لەسەری‌بێ. هەتا دەڵێم کوا قەرزەکەم، دەڵێ قەرزت لەسەر چاوان. ناڵێ لەسایەی گەردنم، دیارە دیسان وای‌نیازە چیم پێ نەگا. هەر لەباسی قابەقەوسەین لەرازی نهێنی برۆی ـ کە ئەندازەی دوکەوانن ـ ئاگادارین. کەوان بدەرە دەست وەستا، ئەی تیر بەدو کەوان هاوێژ.

هەروەك لەکوردی‌دا دەڵێن «نان بۆ نانەوا رەوایەو گۆشت بۆ قەصاب». لەناو عەرەب بۆتە مەسەل «کەوان بدە دەس کەوان تاش». واتا هەریارم دەزانێ دڵان بەتیری مژۆڵان‌و لە کەوانی برۆی کەوانیەکەیەوە، بپەنگێوێ. هەمو تیر هاوێژێکی‌تر، بابچنەوە ماڵی خۆیان.

٣ ژسیررا لامەکان واجب تەنەززول کر دئیمکانێ
(فَأَینَ الْعِلْمُ، أَینَ الْعِینْ، وَأَینَ اللَّأَینِ إِذْلاَأَینْ)

مانای وشە:

لامەکان: بێجێگە؛ **واجب:** پێویست؛ **واجب‌الوجود:** خودا، واتا بێگومان هەر هەیە؛ **ئیمکـان:** شـیاوی، ئیمکان لە زاراوەی فەلسەفەدا، بۆ کردارێك یان شـتێکیوا دەبێژن کە لەسـەر بون‌و نەبونی پەك نەکەوێ. وەك بونی مرۆو شـینایی‌و جـانەوەرو دورەگیانی بێبزوتن. ناوی مومکین لە بە رانبەر وشـەی واجبدا دەگوترێ؛ **أین:** لەکوێ؛ **عَین:** چاو، بەرچاو؛ **إذ:** کە.

پوختەی مانا:

خودای گەورە، لە نهێنی بێجێگەیی دەستی هەڵگـرتو خـۆی لە شـیاوان (لەئیمکـانی)دا، نیشان‌داین. وەك خۆی فـەرموی: «گەنجینێکـی نهێنی بوم، ئـافەریدەم هێنانە گۆڕ تا بمناسـن» ئەگەر لەبەر ئەو رازە گرینگە نەبا؛ چۆنمان دەتوانی بیناسین؟ کوانێ زانست، کوا سۆمای چاو، کوا شتی دیار، تەنانەت کوا لەکوێ هەبو، کە ئەگەر خوا، دنیای دروس نەکردایەو وەختو رۆژو شەوو دەمی دانەنایە؛ وشـەی کوانێ‌و لەکوێش، نەدەزانرا چیە. بۆخـوای گەورە نە دەم‌و کات‌و سـات هەیەو نە جێگەو شوێن.

٤ ژمابەینا دوئەبرویان پەیاپەی بەرقی لامیع تێن
بعەینی گەربیی صافی چنورەك صیرفە ئەو مابەین

مانای وشە:

مابەین؛ نێوان؛ **مابەین:** دەرباری سوڵتان، هۆدەی چاوەنۆڕی بۆ دیتنی سوڵتان؛ **صـیرف:** خـالیص‌و پاکی بێ خەوش.

پوختەی مانا:

لەنێوان هەردو ئەبرۆیان، لە سەریەك هەر بروسکەی پڕتروسکە دیار دەدەن بۆمن. بەچاوی رون‌و بێتانە، کە بیبینی، دەزانی لەو نێوانەیدا نیشانەی کامە نوری‌پاکە دەنوێنێ.

٥ بدەستورا تەدا، وی ژی ژڤیێ ناڤیێ ڤەریکم ئەز
(فَصَّفِ الْعَینَ نُورَالْعَینِ اَلاٰ یاٰ زَینَ کُلِّ‌الزَّینْ)

مانای وشە:

دەستور: ئیجازە؛ **ویژی:** ئەویش؛ **ژڤیێ‌ناڤیێ:** لەونێوانە؛ **ڤەریکم:** بەرێ بکـەم، لەنێوان لابەم؛ **فَصَّـفَ:**

دەسا رون بکەوە؛ **نورَالْعَین:** ئـەی نوری چـاو؛ **ئـەلا:** بریەتیەلە: دەگەلْ تۆمە؛ **یا:** ئـەی؛ **زَیْن:** زینەت‌و جوانی؛ **کُلّ:** هەمو، گش.

پوختەی مانا:

یاری تاقانەی بیْ‌هاوتام! ئەگەر تۆئیجازە بدەی‌و ریْگـە بدریْم بۆ بارەگای نزیکـانت؛ من گەرەکمە ئەو نیْوانەش کە بروْی یاری دنیایین‌و لەوانەوە تیشکی خـۆتت نیشـانداوم؛ لە ناو بچـیْ‌و چـاوم بەخوْت ـ کە سولْتانی سـولْتانانی ـ بە بیْ نیْوان‌و ناوبژی‌و پەردەو لەمپەر رون بیْتەوە. دەزانم ئـەو دیتنەی توْ، چاوی دلْی رونی دەویْ‌و ئـەمشـیْ تانەی لەسـەر نەبیْ. دەسـا بەزەییت پیْمدا بیْت. روناکایی چاوەکانم چاوی دلْم رون کەرەوە؛ با جوانیەکەت بیْ پەردە بیْتە بەر چاوان؛ ئـەی جـوانتر لە هەمو جوانان‌و ئەی مایەی جوانی گش‌جوانیْك لەعالەمدا!

٦ بەهایی عیشوەیەك لەعلان مەیەکسەر (مامَلَكْ) بەخشی
دلو جان ژی لسەردانی‌و ظالم هیْژ دبیژت: دەین

مانای وشە:

بەها: نرخ، بایی؛ **یەکسەر:** بەیەکجارەکی؛ **مامَلَك:** هەرچی شکـی دەبرد، هەرچـی هەمبو؛ **هیْژ:** هیْشـتا، هیْمان.

پوختەی مانا:

لە نرخی نازی لیْوانی، بەجاریْك هەرچی هەمبو دام ،
دل‌و گیانیش کرا پارسەنگی، زالْم هەر دەلْیْ: کوا وام

«نالی» دەلْیْ:

قیمەتی ماچی دوصەد کیسەیی ساغەو نیمە غەیری یەك کیسەیی صەدپارە لە گیرفانم دا

٧ مەلا هەروی ببین هەروی ئەگەر هەروی دناسی‌تو
(هُوَالْمَعْبود. هُوَالْمشهود. بَلْ لاغَیْرَ فِی‌اْلدّارَیْن)

مانای وشە:

هُوَ: ئەو؛ **مَعْبود:** پەرسراو؛ **مَشهود:** دیارو بەرچاو؛ **بَلْ:** بەلْکە؛ **لاغیر:** نەشتی‌تر؛ **فی‌الدّارین:** لە هەردوك مالْاندا، واتا، دنیاو قیامەت.

پوختەی مانا:

مەلا لەکویْی؟ لە بارەی کیْوە توْ دەدویْی! ئـەگەر یاری تاقـانەی سـەروەری یاران، دەناسـی‌و تانە

لەسەر چاوی دڵت نیە؛ هەر لەو بڕوانە هەر لەوی. هەر ئەو شیاوی پەرستنە. هەر ئـەو دیاری بێ پیوارە. تەنانەت ئـەوەش بزانە کە لە هەردوك دنیایاندا، جگـە لەخــۆی؛ هیچ‌کەس نیە کە بۆ پەرستنێ بشێ.

قصیدەی حەفتایەمین

«چیرۆکی جوانیت»

١ من دبەر (قالوابَلیٰ) باطن ڤەویرا بو ئەڤین
هێژ لسەر عەهدا ئەلەستم تابرۆژا ئاخرین

٢ من دڤیٰ لیٰ ئەشکەراکەم جارەکی داغا نهین
(گُفتَمْ اورا ما دُعاگوی ِ توایم أیْ حورعین)
(أعْرضَتَ عَنّی وَقالَتْ مادُعاءُ الْکافِرین)

مانای وشە:

قالوابَلیٰ: باسی‌کرا؛ **ڤەویرا:** دەگەڵ ئەو؛ **عەهد:** پەیمان؛ **عەهدا ئەلەست:** پەیمانی ئەو رۆژەی کە خوا گیانی دروس کردن؛ **گُفتَم:** گوتم؛ **ما:** ئێمە؛ **حورعین:** کیژە چاو رەشەکەی بەهەشت؛ **عین:** چاو گەورە؛ عین: گاکێوی کە زۆر بەچاو جوان ناسراوە؛ **أعْرَضَتْ:** روی وەرگێڕا، نارمزایەتی نیشاندا؛ **عنّی:** لەمن؛ **قالَتْ:** گوتی ئەو مێوینە؛ **ما:** چیە؟؛ **دُعاءُالکافرین:** نزای خوانەناسان. خوا لەقورعان وتووێژی جەحەندەمیان دەگەڵ پاسەوانی تونی ئاورمان بۆباس دەکاو فەرمویەتی: «ئەوانەی لەناو ئاگران بە پاسداری دۆزەق دەڵێن: داوامان بۆ لەخوا بکەن رۆژێك لەسزامان سوك‌کا. پاسدار لەوەراما دەڵێن: راسپاردەتان لە ئێمەوە نەهاتەلا، بە بەڵگەی زۆر ئاشکراوە. دەڵێن بەڵیٰ: دەڵێن بۆخۆو دوعابکەن. دوعای کافران، جیا لەریٰ لیٰ‌ون‌کردن؛ چیتر ناکا.»

پوختەی مانا:

من بەرلەو رۆژەش کە خودا گیانی بۆ لەشان دروست کرد؛ بیومە دڵداری یارم لە دەروندا. هەتا ئێستاش، هەر لەسەر پەیمانم ماوەونەگۆڕاوەو، تا دوارۆژیش هەروا دەبم. هەمو ئاواتم ئەمەیە جارێك داخی ناودڵم ئاشکرا بکەم.

پێم گوت: ئێمە نزاگۆتین، هۆی چاورەشە بەهەشتیەکە! روی لەمن وەرگێڕاو گوتی: دوعای

کافر بەچی دەچیٚ؟!

٣ ئەی شەهی عالیجەناب، پور عاجزو پەرگەندەئەم
ئاه ژدەست جەورا ئەڤینیٚ چبکرم؟ من بەندەئەم

٤ صەبرو طاقەت من نەمان لیٚ بیٚکەس‌و دەرماندەئەم
(گر بخوانی ور برانی بندەام تازندەام)
واجِبٌ لی إمتثالُ الْآمر ماذا تَأمُرین)

مانای وشە:

عالی: بڵند؛ جەناب: لایەن؛ عالیجەناب: وشەی ریٚزگرتنە بوٚگەوران، واتا: پایە بەرز؛ پەرگەندە: پەراگەندە، پەریٚشان وبڵاو؛ دەرماندە: داماو؛ بخوانی: بانگ‌کەی؛ برانی: دەرکەی؛ واجب: پیٚویست؛ لی: بوٚمن؛ إمتِثالْ: بەجیٚهیٚنان؛ ئەمر: فەرمان؛ ماذا: چی؛ تأمُرین: ئەمر ئەفەرموی خانمەکە.

پوختەی مانا:

پادشای پایەبەرزی جوانان! زوٚر وەرەزو پەریٚشانم. ئاخ چی‌بکەم لەدەس ئازاری ئەو دڵداریە. من کوٚیلەی توٚم. ئوٚقرەو ئارامم پیٚنەما. یەکجار بیٚکەس‌و داماوم. گەر دەرم‌کەی یان وەمخوێنی، من هەر کوٚیلەم هەتا زیندوم. پیٚك هیٚنانی فەرمانی‌توٚ، بە ئەرکی پیٚویست دەزانم، چوٚن دەفەرموی تا وابکەم.

٥ صوهتم ئەز پیٚتا ئەڤینیٚ تیٚك بو ئەم گەردو هەبا
(إنّ لی آیاتُ صِدْقٍ کانَ فیٖهٰذا النَّبأ)

٦ حوری‌یا روٚژا لیقائیٚ، نازکا مەخمەرقەبا
(حَبَّذا رَوضاتُ نَجْدٍ زُرْتُها عَهْدَالْصِبا
(رَوْضَةٌ یَجْری عَلیٰ آرْجائِها ماءُمَعینْ)

مانای وشە:

پیٚت: گڕ؛ گەرد: توٚز؛ هەبا: توٚزە وردیلەی دەوری هەتاو؛ إنّ‌لی: تەواو بوٚم هەیە؛ ئـایات: نیشـانگەل؛ صِدْقْ: راست؛ کانَ: بو؛ فی: لەناو؛ هذا: ئەم؛ نَبأ: خەبەر؛ لیقـا: توش‌هاتن؛ مەخمەر: پارچیٚکـە؛ حَبَّذا: چەند خوٚش‌بو، ئای کەباش‌بو؛ روضات: باغچەگەل؛ نەجد: زورك؛ نەجد: تەپوٚڵکەی بیٚگیا؛ نەجد: ناوی ئەو گردەیە کە قەیسـی عامری (مەجنون) لەسـەر ئـەویٚ دوربەدور دەیرٚوانیە رەشـماڵەکانی هوٚبەی لەیلیٚو گوٚرانی پیٚدا هەڵدەگوت؛ زُرْتُها: دیدارم لیٚکرد؛ عَهْد: زەمان‌و چاخ؛ صبا: منداڵی؛ یەجـری: رەوان دەبیٚ؛ عَلیٰ: لەسەر؛ ئەرجائِها: لایەن‌گەل؛ ماء: ئاو؛ مَعینْ: رەوان.

پوختەی مانا:

بەگڕی ئەوینێ سوتاوم؛ تۆزو خۆڵیشم بابردی. درۆ ناکەم شایەتم هەن. هەرچی بو، دڵداری کردی. حۆریەکەی بەهەشتی خودا، نازکۆڵەی کەوا مەخمەرم! بیرێك لە هەژاریم بکە. ئاخر بێ‌تۆ چۆن دەربەرم؟ خۆزگەم بە دەوری منداڵیو چونە نەجدی پڕلەوەڕی. چەند کانیو ئاویشی لێ‌بون. داخم ئەو خۆشیە تێ‌پەڕی.

شیاوی باسە، ئەو بەیتە لە شیعرەکانی قەیسە بۆ لەیلای داناوە. گۆیا دەگەڵ لەیلایەدا بەمنداڵی لەنەجد، بەرخو کاریان دەلەوەڕاند.

٧ من لسەر بەدری مونیر مەکتوب دیە نەقشی سەواد
سەر بەیەك ئانی دونونان خەططی رەیحانی دوصاد

٨ حادری من سەجدەبر لەو غەرقی خونێ بو فوئاد
بَرْ دَرِ باغِ وِصالَشْ هاتِفی آواز داد:
(هٰذِهِ جَنّاتُ عَدنٍ فادخُلواها خالِدِین)

ماناي وشە:

سەواد: رەشایی؛ **حادری:** دەس‌بەجێ، هەرلەجێ؛ **فوئاد:** دڵ؛ **بەردەری:** لەبەر دەرکی؛ **وصال:** پێك گەیشتن؛ **هٰذِهِ:** ئەمانە؛ **جَنّاتْ:** باغات؛ **عَدْن:** ئەو بەهەشتەی خوا دابوی بە بابە دەم؛ **فادخلواها:** بچنە ناویەوە؛ **خالدین:** هەتاهەتایە.

پوختەی مانا:

لەسەر مانگی چاردەشەوەی ترێفەدەر، من نەخشێکی رەشم دیوە. دو نونی خەتی ریحانی ـ کە وەك دو برۆی یارم دەچون ـ گۆشەیان دابوە سەر دوصاد ـ کە بە چاوی یار، دەشبهان ـ دڵم بوبە گۆمی خوێنێ لەو دیمەنەو سەرم خستەسەر سوژدەوە. لەو حانەدا، لە دەرکی باغی یارەکەم ـ کە جێ ژوان بو ـ دەنگێکی بێ‌ڕەنگم دەبیست دەیگوت: ئێرە بەهەشتی ئادەمە بچنە ژورو لێی دەرمەچن.

٩ نائیتن گوتن بقال شەرحو بەیانی حوسنی‌تو
دی بحالو سێربناسن دل فەسانێ حوسنی تو

١٠ خوەش «مەلا» ئامانجی تیران‌کر کەمانی حوسنی‌تو
قِصّەی عِشْقِ جَلالو داستانِ حُسنِ تو
تِلْكَ أنْباءُ يَقولُ ألنّاسُ مِنّا بَعْدحين

مانای وشه:

فەسانە: ئەفسانە، چیرۆکی کۆن؛ **داستان:** سەرگوروشتە؛ **تِلْكَ:** ئەمانە؛ **انباء:** دەنگو باس‌گەل؛ **یقـول:** دەڵێ؛ **ناس:** مەردم؛ **مِنّا:** لەئێمە؛ **بعد:** دوای؛ **حین:** ماوەیەك لە رۆژگار.

پوختەی مانا:

هەر بەگفتی سەرزارەکی باسی جوانی تۆناکرێ. دەبێ ئەهلی دڵ بزانن چیرۆکی جوانی تۆ چـۆنە. ئەم جـوانیەی چـەندبە باشـیـمەلای وەبەر تیران داوە. چیرۆکی دڵداری «جـەلال» لەگەڵ باسیجوانی تۆدا، دەبن بەباسو خەبەرێك کە مەردم لە دوارۆژێکا، بۆ یەکتری دەگێڕنەوە.

شیاوی باسە، وەختە بڵێم بێگومانم ئـەو شـیعرانە هی بوێژێکـی ناو «جـەلال» بوە. مەلا تەضمینی کردوە. بەڵام داخـەکەم نەمزانی ئـەو مەلا جـەلالە کێبو. جـەلال‌الدین رۆمی نەبوە. جەلال‌الدین دەوانیەکی شاعیر هەبو؛ لە چەرخی نۆ تا سەرەتای چـەرخـی دەهەم (٨٣٠ تا ٩٠٨) ژیاوە. نازناویشی فانیبوە. سەیرئـەوەیە: لە هەمو ئـەو نوسـخانەدا، کەمن دیومن؛ هەوەڵ لەتی دوامین بەیتی قصیدەکە، زیاد لەهەموان، تەواو کوردانە نوسـراوە. نوســیویانە عشــقا جـلالو داستانا. بۆ ئەوەی سێ لەتەی مەلاش وەك ئەوبچێ. پاشڵەکانیان دەگەڵ ئەو هێناوەتەوە. بەیانا، فەسانا، کەمانا، ئـەمانە هەر ویسـتویانە قصـیدەکە خـڕوپڕ هەر هی مەلابێ بەڵام پیاو کە مرخو چێژەی شیعری مەلای باش چێژتبێ؛ دەزانێ شیعری ئەو نیە (هەژار)

قصیدەی حەفتاو یەکەم

«کەمان کشاندن»

١ صەنەمێ ژقەوسی ئەبرو دوهیلالی نەو نوماندن
دوکەمان لبورجی میزان بغەضەب لمن کشاندن

٢ نە دونون بخەط موقابیل بیەدیع خەط نقیسی
دوهیلالی دەستی قودرەت، بقیرانی یەك نیشاندن

ماناى وشە:

صەنەم: بت؛ **میزان:** بورجێکـە لەعاســمان، تەرازو؛ **میزان:** بەرانبەر؛ **غەضــەب:** تورەیی؛ **موقــابیل:** بەرانبەر، روبەیەك؛ **بەدیع:** تازەی کەس نەدیتو؛ **نیشاندن، نیشاندەن:** دانان.

پوختەی مانا:

ئەویارە جوان‌و دڵگرە ـ کە هەمو جوانێکی دیکە، دەیپەرستن‌و بوتە بتی دڵدارانی ـ بروکانی هاتە بەرچاو، هەرنە برو، وەك دومانگی یەکشــەوەبون، لەعاســمانێك‌دا دیار بدەن. ئـەو دومانگـە لەنوێیانە ـ کە زۆر لەبارو میزان‌بون ـ لە مزڵگـەی ئـەوباڵایە، وەك دو کەوانی میرغەضــەبی ئەویندارکوژ، لەمن کێشران (تەرازو کێشانی هەیە). دەستی قـودرەتی خـودایە کە ئـەو دومانگـە یەکشەوەی لە عاسمانی صافی توێڵی بەرانبەر بەیەك داناوەو نیشانی مەردمی‌داوە. دیارە موجـزات قەوماوە. لەبەر چاوی هونەرمەندانی خەت پەسـند، جـوتێك نون بون. لەسـەر تەتەڵەی نورین‌دا، دەستی بەهێزی ئەزەلی خەتی دابون. نون دەچاوی ئەوان‌دا با، لەودو نونانە دانەبون.

٣ چیەراتی حوسنە یارەب بنیشانی پادشاهی
بطەرەف دوطورڕە طوغراوە بەماوەری رەشاندن

ماناى وشه:

بەرات: خەڵاتنامەى گەورە گەوران، جەژنى رۆژى بەش‌كردنیْ؛ **طـەرەف:** لا؛ **طـوررە:** پەرچـوكەى بڵاو لەسەر تویڵْ، كەنارە، مێزەربەند، ریشوى بانەدراوى بڵاو؛ **طوغرا:** فەرمان، مۆرى قیچـەڵ‌فیچـى سـوڵتان؛ **ماوەر:** گوڵاو.

پوختەى مانا:

ئەى خودایە! ئەو روخسارەى داوتەبەیار؛ چۆن خەڵاتو بەراتێكە بۆ دڵتەڕان‌و دڵداران لەدنیادا. كە بۆت ناردون. ئەگەر بەراتى پادشایان، هەر تەنیا مۆرێكـى پێوە. ئـەوبەراتە كە نیشـانەى پاداش‌و بەخشش‌ــى زۆرتەو لەجیاتى جێژنى بەراتە؛ لەهەردولاوە مۆرى تۆى كە دوكەزى بەلادا كراوى بەگرىْ‌و ئاڵقەو طـوغرا ئـــاسان. پێوە دیارەو دەوریان لەپەرچـــوكەى هەنیەى ـ كە لە قـــاقەزى مەرجانیش سپیترو ناسك‌ترە ـ داوە بەجـوانى‌و لەبارى‌و، بۆن‌و بەرامەشـیان هێندە خـۆشن دەڵێى گوڵاو دەپرژێنن؛ نەك گوڵاویان لیْ پرژاوە.

٤ ئەلیف‌و دولام‌و هیْ‌دین مەدئایەتا جەمالیْ
ژجەگەر مەكر تەسەللى‌و ژسینە دەست فەشاندن

ماناى وشە:

تەسەللى: سەبورى؛ **دەست فەشاندن:** دەست هەڵتەكان، دەست بەردان.

پوختەى مانا:

روى یارى من، لەقورعانى جوانى خوادا، ئایەتێكـــەو نیشـــانەى جـــوانى خـــودایە. لێم دەڕوانى كەپۆكەى وەكو ئەلفێكى راسـتـو شـوش‌و، كونە كەپۆى وەك هیْ یەكى دوچـاویلكەى دەسـتى گەورەترین خەت‌خۆش. دولابسكە سەرهەڵگـەڕاوەكانیشـى بەدوپیتى لام «ل» دەبیندران. ناوى «الله»م خوێندەوەو لە عەیبەتان وازم لەژیانى خۆم هێنا. سـەبوریم‌هات كە جگـەرم سـوتاوەچش، دەستم لە سینەشم بەرداو دەستم لەدنیاش راوەشاندو شێتى جوانى خـودایى بوم. شـیاوى باسـە، هێندێك لەبوێژانى‌دى، دەمیان بەهێى وەكو زەنە «ە» شبهاندوە.

سەید رەشید (شەهید) دەڵیْ:

كەدوخاڵم لەراستەى بێقْلت دیت خەمێكم گەر هەبو لێم‌بوبە صەد خەم

٥ نەتنیْ ژقشت‌و زولفان مە دسینە صەد كولابن
لجەگەر سیەكەمانان دوهەزار تیر رەشاندن

٦ ژجەگەر «مەلا» پلینگان بکولابو چەنگ کەرکر
ئەسەدان ژی پەنجەڤیران دلو سینە هەڕشاندن

مانای وشە:

قشت: ریزە بسکێك کە بەرێکی بەقەیچی خشتیان دەکەن و لەسەرهەنیە دادەوەستن؛ **کولاب:** قولاپ؛ **ڤیران:** دەگەڵ، پێرا؛ **هەڕشاندن:** هەڵدراندن؛ لەبەریەكبردن.

پوختەی مانا:

دەردی جەرگ و هەناوی من، دوسەرەیەو دەسەرەیە. پەرچوکە قشتیلەکانی و کەزیەکانی بە بژانگی سەربەقولاپ، تیروپڕ لەجەرگم نیشتن، دوهەزار تیریان تێچەقاند، ئەوجار نورە راوی چاوی، دەستی پێکرد. ئەوچاوانەی بوراوی دڵ و هەناوان پڵنگ و شێریان ناگاتێ. بە مژۆڵان پەنجەیان لەسینەو دڵم، وەکار خست و قولاپیان لێگیر دەکردو کوتو پارچەو لەتیان دەکرد بەراست و چەپیان دادەبرد؛ بەجارێك لێکیان هەڵوەشاندو لەکاریان خست.

نازانم کێ گوتویە:

مەدە شوشەی دڵم بەوچاوە مەستەت   بەسەرخۆشی دەترسم بیشکێنێ

قصیدەی حەفتاو دوهەم

«دەردی دوری»

١ خەشمیٚ لفەقیران مەکە زوپادشاهیٚ من
پرسیٚ بکە جارەك لخەطائو گونەهیٚ من

٢ تەفتیش بمومویکە ئەر ئەم بخەطائین
هینجا نەکەبیٚتن تەوەلاتیتە جیهیٚ من

مانای وشە:

خەشم: تورەیی؛ **هینجا:** هیٚنگین، ئەوسا؛ **ولات:** مەڵبەند؛ **جیهی:** شوێنی.

پوختەی مانا:

تۆ لەجوانیدا پادشای، من دڵدارێکـی هەژارم. بەرگەی تورەبونت ناگرم. خـۆم بەگوناحبار ئازانم. لام وانییە بۆ هەژاران، دڵبە جوانیدان گوناحە. جا ئەگەر لەنەزانییەوە کارێکـم‌کرد، کە خـوانەکا گەردێکی خستە سەردڵت؛ هەرگوزو گومبەت مەرەنجـێ، نێوچـاوانت گرژ مەکەو خـوێنم بێ‌تاوان مەرێژە. تۆ هیچ نەبێ، لەتاڵ تاڵی کەزیو پرچە کافرە دڵرەشەکانت ـ کەپڕن لە میسکی خـەطـاو دڵیمنیان بەند کردوە ـ پرسێك‌بکە؛ داخۆ دڵی بەندکراوم، هیچ گوناهی لێ روداوە؟ با موبەمو دڵی هەژار بپشکنن ئەگەر جیا لەئـەوینی باڵات، هیچ شـتێکی دی لەلابو؛ ئـەو بەداوێك بخنکێنەومنی دڵ‌تاڵانکـراویش لە دەورەی خـۆت، لەو وڵاتەش کە تۆی تیاییو بۆتە مەڵبەندی دڵداران. بتارێنەو جێیمن بدەبە یەکیتر.

«نالی» دەڵێ:

سەری هەرموی بەدەنم تەرزە تەمەننایێکە گەردشی توکیسەرم هێلەگی سەودایێکە

٣ جەوراتە بەهیتین‌و جەفایاتە پەریتین
قوربانی تەبم گۆبدە جارەك گلەهی‌ّمن

٤ زانی کو ژبەر جەورو جەفایان ئەلەمین دلّ
رەحمیّ بگەدائیّ خوەکە سولتان‌و شەهی‌ّمن

٥ سی سالە ژدەردو ژبەلایاتە هیلاکین
حەتتا بفەلەك هەر دڕتن ئاهوئەهیّ من

٦ ما یەك نەفەسەك من دبتن صەبرو قەرارەك
قەد بێتەوو بێتە دبتن میثلی سەهی‌من

مانای وشە:

بەهیتن: توانەوە؛ **پەریتن:** پەڕتاندن، وردو خـاش‌کردن‌و لەبەین بردن؛ **گلەه** : شکـایەت، گازندە؛ **ئەلەمین:** ئەلەم، ئێش‌وژان؛ **ئەلەمی:** ئێشا؛ **بەلا:** بەڵا؛ **بەلا:** گیرۆدەیی؛ **ئاهو ئەه** : ئاخو نالّە.

پوختەی مانا:

بە جـزیادان‌و ئـازاران، تاواندیتین. لەبەریەکت هەڵتەکاندین‌و بەجـارێك هەر وردو خـاش بوین، لەبەین چوین. دڵی برژاوم پرژانە، ئـەوەبو بە ماوەی سـیّ (سـی) سـالّ، بەدەردی گرانی دوری گرفتارم، کە تاوێکیش لەدوریتدا لیّم بە هەزارسالّ دەبوریّو خۆت دەزانی ئۆقرەو ئارامم نەماوەو هەناسەی ساردم لەدوریت، وەك بلّێسەی تەندوری سـور، گەرمو گوڕەو چـرە دوکەڵی هێندبەرزە، سەری گەیوەتە عاسـمانان. ئـەو بەژن‌و باڵاراسـتەی تۆ ـ کەتانەی لە سـەوڵی بەژن ڕێك‌ولوس دەگریّ ـ سێبەرێکی دەبیّ هەبیّ. من سێبەریم. تۆ بفەرموی‌و نەفـەرموی، تازە هاتوم؛ لا ناکەوم. دەسا ئەی سوڵتان‌و شاهی بەراستی من!گویّ مەدە سوچو گوناهی ناراسـتی من.. لەراسـت منی ئاوارەی بیّ دەرەتانی گەدای جوانیت؛ لە تاواندنەوە وازبێنەو بە لاواندنەوە، وەم خوێنە. دڵم خوێنە جارێك گلەو گازندەکانی ببیسەو دادی بدە.

٧ گر شوبهەتیّ پەروانە دبەزمیّ تە چصەد گڕ
صەدنالّە هەزار رەنگی وەکی چەنگ وژیهیّ من

٨ نورین قەدەحا خەمرو حەیاتا مابسەردان
گەروی بدەتن دەست بدەست موشتەری هی‌ّمن

٩ یەك عیشوە «مەلایی» ببوها بێتە ژلەعلان
صەدجان مە هەبن هێژ کوموقەصصیر دبەهی‌ّمن

مانای وشه:

گر: گرتی؛ **گڕ:** پێتو بڵێسه؛ **ژیهـ :** ژیٚتار؛ **بسه‌ر:** سه‌ربه‌سه‌ر؛ **هیٚمن:** هه‌ی له‌من؛ **بوها:** نرخ؛ **به‌هیٚ:** نرخ.

پوخته‌ی مانا:

له‌به‌زمیٚكدا توٚی تیٚدایی، به هه‌زار ئاهه‌نگ‌و هه‌وا، له‌چه‌نگ به‌سینگا كوتان‌و له‌شی لاوازو باریكم - كه وه‌ك ژیٚكه‌مان زراوه - گویٚت له ده‌نگی وه‌كی چه‌نگ‌و ناڵینی بلویٚری ده‌بیٚ.

من به‌خه‌یاڵی خاوی‌خوٚم وام داناوه یار به‌ده‌ستی ناسكی‌خوٚی، له‌باده‌ی به‌ڕووناكایی تیشكی كوڵمی، پیاڵه‌یه‌ك بداته ده‌ستم؛ ژیان‌و هه‌ستم له‌به‌رانبه‌ری‌دا بده‌م‌و سه‌ربه‌سه‌ر سه‌ودا سه‌ربگریٚ. ئاخ ئه‌گه‌ر یار به‌و سه‌ودایه رازی بوایه‌و ده‌ستی ده‌ناو ده‌ستم نایه‌و بیفه‌رموایه وا سه‌ری‌گرت. هه‌ی له‌به‌ختم، له‌ناو هوٚزی كریاراندا، كه‌س وه‌كو من سودی‌نه‌برد.

مه‌لا ئه‌وقسانه چین ده‌یانكه‌ی؟ كه‌ی‌یار سه‌ودای وا پڕ له‌زیان قبوڵ‌ده‌كا. ئه‌گه‌ر هه‌رته‌نیا نازیٚكی به بزه‌ی لیٚوه ئاڵه‌كه‌ی، به‌نرخی صه‌دگیان بفروٚشیٚ هیٚشتان توٚ ئه‌گه‌ر كڕیاربی، له‌قازانجته‌و هیٚمان له‌و نرخه‌ی دیهیٚنیٚ زوٚرت كه‌متر پیٚ دراوه‌و نرخی توٚ كورتی هیٚناوه.

قصیدەی حەفتاو سێهەم

«دور ناکەوین»

١ ئەز نزانم سەبەبێ یار چڕا دور کرین
شاهی شیرین‌دەهەنان ئەم ژخوە مەهجور کرین

٢ میثلی گوٚی بێ‌سەروپا بومە لبەر ضەربو شەکان
لەو بچەوگانی جەفایا خوە ژدل هور کرین

مانای وشە:

چڕا: بوٚچی؛ **دەهەن:** زار، دەم؛ **مەهجور:** تەرك‌کراو، دورەوەخراو؛ **ضەرب:** زەبر؛ **شەك:** لێدان بەگوٚچانی شەقێن؛ **چەوگان:** گوٚچانی شەقێن.

پوختەی مانا:

هیچ تێناگەم، چوٚن بو دڵم تا ئەو رادە خوٚی خوێن‌تاڵ کرد؛ کە سەرداری لێو شیرینان‌و دەم قەندان، ویستی لای لێ لابدەم‌و دور کەومەوە.

من وەکو گوٚی گروٚڤەربوم، دەبەر زەبری گوٚچانی دوری دیداری، رادەرفێنرام‌و لێ دەدرام. بەڵام هەرمام. ئەوجار ناچار وردی‌کردم‌و پێی رێخستم، لای‌وابو لەناوی‌بردم. بەڵام ئەویش بەهرەی نەدا.

٣ دامە صەد جامی فیراقێ ژخوە غائیب نەبوین
ژویصالێ قەدحەك دامەوو مەخمور کرین

٤ نوری چەشمی‌مە کو عالەم مە بچەشمێن تە ددی
بجەمالا خوە تەوەك دیدەیی بێ نور کرین

٥ **نەفەسەك بێ تەمەناچی نەدژین بێتە دەمەك**
ژتەهات ئەمری هومایون تەوە مەئمور كرین

پوختەی مانا:

صمت پیاڵەی ژەهراوی دوری، بەگیان‌و دڵم چەشاندو دیتی من لەهۆش دەرناچم‌و لەدەرگای ئـەو نەدیارو بەرپیوار نابم، لەلایێ ترەوە بۆم‌هات. بە ڕۆخـۆشی بانگـی كردم. وای بەدیداری مەسـت كردم، خۆم‌و هەموشتم لەبیرچو. لە سەرخـۆشیان پیلوی چـاوم بەسـەر یەكتردا لكـاون‌و هێندە سست‌و لەش‌گرانن، لێك نابنەوە كە دوبارە بی‌بینمەوە..

ئەی‌یارە مەستە چاوەكەم! تۆی سۆمای چاوی گیان‌و دڵ، هەمو دنیام هەر بەخۆشی‌و سۆمای چاوێكەوە دیوە، كە هەر خۆت بەمنت بەخشیوە. بەجوانی‌تۆ روناك‌بوە. ئێسـتا كە جـوانیت نەبینم، وەك چاوی كوێرم بەسەردێ. دڵم دەستەكوتی‌دەكاو گیانم سەرە نگرێ دەبێ‌و رەتان دەدا. گیان‌و دڵی بەراستم تۆی. تۆ هەناسەی، بەبێ هەناسە چۆن دەژیم؟ ئـەگەر گەدای دەركی ماڵم، ئـەگەر دڵداری خـوێنتاڵم، دەسكـاری تۆم. فـەرمانی پیرۆزی تۆبو، كە من وابم؛ من‌و گیانم، راسپاردەی بەر فەرمانی تۆین. گوڵ‌چنی سەر خەرمانی تۆین. ئێمەی فەرمانبەری كزو زەبون‌و ژارو خاكەسەر هیچكارە نین، هەرخۆتی خۆت.

٦ **مە دزانی كو تودێ (عاقِبَةُ الْاَمر) چكی**
لەبی لەعلی شەكەرین ئاە كو مەغرور كرین

٧ **ذەررەیەك بوم دهەوایاتە دویرانەیەكی**
میثلی رۆژێ بشوعاعا خوە تەمەشهور كرین

٨ **ژ (اَنَاالْحَقْ) بلەبێن لەعل خەبەردار كرین**
بكولابا سەری زولفا خوە تەمەنصور كرین (یان، بكولابا...)

مانای وشە:

عاقیبة: ئاكام؛ **ئـەمر:** كار؛ **مەغرور:** بادی‌هەوا، بەفیز؛ **مەغروور:** فـریودراو؛ **شـوعاع:** تیشـك‌و تیرێژ؛ **اَنَاالْحَقْ:** من‌خوام؛ (باسی‌كرا).

پوختەی مانا:

هەر كەدڵت كردینە هۆگری جوانی خۆت، دەمانزانی ئاكامی دڵداران چـۆنەو چـۆن توشـی دەردی دڵ دەبین‌و چلۆن پەندێكمان پێ دەدەی. بەڵام چی‌بكەم لەدەست شیرنایەتی لێوی رەنگ ئاڵ، كە بەدینی فریودرام‌و لەبەندی دڵداری خـرام‌و كرامە پەندی عالەمێ‌و لەناو ریزی دڵداران‌دا، ناوم‌براو

ناومزرا. تۆ بە ئەوینی لێوانی سەلما ناوێك، توشی ئەوینی بەتینی راستەقانی خۆتت کردم. دەگەڵ نورت دا تێکەڵبوم. گیانم وەك ئـەوتۆزە وردەی لێهـات کە لە دەلاقـەی وێرانە لەتیرێژی رۆژ دەهاڵێو دەبیندرێو ناوبانگی بەئـەوینداری رۆژ بڵاو دەبێ. لەخـۆشی ئـەوتێکـەڵ بونە، دەگەڵ تیشکت، گیانم لەخۆی بایی بو، خۆی بەتۆ دەهاتە بەربیر؛ هاواری دەکرد «من خودام». بەتاوانی درکانی نهێنی دڵی، بەرەو بۆنی گوڵاوی کەزیت راکێشـاو بە قـولایی کەزیانتدا هەڵاوەسـیو بەدەردی مەنصور هەللاجی مەشهورت برد.

٩ مونصەریف مادبویین ئەم بەدوصەد جاری «مەلێ»
لێ بوێ کەسرو ئیضافێ قەخۆ مەجرور کرین

پێش گوتنەك:

«لە رێزمانی عارەبیدا (نەحو) **مونصـەریف** بەوشـەیەك دەڵێن کەبزاوی سـەرو بۆرو ژێرو جـوت بزاوی (تەنوین). بەپێی پیتو ئامرازی تربچتە سـەری. **نامونصـەریف** بریەتیە لەو چـەندشـتانە کە هەر لە بارێك دەمێنو ئەگەر ئیضافە نەکرابن؛ بزاوەکانیان ناگۆرێت. **ئیضافە:** بەرسـتێك دەڵێن لەدووشـە پێك هێنراوەو یەكمانای ئەویکەیتریان تەواو دەکا. بەوی هەوەڵ دەڵێن **موضاف**، دوهەمیان **مُضـافُالیە**، لەدەسـتوری خوێندنەوەدا، مُضافُالیەِ ژێردارەو عارەبان پێی دەڵێن **مەجرور**. موضافو چـەند پیتی دیش هەن. کەناویان ناون جارّ (**یان، حەرفی جەرّ**)، ئامرازی جەرّ، هەرگا دەکەونە سـەرناوێك، ناوەکە ژێر پەیدا دەکا. وشـەی «احمد» لە رێزمانی عەرەبیدا، ئەگەر چیئیضافەنەکرێ؛ لەبەر دوشت لەمونصەریفی بیّشـە: یەکیان وەزنی وشەکەیە، دوهەم ناوی ئاشکرایە (ئیسمی عەلەم) مەلا ناوی: احمد بوە.»

مانای وشە:

مونصەریف: وازلێ هێن، وەگەڕیاو؛ **جار:** هەل؛ **جارّ:** راکێشـەر؛ **کەسـر:** شکـان؛ **کەسـر:** بزاوی، ژێر لەدوای پیتان؛ **ئیضافە:** زیادە، سەربار؛ **ما:** بۆچی.

پوختەی مانا:

بەدوصەت ئەوەندەش جزیای دڵو مەینەت کێشانو ژانو برکو گیان کێشانەش، بۆچی وازمان لە دڵداری تۆ دەهێنا؟ نەخێر. ئێمە بۆیە نەهاتوین بگـەرێینەوە. تەنانەت من کە ناوی رواڵەتیم ئەحمەدیشەو ناوەکەشـم بۆهیچ ئـامرازێکی کێشـان بار ناگۆرێو دانانەوێو نەوینی بێ کەسـری شانە. بەڵامتۆ کە لە ئەوینیدا، هەوەڵجار بە ئاڵقەو چینی تێكشکـاوی بسـكوکەزی یارت گرتمو ئەوینی جوانی دنیاییت کردە سـەرباری ئـەوینی راسـتەقینەو بە دو زنجیر لە دولاوە بەندت کردمو راکێشرام. چاری ناچار منی زەبون، ملم شۆرکردو بورمخواردو تێكشکـامو دانەویام بۆ تیروتانەی نائاگاو نائاشنایانو ملیگیان بەدەم پەتەوە، وەك مەنصـور لەژیانیش بومو بەکافـریشیان لەقـەڵەم دام. بەڵام ئێسـتاش لەدڵداری پێژەوان نیمو بەهەمو دەردێکـی شـادمو هەرگیز وازی لێ ناهێنمو

ناوەگەڕێم.

«مەحوی» دەڵێ:

هەتا حەق ناصرە هەر حەقمە مەنظور   وەکو مەنصور ئەگەر بکرێم بەدارا

قصیدەی حەفتاو چوارەم

«پێتا ئاتەشین»

١ ئیرۆ ژحوسنا دلبەرێ دیسا هیلاکو سەرخوەشین
رەمزێن دوی شیرین‌سورێ صوهتم بپێتا ئاتەشین

٢ صوهتم ببەرقا لامیعە ئەو نەجمو بەدرا طالیعە
شەمسا سەمایێ رابیعە لەوپڕ دشەوقێ شەووشین

٣ پڕشەو وشاندن وی دلە زولفێن سیاه سەردان ملە
تورا موخالیف سیلسیلە سەلوا عەقارب لێ‌مەشین

مانای وشە:
پێت: بڵێسە؛ **ئاتەشین:** ئاگرین؛ **نەجم:** ئەستێرە، وردیلەگیا؛ **طالیع:** هەڵاتو، دەرکەوتو؛ **رابیع:** چوارەم؛ **شەوق:** رۆشناکی، ئارەزو؛ **شەووشین:** ئاڵۆزبوین، شێواین؛ **مل:** شان؛ **موخالیف:** ناتەبا، پێچەوانە؛ **مەشین:** رۆیشتن.

پوختەی مانا:
ئەمرۆ دیسان ـ وەك هەمودەم ـ سەرخۆش‌و کەلەلاو شەکەت، لەهێز کەوتوم. جوانی دڵبەر هیچ ئاهێکی بۆ نەهێشتوم. ئیشارەو نازی ئەوجوانە رەزاشیرین‌و دڵکێشە، بەگڕی کوڵمەی ئاگرینی سوتاندمی، برژاندمی. سەرەرای ئەو بەگڕسوتانە بەبروسکەش هەڵپروزام؛ ئەوی مابوم لێی سوتاندم. یاری‌من هەر شتێك نیە، هەمو شتی جوان هەر خۆیەتی. چاوەکانی وەك ئەستێرەی کاروان کوژە، رێ‌لە کاروانی دڵداران هەڵدەکەن. هەنیەی وەك مانگی چاردەیە، لەشی ئێمەی کلۆڵ‌و بێ‌تالحو بێ‌بەش ـ کە لەکەتان بێ‌رەنگترو هلۆل‌و بێ پوو سوکترە ـ دادەرزێنێ‌و ئاوی چاومان وەك ئاوی دەریاو دەراوان دەبزوێنێ‌و بەرەو باڵای‌خوی دەکشێنێ. روخساری وەکو رۆژ

وایە. لەعاسمانی بڵندی بەژن‌و باڵای‌را ـ کە سەر لەعاسمانی چوارەم دەسوێ ـ تیرێژی جگەر سوتێنی بەرێ دەکاو پڕشنگی زۆر بەتەوژمی دێتە چاومان؛ هیچ نابینین‌و سەریشمان لێ‌دەشێوێ. هێشتان زۆر بەڵای دی‌ماون کە لەو باڵایە دەی بینم. ریزی کەزیە رەشەکانی لەسەر ملی سپی‌و جوانی، وا پاپۆکەیان خواردوە، ئاڵقە ئاڵقە دێنە بەرچاو بۆ دڵە بەدبەختە کەی من، هەریەك پێچەوانەی یەکتر بونە زنجیر لەملی دڵ‌و، هەریەك بۆخۆی رادەکێشی‌و چەند گەوێکیشیان ـ تۆرئاسا ـ مەلی دڵم راوەکەن‌و لەو زیندانە رەش‌و بۆن خۆشە گەوگەوە، بەصەد داو شەتەکی دەدەن. باسی بەژ نەنەمامەکەی هەرناکرێ. بسکە سەرهەڵگەراوەکان، لەو باڵایە گیان دەگەزن، پێوەدەن. تۆ هەردەڵێی وێنەی دمارە کوڵانن لەمیسکی‌رەش [illegible] بون‌و، لەبەدبەختیم وەگیان هاتون‌و لەسەرداری سەوڵی باڵای دێن‌و دەچن.

٤ سەلوا عەقاریب لێ وەطەن ئەو نازکا نورین بەدەن
قەندی درێژن گفت‌و کەن بسکان دلێ کر باوەشین

٥ بسکا سیا رەعنایە مەست یەکدی بحەیران پێڤە بەست
حەمیان بمەستی حەلقەبەست دەربەندی ئەو زولفا رەشین

مانای وشە:

کەن: پێکەنین، خەنین؛ **باوەشین:** باوەشێن؛ **حەیران:** سەرگەردان؛ **حەیران:** چاو بە رۆشناکی لەسۆ کەوتن؛ **حەیر:** کۆبونەوەی ئاو؛ **حەیر:** باغ؛ **حەیر:** نۆبەتێ، تاولەرز؛ **وەست:** وەستا، نەرۆیشت؛ **حەمیان:** هەمویان، گشتیان.

پوختەی مانا:

مەلا سەوڵ‌و دوپشکی چی، تۆ چی ئەڵێی؟! یارم بەژنی لەتیشکی جوانی خودایەو لەناسکیش ناسکترە، لەکاتێکا قسان‌دەکاو پێدەکەنێ؛ قەند دەوەرێ. بۆ دەرکردنی دڵی‌مە ـ کە وەکو مێشی لاسارە ـ بسکی کردۆتە باوەشێن. بسکی رەشی شلك‌و بەلەرەو شۆخ‌و شەنگ؛ بەمەستی لەتویاێ دەگەڕان. لەناو ئەو باغی بەهەشتەو لەبەر بۆن‌و بەرامەی خۆش، ریگەی دەرچونیان گوم‌کردو بەسەرگەردانی مانەوە. وەك نۆبەتی دار، دەلەرزین. لەترسا پاڵیان دایەیەك‌و لە دەورەی یەکتر بەئاڵقە هەڵۆێستان‌و سەرخۆشانە لێکتر هاڵان‌و دەستیان کرد بە تاڵانی دڵان‌و سەیرانی خاڵان. ئێمە لەوساوە گیرۆدەی بەندی ئەو کەزیە رەشانەین.

٦ ئێسیر کرم زولفا چەلەك ئەو حوریا شوبهەت مەلەك
تیردان ژرەشتوزێن هەلەك مەجروحی قەوسی پەرۆەشین

٧ تیردان ژقەوسیٚ مالزراڤ ئەو گەوهەرا پورٚشەوق‌و تاڤ
صوٚتن لمن جەرگ‌و هەناڤ لەو تیٚك لجەرگیٚ هەرٚشین

٨ جەرگ‌و جەسەد تیٚك صوٚهتنە لەو خەف خەدەنگان نوهتنە
ژقەوسی هیلالی ژیهتونە حەیرانی دیما مەهوەشین

مانای وشە:

ئیٚسیر: دیل، یەخسیر؛ **چەلەك:** خوارەوەبو وەك سەرە گوٚچان؛ **چەلەك:** چەلەنگ‌و شوٚخ؛ **هەلەك:** گوٚشە خوارەوەبو؛ **هەلەك:** ئاڵقە؛ **هەلەك:** هیلاك‌و بە مەترسی؛ **تاڤ:** تیشك؛ **تاف:** تەوژم؛ **نوهتن:** سمین؛ **تونە:** هەرنیە؛ **هەرٚشین:** لەبەریەك بڵاوبون، پڵیٚخانەوە، داپڵوٚخین.

پوختەی مانا:

دیلی ئەو پرچی چەلەنگم؛ ئەو فرشتەی شوخ‌و شەنگم؛ تیری لەبرویٚ رەشی بریقە دارەوە ـ کە زوٚر جیٚ‌ترس‌و هیلاکە ـ بە کەوانە هاتنە دڵم. برینداری ئەو کەوانە پەرٚوەشیٚنەم. ئەو گەوهەرە ـ کە تیریٚژی بەتەوژمن ـ جەرگ‌و هەناوی سوتاندم. جەرگم هەر داپڵوٚخاوەو هیچ کەڵکی پیٚوە نەماوە. لەشیشم وەك جەرگم سوتا. ئەو هەمو تیرانەم دیٚنیٚ؛ ناتوانم خوٚم پەنا بدەم، چونکە تیرەکان نابینم. کەوانی بروٚی باریکەو وەك کەوانی خەڵکی‌دیٚکە ژیٚ‌یەکی پیٚوە دیارنیە. لە روخساری وەکو مانگیش ـ کە چاومی لیٚ ناتروکیٚنم‌و لەجوانیەکەی سەرسورٚ ماوم ـ مەودای خوٚشارنەوەم نیە.

٩ هەم بەدرو هەم زەهرایە دیم ژوی عالەما کوبرایە دیم
خوەش دەست خەطو طوغرایە دیم حەرفان ژمیسکیٚ لیٚ‌نشین

١٠ لەوحیٚ ژنوسیقال بدن هەردەم ژنو ڤە خال بدن
دادل بیەکدی پال بدن نوقطان ژزیٚرابیٚ وەشین

مانای وشە:

زەهرا: صافی‌بیٚ‌گەرد؛ **کوبرا:** هەرە گەورە؛ **نشین:** نیشانە؛ **نشین:** دانیشتو؛ **لەوح:** تەتەڵە؛ **سیقال:** مشت‌ومالٚ؛ **خال:** سەرپەرشتی؛ **خال:** خاوەن؛ **نوقطە:** دلوٚپە، نوختە؛ **نوقطە:** دیاری بوٚبوك؛ **زیٚراب:** ئاوەزیٚرٚ، زیٚرٚی صاف؛ **وەشین:** بوەشیٚنە.

پوختەی مانا:

روخساری یار، لە مانگی چاردە جوانترە، مانگ پەڵەی رەشی تیٚداهەن؛ لە جوانیەکەی بونە بەڵا. بەڵام رویٚ‌یار، لە پەڵەی ناشیرین پاکەو هەموی هەر صافی بیٚ‌گەردەو لە عالەمی باڵادا جوانتر

دیمەنە.

دەسا قوربان توخوا دیسان سەرلەنوێ هەر وەکو بەرێ، خۆت بۆدڵان وەرازێنە. تەختی هەنیەت ـ کەوەك تەتەڵەی زێوینە ـ بەدەست پێدا هێنانی خۆت، مشتومالێ کەو هەرگیز لە بەخێوکردنی خۆ مەبوێرە؟ چەند دڵۆپێك لە ئاوەزێڕ بکە بە خشڵی دەوروبەر. تا دڵان بۆ تەماشایە پاڵەپەستۆی یەکتر بدەن.

١١ زولفا سیاه عەنبەربکە خەملی ژزیرێ زەربکە
زەرباف‌و دیبا بەربکە میسك‌و گولابێ لێ‌ڕەشێن

١٢ ماوەرکە طەرح‌و پشکوان جیرانی بەرگ‌و لولوان
ئەو عەرعەرو سەلوا جوان شەتری بمەستی لێ‌خوشین

مانای وشە:

خەمل: خشڵ؛ **زەرباف:** پارچەی رایەڵ‌زێڕ؛ **دیبا:** حەریر؛ **ماوەر:** گوڵاو؛ **طەرح:** قلەگیای شلك؛ **طەرح:** تیسکی بسکوڵان؛ **رەشین:** بپرژێنە؛ **بشکۆ:** قۆپچە، خونچە؛ **بەرگ:** گەڵا، نیاز ئەو پەرەنگە خشڵانەیە کەوەك گەڵا ساز دراون؛ **شەتری:** گوڵینگەی سەروپۆر؛ **خوشین:** خشەیان هات؛ **خوشین:** بەخشەخشە.

پوختەی مانا:

لە خۆرازاندنەوەکەت دا، بیرت نەچێ کەزیە رەشە عەنبەرینەکانیشت بەخودان‌کە، دایان‌بێنە، خشڵی زێڕی زەرد لەخۆتدە. زەڕی‌و حەریر دەبەربکە، میسك‌و گوڵاو لەجلەکانت بپرژێنە، تیسکی جوانی بسکەکانت‌و قۆپچەکانی یەخەو بەرۆك کە هەروەك چڵی شلك‌و شۆخ‌و غونچەی گوڵان دێنە بەرچاو. لە هاوسایەتی مرواری‌و گەڵای خشڵی گەردنت دان، بابۆنی گوڵاو بڵاوکەن.
ئۆخەی ئەوا یار نیازی دڵەکەی‌منی پێك هێنا. سەرلەنوێ خۆی رازاندەوە، دە لەوبەژن‌و باڵا شلك‌و رێکەی ـ کە وەك داری عەرعەرو سەوڵی نۆنەمام، تەرزو جوانە ـ وردبنەوە، چۆن رێزە گوڵینگەکانی خشەیان‌دێ. ئێژی مەستی ئەو جوانیەن‌و ناڵەو گاڵەی مەستانەیان دێتە بەرگوێ.

١٣ شەتری وتایێن صۆرو زەر بایێ نەسیم دایێ سەحەر
لوێ جەبهەتێ هەژیان دوپەر لەورا سوکارا بێ‌هشین

١٤ مەشها سەحەر یارێ شەفیق دامن بئەنگوشتێن عەقیق
ژوی بادەیا نورین رەحیق مەخموری خەمرا بێ‌غەشین

١٥ مەخموری وێ جامی ئەزم یەغما کری رامی ئەزم
چاو نێری پەیغامی ئەزم پەروانەیی شەمعا گەشین

١٦ پەروانەیی صوّتی کەبەد دلبەر ژبەر بورجا ئەسەد
تیردان ژرەشتو زین صەمەد لەو تێك ژخونیٚ نەققشین

مانای وشە:

مەشها: رۆیشت، گەڕا؛ **شەفیق:** دلۆوان‌و خاوەن بەزەیی؛ **ئـەنگـوشت:** تلی، قـامك؛ **رەحیق:** بادە؛ **یەغما:** تالان؛ **رام:** کەوی؛ **رامی:** تیر هاوێژ؛ **رامی:** داواکار؛ **چاونێر:** چاوەنوارٚ؛ **پەیغام:** وڵام؛ **کەبەد:** جەرگ؛ **صەمەد:** ناوی خوایە، واتا بیٚ‌نیازو جیٚ‌نیاز.

پوختەی مانا:

گوڵینگەو هەودای سورو زەرد، کە وەبەر بای بەیان کەوتن؛ لەو هەنیە پاکەی یارەوە، جـوتێك شـابالٚ ـ کەبسك‌و کەزیەکانی بون ـ هاتنە بەرچـاو وەمان‌زانی روٚژ گیراوەو قیامەت لەدلّداران داهات. (هەر وەکو خودا فەرمویە: (روٚژی قیامەت خەلکی دەبینی سەرخوٚشن. بەلّام مەسـتـنین، جزیای خودا زوٚر بەتەوژمو بەترسـە)؛ هەمو دلّدار بەو دیمەنە سـەرخـوٚش بوین‌و لەسـەرهوٚش چوین.

سپێدە بوکەیاریٚ‌دلٚ بە بەزەیی هات‌و رابرد. بەقـامکی وەك یاقیقـی خـوٚی پیاڵەیەك لەبادەی دامیٚ، سـەرمەسـتی ئـەو پیاڵە منم. تالّان کراوی تیرهاوێژو کەوی لەبەردەسـتی راوکەر منم. چاوەنوٚری وڵام منم. پەپولەی دەوری موٚمی گەش، هەر بوٚخوٚمم. پەپولەی جەرگ سوتاوم، دلّبەر لەسەروی چاوانرا لەکەوانی بروٚکانی ـ کە رەشو بریقەدارو دەسکاری توانایی خـودان ـ جـەرگمی تیرەباران کرد. بوٚیە لەخوێن‌دا گەوزاوم.

١٧ کوشتم بقەوسی عەنبەرە شوٚخی ژدل مل‌دان بەرە
ئێخستەدل صەد پەنجەرە ئەڤ رەنگە ئەم میحنەت کەشین

١٨ میحنەت کەشین روزو شەبیٚ دەرفیرقەتا شیرین لەبیٚ
ظولما ژبەر دەستیٚ تەبیٚ ئەو عەدلە ئەم پر پیٚ‌خوشین

١٩ ظولما توکی پرپیٚ خوەشم صوٚهتی دلیٚ هیجران کەشم
میثلی پەرەنگیٚ ئاتەشم روحەك موجەررەد بیٚ‌لەشین

٢٠ من‌دی سەحەرگاها ئەلەست جامەك ژکەوثەر دوست دەدەست
ژیٚ‌دا «مەلیٚ» لەو مایە مەست حەتتا حەیاتیٚ سەرخوەشین (یان، حیسابیٚ...)

مانای وشە:

میحنەت: مەینەت؛ **میحنەت‌کەش:** مەینەت‌کێش‌و بەئـەرك‌و ئـازار؛ **دەر:** لە؛ **فیرقـەت:** جیایی؛ **عەدل:**

ڕەوا، عەداڵەت؛ **موجەڕڕەد:** ڕوت‌و ڕوتەوەکراو؛ **کەوثەر:** کانیاوێکی بەهەشتە. خوا بە پێغەمبەری فەرموە: «ئێمە کەوثەرمان دابەتۆ»؛ **ژێ:** لەوێ؛ **لەو:** بۆیە؛ **حەیات:** ژیان؛ **حیساب:** ڕۆژی قیامەت.

پوختەی مانا:

کوشتمی بەو کەوانی برۆی؛ دەڵێی لەعەنبەر سازبوە. ئەو شۆخ‌و شەنگـە چـەلەنگـە هەر بەگاڵتەو شۆخی‌کردن، بەراستی شـانی دایە بەرو بەدڵ وەبەر تیرانی دام‌و باش پێکـرام. صـەد دەلاقـــەی دەدڵ کردم؛ ئەگەر بێ‌ئەجـەل نەمردم، مەینەت کێشـانەکەم هەیە. نەلەبەرتیران خـــەم‌دەخـــوم، شەوورۆژو دەم‌و ژەمان لە دوری دیداری یاری لێو شیرینم، دەردەدارم‌و خەمبارم.

یاری شیرین !ئـەگەر ئـەو هاوارە دەکەم، لام وانی‌یە تۆ زوڵمت لەمن کردوە. من دەسکـردی دەستی خـوتم، ڕام‌گری یان بمشکێنی، وەم خـوێنی یان ئـازارم دەی، لە هەزار بەردو دارم دەی، مافی خوتەو هەمو ئاکارت ڕەوایەو، عەداڵەت لەشوێن خوی‌دایە. هەرچی دەربارەی من بکـرێ، با ئازارو مەینەتیش‌بێ، زۆر پێ ڕازیم‌و دڵشادم.

بەڵام گەرەکمە پێت‌بێژم، کە دڵم لە دوری دیدار وا سوتاوە بوتە پەنگری ئاگرو، هەر گرشـەی دێت. سوپاس بوتو کە لە ڕکەی ئاوو خاکی لەشـی ڕەشـم، ڕوتت کردم. بومەوە بەوگیانە پاکەی کە هێشتا لەلەشدا نەبوم. لە بەیانی ئەو ڕۆژەدا، کە خوا گیانی ئافەریدانی سازدابو،بەرلەوە بەسـەر لەشانیان‌دا بەش‌بکات؛ یاری خوم دیت، پیاڵێکی لەئاوی کەوثەر لەدەستابو، چـوڕێکی بەشـی من لێ‌دا، هەر لەو ساوە، من مەستی بادەی دڵداریم، تا دشـچمە دنیای بون‌و یەکجـاری نیشـتەجـێ دەبم؛ هەر بەمەستی‌و یار پەرستی دەمێنمەوە.

شـیاوی باسـە: خـواناسان لەلایان وایە، پیاو تا لەم دنیایە نەڕوا، نەکەوتوتە پلەی ژیان. وەك مەولەوی تاوەگەوزیش لەم‌بارەوە فەرمویەتی:

بالام کردەوە مەیل وەلای پەستی وردیکەلانەن دەروازەی هەستی

قصیدەی حەفتاو پێنجەم

«ئاتەش پەرەسین»

١ وەرە جانم کو چنازك وەرەسین
ژگولو نەستەرەنان ئەم تەبەسین

٢ تو شەهەنشاه بەسی من ژبتان
نەموحیب هەر نەکەس‌و خارو خەسین

٣ ژخوە خانم قەدی ناکی مەبتیغ
تو نەباتی‌و لطەبعێ مەگەسین

٤ هەر شەڤم نەعرە زەنان تابسەحەر
بسەگی کوی‌تورا هەم نەفەسین

٥ بێ‌تو باللە نەبوین یەك نەفەسەك
مەتوی روح‌و موجەررەد قەفەسین

مانای وشە:

وەرەس: گیایەك‌و گوڵێکی سورە بۆ رەنگی سور دەکار دەکرێ؛ **رەسین:** گەیشتون؛ **مُحِب:** خۆشەویست؛ **خەس:** درك؛ **خارو خەس:** پروپوش؛ **قەدی:** دەرکەی؛ **مەگەس:** مێش؛ **نەعرە:** نەعرەتەو هاواری بەقەو؛ **نەعرەزەن:** هەراوقاوکەر؛ **هەم‌نەفەس:** هەواڵی نزیك.

پوختەی مانا:

گیانە دەوەرە بڕوانە! چەند گوڵی ناسك گەیونی‌و خۆ لە بەرچاوان رادەنێن. وەرەس‌و گوڵی گولاوی‌و گوڵ نەستەرن، هەریەکە بانگ دەکا کەمن لەهەموان تەرزو خونچیلەو دڵگرترم. بەڵام من لەناو گوڵاندا، هەر تۆم بەسە. تۆ لەناو جەرگەی جوانان‌دا، شای شایانی‌و لەناو مەکۆی ئەو

بتانەی بتپەرستان گیرۆدەی بون؛ تۆم هەڵبژاردو تۆ بەسمی. من زۆر بەرزەفڕی دەکەم، نابم بەیاری ناکەس‌و دڕك‌و داڵان. گوڵ‌و بت‌و پادشایانی سەرزەوی لەچاو تۆ، وەك خت‌و خاڵن.

گەورەی من خانمەجوانەکە! خۆت بۆ دەرکردنی ئێمە ماندو مەکە. نەك هەر بەدەست هەڵتەکاندن، بە تیخیشەوە بۆمان بێی، دەست بەرنادەین. تۆ نەباتی‌و ئێمەش خۆمان وەکو مێشین‌لە شیرنایەتی خۆشمان دێ. شەو هەتا ڕۆژ، هەر نەعرەتەو هاوارمە و بەگیان‌و بەدڵ دەناڵم دەگەڵ سەگی بەردەگانەکەت هاواڵم. سوێندم بەخوا. هەناسێکمان بەبێ یادی تۆ نەداوە، تۆ گیانمانی‌و ئێمە بوینە ڕکە بۆتۆ. بەبێ‌تۆ بێ پشودان‌و لەشێکی پوکی بێ‌گیانین.

٦ جەذبە دل رادهەژینت ژمە لەو
دشەڤان نالە ژرەنگێ جەرەسین

٧ مە ژزلفێن دبتان رەشترەبەخت
سەحەران تێت پەری پێ نەحەسین

٨ وەرە مەیخانەیی شاهید پەرەسان
شەمعی تە ئەرنە بئیسین چکەسین

٩ مە ژناریٚ دیەنوراتە ددل
لەو ژعیشقێ‌تە هەرئاتەش پەرەسین

١٠ عەینی عیشقین‌و ددل ئاتەشێ طور
ژسەنا بەرقی جەمالێ قەبەسین

مانای وشە:

جەذبە: ڕاکێشان؛ کێشان؛ **رادهەژینت:** ڕادەژێنێ؛ **جەرەس:** زەنگولە؛ **حەسین:** پێزانین، هەستپێ‌کردن؛ **پەرەسان:** پەرستان؛ **بئیسین:** بئایسێین؛ **نار:** ئاگر؛ **نور:** ڕوشنایی؛ **ئاتەش‌پەرەس:** ئاگر پەرست؛ **عەین:** کانی؛ **عەین:** هەرخۆ؛ **سەنا:** ڕوشنایی؛ **قەبەس:** بزوت؛ **بت:** لێرەدا بەمانا دڵبەرە.

پوختەی مانا:

زەنگوڵە تا ڕای‌نەتلەکێنن ئاواز نادا. منیش کێشەری دڵداری ڕامدەژێنێ؛ بۆیە دەنگی ناڵەم بەرزە.

چارەنوس‌و بەختەکەی من، زۆر زۆر لەپرچی دڵبەران ڕەشترو پرگرێ‌ترە. دەوەرە ئەو بەختە ڕەشە، بەری‌بەیان پەریت بەلادا تێ‌پەرێ‌و هەست پێ‌نەکەی!. یاری چاومەست! وەرەو سەرێك لەمەیخانەی ئەوانەی جوانی پەرستن، دابنیشە. مەڵێ تاریك‌و تنوکە. ئەگەر خۆمان نەکەینە مۆم‌و لەبەرتۆ ئاگر دەخۆمان بەر نەدەین، تاتۆ لەبەری دانیشی؛ دیارە ئێمە زۆر ناکەسین‌و لەدڵداری‌دا بەدەڵین. ئێمە لەگری ئاگری دڵی خۆمان‌دا، ڕوشناکی تۆمان دیوە؛ بۆیە لەسەر خۆشەویستیت

پێمان دەڵێن ئاگرپەرست.

ئێمە خۆمان سەرچاوەی کانی ئەوینین‌و هەرخۆمان تەواو ئەوینین‌و ئـاگری کێوە کەی‌توری ـ کە بە موسای گوت من خودام ـ لەناو دڵی من دایسێ. من لە بروسکەی جوانی‌تۆ، ئەو بزوتەم کە موسای بەرەو طورکێشا. شیاوی باسە، خوا لە قورعان، دەربارەی بروسکـەی هەور لە شـوێنێکدا فەرمویەتی: (نزیکە تیشکی بروسکەی هەورەکانی خوا دەینێرێ سۆما لەچاوان بڕفێنێ.)

١١ تە دقێ داوی بری بت نهەدا
ببرم سەر بدوئەنگوشت مقەسین

١٢ گەرچی یەکسەر لروخێن فیل صیفەت (یان، لرەخێن...)
راست‌و چەپ بازی لسەیری فەرەسین

١٣ بمەیی صافی بدین خەرقەی زەرق
بخەراباتی موغان ئەر برەسین

١٤ ئەم قەدیم بادە دنوشین ژطەهور
لەو موقیم مەست‌و خومارو تەلەسین

١٥ مە شەڤان جام دکەف‌و یار دبەر
هەی‌هەی‌و صوحبەت‌و میری عەسەسین

مانای وشە:

داوی‌بری: دوابڕاو، لەبنەهاتو؛ **نهە:** هەرئێستا؛ **رەخ:** لا، طـەرەف؛ **روخ:** رو؛ **روخ:** قـەڵا لە شـەترنجدا؛ **فیل:** داشێکی شەترنج‌و جانەوەرێکی زەبەلاح؛ **بازی:** کایە، گەمە؛ **فـەرەس:** ئـەسپی سـواری‌و ئـەسپی شەترنج؛ **زەرق:** شین؛ **زەرق:** فێڵ‌و گزی؛ **خەرابات:** مەیخانە؛ **ئەر:** ئەگەر؛ **برەسین:** بگەین؛ **طەهور:** پاك‌و خاوێن‌کەرەوە؛ **تەلەس:** شرو شەپرێو؛ **بەر:** باوەش: **عەسەس:** جەزایەرچی؛ **موقیم:** نیشـتـەجـێ؛ **موقیم:** هەمیشە.

پوختەی مانا:

گەر دەتەوێ ئەوسەرە پڕگۆنگەڵەی‌من لێخەت وەبێ‌و بیری دڵداری لەسەردا بنەبربێ؛ فەرمان بدە تا بەدو پەنجەی دەستی خۆم، بێ‌پەڕێنم. لە سەری خۆم پەڕاندن‌دا وەك مقەستم.

گەرچی لە گەمەی ئەڤیندا، وەك قەڵا، کەوتومە پەرو، وەك فیل، کولاو کول بۆی‌دەچـم؛ بەڵام ئەمەم هەر بۆیەیە شوفار بەکارم نەزانن. ئەگینا من وەك ئـەسپ وامە. دوخـان دەروم بادەدەمەوە بەردەرگایماڵەکەتان.

هەر بەو مەرجەی بگەمە دەرکی مەیخانەو پیری موغان ڕێگـەم‌بدا بچمەژوری؛ ئـەم روپۆشـە

پڕپینەیەی صوفیانەیەم - کە پڕە لە حیلەو گزیو دزیو فزی - بە بادەی رونی دەفرۆشم.

ئێمە هەر لەئەزەلەوە، بادەی پاکی بەهەشتیمان خواردۆتەوەو دەخۆینەوە. بۆیە هەمیشە مەستینو شرووڕ وەك سیپاڵە کۆن، لەدەرکی مەیخانە کەوتوینو نیشتەجێ بوین. ئێمە هەرچەند بوینە سەرۆکی درۆغەو ئەشێ مەیخۆرەوەو دڵدار، لێن بترسن؛ بەڵام هەر شەو تابەیانی دەگەڵ خەیاڵی یارمدا، هەم باوەشو گوڕەو هەرای مەستانەو وتووێژمانە.

١٦ مە سەراپەردەیی حورانە مەقام
ژسیا زولفی بتان ئەر ڤەرسین

١٧ قەلبی ئەعیان دکرت حبو وجود (یان، وەجود)
عیشق ئیکسیرەو ئەم سیمو مسین

١٨ مولهیمی غەیبی وە ئیملا دکرت
مەدەدو فەیض ژروحُ‌القُدُسین

١٩ جەوهەری عالیە عونصور مە «مەلا»
بیلحەقیقەت نەژخوار ئوستوقوسین

مانای وشە:

ڤەرسین: رزگاربین، راپسکین؛ **قەلب:** بەراوەژو کردن؛ **ئەعیان:** عەینگەل؛ **عەین:** شتی دیاری وبەرچاو؛ **حوب:** ئەوین؛ **وجود:** بونێك کەلەبەرچاوەو چاو هەستی پێدەکا؛ **وەجود:** وەجدگەل؛ **وەجد:** ئەوینو خۆشەویستیو تاسە؛ **ئیکسیر:** دەرمانێکە دەیانگوت بەمسو زیوی داکەن دەیکا بەزێڕ؛ **مولهیم:** ئەوی بیر دەخاتە دڵەوە؛ **ئیملا:** گوتن بۆ نوسینەوە؛ **روح:** گیان؛ **قودوس:** پیرۆز؛ **روحالقُدُس:** جوبراییل؛ **جەوهەر:** رەگەز؛ **عالی:** بڵندو پایە بەرز؛ **عونصور:** ماك؛ **بیلحەقیقەت:** لەراستیدا؛ **خوار:** ژێرو؛ **خوار:** زەبون؛ **ئستۆقوس:** وشەیەکی یونانیە بە ماکی بنچینە دەڵێن کە بریەتین لە خاكو باو ئاگرو ئاو.

پوختەی مانا:

ئەگەر ئێمە لە ناو داوی کەزی رەشی ئەو جوانانەی کە لەدنیا گرتویانین، رزگار ببین؛ دەگەینە ئەو سەرسەرایە کە حۆری زۆری تێدایەو لەوێدا پاڵ دەدەینەوە.

ئەوین ئیکسیرێکی سەیرە. هەر کانێکی تۆ دەیبینی، مسە یان زیوە یان هەرچی؛ تەنانەت دڵو گیانی مەش، وەردەگێریو دەیکاتە زێڕی بێخەوش. لەپشت پەردەی پێوارەوە ئیلهام نێرێك وای خەبەردا، کە جوبرائیل بەهرەدەرو کۆمەگو یاری مەلایە. ماکی مەلا رەگەزەکەی زۆرجێ بەرزەو ئەگەر بەراستی تێبگەن، لە خاكو باو ئاگر وئاو نەجیمترە. چونکە هەرکەس بە ئەوینی خوا، ئاشنا بێ؛ ئیتر قاپێلکی گڵینی فڕێدەداو دەبێتە گیانێ نورانیو کاری بەچوارماك نامێنێ.

قصیدەی حەفتاو شەشەم

«هەستی هەرشاندن»

١ پەیوەستە دوئەبرو لمە مەحبوب کشاندن
صەد گەزمە پەیاپەی لئەزی خەستە رەشاندن

٢ تیرەك ژکەمانێ غەضەبێ دا جەگەری ریش
ملدانە بەرو سەر ژدوگوشان ڤەوەشاندن

٣ جوهتێ ئەسەدان پەنجە لسەرسینە نهاندن
کوللاب گهاندن دلو هەستی هەرشاندن

٤ بورهێن تە ژقودرەت کونومان گوشەیی ئیعجاز
پەیوەستە کەمانان لگوهان گوشە کشاندن

مانای وشە:

پەیوەستە: پێکـەوە لکـاو، هەمیشـە؛ **پەیاپەی:** یەك لەدویەك؛ **غەضـەب:** تورەیی؛ **ریش:** زامار؛ **ڤەوەشاندن:** دایوەشاندن؛ **نهاندن:** دایاننا؛ **هەستی:** ئێسك، پێشـە؛ **هەسـتی:** بونو ژیان؛ **گوشـە:** قوژبن، کلکە؛ **گوه :** گوێ؛ **ئیعجاز:** مۆجزات؛ **خەستە:** نەخۆش؛ **خەستە:** شەکەت.

پوختەی مانا:

یاری دڵگرو خۆشەویست، دوبرۆ پەیوەسـتەکانی، رێكو باریكو کەوانی، بەرەو خـواربۆ لاجـانگی برد، وەك کەوان لەروم بکێشێ. بەشوێن یەکداو بێپسانەوە صـەدتیری بۆمنی زامار.کردەپلار. لەوناوەدا بەتورەیی تیرێکی لەو کەوانەوە کە لە شـیری سـەربران زۆر بەسـامترە، لە جـەرگی بریندارم دا. چۆنی پێکا؟ وەك کەوانداری دەست راسـتی نیشـانەپێك شـانی دابوە بەر گۆشـەی کەوانەی برۆو لەسەر هەر توك گۆشەی گیرەی بنەتیران، سێرەی گرتو دایوەشاندمێ. راوکەر

که نێچیر دەپێکێ، تاژی دەنێرێ بۆی بگرێ. بەڵام ئەو شێری کەوی‌هەن ـ کە چاوە مەستەکانیەتی ـ لەدوای پێکانی جەرگی‌من، بەپەیکانان؛ ئەوشێرانە پەنجەیان خستە سەرسینە.

شیاوی باسە وەك باسمان کرد «أسَدْ» کە عارەبان بەشێر دەڵێن، بە ئەبجەدی شێصت‌و پێنجە «عَین» کە بەچاو دەڵێن، صەتو سی‌یە. دوشێر دەبن بەچاو.

٥ میهراتە دجانێ خوە ژدل خەف کربو دل
دلچو جەگەرو سینە لسەر جانێ ڤەشاندن

٦ نونێن تە هیلالی بقیران یەك ژسورا حەق
بێ‌عەیب لدیمێ قەلەمێ غەیب کشاندن

٧ نەققاشێ ئەزەل ئیسمی جەمالێ کونڤیسی
حەرفێن تە موجەسسەم ژسورێ تازە رەشاندن

٨ رەیحانی‌و دیوانی‌و هەم ثولث‌و موسەلسەل
یەك‌یەك وەهەزار رەنگێ ژحوسنێ نەقشاندن

٩ ئەڤ ئایەتێ نورێ ژ«مەلا» راکو نڤیسی
کاتب ژسورێ نوقطە بزێرابێ رەشاندن

مانای وشە:

خەف‌کربو: شاردبویەوە؛ **شاندن:** ناردنی؛ **موجەسسەم:** بەرزو بەرچاو؛ **رەیحانی‌و دیوانی‌و ثولث‌و موسەلسەل:** چوارشێوە خەتی هونەرین؛ بەمانا وەك ریحان‌و رەوای ماڵی پاشایان‌و سێ‌یەك‌و بەزنجیرەن.

پوختەی مانا:

من مەیل‌و خۆشەویستی‌تۆم، لەکونجی قوڵی دڵمدا، وەشارتبو. تۆ دڵت‌برد هەرچی تێشی‌دابو بردت. گیان وەبەر تاڵانێ کەوت، کە لەناو دڵم جێگیربو. تەنانەت جیرانەکانی دڵیشم هەر بەدەردەکەی گیانم چون. جەرگم کە هاوسای دڵم‌بو؛ سینگم کە ئەنوای دڵم‌بو؛ هیچیان نەمان‌و تێداچون. ئەو دونونە بەراوەژوە، لە چەشنی مانگی یەکشەوە، لە لایەن هێزی کێشەری خوداییەوە بەقەڵەمی نادیاری بەبێ‌هیچ کەم‌و کوریەك‌و کەمایەسیەك لەروت کێشران. ئەو شکڵ‌نوسە ئەزەلیە کە ناوی جوانی دەنوسی. پیتی ناوی تۆی بەزۆیی‌و لەبەر چاوی، لەسەروی جوان‌چاکان نوسی‌و دڵکێشی‌و رەزاشیرینی هەرە پەسندی لێ‌پرژاند. ئەمجار کەوتە نەخشاندنی. بە هەمو شێوەی هونەری بسك‌و خاڵ‌و کەزی‌و روخسارو لێوەکانی، بە قەڵەمی قودرەت کێشاو ئەوسا وەکو نەخشاندنی یەکەمین روپەری قورعان، بەزێرکفت دەوری لێداو هەزاران رەنگی جۆرجۆری لەو بەژنەدا، جێ‌کردەوە.

قصیدەی حەفتاو حەوتەم

«نازو خەشمان»

١ شۆخو شەنگی زوهرە رەنگی دڵژمن بر دل ژمن
ئاورێن هەیبەت پلەنگی دل ژمن‌بر دل ژمن

٢ وێ شەپالێ میسك خالێ دیم دوری گەردەن شەمالێ
جەبهەتا بسکان سەمالێ دل ژمن بر دل ژمن

٣ زولفو خالان نون‌و دالان وان ژمن دل‌بر بتالان
گوشەیێ قەوسێ هیلالان دل ژمن بر دل ژمن

٤ دیم نەدیرێ بوعەبیرێ خەمری‌و گیسو حەریرێ
سینەکر ئامانجی تیرێ دل ژمن بر دل ژمن

٥ سورشیرینێ نازەنینێ کوشتم‌و ناکەت یەقینێ
وی بچەنگالا ئەڤینێ دل ژمن بر دل ژمن

ماناى وشە:

ئاورێ: خێسە، ئاور؛ **هەیبەت:** مەترسی؛ **شەمال:** مۆم؛ **نەدیر:** ئاگری سەر کێوان بۆ خەبەردان؛ **گێسو:** پرچی هۆنراو؛ **یەقین:** باوەڕ؛ **نون‌ودال:** ند؛ **ند:** هاوتاو شەریك.

پوختەی مانا:

یاری جوانی شۆخو شەنگم وەکو ئەستێرەکەی زوهرە، هەر لەدور دەدرەوشێتەوەو هەرچەند ئاوڕان وەپیاو دەدا، وەك پڵنگ چەند بەهەیبەتە، ئاوڕی هێندە جێگەی ترسە. دڵی بردم! دڵی بردم!

ئەو خونچیلەی رەزاسوکەی خاڵ لەمیسکـە، روخسـاری وەك مرواری‌یەو سـای گەردنی وەکو مۆمی ماڵەمیران، زەردو بەرزو کەڵەگەتەو، بسکەکانی لەسەر هەنیەی لەسەمادان. دڵی بردم!دڵی بردم!

بسكو خاڵ ـ کە وەك یەك یەك رەشن ـ بۆ کوشتنی من بونە یەك، دڵی منیان بەتاڵان برد. گۆشەی کەوانی برۆیان ـ کە چەشنی مانگی یەکشـەوە باریكو لەبارو جـوانن‌و هەمو عالەم بەتاسـەوە لێی دەروانن ـ دڵیان بردم! دڵیان بردم!

باڵای وەکو چیا بەرزە؛ کوڵمی سـوری وەکو ئـاگری سـەر چیا، لەدور دیارەو دڵداران ئـاگادار دەکا، کە دەس لە دڵیان هەڵگـرن. بسکـوڵەو کەزی هۆنراوی ـ کە لە نەرمی‌و بریقـەدا، وەك حەریرن ـ سینەیان کردە نیشانەو بەگەل تیرەبارانیان کرد. دڵیان بردم! دڵیان بردم!

ئەو دلکێشە خوێن‌شیرینەی نازەنینە، باوەرناکا کە کوشتومی،بەچنگـوروکی ئـەوینێ. دڵی‌بردم! دڵی‌بردم!

٦ فەتلو تابان داغورابان ئەبلەق‌و جوهتێ شیبابان (یان، شۆرابان)
دامە بەرپەنجەو کولابان دل ژمن‌بر دل ژمن

٧ خوەش خەرامی ئەز غولامی نازکی شیرین کەلامی
طوطیا ئەیوان مەقامی دل ژمن‌بر دل ژمن

٨ ماهرویی میسك‌بویی سورێ پلەنگی شیرخویێ
وی بزولفا شوبهی گویی دل ژمن‌بر، دل‌ژمن

٩ هەردو چەشمان نازو خەشمان کی ژبەروان عەقلو هش‌مان
ساعەتا من‌دی بوەشمان دل ژمن‌بر، دل ژمن

١٠ ماهتابێ، ئافتابێ دیم ژرۆژو شەب نیقابێ
خوەش بچەنگال‌و کولابێ دل ژمن‌بر، دل ژمن

مانای وشە:
فەتل: پێچان؛ **تاب:** بادان؛ **غوراب:** قاڵاو؛ **ئەبلەق:** رەشوسپی؛ **ئەبلەق:** سـەرگەردان؛ **ئـەبلەق:** بەردی مەرمەڕ؛ **شۆراب:** گوڵینگەی شوڕ؛ **شیباب:** چـاوگەی ئـاگر؛ **غولام:** بەندە، کۆیلە؛ **ئـەیوان:** دیوەخـانی شاهان؛ **ئەیوان:** هەیوان، بەربێڵایی؛ **سورێ:** رەوشت؛ **سوڕ:** رەوشت؛ **خـەشـم:** تورەیی؛ **هش:** هوش؛ **وەشـم:** خـاڵ، عارەبان بەخاڵی کوتراو دەڵێن.

پوختەی مانا:
ئەو کەزیە شەوە رەشانەی ـ کە وەك باڵی قەلە رەشەن ـ لە رەشی‌دا، بە بادانەوە پێچـانی‌و دەگەڵ

سیپایی لاجانگی، وەکو شەوو بەرەبەیان، هەر سپیو رەش، دەچونەوە، جوتە گوڵینگە شۆڕەکەی سەرو شەدەی، جارجار وەکوڵمی دەکەون ـ کە وەکو چاوگی ئاگرەو دڵی دڵدار دەسوتێنیو هەردێ بڵێسەی خۆش دەبێ ـ کەزیەکانی لەلایەكو جوتە گوڵینگ دەپاڵ واندا، بەجوت پەنجەو قولاپیان لەمن گیرکردو، دڵمیان بردهەی دڵەکەم رۆ.

من بەدڵ بومەتە کۆیلەی لارولەنجەی واخۆشو دڵرفێنەکەی. قسەی هێندە لەدەم خۆشەو گفتو لفتی هێندشیرینە، کە تەنانەت توتیەکەی لەدیوەخانێ بەگێڕانەوەی گفتییار، دڵی بردوم! دڵی بردوم!

یارم کەلێم تورە دەبێ؛ رەوشتی وەك شێرو پڵنگ، دڵی ژاری لێدەترسێ. بەڵام ئەگەر بوێرم تماشایبکەم؛ روی وەك مانگی لەچاردەیەو بۆنی میسکی دەگەڵ تریفەکەی لێدێ. ئاخ لە دەستی زولفەکانی کە سەریان وەکو گۆچانێ خواربوتەوە. دڵی منیان وەك گۆبردو هەر بردیانو ئێستەش بردیان.

دوچاوی یار، چلەوەختی نازکردنا، چلەکاتی تورەبوندا، عەقڵو هۆش لەپیاو دەستێنن. دڵدار لەهۆش دەتەکێننو لە سەیری روی، رادەمێنن. من جارێك لەو رامانەمدا، خاڵەکانی سەرکوڵمیم دیت. دڵیان بردم! دڵیان بردم!

روخساری رۆژی روناکە، لەژێر پەردەی رەشی روبەندە کەیدا دەدرەوشێ. کە وەك شەو رۆژی گرتوە. لەو شەوەشدا، هەنیەی مانگی تریفەو گرشەگرشیەتی. بسکە سەرقولاپیەکانی، چنگیان داوەتە هەناوم. دڵیان بردوم! دڵیان بردوم!

١١ سەروی نازی سەرفیرازی شوبهی زێڕ رەمزا مەجازی
دامە بەر چاکوچو گازی دل ژمنبر دل ژمن

١٢ بەژنو بالا تۆخو عالا منکرن ڤێکرا مطالا
چیچەکا تەرحێن دوالا دل ژمن بر دل ژمن

١٣ میری غازی شیری طازی ڤێکران من دین ببازی
کر لمە ژغەفلەت ڤەگازی دل ژمنبر دل ژمن

١٤ شیرو خشتن زولفو قشتن هن ڤەشارن هن ڤەهشتن
پەهلەوانان دەست ڤەمشتن دل ژمنبر دل ژمن

١٥ روهنیا چەهڤێن «مەلا»یێ ئەو تەجەللایا تەداییێ
یا ژئەحمەد دل رەڤاییێ دل ژمنبر دل ژمن

مانای وشه:

سەرویناز: داری سەولی لەسەولان جوانتر؛ **سەرفیراز:** سەربلیند؛ **چاکوچ:** چەکوچ؛ **گازی:** گلەیی؛ **گازی:** بانگ کردن؛ **گاز:** قرتین، گاز؛ **مطالا:** توژینەوەو تیروانین؛ **غازی:** پەلامارده‌ر؛ **طازی:** روت؛ **بازی:** کایە، گەمە؛ **خشت:** نیزەی پچوکی هاویشتنی؛ **قشت:** موی سەر هەنیەی هەلپاچراو؛ **قەهشتن:** هیشتنەوە؛ **پەهلەوان:** قارەمان؛ **قەمشتن:** هەلمالین؛ **رەڤایی:** رفاندویە؛ **روهنیا چەهڤ:** روناکی چاو؛ بینایی چاوان، ناوی خودایە.

پوختەی مانا:

ئەو بەبالا سەولی نازەی، کە لەناو داری سەولاندا، هەلکەوتەیەو بەراستیو شوشی دەنازیو سەربلندە (یان، لەناو سەربلیندان‌دا، وەك سەولی‌ناز خودەنوینیو شانازی بەراستیو ریکیو شلكو باریکی خوی‌دەکاو) لەناو ئەو نیشانگانەدا ـ کەخوا بو وینەی دلداری لەسەردنیای هیناونە رو ـ یارم وەك زیری بی‌خەوشەو جوانانی‌تر مسو زیویان تیکەلاوە. لەسەر چەقو لاساریم لە دلداریدا، بەر کوتکی لومانی‌داموو بەگازی گازنان دلمی لی جدا کرمەوەو بردیو بردی!

بەژنو بالای بە جوقەی کاکولانیەوەو پلکەو پەلکەی سەرپوشیەوە، هاتە بەرچاو. ملمنا لە توژینەوەو تیوە رامان. لەوناوەدا، گولی سەرچلی جی‌بەرز، ـ کە کولمی‌بو ـ دلی بردم! دلی بردم!

دلبەریەکەی هەر وەکو میری هیرش‌بەر، بەهروژمە؛ بەشیری بروی کشاوی تازە ساوی، گەمەی دەکرد. لە نەکاو بانگی منی‌کردو دلمی بردو، دلەکەم‌چو!

کەزیو پەرچوکی سەرهەنیەی، توتیژی ئەوشیر، ئەم‌نیزەن. هیندیکیان وەشیردراوی ژیرکلاونو هیندیکیشی بو گیان کیشانی دلداران، هیشتونەوە. بەدەم باوە هاتنە لەرە، دەت گوت پالەوانی ئازان دینە مەیدان. یاریش ئەو زەندو باسکانە، سپیو ناسکانەی هەلمالی. یاخوا خیربی. دەبی چیبکا؟ ئاکامی ئەو خوسازدانە، دلبردن‌بو. دلمی‌بردو! دلمی‌بردا!

خوایە ئەی بینایی چاوان! تو چیت بەسەر مەلا هینا، تو تیشکستدا لە روخساری ئەو جوان‌چاکە. روناکی جوانی تومدیوەو دلی‌بردوم. هەر ئەو خو دەرخستنەی تو بو، دلی ئەحمەدیشی رفاند. ئەحمەد ناوی پیشوی مەلابوە. ئەحمەد ناوی پیغەمبەرە (ص) دورنیە مەبەستی مەلا، لیرەدا پیغەمبەریش بیو نیازی وابی هەر ئەو جوانیەی کە پیغەمبەرت بەرەو خوت پی‌راکیشا، ئیستا لەروی سەلما نیشان منتداوەو دلی بردوم، خوشی لەخوم.

قصیدەی حەفتاو هەشتەم

دیمێ بنجال

١ مەلەو فینجان لسەردەستە کو مەهتابا هیلال ئەبرو
نومایِن‌مِن دمیرئاتیێ مەیا صافا زەلال ئەبرو

٢ بشیرینی، بزیبایی، برەفتاری، ببالایی
بنیێ نونین دطوغرایی لبالا هەردوفال ئەبرو

٣ بلا بیت (صائِمُ‌الدَّهر)ی (بِلاإفطار) جارەك بت.
کەسی زانی ژدلبەر وی خویابن هەردوسال ئەبرو

مانای وشە:

مەهتاب: طاڤ هەیڤ، مانگەشەو؛ **لبال:** لەنك؛ **صائِمُ‌الدَّهر:** هەمیشـە بەرۆژو؛ **بیلا:** بەبیێ؛ **افـطار:** رۆژو کردنەوە؛ **بلا:** بڵان.

پوختەی مانا:

من بۆیە فینجانی بادەم لەسەر دەستەو لێی دەروانم؛ یارم ـ کە روخسـاری مانگـی، تیشـك دەرەو برۆکانی وەکو مانگـی یەکشـەوە نە ـ لەناو بادەی بێ‌خـەوش‌و رون‌دا ببینم‌و بادەببێتە ئـاوێنەی تریفەی روی، چاوم بەبرۆیان بکەویێ‌و مژدەی جەژنیان لیێ‌وەرگرم.

تۆ بڕوانەو ماشەالله لەکاری خواکە. هێندە شیرین، ئەوەندە جوان، ئـەو بەژن‌و باڵای شـوش‌و رێك، بەو هەمو لارو لەنجەوە، نونی برۆیێ کە نیشان‌و مۆری پادشای گەورەیەو ئـەو خـاڵانەی لە دەوری ئەو دوبرۆیانەن. کیێ دیویەتی؟ لیێم رونە کەس. ئەگەر یار بەڵێنیێ‌دا، کە لە دوسـاڵ‌دا تەنیا جارێك دێتە بەرچاو؛ پێویستە هەمو دڵدارێك رۆژوی دوساڵانە بگریێ‌و بەبیێ خـواردن‌و خـواردنەوە، چاوەریێ‌بیێ بەشکو خودا بەختی بداو جـارێك چـاوی بەو برۆیانە بکـەویێ‌و جێژنی هەرە پیرۆزی بۆ

هەڵ بکەوێ.

٤ مەشی مەستانە رەیحانی دلێ من دی دئامانجێ
رەشاندی سینەیێ تیران بقەوسی هەردومال ئەبرو

٥ سەحەرگە زوهرە سیما وادەچو گولشەن بسەیرانێ
بسەر چەهقێن نیشانیدا خەرامی ئەو هیلال ئەبرو

٦ دبێن خاوەر پەرستی تو نزانن من دکەشفێدا
نومایین من دشەرقێ نازکا گەردەن شەمال ئەبرو

٧ تنێ ماهەر تەرازونە دبابی حوسن کێشانی
هیلالی خاتەمی حوسنن لوێ دیمێ بخال ئەبرو (یان، خاتیم...)

مانای وشە:

مەشی: رۆیشت؛ **مال:** ماڵی کەوان، خوارایی کەوان؛ **خـاوەر:** خـورْ هەڵات، لێرەدا مەبەسـت خـۆرە؛ **کەشف:** دیاری کردن؛ **کەشف:** لە زاراوەی صـۆفیاندا، لەبەر رۆوینی نهێنیانە، دەڵێن کەشـف و کەرامات؛ **خاتەم:** ئەنگوستیلە؛ **خاتیم:** دوایی پێهێن؛

شیاوی باسە، سوڵتانان مۆری بەنیشـانی مانگیلەیان تایبەتی بەفـەرمانی ئـەوانەوە دەنا کە تەرخـان بێ‌و هەمو کارێك بەکەیفی خۆی بکاو کەس خۆی لەو بەزلتر نەزانێت.

پوختەی مانا:

لە دەمی بەرەبەیاندا، یارم ـ کە تیشکی روخسـاری وەك ئـەسـتێرەی زوهرەدەچـو ـ هاتبوە ناو باغچەی گوڵان بۆ سەیرانێ. بەژن‌و باڵای دەلەریەوە دەت‌گوت چڵە ریحانەی شلك‌و بۆن‌خۆشەو با لێی دەدا، لارو لەنجەی مەستانەبو. بەهەوای سەخۆشی‌و مەسـتی لەجـوانی خـۆی، خـەیاڵی‌کرد ڕاوێك بکا. دڵمی بەتەماڵ هەڵێناو کردیە ئـامانجی تیرانی. لەماڵی هەردو کەوانی برۆکانی، تیری دەهاویشتە سینەم. مردم، لەبەرپای تخێڵ‌بوم. بەنازەوە بەسـەر چـاوە سـیسەکانمدا دەبوری. واتا لەپاش کوشتنم لاواندمیەوەو ئـەو پاوو پلە پیرۆزەی، لەسـەر چـاوی بەموڵەق وەسـتاوم دانا. بۆ کروشمەو خەڵوەکێشان، لەجیاتی روبکـەمە روگە؛ روبە خـۆرهەڵات مات دەبم. پێم دەڵێن تۆ رۆژ پەرسـتی. نازانن من لەودەمەدا، کە گەیمە پلەی دڵرونی‌و نهێنیم بۆ ئـاشکرابون، ئـەو ناسکـەی گەردن وەك مۆمی گەورەماڵ زەردو بڵندو بەشۆقە، لە ئالی خـۆرهەڵاتەوە گۆشـەی برۆی نیشـان داوم. چۆن هەتا هەم، رو لە شوێنێکی تر دەکەم؟

برۆی یارم گەلێك شتە. بۆ کێشـانی جـوانی بەخـەڵکـی دنیادان لەدولا دوتای تەرازون. لەولایشەوە، مۆری بەمانگیلەی پاتشـایانە کە داویەتی بەجـوانیەکەی‌و لە روخسـاری

بەخاڵی خۆ نیشان‌ددا.

٨ مە جەوهەر عونصرەك خامیس نوما ئیرۆ دطالیع‌دا
دقێ تەقویمی ئینسانی لطالیع بونەفال ئەبرو

٩ بزونتارا ددێری‌دا لهنداڤا چەلیپایێ
بمیحرابێ مەبر سەجدە بەلێ ئەمما خەیال ئەبرو

١٠ دمابەینا دو ئەبرویان دبینم قاب قەوسەینێ
ددەت‌من طورفەتو لعەینێ جەوابا صەد سوئال ئەبرو

مانای وشە:

جەوهەر: رەگەز؛ **عونصور:** ماك؛ **خامیس:** پێنجەم؛ **طالیع:** دەرکەوتو؛ **طالیع:** بەخت؛ تەقویم: ڕێك‌و لەبارکردن؛ **تەقویم:** ساڵ‌پێو؛ **فال:** لەکتێب روانین بۆ تالح؛ **فال:** خۆشی وەرێ هاتن.
خوا فەرمویە: (ئێمە بیچمی بنیادەممان بەجوان‌ترین ڕێکی‌و لەباری دروست کرد)؛ **هنداڤ:** لەلایەن، لەدیار؛ **قاب‌قوسین:** ئەندازەی ژێ کەوانێك؛ **طورفەتوالعەین:** چاو تروکانێك.

پوختەی مانا:

ئەمرۆ فاڵم بۆ بەختی خۆ دەگرتەوە؛ باسی برۆی یاری هێنا. دیارە بەختەکەم هێناویەو زۆر مژدەی خۆشم پێ‌دەگا. روانیمە کتێبی ساڵ‌و مانگ نیشاندەری وەخت‌و زەمان. هەر لە ڕۆژی بناوانەوە تا ئەمرۆ، بۆم دەرکەوت کە خوای گەورە، ئەو دەمەی مرۆی لە چوار ماکی ئاوو ئاگرو خاك‌و با، هێنا بەرهەم؛ بۆمن ماکی ئەوینیشی دەکار هێنا، من ماکی پێنجەمم هەیە کە ئەوینەو ژیانم لەسەر ئەوین بەندە. زونارم لە پشتێ دابو لە دیاری خاچیش وێستابوم، سوژدەم دەبرد. بەڵام سوژدەم بۆ وان نەبو، بۆ میحرابی برۆی‌یاربو، کە بەخەیاڵ هێنابومە بەرچاوی دڵ. دەنێوانی دوبرۆی‌دا، نێوانی ژێ‌کەوانێکم دێتە بەرچاو، کە هەر لەچاو لێك نانێکدا، وەرامی صەدپرسیاری‌من دەداتەوە. لێرەدا ئیشارەتێك بەهاتنی فرشتەی وڵام بەر بۆلای پێغەمبەر (ص) هەیە.

١١ دباطین سەجدەگاهێ من لبەروان هەردو ئەبرونە
بیعەینی طاقی میحرابن دعیلمی ئەهلی حال ئەبرو

١٢ ئەگەر دەعوایی موسایی دعیشقێدا بکم جائز
«مەلا» دایم تەجەللایە ژوێ‌طەرحا شەلال ئەبرو

١٣ بشیرینی، بزیبایی، چکاتب‌بو وەکێشایی
تعالی‌الله نیشان‌دانە وەشیرین ئەو میثال ئەبرو

١٤ نه شیرینا لدەربەندی، نه مەحبوبی سەمەرقەندی
نەکێشاین بقیٚ رەندی لنەقشی بیٚ زەوال ئەبرو

١٥ نیشانا قاب قەوسەینان کو قەوس ئاویتە ئەبصاران
دتەقویما تەجەللایی بسەرلیٚ بون هیلال ئەبرو

مانای وشە:

بعەینی: هەرتەواو؛ **بعەینیٚ:** لەچاوان، لەبەرچاوان؛ **طەرح:** لق‌وقل؛ **شەلال:** باریك، هەودای باریك؛ **تعالی‌الله:** پایەبەرزی بۆخوا؛ **میثال:** نمونە؛ **بیٚ‌زەوال:** لەنەمان بەدور؛ **ئەبصار:** بەصەرگەل؛ **بەصەر:** چاو؛ **نیشانا:** ئەی‌نیشانی؛ **نیشانا:** نیشانەی؛ **نیشان:** ئایەت.

پوختەی مانا:

لەتەهی دڵو گیانەوە، جێگە بۆ سوژدە بردنمو روگەی نازو نیازانم دوبرۆی یارن. لەزانستی رێگەناس‌و ئەهلی حاڵدا، کەوانەی برۆ میحرابی راستینەو بەمیحرابی شیاوی سوژدە دێتە بەرچاوی رێرەوان.

ئەگەر بڵێم لە ئەویندا، من بەپلەی موسا پێغەمبەر گەیشتوم؛ رێی تیٚ دەچیٚ، ئەو جارێکیان بەدیداری خودا شادبو. من هەمیشە لەو لقە ناسکانەی برۆی دڵبەرەوە رۆشنی خودا دەبینم.

کام نوسەرو کام وێنەکێش لەدنیادا، توانیویەتی ئەو شیرینی‌و ئەم جوانیە نیشان‌بدا. بەرزایەتی هەر بۆ خوایە. کە برۆی یاری تاقانەی وا بەتاق هێناوەتەوەو جوانتر نمونەی بیٚ‌وێنەی، لەو برۆیە جیٚ‌کردەوە.

زۆر وێنەکێشی لەزەبر، وێنەی شیرینی فەرهادو شکڵی جوانانی بەناوی سەمەرقەندیان بەدی‌هێنا. بەڵام هیچیان نەگەیونە ئەو جوانیە نەمرو هەرهەیەی کە لەبرۆی یارمدا هەیەو خوا بۆخۆی خەتی لێداوە.

ئەو ئایەتەی کە دەربارەی نزیك‌بونی ژێ‌کەوان لەقورعانایەو ئێستامن کەوانی برۆ، کەنیشانەی صنعەتی جوانی خودایە دەی‌دینم، سۆمای چاوان لەدینی هەڵدە بەزنەوەو بەرەودڵ کەوانە دەکەن‌و تیشکی وەك پەلکەزێرینە دێتە بەرچاوی گیان‌ودڵ. روخساری‌یار لەرێکی‌داو لەجوانی دەسکاری خودا، دیاردەیەکەو مانگی یەکشەوەی برۆکەی مۆری تەرخانی خودایە بەوی داوە، کە لەسەر جوانان سەروەر بیٚ.

قصیدەی حەفتاو نۆیەم

«خەمرا حەلال»

١ من‌دی سەحەر شاهی مەجەر لەبسی دیەر مەخموربو
ئەودیم زەری سورْ موشتەری یارەب پەری یاحور بو

٢ حوری وەشە، شیرین مەشە کاکول رەشە، خال حەبەشە
خالێن دقەر میسکاتەتەر نازك بەشەر کافور بو

٣ نازك لەطیف، گەردەن ظەریف لەبسی شەریف، کیمخەو قەدیف
من‌دی بوەخت، ئەو نیك‌بەخت ئیروْ لتەخت فەغفوربو

٤ فەغفور سورّە، سیما دورّە هەیبەت پورّە، پورّدل گورّە
ئەو هاتە مەش، من چونە هش دل‌من دعیشقیْ فوربو

٥ دل‌بو کەری زایا بەری لازم هەری دی‌ئەو زەری
من‌دی گەلەك، ئەو سورمەلەك وەك مەشعەلەك پورّنو ربو

٦ مەی بەرکەفیْ مەشها صەفی سوْزا دەفیْ داقەرقەفیْ
حوسنا لدێم وەصفان نەشێم هەرچی دبێم ژیْ دوربو

٧ دامن سروش وەر مەی‌بنوش ذەوق‌و خوروش لەو چوم ژهوش
ژویْ عیشوەیا یاربو خویا ئەو نە ژمەیا ئەنگور بو

مانای وشە:

مەجەر: کاکێشان؛ **زەری:** سەوزەرەنگ؛ **قەر:** رەش؛ **تەتەر:** تاتار. کە وڵاتەکەیان بە ئاسکی میسك ناسراوە؛ **کیمخە:** پارچەیەکی نایابە، کیمخوا؛ **قەدیف:** قەدیفە، مەخمەر؛ **گورْ:** بلێسە، گرْ؛ **فور:** لە کوڵین‌دا، وەکولْ هاتو؛ **کەری:** پارچە، لەت؛ **زایا:** هەر لەوەی؛ **لازم‌هەری:** هەر پێویستە؛ **گەلەك:** زۆر،

زیاد؛ **فەنەر:** چرای هەڵواسراو؛ **مەشها:** ڕۆیشت؛ **مەشها:** جێگەی ئارەزو؛ **قەرقەف:** بادە؛ **ئەنگور:** تریێ؛ **سروش:** وەحی، فرشتەی وەڵام بەری خودا؛ **خوروش:** هاوار، هەرا؛ **ذەوق:** چێژە.

پوختەی مانا:

هەر وەکو چۆن خۆر لە حاندی پۆلە ئەستێرەی کاکێشان سەردارێکە؛ یاری منیش لەچاو جوانانی سەردنیا، وەك خۆر وایە، لەنێو جەرگەی ئەستێراندا. سەوزە ڕەنگە، وەك ئەستێرەکەی موشتەری هەر لەدور دەدرەوشێتەوەو دڵ دەکێشێ. ئەمرۆ سپێدەی بەیان بو کە توشی بوم. خوایە چەمدی؟ حۆری‌و پەری کەی وا دەبن؟ بە بەرگی ئاڵ‌و واڵاوە، چاوی مەستی تەواو خەو بەری‌نەدابون. وەك چاو ڕەشانی بەهەشتە، لەنجەو لاری زۆر شیرینە. کاکۆڵ ڕەشە، خاڵی وەك خەڵکی حەبەشە، لە ڕەشیان بریقە دەدەن. خاڵی نەتەنیا ڕەشن‌و بەس؛ بۆنیشیان وەك بۆنی میسکی ئاسکی تەتەر، تۆمار بەتۆمار لێ‌پرژە. پێستی ناسکی پێت‌وابو لەکافورە. نەرم‌و نیان‌و گەردن کێل، دەناو پۆشاکی ماقوڵ‌دا، کە زوربەی کیمخواو مەخمەربو، من لە هەلێکدا بەدیم کرد. های لەبەر بەختی باشی‌خۆم. ئەو ئەمرۆ لەچاو جوانی‌تر وەك قەراڵی چینێ وایەو لەسەر تەخت پاڵ‌کەوتوەو دینی هۆی بەختەوەریانە. لە دڵ‌کێشانیش سەردارە. روخساری وەکی مرواری، دیداری بۆ دڵدارانی بە هەیبەتێکە مەپرسە. هەرکە دەستی بەگەڕان‌کرد، هۆشم نەما. دڵم گڕی تێ هەڵگڕاو، زوخاوی ناوی هاتەکوڵ‌و سەرڕێژی کرد.

هەر لە یەکەم چاوپێ کەوتن، دڵ لەت‌ببو. دڵ پارە بون بە دیتنی هیچ شتێکی سەیر نیەو ئەرکی دڵە، کە بە دیتنی پل‌پل بێ. یارم کە لە دڵکێشی‌دا، دەت‌گوت فرشتەی خودایە؛ گەلێك‌جار هاتە بەرچاوم، ئیتر بۆیە دڵ بەلەت‌بون ڕانەوەستاو هەربوبە چوڵە چرایەك، پڕ لە ڕۆشنایی جوانی ئەو. ئەوگڕەشی لە روخساری‌یار هاتەگیان چونکە روخساری یارەکەم، وەك فەنەرەو دڵم لەوێوە داگیرسا. خاڵی نوختەی لە عەنبەرە. بۆنی وەك گوڵاو بڵاوە. لێوی وەکو شەکری خاوە. لە بادەی جوانی خۆی مەست‌و پیاڵە ی‌بادەی ـ کە چینی‌بو ـ لەسەر دەستی بە مەستی دەهاتو دەچو، دڵدار ئارەزوی دەکردو بە عەزرەتی دیداری‌بو. پیاڵەی مەستی دەری بادە، لەسەر دەستی پاکی بێ خەوشی دڵ‌بزوێن. یار بردیە ناو ڕیزی یاران. بوبە بەزم، سوزەی تەپەی دڵی دەفە، کاری کردە سەر شەرابیش. ئەویش کەوتە لەرزەو سەما. بۆم ناکرێ پەسنی یار بدەم، هەر لە باسی‌جوانی روخساری داماوم. هەرچی دەیڵێم زۆر لێی دورەو یارم وەك هیچ‌شتێك ناچێ. (خوا دەفەرموێ: هیچ شتێك وەك خودا ناچێ). فرشتەی وەحی پێی‌گوتم: وەرە بادەبخۆرەوە. هەر چێژەم کرد، هاوارم لەبەر بڵندبو. بورامەوە. بۆم دەرکەوت، ئەو بادە هین تریێ نەبو. بادەی نازی یارەکەم بو. گیرۆدەی بوم‌و لەخۆ چوم‌و لەدنیایە تەرە بوم‌و ڕوم‌کردە بەهەشتی خودا.

٨ منۆدی بخواب ئەو ماهتاب دادل کولاب جوهتی غوراب
دل شەو وشاند خویێ لێ ڕەشاند خوەش هەر شاند، تێك هوربو

٩ هورکر جەسەد قەوسێن صەمەد تیردان کەبەد. دادو مەدەد
جەرحان ژنەو، خون‌دایە کەو عیشقا مەلەو مەشهور بو

١٠ لەو یەك نەسەق، من تێن سەبەق نورا یەقەق دادل شەفەق
شیرین لەبی دیم کەوکەبی لێ بەندە بێ دەستور بو

١١ دلبەر نەظەر دامن سەحەر خەجلیم ژبەر لێ ئەو قەدەر
زانم گووا ئەو مەهروا وەك لولوا مەنشور بو

١٢ پاش فیرقەتێ زۆر موحبەتێ مژطەلعەتێ چوم حەضرەتێ
وەصلا حەبیب من بو نەصیب مەلعون رەقیب رەنجور بو

١٣ جاما زەلال خەمرا حەلال یاری شەپال دامن بحال
عیشقا غەدار صوهتی ستار نیڤماو یار صەد سوربو

مانای وشە:

شەووشاند: شێواندی؛ **رەشاند:** پرژاندی؛ **هەرشاند:** پلیخاندیەوە؛ **کەو:** داغ؛ **نەسەق:** نەظمو تەرتیب؛ **سەبەق:** ملەو کێبەرکێ؛ **یەقـەق:** سپیایی زۆرسپی؛ **دەسـتور:** ئیجـازە؛ **گوو:** گوتن، گفـت؛ **مەنثور:** نەهۆندراو، پەخش‌و بڵاو؛ **طەلعەت:** روخسار؛ **حەضرەت:** حضـور، لای‌خـوێ؛ **رەنجـور:** نەخـۆش‌و لەش‌بەبار؛ **سور:** وارش.

پوختەی مانا:

لەو بێهۆش‌و بورانەوەی ـ کە لە دینی بەسەرم هات ـ دەم‌دی‌وەك خەون ببینم، ئەومانگە تیشـك هاوێژە، بە سەرمەوە هەڵوێستاوە. دوشـتی رەشـی وەك باڵی قـاڵاو لێم هاڵان‌و پەنجـەیان لەدڵم گیرکردو وەك قـولاپی لێدەن وابو. دڵیان لەشـوێنی خـۆی لابردو. هێلانەکەیان لێشـێواند. بەجارێك لەت‌و پەتیان کرد. تا تەواو وردو خاش‌کرا، ئەوسا کە خوێیان پیوەکرد؛ تا زامی پترژان بکا. پاشان جوتێك کەوانی رەش ـ کە بە دەستی تواناى خودا راکێشرابون ـ جەرگمیان تیرەباران کردو لەشیشم پارچە پارچەبو. خوا هاوار بەدادم بگە. زامی جەرگ‌و هەناوانم ـ کە بەداغی دڵداری هەڵچزێنرابون ـ سەرلەنوێ لێم کولانەوەو خـوێن جـێ داغەکەی داپۆشـین. هەر ئـەم دەردو ئازارەش بو، کە بوبە هۆی ناوبانگی ئـەوینداری من. هەر بۆیەشـە کەوا بەرێز، بە تەکوزی، نورو روناکی زۆر بەهێز، دێنە دڵ‌و روناکایی تێدەگێڕن. بەو سوتان‌و داغ‌کران‌و جـزیادانەش، بۆم نەبو هاوارێك بکەم، یان هیچ نەبێ، بناڵێنم. چونکە یاری شەکر لێوی رو ئـەستێرە، دەستوری بەمن نەدابو کە هاوار کەم.

بەڵام یارم بۆخـۆی بەزەیی پێماهات. هەر لەو بەیانە خـۆشەدا، بە دڵخـۆشی لێمی روانی. من لەشەرمان نەم‌دەتوانی برۆانمە سـیماو روخسـاری. بەڵام ئـەوەندە دەزانم کە قسـەی دەکرد.

گفتەکانی وەك مرواری لیّ دەپرژا.

زۆر لەمێژبو، لەیار دوربوم. بۆ خوا سوپاس بەودیدارەی کە روبەرو بەچاو دیتم؛ خەمی دوریم لیّتاران‌و سەبوریم هات. ئۆخەی ئەوا بەدیداری یار گەیشتم. شوفار وەختە لەعەزرەتان وەزگ بدەن. لە ئێرەییان لەش بەبارو شەرمەزارن. هەی نەحلەتی خوایان لیّبیّ.

یاری نازداری خوێن‌شیرین، کە منی بەدەم خوێندەوە، گفتەکانی بادەی حەڵاڵی‌بەهەشت بون ـ کە هیچ تڵتەی تێدانیە. هەرچەند صەد لەمپەرو وارش، لەنێوان من‌و یار هەبو، کەپێك بگەین؛ بەڵام ئەوین زۆر بەهێزە، لەمپەری لەبەر پەڕاندم‌و پەردەی بەرپیواری سوتاندو منی‌بەو دیدارە شادکرد.

شاهی جەڤین غەم ژی رەڤین ماری شەڤین ئیساند ئەڤین
دەردو بەلاوین چون هەلا عومرەك مەلا مەهجور بو

١٤ پورمن زەجر دیتن هەجر مابو ئەجر صبح‌و فەجر
شەمعا مە هەل‌بو صەد محەل مێننەت مەدل مەسرور بو

١٥ یار وەعدەدا بلەعلێن خوەدا وەربا مەدا چین پەردەدا
دسپێدەییّ چوم وەعدەیی کوژ بادەییّ مەخمور بو

١٦ ئیحرام مەبەست ئەسوەد بقەست یار هاتە مەست ئەز چومە دەست
جوهتی حەبەش تیردان بوەش حەججا مەخوەش مەبرور بو

١٧ ڤیّ کاکولیّ چینێن دلیّ قەلبیّ «مەلیّ» داڤ دانەلیّ
داڤا دلان نیڤ سونبولان سەرصوّر گولان مەنقور بو

مانای وشە:

شاهی: شادی، گۆوەند، شایی؛ **جەڤین:** کۆوەبون؛ **شەڤین:** وەك شەوی رەش؛ **شەڤین:** خوارو چەماو؛ **ئیساند:** ئایساندی؛ **بەلاوی:** بەلوایان، دەردوئازارگەل؛ **هەل:** بەرمژور؛ **ئەجر:** پاداشت؛ **فەجر:** سەرەتای بەیان؛ **مەحەل:** جێگە؛ **مەحەل:** جار؛ **وەر:** وەرە؛ **بامە:** دەگەڵمە؛ **چین:** دەچین؛ **مەبرور:** بەخێرو قبولّ؛ **چینێن دلیّ:** چینی تێدان؛ **مەنقور:** دندوك لیّدراو، غونچەی تازە پشکوتو کە هێشتا تەواو بڵاو نەبوە، بولبول دەچێتە سەری بەدندوك لێی‌دەدا، تاخۆی بەتەواوی نیشاندا. پێی دەڵێن: گوڵی مەنقور.

پوختەی مانا:

بەمەی کەیار خوێندمیەوە، خۆشی‌و شادیم لیّ کۆ بۆوە. خەم‌و کولّ لەبەریان رەوین. کەزیەکانی ـ کە وەکودوشا ماری رەش لەسەرشان پاپۆکەیان بو ـ بزوتن‌و خۆیان راوەشاندو باوەشێنی گڕی ئەوینیان بۆکردم. هەرچی دەردو بەڵا هەبون، بەرەو ژورچون. پەڕینە کێو. بەڵیّ عومرێك لەیار

دوربوم. لەو دوریەدا زۆرم ئازارو جەفا دیت. هەزاران سوپاس بۆخودا؛ کە توڵەی دەردی کردەوەو شەوە زەنگی لەسەر بەختی رەشم رەواندو بەسپێدەی بەختەوەری دیداری یاری گەیاندم. وا لەوساوە لەصەدلاوە، مۆمی خۆشیم داگیرساوەو تیشك دەدا. کێ بێ لەمن دڵخۆش‌تربێ؟ یار بە لیوە ئاڵەکانی، بەڵێنی پێدامو فەرموی: وەرە لامان هەر بەتەنیایی ذەت‌بینم. لە بەرەبەیانێکدا چوم؛ کە هێشتان لە بەندی شەوێ بەیان تەواو بەرنەبیو. دیارە زیارەتی ئەو، حەجە. ئیحرامم بەست، رومکردە خاڵی سەر گۆنای ـ کە وەك «حَجَرُالاسوَد» رەش‌و بەودمو پیرۆزە ـ یاری چاومەست، لەجوانی مەست، دیداری‌دا. چومە راموسانی دەستی. لە دوچاوە رەشەکانی، تیری مژۆڵم دارژانێ. بۆم دەرکەوت کە حەجەکەم قبولێ بوە.

(شیاوی باسە: لەوەختی حەج ئەگەر بارانە بیاریێو حاجی بچنە بەر پلوسکی بانی کابە، کە پێی دەڵێن: لوسی رەحمەت. و، تەربین؛ نیشانەی حەج قبولێ بونە). ئەو کاکوڵە بەچینانەی، داویان بۆ دڵی هەژاری مەلای دڵدار ناوەتەوە. داو لەنێو چڵە سونبولی بسکانی‌دا شێراونەوەو گەیشتونە سەر کوڵمانی. کەتازە لە پشکوتنان. جاچۆن دڵم پێوە نەبێ؟!

قصیدەی هەشتایەم

«بەختی دروێشان»

١ ددەستدا یەنگیەك نوبار مندی ئەو کەمان ئەبرو
لبالا جەدوەلەك جەبباری لێدا هەمقیران ئەبرو

٢ کوحەق ئەڤ حەرفو خەط کێشان لطالایی مە دەرویشان
دو قەوسان گوشە لێ بادانو سەرپەیوەستەمان ئەبرو

٣ تە دیداری، تە رەفتاری، تە ئەلماسین شەکەر باری
بعەینی رێ لسەر صادان، دونون رەیحان نومان ئەبرو

٤ (بِحمدِالله) بفەیروزی لوەجهێ دلبەرێ مندی
کوماهی نەو نیشان مندان لطاقی ئاسمان ئەبرو

٥ تعالیالله نیشان دانە، بحوسنێ ئەو نەسەق دانە
ژنەقشو صەنعەتێ حەق ئەڤ نیشان چەشم، ئەڤ نیشان ئەبرو

٦ ژرەعنا نیرگزێن شەهلا مەجالێ هەمقیران بینم
هەزار رەمزو ئیشاراتن ژوان قەوسێن چەڤان ئەبرو

٧ «مەلا» دل تێك تەپەیکانن، ژمەحبوبان مە نیشانن
کەماندارین دغەددارن دبورجا ئەسمەران ئەبرو

مانای وشە:

نوبار: تازە وەکارخراو؛ **جەدوەل:** جەغزینگ؛ **جەببار:** زۆر خاوەن زۆر؛ **جەبیار:** ناوی خودایە؛ **طالا:** بەخت؛ **تەدیداری:** دیداری تۆ؛ **بِحَمْدِالله:** بە شکورانەی خوا؛ **فەیروزی:** سەرکەوتن، بەمرادگەیشتن؛ **وجە:** روخسار؛ **چەڤان:** چەماو، خوارەوەبو.

پوختەی مانا:

یارم کەخۆی جوتە برۆی وەك کەوانن؛ ئەمرۆ دیتم کەوانێکی کاری یەنگی تازەکاری لەدەستا بو، روانیمە بەژن‌و باڵاکەی، لەو باڵایە، جەغزینگـی قـودرەتی خـودا، دو برۆی بەرانبەر بەیەك زۆر لە ئەندازەو ریك‌و پێك دارژتبو. خوا ئەوپیتە پیرۆزانەی ـ کە ناویان خەتی روی‌یارە ـ چۆن کێشـاوە. دەڵێی خەتی بەسەر بەختی ئێمەی هەژارانی دەروێش‌دا کێشـاوە. هەردو کەوانی برۆیان سـەریان گەیشـتۆتە یەك‌و گۆشـەیان بای داوەتەوەو بەرەولا رومەت چـەماون. وەك پیتی رێن لەسـەر صادان. کە دوبەدو، وشەی «رص»یان لێ ساز دەبێ. کە واتا، پاڵ‌پێکەوەداو. بۆ کوشتنی ئێمەی دەروێشی جەفاکێش؛ دیداری تۆ، رەفتاری تۆ، ددانی سپی ئەڵماسی ـ کە لە دەمی شـیرینت‌دان ـ ئەو دوبرۆیە ـ کە وەك دو نونی هەرە جوان، بەخەتی ریحانی نوسراو ـ بۆ نیشیان، وەك ریحانەیە. خۆزگەم بەوەی دەیان بینێ.

سوپاس بۆخوا بەختم هێنای وسەر کەوتم. برۆی یارم لەسـەر هەنیە پاکەکەی دیت. کە عەیناً مانگی یەکشەوە، لە عاسمانی ساو. بنوێنێ چـۆنە؛ وابو. گەورەیی هەر بۆ خـودایە. چـەند ئـاکارو کردەوەکانی جوانن. دەبروانن، چۆن بەتەکوزی‌و ریك‌و پێك ئـەو روخسـارەی رازاندەوە. چـاوی‌و برۆی هەریەکەی نیشانەیەکن لە صنعەتی خودای جوانی.

لەکاتێکا کە دوبرۆی چـەماوەی وەکو کەوانی بەرانبەر بەیەك دەبینم‌و ئـەو چـاوە مەسـت‌و کاڵانەی لەژێریاندان؛ هەزار ئیشارەت‌و بەڵگەم لەدەست رەنگینی داهێنەر نیشان دەدەن.

مەلا! تۆ خۆت هەمو گیانت لە دڵبەر نیشانی پێوە. بەتایبەتی دڵی ژارت، پڕ لە تیری دڵداری‌یە. ئەو کەوانداره بەهێزە، لەو کۆشکەوە ـ کە بورجی گەنم رەنگانە ـ بە کەوانی برۆیان دڵی پێکاوی.

قصیدەی هەشتاویەکەم

«ماهی نەو»

١ وی سپیدە ژبورجی قەوس ئەبرو نوماندن ماهی‌نەو
خوەش ژقەوسی ئەبروان ڤیرا کشاندن ماهی‌نەو

٢ گوشەیێن نونان بسەربادان ژقەوسی بێ وەتەر
میثلی ئەنگوشتانەبی صەدسیر بەیاندن ماهی‌نەو

٣ کەششفی بەدرا تەمام ئەحسەن ژبالا طەلعەتی
ژە ستیوادا گەزمەیان چەرخێ رەشاندن ماهی‌نەو

٤ وی لوەجهی ئافتابێ گاهی کفش‌و گاهی خەف
عارفی ئەهلی بەصارەت حەیێراندن ماهی‌نەو

٥ مل دزانم دانە بەر قەوسێ هیلالی گوشە زەر
لەو ژبالا گوشەیێن نونان لڤاندن ماهی‌نەو

٦ ئەز دبێژم دی لمن دیسا جەگەر صەد پارەکن
وی بمیزان هەردو شیرازی چەڤاندن ماهی‌نەو
داخلی مەجلیس بوی ئیشەڤ «نیشانی» لەو کوخەف
جامی روحانی لئەهلی دل نەشاندن ماهی‌نەو

مانای وشە:

بادان: بەبادان، چەرخاندن؛ **بەیاندن:** درکاندن، مەعلوم کردن؛ **کەششفی:** ئاشکرابو؛ **ئەحسن:** جوانترو باشتر؛ **کفش:** دیاری؛ **حەیێراندن:** سەرگەردان کردن؛ **لڤاندن:** بزواندن؛ **شیراز:** شارێکە جێگەی سەعدی‌و حافظ؛ **شیراز:** دارێکی سورە وەك بەلالوك دەچێ؛ **شیرازی:** جورە کەوانێك بوە کە لەشیراز دروست کراوە.

پوختەی مانا:

ئەم بەیانە، مانگی تازە وێنەی برۆ لە بورجی قەوس، خۆی نواند. من وای بۆ چوم، کە ئەم مانگە، لە وێنەی برۆی یاری‌من، دروستکرا. گۆشەی برۆی وەك نونی سەر بەرەو ژێری، لە کەوانی ژی تێ نەخراویکیان دەکرد. کە بۆ سەربەبادادانی دڵدارانی ئامادەیە. هەروەك قامکی ممبارەکی پێغەمبەر (ص)، کە مانگی تازەی لەتکردو صەد نهێنی کەس نەزانی ئاشکرا کرد.

یارم کە روخساری دەرخست، مانگی چاردەو جوانتر لە مانگی چاردە بو. لەو باڵایە ـ کە سیمای لیوە خویابو ـ شەوی چاردە بێ مانگی یەکشەوە دیارە. بەڵام روخساری یاری من، لەسەر خەتی ناوەراستی عاسمانی ساوی هەنیەی‌دا برۆی کە وەك مانگی نوێ، لەو عاسمانەوە تیرداوێ بۆ دڵداران دێتە بەرچاو.

روخساری یارم وەك خۆرە، کەچی برۆی ـ کە وەك مانگی یەکشەوەیە و نەدەبو دەگەڵ خۆر دیاربێ ـ جارجار دیارو جارجار ونە. نەك هەرمن بگرە ریناسانی چاوی دڵرون، وەك من لەو مانگی تازەیەی ئەو روخسارە سەرگەردان بون. من دەزانم یارەکەی من، شانی داوەتە بەرکەوان، واتا ئەبرۆی ئامادەی تیر هاوێژی کرد. بۆیە لەو ژورەوی عاسمانە، گۆشەی مانگی نوێ دەبزون‌و دەیانەوی لاسای برۆی ئەو کەنەوە؛ کە لەو باڵا بڵێندەوە دیاری دەدا.

وا بیردەبەم، برۆکانی ـ کە وەك کەوانی شیرازی‌و حەستەم ترن ـ دیسان خەریکن جەرگی‌من بەصەد لەت کەن، بویە وا دیسان چەماون. وەك مانگی نوێ‌و رێك بەرانبەریەك وێستاون.

نیشانی! وادیارە ئەم شەو بە دزیەوە چوبویە ناو کۆری بەزم. هیچ کەس توی بانگ نەکردبو بۆیە ئەو مانگی تازەیە، جامی بادەی گیان گەش کەری، بۆ دڵدارەکانی نەنارد.

قصیدەی هەشتاو دوهەم

«جەردەی دڵان»

١ ژرەمزێ دلبەرێ دیسان لمن باطین ڤەژین دەردە
دلەبسێ طاری‌یێ من دی خویا بو ئەو سیا چەردە

٢ دلەبسێ طاری‌بو نورێ پەری رەنگێ صیفەت حورێ
ژوادی ئەیمەنا طورێ موقەددەس کر لمن عەردە

٣ ژنارو نوری تەقدیسێ تەجەللاکر لمن دیسێ
لسەر تەختێ خوە بەلقیسێ هلانین بێ‌حیجاب پەردە

٤ حیجابو پەردە ئاڤێهتن صەبا رەیحان هلاڤێهتن
ژبورجان تیر پورێ ریهتن گەهان من راستو چەپ جەردە

مانای وشە:

باطین: هەناو؛ **باطین:** بەنهێنی؛ **ڤەژین:** ژیانەوە؛ **لەبس:** پۆشاک؛ **سیاە چەردە:** گەنم رەنگ، رەش‌ئەسمەر؛ **وادی ئەیمەن:** شیوی هەرە پیرۆز؛ **تقدیس:** پاکی‌و پیرۆزی؛ **دیسێ:** دیسان، دەئایسێ؛ **هلانین:** لای‌دان؛ **هلاڤێهتن:** پەخش‌و بڵاوی‌کردن؛ **جەردە:** ریگر؛ **جەردە:** تیری بێ‌پەر؛ **جەردە:** جلیت.

پوختەی مانا:

خەنی لەخوم، ئەوا بۆ جارێکی تریش، یاری خۆم دیت. ئەم جاریش بە جۆرێکی تر کە فێڵێکی داهاتوبو لە دڵبردن، خۆی نیشاندام. بەرگی رەش‌بو. خۆی لەوێدا وەك رۆشناکی دەینواند. گەنمرەنگە، وەك هۆری بەهەشت، چاورەشە. ئاکاریشی حۆریانەیە. ئەو دیدارە، وەك چیرۆکی موساو چونی بەرەو چیای طور، وایە. کە هەم ئاگر، هەم نوری خودای بەدی‌کرد. بەو دیدارەی ـ

که ماڵەکەی وەك شیوی هەرەپیرۆزی جێ ڕاوەستانی موسایە ـ تیرێژیار، دایە دەرو هەمو دنیای کردە سەرزەوی ممبارەك، وەك هەردی بیت‌المقدس. وەکو شازادە بلقیسێ لەسەر تەخت ڕۆنیشتبو. ڕوبەندی بەرووەوە نەبو، پەردەی لادان. سروە، ڕیحانەی بسکانی پەخش‌کردو ڕای هەژاندن. بۆن‌و بەرامە بڵاوبو. لە دودەری‌و شانشین‌را، لەمنی ڕوانی. چاوی مەستی بەمژۆڵانی بەرێژنە تیریان تێ‌گرتم‌و لەڕاستو چەپ، ڕێگری دڵ‌و گیان ڕفێن، دەورەیان دام‌و کردیانم بە کۆلکی ئەزمون بۆ جلیتان.

٥ کرم ئامانجی میزراقان ددلدا تیر چون فاقان
بجەللادی خوە ئەو خاقان دبێژت هێژتو خەنجەردە

٦ بدەربێن خەنجەران کوشتین بخونا صوهر لێمشتین
دچینا سونبولێن قشتین مەدل پڕمیسك‌و ماوەردە

٧ گولێن هەر میسکی ئەذفەرلێ عەبیرو عەنبەری تەرلێ
سەمایا سوسنان هەرلێ بزولفان ماتو ماوردە

مانای وشە:
کرم: کردمیە؛ **میزراق:** کورتەرمب، نێزە؛ **فاق:** گیرگەی تیر لە ژێ‌کەوان‌دا، بنی تیر کە دەکەوێتە سەر ژێ‌کەوان؛ **خاقان:** قاقان، قەراڵی مەملەکەتی چین؛ **لێمشتن:** تێ گەوزاندن، تێوەدان؛ **قشت:** بسکی سەر هەنیە؛ **ماوەرد:** گوڵاو؛ **ئەذفەر:** زۆر بۆن خۆش‌و بێن بڵاوکەر؛ **عەبیر:** چەند بۆن‌خۆشێکی تێکەڵاو؛ **عەنبەری‌تەر:** عەنبەری هێشتا وشك نەکراوی تازە لەورگی ماسی عەنبەر دەرهێنراو؛ **ماوەر:** گوڵاو؛ **ماتو:** دەی‌ساتو؛ **ما:** بۆچی؛ **تو:** هیچ.

پوختەی مانا:
چاوی مەستی کە بەرەو ڕومی هەڵێناو لەڕاستو چۆپ وەکو چەتە شاڵاویان بۆگیان‌و دڵ بردو تیریان تێ‌گرت. مژۆڵیشی وەکو نێزە بەرێزە، دەدڵم چەقین. سەرەرای ئەمەی کەتیری غەمزەو نازی چاوەکانی، هەتابن چەقینە دڵم‌و کرام بە نیشانە نێزە، ئەو قەراڵی مەملەکەتی دڵدار کوژان، میرغەزەبی چاوەکانی لێ‌هان دەدام. کە نیزیك‌تر تماشام‌کەن. واتا، نە وەك دوربەدور بۆی تەواو نەبم، با بە خەنجەری مژۆڵان تەواوم کەن. ئیتر هومێدی ژینەوە بۆ گیان‌ودڵ لەناو بچێ. بە زەبری خەنجەری کوشتین. دڵی دەخوێنی خۆ گەوزاندو خەنجەرە خوێناویەکانی، پێ سڕیەوە. بەڵام دڵی هەرزەکارم، بەو هجوم کردن‌و کوشتنە، زۆر دڵخۆشە. لە تماشای بسکە سەر قرتاوەکانی بان هەنیەکەی، پربو لە بۆنی میسك‌و گوڵ. لە تماشای گوڵی ڕومەت، تاهەتایە بۆنی میسکی هەرەباش‌و بۆنی عەنبەری هەرتەری، لێ نابڕێ. لە سەیری عاسمانی ڕوخسار ـ کە

سوێسنەی بسکـان لەوێدا سـەمایانەو دەلەرنەوەو بەو کەزیانە لە رەشـیـەتیو بۆنخـۆشیدا، تانە دەعەنبەر دەگرن ـ کە نزیك کەوتون لەدڵم. دڵ ئـەوەند بۆنی گرتوە، کە نیازنیە گوڵاو لە لاشەکەی مردوی بپرژێنن؛ وەك بۆ مردوی دورلەدڵداری دەکاردێنن.

٨ بسەروی سونبولێن تاری بپەڤرا بازیو یاری
بجودا خون بیت جاری ژقەوسان گەزمەیان بەردە

٩ ئەزم ئامانجی وان تیران ژپەیکانانو سەرتیران
بویم پولاد لبەر شیران سەراسەر تێکمام بەردە

مانای وشە:

وی: ئەو، مەبەست روخسـارە؛ **پەیکـان:** سـەرەتیر؛ **پولاد:** پۆڵا؛ **تێکمام:** بەتێکـڕاییمام؛ **بەردە:** لەپێشیدا؛ **تیر:** سەرکۆنە، تیرو تانە.

پوختەی مانا:

لەسەر ئەو روخسارە پاکەت، بسکەکانت ـ کە رەنگ رەشو لە بۆنخۆشیدا، سـونبولن ـ پێکـەوە گاڵتەو گەپیانەو دێنە یاریدەی یەکتری. ئەگەر تماشا دەستبدا ـ وەك دەسـتیدا ـ کوژرانی چیو مردنی چی؟ هەزار هێندە جەزرەبەو ئازاری بدرێ، هێند بەو بەرامانە مەستە، هەست پێناکا. دەبێ منەت بەو، لەبەریشـت وەدەپارێم تا دەتوانی لە کەوانی برۆ کەوانیەکانتەوە، تیر باوێژە، بم کە نیشانەو بمپێکە. با بەجۆگە خـوێن لە لەشـمەوە جـاری بێ. تابۆتدەکرێ کارێکبکـە، برینم پتر کاریبن. گوێ نادەمێ. هێندەم سەرەتیری چـاوی، پر لەنازو تیری بەهانەی نازاویم وێ کەوتوەو نوکی مژۆڵ وەك سەرەتیر لەگیانی دڵم چەقیون، هەمو گیانم وەکو پۆڵای لێهاتوە. شیرم لێدەن زرینگـەم دێ، چـونکە لە هەر لاو یەمکەوێ، هەر سـەرەتیری وەبە ردێ. گیان بەئـاواتی دیداری چاوەکانت هەر دەمێنێو هیچ هێزێك لەبنەی ناهێنێ.

١٠ کو دلبەر هاتەوی یولێ ژبەر پورێ هن کەتن چولی
ژقەنجان کورەڤاند هولێ ژمەحبوبان برن نەردە

مانای وشە:

یوڵ: رێگە، رەوشت؛ **هن:** هەن؛ **قەنج:** جوانو لەبار؛ **هوڵ:** بازیگوێین؛ **تو:** هیچ.

پوختەی مانا:

کاتێ دڵبەر لەخـۆپۆشین بەروبەندی وازیهێناو رەوشـتی خـۆنیشاندانی کردەپیشـە؛ زۆرکەس

هەبون، لەتاوان شێتو شەیدابون. کەوتنە چۆلان. دڵبەرانی لەبارو جوان، لەمەیدانی ملەی جوانیو دڵرفێنیدا، دۆڕاندیان. گۆی سەرکەوتنی بۆخۆی برد. لە باری جوانیو لەباریو لەنەردی گەردن زەردیدا، دەستی هەمو نازدارانی لە تەختە بەستو صەد دەستی لێبردنەوە.

١١ ژقەددو بەژنو بالایێ ژرەنگێ دیمو سیمایێ
تو رەنگی قەط خەبەر نایێ دحوسنێ جەوهەرەك فەردە

١٢ بخەملو رەنگو رەعنایی بمەحبوبی، بزیبایی
بئەو حوسنا خودێ دایی ژگول رەنگان گولا زەردە

مانای وشە:

تورەنگی: هیچ رەنگێك؛ رەعنا: شلكو شۆخ؛ زیبا: جوانی بەردڵ؛ خـودێ: خـودا؛ خـەمل: خشـڵ؛ جەوهەری فەرد: ماکی بێهاوتا؛ جەوهەری فەرد: ئـەو عەصـڵەیە کە خـۆی بەخـۆیەوە بەندەو بۆبەشو پاژکردن ناشێ.

پوختەی مانا:

هیچ جوانێكو خوێن شیرینێك، بەرەنگو خشـڵو زەنبەریش خـۆ جـوان بکـەن؛ هەرگیز لە رەزاشیرینیو رەنگو رو، لە بەژنو باڵاو سیمادا، تۆزقـاڵێکیش وەك یار ناچن. جـوانی یارم ـ کە تایبەتی بەشێکە، خـوا بەوی داوە ـ لە دنیا جـەوهەری تاکەو ماکی جـوانی هەر خـۆیەتیو کەس ناتوانێ بەشێکی لەوجـوانیە هەبێ. گوڵی زەرد، لەو ئێرەییانەی کە نەیتوانی وەك ئـەو جوانبێ؛ رەنگی زەردە. شیاوی باسە، خوا فەرمویە: «هیچ شتێك وەك خودانیە». مەبەسـتی مەلا ئـەوەیە، جوانی سەلما، وێنەی جوانی خوای سەلمایەو کەس لەرەنگی خودا نیە.

١٣ نەباتو شەككەرا لێڤێ نەسیمێ وی گولو سێڤێ
هلینت پەردەیا شێڤێ شیفایا هیندەکی دەردە (یا، هندکی...)

١٤ ژنەقشو صونعی جەبباری موطەررا طوررەیا طاری
لنورێ میسکی تاتاری لسەروان خەمریان بەردە

١٥ لبەر روژی ببت خێلی بنێرم قامەتا عێلی
قەدیفو زەرکەشو تێلی زەبادو میسكو عەنبەردە

مانای وشە:

هلینت: لادا؛ شیفا: عیلاج؛ هندك: کەم؛ موطەررا: کۆوەکراو؛ طوررە: بسکـی لای لاجـانگ؛ طـاری:

تاریك؛ خێلی: تەمو سـێبەر؛ **بنیێرم:** بڕوانم؛ **عێلی:** بڵند؛ **قـەدیف:** مەخمەر؛ **زەرکەش:** زەرری؛ **تیلی:** پارچەیەك کە هەودای زێوو زێڕی تێوە درابێ؛ **زەباد:** بۆن خۆشی زەباد، کە جـانەوەرێکـە لە بەرەی شـێرو پشیلە.

پوختەی مانا:

شەکرو نەباتی لێوانی، سێوی چەنەی، گوڵە باغی سەر کوڵمانی ـ کە سروەی هەناسـەی سـاردم دەیانگـاتێ ـ شـەوە رەشـی کەزیەکانی ـ کە بونە پەردە لەرویدا ـ وەلا بەرێ. هەر کەمێك لە دیتنیوان، دەرمانی هەمو دەردانە.

ئـەوبسکـە لێك هاڵاوانە، کە بەم لاو بەولادا کراونو رەنگـی تاریکـاییان هەیەو بۆنیان وەك میسکی تاتاری، تۆمار بەتۆمار بڵاوەو لەسـەر وانیش پرچ بەندت ـ کە لەسـەر تویڵ دیاری ئـەدا ـ لەسەر روخساروە لابەرە؛ با ئەو نورو تیشکی خـوایە، بێتە بەرچـاوی دڵداران‌و ئـەو سـێبەری بسکانەی‌تۆ چیدی بەری رۆژێ نەگرێ‌و مەخمەرو زەرری وزێڕپۆیان با لەجیرانەتی لەشـت، بۆنی عەنبەرو زەبادو میسك بگـرن. بێرە دەرێ با دەو بەژن‌و باڵایە زراوەو کە لەگەتەی تۆ ـ کە نمونەی دەسکاری خوای شیرینکارە ـ تێر رامێنم.

١٦ بسیماڤێ بزێراڤێ تورووژێ نەقشەکی باڤێ
کودا ئەرژەنگ ژوێ ناڤێ لبەر رۆژێ نەبت پەردە

١٧ ئەگەر بەرقەك ژوێ روژێ ژبەروێ عیقدو بشکوژێ
بدت قەلبێ وەکی دوژێ لبەر دوژە دبت بەردە

مانای وشە:

سیماڤ: ئاوەزێو؛ **باڤێ:** بهاوێژە؛ **ئەرژەنگ:** وێنەنامەی مانی وێنەگرو پێغەمبەری موجـزات وێنەکێشـان؛ **وێ‌ناڤێ:** ئەو ناوە؛ **عیقد:** گەردانە؛ **بشکوژ:** قوپچەو خونچە؛ **دوژ:** جەهەندەم؛ **دوژەه :** دوزەق؛ **بەرد:** سەرما، ساردی.

پوختەی مانا:

یاری نازدار! هەر تۆ رۆژێك وەرە دەرو خۆت نیشان‌دە، با ئەو نەخشەی دەستی خـودا، ببیندرێ. با لەشەرمان، وێنەنامەی موجـزاتی مانی، ون‌بێ‌و خـۆ وەشـێرێ‌و خـۆ لەبەر رۆژی روت نەگرێ‌و، نەبێتە پەردەی بەرچاوان‌و چاوان بەخۆ خەریك نەکا. من لێمەرونە هەر لەو شوێنی بە گەردانەی کە دنیای لێ سەرگەردانەو لەو سـینەو بەرۆکەی قـوپچەت لێ‌کردوتە جـەزایەرچـی. تۆزێك وەکو بروسکەیەك دیاری بدات. دڵی پرلە ئاگری من ـ کە لەناو بڵێسەی ئەوینی تۆدا، قەتیس ماوە ـ لە

سوتان رزگاری دەبیٚو تەنانەت دوٚژەهی گەورەش، لەرویا سارد دەبیٚتەوە.

شیاوی باسە، مەلا چیروٚکی ئیبراهیم پیٚغەمبەر بیر دیٚنیٚتەوە. کە بتەکانی شکاندو لەسزادا، خستیانە ناو ئاگرەوە، خودا فەرموی: «ئاگر ساردی سلامەت بە!» ئاور نەیتوانی ئیبراهیم بسوتیٚنیٚ.

١٨ دمەیدانیٚ شیرین غەنجان بچەرخن میثلی شەطرەنجان
تورابا بەرپیٚیی قەنجان زەبادو عەنبەرین گەردە

١٩ دبت بیٚژن وی سوڵتانی بهەفت ئایاتی قورئانی
لمەحبوبان تو خاقانی وەرە دەربیٚ لقەیصەردە

مانای وشە:

مەیدان: گوٚرەپان؛ **توراب:** خوڵوخاك؛ **گەرد:** توٚز؛ **قەیصەر:** قەراڵیروٚم؛ **هەفتُ ئایاتی قورئانی:** واتا، هەمو قورعان، یان سورەتی فاتیحا، یان حەوت سورەتی هەوەڵی قورعان. کە لەقورعاندا خوا فەرمویە «وَ آتیناك سَبعاً من المثانی» داومانە پیٚت حەوتی لیٚکچو. ئەوکەسانەی تەفسیرنوسن، زوٚریان لەوبارەوە گوتوە.

پوختەی مانا:

ئەگەر لە دەشتایی جیٚ داوەتیٚکدا؛ هەمو نازدارانی رەزاشیرین، کوٚببنەوەو بەلاسایی تەختەی شەترنج، هیٚندیٚکیان لەپلەی جوانیدا، بە وەزیرو روخو فیلو ئەسپ، دابندریٚنو هیٚندیك پیادە بمیٚننەوەو بەتیٚکراش ئەوەندە جوانو نازداربن، کە توٚزی بەر پاڵاکەیان، وەك عەنبەرو زەبادی دابیٚژراو وابیٚ؛ بەتیٚکراییو بیٚ لامو جوم، توٚ بە شای خوٚیان دادەنیٚن. سویٚندم بەحەوت ئایەتەکانی قورعانیٚ، توٚ لە ناو جوانانی دنیا، وەکو قەراڵی چینیٚ وای. تانجی سەری قەیصەرانی. دەتوانی لەباری جوانی، زەبریکیٚ باش لەوانەدەی کە بەجوانی خوٚ دەنازنو لایانوایە، بونە قەیصەر لەناو جوانان.

٢٠ مەلا زانم ژمەجذوبان تنیٚ ناژی توبیٚ خوبان
دەما دلدی بمەحبوبان بشوخو شەنگو ئەسمەردە

٢١ دەما جەللاد بیٚن بازی بشیرو خەنجەریٚن طازی
لدەرگەدا نەکی گازی دەلالو نازپەروەردە

٢٢ ئەمانەت دا ژبیٚ هوشی دوریٚن ناسوفتە نەفروشی
«مەلا» زانم ژمەدهوشی تەدل بیٚخوابو بیٚخوردە

مانای وشه:

گازی: گله؛ **گازی:** بانگ، هاوار؛ **سوفته:** سماو؛ **مەدهۆش:** لەهۆشچو.

پوختەی مانا:

مەلای دڵدار! دەزانم چیت. ئەگەر ریزەوانی تەریق ـ کە هاتونە ناو ریزی خوا ناسانەوەو ئەوینی خودا کێشاونیو دڵو گیانیان لەهۆش چوە ـ گشتیان بەبێ یاری مەجازی، هەڵبکەن؛ تۆ لەو ناوە، تەنیا کەسێکی هەڵناکەی. جا ئەگەر هەردڵیش دەدەی بە دڵبەرێکی دنیایی؛ شۆخو شەنگی گەنم رەنگی وەك سەلمات قەط دەسناکەوێ. دڵەکەت دەقەبەڵ ئەوکە.

هەرگاش چاوە دڵدارکوژەکانی ـ وەك میرغەزەب ـ بەشیری تیژی برۆیان، بەخەنجەری مژۆڵانیان هاتنە گەمەی دڵدارکوشتن؛ نەچی هاوارو دادبکەی! ئەویارە، هێندە ناسکەو هێند نازدارە، لە دەنگی گلەت دەرەنجێ. نازکۆڵەیە، مەیرەنجێنە. توزێکیش ئاگات لەخۆتبێ تۆ لەکاتی حالێ‌لێهاتن، رازی گرینگ ـ کە وەك مرواری نەسماون ـ ئەدرکێنی. دەزانم خەوو خواردنت لێ حەرامەو دڵت گەرمەو هۆشو گۆشت، لەدەست داوە، بەڵام دیسان ناشێ ئەوی ناشێ بێژی، بێژی.

قصیدەی هەشتاو سێهەم

«عیشق وجەذبە»

١ دلبەری سەرداری خوبان ئەز نزام ئاگاه هەیە
حەبسی زیندانیٚو ئەسیرو گرتی‌یێ دەرماندەیە؟

٢ گرتی‌یم مایم دحەبسێ کی گەلوٚ مەهدەر بکت؟
جارەکی ناڤێ مەبینت پورٚ ئەوابەك زێدەیە

٣ میحنەت‌و حالێ ئەسیران کی لمیران عەرضە کت
دی‌بتن پورسی لمن لەو پور برەحم‌و شەفقەیە

مانای وشە:

ئاگاه: خـەبەردار؛ **دەرماندە:** داماو؛ **گەلوٚ:** خـەلکینە، ئـاخوٚ؛ **مەهدەر:** تکـا؛ **ئەواب:** خێر؛ **میران:** میری‌گەورە؛ **عەرضە:** لەبەر ڕاتان؛ **لەو:** چونکە؛ **شەفقە:** بەزەیی؛ **ئەز نزام:** من‌نازانم.

پوختەی مانا:

من نازانم ئەو دڵبەرەی سەروەری گش جوان چاکانە، خەبەردارە کە من لەزیندانی ئـەوا بەندو دیل‌و سەرگەردانم، زۆر دەمێکە بەندکراوم‌و لەو زیندانەدا داماوم. ئاخوٚ هیچ کەسی وا هەیە جارو بارێك، ناوی ئێمەی بێتە بیرو ئەو خێرە گەورەیە بکـا. مەینەت‌و دڵپەریشـانی یەخسـیرانی ئـەو جوانی‌یە، بە عەرزی میری مەزنی موڵکی جوانی بگەیەنێت؟ لیم رونە لێمان دەپرسێت. چونکە دەیناسم کە بەزەو دلوٚوانی یەکجار زۆرە.

٤ گەر بپرٚست جارەکی خاتون لحالێ سوختەیێ
قوفل‌و زنجیر دێ ڤەبن بیٚئیسم‌و دەست‌و میفتەیە

٥ بەندو زنجیر دیٚ ڤەبن جەرحێن دکول دیٚ خوەش بکت
لەو کوناڤیٚ دلبەریٚ دەرمانیٚ دەردیٚ بەندەیە

٦ هەرچی بیٚڤیری کو ناڤیٚ دلبەریٚ بیتن لسەر
خوەش دبت حادر (هادر) دگاڤیٚ بیٚگومان‌و شوبهەیە

مانای وشە:

خاتون: وشەی ریٚزلیٚنانە بوٚ ژنان؛ **سوختە:** تازە فەقیٚلە؛ **ئیسم:** ناو، مەبەست ئیسمی ئـەعظەمە، ناوی هەرە گەورە؛ **میفتە:** کلیل؛ **کول:** بەژان، بەناسـوٚر؛ **بیٚڤیر:** نەخـوٚشی لەسـەر مردن، لەهیٚز کەوتو؛ **حادریاهادر:** دەستەو لەجیٚ؛ **دگاڤیٚ:** هەر دەم‌و دەست.

پوختەی مانا:

ئەگەر جاریٚك ئەو خاتونە پایە بەرزە، لەمنی تازە فەقیٚلەی دەرسی دڵداری، پرسیار بکاو بڵیٚ چوٚنە: قوفڵ‌و زنجیری دەست‌و پیٚم، بەبیٚ دەسـت لیٚدانی کەس‌و، بیٚ کلیل‌و بیٚ خـویٚندنی ئـایەتی قفـڵ کرنەوەو ناوی دایکی موسا زانین، دەکریٚتەوە! هەر ناڤی خوٚی لەبەربیٚنیٚ؛ یان هەر دەردیٚك دڵمان بگریٚ‌و ناوی ئەو بیٚتە سەر زارمان کارمان سازەو رزگاری‌و چا بونەوەمان، کە کوٚیلەی بەردەرگای ئەوین‌و بە ئەوینی ئەو گیراوین. بەوی بەندە. هەر بەندەیەکی لەش بەبار، ـ با کەوتبیٚشتە گیانەڵاو ـ ناوی یارمی لەسەر بیٚنن، دەستەولەجـیٚ، نون دەلەشـیدا نامیٚنیٚ‌و چـابونەوەی هیچ گومانی تیٚدا نیە.

٧ بیٚگومان خاکا ڕیاوی توتیاو دانەیە
گەر دچەهڤیٚن کور ڤەئینن خوەش دبن پیٚ دیدەیە

٨ مەییتی صەدسالە ژی وی ری ڨبەر ڤەبری کەڤت
دی ڤەژی روح بیٚتە سەر ساتا خوەبیتن زیندەیە

مانای وشە:

توتیا: بەردیٚکە بوٚ روناکی چاو دەیهـاڕن‌و چـاوی پیٚ دەرٚیٚژن؛ **ڤـەئینن:** دانیٚن، تیٚبکـەن؛ **مەییت:** مردو؛ **ڨبەر:** دەسەر، دەبەر؛ **سات:** کات؛ **دانە:** دەرمانیٚکی چاوانە.

پوختەی مانا:

خـاك‌و خـوٚڵی ڕیٚبازەکەی، وەك توتیاو دانە وایە. ئـەگەر دەچـاوی کویٚر کریٚ؛ بیٚگومانم دەستبەجیٚ، سوٚمای دیٚتە بەرو زوٚر بە روٚشنی دەبینیٚ.

ئەگەر یارم، ریٚگـەی بەسـەر گوٚری مردوی صـەدسـاڵەدا بڕوا. یان دەبەر گوٚری ببوریٚ؛ هەر

ئەوساتە کۆنەمردو گیانی دێتەوە بەرلەش‌و وەك گوێزی ئازا، دێتە دەر.

٩ مەییتان لەورا دکت یەکسەر دلان یەغما دکت
ئیسمی ئەعظەم ما دزانت یا مەسیح ئەو بخوەیە

١٠ ئەز دبێم عیسایە ئەو، یا بوعەلی‌سینایە ئەو
لەو برەمزو عیشوە یان پوڕ موعجیزات‌و شیوەیە

١١ عیشوەو رەمزێن دوی تەشبیهی بەرقێ لامیعن
کوهی قاف بت کەردکت ساتا خویا بت پەردەیە

مانای وشە:

ما: مەگەر، چما؛ **مەسیح:** هەنواو؛ **مەسیح:** دەست‌پێدا هێنراو؛ **مەسیح:** ممبارەك؛ **مەسیح:** شومو بەدفەڕ؛ **مەسیح:** نازناوی عیسا پێغەمبەرە لە ممبارەکیان؛ **مەسیح:** بە جرجاڵ دەڵێن لەبەر شومی‌و جوت قۆشەیی؛ **کوهی‌قاف:** کێوی قاف (باسکراوە)؛ **کەر:** لەت.

پوختەی مانا:

جا وەختێ یارم دەتوانێ مردو زیندو بکاتەوە؛ دیارە تاڵان کردنی دڵان، کارێکی زۆر هاسانترە. ئاخۆ ناوی هەرە گەورەی، فێر کراوە؟یان هەر خۆی وەکو عیسایە، کە دەیتوانی بە ئیزنی‌خوا، کۆنەمردوش زیندو وەکات؟ بەڵام دیسان لەوناوە سەرم سوڕماوە. ئاخۆ وەك عیسا نەفەسی ممبارەکە؟ یان وەك ئەبوعەلی‌سینا، بە لێزانی نەخۆشان خۆش‌دەکاتەوە؟ بە ئیشارەتی چاوانی، دەڵێم مۆجزەی عیسایە. بە گفت‌و نازو نیمنازی دەڵێم بژیشکی چازانە. هەم شێوەو هەم مۆجزاتی، وەك بروسکەی تروسکە دەر، یەکاویەکن. یار دیار نیە، ئەو مۆجزاتە دەنوێنێ. ئەگەر تاوێك خۆی نیشانی دنیا بدات‌و پەردە لەناوا نەمێنێ؛ چیای قافیشی بێتەبەر، لەت‌لەت دەبێ.

خوا فەرمویە: «ئەگەر ئێمە ئەوقورعانەن ناردبایەتە سەر کێوێك؛ دەت‌دی سەری کز دەکردو لەترسی‌خوا، شەقار دەبو، هەڵدەتەکا.

مەلا، لەو چەند بەیتانەدا، ئەو ئایەتەو باسی موساو کێوی طورو نوری خوامان وەبیر دێنێ.

١٢ پەردەیا مەحبوب دنیڤ قەلبان کودێ کەرکەر بکت
قەط دپەردێ خەفدبن خورشیدو ماهو زوهرەیە

مانا:

ئەو پەردەی دڵبەر، لەنێوان خۆی‌و دڵمان رای‌هەنگاوت؛ دڵمی خستە تاریکایی. ئەو پەردەیە لەت‌لەت بکاو فرێی بدات؛ دڵ وەك خۆرو مانگ‌و زوهرە، تیشك‌ئەداو هیچ ئافەریدێکی خودا،

وەك ناتوانیٚ پەردە لەبەر خوٚرو مانگو زوهرە بگریٚتەوە. ناتوانیٚ دڵمان داپوٚشیٚو روناکی لیٚ نەدیو بکا.

١٣ زوهرەو خورشید من دیتن دقەوسیٚ هەم قیران
سورری دا دل عەقرەبان چەرخو سەماوو هەیهەیە

١٤ عەقرەبو قەوسو قەزەح، ڤیٚرا موقابیل موشتەری
روٚژو شیڤو نورو تیریٚژ، بەرقو هەم ئیسپیٚدەیە

١٥ ئەو حەمی ڤیٚکرا مەدین، تیٚکل دچەرخیٚ جارەکی
هی ژوان بیٚحالم ئەز ئەحوالو عیشقو جەذبەیە

مانای وشە:

هەمقیران: نزیكو بەرانبەر بەیەك؛ **سورر:** دڵکیٚشی؛ **قەوسو قـەزەح:** پەلکـە زیٚڕینە، کەسـكو سـوٚر؛ **موشتەریو زوهرە:** دو ئەستیٚرەی گەریدەن؛ **تیریٚژ:** تیشك؛ **ئیسپیٚدە:** سپیٚدە، بەرەبەیان.

پوختەی مانا:

چـاوم‌کەوت بە رومەتو چـاوەکانی؛ کە دوبروٚ کەوانیەکەی لەسـەر دیار بون. دەت گوت خـوٚرو ئەستیٚرەی زوهرەو موشتەری، لە مزڵگـەی قـەوسـی عاسـمان، لیٚك نزیكو بەرانبەر بەیەك دیار ئەدەن. دڵکیٚشی ئەو لیٚك‌نزیکیە، بسکە سەر خـوارەو بوەکانی ـ کە وەك کلکـی دمارەکوڵی رەش دەچن ـ بزواندەوەو دەت‌گوت لە خوٚشیان دەرەقسن. لارومەتو کەزیو هەنیەو لاجانگو تیشكو پرشنگی چاوەکانی، دەت‌وت خوٚرو شـەوو روٚژو بریسکـەو بەرەبەیانن. پارچــەی هەمەرەنگــەی سەرپیٚچو خشڵی سەرو، گەردانەکەی، ببونە کوڵکـە زیٚڕینەی بەر هەتاویٚ. من جـاریٚکی ئـەوانەم هەمو بەچاوان دیتن. کە لە کوٚڕی هەڵپەرکیٚدا، تیٚکەڵ ببون. وا لەوساوە، حاڵم شرەو دڵم سـەری لیٚشیٚواوەو جەزمەی ئەویٚنیٚ گرتومیو بەرمنادا.

١٦ حال ژویٚ رەمزیٚ گەها من مەستی ویٚ رەمزیٚمە ئەز
سەرخوەشم حەتتا ئەبەد بیٚجامو توقلو بادەیە. (یان، نەقلو...)

١٧ سەرخوەشم بیٚ جامو مەی، رەمزا نهین ئەبتەر کرم
ناگەهان تیر دانەدل لەو کوشتە حادر سوختەیە

١٨ کوشتی‌یان خون دیٚن لیقائیٚ لەو بوی دی خوٚش‌بین
هیٚڤیان قەط نابرم مەقصود مە دیدارا تەیە

مانای وشە:
نوقل (یا) نەقل: مەزەی بادەخۆران؛ **ئەبتەر:** دوابراو، بێسەروبەر؛ **حادر:** دەست بەجێ؛ **سوختە:** فەقێلە؛ **سوختە:** سوتاو؛ **لیقاء:** توش هاتن؛ **هێقی:** هومێدو هیوا.

پوختەی مانا:
لە ئیشارەو نازو غەمزەت، حاڵەتێکم بەسەرداهات، کە هەتا دنیادنیایە، بەبێ بادەو پیاڵەومەزە سەرخۆشم، لالامو ناکەم. رازی نهێنی ئەوینێ، وزەو هێزی لێ ئەستاندم. لەپر تیر دابارینە دڵو کوژرامو سوتێندراشم. دەڵێن شەهید دەبێ بەخوێنی لەشەوە بنێژرین. چونکە بەو خوێنەگەشەوە، دەچنە لای یارو بە دیداری یار، شاد دەبن. جامن پێم خۆشە هەزارجار، لە ئەوینی تۆدا بمرمو دڵەکەم خوێناو هەڵێنێو گیانیشم خوێن بدەڵێنێ. بەو هومێدە کە بەو هۆیە تۆ ببینمو هەرگیز نابێ ناهومێدی بەلاما بێت.

«کوردی» دەڵێ:

شەهیدی عیشقمو مەمشوێنو کفنم بۆمەکەن یاران
گەواهی حەشرە بۆ دەعوای شەهادەت بەرگی خوێنینم

«مەولەوی» فەرمویە:

هەرساتێ صەدجار بەوتیر بەو تەرکەش   زیندەگیو مەردەن ئامان وەشەن وەش

١٩ هێڤیان قەطنابرم جارەك تودینێ شەفقەکی
عەقدی ئیحرامێ دیێبینم حادری بەسەجدەیە

٢٠ سەجدەیا بەر ئەسوەدان نادم بصەد حەج ئەکبەران
سوند بوان زولفانو خالان هەچ وەکی بێژم وەیە

٢١ سوند بوێ زولفا سیاە ئەز عابیدێ حوسنا تەمە
خەف دنوشم وێ شەرابێ خوەش شەرابو قەهوەیە

مانای وشە:
دین: دیتن؛ **شەفقە:** مەرحەمەت؛ **عەقد:** بەستن؛ **ئیحرام:** نیەتی حەجکردن؛ **حەج ئەکبەر:** حەجی هەرە گەورە، ئەگەر شەوی جەژنی قوربان هەینیبێ پێی دەڵێن حەجی گەورەتر، چونکە پێغەمبەر فەرمویە: «هەینی حەجی هەژارانە» دوحەج پێکەوە رو دەدات؛ **هەچوەکی:** هەروەکو؛ **قەهوە:** بادە؛ **خوەش:** بەتام؛ خۆش: بەپەلە.

پوختەی مانا:
هەرگیز لەو هیوایە نانیم. کە تۆ جارێك بە دیدارێك مەرحەمەتم دەگەڵ بکەی. هەر بتبینم،

دەزانم دەبێ وەك حاجی، نیەتی ئیحرامێ بێنم. لەخۆشیانا سوژدە دەبەم. سوژدە بردن بۆ بەر خاڵت ـ کە وەك حَجَرالأسوَدن بەصەد حەجی هەرەگەورەی ناگۆڕمەوە. سوێندەکەم بەو کەزیانەی تۆ، هەرچی دەیڵێم قسەی دڵمە. دیسان سوێندم بەو پرچو کەزیە ڕەشانەت؛ من جوانی تۆ، دەپەرستم. لە بادەی مەستی هێنەری، ئەوینی تۆ ـ کە لە هەرشت بەتامترە ـ بێ خۆگرتن دەخۆمەوە.

٢٢ عومرەکە دسوۆژم بخەف چەهڤ نێری یەك پرسەك تەمە
دا بەیان‌کەم شەرحی حالی دل بحەرفو نوکتەیە (یان، نوقطەیە)

٢٣ صەدهەزار بار شاکرم ئەز کو ژبەلقیسا پەری
هودهودی شیرین زەبان ئیرۆ خەبەرداریێ مەیە

٢٤ ئیسمو ناڤێ تەی‌شەریف حەی‌کر لمن قەلبێ مری
لەو دمەدحێ تەو ثەنائێ بوییمە چەنگو نەیە

٢٥ شوبهەتێ چەنگێ دنالم هێژ ژدەست داغا قەدیم
هەروەکی مەشعەل دسوۆژم دوست نزام ئاگە هەیە؟

مانای وشە:

چەهڤ‌نێر: چاوەروان؛ **نوکتە:** وردەکاری، باریك‌بینی؛ **بار:** جار؛ **شاکر:** بەسوپاس؛ **شەریف:** بەرێز، ممبارەك؛ **ثەنا:** پەسن؛ **حەی:** زیندو؛ **مری:** مردو؛ **مەشعەل:** چوڵەچرا؛ **نزام:** نازانم.

پوختەی مانا:

من عومرێکە چاوەنوڕم. تۆ هەرجارێك لێم‌بپرسی حاڵت‌چۆنە؛ تا زۆر ورد بۆتی باس‌بکەم.

هەزاربارو هەزار جاران، سوپاس بۆخوا. کە پەپوی گفتو لفتخۆش، ئەمڕۆ منی لەو پەریە ناسكو نازدارە ـ کە وەك بەڵقیس لەسەر تەختی سەروەری جوانان، جێ‌گیرە ـ خەبەردار کرد. هەر ناوی پیرۆزی تۆی برد، دڵی مردوم زیندو بۆوە. وا دەمبینی کە لەپەسنو تاریفتدا، دەنگم وەك چەنگو نەی وایەو وەك بلوێر لەبەر ئەو داخەی کە لە مێژە دڵمی پێ کون‌کون کراوە، دەناڵێنم. وەك چوڵە چرا، هەمو ئەندامم بۆتە گڕ. دەسوتێم بەڵام نازانم دۆست هیچ ئاگای لەمن هەیە؟

٢٦ من دڤێ سەرلاستانێ هەروەکی تولان نەهم
بەلکە جارەك کەیل (لەیل) بپرسیت ئەڤ چمەحروم تو لەیە

٢٧ گەر بناڤێ تولەیان جارەك ڤەخونت بەندەیێ
ب «مەلێ» خوەشتر ژمالو گەوهەرو گەنجینەیە

٢٨ گەوهەرو گەنجێن مەلێ حوسن‌و جەمالا دلبەرە
صەد (تعالیٰ‌الله تبارك) ئەڤ چحوسن‌و جیلوەیە

مانای وشە:

تولان: تولەگەل؛ **تولە:** سەگی چکولە؛ **نەهم:** دانیم؛ **کەیل:** هەلبژاردە؛ **کەیل:** قەیل، فەرمانرەواو سولتان؛ **مەحروم:** بەش‌براو؛ **تعالی:** پایەبەرزی؛ **تبارك:** پاکی‌و پیرۆزی؛ **تعالیٰ‌الله تبارك:** بەرزی‌و پاکی‌و پیرۆزی بۆخوا.

پوختەی مانا:

بەئاواتم وەك سەگەکانی دەرماڵی، سەرم لەسەر بەر دەرگانەی بسومەوە. شایەت جارێك ئەو سەروەرەی لەناو جوانان هەڵبژاردە، بپرسێ ئەو تولە بەستەزمانەیەی بەئاوات نەگەیوە چی‌یە؟ هەر کەجارێك منی‌کۆیلە، بەناوی تولە بانگ‌بکاو، بەو بەزەی بم خوێنێتەوە؛ بۆ منی مەلا لەهەمو دارایی دنیاو گەوهەرو گەنجینەکانی، باشترو دڵخۆش‌کەرترە.

گەوهەرو گەنجینە لای‌من، جوانی‌و لەباری دڵبەرە. ئەی خودایە! پایەبەرزی‌و پاکی‌و پیرۆزی، بۆ تۆیە. کە ئەو جوانی‌و دیمەنە لەبارو رێکەت، داوە بەیار. چەند زۆرە؟ هەر خۆت دەیزانی.

قصیدەی هەشتاو چوارەم

«سینەکە بابە»

١ فەلەکا ئەطلەسێ سەرگەشتە دجاما مە حوبابە
مەوج ددەت قولزومی عیشقێ مەلسەر دەست غورابە

٢ دل کەمەربەستەیی عیشقە مەخوە زوننار پەرەستین
مەیو مەعشوقە دوعائێ مەئو سەجادە قیبابە

٣ ژحیجابێ وەرە دەر نازکو مەستانە بمەش‌تو
تەجیهان زیروزەبەر کر بخودێ ئەڤ چحیجابە؟

مانای وشە:

فەلەکی ئەطلەس: لە زاراوەی ئەستێرەناسانی پێشین لەسەروی هەمو عاسمانانو هیچ ئەستێرەشی لێ نەبون؛ **سەرگەشتە:** سەرگەردان؛ **حوباب:** بڵقی سەرئاو؛ **قیباب:** پەڕۆی ناوگیرفان؛ **قولزوم:** دەریا؛ **غوراب:** پیاڵە؛ **غوراب:** جۆرێك گەمیەی قەدیم؛ **زیرو زەبەر:** ژێرو ژور.

پوختەی مانا:

دەریای ئەوین، لە دڵی مەدا شەپۆل دەدا. پیاڵەیەكمان لەسەر دەستە کە دەمانەوێ مەستمان‌کا. هەمو هەردو عاسمانو تەنانەت عاسمانی ئەطلەس، وەك بڵقێکە بەسەر بادەی ناوپیاڵەی سەر دەستی مەوە.

دڵم بۆتە کەمەربەستەی ئەوینی پاك. زوننناری یار دەپەرستین. نوێژو نزاو پاڕانەوەم، هەرڕو بەدڵبەرو مەیەو بەرماڵەکەم، پەڕۆی مەی‌سڕینەوەیە. لەو پشت‌پەردە، وەرە دەرێ. مەستانەو بەفیزو بەناز، سەیرێ بکەو، بڕوانە چۆن ئەم جیهانەت، بە پیواری دیداری خۆت، سەروژێر کرد. تۆبیو خودا، ئەم لەمپەرەت چۆن پەردێکە کە هێندە دەردی پێداوین.

«خەییام» دەڵێ:

بۆ ژانی دڵان هەر مەیە دەرمانی بێ   زانا ئەوەیە تامی لەمەی زانیبێ
ئەو کۆنە پەرۆی لێوی لەمەی پێ دەسڕن   بەرماڵی هەزار صوّفی بە قوربانی بێ

٤ **دەستی جیبریل هلاڤیت ژبەژنا تەنیقابێ**
بیەقین قافە لروژی وەرە، دەرسینە نیقابە

مانای وشە:

جیبریل: فرشتەی وڵامدەر؛ **هلاڤیت:** لای‌گرت؛ **قاف:** «ق» ناوە بۆ قورعان، ناوی خوایە واتا تواناتر لە هەمو توانایان؛ **قاف:** ناوی کێوێکە دەوری دنیای داوەو دەیانگوت خۆر شەوانە لەپشت قاف ماتە هەڵدەگرێو دەحەسێتەوە؛ **لروژێ وەرە:** لە خۆرەوە.

پوختەی مانا:

تۆ وەکو خۆر، چۆن لەپشت کێوی قاف پەنای دەگرتو قاف لێی دەبو بە پەردەیەك، نەمان دەدیت؛ چاوی دڵمان تۆی نەدەدیت. خودا بەدەستی فرشتەی وڵام بەری؛ پەردەی لەبەر بەژنت لاداو، پەردەی سینەی گیانی ئێمەش کە لەمپەرێك‌بو لەنێوان، وەلا کەوتو توانیمان روناکایی تۆ، بەدڵو گیان، هەست پێ‌بکەین. قورعانو ناوی خوای‌توانا، بونە هۆ ئەتۆ بناسینو لەسینەدا جێگەت بەدڵ بۆبکەینەوە.

شیاوی باسە، من وام مانا لەو بەیتە لێ داوەتەوە، چیترم بەبیردا نەهات. زۆر وێ دەچێ نەم زانیبێو ماناکەی لەمەقوڵتربێ (هەژار)

٥ **مە بئیشراقی سوئالەك ژلەبێ غونچە گوشاکر**
کو بئیلهامی دزانی دسوئالا مە جەوابە
(یان، گۆ بئیلهامی دزانی دسوئالاتە جەوابە)

مانای وشە:

ئیشراق: تیشك‌دان؛ **ئیشراقیۆن:** ئەو کەسانەی سەر بە فەلسەفەی ئیشراقن، کە بەخۆیان گوتوە ئیشراقی. فەلسەفەی ئیشراق لای وایە زانستی راستو دروستو بێ‌خەوش، تەنیا لەرێی دەرونی رونو دڵی روناك پەیدا دەبێو هیچی‌ترنا. داهێنەری ئەم فەلسەفە لە ئیسلامدا، شیخ شەهاب‌الدین سوهرەوەردی کوردە کە سالی ٥٨٧ کۆچی مەلاکەل بەگژی‌داهاتنو لای سوڵتان صلاح‌الدینی ئەییوبی بە کافریان لەقەڵەمداو فەرمانی بە «مەلیك ظاهیر»ی کوری خۆی‌دا گرتیو کوشتی. وەك هەمیشە کورد کوردی کوشت. ئیشراقیەکان کاریان بە قسەکردن نەبو. رازی دڵیان دەخوێندەوەو بە تماشای بیچمو کەسم دەیەکتری دەگەیشتن؛ **ئیلهام:** بیرخستنە دڵەوە.

پوختەی مانا:

ئێمە هەر لەرێی دەرونەوە، پرسیارێکمان لەو لێوەی ـ کە هەمو خونچەی پێ دەپشکوتن ـ کرد. دەشمانزانی هەر لەرێی دڵیەوە دەزانێ کە وەرام بۆ پرسیارەکە هەر لەناو پرسیارەکەدا. ئەو دەزانێ منچیم دەوێو دەشزانێ کەمن دەزانم ئاواتم بۆ پێك ناهێنێ. یان بەخستنەدڵم گوتی تۆ دەزانی وەرام هەر لە پرسیاری خۆت دایە.

«هەژار» دەڵێ:

گوڵی باخان لەشەرمی کوڵمە سورە   لەروی ئەو پەلکی گوڵ ئەستورە زورە
گوتم مردم نەگەیمە ماچێ فەرموی   هەژار بمبورە دورە ئەو سنورە

٦ توبنێ سازێ بئاواز چرەنگی مە دخوازت
اللەاللە بخودێ قەط دبهی ئەڤ چخیطابە؟

٧ گوهدە نایێ ژلەبێ لەعلێ بقانونێ حیکایەت
دی چشەهدە بدە فێرا بدرت شەهدە رەبابە

مانای وشە:

توبنێ: تۆبڕوانە؛ **دبهی**: دەبیسی؛ **خیطاب**: دواندن؛ **سازو دەفو قانونو رەباب ـ یان، روبابە**: ناوی چەند ئامرازی موسیقان.

پوختەی مانا:

تۆ بڕوانە ئامرازەکانی موسیقا، بە دەفەو بلوێرو روبابەو قانونەوە، چۆن دڵو گیانمان دەخوازنو چۆن وەزوان حاڵ دەمان دوێنن؟ چۆن بەناڵەو سوزەی دەرون، چیرۆکی دوری دیداری، لێوە ئاڵەکانی یارێ، ئەدرکێنن؟ ئەی خودایە! سەیر ماوم ئەوانە چەند بەئاشکرا شایەتی لە جوانی یارو دڵی کلۆڵی دڵدارانی ئەو لێوە جوانانە ئەدەن؟!

«جلال‌الدین رومی» دەڵێ:

گوێ لەبلوێر بگرە دەکرو زێتەوە   زامی دەردی دوری پێ دەکولێتەوە

«هێمن» دەڵێ:

شیوەنێکم پێیە نەی نەی کردوە   بۆیە ناڵەم تێکەڵی نەی کردوە

٨ خوەش پەریشان صیفەتو مەجمەعەیی صورەتی حالین
پیری عیشقینو جوان طەبعو دلێ عەهدی شەبابە

ماناى وشه:

خوەش: سەیر؛ **پەریشان:** بڵاو، شەپرێو؛ **مەجمەعە:** جێگـەی کۆبونەوە؛ **صـورەت:** شکـڵ؛ **صـورەت:** سیایی؛ **عەهد:** زەمان، چاخ؛ **شەباب:** لاوێتی.

پوختەی مانا:

ئێمەی دڵدار، زۆر لە بارێکی سەیرداین. چەند شـتی دژ بەیەکترمان لەلا کۆیە؛ لە ئـاکاردا، پەرژو بڵاوو شپرێوین. کەبێیتە سـەیری دەرونمان، خـروپرینو گردو کۆینو سـیایی پەرێشـانیمان لەلا کۆیە. پیربوین لەدەردی ئـەویندا و بوینە پیری دەسـتگیری ئـەوینداران. بەڵام دڵمان هێشـتا لە ئەویندا لاوەو تەبیاتو ئاواتەکانمان، هەر پیر نابنو هێشتا لەتافی جوانیدان.

٩ دوره دەستین ژخەیالان مەدڤیٚ یەك ژخودیٚ را
خەف دبەحتا مەژدل بێتو برت عەینی ثەوابە

١٠ مە موشەررەفکە دو چەشمێن مە بیساطا قەدەمیٚکە
پورٚ لنك من هەیە مەی، مێژەکە من سینە کەبابە

ماناى وشه:

ژدل: بەدڵ؛ **عەین:** کانی، بەتەواوی؛ **ثەواب:** کاری خێر؛ **موشـەررەف:** بەپیرۆزی گەیشـتو؛ **بیسـاط:** رایەخ؛ **مێژەکە:** بڕوانە.

پوختەی مانا:

بەخەیاڵ دێمە دیدارت بەڵام دەستی خەیاڵاتیشم ناتگاتێ. خێرەو مەندێکم گەرەکە لەرای خـوادا، نەهێڵی شوفار بزانن بە نهێنیو بەدڵ، لەنێوانمان بێتو بڕواو داوای دیدارم بۆبکات. زۆر خێرێکـی گەورەدەکا. دەیسا وەرەو بەهاتنت گەورەمان کەو بەسەر رایەخی چاوماندا هەنگاو بنێ. مەفەرمو، لە وزەیدا نیە، میواندارییمان لێبکـا. فـرمێسکی سـورم بادەیە، لە کوپەی دڵی هەڵ دێنجـمو هەرچەندی بتەوێ هەیە. دڵو جەرگو هەناویشم لە ئەویندا، بویتە کەبابو برژاوە.

«مەولەوی» فەرمویە:

هەمراز ئاخو داخ ناڵە نەوای نەی   دڵ کەواو، چەم جام، خەم ساقی، هون مەی

١١ کەسكو صوران توینیٚ چەرخ لدوٚرا دو هیلالان
دوقیران مانە بەرابەر شەفەقیٚ پەردە عیصابە

ماناى وشه:

کەسكو صوٚر: پەلکەزێڕینە؛ **شەفەق:** روناکی ئاسو؛ **عیصابە:** هەنیەپێچ.

پوختەی مانا:

وادیارە یار تکـــای مەلای هەژاری دڵ بریندار، قبوڵ کردوەو هاتوّتە کوّڕی ســەماوە. مەلا بە دیمەنی یار هەڵدەڵێ‌و فەرمویەتی:

دەبڕوانە، خشڵ‌و زەنبەرو پەلکەشوڕو گوڵینگەو سەرپێچ‌و شەدە، لە دەورەی ئـەو روخسـارەدا ـ کە لە روّژ بەتیریژترە ـ چوّن وەك کوڵکە زێڕینە دەنوێنن، کە دەورەیان لە خوّردابێ. سەیر ئـەوەیە دومانگــی یەکشـــوەی بروّش، لەو ناوەدا دیاری دەدەن. کە ناوی لێ ناون: بروّو ریّك‌و پیّك‌و بەرانبەرن‌و، سپیایی تەختی هەنیەکەی لەبن بسکـــان، وەکو روناکایی ئـــاسوّی بەرە بەیان دێنە بەرچاو؛ بەڵام پارچەی توێڵ پێچــی وەك پەڵە هەوریّك لەوســەرە بویتە لەمپەریّك لەنێوانی چـاوی من‌و دیداری ئەو هەنیەپاکە.

«نالی» دەڵێ:

دەسروکەیی هەوری چحیجابیّکە کەتیّ‌دا (شمسُ فَلَكِ‌الْحُسْن أنارَتْ فَتَوارَتْ)

عەرعەران تا دشەپالن وەرقان جەذبە یەڤیرا
نێرگزان سەر دگرانن، لبنەفشان خەم‌و تابە

۱۲ چیچەکێن قەوس‌و قەزەح رەنگ هەزار رەنگ سەمایە
سونبولان گرتی خوناڤ‌و لگولان تازە گولابە

۱۳ مەست‌و هشیار هەمە کەج کولەهن رقص‌و سەماتێن
ئەز نزانم چنەسەق کەیفە نزانم چشەرابە

مانای وشە:

تا: لق؛ سەرگران: زوّرمەست؛ خـەم: لارەوەبو؛ تاب: پێچ؛ تازە: هەم نوێ هەم زوّرباش؛ کەج کولەھ : کڵاو لار؛ نەسەق: تەرتیب‌و تەکوزی؛ کەیف: دڵخوّشی.

پوختەی مانا:

پوّل بەپوّلی کیژی نازدار، باڵا وەك نەمامی عەرعەر شـلك‌و خـونچیلانەو دڵگـر، کە دەلەرن. پەرەنگـی زیّڕی خشـڵەکان ـ کە لەبیچمی‌گەڵای دارن ـ وەك من توشـی جــەزمە دەبن‌و دەگەڵ سەریان رادەهەژێن. نێرگسی چاو هێندە مەستن، ســەرگرانن. وەنەوشـە لە شـــەرمی بسکـــان، خواربونەوەو پێچ دەخوّن‌و لاتـوایە ئـەوانیش وێرای ســەماکەران ســەما دەکەن. هەزاران گوڵی پشکوتوی هەمە رەنگە، لەو دەشتی جیّ‌داوەتەدا، بە سروە کەروێشکە دەکەن. ئێژی ئـەستێرەن لەعاسمان دەدرەوشێن‌و تێکڕا وەك پەلکــە زێڕینە، دێنە بەرچــاو. لە خــوّشیان هاتونە ســەما. ســونبول‌و گوڵ، پر ئـاونگن. گوڵاوی نوێ‌و هەرە بەبوّن، بەبارانەو، وەك شـــاباشی دڵدارانە

لەبەریاران. هەرچی دیبینی نازدارەو کڵاو لارەو لەسـەمادا بەتەمایە لەگشـتیان جـوانتر هەڵپەڕێ. ئەی خوایە! چەند دڵخۆشکەرەن؟ پیاو لە دیداریان مەسـت ئـەبێ. تێ ناگەم چـۆن بادەیە کە لەو روخسارە سادەو پاکانە دەبارێو پیاو سەرخۆشی بێهۆش دەکات.

١٤ خاکیپایێن تە درێزا سەگو تولان خوە دەناسین
مەنەسوچو نەگوناهو نەخەطا ئەو چعیتابە؟

١٥ ژویصالا خوە زەکاتێ بدە میسکینو فەقیران
کو جەمالا تەیە کامیل دکەمالا خوە نیصابە

مانای وشە:

خاکیپا: خۆڵیڕێباز؛ **عیتاب:** سەرکۆنە؛ **ویصـال:** گەیشـتن؛ **زەکات:** پیتاکی ئـاینی؛ **فـەقیر:** نەدار؛ **میسکین:** هەژار؛ **کامیل:** تەواو؛ **کەمال:** تەواوی؛ **نیصاب:** رادەی زەکات لێکەوتن.

پوختەی مانا:

وا دیارئەدا یار مەلای لۆمە کردوە کە بۆچی روی لەو وەرگیراوەو پەسنی کیژی تریداوە؟

دەڵێ: تۆنابێ سـەرکۆنەم بکـەی. بێگوناهم؛ چـاوی دڵم هەر دەتۆیەو هەرچـی دەگەڵتۆش دەیبینمو لەلام جوانە، بەتیشکو شەبەقـی جـوانی بەژنو باڵای تۆی دەزانم. من خـۆم وەك ئـەو تولەو سەگانەی بەردەرگانەکەت دێنمە حەسـاو کە دەکەونە ژێر خـاكو پاتو بەتۆزی پاڵا واڵاکەت بەختەوەرو سـەرفیرازن. من گەدایەکم لەدەرگات. دور لەباڵات گەلێك نەدارو هەژارم. جـوانیو نازداریت نامەخوا. هێندە زۆرە، زۆر پێویستە زەکاتەکەی لێ دەربکەی. کەست لەمن مسـتحەقتر دەسناکەوێ. دەستی من وکەرەمی تۆ.

«حافظ» دەڵێ:

لەرادە دەرکەوت جوانیو لەباریت   هەژاری تۆم بەئاواتی زەکاتم

١٦ عاشقی مەسئەلە خواهی وەرە ئەم موفتییێ عیشقین
دەستەکی سونتەتە تێدا دیەکێ نەصصی کیتابە

١٧ دلبشو توزقێ نیفاقێ کوبدەت سینە بەراقێ
بصەفا هەمرەهی ئەربابی دلو ئەهلی صەفابە

١٨ نەظەرا عەینی عینایەت بمەدا شاهی ویلایەت
ژعینایەت نەظرێ دل مەتژی عیلمو عوبابە

مانای وشه:

خواه: داواکار؛ **سوننەت:** رەوشت؛ **سوننەت:** فەرمودەی پێغەمبەر؛ **نەصّ:** دەق؛ **کیتاب:** کتێب؛ **نصێ کیتاب:** دەقی ئایەتی قورعان؛ **نیفاق:** دوڕویی؛ **بەراق:** بریقە؛ **صەفا:** پاکیو تەبایی؛ **ئەرباب:** خاوەنان؛ **ئەهل:** خزمو ناسیاو؛ **ئەهلی صەفا:** ئاشتی خوازان؛ **إِخْوانُ الصَّفا:** کۆمەڵێکی نهێنیبو. لە چەرخی چوارەمی کۆچی، ناوەندەکەی لەشاری بەغدا وبەسرابو. لە هەمو وڵاتی ئیسلام زۆرکەس بونە پەیڕەویان. دەیانەویست موسوڵمان دژبەیەك نەبنو هەمو پێکەوە تەبابن. تاواش نەبن بەهیچ نابن؛ **عینایەت:** دلۆوانیو دڵسۆزی؛ **ویلایەت:** گەورەیی، دۆستی؛ **عوباب:** جێشەپۆلو نێرینەیئاو.

پوختەی مانا:

رەنگە هێندێك لەلایان خۆش نەهاتبێ، مەلا خۆی لە ریزی سەگی بەردەرگای‌یار، حیساب بکا. لە وەرامی ئەوجۆرە کەسانە دەڵێ: تۆ چوزانی ئەوینو دڵداری چییە؟ هێشتا زۆرت دەوێ، فێربی. ئەگەر دەتەوێ لەوبارە شت بزانی، وەرە لەلای من هوین ببە. من لەم زانستە بەرزەدا ـ کە ئەوینە ـ بومە مفتی. لە دەستێکما قورعان هەیەو فەرمودەکانی پێغەمبەر بەو دەسمەوە؛ هەرچی دەیڵێم، هەرچی دەیکەم، بەرانبەر بەمانی دەکەم. تۆی بەرواڵە وادەنوێنی کە دڵداریو لە دڵیشتدا، لەدڵداری بێخەبەری. دوروی. پیاوی منافقو دوروش، لە کافران خراترە. دەس لەو دورویيە هەڵگرە. تیشکێکی رونی ئەوینێ با ئەو دڵە رەشەت رونکاو بروسکەیەکی تێبگەرێ. ببە هاورێی خاوەن دڵان. لە کۆمەڵی پاکاندا، ببە بەهەندامو لەدژایەتی وازبێنەو دەگەڵ ئێمەدا هەواڵبە؛ تا بەپایەی ئێمە بگەی، گەورەی بەرزو خاوەن شکۆی مەملەکەتی ئەوینداری جارێك سیلەی چاوێکی بە بەزەییەوە داوەتە من. لەوساوە دڵمو دەرونم، بۆتە دەریای زانستانو لە هەمو لا شەپۆل دەدا.

١٩ لەبی لەعلێن تەدبی هەر بیەکێ نوقطەیێ عیلمن
بخەطی حەرفی ئەلیف جەزمە شوبی حەلقەیی بابە

مانای وشە:

دبی: دەبێژی؛ **نوقطە:** ماکی ناوەندی کە رەگەز و بنچینەی هەمو شتێکە؛ **خەط:** نوسراو؛ **جەزم:** درزبردن؛ **جەزم:** بەش؛ **جەزم:** زەنەی هاوکاری سەرو ژێرو بۆر ئاڵقەیەکی زۆر بچوکە (ە) پیتی ئەلف (ا) کە لە چوار نوقطەی لەسەریەك دروس دەبێ؛ دروشمی ناوانی خوا (ألله، أوّلَ، ئاخر. ئامر، أحَد)و دو صیفەتی خوا (ئەزەلیو ئەبەدییە)؛ **حەلقەی باب:** ئاڵقەی دەرگا.

پوختەی مانا:

لێوی وەك لاڵ ئاڵەکانت، دەڵێی هەردوك بەتێکڕایی تەنیا نوختەی ناوەندی هەمو عیلمانن. ئەو

نوختەیە بە نوقطەی سەرەتای پیتی ئـەلفـی ناوی خـودا، درزی داوەو زەنەیەکی کە نیشـانەی راوەستانە، لێ‌سازبوەو ئەمە نیشـانەی ئـەوەیە کە هەمو ئـافەریدەیەك بەزنجیرە سـەریان بەیەکترەوەیەو لێوەکانت دەبنە پشـوگەی گیانان‌و ئیتر لەوێ کە نوختەی بناغەی ئـەلفـە رادەوەسـتن. هەروەها بۆیە لەونوختە بویتە ئـاڵقە، کە بزانین ئـاڵقەی دەرگای زانسـتیمان، بەزانستانی دانستە لێوی تۆیە، تا لەو خـەبەر وەر نەگرین؛ ناتوانین بچینە ژوری بارەگای زانسـتی خودا.

٢٠ خەت‌و خالین‌تە بمومو ژمەرا مەسئەلە گویین
مەژوان حاشیەیان سینە تژی شەرحی لوبابە

مانای وشە:

حاشیە: پەڕاوێز؛ **شەرحـی لوباب:** تۆژینەوە لەکاکڵان؛ **شـەرح:** توێ کراو؛ **لوباب:** دڵان؛ **لوباب:** چـەند کتێبێك لە دەورانی مەلایەتی شێخی جزیری، بەوناوە هەبون:

١ـ لوباب (کاکڵان): نوسینی ئەبوالحسن محاملی لە شەرعی شافعی‌دا. ئیمام‌الحـرمین‌و جـەلال بەکری، شەرحیان لێ‌کردوە.

٢ـ لُباب‌الالباب (کاکڵەی دڵان): ژینامەی ١٦٩ شـاعیرە لەسـاڵی ٦١٨ ی کۆچـی لەلایەن سـەدیدالدّین محمدی عەوفیەوە نوسراوە.

٣ـ لُباب‌الاحیاء: نوسـینی ئـەحمەد غەززالی. پوختەی (أحیاءالعلوم)ی محمدی غەززالی. نوسـەر لەسـاڵی ٥٢٠ کۆچی مردوە.

٤ـ لُباب‌المعنوی: هەڵبژاردە لە مەثنەوی. نوسینی حوسێن کەمال‌الدین کاشفی. کە ساڵی ٩٠٦ یان، ٩١٠ ی کۆچی مردوە.

٥ـ لُباب‌فی‌النحو: رێزمانی عارەبی، نوسینی ابوالعباس ئـەحمەدی ئیسـفەراینی کە سـاڵی ٤٠٤ یان، ٣٩٨ کۆچی مردوەو زۆرکەس شەرحی لەوکتێبەی کردوە.

پوختەی مانا:

خـاڵ‌و میلێ تۆرژتوتن. هەر موێکـی موبەمو وەرامی پرسـی دژواری‌من ئـەدەنەوە. ئێمە لەو پەڕاوێزانەی کە لە لاجـانگ ئـاوێزانەو بریەتین لە کەزیەکانت؛ سـینەمان هەموی توێ توێ‌یەو کاکڵی سینەش ـ کە دڵمانە ـ توێ کراوەو پڕکراوە لە زانستی‌و ئێستا وەك شەرحی لوبابە.

٢١ ئابی حەیوان تەدفێ راست بنۆشی شەبی قەدرێ
دەست بەرگەردەنی پڕپیچ‌و خەمی زولفی دوتابە

٢٢ مە ژبسکێن تە گریهدار ژبەختێ خوە گرینە
مە ژزولفێن دخەم‌وتاب ددلدا خەم‌وتابە

مانای وشه:

دوتا: دولا؛ دوتا: قەدکراو، بەسەریەکا هاتو؛ دوتا: دولابار؛ گریهدار: بەگریّو چین لەسـەرچین؛ خـەم: لار؛ خەم: غەم؛ تاب: پێچ؛ تاب: تینو تاو.

پوختەی مانا:

لەوشتانەی کە شەرحی خەتو خاڵی یار باسیدەکا، یەك ئەوەیە: ئەگەر بەراستی دەتەویٚ شـەوی بەریٚزی دیدارم، بوٚت دەسبداو ئاوی ژیانی دیدارم بخـوٚیەوەو هەرگیز نەمری؛ دەبیٚ لەخـــەمی کەزیەکەی ئاڵوٚزاوو چین لەسەرچینو لارەکەم، کزوماتو دەسلەگەردن بوٚی دانیشـیو دەسـتی هومیٚدو ئاواتت، بەشکاوی بکەیتە وەباڵی ئەستوٚت. ئـەوسـا بزانین چـــوٚن دەبیٚ. یاری جـــوانم! ئەوامن لەو بسکە رەشە پرگریٚیەت، بوٚ بەختی رەشی خـوٚم دەگریم. لەپێچو لاریو قـەدقـەدی، دڵم پرٚە لەپێچی دەردو خەمانو لەصەدلاوە قەدکراوە.

٢٣ تەدڤیٚ بەرقو بروسکان برەشینی؛ تو نەظەردە
تەدڤیٚ روٚژ خویا بت؛ ژشەباکیٚ تو خویابە

٢٤ تەدڤیٚ زیرو زەبەرکی مە؛ دوزولفان بدە بەربا
تە دڤیٚ قەنج قیامەت لمە رابت. بخوە رابە

مانای وشە:

شەباك: پەنجەرە؛ بخوەرابە: بوٚخوٚت هەڵسە؛ قیام: قیامەت، هەڵسان.

پوختەی مانا:

یاری نازدار! ئەوجار نوٚرەی منە بڵێم چیبکە. گەر دەتەویٚ تروسکەی عاسمان لێماندا؛ توٚ خـوٚت تماشامان بکە، ئەوا بەبروسکەی چاو،دەمرین. ئـەگەر دەتەویٚ خـوٚر هەڵیٚ؛ سـەر لە پەنجـــەرە دەربێنەو خـوٚت نیشـاندە. گەر بەنیازی هەمو دنیا زیٚرو زورکەی؛ کەزیەکانت بدە بەربا. ئـــەگەر ویستیشت دڵداران قیامەتیان لیٚرابیٚ؛ بوٚخوٚت هەستە. ئەوە قیامەتیش دەقەومیٚ.

٢٥ قەصدی سەرچەشمەیی حەیوانی حەقیقەتکە «نیشانی»
بـجیهانیٚ مەبە مەغرور کوجیهان عەینی سەرابە

٢٦ سەرکەشی شیوەیی ئەربابی وەفا نینە رحیٚمن
تە ژدل صوهتی مەلا، بەس بـمەلیٚرا بجەفابە

مانای وشه:

قەصد: نیاز؛ **سەرچەشمە:** سەرچاوە؛ **حەیوان:** ژیان؛ **حەقیقـەت:** راسـتینە؛ **سـەراب:** تراویلکـە؛ **سەرکەشی:** لاساری؛ **وەفا:** ئەمەگ؛ **رحیّمن:** روحی‌من، گیانەکەم؛ **جەفا:** ئازار.

پوختەی مانا:

ئاوی ژیانی بەراستی، کەوتن بەسـەر راسـتی‌دایەو ئـەگەر دەتەویّ نەمر بی؛ لەدوی راسـتی هەڵوەدابە، نابیّ بەدنیا بایی‌بی‌و فریوی دنیایە بخوّی. دنیا وەك تراویلکەیە. چاوت بەئاوی دەزانیّو لەراستی‌دا، بیابانیّکی بیّرونەو دەم تەڕناکا. ئەی‌یار! هەرچەند ئـازاریشت بەدلّ دەکرّم. بەڵام توّش بەزەت پیّم‌دابیّ. لە لاساری دەست هەڵگرە. ئەمەگداری واهەڵدەگریّ کە هەروەك ئازارم دەدەی، جاروبار بشم‌لاویّنی. توّ زوّر بەدلّ مەلات سوتاند، دەبەسیە ئازارم مەدە.

قصیدەی هەشتاو پێنجەم

«دەردی بێ دەرمان»

١ موحبەتێ میحنەت دزورن حوب دبێم بێشك بەلایە
عومروژی خوەش پێ دبورن صوتن‌و دەردو جەفایە

٢ صوتن‌و دەردێ ئەڤینێ عیللەتێ داغو برینێ
خوەش دبن مائەو بدینێ شەربەتا لێڤان موفایە

٣ هەردلێ صوتی بئولفێ یار نەدەرمان‌کت بزولفێ
تا ئەبەد ئەو بەندو قولفێ عیشق دەردەك بێ دەوایە

٤ عیشق دەردەك بێطەبیبە لێ موفا وەصلا حەبیبە
کوشتمە جەورا رەقیبە پورێ لەعینی روسیایە

مانای وشە:

ژی: ژیان؛ **عیللەت:** هۆ؛ **موفا:** چارە؛ **ئولف:** هۆگر؛ **قولف:** ئاڵقەی جۆش‌دراو؛ **جەور:** نارەوایی؛ **رەقیب:** چاونەزێر؛ **روسیا:** رورەش.

پوختەی مانا:

مەینەتی دڵداری زۆرن من دەڵێم دەردو بەڵایەو بێگومانم...

گەرچی دڵداری سەرانسەر دەردو ئازارو سوزانە. بۆ ژیان هۆی سەرگەرمی‌یەو پیاو دڵی پێ شادو خۆشە. چونکە رەنگە یار هەڵێك لێمان وەپێچێو بێتە سەر پێکراوەکانی چاوەکانی. دەردی دڵداری‌و برینی گیان‌و جێداخ‌و سوتانێ هەر بە دیدارێکی یارێ دێنەوە سۆ، خۆ ئەگەر لەو لێوە ئاڵەی، شەربەتێکمان بۆ بنێرێ؛ چاری گش دەردو برین‌و سوتن‌و ئازارو ئێشە. هەر دڵێکی

هۆگری یار، گەر بسوتێ‌و یار بەپرچان باوشێنی لێ‌نەکاتوپێی نەچارێ؛ تا هەتایە هەر دەناو بەندی کەزیدا، وەك لەناو ئاڵقەی بەیەکدا جۆش درابێ؛ هەر بە دەور خۆیا ئەسوڕێ‌و شوێنی دەربازبونی‌نابێ. دەردی دڵداری بەژانەو زۆر گرانە. هیچ بژیشکێك چاری ناکا. جا مەگەر یار بێتەهاوارو بەدیداری، کە بۆگش دەردان مەفایە لێی ڕەها کات. یار دەهات گەر چاونەزێران لێ‌گەڕابان. ئاخ لەدەس دەستەی شوفاران. چەندە شومو روسیان. خوا نەحلەتیان‌کا.

٥ داغو کەی من لێ هەزارن گول ددەست شەو کێن بخارن
سوڕپەری دێووی کەنارن ئەهرەمەن خاتەم رەڤایە

مانای وشە:

کەی: داغ؛ **شەوك:** دڕك؛ **خار:** چقڵ؛ **دێو:** عیفریت؛ **ئەهرەمەن:** شەیتان؛ **خاتەم:** ئەنگوستیلە، کلکەوانە؛ **رەڤایە:** رفاندویە.

پوختەی مانا:

داخ لەدەس چەپ گەردی گەردون. لەو هەزارداخم لەدڵدا. گوڵ دەداتە دەستی دڕکان. دێو لەکن پەریان دەبینم. بەچکەشەیتان هەنگولیسکی ڕاڕفاندو بردی بۆخۆی. شیاوی باسە، مەلا لێرە نەقڵی تەختی سولەیمان‌و کلکەوانەکەی باس‌دەکا. کە چۆن دێوێك لێی رفاندو تەختەکەی کردە شوێنی خۆی.

٦ طەبع دیوان دەست گەهشتی حورو ویلدانین بەهیشتی
عاشقی دلبەندی قشتی جان بدەت یەکجار رەوایە

٧ میحنەت‌و جەورا حەبیبێ قەهرو ئازارا رەقیبێ
حەق تنێ دامن غەریبێ لێ شوکور باخوەی وەدایە

٨ روهنی یاوێ شەوق‌و تاڤێ شەربەتا قەندو گولاڤێ
کەس نهن مەحروم ژناوێ لێ‌تنێ بۆمن غەلایە

٩ بێ‌نەصیب من‌دی ژجامی دوردور مەحروم ژرامی
گرتی‌یێ وێ قەیدو دامی ئەڤ غەریبێ جان فیدایە

١٠ دورەدەستم بێ‌نەصیبم دلبەرم خانم حەبیبم
پوڕ ژدیناتە غەریبم روح‌و راحەت من لیقایە

ماناى وشه:

قەهر: تورەیی، غەم؛ **غەریب:** ئاوارە؛ **غەریب:** زەبون و بێچارە؛ **باخوە:** خـودا؛ **غەلا:** قـاتی و گرانی؛ **رامی:** ئۆقرەو ئاسودەیی؛ **قەید:** بەندو زنجیر؛ **خانم:** گەورەم؛ **راحەت:** ئاسودەیی؛ **راح:** بادە.

پوختەی مانا:

دێومیجازی توش و بەدفەر چاوەدێری کیژولاوانی ناو بەهەشتبن؛ دیقی مەرگی عاشقانە.

مەینەت و ئـازاری یاری، تورەیی و ژانی شـوفاران، خـوا لەناو گش دڵداراندا داویەتی بەمنی کڵۆڵ. ناشکوری ناکەم بەشی خوایەو ئـەوەندەی داوەپێم. رۆشـنی ئـەو تیشـك و تاوەی کوڵم و چاوەی، ئەو هەمو شـەکرو گوڵاوەی لێوی یارم؛ هەر بەتەنیا بۆمنی بێچـارە قـاتەو هەرکەسـی تر، هیچ نەبێ تۆزێکی دیوە. دیتنی ئەو مەسـتە چـاوە، هەر لەمن رێی بەسـتراوەو دەرکی ئـۆقرەو شادیانم داخراوەو هام لەناو زیندانی خەمداو گیان لەسەر دەسـت و ئـامادەم خـۆم بەقـوربان کەم لەرێدا. یاری دڵبەر! میرو گەورەم! خـۆشەویسـتم! دەردی دوریت زۆر گرانە. زۆر دەترسـم پێ نەوەستم دەربەرم. بۆدیدارت زۆر زەبونم. زۆر بەتاسەم. گیانی من بێ دیتنی تۆ، چۆن دەمێنێ!

١١ **پوڕ مولازم دێم لیقایێ مامە حەتتا مولتەقایێ**
من رحێ شیرین ددایێ هودهود ئەر مزگین بدایێ

١٢ **هودهودێ ریضوانی غەیبێ صەد خەبەر شیرین ژجەیبێ**
دادلێ من موردە حەی بێ گۆه لەرێ من وەك صەبایە

١٣ **چەهقە نێرم گۆه لرێمە لێ صەبارێ دایە بێمە**
عەرضحالا صوحبەتێ مە بەندەیەك صادق مەلایە

١٤ **جان فیدایێ من درێدا فیرقەتێ دەردەك وەلێدا**
قالبەك بێ روحە وێدا کوشت دبێم من لێ رەوایە

ماناى وشه:

ملازم: هەمیشە لێ، هەمیشە دەگەڵ؛ **مولتەقا:** توشی یەك بون، ژوان؛ **ریضوان:** باغچەگەل؛ **ریضـوان:** رەزەوان؛ **جەیب:** دڵ و سینە؛ **موردە:** مردو؛ **حەی:** زیندو؛ **بێمە:** دەبێژم؛ **عەرضحال:** رانانی چلۆنەتی.

پوختەی مانا:

هەمیشـەودایم لە دەرگام، لاناکەوم؛ بەڵکـو چـاوم بەیارم رون ببێتەوە، دەمێنمەوە، ناهومێد نیم. ئەگەر ئەو چاوەنورێەی من، تا رۆژی حەشریش بمێنێ؛ کە لەوێ توشی یەك دەبین. ئـاخ ئـەگەر پەپوی نامەبەر ـ کە باغچەوانی بەهەشـتەو دەتوانێ یارم ببینێ ـ خـەبەرێکـی دڵخـۆشکەرەی

بۆهێنابام؛ صــەد گیانم‌با، له مزگێنی‌دا دەمدایە،بەمژدەی‌وا،دڵی مردولەم دەژیاوە. گوێ لەســەر هەستو چاوەڕێم. دەڵێم بەڵکو بەسروەدا، خەبەرێکی خـۆشم بۆبێت. من لام‌وایە، سـروە دەردو داخــی دڵی‌منی، گەیاندوّتە بارەگای یارو،دڵداریو ئـەمەگداریمی باس‌کردوە. یار فــەرمویە: مەلا کوێلێکی راستمەو گیانی بە قوربانی منەو دوری لەمن، زەبرێکی وای لەدڵ داوە؛ کە ئێستا لەشــی بەتاڵەو گیانێکی تێدا نەماوە. منم کُشتم، بەڵام ئەگەر دڵبەران دڵدار بکوژن له ئـاینی ئـەویندارێدا، رەوایە. چی‌تیایە؟

١٥ دەم بدەم ئەو چەهڤە نێرە بێتە نیشانەك مەژێرە
دابیت ئەو زیندە ڤێرە یاری صادق بێ بوهایە

١٦ عاشقێن صادق دکێمن ما دبێ صەدجان فدێ‌من
زانم ئەو ناژیتە بێ‌من عاشقو پڕ موبتەلایە

١٧ عالمین ئەم ڤێ دزانین جیسمە ئەو ئەم روحو جانین
قەط ژهەڤ باطین خویانین گەرچی ظاهیر ئەو جودایە

١٨ هودهودێ وێ رەمزو رازێ بابو ئەو چو گوفت بسازێ
قیصصەبر بەحثا مەجازێ قاصیدەك خۆش طەبع بایە

مانای وشە:

ژێرە: بۆئەو؛ **ڤێرە:** دەگەڵی، پێرا؛ **بوها:** نرخ؛ **جان‌فـدێ:** گیان‌فیدا؛ **موبتەلا:** گیرۆدە؛ **ژهەڤ:** لەیەکتر؛ **ظاهیر:** رواڵەت؛ **باطین:** بنەڕەتو دەرون؛ **بەحثامەجازی:** باسی دڵداری دنیایی.

پوختەی مانا:

هەمیشە واچاوەنۆرە، کە نیشانی لەلای ئێمەوە بۆبچێتو دەگەڵ گەینی نیشـانەکە، بژیتەوە. یاری وا راست، هەرگیز نرخی تەواو نابێت. دڵداری بەراست، زۆر کەمن. له صـەتان یەکی وەك مەلا، هەڵدەکەوێ گیانی لەرای دڵدا بدات. دەزانم ئەو بێ‌من ناژی.

زۆر گیرای دڵداری منە. تێدەگەم زۆر باش دەزانم ئــەولەشــەو من بومە گیانی. له رەگەزو له دەرون‌دا، من‌و مەلا بەهیچ کەس لێك ناکرێینەوە، هەر یەکێکین، بەڵام بەرواڵەت لێك جیاین.

پەپوی ئەو رازو نیازانە ـ له بەختانم ـ ئەوجار بابو. هەرچی بەسەرمن هاتوەو هەرچی ناڵەو دادو هاوارم کردوە، گشتی لەمن وەرگرتوەو بەگوێی سازو بلوێری داسـرکاندوەو بلوێرو سـاز، بەگوێی دڵبەریان داداوەو لەپێشــەوە وەك چیرۆکی دڵدارانی دنیایی باسـیان کردوە. های لەمنت کەوێ سروەبا! چەند پەیکێکی خاوەن مرخی.

١٩ بادەمی وەقتی مەجال‌دا چو کو ئەوَیارە بپال‌دا
قیصصەیا حالی بحال‌دا گوە ددیرت یاربایە

٢٠ موحبەتا مەحبوب‌و لاتان پوڕ ڤەکر زیوەر صیفاتان
دایە قەلب‌و روح‌و ذاتان روّژ دمیرئاتیێ خویایە

٢١ صوحبەتا صوری دوقیسمە قوفل‌و میفتاح‌و تەلیسمە
هن ژروحن هن ژجیسمە نارو نورە هن هەوایە

٢٢ حوببی جیسمانی دوروّژن گەرچی دل پڕیێ دصوّژن
خەف جەگەر پەیکان دنوّژن میثلی نەقشی بێ بەقایە

٢٣ گول حەتا صوهرن بطیّڤە بین تەبەسسوم پیّڤە پیّڤە
بولبولی سەرخوەش دنیّڤە نەغمەو نال‌و نەوایە

مانای وشە:

مەجال: بوار؛ **لاتان**: بتان؛ **ذات**: هەبو، هەرهە؛ **میرئات**: ئاوێنە؛ **صوری**: شکڵی؛ **میفتاح**: کلیل؛ **جیسم**: لەش: **دنوّژن**: دەسمن، کون‌دەکەن؛ **بەقا**: مانەوە؛ **پیّڤە**: بەوێوە؛ **پیّڤە**: دەگەڵ؛ **نەغمە**: ئاوازی‌بەسوز؛ **نەوا**: ئاوازی بەقەو؛ **طیّ**: تا، لق.

پوختەی مانا:

کاتێ با بواری درایەو یار لەسەر تەختی نازداری، پاڵ کەوتبو؛ ویستی گوێ لە سازان بگرێ. دیتی هەلەو یار ئامادەی گوێگرتنە. چیروّکێکی بەزمان بلوێرەوە بوّگوت. کە پڕی‌بو لەباس‌و خواسی دڵداران. چوّن دڵداران یاری خوّیان دەپەرستن. باسی ئەو ناسك‌و نازدارە دڵبەرو دڵرفێنانەی کرد کە لە دنیا بەناوبانگ‌بون. وردەوردە، لەباسی خشڵ‌لەبەران کەوتە سەر باسی ئەوانەی بەگیان دڵداری یەکتربون. لە رواڵەت خوّشەویستنەوە گەیشتە چیروّکی دڵی ئەویندارانی دەرونی‌و پێی راگەیاند کە سەرەتای هەمو جوّرە دڵداریەك دەگەڕێتەوە بوّ خوداو رومەتی جوان ئاوێنەیەو بەرانبەر کراوە بەخوّرو تیشکی خوّرە لە ئاویندا دیارە. دڵداری رواڵەت بینیش، دەبتە دوبەش. هەر بەشێکیان چەند قفڵ‌و تەلیسمی هەیە بەکلیلی‌خوّی دەکرێتەوە. هێندێك ئەوین لەگیانەوەن. هێندێکیان هەر سەربەلەشن. هێندێکیان ئاگرو تیشکن. هێندیکیشیان بادی هەوان.

ئەوینی لەش، هەر دوروّژە. هەرچەندە زوّر دڵسوتێنەو بەنهێنی پەیکانی جەرگان کون دەکەن. بەڵام وەك نەخشی سەرئاوەو لەناو دەچێ‌و زوّر نامێنێ. گوڵ هەتا لەسەر چڵانەو گەش‌و ئاڵەو، زەردە خەنەی لەلێوانە؛ بەرەو روی بزەیان دێتێ. بولبول لەناو دڵبەراندا، لەخوّشیان مەست‌و سەرخوّشەو دەناڵێنێ‌و دەگاڵێنێ‌و جارجار بەسوّزەو بە ورتەو جارجار دەنگی‌لێ هدڵدێنێ.

٢٤ هەرچی جیلوا بو ژناڤی نوگولەك دی گرت خوناڤی
وی ژدل چو موحبەتاڤی ئەو بیادی راتەبایە

٢٥ هەرکەسێ موحبەت ژروحە موبتەلای نورا سبوحە
وی ددلدا صەد جروحە جەذبەو لەرزین‌و تایە

٢٦ هەر دوروح یەك نوری طاڤن چەرخەك‌و دوستێر دناڤن
هەردو دانەو مورغی داڤن ئیسمی حەی داڤ لێ‌ڤەدایە

٢٧ نورە پڕ نادر وجودە گەرچی ئەووەل نارودودە
بەرقی لامیع دی‌لکودە حوب دقەلبان کیمیایە

٢٨ عارفی جەوهەر شوناسی ئی بڤێ وصفو لیباسی
دی قەدر بیهتەر بناسی مەقعەدی صیدەڤێ جەزایە

مانای وشە:

جیلوا: سیس؛ **نو:** تازە، نوێ؛ **یادی:** ئەوی‌تر؛ **تەبا:** ئاشناوئاشت؛ **سوبوح:** سـوببوح، واتا، پاك‌و پیرۆز؛ **سوببوح:** ناوی‌خوایە؛ **جروح:** برینگەل؛ **طاڤ:** هەتاو؛ **دانە:** دەنك؛ **حـەی:** زیندو؛ **حـەی:** ناوی خـوایە؛ **دود:** دوکەڵ؛ **کیمیا:** بەو زانستەیان دەگوت کە مس‌و زێو دەکا بەزێڕ؛ **جـەوهەر:** گەوهەر، رەگەز؛ **مقعَـد:** جێگەی دانیشتن؛ **صِدق:** راستی؛ خوافەرمویە:«لەخواترس‌و خۆ پارێزان، لە بەهەشتان‌و چـۆمان‌دا لەجـێ نیشتنی راستی‌دا، لە لای خودای توانا دەبن».

پوختەی مانا:

بەڵێ هەتا گوڵ تورت‌و شـەق مابێ؛ خـوێن شـیرینەو بێ دڵدارو بولبول نابێ. بەڵام هەر گوڵێك سیس‌بێ‌و هەڵبوەرێ؛ دڵداری لێ دەتەکنەوەو رودەکەنە گوڵی تازەی دەم بەئاونگ. بەڵام دڵداری گیان بەگیان، لە دڵداری گوڵانی دنیایی جیایە. دڵدار گیرۆدەی پاکی‌یەو رۆشناکی گرتوتەوە. صەد برینی دەدڵدایەو هەمیشە لەجـەزمەدایەو گیانی توشـی لەرزو تایە. لە ئـەوینی پاکی گیانی، گیانی دڵبەرو دڵداران، هەرتك تیرێژی تاوێکن. دو ئەستێرەن لەناو عاسمانە سـاوێکن. هەردوك دانەن. هەردوك مەلن. هەردوك داون. هەردوك بەجوت بەداوی خـودا گیراون. دڵداری دوگیان بەپاکی، هەرچەند لەدەس پێ‌کردنا ئاگر گرتن‌و دوکەڵی هەناسـەی تێدا؛ بەڵام ئـاکام تیشکێکـی یەکجـار نایابەو تیشکی بروسکەی گیانی پاك، لە هەرچـی‌دا، برەوی پێ‌پەیدا دەکا. دڵداری دڵی ئـاسنیش دەکاتە زێڕ، کیمیایە. دور ناسێکی گەوهەری ئەوینی گیانی، باش بناسێ. دەزانێ چەندە بەنرخـەو دەزانێ دڵداری گیانی، لەناو بەهەشتی خـودادا، جێگـەی بۆ دیاری کراوەو خـۆشترین جیگـا هین ئەوە.

٢٩ دور نەکی داوی ژدەریٚ خوە وەرنەگێری ژوی بەری خوە
بوریە ئەو دسەری خوە سەر دناڤا ریٚ نهایە

٣٠ مادبت ئەو دورە دەستبت دیٚ ژفینجاناتە مەست بت
جام ژشەهکاسیٚ بدەست بت ئەبتەران ئەومەی دەوایە

٣١ یار پورٚ حوسنەك لبالبو دلبەرەك غایەت جەمالبو
ئەو بحال ئاگەه بحالبو شوبهیٚ ویٚ شەفقەو عەطایە

٣٢ مەهدەرا وی خەیر خوازی نوکتەیەك ژوی رەمزو رازی
ویبدل صەحکر ژسازی موغنیو قانونو نایە (یان، مەغنیو...)

مانای وشە:

بەر: رو؛ بەر وەرگێڕان: رو وەرگێڕان؛ بوریە: بوردوە، دەستی هەڵگرتوە؛ ئـەبتەر: دوابڕاو، لێرەدا مەبەست زۆر چارەرەشو پەشێوە؛ مەهدەر: تکاو شەفاعەت؛ صەحکر: تێگەیشت، پێیزانی؛ موغنی: موغەننی، گۆرانیبێژ، بەزمگێڕ؛ مەغنی: مەغنا، گۆرانی.

پوختەی مانا:

سروەبا، تکاکاریمن، دەگەروی بلوێرەکەدا، بەیارمی گوت. دڵداری وا پاكو گیانیت نەکەی لە دەرکی خۆت دورکەی. نەچی روی لیٚوەربگێڕی. دڵداری وا دەستی لەسەری بەرداوەو دەمێکە لەگیان بوریوە. سەری پر دەبازی ریٚیە، کەیار بەسەریا بیوریٚ. چۆن رەوایە دڵداری وا، لەبەر دەستتدا نەوەستیٚو لەپیاڵەی دەستت مەست نەبیٚ؟ پیاڵەی چی؟ بۆ دڵداریوا گەرەك مەی بە شاکاشیبیٚ. بۆ نازشیٚواوو دوابراوی شیٚتی ئەوینی گیانی پاك؛ بادەی دەستی تۆ دەرمانە. چاکترین چارەی دەردانە. یاری نازدار، ئەوەندەی جوانو لەبارە، ئەوەندەش دڵنەرمو باشو دڵاوایەو صەدئەوەندەش، بەدڵو بەگیانو شیارەو لە دەردی دڵ، ئاگادارە. لە دەنگی سازو ئاوازی قانونو بلوێرو سازان، پەی بە هەمو رازان بردو، لە تکای شنەبای خێرەو مەند، زو تێگەیشت. کە لەو بەزمە کێی مرازە.

٣٣ یوسفی دەوروزەمانیٚ گو نەسیم هان ڤیٚ نیشانیٚ
لیٚ ژبو نەکهیٚ دەهانی نەخوەشان ئەو لیٚ شیفایە

٣٤ ماوەرا بەلگین گولیٚبو بیهنو بویا کاکولیٚ بو
داروی قەلبی مەلیٚبو لەو بچەهڤین من جەلایە

٣٥ با نەسیم دیٚ چی لەزینی ساغو سالم ماتو بینی
ڤیٚ کومیدی لیٚ گەهینی دا سواربت لیٚ پەیایە

مانای وشه:

هان: بگره، ها؛ **نەکهە:** بۆنی خۆش؛ **بیهن:** بۆن؛ **لەزینی:** پەلە دەکەی؛ **کومید:** ئـەسپی‌کوێت؛ **کومێد:** ئەسپی‌مرادان؛ **پەیا:** پیادە.

پوختەی مانا:

ئەونازدارە تاقانەیەی کە وەك یوسف لەناو خەڵکــی میصــرا چــۆن گرۆی جــوانی بردەوە؛ لەم رۆژگارەی ئێمەدا، لەچاو هەمو جـوانی دنیایە، یوســفەو هەمو کەس بۆ دیداری ئــەو، دەســت دەشکێنن‌و دڵیان بەسەر تیغ دادێنن. گوتی: سروە بای تکاکار، بەو نیشانەی کە تۆ لە نزیکی مندا، ئەوەندە بۆنت خۆش‌بوە. هەر نەخۆشێك هەڵت‌مژێ، دەست بەجێ چاك دەبێتەوە. دەمو زاران بۆن خۆش دەکا. ئەو بۆنە لەگوڵاوی پەلکـی گوڵی سـەر رومەت‌و لە عەنبەری کاکۆ ڵانمەوە بۆ تۆدێ؛ دەرمانی دڵی مەلایە. (یان، دەرمانی دڵی ئێمەبو، چـاویشمانی وەسـەر بینایی خســتەوەو، کۆنە چیرۆکی یاقوب‌و بۆنی کراسەکەی یوسف، روی دایەوە). فـەرموی دە بەو نیشـانەوە، بەپەلە بۆم بگەمەلا، فریای کەوە. باسواری ئەسپی مرادبێ‌و چی دی لەشـوێن خێڵ‌وێڵ نەبێ‌و نەڵێ پیادەم‌و ناگەمە شۆرە سواران. لەتۆم دەوێ. بەسڵامەتی بۆمی بێنی.

٣٦ غەفلەتی بایی نەسیم هات خەف ژبال یارێ کەریم هات
پۆرێ بئیحسانەك عەظیم هات قاصیدی شاهو گەدایە

٣٧ دل نەفەس دیسان بیەرهات لەو حەکیم لوقمان بسەر هات
نافعێ دەردێ جەگەر هات طالعی کەوکەب نومایە

٣٨ من کو ئەو نیشان گەهیشتێ ئەڤ دلی صەد داغی رەش‌تێ
ذەرەیەك خەوش لێ نەهیشتی ئیسمی ئەعظەم پێ گەهایە

٣٩ چومە سەرپشتا کومەیدی من ژێ‌پورێ ئەوژان‌و کەی‌دی
بەحروبەر مەلبەر خوەطەی دی دەشت‌و چۆل‌و کەربەلایە

٤٠ مەو نەسیم خوەش پەنجەتێکرا وی دچین وەك طەیر ڤێکرا
بەحتێ زولفا یار پێکرا بوری عیشقێ پورێ فرایە

٤١ گونبەدا نورین خویابو سپێدەیا صادق نومابو
یەك بیەك شەوقێ ڤەدابو قەصرو ئەیوان‌و سەرایە

٤٢ قومری‌و بولبول دخونن لێ عەجەب ئەو خوەش دەمینن
هەر سەحەر مەحبوب دبینن عەندەلیب ڤێرا تەبایە

٤٣ **بوغچەیا صوڕ گول دگەش‌تیٚ چیچەك‌و ڕەیحانی ڕەش‌تیٚ**
دلروبایان بیٚنە گەشتیٚ سونبولان تاتا سەمایە

٤٤ **سەبزەیا شەبنم گولاڤ لیٚ صوڕ عەقیقان دوڕ خوٚڤاف لیٚ**
دلبەران سەیران‌و ڕاڤ لیٚ عەرعەران سیتاب دایە

مانای وشە:

غەفلەتی: لەنکاو؛ **خەف:** نهێنی؛ **خەف:** سوك؛ **بال:** کن، نك؛ **کەریم:** بەخشندە؛ **عەظیم:** مەزن؛ **نافیع:** بەهرەدەر؛ **طـالیع:** بەخـت؛ **طـالیع:** دەرکەوتو، هەڵاتو؛ **داغی ڕەش:** تیراویٚ، برینارەش؛ **ئیسـمی ئەعظەم:** ناوی هەرە مەزن، یەك لەناوەکانی خوایە تەنیا نزیکان لەخـوا دەیزانن؛ **طـەی:** قـەد، پێچـراو؛ **کەربەلا:** ناوێکی ئارامی ـ ئاثوری‌یە، واتا، نزیکی‌خوا. لەو شوێنەی کە ئێسـتە شـاری کەربەلای عیراقـی لیٚ‌هەیە، بتێك هەبوە کە بە بت گوتراوە «اِلە»، جـیٚ‌پەرسـتن؛ **کوٚرب:** واتا نزیك؛ **کوٚرب‌ئیلاە،** بوٚتە کەربەلاو چونکە ئیمام حوسێنی لیٚ شەهید کراوە، لەزوٚر دنیادا ناسراوە. لە زاراوەی کرمانجـی‌دا، بە بیابانی چوٚڵ‌و واحیدەلقەهار دەڵێن، کەربەلا؛ **طەیر:** مەل؛ **بوٚر:** ئەسپ، ئەسپی مراد؛ **فرایە:** تیژباڵە، زوٚر بەفڕینە؛ **عەندەلیب:** بولبول؛ **تەبا:** بەشوێنەوە، ئـاشت، هەوالٚ؛ **گەشـت:** سـەیران؛ **دوڕ:** مرواری؛ **سـیتاب:** سێبەری کاتی هەتاو.

پوختەی مانا:

منی چەمەرای بەتاسە، لەپڕدیتم، سروەی پیروٚز ـ کە لەنێوان شای جوانان‌و منی گەدای هەناسـە سـارد، ببوە پەیامنیٚری لەش سـوك ـ بەکزەیەکی نهێنی هاتەوە لام‌و ئـەوچـاکەیەی ـ کەزوٚر خیٚرەومەندانە بو ـ پیٚ‌گەیاندم و تیٚی‌گەیاندم؛ کە لای یاری بەخشندەوە مژدەی خـوٚشی بوٚهێناوم. دڵی مردوم کەوتەوە هەناسەدان‌و ئاهێکی تیٚ گەڕایەوە. سروە لیٚم‌بو بە لوقمان‌و چارەسازی هەرە چاژان، بەرگی ژیانی دەبەر جەرگ‌و هەناوم کرد. توٚزی پاڵای سـوٚلی یاری دەچـاوم کرد. مژدەی ئەو وەك ئیسمی ئەعظەم، بەهرەدەر بو، صەد برینی سەرەتیران لەدڵمدا ـ کە گش ببونە تیراویٚ ـ گوٚشتەزونیان هێنایەوەو توٚزکاڵێك خەوشی تیٚ‌نەماو هەربومەوە گوێزی ئازاو ئازا خوٚم ئامادە کردو پەڕیمە سەر خـوانی زینی ئـەسپی مراد. دەردو داخـی ڕوٚژانی دوریم ـ کەدیبوم ـ فـەراموٚش کرد. سروەش دەگەڵما گەڕاوە. بەجوتە فڕین لەدەشـتان، لەسـەر چـوٚڵ‌و کەربەلایان. من‌و سـروە، پەنجەمان تیٚك پەڕاندبو. وەك دو باڵداری زوٚر هەوالٚ، پیٚکـەوە لە شـەقـەی باڵدەن، نەدەکرا لێك جویٚ بینەوە؛ چونکە ئەسپە بوٚری ئاوات، زوٚر تیژباڵەو پیاو دەترسیٚ لەو بەرزە بەو خوٚش فـڕینەی چاوی ڕەشکەو پێشکە بکاو لەسەر زینەکەی بپەریٚ. من‌و سروە لەو ڕیٚگەدا، لەپەستا باسی کەزی یاری نازدارمان، و تووێژ بو؛ لە ئـاکاما گونبەزی نورین دەرکەوت. سپیٚدەی بەرەبەیانی ڕاسـتیمان هاتە بەرچاوان. کوٚشك‌و سەرسـەراو دیوان‌و بەربێلاییی‌و هەیوان‌و باڵەخـانەکان، تیشکیان لەیەك دەگەڕاوە. لە گوڵجاری حەوشی یاردا، هەزاران گولٚ پشکوتبون. ڕەشەریحانەش لەوناوە، دەگەلٚ

گوڵان لاسای کوڵمو کەزیەکانی جوانو بۆنخۆشی ئەویان‌بو. یاکەریمو کەناریو بولبولو سێرو، سەرمەستی دیمەن ببونو، پەستەو مقامیان خۆش دەگوت. من لەوناوە سەیر مابوم کەچۆن مەلو بولبولەکان، چەندبەیانیان یاریان دیوەو توانیویانە لەخۆشیان گیانیان دەرنەچیو چۆن هێزی خوێندنیان ماوە؟ زۆر جوانی دڵرفێنم دین. لەوناوە سەیرانیان دەکرد. تاتای بسکیان ـ کە وەك لقە سملّ وابون ـ دەلەرینو لەشادبون بەنزیکی‌یار، کەوتبونە سەماو هەڵپەرین. تنۆکی شەونمی بەیان، لەسەر چڵچڵی سەوزەڵان، ببوە گوڵاو، گوڵی ئاڵی بەرەنگی لاڵ، مرواری ئاونگی لەسەر، دڵرفێنان بەدەم گەشتو گەڕانەوە، سەرگەرمی راوی دڵان‌بون. بەژنو باڵا نەمام عەرعەر، نسی‌یان لە گوڵەکان دەکردو دڵی گوڵیان بەنێچیر بۆ خۆیان دەبرد..

٤٥ بوم شەریف ئەز باستانێ شاهیدێن وێ گولستانێ
ساقیان جامجام ددانێ کەوکەبان سەیوان ڤەدایە

٤٦ چەندەکی چیمەن حەرەم (خورەم) بو لیٚمەدام ئەو صوبحە دەم بو
من بهیش باغێ ئیرەم بو لێ صەبا گومن سەبایە

٤٧ صەف‌بصەف ویلدان پەری‌بون بەندی زولفا عەنبەری بون
تێك لدیمێ موشتەری بون رەقصو گوڤەندو صەفایە

٤٨ پورْ عومرمن چو بسەختی لیٚشوکر خوازم ژبەختی
زوهرەیەك بو ئەو لتەختی بەلکو بێم (شَمْسُ الضُّحا)یە

٤٩ پەردەیا خەلوێ کوهلدا یەنگی‌یەك مندی دملدا
گەزمەیا ژەهری لدلدا قەط نەگو قەتلو خەطایە

٥٠ حادری چوم سەجدە ژێرا لێ نیەت ئێحرام نەڤێرا
عاشقی ئەڤ گەزمە تێرا هەرچی طاعەت کت رەوایە

مانای وشە:

شەریف: بەرێز؛ **سەیوان:** سایەدەر؛ **حەرەم:** پاوان؛ **مەدام:** هەمیشە؛ **ئیرەم:** بەهەشت؛ **ئیرەم:** بەهەشتی شەدداد؛ **شمس‌الضحیٰ:** رۆژی چێشتەنگاو؛ **بێم:** دەبێژم؛ **خەلوە:** جێی تەنیایی؛ **مل:** شان؛ **حادری:** فەوری؛ **طاعەت:** خزمەتو بەگوێ‌کردن.

پوختەی مانا:

بەدیتنی ئاسانەکەی، سەرفرازو ممبارەك بوم. چی‌ببینم؟ هەروا جوانی ناسکو نازدار لەوناو باغە مەی دەگێرنو پیاڵە بەپیاڵەراناگا. لە دەوری یار دێنو دەچن خزمەتکارن، ئەوەندەش شوشو شەففافو رێكو جوانکیلەو لەبارن؛ وادەزانی ئەستێرەی لەدەوری مانگنو بونە چەتری دەوری

سەری. چیمەنی خۆشی بارەگا ـ کە پاوانی چاوانی ئـەویندارانی گیان بەگیانە ـ قـەت شـەوی بەسەردا نایەو هەمیشە بەرەبەیانی رون و ساوی بەهارانە. بە بیری خۆم دەمگـوت ئێرە باغو باغاتی بەهەشتە. بەڵام سروە لەبەر خۆیەوە دەی سرتاند، گوڵجـاری باغچـەی سـەبایەو نشـیمەنی بەلقیسـایە. لە دەوری ئـەو سـەرسـەرایە، بەزنجیرەو ریزبەریز هەروا کوری لاو، کیژی لەباری مەستەچاو، دەبیندران لەویلدان و حـوریان دەکرد. گش سـادەو پەریزادە بون کە هەموشـیان بەخسیری کەزی عەنبەربۆی یاری منن، گشتیان وەك من، ئەویندارى روخسارى بون و گیرۆدەی داوی ئەوینی. تیکڕا لەخۆشی ئـەو هەلەی کە دڵبەرمیان لی نزیکـە؛ گەشکـەبیون. لە دڵشـادی بەسەماوە سوریان دەدا. سوپاس بۆخوا هەرچەند لەتەمەنی خۆشما زۆرم پەژارەو خەم دیوە؛ ئیستا بەبەختم دەنازم. کە گەیشتومە ئەوپایەی بەرامۆسانی ئاسانەی یاری نازار، سەرفیرازم.

یارم لەسەر تەختی نازان، شۆق و شەبەقی دەداوە. وەك ئەستیرەی کاروانکوژەی نیوە شەوان، دەدرەوشاوە. نەخێر زوهرەو گەلاویژو ئەستیرەی چی؟ خۆری دەمەو چیشتەنگاویش، لەتاوی ئەو تاوی نەبو؛ لەشەرمان دەتاوایەوە.

پەردە لەنیوان لادرا یار کەوانیك بەشـانەوە ـ کە بریەتی بو لە کەزی رەشـی دڵ و گیان گەز ـ بە کەوانی دەبیندران. چۆن کەوانیك؟ هەرتیریکی کە لەویوە بیتە ناودڵ، ئیژی بەژار ئـاو دراوە. دڵم پیکراو هیچ نەشی گوت کوشتنی هەژار گوناحەو نارەوایە. دەس بەجی چـومە سـەر سـوژدە بەرەو باڵای، نیازی ئیحـرامم دانەبەسـتو بەنیازی زیارەتی کابەی ئـەو روخسـارە، بەدڵ لەدەوری دەگەرام. مەڵین حـەج بی ئیحـرام بەسـتن رەوا نابی. دڵی هەرکەس کە تیری ئـەوی لی درابی، هەرچۆنیك تاعەتی بوبکا، زۆر ـ دروستە.

٥١ چوم زیارەت پیو دەستی لی نهیشت ئەووەل بقەستی
دا بصوژت روح و هەستی عاشقان صوتن جەزایە

٥٢ شەربەتا وەصلا خوە نادەت تا هنەك عاشق جەزادەت
دلبەران ئەڤ رەنگە عادەت مەهروان کەمتر وەفایە

٥٣ پیشەیی وان غەنج و نازە صەنعەتی عاشق نیازە
یار لبەر زاران ئیجازە شەربەتا شیرین موفایە

٥٤ چوم طەوافا پی ودەستان شوبهەتی سەکران و مەستان
ئەهلی حال و خوب پەرستان وان ژعومر ئەو موددەعایە

٥٥ تللی یین نازك شەمالین من لسەر چاوی خوە مالین
طالبی وەردین بخالین دل دقی فکری تەیایە

مانای وشه:

زیارەت: ماچ‌کردن؛ **بقەستی:** لەنقەست، بەنیازێك؛ **هەستی:** بون‌وو جود؛ **هەستی:** پێشە، ئێسقان؛ **هنەك:** هێندێك؛ **عادەت:** رەوشت‌و خو؛ **مەهرو:** رومانگ؛ **غەنج:** ناز؛ **نیاز:** پاڕانەوە؛ **زار:** زارە، گریانی بەکوڵ، ناڵە؛ **سەکران:** سەرخۆش؛ **خوب:** جوان‌چاك؛ **موددەعا:** داواو ئاوات؛ **تللی:** تلهی، تبل، قامك، ئەنگوست؛ **شەمال:** مۆم؛ **تەیا:** سەرگەردان‌و لێ‌شێواو.

پوختەی مانا:

هەر کەدیتم، سوژدەی سوپاسم بۆخوا برد. کە دیداری یاری شاندام. سەرم لەسوژدە هەڵێناو خۆم دەدەوری سەری گێڕا، باڵا گەردانی باڵای‌بم، کە حەوجار تەوافیشم کرد؛ دەستم دەلاقی وەڕینا کە ماچی کەم‌و بخوازم دەستیشم داتێ رای‌موسم. بەڵام سەر لە هەوەڵەوە، روی‌گرژ کرد. ئەو تورەییەش بە قەستی‌بو، دەزانم لە ئانقەست وای‌کرد. ویستی گیان‌و سەرتاپای بون‌و نەبونم، تەنانەت ئێسکەکانیشم بسوتێنێ. ئەزمونی دڵداران وایە، لەبەر سوتان خۆ رابگرن. هەمو دڵبەرانی رومانگ، ئەو رێو شوێنەیان هەیە. بەرلەوەی دڵدار ئازاردەن، بواریێ نادەن دڵیان بەدیداری شادکەن. ئەوەی ئێمە ناومان ناوە وەفاو ئەمەگداری یاران؛ لەلای چاومەست‌و نازداران، زۆر کەمتر لەدڵدارانەو ئەمەش هەر لەخۆیان جوانە. ئەوان دەبێ نازبکەن‌و دڵدار دەبێ بپارێتەوەو خۆ کزکاو بناڵێنێو ئەوسا لەپاش گریان‌و شیوەن‌و ناڵین، ئەگەر لاوێندرایەوە، ئەو پەڕی خۆشی‌و شادی‌یە. وەك خواجە حافظی خۆمان فەرمویەتی:

لەچی‌و بۆچیت نەبێ، هەرکەس بەئاکارێکەوە جوانە
کەیارت روی‌گرژکاو نازبکا، تۆ هەر بپارێوە

بەدوای نازو نیمنازاندا، رێگەی دام دەستی راموسم، توێڵم ڕەپەنجەی پای بخەم. لەخۆشیان هۆشم نەمابووەك سەرخۆش‌و مەستی دەبەنگ، تلم ئەداو بەم‌لاو بەولادا دەکەوتم. ئەوەی من لەو دیدارە دیم‌و پێی خەنی‌بوم، هەمو ئەهلی حاڵی دیکەو هەمو جوان پەرستانی دیش، لە درێژایی تەمەنیان، گەورەتر ئارەزویانە. یار بەو قامکە ناسکانەی کە بۆمنی پەپولە وەکو مۆمیك‌بون داگیرسابن؛ فرمێسکی لێ سڕیمەوە. من تاوێك بەسەر چاوی خۆمدا ماڵین، ویستم چاوم گەش‌بنەوەو بزانم راست یارم‌دیوە یان خەونێ خۆشە دەبینم؟. بە دەردی «نالی» گوتەنی:

وەها مەستی تماشای چاوتە نالی کەنازانێ   بە بێداری دەبینێ یان لە نەشئەی مەستی‌و خەودا

ئێمە زۆر ساڵ‌و زەمانە، بەدڵ لەشوێن سەیری پەڕی گوڵی ئاڵی کوڵمەی یاری، روبە وردەخاڵ، هەڵوە داین؛ لە بیابانی سەرگەردانی‌دا، سەرگەردان، بێ دەرەتان رای دەبوێرین.

٥٦ چو عومر مە دڤێ خەیالێ ماشەڤەك عیدان دسالێ
بێم زیارەت زولفو خالێ رۆژو شەو من ئەو دوعایە

۵۷ چەرخ دترسم کت شتابیٚ زو ئەجەل پیٚدەت ریکابیٚ
جان برەت مەدفَیٚ عەذابیٚ ئەڤ سیاە رەنگ ئەژدەهایە

۵۸ چەندەکی صادق جەمابن ئەر ببێژی جان فیدابن
وەك «مەلیٚ» لازم تونابن وی ژدل جانیٚ خوەدایە

مانای وشە:

ئەجەل: وەختیمردن؛ **ریکاب:** ئاوزەنگی، رکێف، زەنگو؛ **ئـەژدەها:** حـەزیا، هەژدیهـا، زەها؛ **جـەمابن:** کۆبینەوە، کۆمبین؛ **لازم:** سوربزانە، باوەڕبکە؛ **تو:** هیچ.

پوختەی مانا:

تەمەنم بەوبیرە بوری‌و خەیاڵ دەکەم، ئاخۆ دەست ئەدا شەوێکی لەساڵاندا، توشـی ئـەو جـەژنە خۆشەبم، بیمە سەیری ئەو کەزی‌و خاڵە رەشانەت؟ زۆر دەترسـم زەمانە وەپەلە کەوی‌و مردن بەو پەلە کردنەی، پابنێتە ناو رکێف‌و گیانم لەدوی خـو رەکێش‌کاو منی ئـاوات پێکنەهاتو، تا هەتایە، بەو پەژارە بتلێمەوە. مردن وەك هەژدیهای رەشـەو بەزەیی بەکەس‌دا نایە. نەوەك بمرم‌و نەت‌گەمیٚ، پێویستە مەلا بناسی. هەرچەندی دڵداری بەراسـت کۆوە بین‌و بەفـەرمانێك لە لێوانت گیانیان بکەن بەقوربانت؛ لێت رون‌بیٚ هەرگیز هیچکەسیان ناگاتە من. من هەر بەدڵ، بە ئـارەزو گیانی خۆمت قوربان دەکەم، پێی‌ناوی تۆ پێم بفەرموی.

قصیدەی هەشتاو شەشەم

«تونگی شەکر»

١ طورڕەیی تابدار عەنبەرکە
خەمری‌یێن شەنگ میسکی ئەذفەر کە
٢ لگولان میسكو عەنبەرێ بڕەشین
ژگولاڤێ جونەسری‌یان تەرکە

٣ کەسكو صوڕێن ژرەنگی قەوسو قەزەح
ژسەراپا گولاڤو ماوەرکە
٤ سورمە پوشین سوری بسەرکلدە
عاقیلان لێ خەرابو ئەبتەر کە

٥ هەر سەحەر دەستەکی ژنو وەرگر
عەرعەری تێکدا سەراسەر کە
٦ نیرگزێن سەرگران هلین جارك
دوقیرانی لیەك بەرابەرکە
٧ قەدو قاما شەریفو نازكو تەڕ
لێ سەراسەر بفەصلین، کەرکە

مانای وشە:

تابدار: بەپێچ؛ **جونەسری:** هێشوی نەوعەدار خورمایەکی بەنرخو هەرەباشە؛ **خەراب:** مەست؛ **خەراب:** وێران؛ **وەرگر:** وەرگێڕە، بگۆڕە؛ **فەصل:** بڕینی بەرگدرو.

پوختەی مانا:

کارێ بکە بسکی بەلادا کراوت، عەنبەر توشی تاووتوێ کەن، با پێچ بخۆنو بتروسکێن. بسکۆڵە

هەڵگەراوەکەت، بابیێتە مایەی شۆخو شەنگی میسك. میسكو عەنبەری بسکانت، بەسەر گوڵی رومەتتدا، پەرژ بکە. خشڵەکانت ـ کە وەك هێشوی خورما لەو باڵایەوە دیار دەکەنو گزوفتی چاوان ـ دەدەن ـ با لەناو گوڵاوی شەرما، شەهەڵێنن. با لەسەر تاپا، شمەکی کەسكو سورت بین بە پەڵکەزێرینەی پاش بارانی پڕلە گوڵاو لە دەوری تیشکی باڵاکەت. چاوت رەشی دەستی خوایەو هیچ کاری بە سورمە نیەو پڕە لە کلی دڵکیشیو رەزاسوکی. بەڵام لەترسی چاوێنی ئەوانەی شێتی تۆنینو خۆیان بەعاقڵ دەزانن؛ بە تۆزێ کل، دایان پۆشە. با عاقڵان مەستو هەناو تێكروخاوو دوابراو کات. هەر بەیانیەك دەستێك جلینوێبگۆڕەو، لەنەمامی عەرعەری باڵای هاڵێنە. دڵی هەمو بەژن نەمامانی شلكو ناسكو خوێنشیرین لە عەزرەتان بەر قەیچیدەو لەتلەتیکە. ئەوچاوانەت ـ کە وەکو نێرگسی مەستن ـ هەڵیانبێنەو هەمو جارێك دو ئەستێرەی بەختەوەری بەرانبەر بەیەکتر بکە.

٨ تو بمەش کوك بسەردەری قەصریٚ
بخوە کو، کی؟ لشاهو قەیصەر کە

٩ وەرە وەك رۆژ بسەردەری کەلەهێ
عالەمیٚ تێکدا مونەووەر کە

١٠ وەك گولەك زەردی بوغچەیاتە مەئەز
تومە تێکل خوە وەك گولازەرکە

١١ زاهیدی هویشك طەبع سەودایە
بدو جامان طەبیعەتی تەرکە

١٢ ڤەکە جارەك بخەندە شەککەر تونگ
تێك میصرا مە قەندو شەککەرکە

١٣ پیٚ لسەر دیدەیی «مەلیٚ» دائین
خەلوەیا صوفیان موکەددەر کە

١٤ خەطو خالان نیشان «نیشانی» دە
مەژناڤیٚ خوەرا بدەفتەر کە

مانای وشە:

بمەش: برۆ؛ **کۆك:** کەیفساز؛ **کۆك:** زۆر پۆشتە؛ **کەلەهـ** : قەڵا، کۆشکیمیر؛ **هویشك:** وشك؛ **سەودا:** نەخۆشی کەللەییبون؛ **سەودا:** ئەوین؛ **سەودا:** مامڵە؛ **طەبیعەت:** میجاز، تەبیات؛ **تونگ:** تونگە، کوپەڵەی دەمتەنگ؛ **میصر:** شار؛ **خەلوە:** کونجیتەنیایی؛ **موکەددەر:** تاریكو لیٚڵ؛ **دەفتەر:** بەڕاو.

پوختەی مانا:

زۆر بەفیزو کەیفسازی، لە سەربانی دەرکی کۆشکێ وەرەو بچۆ، بە هەزار پاشاو قەیصەران گەمە بکەو بەمبڵێ: کواچتکردوەو لەو پرسە: کابرا ئەتۆ کێی؟ تۆ وەکو خۆری ناو ماڵی لە کۆشکەوە سەر دەرێنە؛ هەمو دنیا رۆشن کەوەو دوایی بەتاریکی بێنە. مەڵێ مەلێ ماتو رەنگ زەردی! دزێوی، گوڵی سور بەتەنیا جوان نین. من رێ دەبێمە باغچەکەت با زەردی لە ئاڵان هاڵێو دیمەنەکە لە بارتر کات. وشکە صوفی کە خۆی بە دڵدار دەزانێ؛ نەخۆشێکی گەللاییەو سەودا گەرێکی خەسیسە. دەیەوێ بە دو دوعاو نوێژ، بەهەشت بکرێ. دوپیاڵە بادەی پێبدە با تەبیاتی تەر بێتەوە.

دڵم خەڵوەتگەی سۆفیانەو رۆشناکی لە دەلاقەی چاومەوەیە. وەرە پایەك لەسەر چاوەکانم دانێو لێڵایی بەچاوی کزی وشکەسۆفیەکاندا بێنە. خاڵو میلان نیشانی نیشانی بدە. با ناوی مەلای دڵداریش لە دەفتەری دڵداراندا، بێتە بەرچاو.

قصیدەی هەشتاو حەوتەم

گول و بولبول

١ گەرچی بولبول جەوهەری ذاتی گوله
لیٚ‌گولیٚ رەونەق ژعیشقا بولبوله
٢ گوهدە ذیکری حال‌و جوشا بادەییٚ
وی ببولبول‌را دخونت بولبوله
٣ سوسنان صەدرەنگ ئاڤیهتن کەمەند
وان نەگوٚ دل‌بەندی تایەك سونبوله
٤ سونبولان سەیوان لدیمیٚ تازەکر
ئافتاب ئیروٚ دبورجا سونبوله
٥ عەرعەرین رەنگین ژتاییٚن صوٚرو زەر
قومری‌یان صەدرەنگ شورو غولغوله
٦ زەمری‌یا عیشقیٚ ژبالا هاتە خوار
قودسی‌یان ئاڤیٚهتە چەرخیٚ هەلهەله
٧ نیٚرگزا نازك‌قەدی شەهلایە مەست
دین‌کرم ئەز بولبولان سەودا گوله
٨ زلف‌و بسکان پورژمن دل‌بر بەلیٚ
رشتەیا جانیٚ مەلیٚ ئەو کاکوله
٩ بولبول‌و پەروانە ئەو فەصل‌و دەمن
جینسی عیشقامن تنیٚ دەردیٚ کوله
١٠ من ددل ناصوٚرەکی دا هەستی ییٚ
لاجەرەم هیٚژ نەشئەیا داغا کوله
١١ طەبعی لامیع وەش زمیننەت بو حَسَنْ
من ددەست‌دا ذوالفەقارو دولدوله

١٢ **هشکەروی بەدفیعل چی هین‌کر عەجەب**
بارَكَ‌الله خوەش بەزی ئەسپیٚ قوله
١٣ **قەط ڤەریٚکیٚ ڤی دەمیٚ حاضر دبت**
قیصصەیا فەصلیٚنە کاری سونبوله

مانای وشە:

جەوهەری ذاتی: زێهاتویی‌و هونەری سەربەخۆ؛ **رەونەق:** برەو؛ **جوش:** قـوڵت؛ **بولبوله:** لولەی لولێنە؛ **نەگۆ:** تۆمەز، تۆمەڵێ؛ **تازە:** زۆرباش‌و جوان؛ **ئـافتاب:** خـۆر؛ **شـورو غولغـوله:** هەراو هوریاو زەنازەنا؛ **هەلهەله:** تلی‌لیلی‌و هەلهوله؛ **شەهلا:** رەنگـی‌کاڵ بۆچـاو؛ **زەمری:** بەفـو دەموسـیقا، تورێن، وەك بلوێرژەن‌و...؛ **هەستی:** ئێسك، وجود؛ **لاجەرەم:** بێ‌گومان؛ **فـەصـل:** کژی‌سـاڵ، لێك هەڵپچـڕان؛ **نەشئە:** کەیف، نیشە؛ **لاميع:** بەفیز؛ **وەش:** لەچەشن؛ **حەسەن:** باش؛ **بو:** باوك؛ **بوحەسـەن:** کونیەی ئیمام عەلی؛ **من ددەستدا:** دەدەست مندا؛ **ذوالفەقـار:** دوخدار؛ **ذوالفـەقـار:** ناوی شـیری ئیمام عەلی، چونکە دوخی هەبو، وەك ساتۆر نەبو؛ **دولدول:** سیخورٚ کەژوشکێکی گەورەیە؛ **دولدول:** ناوی ئێسـترێکی رەش‌بورەی پێغەمبەر (ص) بوە، داویە بە ئیمام عەلی؛ **هشکەرۆ:** وشکەرۆ، رەوتی ئـەسپی تەعلیم نەدراو؛ **بەدفیعل:** تۆسن‌و بەدفەرٚ؛ **هین‌کرن:** فێرکردن؛ **خوش‌بەز:** تیژلە غاردان؛ **ڤەرێکی:** بەرێوە؛ **قیصصـە:** سەرگوروشتە؛ **قـەص:** برین، هەڵپاچین؛ **قـوله:** کلك کورت، کوێتی قـاپرەش، نارەسـەن؛ **کول:** غەم، هەمو، تەشەنەی دەرد، ژان؛ **سونبوله:** برجێك لەعاسمان، گوڵی وشکی دەغڵ؛ **سونبول:** گوڵی سمڵ.

پوختەی مانا:

ئەگەرچـی هەمو هونەرو جـەوهەری بولبول لەگوڵرایەو ئـەگەر گوڵی جـوان نەبوایەو نەبوبا بە ئەویندارێ؛ ئەو بەسـتەو گورانیەی ئێسـتای، کوا دەزانی. بەڵام گوڵیش برەوی لەسـای بولبوله. ئـەگەر ئـەو پێی هەڵنەگوتایە؛ ناوی گوڵ وا دەرنەدەکەوت‌و ناوبانگـی بڵاو نەدەبو. واتا، دڵبەرو دڵداریش، هەردوك دەبێ سـوپاسگوزاری ئـەوین‌بن. کە کردونی بەتای یەك‌و بەبێ یەکتر، هیچ کارە نین. تو گوێ‌بگرە کە بادە لە لولێنەوە بە قوڵتە دەرژێتە پیاڵە. ئـەویش چـۆن وەکو بولبولان، چریکەی دێ‌و باسی حـاڵی ئـەوینداری‌و، کوڵی دڵی هەژار دەکا. ماك‌و جـەوهەری هەرشـتێك لەدنیا، بە دڵداریەوە بەسراوەو ئەگەر دڵداری نەبوایە، دەبو دنیا کوندە بەبوی لێ بخوێنێ. هەرچـی بوەو هەرچی هەیەو هەرچی دەبێ، هەم دڵدارە هەم دڵبەرە. سـوێسنەی بۆن‌خـۆش‌و سـوروزەردو هەمە رەنگە، لە گوڵجـاڕان کەمەندی ئـەوین داوێژن، کە دڵی بولبول دەداوخـەن. بەڵام ئـەگەر زوانیان بوایە؛ دەمان‌زانی دڵی خـۆیان بە تاڵێك تای سـونبولێوە ـ کەبسکـی یارەکەی منە ـ هەڵواسراوە. بسکی وەك سونبولێ یارم، سێبەریان لە روخسـاری کرد. کە لەوپەڕی جـوانی دایەو تابڵێی تەڕو تازەیە ـ بەڵام نەخێر سێبەری چـی؟ روخسـاری یارەکەم ئـەمرۆ ـ کە بەبسکـان داپۆشراوە ـ وەکو خۆرە لەناو بورجی سونبولەدا.

نەمامی عەرعەری باڵای لەبەر لەرزانەو پلپلەو گوڵینگەو پەلکـەشۆرانی زەردوسـوری، ئێمەی

دڵداری وەك مەلی یاکەریم خستەسەر صەدجۆر هەراو قولەو ناڵەو گاڵە. بلوێرژەنی هەوای ئەوین، لەعاسمان بو؛ خودا ناردیە سەرزەمین. فرشتەکان ئەوکاتەی بەرێیان دەکرد، تلی‌لیلی‌و هەلهەلەیان لەعاسمان دەنگی‌ئەداوە.

ئەگەر بولبول شێتی ئەوینی گوڵانن، من بێ‌هەستو شێتی دەستی دو نەرگسی کاڵو مەستی بەژن زراوی بەنازم. کەزی‌و بسکی بەڵێ زۆرجار دڵیان بردومو دەشی‌بەن. بەڵام گیانم بەداوی کاکوڵی بەندەو بەو هەمو دڵڕاتەکانە، بەندی ژیانم هەر نەپساوە. پەپولەو بولبول دڵداران، بەڵام لەوەختی گوڵاندا، یان لە سەردەمی شەواندا کە مۆمو شەم داگیرساون؛ واتا دڵداری دەمدەمین‌و لە گوێن من نین. ئەو بابەتە ئەویندارییەی کە لای منە، لای کەس نیە. دەردو ژانی بێ‌بڕانەوەو گشت لەگشتە. ئەو ناسورەی دەدڵم دایە، ژانی داوەتە ئێسکانمو هەمو وجودی داگرتوم. زۆرژان دەکا، لێشم رونە ئەو دڵخۆشی‌و نەشەو کەیفەی کەمن هەمە، بەرهەمی ئەو داغو کوڵو خەمو ژانەی دڵی خۆمە. خەمی ئەوین، دەبتە ئامیانی خۆشیانم. میجازی من، طەبعی شیعرم، زۆر لە خۆبایی‌و سەرکێش‌بو. وەك بارگیری تۆسن دەچو. وشکە رۆش‌بو. سوپاسگوزارم بۆخودا، کە بۆم هاتە سەر رەدایەو ئێستا باشە. هەروەك چۆن ئیمامی عەلی، زولفەقاری دەخستەکارو چۆن دوڵدوڵی بۆسواری خۆی راهێنابو؛ طەبعی شیعرم ئەوێستا لەدەستی مندا ئاوا براو ئاوا رامە. طەبعی شیعرم کە وشکەرۆو بەد ئاکاربو، نازانم چی‌بو بەسەبەب، کەوا بەجوانی راهێنی‌و رەوتی پێشوی پێ بگۆڕی‌و ئەو رەوانیەی پێ‌رەوان‌کا. بەخوا سەیرە! ئەی ئافەریم ئەسپە قولە ئوباڵ بە ئەستۆم خۆش بەزی. لێمرونە فێرکارەکەی‌تۆ، زۆرت دەگەڵ ماندو بوە تا فێری ئەم رەوتەی کردوی. ئەگینا چۆن هەر لەڕێداو بێ ماموستا، گوزو گوممەت وا ئامادەو حازری هەرکارێك دەبوی؟ نەخێر، چیرۆکت چیرۆکی گوڵە گەنمی گەیشتوە کە دوکڕی ساڵی بری، تازە وەختی درەویەتی.

قصیدەی هەشتاو هەشتەم

«داڤادل»

١ یاریٚمە پورٚ نیشان‌و سورٚ سیما ژدورٚ دیم کەوکەبە
ئەو لەب شەکەر نازك بەشەر جەبهەت سەحەر کاکول شەبە

٢ شەب کاکولە خال فلفلە چین سونبلە داڤا دلە
من غەفلەتی دی قبلەتی وەك ماە دتەیسا غەبغەبە

٣ من‌دی بخەف صوحبەت بدەف شاهی نەجەف، فینجان دکەف
نونێن ژیەنگ بەردان خەدەنگ وی پورٚ ژتەنگ شیرین لەبە

مانای وشە:

بەشەر: پێست؛ **جەبهەت:** هەنیە؛ **شەوە:** بەردێکی رەشی بەنرخە؛ **فلفل:** ئیسوٚتی رەش؛ **قیبلەتی:** بەرانبەرم؛ **تەیسان:** بریقەدان؛ **غەبغەب:** بەرچیٚلە؛ **نەجەف:** تەپوٚلکە، ئاوِگێرٚەوە، دەفری گوشاد؛ **شاهی نەجەف:** ئیمام عەلی؛ **کەف:** لەپ.

پوختەی مانا:

یاری‌من خالٚ لەروی زوٚرن، کە هەمویان زوٚر دڵکێشن. سەروسیمای لەدورٚ ئەکات. روخساری وەك ئەستێرەیە. لێو شەکرینە، پێست ناسکە، هەنیەی وەك بەرەبەیانە، کاکوٚلی رەشی وەك شەوەن، کاکوٚلی ـ کە وەك شەو وایە ـ خاڵەکانی وەك ئیسوٚت دڵ دەسوتێنن. چین لەسەرچین کەزیەکانی ـ کە وەك سونبول بەبەرامەن ـ داوی‌دڵن.

من لەنەکاو بەرانبەر چاوم پیٚ‌کەوت، بەرچیٚڵەی سپی وەکو مانگ لەسپیایەتیان دەبریقا. بەدزی دیتم، دەفەی پیٚبو... فینجانی مەی لەسەر دەستی، لێوی دەوری دەمی تەنگی هەر شیرنایی لیٚ دەباری. بروٚی وەکو کەوانی یەنگ ـ کە وەك دونون دەیان نواند ـ بەردەسریٚژی تیرانیان دام.

هاوارم کرد: ئیمام عەلی، هانام بەتۆ!

مەیگێڕ بەپیاڵەی زێڕەوە وەرەو بادەکەت بگێڕە. ئەو دڵکێشە جوان‌و شەنگە، وازی لەمەی خواردنەوەیە. با مەست‌بیی‌و روخسارە پڕلە نورەکەی ئاشکراکاو وردەخاڵانمان نیشان‌داو لێوەکانی - کە مەی بەهەشتیان پێوەیە بێتە بەرچاو.

٤ خاڵ‌و خەتی شۆخ قامەتێ مە ژڤێ کتێب‌و دەسخەتێ
هەردەم ژنەو دل فەیضە ئەو ئەڤ عیشق‌و سەودامەو هەبە

٥ من بێ قەدار ئەو سیر ڤەشار عیشقا غەدار صوهتی سیتار
میهرا بوتان خاڵ‌و خەتان صندوقەخان‌و مەقلەبە

٦ دیمێ بخاڵ ئەو نون‌و داڵ ئیسمی جەلال بەژنا شەپاڵ
یەکتا ئەلف نایێ وەصف من عەقل طفلی مەذهەبە

٧ حەتتا نەمام سالەك تەمام شیرین کەلام ما دامە جام
بی جەهد قەط تێن ئەمرو خەط هەرچی‌کو مەطلەب مەنصەبە

٨ دەرماندەییم، حەیران تەییم پیرانەییم خوەش بەندەییم
زارا بسیر دل ژیم ڤەکر دەرحەق مەپڕ ئەرزان مەبە

٩ بەرگین گولێ ئەو میسکەلێ هور هور وەلێ دەرحەق «مەلێ»
بی‌پەردەو خوەش مەعدەوو یەك وەعدەوو پوڕ شەفقەبە

مانای وشە:

سەودا: ئەوین؛ **مەوهەبە:** بەخششی خودایی؛ **قەدار:** قەدەر، ئەندازە؛ **سیتار:** پەردە؛ **صندوقەخان:** صندوقخانە؛ **مەقلەب:** جێگەی دڵ؛ **داڵ:** شارەزاکەر؛ **ئیسمی جەلال:** ناوی خودا؛ **مەذهەب:** ئاین، رێوشوێن؛ **ئەمروخەط:** فەرمان‌و دەسنوس؛ **مەطلەب:** نیاز؛ **مەنصەب:** پلەو پایە؛ **زار:** ناڵەو هاوار؛ **ئەرزان:** بێ‌موبالات، گوێ‌نەدەر؛ **خوەش مەعدە:** روخۆش، رەنگ خۆش.

پوختەی مانا:

ئەوین بەخششە لەخواوە، چاوی دڵ، رون دەکاتەوە. من لەسایەی ئەوینەوە توانیم لە پەڕاوی جوانی کە دەست نوسی خودای تواناو دەس رەنگینە؛ بەژنی شەنگی ئەونازدارەو خاڵ‌و میلی سەر روخساری بخوێنمەوەو هەڵیان بێنم. وا لەوساوە هەمو دەمان دڵم پڕیەتی لەبەهرەو هەروا نوێشی بەسەردا دێت.

نهێنی سۆزو ئەوینم. لە صندوقخانەی دڵمدا، شاردبۆوە. زیاتر لەوە کە دەتوانم دەرم نەبری، بەڵام چدەکەی لەئەوین؟ ئەو زۆردارە بو بەئاگر، سەرپۆشی لەسەر لاگرت‌و، نهێنی‌و دڵیشمی

دەگەڵ، ئاگرداو کردیە خوڵەمێش‌و نهێنی هەمو بەبادان. بڕۆکانی، روخساری بەوردەخاڵی، بەژنی زراوی بەرچاوی کە لە بیچمی ئەلفەو بێ هاوتایە لە دنیایە. نامەخوا ئەوەندە جوانن. ناوی خوامان بیردێننەوە، کە چۆنی دروست کردوە. دڵم ـ کە خۆی وەك منداڵەو عەقڵم کاڵەو پێویستی بەفێربون هەیە ـ هەتا بگات؛ وا وەك منداڵێکی بچوك کە تازە دەیبەنە فێرگە؛ خەریکی دەرسی ئەلفەم. هێشتا تەواو رەوانیشم نەکردوە. ئەویارە زمان شیرینەی کە فێرکاری دڵداریمە ساڵێك رەبەق گوێی پێ‌نەدام، تا هەر نەمام‌و لەناو چوم. ئەوسا پیاڵەی دایە دەستم بۆیە مەستم. ئەو ئازارو جزیادانەش، زۆر رەوابو. هەرکەس گەرەکیەو بەنیازە لەبارەگای ئەویندار پلەو پایەی وەدەس کەوێ؛ نابێ لای وابێ بەبێ‌کار، بەبێ هەڵسورو تەقالا، بەهیچ دەگاو نامەی پایەی بۆ دەنێرن.

ئەی‌یار! بم‌بەخشە کە دەڵێم، جزیام کێشاو لە توڵەی‌دا، پیاڵەم لەدەستی تۆ وەرگرت. مامڵەو سەودا لە بارەگای تۆدا نیە. تۆ هەموت بەزەیی‌و روحمی‌و ئێمەش تەنیا لەسەرمانە، لێت وەپاڕێین. سەرگەردانتم، بەقوربانتم، هەژارو پیرو داماوم، کۆیلەی خۆتم. گریان‌و ناڵەی نهێنی نیوەشەوان، دڵ‌و هۆشی لێ‌کردمەوە. لەبەرت دەپاڕێمەوە. بەسە ئیتر دەربارەی من، خۆمەبوێرەو وردەخاڵێ ـ کە وەك میسك پرژاونە سەر پەلکی گوڵی لارومەتت، لە منی نزار مەشێرەوە. پەردە لادە، بەزەییت بێ. تەنیا جارێك، دەگەڵ مەلای دڵداری خۆت روخۆش‌و بەڵێن شیرین‌بە.

قصیدەی هەشتاو نۆهەم

«پەریشانی مەلا»

١ ئیرۆ ژدەربا خەنجەریٚ لازم بئیشانی مەلا!
تەشبیهی زولفا دلبەریٚ زانم پەریشانی مەلا!

٢ زانم پەریشانی ژدل بیٚحەد بئیشانی ژدل
تەشبیهی بریانی ژدل باللە نەئینسانی مەلا!

٣ باللە چطەبعەت ئادەمی یەکسەر دبیٚم یەك عالەمی
دەریای قافو قولزومی یان چەرخی گەردانی مەلا!

٤ یارەب چوی میحنەتکەشی سەرتا قەدەم تیٚك ئاتەشی
مەجروحی قەوسیٚ توزرەشی لەودل بپەیکانی مەلا!

٥ زانم ژعیشقیٚ دوٚژەهی بەحرەك ژناری ئاسیهی
ئیروٚ لماهی خەرگەهی تەشبیهی سەیوانی مەلا!

٦ ئەڤ سینەیا وەك نایو نەی پورٚ لیٚ کشاندن داغو کەی
هیٚ دل بنائەهلان ددەی یارەب چنادانی مەلا!

مانای وشە:

دەرب: زەبر؛ **بئیشانی:** پرژانی؛ **لازم:** بیٚگومان؛ **بیٚحەد:** لەڕادەبەدەر؛ **بریان:** کەباب؛ **دبیٚم:** دەبیژم؛ **دەریای قاف:** بەحری موحیط، کە دەیانگوت کیٚوی قاف دەوری دنیای داوەو پیٚشیشی لەهەرچوارلاوە دەریایە؛ **چەرخی گەردان:** عاسمانی گەروٚك؛ **میحنەت:** ئازارو مەینەت؛ **کەش:** کیٚش؛ **ئاتەش:** ئاگر؛ **مەجروح:** بریندار؛ **قەوس:** کەوان؛ **توز رەش:** رەشی بریقەدەر؛ **دوژە:** جەهەندەم؛ **نار:** ئاگر؛ **ئاسیهق:** چاڵوك؛ **ئاسیٚ:** زوٚر دژوار؛ **ماه:** هەیف؛ **ماهی خەرگەهی:** بریەتیە لە جوانی دڵبەر؛ **خەرگاه:** بارەگای گەوران؛ **سەیوان:** سایەدەر؛ **کەی:** داغ؛ **نائەهل:** ناباب، نەگونجاو؛ **نادان:** نەزان.

پوختەی مانا:

مەلا! ئەمرۆ لەبەر نوکی خەنجەری سەری مژۆڵان، لێمرونە ژان و سۆت زۆرن. وەکو پرچی ئاڵۆزی یار، پەرێشان و بیربڵاوی. بەوهەمو ئێش و ژانەوە، بەوهەمو دڵپرژانەوە، بەوگش پەرژو بڵاویەوە، چۆن دەردەبەی؟ بەخوا تۆ وەك هیچکەس ناچی. مرۆ ناتوانێ خۆبگرێت. تۆ هەرماوی!! من ئێژم تۆ ئادەمی نیت؛ تۆ عالەمێکی بەتەنیای. دەریای، یاخۆ ئەو عاسمانەی کە خول دەخوا. ئەی خوا هاوار چەندت دەردو ئازار چەشی. سەرتاپا ئاگری گەشی، برینداری کەوانی رەشی زۆر رەشی. دڵت بە پەیکان داچناوە. دڵت لەئەوین ئاگرە؛ وەك ئاگری جەحەندەمێ. وەك دەریایەکی ئاگری؛ لەئاگری زۆر دەورەدەرو سوتێنەر. دەڵێی بەدارکە چاڵوکان، نێلدراوە. گڕت بەرزە. گەیوەتە تەشقی عاسمانی ئەوباڵایەو، خەرمانەیە لەدەوری هەیڤی روخساری یاری خوێنشیرین، هاڵایە. سینگت وەك بلوێر کون‌کونە. داخی دڵداری لێ‌دیارە. ئەگەر بێتو دڵتبدەی بەدنیایەو جگەلەیار، هیچ کەسی ترت لەبیربێ؛ دەردەکەوێ کە زۆر نەزان و دەبەنگی.

١٠ دوڕدانەیا دیم گەوهەرە ئایینەیا ئەسکەندەرە
بێ مروەتی دلکرکەرە مەجروحی خالانی مەلا!

١١ بێمروەتی دلهەڕشاند تەشبیهی شیشێ لێکشاند
کەرکر جەگەر خوێ لێ رەشاند ئاتەش لسەردانی مەلا!

١٢ ناری ژرەنگی دوژەهێ حوسن و جەمالا وی مەهێ
مەدپەردەیا ڤێ خەرگەهێ خەفکر چعوممانی مەلا؟

١٣ ئیرۆ لعومری خوّی تەلەف بێشاهیدو جاما صەدەف
بێچەنگ و سازو نای و دەف زانم پەشیمانی مەلا!

١٤ زانم تەکوهی طورە دل لەو هەربنارو نورە دل
شەهکاسەیا فەرفورە دل لەو مەست و سەکرانی مەلا!

مانای وشە:

دوڕدانە: گەوهەری تاقانە؛ **دوردانە:** قوتوی مرواری؛ **کەر:** لەت؛ **بێمروەت:** بێپیاوەتی، بێئینصاف؛ **هەڕشاند:** لەبەریەکیبرد؛ **خەف:** وەشارتی؛ **تەلەف:** فیرۆ؛ **صەدەف:** دایکی مرواری؛ **نار:** ئاگر؛ **سەکران:** سەرخۆش.

پوختەی مانا:

دڵی مەلا، کە هەمیشە خەیاڵی ئەوروبەخاڵەی گەوهەرینەی لەناودایەو بۆتە قوتولکەی گەوهەران و هێندە رونە ـ وەك ئاوێنەکەی ئەسکەندەر ـ لێی بڕوانە، هەمو دنیای تێرا دیارە؛ یار

شکاندیو بێئینصاف نەیگوت خەسارە، بۆ لەتی کەم؟ لەپاش لەت کردن، قیمەی کرد. تێکی هەڵشێلا، بە ئیسوتی خاڵەکانی کزاندیەوە. بەشیشی بژۆڵیەوە کردو هێندێکیش خوێی لەلێوی نمەکینی خۆی پێوەکردو تینی ئاگری روومەتی، لەسەر دانا، وا لەبرژانەو بەژانە. تۆ بزانە ئاگری ئەوین ـ کە تەواو وەك ئاگری جەهەندەمە ـ جوانی یارم ـ کە لە ئەندازە بەدەرە ـ دەناو بارەگای دڵمدا جێی بۆتەوەو وێك ناکەون. وەشارتیشن کەس پێ نازانێ لەوێدان. بەراستی دڵی تۆ مەلا! هەراوە وەك دەریای عومان. مەلا! ئەمرۆ یارت نەدی. پیاڵەی صەدەفی پڕبادەت، لێ وەرنەگرت. گوێت لە دەنگی سازو بلوێرو دەفو چەنگ، نەگرتوە؛ کە لە کۆڕی ئەودا هەیە. واتا ژیانت بەفیرۆ چو. پەشیمانی لەوژیانە.

دڵت پر ئاگرو نورە؛ دڵی چی هەر کێوی طورە. کە خودا خۆی نیشانداوە. لەبادەی ئەوین تژەیەو بۆتە شاکاشی هەڵاژناو. بۆیە دەتبینم سەرخۆشی.

١٥ هەرسینەتا بێ ناتەمام ناپوختە خام، بێمیهرو جام
غەرقین دخونا دل مەدام لەعلا بەدەخشانی مەلا!

١٦ پوڕ لەعلو دوڕ تەژ کلکی عیشق ئانینە نەظما سیلکی عیشق
دەربەڕرو بەحری مولکی عیشق مەعلومە خاقانی مەلا!

١٧ بێحەد لقەلبێ شوبهی نەی جەوراتە دانین داغو کەی
لەو بێحەمەل خوش نینە مەی ئەمما بەشیرانی مەلا!

١٨ مینەت ژطالیع هەم ژبەخت ئاصەف بتەختو بەختو رەخت
بەلقیس ئەوی ئانی بوەخت ئیرۆ سولەیمانی مەلا!

١٩ ئەو هەردو لەعلو هەردو وەشم گەهگە بنازو گەه بخەشم
ئەو بەژنو بالا هاتەچەشم مە دسەیری روحانی مەلا!

مانای وشە:

ناپوختە: پێنەگەیشتو؛ **خام:** خاو؛ **میهر:** ئەوین؛ **مەدام:** هەمیشە؛ **مەدام:** بادە؛ **لەعل:** لالێ، کە بەردێکی بەنرخە؛ **بەدەخشان:** ناوچەیەکە لە ئەفغانستان سەربە مەڵبەندی فەیضا بادە، لالی زۆرباش لەوێ دێنن؛ **کلك:** قەڵەم؛ **نەظم:** هۆنینەوە؛ **سیلك:** لیزگە؛ **بەڕر:** بەژ؛ **خاقان:** وشەیەکی تورکی جەغەتایە، نازناوە بۆ قەراڵەکانی چینو خانەکانی مغول، تەنانەت سوڵتانەکانی ئەستەمبوڵو قوڵە پادشاکانی قەجەریش ناوی خۆیان دەنا خاقان. کە بەکوردی بویتە «قاقان»؛ **حەمەل:** بەرخ؛ **حەمەل:** هەوەڵمانگی بەهار، کە رۆژ لەبرجی کاوڕە؛ **شیرانی:** شیرنایەتی؛ **بەشیر:** مژدەدەر؛ **ئانی:** هێنای؛ **طالیع:** چارەنوس؛ **ئاصەف:** وەزیری دەستی راستی سولەیمان پێغەمبەر؛ **رەخت:** شتومەك؛ **بەخت؛ بەختی:** لۆکیبەربار؛ **بەلقیس:** بەڵکیس، شازادەخانمی سەبا لە یەمەن، کە بەتەگبیری وەزیری دێو بۆ سولەیمانیان بەبوك هێناو پەپو

دەڵاڵی نێوانبو؛ **وەشم:** خاڵ؛ **خەشم:** تورەیی؛ **سەیر:** گەشت؛ **روحانی:** گیانی.

پوختەی مانا:

هەر سینەیەك، هەر هەناوێك، ئـەویندارى نەزانییو تامی بادەی دڵدارانەی نەچێژتبێ؛ هەرگیز ناگاو پوختە نابێو ناتەواوەو شلو خاوە. خـۆشی هەر لەخـۆتە مەلا! دڵت نوقمی خـوێنی ئـەوینی دڵدارەو ئەوخوێنە لێت بوتە بادەو هەمیشە سەرخـۆشت دەکات، بەراستی تو ئێستاکانی لەچاو خەڵکی - کە وەك خشتی کاڵ ماونەوە - وەکو لەعلی بەدەخشانی. نەك هەرخـۆت بویتە لەعل وبەس؛ لەعلو دورت لەنوکی قـەڵەم هەڵدەرژێنو بە لیزگەی ئـەوین هۆنراون. لەسایەی ئـەو نوسینانەت، ناوت لە دەریاو بەژ هەیەو، ئێستا تو وەك قەراڵێکی لە مەڵبەندی ئەویندااران.

یاری نازدار! زۆرت داغ بەدڵەوە ناوم. سەرەو ژێر حەو کونت تیکرد. ئێستا بلوێرەو دەناڵێ. وا مانگی سەرە بەهارە، جەنگـەی بادە فـڕکردنە. بادەش بیکەبابی گۆشتی بەرخو بێ شـیرنایی، ناتەواوە. جەرگم هەیە بو کەبابت، دڵم بلوێرەو لێدەدا. لێوەکەشت لە شـیرینی شـیرینترە، (یان، مزگینیو بەڵێنی تو کە دەتبینم، دەبێتە نوقڵی مەجلیسـێ). مەلا دا دەنگ! ئـەوا گوێم لە مژدە دەرێکـە، دەڵێ یار هات. خـودایە لێت منەتبارم، دیارە بەختم وەك ئـاصەف بو سـولەیمانە، کە بەڵکیسی بەتەختەوە، بەکەلو پەلی بەریەوەو بەکاروانی شـرو شـاتاڵی جیازەوە، گەیاندە ماڵی سـولەیمان. مەلا! تۆش لە مرو بەولاوە سـولەیمانی ئـەم زەمانەی. یارهاتو چـاوم پیکەوت. دوخـاڵ لەدەوری لێوی بون. نازی دەکرد، بەناز خـوی لێم تورە دەکرد. گیانم کەوتە گەشـتو سەیرانو سەیرانێکی زۆرگیانانەی لەو بەژنو باڵا جوانەکرد.

شیاوی باسە، بریان لەناو کرمانجاندا، بەو کەبابە دەڵێن کە گۆشت دەخرێتە قولکەوەو توزێك بەگڵ دایدەپوشن، ئاوری لەسەر دەکەنەوە تا دەپیشێ.

قصیدەی نەوەدەمین

«زولفان شەرکە»

١ ئەی شاهیدی قودسی، ڤەکە بەندێ ژنیقابێ
تاچەند وەسەر گەشتە بمینین دحیجابێ

٢ بسکێن ژحەریری توژنو ماوەرێ لیٚکە
زولفێن ژعەبیرێ شەکە باڤێ خەمو تابێ

٣ قشتێن دخوە چین‌چین بدە بەر میسكو زەبادێ
تایێن دعیصابێ برەشینن بگولابێ

٤ هەریەك بهەزار رەنگ لبەژناتە سەماتێن
خەمریٚو لەفو شەتریو تایێن دعیصابێ

٥ من جان یەدێ بەیضایە ژئیسان چخەبەردەم؟
من ئاتەشی موسا دیە گولناری شەرابێ

مانای وشە:

شەکە: بەشانەبکە؛ **خەموتاب:** خوارو پێچ؛ **عیصاب، عیصابە:** پارچەی تویٚلێ پێچ؛ **لەف:** پێچراوو لول‌دراو؛ **گول:** پوٚلو؛ **نار:** ئاگر؛ **گولنار:** گوڵە هەنار؛ **ئیسان:** ئایسان.

پوختەی مانا:

ئەی دڵبەرە عاسمانیەکەم! بەندی روبەندەکەت وەکە؛ با بت‌بینین‌و چیدیکە لەژێر پەردەی دڵ کوێری‌دا، مات‌و سەرگەردان نەمێنین. گوڵاوێکی عارەقی روت، لەو بسکە ـ وەك ئاوریشمانەت بپرژێنە. کەزیەکانت ـ کە هەمو بوٚنێکی خوٚشیان لیٚبڵاوە ـ بەشانەکە. پەرچوکە سەرخشت بوەکانت ـ کە چین لەسەر چین وێستاون ـ بوٚنی میسك‌و زەبادیان بالێ بوٚن بکەین. ئەو تاڵە

بسکـــانەی ـ کەوا کەوتونە ژێر هەنیەپێچــت ـ وەدەرخــە؛ با بۆنی گوڵاو، بڵاو بێ. بسکــوڵەی داهێڵدراوت، وردەکەزی لولدراوت، تاڵتاڵە موی بەر کڵاوت، تای گوڵینگەی سەرو شەدەت، لەو باڵایەی باڵاتەوە، سەما دەکەن.

چیم لەباسی موسا داوە؛ کە بەنیازی سەلکـەبزوت، بەرەو ئـاگرێك پەل بوە کە دایسـاو ئــاگر گوتویە من خواتمو، موجزاتی دەستی سپی، بە خەڵات لەخوا پێگەیوە؟ من ئەو ئاگرەی کە موسا، لەشــیوی پیرۆزدا دیتی؛ لەبادەی رەنگ گوڵهــەناری لێوی یارم، خــۆی شــانداوم. گیانم ـ کە لەکورەی نێلی ئەویندا‌ریدا قاڵبوە ـ لە دەستە سپیەکەی موسا، رۆشنترەو سەرتۆپی موجیزاتانە.

٦ میننەت کو ژبەختێ خوەو طالع بنصیبم
حوسنا تەیە ئیرۆ ژمەرا چویە نیصابێ

٧ عیشقا مە ژبەر مەوجو عەجاجێ بوە دەریا
وی زیرو زەبەر کت مە بدەست هیندو غورابێ

٨ نەهچەرخی سپیهرێ ژهەوایا تەوو میهرێ
سەرگەشتە نەئەو تێك قەمەرا شوبهی حوبابێ

٩ وەك با دلەزینی تو کومێدێ دبەزینی
عومرێ مە عەزیزی بخودێ بەس کەشیتابێ

١٠ یاپێ بزیارەت بدەمە، یا سەری ئەنگوشت
دەستێ خوە مەئاڤیتیە بێچارە ریکابێ

١١ من رێ ژسەرابێ بشەرابێ برو مونکیر
حەتتا بئەبەد، تەشنە جەگەرما دسەرابێ

مانای وشە:

نیصاب: رادەی زەکات لێکەوتن؛ **نصیب:** بەش؛ **عەجاج:** گێژەڵوکەو فەرتەنە؛ **غوراب:** جـۆرێ گەمیەی بادەوەیی؛ **هیند:** هیندو، هیندی؛ **هیندو:** بریەتیە لە دڵرەش‌و بێبەزەیی؛ **نەه** : نۆ؛ **حوباب:** بڵقی سەراو؛ **لەز:** پەلە؛ **لەزین:** پەلەکردن؛ **کومێد:** کوێت؛ **بەزین:** غاردان؛ **شیتاب:** پەلە؛ **ریکــاب:** ئــاوزەنگــی؛ **سەراب:** تراویلکە؛ **مونکیر:** بێباوەڕ؛ **تەشنە:** تینگ.

پوختەی مانا:

جوانیت لەرادە بەدەرە. زەکاتی جـوانیت لەســەرە. ئــەی خــوایە! زۆر منەت بارم، کەمن نەدارو هەژارمو لەوانەیە لە زەکاتی جوانیەکەت، بەشم بەرکەوێو تێر بتبینم.

ئەوینی من، بویتە دەریا؛ شـەپۆل دەداو دەکەوێتە قـەرتەنەوەو گێژم دەدا. لەشــم لەناو ئــەو

دەریایە، وەکو گەمیەی باژۆ وایەو نەوسـیچنۆکو بەدکارم، لە گەمیەوانی بیٚفـەڕی هێندۆك، زۆر ئەحمەق‌و دڵرەق ترە.زۆر دەترسم شەپۆلی دەریای دڵداریم، لەپڕ سەروژورم بکاو سەروماڵم تێدا بچیٚ.

هەرنۆ نهۆمی عاسمانیٚ بە خۆرەوە، لەناو دەریای ئـەوینی تۆ، بە منیشـەوە، وەك بڵقـی سـەراو دیار ئەدەن‌و سەرگەردانن.

چیتە ئەی‌یار! ئەی سـوکەڵە سـواری نازدار! بۆچ پەلەتە؟ بۆ ئـەسپی کوێت ئـاوا بەپڕتاو غاردەدەی؟ تۆ نازانی عومری منی‌و عومری هەرە خۆشەویستمی؟ تۆبیو خـودا، وا زو مەڕۆ، پەلە کەم‌کە. کەس حەزناکا عومری بەپەلە ببوریٚ. منی هەژاری بێچارە، لە ناچاری، دەستم دەقـوڵفی ئـاوزەنگیت وەرێناوە. نە وەکا زو بەجێم بێڵی‌و بەسـەرگەردانی‌و بە وێڵی بمێنمەوە. بەزەییم لیٚ دریغ‌مەکە، یان ئەنگوستت نیشان بدە تارای‌موسم، یان ڕێم‌بدە، پای ناو ئاوزەنگیت ماچ‌بکەم.

هی‌وا هەیە بڕوای بە دڵداری نیەو لۆمەم دەکا. منیش ڕۆژێك وەك ئـەوان بوم. لەدوی بەردە تراویلکە، هەڵوەدا بوم. بەڵام وامن لەسەراب ڕزگارم بوەو لەجیاتی ئاو، بادەی ئەوین دەخـۆمەوە. بیٚ ئاگاش لە دەردی ئەوین، هەروا لەتونیان تل‌ئەدەن‌و لە عەزرەتی تنوکێك ئاو، جەرگیان ڕەشە.

١٢ سیرپوش‌و قیبابامەیە تەسبیح‌و موصەللا
وەر دا بدرینین لخوە ئەو پەردە قەتابیٚ

١٣ لِلّە وەرە ساقی بدو جامان مە جوان‌کە
موطریب بدەفیٚ رابدە سیگاهو شەبابیٚ

١٤ وەر گۆهبدە ناییٚ کو شیرین‌قەد دسەماییٚ
پور حەل کرنە مەسئەلە ڤیٚ فەصلی خیطابیٚ

١٥ جاما نەشەکەرلەب بمەدەت عەینی حەرامە
فتوا وەنوما حاشیەیا شەرحا لوبابیٚ

١٦ موفتی‌مە نەی‌و نایەو نەی قەولی قەدیمە
باوەڕتە نەهن؟ گوهبدە بەر چەنگ‌و روبابیٚ

١٧ نەردامە چبازی بنومیتن مە ژی رازی
بەندین دسوئالیٚ‌و گوشادین دجەوابیٚ

١٨ ئەز چومە سەراییٚ کوشیرین قەد دسەماییٚ
گۆ ئەڤ نە«مەلاییٚ» مەیە؟ بیٚ‌پەردە بلابیٚ

مانای وشە:

قیباب: گومەز؛ **موصەللا:** جیٚنوێژ، بەرماڵ؛ **قـەتابیٚ:** پسـابیٚ، درابیٚ؛ **سـیگاە:** ئـاهەنگ‌و هەوایەکە؛

شەباب: شمشالّ، بلوێری ئاسنین؛ **فەصلی خیطاب:** قسەیەك كە هەموقسـان ببڕێت؛ **حـاشیە:** پەڕاوێز؛ **شەرح:** ڕاوە؛ **لوباب:** كاكڵان؛ **لوباب:** دڵان؛ **لوباب:** ناوی كتێبێكی شەرعە. ابوالحسـن محـاملی ـ كە لە ٤١٣ هەتاوی مردوە ـ دایناوەو ئیمامالحرمین، عبدالملك نیشابوری (٤٢٠-٤٧٩ كۆچی) شەرحـی كردوە؛ قەولی قەدیم لەشـەرعی شـافعی (محمدی كوری ئیدریس (١٥٠-٢٠٤ كۆچـی) بەفتواكانی سـەرەتایی شافیعی دەڵێن. كە بەرلە هاتنی بۆعیراق (١٩٤) نوسیونیو كەمیان مانو لەبرەو نەكەوتن؛ **نەرد:** تەختەی تاوڵی؛ **شەرح:** توێ، لا؛ **بەند:** شەشدەر؛ **گوشاد:** داشی تەنیا كە دەكوژرێ، فەتح.

پوختەی مانا:

ئەم تەزبیحو دوگردەمان، كردوّتە ڕازپۆشی خۆمانو لە پەنایان هەرچـی نارەوایە دەیكـەین. وەرە صوفی با ئەو پەردەی نێوان خـۆمانو خـەڵكـیتر پس‌پس‌كەینو، بدڕێنین. تۆبیو خـودا، مەیگێڕ وەرە! بە دوپیاڵە لەو بادەیە جـوانم‌كەوە. دەی با كاكی بەزمگێڕیش، بە هەوای شـمشاڵو دەفـە، ئاهەنگێكی سێگا لێ‌دا. كابرای بەپرسیاری لاسار! تۆ ئەوكاتەی كەیارە بەژن نەمامو شیرینەكەم دێتە سەماو، دەنگی بلوێر دەویرێنێ، وەرە سەیرێ. بزانە چـۆن مرقـەت دەبڕێو ناچـارت دەكا كڕ ببی. مەڵێن بادە هەمو دەمان نارەوایە. بەڵێ ئـەگەر یاری شـەكر لێو نەفـەرموێ بخـۆرەوە؛ نابێ وەخوێن. بەڵام ئەو بۆخۆی بیهێنێو خوڵقم بكـا؛ حـەڵاڵە وەك گەزۆ مازو. باوەڕ ناكەن؟ دە بڕواننە شەرحی لوباب كە مەبەستم ناو توێی دڵی دڵدارانە. تا بزانن دڵی دڵدار فتوای چۆنە؟

مفتی ئێمە ئـەوینداران، بلوێرو شـمشالّو سـازە. نە قسـەی كۆنو لەكار كەوتوی، لەدڵداری بێخەبەران. باوەر ناكەی؟ گوێ لە دەنگی چەنگـو روبابێ بدێرە تاتێ‌بگەی.

نەردێنی ئـەوین زۆر سـەیرە. خـراپیش بۆ دڵداران بێ، قبوڵیانەو زۆریش ڕازین. بۆ داواكردنی مەبەست، شەشدەرمانە. ناشێ هەر دەم ببزوێنین. لە وەراما كە هەر بڵێین بەڵێ قـوربان، لەگش‌لا گوشادمان داوەو دڵبەر چۆنی ئارەزوی بێ، لێمان دەداو دەمان كوژێو بەو دۆڕاندنەش دڵخۆشین. گۆوەندبو لە بارەگای میر. یاری بەژن زراوی ڕەزا شـیرینم، سـەمای دەكرد. كە منی دیت، فەرموی: ئەوە مەلای خۆمان نیە؟ دەبا بێ‌پەردە، بێتە ناو.

قصیدەی نۆتویەکەم

«بەهێشتاییرە»

١ هێڤیو تەوقە دکم ئەز ژخودانا حەشەمێ
وێ نیگارو صەنەمو پادشەهو موحتەشەمێ

٢ جارنان بەندەیی دلصۆهتیی مەهجور ڤە ڤەنێر
بلەبی لەعلی شەکەربارو ژعەینی کەرەمێ

٣ پرسیارەك لمە جارەك بکە شیرین دەهەنا من
کو پەریهتینە فیراقاتە لسەر دەردو غەمێ

٤ ئەرنە هودهود ژسەبا بێت وەکی بادی صەبا
دی ژهیر کو بگەهت دەست ڤپەیکی حەرەمێ

٥ پرسیارا لمەبت وەرنە خوە مەهجوری غەریب
دێ لکی عەرضە بکم ڤێ غەمو دەردو ئەلەمێ

٦ شەرحی حالی غەمی عیشقاتە ژکو تیتە نویسین
مەدحی ئەو صافی جەمالاتە کوجاتێ رەقەمێ

٧ وێ مەجالێ کو جەمالا خوە تەجەللا دکری
لازمە سەجدە ببین بەرتە دوێ گاڤو دەمێ

٨ سەجدەبن بەرتە رەوایە دحەمی مەزهەبو دینان
کێ دبت موشریكو کافر ژوێ شیرین فەمێ

٩ حاشەللهِ کوبکم ئەشکەرەڤان غوصصەوو دەردان
وەر بصوژم ژغەمی عیشقیتو سەرتا قەدەمێ

١٠ مە بصەحرای ویصالا خوە دەرین تو ژخودیٚ ڕا
وەرنە وەقتە کوبیین غەرقەیی بەحرا عەدەمیٚ

١١ ژگولستانی جەمالاتە گولەك بیٚتە ظهوریٚ
ژدنیٚ دیٚ بچتن ناڤی بەهیشتا ئیرەمیٚ

مانای وشە:

تەوقە: تَوَقعْ، چاوەنوڕی پیٚك‌هات؛ **خودان:** خیٚو؛ **حەشـــەم:** کوٚیلەو دەســـتو پیٚوەند؛ **موحتەشـــەم:** بەشەرمو حـەیا؛ **موحتەشـەم:** پایەبەرزو گەورە؛ **پەریهتن:** داتولاٚن؛ **هیر:** ئیٚرە؛ **پەیك:** قـاصید؛ **حـاشا:** بەجگە؛ **حاشەللە:** نەبەخوا، خواگیربم، موشکولوٚزمەبم؛ **کوجا:** لەکویٚ.

پوختەی مانا:

ئەی دلبەرە بەنازەکەم! ئەی بتی‌ڕەزا شیرینم! ئـەی سـەرداری دلوٚگیانم! ئـەی دەریای شـەرمو حـەیایە! ئـەی پایەبەرزی بیٚوێنە ـ کە هەزاران دلداری هەژار کوٚیلەتن!ـ لەبەرت دەپاڕیٚمەوەو هیوادارم، دلوٚوان‌بی‌و بەدەنگ لالانەوەکەم بیٚی. جـارجار بە چـاوی مەرحـەمەت، نیوە ئـاوڕیٚکی بەزەیی، وەسەر منی کوٚیلەی دورەدیداری خوٚت وەدەی. بەو لیٚوە ئالە تەنکانەی ـ کە لە تونگـەی شەکر دەکەن‌و شیرنایەتیان لیٚ دەباریٚ ـ لیٚم بپرسـی حـالت چـوٚنە؟ تا بزانی کە لە دوریت، ژان‌و کولیٚ دایان تولاندوم.

مەلاقسـان دەبزرکیٚنی، کیٚ گویٚی لە پاڕانەوەتە. ئـەگەر شـنەبای بەیانی ـ وەك پەپو سلیٚمانەکەی سـولەیمانی ـ لەنیٚوانی یارو تودا، نەیەو نەچـیٚ؛ چـوٚن توٚ لیٚرە لەو کونجـی خەمخانەیەدا، دەستت دەگا بە قاصیدی بارەگای یار، کیٚ نامەی پڕپاڕانەوەت دەباتە حەرەمسەرای میر؟ ئەگەر سروە ئەوپیاوەتیەی بکردایەو بەزەی پیٚمابهـاتایەو بیتوانیایە کاریٚك بکـا، یار لەدەردم ئاگاداربیٚ‌و ئەوە خوایە لیٚم بپرسیٚ، کارم باشە. ئەگینا منی بیٚکەسی ئـاوارەو سـەرگەردان‌و ویٚلیٚ، باری دەردو غەم‌و ئازار، لەلای چکەسیٚ هەلڕیٚژم‌و چوٚن دەردی خوٚم، بەناموٚو ئـەغیار ببیٚژم؟ خـوا ئەیزانیٚ هەزار ئەوەندەش بسوتیٚم‌و لەئاگری ئەوینیٚدا هەلپروزیٚم‌و سەرتاپام ببیٚتە قەقنەس؛ جگـە لەیار، نهیٚنی‌دلیٚ لای هیچ‌کەسیٚ نادرکیٚنم.

دەسا ئەی‌یار! توٚبیو خـودا، بەدیداریٚك لەو دەریای خـەمەم دەربیٚنە. تا بەجـاریٚك نەخنکـاوم‌و نەفەوتاوم، بمخەسەرسارای هیٚمنی‌و ڕیٚم نیشاندە چوٚن دەتوانم توٚببینم. لە گولجاری جوانی توٚوە، تەنیا چلیٚك خوٚبنویٚنیٚ، لەدنیادا ناوی بەهەشتی ئەودنیا، لەبیر خەلك دەچیٚتەوە.

جوانیەکەی توٚ، تەنانەت لەخەم‌و کولی میش، زوٚر زوٚرترە. ئەگەر باسـی دەردی ئـەوین، لەبەر زوٚری، زوٚر دژوارە بیٚتە نوسین؛ لەتواناى کام نوسـەردایە پەسـنی جـوانی‌توٚ بژمیٚریٚ؟یان بەکتیٚبی بسپیٚریٚ؟

لەوکاتەدا کە روخسارت روبە دنیا خۆ دەردەخا؛ لەسەر هەموکەس پێویستە، دەستەولەجێ سوژدەبەریۆ کرنوش بکا. سوژدە بردن بەرەو روی‌تۆ - کە تاقانەی لە جوانی دا - بە هەمو مەزەبو دینێك راستو دروستو رەوایە. ئەوکەسەی برۆا نەهێنیۆ لای‌وابیٚ کەس وەك تۆ دەچیۆ شەریکت بۆ پەیدا بکا؛ هەر بەگفتی لێوە شیرینەکانی خۆت، کافرەو لەدین دەرچوە. چۆن کافرو دلڕەشێکەو چەند خوێن تاڵە ئەو بی‌تاڵەی، برۆای بەدەمی شیرینت نەهێنابیٚ، کە وێنەی نەبوەو نەدەبێت.

١٢ گەربیم بەرتە سجودیٚ ددەما کەشفو شهودیٚ
مِلدل دیٚ بدرت پورتەوی نورا قیدەمی

١٣ (قِبْلَتی وَجْهُكَ فی کُلّ صَباح وَمَساء)
بدو ئەبروی تە جانا دخورم ئەز قەسەمیٚ

١٤ مویەکی ئەز ژتە نادم بدوصەد زینو شیرینان
چدەبت گەرتو حەسیب کی مە بفەرهادو مەمیٚ

١٥ تە فەرەنگو عەرەبستانو مەجەر تێك ستاندن
جەلەویٚ خوەش وەگەرین هاتی یەنۆبا عەجەمیٚ

١٦ ما ژدیوانیٚ سەعادەت سەکری شوبهی «مەلاییٚ»
تو بناقیٚ مِگەداییٚ بکشینە قەلەمیٚ

ماناى وشه:

کەشفو شهود: دیاری‌دانو حازربون، لە زاراوەی صوٚفیان‌دا بەو دەمە دەڵێن کە دەگەڵ خوا تێکەڵ دەبنو لەنیزیکەوە خوا بەچاوی‌گیان دەبینن؛ **قیدەم:** هەرەپێشو: ئەزەل؛ **قِبْلَتی:** روگەی من؛ **وَجْهُكَ:** روخساری‌تۆ؛ **فی کُلّ:** لەهەمو؛ **صباح:** بەیانی؛ **مساء:** ئێوارە؛ **قەسەم:** سوێند؛ **زین:** دڵبەری مەم، کە دڵبەرو دڵدارێکی کوردی بەناوبانگنو بەیتیان بە کرمانجیو سۆرانی هەیەو شێخ ئەحمەدی خانی (١٠٦١-١١١٩ ك. م) کتێبی بەشیعری لەوبارەوە بەناوی «مەم‌وزین» داناوەو بە زۆرزمان وەرگەڕاوەو لە دنیادا بەناوبانگە. هەزاریش ئەوەکەی خانی بە سۆرانی وەرگێراوەو دوجارانیش چاپ‌کراوە.

شیرین: ژنی خوسرەوی پاشای ئێران‌بو، حەزی لە فەرهاد ناوێکی کوردی کەڵهوری بەردبڕ کرد. خوسرەو پێی گوت: ژنەکەی خۆمت ئەدەمیٚ، بەومەرجە کەژێ بێستونم بۆ کون‌بکەی. فەرهاد بێستونی کون‌کردو بەتەمابو شا بەڵێنەکەی پێك‌بێنی. بەڵام درۆی دەگەڵ‌کراو قاو داخرا، کە شیرین‌مرد. فەرهاد لەتاوی شیرینیٚ، هەر بەو قوڵینگی دەستی خۆی، هەستو خوستی لەخۆ بڕیو لەرێی گیانە شیرینەکەی گیانی شیرینی بەخت‌کرد. پادشای گەواد، سەرەڕای بی‌ناموسیەکەی قەتڵیشی کرد.

چیرۆکی فەرهادو شیرین، لەلایەن دو بوێژی کورد، یەکیان «ئەلیاسی نیظامی» کە لەنێوان ساڵانی پلەی چوارەمی سەدەی شەشی - کۆچی مانگی - لە مەڵبەندی گەنجەی ئاران، پای ناوەتە ناو دنیاوەو

لەیەکەمین دەیەی ساڵەکانی چەرخی حەوتەمدا مردوە. شیرین‌و فەرهادەکەی ئەو بەفارسی‌یەو لەراستیشدا دادی داوەو هەمو بوێژو ئەدیبی فارسی‌زمانی بوڕداون. دوهەم «**خاناى قوبادى**» کوردی گۆرانە. کە مێژوی ژینی نازانین. بەکوردی هۆندویەتەوەو چاپ‌کراوەو نمونێکی بێ‌وێنەیە.

مەجەر: مەجارستان؛ **عەجەم:** خەڵکی ئێران، خاکی ئێران؛ **سە، سەح:** بیسن؛ **سەگری:** بیستراو.

پوختەی مانا:

من هەرکاتێ لەگەڵتا روبەرودەبمو چاوم بەدیمەنی پاکت پیرۆز دەبێ‌و سوژدەی سوپاس دەبەمە بەر ئەو بەژن‌و باڵا بەرزەی‌تۆ؛ نوری هەرە پێشینەو لە دوا نەهاتوت، تیشک ئەداتە دڵمەوەو تاریکیم لەبەر دەرەوێ. هەمو بەیانی‌و ئێواران، سوژدە بەرەو میحرابی برۆی تۆ دەبەم. روی تۆ، تەنیا روگەی منە. گیانە سوێندم بە دوبرۆت، کەمن تاڵێك لەموی کەزیت، بە صەد جوانی وەکو زین‌و شیرین، ناگۆڕمەوە. دەیسا خۆ قیامەت رانابێ کەتۆش ئێمە بەفەرهاد، یان مەم بزانی‌و بەتیلەی‌چاو، لێم‌بڕوانی. باسی جوانیت عەرەبستان‌و فەرەنگ‌و مەجارستانیشی داگرت. ئەمجارە نۆرەی ئێرانە، بەجوانی خۆت، بەرخۆتی دەی. جڵەوی ئەسپت بادەوە بەرەو ئێران. با لەجوانیت بێ‌بەش نەبن.

شیاوی باسە، عوثمانیەکان لە رۆژگاری ژیانی مەلا، عەرەبستانیان گرتبو؛ مەجارستان‌و زۆربەشیان لە ئوروپا لەدەستابو. هەمیشەش دەگەڵ ئێراندا، لەشەڕو مشتو مڕدا بون. وەك مەجنونەکەی عامیری، کە لی‌یان پرسی، دەربارەی ئیمام عەلی‌و معاویە تۆ چی‌ئەڵێی؟ حوکم بەکامیان رەوایە؟ گوتی: ئەگەر راستو دەوێ، حوکم شیاوی لەیلای‌منەو بۆ هەموکەس نارەوایە.

مەلای دڵداری سەلمایەش دەڵێ: داگیرکردنی دنیایە هەر بۆ جوانی ئەو دڵبەرەی‌من رەوایەو تا ئەو هەبێ، هیچ سوڵتانێك رێی‌ناکەوێ بڵێ من‌هەم. لەبارەگای بەختەوەری ـ کە سەراو پەردەکەی تۆیە ـ لە دەفتەری سیایی ناوی بەختەوەران بەدیدارت؛ بیستوتە لەشوێنێك ناوی کوڵکە مەلایەك نوسرابێ؟ ئەگەر هەبو، ئەوا منی پارسەکی بەر بارەگاشت، لەپەنا ئەودا بنوسە. یان، زۆر ناجۆرە ناوی گەداو کوڵکەمەلا، دە دەفتەری تۆدا هەبن. ری‌یان ناکەوێ بێنەناو. ئەگەر بیستت کەناوی منی پارسەك‌و کوڵکەمەلا، لە دەفتەری دڵدارانتدا نوسراوە. بۆخۆت قەڵەمیان بکێشە، هەر ئەو قەڵەم لی‌کێشانەت، کە بەو دەستە ناسکانەت دەیان‌کێشی؛ گەورەترین مایەی بەخت‌و تالحمانە.

قصیدەی نۆتو دوهەم

«کوڤاناگیان»

١ غەما عیشقێ پەریهتم ئەز حەبیبا غەمرەوین کانێ
سەراسەرتێك بەهیتم ئەز ژدەردێ فەرق‌و هیجرانێ

٢ فیراقا دلبەرا رندە بەهیتم ئەز وەکی فندە
موسلمانەك درێ من‌دە خەبەربت بالی سولطانێ

٣ خەبەربت بال شەکەرخایێ شەپال‌و خوب‌و زیبایێ
کومیرە بەلکە بیرنایێ ئەسیرەك وی دزیندانێ

٤ ئەسیرم لەرزەیو تاڤێ نەطاقەت ڤێ نە پەرواڤێ
ژحەبساوی قەمن ناڤێ بکم فەریادو ئەفغانی

٥ م ناوی ئەز بفریادکم لظولما دلبەرێ دادکم
صەحی دێ شوبهی فەرهادکم بدم روحێ ژکوڤانێ

٦ ژکوڤانا تە شیرینێ دنالم شوبهی گوێینێ
درێژم هێسترێن خوینێ وەکی طاڤێ دبارانێ

مانای وشە:

پەریهتن: برژانی لەڕادە بەدەر؛ **بەهیتن:** توانەوەو چوڤان؛ **رند:** جوان‌و لەبار؛ **فند:** مۆم؛ **بال:** نك، کن، لا؛ **لەرزەو تاڤ:** تاولەرز؛ **پەروا:** تابشت، ترس؛ **فەریادو ئەفغان:** دادو هاوار؛ **صەحی:** بەراستی؛ **گوێین:** باڵدارێکی شەوبێدارەو هەر دەناڵێ؛ **طاڤێ بارانێ:** تاوی باران، رێژنە؛ **هێستر:** ئەسرین، هرس؛ **کوڤان:** عەزرەت، دەردو کوڵ‌و کەسەر.

پوختەی مانا:

گڕەی ئـەوین‌وای برژاندم، لە کەڵك بوم. بەتینی دەردی جـودایی، هەمو لەشـم تواوەتەوەو داتوڵاوە. لەو توانەوەی لەشی کزم ـ کە زەردیشەو وەکموّم دەچێ ـ دەکرێ شەمم لیٚدروس کەن‌و داگیرسێم. خوٚشەویسـتی خـەمڕەوێنی لەجـوانی‌دا بی‌تاو بیٚوێنە، لەکوێ‌یە دەفـریام‌بێ؟ کوا موسوڵمانێ خێرەومەند توشم بیٚو لەڕای‌خـودا، خـوٚ ماندوکا. دەنگ‌وباسـی کەسـاسی من، بەو سوڵتانی گش‌جوانانە بگەیەنێ. ئـەو سـوڵتانی مەڵبەندی هەمو نازداران، خـونچیلانەو خـوێن شیرین‌و جوان‌و باش‌و بەئـاکارەو لەکاتی قسـەکردنا، شـەکری لەزاری دەبارێ. موسـوڵمانەکەی خێرەومەند، بەونیشانانەی من دەڵێم با بیناسێ. ئەو لەسەر جـوانان ئـەمیرەو، کاروباری دڵبەران‌و دڵداران گشتی لای ئەوە. سەری قاڵە لەوانەیە هەر لەبیریشـی نەمابێ کە یەخسـیرێك لە زیندانی دڵاندا بیٚدەرەتانە. بەڵێ ئەویەخسیرە منم. سـەرەڕای دیلی. لەرزوتای تاسـەو ئـارەزوی، تابەتای ئەوکەزیە بەلەرزانەی ئەو، توشـی توشـی لەرزو هەڵچـوّقانیان کردوم. هێزو تابشـتم نەماوە. ناشمەوێ لەبەندی ئەودا، هاوار بکەم. بڵێم زوڵمم لیٚکراوە. ڕاستت دەوێ، من دەمەوێ دەرسێك لە فەرهاد فێرببم. گیانی خـوّم لەعەزرەت دینی دیداری یاری شـیرینم بەقـوربان کەم. لەعەزرەت توّی گیانی شیرین، شەو هەتا ڕوّژ، وەکو گوّیین دەناڵێنم. وەك ڕێژنەی تاوی بارانێ، فـرمێسکی خوێن، لەچاوانم دادەبارن.

٧ وەکی بەرقی بوهاری ئەز ژدەست چەشمێن خوماری ئەز
دکم فەریادو زاری ئەز مەگەر جارەك کی ئیحسانێ

٨ تو پوڕئیحسان‌و خوەی نەشمی لدەرویشان ئابێ خەشمی
چبیتن گەر بنیڤ چەشمی نەظەرکی تولا ئاستانێ (یان، تو لئاستانێ)

٩ لمن پڕسەك بدلداری دبت هەمپایی دیداری
ڤەڤە وەستایم دفەرواری لەعبدێ خوە کە فەرمانێ

١٠ دفەرمانێ ڤەڤە وەستایم دبەندا خدمەتی دایم
وەکی گوّی بێ سەروپایم هەمان لێدی تو چەوگانێ

١١ لبەر چەوگان‌و کاشویان ژدەربا تورك‌و هیندویان
دبازم هەروەکی گویان دەما ئەوتینە مەیدانێ

١٢ دەما ئەوتین ببازی تێن دگەل قەوسێن شیرازی تێن
چموکارن؟ دتازی تێن بدەعوا تێنە لێکدانێ

١٣ بدەعوا تێن مە یەغما کن دعامی شورو غەوغا کن
سواش‌و فیتنەیان ڕاکن بشیر ئەوتێنە تالانێ

١٤ **دوتالانچی دمەشهورتیٚ ژمەعدەن عەینی کافورتیٚ**
دتێکەل ظولمەتو نورتیٚ مەکوفریٚ دی دئیمانیٚ

مانای وشە:

خوێ: خێو؛ **خەشم:** رك؛ **نەشم:** ناوی بەرزو پایەی بەرز؛ **هەمپا:** بەرانبەر؛ **فەروار:** فەرمان؛ **هەمان:** ئیتر ئامادەیە؛ **کاشوٚ:** داری سەرخواری گەمەی شەقێن؛ **دبازم:** غار دەدەم؛ **بازی:** گەمە؛ **تازی:** روت؛ **موکار:** زوٚر تیژ کە مو هەڵدەگریٚ؛ **دەعوا:** شەڕ؛ **یەغما:** تاڵان؛ **عامی:** ئاپوٚرەی خەڵك؛ **شورو غەوغا:** پشێوی‌و هەراهەرا؛ **سواش:** شەڕو دمەقاڵە؛ **مەعدەن:** کان؛ **عەین:** کانی.

پوختەی مانا:

لەدەست ئەو چاوە مەستانەت، کە لەو دیوی پەچەی روبەندە وە هەر گرشەگرشیانەو، وەك بروسکەی هەوری پری مانگی گوڵان، دەتروسکێن‌و تریشقەو گرمەو بارانیان بەشوێن‌دادیٚ. ئەوامنیش وەکو هەوری بوهاران، ناڵەناڵم دیٚو، بەتاو ئەسرین دەبارێنم؛ ئەسرینی خوێن. دەڵێم جارێك بەبارێکدا، بەزەت بەمنی هەژاردا بیٚ. دەزانم هەر پێم بزانی، بەزەت دادێت. ئەتوٚ زوٚرچاك‌و پرچاکەو دلوٚوانی‌و لەراست روت‌و گەدایان رك لەدلٚ ناگری. هەمو ئاواتی من هێندە، کە جارێکیان، لە گوٚشێکرا، بەچاوی کز، لەئاسانەکەت بنوڕم. توٚش بەتیلەی چاوەکانت، توڵەی بەر ئاستانەی خوٚت، تماشاکەی. ئەگەر واکەی، چناقەومێت‌و بەو دیدارە، دیواری کابە ناروخیٚ. ئەگەر هەر ناشتەویٚ بمبینی، پرسێکی لەحاڵم‌کە، کە پرسیارت لەمن، کەمتر لەدیدارت نیە بوٚمن. ئیتر دیدارە یا پرسیار؛ بەدەست خوٚتە. ئەمن کوٚیلەم، لەخزمەت‌دام. چفەرمانێك بدەی، سازم بەجێی بێنم. وەکو گوٚی‌بازی ئامادەم لەبەر شەقتا. سەری سەرکێش‌و پای راکردنم لانین. بەگیان‌و دلٚ، بەئاواتم بەگوٚچانت خەڵاتم‌کەی. چخوٚشە دلٚ وەکو گوٚیەك لەمەیداناو دویاریکەر، یەکیٚ چاوت ـ کە وەك تورکان، لەحاند بیٚ دەستەڵاتان زاڵم‌و تیژن ـ ئەویتر کەزیەکانی رەنگ شەوەت ـ وێنەی چەتەی هیندی بیٚ‌ئامانن ـ وەبەر کاشوٚی دەن‌و رایدەن؟

گەلێك‌جار، پرچو بسکی‌توٚ، دەگەلٚ چاوت، بەشیری خواری دوبروٚوە ـ کە وەك جوتێك کەوانی کاری شیرازن‌و تیری مژوٚڵان داوێژن ـ دێنە یاری شیرو تیرو کەوان‌بازی. بەڵام چەند شیری موکارن‌و لە کالانیش دەرکشاون. بەشیری روت، بەرێژنەی تیر دەگەنە یەك. پیاو لای وایە، شەڕیان لەناو خوٚیاندایە. کەچی نەخێر کێشە بوٚ دڵی مەلایە؛ هاتون تاڵانی دلٚ‌بکەن. هەراو ئاژاوە بەرپاکەن. قیامەت لەدنیایە راکەن. ریزی دڵان بشێوێنن. هەراو هوریا لەناو خەڵکا بنێنەوە. سەرتەریدەی ئەو دزانەش، چاوەکانن؛ هەر ئەوانن بوٚ تاڵانی دڵی هەژار، بەناوبانگن. شیری بروٚ وەکار دەخەن. هەڵدەکەنە سەر دڵداران دڵیان دەبەن. ئەمما چەند تاڵانچی جوانن؟ دڵدار حەزدەکا بیان‌بینیٚ‌و صەدجار گیانی بدوڕێنیٚ. سپی‌و رەشن. واتا دوچاوی بەڵەکن. سپیایەتی لەکانی کافورسپی تر؛ رەشیەتی‌یەکەش وەکو ئەو تاریکستانەیە ئاوی حەیاتی تێدایە. سەیرە چلوٚن

تاریکی‌و نور، گەیونە یەك؟ ئێمە کەلی‌یان دەروانین، کوفرمان دێتە بەرچاوان، کەدەناو خواناسین‌دایە.

١٥ مەکفری دی دئیسلامبێ ژشەرقێ ظولمەت‌و شامبێ
ژزولفان عەنبەری خامبێ کەناری خال‌و نیشانێ

١٦ دو زولفی عەنبەر ئەفشانن دو لەعلی شەککەرستانن
دو چەشمی سیحری فەتتانن دلی‌من وان خەدەنگ دانێ

١٧ دلی‌من وان خەدەنگ لێدا دبورجا روزو شەب تێدا
لسەلوا مارلڤین پێدا بمەستی هاتە سەیرانێ.

١٨ لسەلوا مار بلەف هاتن دبورجان تیپ بصەف هاتن
ژباطین تیر بخەف هاتن ژبەر بەندا گریبانێ

١٩ ژبەر بەندا نیقاباوی لبەر فەتلا عیصاباوی
جەمالا ماهتاباوی مەبەدرەك دی دسەیوانێ

٢٠ هەیڤ بو ئەو دظولماتێ دخوم صوندێ بئایاتێ
کونوری‌دا سەماواتێ ئەسەد هات راستی میزانێ

٢١ قەمەر هات راستی پەروینان ژبوێ خەملێ شەمال ئینان
م نێرگز دی دنەسرینان دنیڤ باغێ گولستانێ

٢٢ دباغێ من مەدام دل‌تێ جنەسری‌و سوسن‌و گول‌تێ
بنەفش‌و طەرح‌و سونبول‌تێ چەڤین سەر شوبهی رەیحانێ

٢٣ لدیمێ سونبولان سەردان چەڤین سەرسوسن‌و وەردان
لماهێ عەقرەبان گەردان دسەردا ئابی حەیوانێ

٢٤ ژعیشقێ لەو «مەلا» خەستە ژحەرفا بادەیێ مەستە
ژهوش‌و عاقلی رەستە لدەر گوشێن دمەیخانێ

مانای وشە:

شام: شەو؛ **ئەفشان:** بڵاوکەرەوە؛ **فەتتان:** جوانی دڵشێوێن، ئاژاوەچی؛ **لڤین:** جوڵان، بزوتن؛ **لەف:** پێچ؛ **تیپ:** کۆمەڵێکی لەشکر؛ **گریبان:** بەرۆك، پێسیر؛ **فەتل:** لێك‌هاڵاو، بادراو؛ **سەیوان:** سایەدەر؛ **سەیوان:** خرمانە؛ **خەمل:** رازاندنەوە، رازانەوە؛ **جنەسری:** دارخورمایەکی نایابە؛ **چەڤین:** خوار بونەوە، چەمانەوە؛ **گەردان:** لەگەڕدان، بەدەورەدا؛ **خەست:** تیرو توخ؛ **خەستە:** نەخۆش‌و ماندو؛ **حەرف:** کەنار؛ **حەرف:** تیژ لە چێژەدا؛ حەرف: پیت؛ **رەستە:** رزگاربو؛ **دەرگوش:** جۆلانەی بەگوریس‌و پەڕۆ کە منال‌و

نەخۆشی تێدا دەحاوێننەوە.

پوختەی مانا:

بۆچی دەڵێم کوفرم لەئیسلامدا دیوە؟ زولفی رەشی ـ کە عەنبەری خاو بەردەگرن ـ هاتبونە دەوری خاڵانیو دەتگوت تاریکایی شەوێ، دەوری روخساری وەك رۆژی بەتیرێژی یارمی داوە. ئەو روخسارە لەپاکیدا، وەك ئیمانی موسوڵمانی خوداناسی بەراستییە. زولفو خاڵە رەشەکانیش، وەکو کافر دڵیان رەشە. ئاوا من ئیسلامو کوفرمپێکەوە دین.

پرچی عەنبەر دەپرژێنن؛ لێوەکانی هێند شیرینن، تۆ ئێژی بونە شەکراوا. چاوی جادوی دڵشێوێنن، هەر ئەوان بون، دڵی منیان بەرتیراندا.

لەو مزڵگەی عاسمانی روخساری پاکرا ـ کە وەك رۆژ لەناو شەودایە ـ دڵم تیرەباران کرا. دو رەشماری کەزی یارم، لەباڵای راستی وەك سەوڵی، جوڵانەوە. وەك سەرخۆشان تلیاندەداو دەیانروانیە ئەم تیرهاویشتنەی چاوان. جەرگو دڵپێکانی منیان، بەخۆشو سەیر دەزانیو سەیریان دەکرد. کەزی رەشمار، هەر دو نەبون؛ زۆر بون. ریز بەریزو تەکوز وەك تیپی لەشکری راهێندراو، هاتنە پێشێ. هێندێکیان لەگەردن هاڵانو سەریان گەیاندە سەر بەرۆك. لەبەر دوگمەو بشکۆژی سەر بەرۆکیەوە بەدزیەوە زۆر تیر داباریە هەناوم.

لەبن بەندی روبەندیدا، لەژێر ئەو بسکە لولانەی ـ کە بەر توێڵپێچی کەوتبون ـ جوانی هەنیەی وەکو ترێفەی مانگەشەو، دەبریقاوە. هەنیەی یارم، وەك مانگی چاردە شەوێك دی؛ کە هەنیەپێچ خۆی لیکردبوە خەرمانە.

روخساری دەناو بسکاندا، وەك مانگ لەناو تاریکاییدا، دەینواند. بە ئایەتان سوێندێ دەخۆم کە تیشکی روخساری یارم، روناکایی دایە عاسمان. بورجی ئەسەد، خۆی بەرانبەر بەمیزان کرد. وەك چۆن چاوە مەستەکانی، لەراست برۆی وەك تەرازوی نازکێشانێ، خۆ دەنوێنن؛ مانگو هێشوی ئەستێرەی کۆ، هاتنە پاڵیەك. تا وەك ناو چەوانی یارو لیزگە مرواری سەرتوێڵی، خۆ نیشاندەن. کۆ ئەستێرەی بورجی میزانو ئەسەدو پێرو، مانگیش پێرا. هەریەك مۆمیخۆی هەڵکردو لالەبەدەست بە بەهانەی رازاندنەوەی ئەو روخسارە، هاتنە دیدار. کە لەخۆیان جوانتریان چاو پێبکەوێ.

ئەدی منی دڵداری ژار، کە پرکوڵەو دڵم بۆگوڵ دەکورکێنێ؛ لەو بەژنو باڵاو روخسارە، چیم بەدیکرد؟! نێرگسی کاڵی چاوانی، لە کەناریش لاجانگی سپی وەك نەسرین، لەناو باغچەی بەهەشتی ئەو روخسارەدا ـ کە دڵم باغەوانیەتیو لێی دەرناچێ ـ بەژنی وەك داری جنەسری ـ کە خورمایەکی زۆر شۆخو زۆر بەرشیرینو نایابە ـ هەڵوێستابو. هەر شیرنایی لێ دەباری. بسکی بۆنخۆشی وەكسوێسن، گوڵی رومەت، وەنەوشەی خاڵ، چڵی ریشوی سەرو شەدەی، گوڵی سمڵی پەرچوکەکەی، گشتی لەریحان بۆنخۆشتر، لە رەشەریحانە رەشتر، نوسەری قودرەتی

خودا، له شێوه خەتی ریحانی، نوسییونیو سەری خوار کردبونەوه. کەزیه بۆن سونبولەکانی، سەریان لەروخساری دەدا. بەسەر بسکی وەك سوێسنیدا چەمابونو گشت‌لا دەوری پەڕەی گوڵی سەررومەتی ئاڵیان‌دابو. کەزیەکانی سەرچەماوەم، وەك دوپشکی لەعەنبەر دروست‌کرابنو هاتبنەگیان بەدی دەکرد؛ کە پاسی لاجانگی دەدەن. ئەو لاجانگەی ئاوی ژیانی تێدایەو لە دەوری مانگیش دەسوران. کە مانگ لەبورجی عەقرەبدا، زۆر بەتیشکە. بۆیە مەلا ئەمرۆ لەباسی دڵداری، هێندە خەستەو قسەکانی هێندە کرژن. چونکە بادەی توندو تیژو خەستو خوڵی ئەوینی دەرخوارد دراوەو مەستو کەلەلا کەوتوە. لەوشتانەی کە ناو نراون عەقڵو هۆش، رزگار بوە. هێزی بزوتنی نەماوە. ئەوا لەناو مەیخانەدا، خراوەتە جوڵانەوەو رای دەژێنن. بەپیری منداڵ بوتەوە.

«مەحوی» دەڵێ:

لەپێ کەتومو نەفسم بۆ هەوا دەشنێ وەکو منداڵ

لەبەر پیری سەرم خۆی ناگرێ، من تازە پێ دەگرم

شیاوی گێڕانەوەیە:

شەرحدەری ئەم دیوانە بەعەرەبی، نوسیویەتی: شیخ عەلی فەندەکی گوتی: لەخەوما شێخی جزیریم چاوپێ کەوت. گوتم قوربان، تۆ «ئابێخەشمی»ت کە فەرموە، من لاموایە «ئـا» یەکە زیادە. تێ ناگەم. مەلا فەرموی: تۆ نازانی. «ئـا»لە مانای ئـاریدایەو زۆر لەکورد دەکاری دێنن. «ئابێ خەشمی» کەوتوتە بەیتی هەشتەمی ئەم قصیدە.

قصیدەی نەوەدو سێهەم

«سەمەن سایان»

١ بحوسنا (احسن التّقویم) و ظاهیر صورەتی ذاتی
نەظەردی (عَلَّمَ الأسماء) و باطن عەینی میرئاتی

مانای وشە:

اَحسَن: باشترین، جوانترین؛ **تَقویم:** راستو ڕێککردن، هەڵخستنەوە؛ **صورەت:** وێنە؛ **ذات:** خـوٚ؛ **ذات:** بریەتیە لەخودا؛ **عَلَّمَ:** فێری کرد؛ **اَسماء:** ناوان؛ **ظـاهیرو باطـن:** دەرو ژور؛ **عەین:** هەرخـودی؛ **عەین:** چاو؛ **عەین:** خوٚر؛ **میرئات:** ئاوێنە.

پوختەی مانا:

خوا فەرمویە: (ئادەم نوێنەری خودایە لە سەرزەمین. هەمو ناوێکیشـی فێرکرد.) فـەرموشـیەتی: (ئێمە مروٚمان جوانترینو ڕێکو پێکتر لە هەرشـتێك هەڵخسـتەوە.) پێغـەمبەری خـواش (ص) فەرمویە: (خوا عینسانی لەسەر وێنەی خوٚی سازداوە.)

جا ئەگەر لە دڵبەری من ورد ببیەوەو ئاگایەکت لەو ئایەتو فـەرمودانەی خـوداو پێغـەمبەریش هەبێت؛ زوٚر شتت لێ حـاڵی دەبێ. لە ڕواڵەتە کەی بڕوانەو ئـەو جـوانیو ئـەو دڵرفێنیەی بێنە بەرچاو، تابزانی ئەوکەسەی ئەوی لەشکڵی خوٚی هەڵخستەوە، چوٚن جـوانێکەو چـوٚن هەر تەنیا ئەوە کە دەبێ بپەرستریٚو کەسیتر نا. خوٚ ئەگەر بەچـاوی دڵت، وردتر لە ڕواڵەت بڕوانیو قـوڵتر بچیتە ژورەوە؛ تێدەگەی کە جوانیو ڕێکی ئـەندامی ئـەو دڵبەرەی من، جگـە لە ئـاوێنە نیە، کە بەرەو خوٚر ڕاگیراوەو جوانی سیماو بەژنو باڵای، تیشکێکی جوانی خودایە داویەتەوە.

٢ دڕابوسا سەمەن سایێ مەنێری بەژنو بالایێ
(لَعَلّی اَبلُغُ الاَسبابَ، اَسبابَ السَّمواتِ)

مانای وشە:

بوس: ماچ؛ **سەمەن:** گوڵی یاسەمەنە؛ **سا:** (وشەی پاش‌بەندە)؛ **بەمانا:** وەکو؛ وردکەر، خـوڵێدەر. دێت؛ **سەمەن‌سا:** وەك یاسەمەن، یاسەمەن بەریێ دەر، خـوڵە یاسـەمەن دەر؛ **لَعَلّی:** شـایەتامن؛ **اَبْلُغُ:** بگـەم؛ **اسباب:** لایەن‌و پێ‌پیلکەو کەنار؛ **سَمٰوات:** عاسمانان، بڵندایيان.

پوختەی مانا:

ئەو پاوپلە ناسکانەی ـ کە یاسەمەن ئەگەر بۆی بلویێ ماچیان کاو خۆیان لێ‌دا، شانازی بە بەختی دەکاو هەمیشە بەو ئـاواتەوە لە ڕێبازی کەوتوتەوە. پەلامارمدا ماچیان کەمو خـوم خسـتەسـەر پێڵاوەکەی. لەو خـوارەوە خێسـەم لەبەژن‌و باڵای کردو تێمهە ڕوانی. دڵی نەزان، ئـارەزوێکـی بەدڵ‌دا هات؛ کە بەڵکو ڕۆژێك لەڕۆژان، بگـەمە سـەیری عاسـمانی جـوانی لەو باڵایەو بڕوانمە مانگی ڕوخساری. بەڵام دڵەنەزانەکەم وەك فیرعەون لێی شێوابو. وەکو قورئان باسی دەکا، کە لە وەرامی موسادا بە هامانە ـ وەزیرەکەی خۆی ـ گوتوە: هامان بورجێکم بۆ سازکە، بەشکـو بەوێدا بگەمە پلەپلەی عاسمانان‌و کەنارەکانی بگەڕێم؛ تا بزانم ئـەوخـوایەی موسـا لەکوێ‌یە؟! خـەیاڵ پڵاوی دڵەکەم، وەك خەیاڵ پڵاوی فیرعەون، پرو پوچەو دەستی بەباڵا ڕاناگات.

٣ ژڤێ تەقویمی ئینسانی نەظەردا سیرری سوبحانی
(فَهذا اَلْوَجهُ مِنْ اَجْلیٰ بَراهینِ وآیاتِ)

مانای وشە:

ئینسان: مرۆ؛ **ئینسان:** ئەمجورە؛ **ئینسـان:** بی‌بیلەی چـاو؛ **سـوبحان:** پاكو دور لە هەڵە؛ **سـوبحانی:** خودایی؛ **هٰذا:** ئەمە؛ **وجـە:** ڕوخســار؛ **اَجْلیٰ:** ڕوشـن‌تر؛ **بَراهین:** بُرهان‌گەل؛ **بُرهان:** بەڵگـە؛ **آیات:** ئایەتان، **آیَت:** نیشانە.

پوختەی مانا:

هەر چـاوێکی کە خـاوەنی بی‌بیلەیەکی بینایێو بەو بڕوانێتە یاری من ـ کە نمونەی هەرەجـوانی دروست کردنی ئینسانەو بەوجۆرە کە نهێنی‌خـوا، بۆ نیشـان‌دانی دەسکـاری بێ‌هاوتای خـوی شانی‌داوە ـ کافریش بێ، ناچاردەبێ ئیمان بێنێ. چونکە ئەو ڕوخسارە پاکە، ڕوشن‌ترو بەهێزترین بەڵگەو نیشانەی قودرەتی لەبنە نەهاتوی خودایە.

٤ کونوری عیشقێ لامیعەدەت لطوری قەلبی جامیع دەت
دسەیرا (بَرزَخُ الاسماء، نِهایاتُ بِدایاتی)

ماناى وشه:

لاميع: تروسكەدەر؛ **جاميع:** كۆ، كۆكەرەوە؛ **سەير:** گەشـت؛ **بەرزەخ:** بەرزەك، نێوان، لەمپەر، ماوەيەك دەناو دودەمدا؛ **نهايات:** پاشينەكان؛ **بدايات:** پێشينەكان.

پوختەى مانا:

ئەويندارى راســتو دروســت، گەرەكبيرى بڵاو نەبێت؛ جگــەلەيار، هيچشـــتى بەدڵدا نەيەت. دڵى بۆيار كۆكاتەوەو خروپڕ بيدا بەيارو ئاوڕ وەهيچ نەداتەوە، كە يارى لەبيرباتەوە. جا ئـەوسـايە ئـەبىٚ هوميٚديٚكــى هەبىٚ كە تروسكەى نورى خـوداى ئـەويندارانە، وەك چـوٚن لەكێوى طــورىدا، لەويشبداو لەبەر روناكى ئەوتيشكــە بەناو ناوەكانى خـوادا ـ كە هەريەكێك لەوناوانە جـوٚرە بارو حـاڵەتێك لە رێرەوىرىٚ پەيدادەكا ـ پىٚهەڵێنىٚ؛ ئەوە خوايە بەشكـو بگـاتە هەوارى بەختيارىو بە يەكجـارى لەگەڵ يارى هەرە نازدارى؛ كۆوە بێت. سوپاس بۆخوا، كەمن لەم گەشتو سەفــەرە پرخــەتەرە، گەيشـــتومە دواييەكانى تازە دەســت پێكراوەكانم.

نازانم كىٚگوتويە:

دنيا لەدڵما ناحەوێنمەوە   گشكى دەربەستە وەدۆس درياوە

٥ **نيشانێن طورەيى طوغرا دوەصفى زوهرە سيمايان**
(لِعِنْوانِ التَّجَلِّى مِنْ بَراعاتِ الْعِباراتِ)

ماناى وشه:

عينوان: نيشانو بەڵگـە؛ **تەجـەللى:** بە روناكى خـوٚنيشاندان؛ **بەراعات:** بارع گەل؛ **بارع:** سـەركەوتو لە ئاكارى پەسندا؛ **بارع:** زۆر دەمپاراوى قسەرەوان؛ **عيبارەت:** تەرزىقسە، قسەدەربڕين.

پوختەى مانا:

بۆشايەتىو بەڵگەى هەرە زۆپو ديارى، كە نورى خـودا داويەتە روخســارى پاكو جـوانچــاكو بيچمو سيماى زوهرەئاسايان؛ ئەو مۆرە بەقيچەڵ فيچـەى قـودرەتىيە، كە پادشـاهى پادشــايان بۆى ناردونو بۆىكردون بە بسكو كەزى. تۆ بڕوانيە ئەوبسكانەى لە دەورى رون، فەصـيحترين عيبارەتن بۆ ناوونيشانى دەسكارى خوداى مەزنو زو تێدەگەى كە نورى خـوا بە مۆرەوە، بەمۆرى لە روخسارى جواندا دێتە بەرچاو. پێغەمبەرى خوا فەرمويە: (چاكەتان لە روى جوانبوىٚ).

٦ **دلۆ وەر سەيرى بالايان دگولزارا سەمەن سايان**
(بِها تَهْتَزُّ باناتٌ لَنَا مِنْ مَيْسِ قاماتِ)

ماناى وشه:

سەمەنسا: وەك گوڵە (يان، چڵە ياسەمەنە)؛ **بِهـا:** لەوێدا؛ **تَهتَزُّ:** رادەژىٚ؛ **لَنَا:** بۆمان؛ **مَيْس:** لەرينەوەى

بەناز؛ **قامات:** قامەتگەل؛ **قامەت:** بەژن.

٧ سەمایا جوملە دیم دورتیٚ بێعجاز ئەهلی سوز پورتیٚ
(بِهَا تَصطَفُّ قاماتُ بِعیدانٍ وَنایاتِ)

مانای وشە:
جوملە: بەتوپەڵو کۆمەڵ؛ **ئیعجاز:** موجزات شاندان؛ **تَصطَفُّ:** ڕیزە دەبەستیٚ؛ **عیدان:** عودگەل؛ **عود:** ئامرازێکی موزیکە؛ **نایات:** نەیگەل.

پوختەی مانا:
ئـەیدڵ! وەرە لەو کۆڕەدا کە بویتە باغچـەی نەمامی بەژنو باڵا لەگوێن قلەیاســەمەنان، تاوێك چاوێك بەو بەژنو باڵاشەنگانەی چەلەنگانەدا بگێڕە. چەندجـوان بەدەم هەڵپەرکێوە دەلەرنەوە؛ تۆ ئێژی نەمامی بانن، رادەهەژێن بەدەمباوە.
چۆن ڕەقصـێکە؟ سـەرلەبەر روخسـار مروارین، لەوێدا کۆنو، هەمۆیان لە دڵکێشـیدا گەیونە پلەی موجزات نیشاندان. بۆ ئەهلی دڵو دەروێشان، پڕن لە بەڵگەی ڕیٚشاندەر بۆئەوینیٚ. چـەند جوانو لەبار بەهەوای عودو تارو بلوێرەوە، ریزەبەریز دەستیان گرتوەو باڵایان پێکەوە داوەو کۆڕی داوەتیان جۆشداوە.

٨ سەماییٚ ڕاستو چەپ تینن شەمالێن خاصَه هلتینن
(فَیَا لله فی مَیلا تِها مِنْ عَطفِ باناتِ)

مانای وشە:
ڕاست: جۆرێکە لەرەقص؛ **چەپ:** نەوعێکی تریەتی. لە وڵاتی بۆتان بیستو پێنج جۆر هەڵپەرکیٚ هەیە، کە دوجۆریان ناویان ڕاستو چـەپە؛ **شـەمالێن خـاصَه:** مۆمی تایبەتی، مۆمی صـافی زەردی بەژنبڵندی ماڵە میران کە بخـوری تێکـەڵ دەکراو دەگەڵ روناکاییدانیش بۆنی خـۆشی بڵاو دەکرد؛ **هلتینن:** بڵندەکەن، ڕایدەدێرن، هەڵیدەکەن؛ **فَیَالله:** ئەینامەخوا؛ **مەیل:** لارەوەبون؛ **عَطف:** گەڕانەوەو خوارەوبون؛ **عَطف:** بەزەییو خۆشەویستی؛ **بانات:** بانگەل؛ **بان:** دارێکی بەلەنجەولارو شۆخو شەنگە.

پوختەی مانا:
لە سەمادا، بەلای ڕاستو چۆپەدا دێن. جۆری ڕاسـتو چـەپ دەرەقصـن. هەمو وەك شــەمی تایبەتی هەڵکرابن، تیشك دەدەن. شەمی تایبەت لەوناوەدا، بەدەست خزمەتکارانەوە هەڵێنراون تا کۆڕی داوەت ببینریٚ. ئەی نامەخوا! لەو نەمامە شلكو بەنازو ڕێکانە. چۆن بەهەناسـەی دڵداران، دەلەرنەوەو خوار دەبنەوەو ڕاست دەبنەوە! دەڵێی خەڵفی شلکی بانن بەدەم سـروەی بەیانەوە دێنو

دەچن. ئێمەی دڵدار، لەو دیدارو تماشایە، چیمان کەمە؟ هەر تەنیا مەیگێڕو بادە. دەسا زوکەن:

٩ ببێژن غەمزە ئەلماسێ بزەمزەم بینە شەهکاسێ
کوحەل‌کت مەعنیێن ئاسێ (فَیا هَیّا لَنا، هاتِ)

مانای وشە:

ئاسێ: دژوار، عاسێ؛ **فَیا:** دەئەی فڵان؛ **هَیّا:** پەلەبکە؛ **لَنا:** بۆمان؛ **هاتِ:** بهێنە.

پوختەی مانا:

بڵێن بەو جوانە مەیگێڕە کە هەر چاوداگر تنێکی، وەك نوکی تیخی لەئەڵماس، جەرگ‌بڕە. بە زەمزەمەی گۆرانیەوە خورخور بادە بکاتە ناو شاکاشیەوەو بمان‌داتێ. تا ئەوبادەی کە هەمو گیروگرفتی سەختو دژواریش هەڵدێنێ، لە نەزانیمان دەربێنێ. دەسا مەیگێڕەشۆخەکە! پەلەبکەو رامەمێنەو بۆمان بێنە.

١٠ دبینی نەغمەیا چەنگێ دەما ئاقیهتە ئاهەنگێ
بقانون وی دخونت مە (لِمیعادٍ وَمیقاتِ)

مانای وشە:

قانون: ڕێوشوێنی دیاری‌کراو؛ **قانون:** ئامرازێکی موزیك؛ **میعاد:** ژوانگە؛ **میقات:** وەختی دیاری‌کراو.

پوختەی مانا:

مەیگێڕ گیانە! دە بلەزەو بادەبێنە. وادەبینی ئاوازەی چەنگ، بە ئاهەنگە تایبەتیەکەی ـ کە تۆش وەکومن تێی دەگەی ـ بەرانبەر بە ڕێوشوێنی ناو دڵداران، بانگ‌مان دەکاتە جێ ژوانیو کاتی بەیەك گەیشتنمان بەگوێی دڵدا دەسرکێنێ.

١١ ژرەمزین غەمزە چالاکی بدل دی بێنە ئیدراکی
(مَعانٍ لَمْ یَسَعْها اَللَّفظُ مِنْ ضَیْقِ الْعِبارَاتِ)

مانای وشە:

چالاك: چوست؛ **ئیدراك:** تێگەیشتن؛ **مَعانٍ:** مەعنایان؛ **لَمْ‌یَسَعْها:** لەوزەی‌دا نەبوە؛ **لفظ:** وتەی دەم؛ **ضَیْق:** تەنگی.

پوختەی مانا:

هەر بە چاوداگرتنێکی زۆر چاپوکانە لە دڵبەر ـ کە شوفارو نابابان هەستی پیٚنەکەن ـ دڵ دەزۆر مانای وا دەگا، کە لەوزەی دەمو گوتن بەدەربووەو هەرگیز وتاری وا نەبوە کە بتوانیٚ ئــەو مانایانە دەربڕیٚ. زمان لەوە بەرتەنگ‌ترە کە ئەو مانا نهێنیانە ئاشکراکا.

ئەحمەد شەوقی دەڵیٚ:

زوانی زوان لەسەیری لێوی ئاڵی لاڵ‌و پاڵ داما

بەسرتەی دڵ وتووێژی دەکرد چاوم دەگەڵ چاوی

١٢ ژنازك دلبەرا نازك دسەهمیٚ دی مەئیعجازك
(وَكَمْ مِنْ خَشْفِ غِزلانٍ أهابَتْ لَيْثَ غاباتِ)

مانای وشە:

نازك: نازێك؛ **سەهم:** بەش؛ **سەهم:** تیر؛ **كَمْ:** چەند؛ **خَشْف:** كارمامز؛ **غِزلان:** ئاسكان؛ **أهابت:** ترساندی؛ **لَيْث:** شێر؛ **غابات:** لێرەوارو جەنگەڵ.

پوختەی مانا:

لەكاتێكا كە ئەو یارە نازارەی من، نازی بەسەر دڵدارانیدا بەش دەكرد؛ لەو بەشەی كە بەمن بڕاو نازێكی وەك‌تیر هاتە من. ترسێكی‌وا روی تیٚ‌كردم، كە بە موجزاتم زانی. دەشـزانم زۆرجـار كارمامز، شێری جەنگەڵ دەترسێنن‌و زۆر رویداوە شێر لە كارمامز ترساوە.

ابنُ‌الفارض (٥٧٦-٦٣٢) دەڵیٚ:

وەك لەو دڵە هەژارەی من قەوماوە لەكیٚ قەوماوە؟

خۆی بە شیرەدڵ دەزانی‌و چاومامزێك راوی ناوە

«نالی» دەڵیٚ

ئەلا ئەی نازەنین ئاهو بەباهوٚ　　دڵی صەییادی خوٚت هێنایە لەرزە

«هیمن» دەڵیٚ:

ئەمن دەمگوت لەدنیا تابمێنم　　لەبەركەس ئەستەمە سەر دانەوێنم

كەچی ئێستا لەداوی بسكی توٚدا　　گرفتـارم گـوڵم، مو ناپسێنم

١٣ نەتەنها پێشبەری یارین، ژئەمری كُن خەبەردارین
(وَمَنْ أهْواهُ سارٍ فیِ‌مَساری كُلِّ ذَرّاتی)

مانای وشە:

پێشبەر: روبەرو؛ **كُن:** ببە؛ **وَمَنْ:** ئەوكەسەیش؛ **أهْواهُ:** دڵم لەسەریەتی؛ **سارٍ:** لەگەڕانایە؛ **مساری:**

شوێنانی گەڕیان؛ کُلّ: گش؛ ذَرّاتی: وردیلەکانم.

پوختەی مانا:

ئەم ئـەوینە گیان برژێنەی ـ کەمن لەژیانا توشـیبوم ـ کاری ئـەمڕۆ ودوێنێ نیە. لەو ڕۆژەوە کە چاوم بەویارە کەوتو ڕوبەڕوی بوم، پەیدا نەبوە. هەر لەوساوە خوا فەرمانی بە ئافەریدەکان داوە، «ببە»و ئەوانیش «بون». من گیرۆدەی ئەم ئەوینەم. ئاگادارم کەخوا ئەوینی ئەمجـوانەی چـۆن تێکەڵاوی گیانم کردو، هەمو توسـقاڵە وردیلەی لەش‌وگیانم، ئـەوینی ئـەوی تێکــەڵەو تازە لێك هەڵناوێردرێن.

۱٤ (هُوَالأوَّلْ، هُوَالْآخِرْ، هُوَالظّاهِرْ، هُوَالْباطِنْ)
(هُوَالْمَعْبود وَالْمَشْهودُ فی‌کُلّ الْهُوِیّاتِ)

مانای وشە:

هُوَالْاوَّلْ: ئەو یەکەمە؛ **هُوَالْآخِرْ:** ئـەو دواییە؛ **هُوَالظّاهِر:** ئـەو دیارە؛ **هُوَالْباطِـن:** ئـەو ناوەڕۆکی نادیارە؛ **هُوَالْمَعْبود:** هەر ئەوە دەپەرسترێ؛ **وَالْمَشْهود:** حازرو بەرچاویش؛ **فـی‌کُلّ:** لەگش؛ **هُوِیّات:** هُوِیَتْ گەل؛ **هُوِیە:** بەڵگەی ڕاستینی بونی شتێك، پێناس.

پوختەی مانا:

ئــەوکەســانەی لایان‌وایە هەوســاری کارو ژیانمان لەناو لەپی خــۆمان‌دایەو گوناهی دەردی ئەوینمان، دەکەوێتە سەرشانی دڵ‌و چاوانمان؛ زۆر زۆر هەڵەن. ئەوانەیش کە لایان وایە دڵداری یەکێ وەکومن، بۆ کیژێکـی سـەلماناوەو دنیایی‌یە؛ لەوی پێشــوش هەڵەترن. نەخێر بابە، تێ‌نەگەیون. خوا کە هەرگیانەی بەکارێك سەرگەرم‌کرد. ئێمەی کردە ئەوینداری جەماڵی خـۆی. هەر لەڕۆژی بناوانرا تا دوامین کات ـ کە ئـەو دوا مینەش هەرنایە ـ ئێمە ئـەویندارى جــوانی خوداین. جا لەکوێ‌دا، یان لەکێ‌دا خۆی نیشانداین، خۆی دەزانێ‌و ئێمە سـوتان‌و برژان‌و گریانی دڵدارانەمان لەسەرشانەو ئەرکێکـە دەبێ بەجـێ‌بێت. یاری سـەرەتایی خـوایە. ڕواڵەت‌و بەرپیوار خوایە. جێگەی پەرستنمان خوایە. ئەوی دێتە بەرچاو خوایەو ئێمە خۆمان نە خۆمانین، نە دەزانین چین. یاخۆ کێین. هەرخوا ناوونیشانمانەو هەر خۆی بەڵگەی پێناسمانە. ئەوین ئـەوینی خـودایەو مەلاو سەلماو هەمو دڵبەرو دڵداری ئەمجیهانە، بەدەوری جوانی خودادا وەك ئەو تۆزکاڵە تۆزانەن، کە لە دەوری تیرێژی ڕۆژێ خول دەخۆن...

۱٥ ژلا شَیْئی، ژمەعدومی، مەناسی سیرری قەییومی
(سُجُودی فی‌تُرابِ الْمَحْو مِنْ أعْلیٰ اُلْمَقاماتِ

مانای وشە:

لاشیئی: نەتشتی؛ **مەعدوم:** لەبەین‌براو؛ **قەییوم:** راگرو پارێزەر؛ **قەییوم:** ناوی خوایە؛ **سُجُودی:** سوژدەکانم؛ **تُراب:** خۆڵ؛ **مەحو:** نەمان؛ **آعْلیٰ:** بەرزترین؛ **مقامات:** شوێنان، جێگەیان، پلەوپایەگەل.

پوختەی مانا:

رێڕەوی رێگەی خواناسین، تا وشەی منی لەلایی‌و بڵێ من دەبم بەدڵدار، من وادەکەم، من وادەچم، من ئیمانم بەخوا هەیە؛ هەرگیز بەهیچ ئاواتێکی دڵی ناگا. دەبێ من‌من‌و خۆخۆیی‌و ئێمەو نامۆیی‌و تۆتۆیی، هەر لەئارادا نەمێنێ. بڕوای وابێ کە یاری نازداری گیانان، هەرخۆی بەکاری رادەگاو دەیپارێزێ. نابێ لەبەرانبەر ئەودا، نقەی هەبێ. بڕو بیانوی بەهەشت چون‌و جەهەندەم نەچونی نەبێ. ئەویندداری بەراستی‌بێ‌و هیچی‌ترنا. هەرچی یار بەسەری دێنێ، دڵی شادکا. با سوتان‌و قوڕپێوان‌بێ. نابێ بڵێ ئاخ! من‌سوتام. وشەی من لە شەریعەتی دڵداریدا شەریك بۆیار پەیدابونەو بە دەردی کافران چونە.

سا لەسایەی یاری نازدار، رازی نهێنی نازناوی قەییومی خوام‌بۆ دەرکەوت. من‌منی‌و خوێەتیم نەما. ئەگەر خۆم بەشت دەزانی، لەناوم برد. لەسەر خاکی هەرنەمانم سوژدەی سوپاسم بۆیار برد. ئەو سوژدانەم گەیاندیانمە بەرزو بەرێزترین پایە لەناو کۆڕی ئەویندداران، لە بارەگای بەرزی یاردا.

١٦ بحەق رەندێ خەراباتم ژدێرێ ڤێ دەمێ هاتم
چهێڤی هون دکن ئیرۆ ژڤێ رەندێ خەراباتی

مانای وشە:

رەند: گوێ‌نەدەرو گەللایی؛ **خەرابات:** مەیخانە؛ **هون:** ئێوە.

پوختەی مانا:

رەنگە هێندێك لەوکەسانەی کە بەعاقڵ ناسراون‌و لەراستیشدا هیچ لە دەردی دڵ نازانن؛ تەوس‌و توانجم تێ‌بگرن، کەمن چۆن قسەی وا دەکەم، کە دەگەڵ ئاوەزی ئەوان یەکتر ناگرن؟ چەندم پێ‌خۆشە تێم‌بگەن، کەمن لەدەستەی ئەوان نیم. راستی دەڵێم من سیپاڵی مەیخانەمو تازە لەدێرێ‌وە هاتوم. گوێ نادەمە لۆمەو لەقەم. دەسا ئێوە لە گەللایی ناومەیخانە، چیتان دەوێ‌و چۆن بەهیوان باربگۆڕێ؟!

١٧ دعیشقێ شێخی ثانیمە بدل بەحری مەعانیمە
(لذی‌حِجر وَذی قَلْبٍ شِفاءُ فی اِشاراتی)

مانای وشه:

ثانی: دوهەم؛ **مەعانی:** مەعناگەل؛ **ل:** بۆ؛ **ذی:** خاوەن؛ **حِجر:** عەقڵو ئـاوەز؛ **قَلب:** دڵ؛ **شِـفاء:** چـارە؛ **اشارات:** دەسنیشانگەل؛ **شفاءِو اشارات:** ناوی دوکتێبی ابن‌سینایە.

پوختەی مانا:

ئەگەر شێخی صەنعانی یەکەمین کەس‌بو کە لە ڕێگـەی دڵداریدا، دەسـتی لەدنیاو دین بەردا؛ من دوهەمم. داومەتە سەر ڕێوشوێنی ئەو. جا ئەگەر لە ڕواڵەتی‌دا مەستمو زوننار دەبەستمو یارم بتەو دەپەرستم؛ لە دەرونم ئـاگادار بن. دەریای تژی لە زانسـتم. بۆ ئـەوانەی دڵیان هەیەو ئـاوەزیان دڵدارانەیە؛ ئیشارەی من چارەی هەمو ژانو دەردو نەخـۆشیانەو هیچ کارێکیان بە بژیشکـی وەکو ئیبنوسینا نیە.

١٨ دئیقلیمی سوخەن میرم دشیعرێ دە جەهانگیرم
(وَیعلو مَوکِبَ الْعُشاقِ آعْلامی وَرایاتی)

مانای وشە:

سوخەن: وتار؛ **یَعْلو:** بەرز ئەبێت؛ **مَوکب:** دەستەی سـوارو پیادە پێکـەوە؛ **عُشـاق:** دڵداران؛ **اعلام:** عَلَم گەل؛ **عَلَمْ:** ئاڵا؛ **رایَتْ:** بەیداغ.

پوختەی مانا:

گوتم دڵم دەریایەکی پرزانستەو ئیشـارەتم دەرمانی دەردی عاقڵانە. واتا: هەم زانام هەم حـەکیم. هەر هێندەش‌نیم. لە مەڵبەندی دەمپاراوو قسـەرەوانان‌دا، میرم. لە شـیعر هۆنینەوەدا، دنیام خستۆتە ژێر دەسـتم. هەرگاش دەسـتەی دڵبەسـتەی داوی دڵداری، سـوارو پیادەو بۆرە پیاگو نەجیمزادە، بەیەکەوە بەرەو دیداری یاربچن؛ من ڕەمکێش‌و هەر لەپێشـمو بەیداغو ئـاڵاکانی من، لە ئاڵای گشت بەرزترو بڵندتر خـۆ نیشـان دەدەن. واتا هەم زانام، هەم بژیشـك، هەم میرم، هەم جیهانگیرم. هەم سەرداری دڵدارانم.

١٩ چخوەش نورەك زەلالی تو دقەلبی من شەمالی تو
(وَقَلبی حَیْثُ فِیهِ الْحُبُّ مِصباحٌ بِمِشْکاتِ)

مانای وشە:

زەلال: صافو ڕۆشن؛ **وَقَلبی:** دڵیشم؛ **حَیْثُ:** هەرگا، لەهەرکوێ؛ **فِیهِ:** تیا؛ **مِصباح:** چرا؛ **مِشکات:** تاقە، دەلاقەی بەتاق سەرگیراو.

پوختەی مانا:

یاری نازدار! ئەو هەمو پایەو پلانەی تۆ بەمنتدا، لە سایەی ئەو نەمانەبو کە لە دڵداری توشمبو. دڵم کەدنیاو هیچکەسی تێدا نەما؛ تۆی هاتیە ناو. تۆ چەند نورێکی روناکی. تۆ مۆمێکی داگیرساوی لە تاریکایی دڵمداو دڵمت روناك کردۆتەوە. دڵم هەرگا دڵداری تێدا بایسێ. وەك چرایەك لەناو دەلاقە دابندرێ دەلاقەکەش هەر رۆشنە.

خوا فەرمویە: (وێنەی نوری خودایی من، وەك چرایە کە لە دەلاقە دانرابێ.)

۲۰ **تەقاضا وە دکر حیکمەت کو چەرخو لەولەبی بابن**
(هُوَالْفَعَالُ لاتَغْتَرْ بِأَسبابٍ وَآلاتِ)

مانای وشە:

تەقاضا: حوکم، داوا، رەوادیتن؛ **حیکمەت:** لێزانی؛ **لەولەب:** لۆلەپ، هەرلوسێکی خرهەڵدراو کە لەناو شتێکی دیکەدا، چەرخبخوا؛ **هُوَ:** ئەو؛ **فَعَال:** زۆرکارا؛ **لاتَغْتَرْ:** فریومەخۆ؛ **أَسْباب:** هۆگەل؛ **آلات:** ئامرازگەل.

پوختەی مانا:

کابرای خۆ بەعاقڵزانی دنیاپەرست! کە لاتوایە خۆت دەتوانی هۆی ئاسودەییت پێكبێنیو هەلو دەرفەت بە ژیری‌خۆت بۆ بەهرەی خۆت برەخسێنی؛ زۆر پێچەوانەی تێگەیوی. خودای گەورە. بۆیەی ئەم عاسمانو عەردە خستۆتە خولو هەر بە بایەك دەیچەرخێنێ، تا هی وەك‌تۆ تێبگەیەنێ کە هەرچی جگە لەخوایە، وەکو خولخولەی بەربایەو بادی هەوایەو بەربادە. بە ئەسپابو ئامرازو هزرو بیری خۆت، بەس بنازە. فریو مەخۆ. تەنیا خودایە کارایەو هەرچی ئەو نەیکا، روناداو هەرکەس دەس دەکاری خوادا، لەقەلە بەختی خۆی دەداو چارەرەشە تاهەتایە.

۲۱ **ئەزەل عەینی ئەبەد یەك‌ئان ددەییومی دقەییومی**
تەنەززول دێتە تەفصیلێ (بآناتٍ و اوقات)

مانای وشە:

ئان: دەم، تاو؛ **دەییوم:** زۆر خۆراگر؛ **قەییوم:** راگرو پارێزەر؛ **تەنەززول:** دابەزین، هاتنەخوار؛ **تَفْصیل:** درێژەدانو رۆشن کردنەوە؛ **أَوْقات:** دەمان، کاتان.

پوختەی مانا:

کاورای خۆت زۆر بەزانا زان! رەنگە بێژی ئەی ئەم هەمو بارگۆڕانەی دەورو زەمانە بۆچییە؟

ژیان‌و مەرگ‌و شادی‌و خەم‌و زۆروکەم‌و روتی‌و بەرگ‌و دوری‌و سەبوری بۆ هەیە؟ خوا بۆچی ئەم‌هەمو دژەی لەیەکتری کۆکردەوەو؟ ئەم نێوانەی ئەزەلیەت‌و ئەبەدیەتی بۆ بەوانە پڕکردەوە؟ دیسان دەڵێم بەهەڵە چوی. بۆ خوا وەخت‌و کات‌و زەمان‌و دەم نیە. نێوانێکیش لەنێوانی ئەزەلی‌و ئەبەدییەتی ئەودا نیە. خوا کە هەربوەو هەر دەبێ‌و خوی راگرو پارێزەری ئەم ئەزەلیەت‌و هەتا هەتایی خۆیەتی؛ نە گۆڕانی بەسەردا دێت، نە گۆڕاوە. بەڵام بۆ تێگەیاندنی ئێمە ئافەریدەکانیەتی، کە وای بە رەوا زانیوەو رەوای دیوە، لامان وابێ نێوانێك دەئارادایەو گۆڕان بەسەر دنیاو ژیانی زەوین‌دا دێ. خوا هەرشتەی لەکاتی خۆی، بەرانبەر بە لێبرانی خۆی لەدنیا، دادەبەزێنێ‌و لە کارایی بێچونی خۆی، ئێمەی نەزان، وردەوردە حاڵی دەکاو کردونیە محەکی ئەزمون بۆ بڕواو هزرو ژیریمان.

٢٢ **تعالی‌الله ژئیحسانی بدلداری بدل‌دانی**
«مەلا» ئیرۆ تەکر پاشا لسەر چەهڤێن مەلێ هاتی

مانای شیعر:

هەی نامە خوا لەو چاکەیەی دەگەڵمت‌کرد؛ کە هاتی‌و بە دیداری خۆت شادت کردم. لاوانتمەوەو زۆرت دڵداری دامەوە. ئەمڕۆ بە خەڵاتی شایان خەڵات کرام. یار بە خێربێی سەر هەردو چاوی من هاتی.

قصیدەی نەوەدوچوارەم

«خەیالی خال»

١ ئەی نەسیمی سەحەری مادمەجالا صبەهی
صەد سەلامان بگەهینی ژمەویٚ پادشەهی

٢ عەرعەرا قامەت ئەلیف نەی شەکەرا شوخ‌و شەپال
نازکا سیم‌تەن‌و خوسرەوی زەرین کولەهی

٣ دبەریٚدا توببوسی بدوصەد زاری‌و لوطف
ئاستان‌و دەرو دیوارو شەباکێن کەلەهی

٤ نامەیا جەورو جەفاوو ئەلەم‌و دەردو غەمان
دی‌بدەستی زەریێ موحتەشەمیٚ سەروی سەهی

٥ بەلکو دلبەر ژروی عادلی‌و مەرحەمەتیٚ
رەحمەکی‌کەت بفەقیران‌و بپرست گلەهی

٦ حەق دزانت وشەڤان شوبهەتی ئاڤین درٚەوان
مە بدل زاری‌و کالینە حەتا صوبحگەهی

مانای وشە:

کولەهیٚ: کڵاویٚ؛ **لوطف:** نەرمی؛ **شەباك:** پەنجەرە؛ **کەلەه :** قەڵا، کۆشکی میرنشین؛ **ئەلەم:** ئێش‌و ژان؛ **گلە:** گلی، شکایەت‌و داد؛ **کالین:** زۆرٚەو دەنگی‌گریان.

پوختەی مانا:

شنەبا! دەستم دامانت، لەکاتی بەربەیانێکدا وەرەو سڵاوی من بەرە بۆ ئەو سەرداری جوانانە ـ کە لە مەڵبەندی جوانی‌دا پادشایە ـ نیشانەشت با پیێبڵێم. باڵای وەکو تازەنەمامی عەرعەرە. راستە

وەك پیتی ئەلفێکە، کە خەت خۆشی زۆر لە زەبر نوسیبێتی. هەر شیرنایی لیّ‌دەباریّ. وەك قامیشە شەکری تەڕە، شوّخو شەنگو شلكو ناسكو خونچیلەو ڕەزاسوكو لەبەردڵە. ئەوەندە سپیو ناسکە، زیو شەرم لە لەشی دەکا. تانجێکی زێڕی نیشانەی پادشایەتی هۆزی جوانان لەسەر ناوە. شنەبا گیان! بەرلەوە بچیە خزمەتی، خوّت کزبکەو تا دەتوانی کزە بایەکی نەرمبە. سەر لە ئاسانەکەی بسو. دەرکو دیوارو پەنجەرەی کۆشکی شاهانە راموسە.

ئەوساکە ئەو نامەیەی من - کە پڕە لە باسو خواسی دەردو کوڵو ئێشو ژانو سزاو ئازارو کوّڤانو کەسەرو عەزرەتو ئاوات - بدە دەست ئەو ڕەنگ سەوزەڵەی پایە بەرزو شەرمێونە - کە لەناو جوانانی دیدا وەك سەولێکی هەرە نایاب لەناو داراندا دەنوێنیّ - ئەوە خوایە بەشکو دڵبەر بکەوێتە سەر دادپرسیو باری بەزەیی بجوڵیّو دڵی بەهەزار بسوتیّو بڕیار بدا کە بە دادی من رابگا.

خوا دەیزانیّ بە درێژی هەمو شەوگاران، بارانی هسرم ڕەوانەو لەتینی خەم، خۆشم تەواو تاواو مەوەو هەر بومە ئاو. وەکو خوڕخوڕی ئاوی چەم، دەنگی گریانم دەبیسریّو تاروّژ هەر ناڵەو زاڵەمە.

٧ ماژبەر دەربی فیراقاتە سکونەك مەهەیە؟
جەرگ‌ودل هەردو بنالینە وەکی چەنگو ژیهیّ

٨ پەردەیا خێلیو چاریّ تو ژسەردیمی هلین
دا ژشەوقاتە بخەف بت شەفەقا میهرو مەهیّ

٩ دین ئەگەر بێتە بەها، جان ددرم لیّ ئەمما
مە هەزار جانی عەزیزی دهلیتن دبەهیّ

١٠ قەط دبت وەك تە شەپالی نە دشامو نە دشەرق؟
کیّ نیشاندا دجەهان میثلی تە خوندکارو شەهیّ

١١ عالەمەك شەهدەئی‌یا حوسنو جەمالا تە ددت
تو زولەیخای زەمانی‌یو چحاجەت مەدەهی

١٢ حەق نیگەهداری تەبت پادشەها سەرو قەدان
بکەناری مە فەقیران بکە جارەك نیگەهیّ

١٣ خوبیو دلبەریو نازو تەلەططوف بتەشێن
خوسرەوا پادشەهانی‌یو خودانا جەبەهی

مانای وشه:

سکون: ئۆقره؛ **خێلی:** روبەند؛ **چاری:** چارۆکەی سەر؛ **دهلیتن:** تیٚ هەڵدێنیٚ، بارتەقای دەکا؛ **خوندکار:** خونکار، پادشای گەورە؛ **شەهدەیی:** شایەتی؛ **زولەیخا:** ناوی کوێخاژنێکی میصری بوە، کە یوسف پێغەمبەری بۆ کۆیلەیی خۆی کڕیوەو تەماحی تیٚکردوەو گەلێك فێڵی لیٚکردوە کە سواری بیٚ. یوسف خۆی تیٚ نەگەیاندوەو توشی دامێن‌تەڕی نەبوە. قورعان لە سورەی یوسف‌دا باسی‌دەکا. بەڵام ناوی لە زولەیخا نەهێناوە. ناوەکە زولەیخا نیە، زەلیخایەو عارەب بەودەردەی بردوەو مانای لوسی جیٚخلیسکی بچوك دەدا.

مەدەح : پەسن، تاریف؛ **نیگەهیٚ:** تماشایەك؛ **بتەشێن:** شیاوی‌تۆن؛ **خودان:** خاوەن؛ **جەبەه** : جبەخانەو قۆرخانە؛ **نیگەهدار:** ئاگادار.

پوختەی مانا:

مەفەرمو با ئارام بگرییٚو هەدابدا. بۆچی لەبەر زەبری دوریت ئۆقرەم ماوە؟ جەرگ‌و دڵم لەبەر ناڵینیٚ رۆژو شەو، ئێژی چەنگ‌و ئامرازی ژێدار ئەژەنن، بێدەنگ نابن. دە بەزەییەکت پێمابێت. روبەندو سەرپۆشت لادە، با ئەو روخسارەت دەرکەوییٚو بۆ تەماشات روناکی‌و تیشکی مانگ‌و خۆر، وەکو من لە سوچێکەوە بێنە سەیرانی جوانی‌تۆ (یان، تا مانگ‌و رۆژ، لە روناکی‌دان بکەون‌و هەموکەس هەر بڕوانێتە تۆ). ئەگەر دیتنی دیدارت بەکڕین‌با؛ من هەر گیانم هەیەو دەمدا. بەڵام دیارە بیٚبەهرەو ناهومێد دەمام. چونکە نرخی دیدارێکت هەزار گیانی زۆر بەرێزیش بارتەقانەی نایەتەوە.

خونچیلەو رەزاشیرینی وەك‌تۆ، لەدنیادا نیە. نە بەشەو ئەستێرەو مانگ‌و نە بەرۆژ خۆری خۆرهەڵات، دەگەنە تۆ. وەك تۆ پادشاو خونکاری جوان‌و نازداران لەدنیادا، نەدیتراوەو ناش بیندریٚ. نە هەر من، دنیا سەرانسەر شایەتی جوانی‌و نازداری‌و لەباری تۆن. تۆ زەلیخای ئەم زەمانەی. لەپیٚ هەڵگوتن زیاتری‌و ئاتاجیت بە تاریف نیە.

ئەی سەرداری بەژن‌شۆرو پەلکە شۆران! خوای مەزن ئاگادارت بیٚو هێندەت بەزە بخاتە دڵ، سیلەی چاوێك بدەی بە ئێمەی هەژاری دڵداری خۆت. بەراستی پایەی سەروەری پاتشایانی مولکی جوانی هەر لەخۆت دیٚ. جوانی‌و نازو دڵرفێنی‌و ناسك‌ئەندامی‌و شەفافی، کالاّیەکن پڕ بەباڵات‌و تەنیا لەتۆ دەشێنەوە. بەزەو رحم‌و دلۆوانیش شیاوی خۆتەو هەر لەخۆت دەوەشێنەوە.

١٤ حەجەر ئەسوەد بدرت دەست زیارەت بکرم
نەذری من‌بت بکرم خواس طەریقا مەکەهیٚ

١٥ ژ ئەزەل حەق «بمەلیٚ» دایە ژعیشقیٚ قەدەحەك
تا ئەبەد مەست‌و خەرابین ژمەیا ویٚ قەدەهیٚ

مانای ئەو دوبەیتە:

خاڵی گۆنات ـ کە هەر وەکو حەجەرالاسوەد پیرۆزە ـ ئەگەر جارێ دەستی بدایە رای موسم (یان، ئەگەر بەدەست ئیشارەم بۆ بکردایەو دەستی خۆم ماچ بکردایە)؛ مەرجـەو نەزری سـەرشـانم بێ: بەپێ خواسیو بەسەر قۆتی رێگەی مەکەم بگـرتایەو لەمەکەدا لەســـەر حـــاجیان نازو شـــانازیم بەبەختم بکردایە.

خوا هەر رۆژەکەی بناوان، پیاڵەیەك بادەی ئەوینی دا بەمەلا. هەتا هەتایە بەبادەی ئەو پیاڵەیە مەستو سەرخۆشو بێهۆشین.

قصیدەی نۆتوپێنجەم

«خەدەنگا ئاوران»

١ ئیرۆ ژنو پورئاتەشم دیسا ژرەمزا دلبەرێ
مەجروحی قەوسی پەروەشم تیردانە نیڤا جەگەرێ

٢ تیردان ژقەوسێ ئەسوەدە شەهزادەیا شیرین قەدە
کوشتینە وەك من چەند صەدە وێ پادشاهو بەکلەرێ

٣ وێ بەکلەرێ پورێ کوشتنە ئەنگوشت بخونێ رشتنە
ما ئەهلی دل قەط هشتنە؟ صوهتینە میثلی مەجمەرێ

٤ لێ ئەز تنێ سەر تا قەدەم یەکسەر دصوژم دەم بدەم
وەصفێن دعیشقێ ئەز چدەم؟ نایێن حیسابو دەفتەرێ

٥ وەصفێن ئەڤینو عیشقەهێ حوسنو جەمالا وێ شەهێ
نایێنە شەرحو مەدەهێ ئەحسەن ژنەقشی بەشەرێ

٦ ئەحسەن ژحوسنا دیم دورێ شیرینیو گفتو سورێ
صەد زاهید ئێخستن ژرێ وێ‌نازکو لەب شەککەرێ

٧ شەککەر دنیڤ لێڤانەوی ریحان لدۆر سێڤانەوی
مەشعەل دنیڤ شیڤانەوی تەیسێ ژرەنگی فەنەرێ

٨ فەنەر نیە نورا حەقە حوسنو جەمالا موطلەقە
بەرقە سپێدەو شەفەقە زوهرەو شەمسا خاوەرێ

٩ زوهرەو ماهو موشتەری من دین لدیمێ ئەنوەری
زولفا موسەلسەل عەنبەری سەردایە حەوضا کەوثەرێ

١٠ حەوضا ژکەوثەر چەشمەتێ یاجیه درەوضا قودرەتێ
هەردەم ژنو وی سەردەتێ خەمریو تایێن عەرعەرێ

مانای وشە:

پەروەش: پەڕە پرژێن؛ **بێكلەر:** گەلەبەگ؛ **بیكلەر، بێگلەر:** نازناوی میریمیران بو كە بەسەر گەلەبەگێك رادەگەیشت؛ **رشتن:** رەنگاندن؛ **ئێخستن ژرێ:** لەرێ لایدان؛ **فەنەر:** چرای ناو شوشە؛ **ئەنوەر:** هەرە روناك.

پوختەی مانا:

ئەمروش لەسونگەی ئیشارەی چاوی دڵرفێن، سەرلەنوێ پڕبوم لەئاگر. بەكەوانی بروكانی، تیریمژۆڵ ـ كە وەكو تیری پەڕدارن ـ دامبارینیو دەناو جەرگم هەڵچەقینو جەرگو گیانم برینداران. ئەوشازادە چەلەنگو رەزاشیرینە، هەر بەو كەوانە رەشانەی بروكانی، چەندین جار صەد لە پاشاو میری میرانی، بەدەردی ئێمە بردوەو لەگیانو ژیانی تەكاندون. دەستی بەخوێنی دڵدارانی پایەبەرز رەنگاندوە. هەر میرو پاشای كوشتوە؟ نەخێر.. ئەیبوچی قرانی دەكومەڵی دڵدارانی نەختوە؟؟ گش لەگشمان وا سوتاوین، هەر خومان بوینە ئاگردان. بەڵام من لەچاو هەموانیان زۆرتر سوتاومو برژاوم. بەبێوچان هەمو دەمان گڕم بەرزەو سەرتاپام لەسوتاندایە. نازانم دەربارەی ئەوین چیبێژم؟ لە دەفتەرا جێگەی نابێو بوشم نایەتە حیسابێ. پەسنو تاریفی ئەوجوانە ـ كە پادشای گش جوانانە ـ و باسی ئەوینو دڵداریم، بەزمان روشن نابێتەوە. هەر ئەوەندەم لەتوانایە، بڵێم خوایە چەند صنعاتكارێكی چاكی. چون نەخشێكت لەو بنیادەمە كردوە. شیرینكاری هەر بو تویە. شیرنایەتیو گفتو لفتی دڵرفێنن، دڵكێشیو سیمای وەك دوڕت، داوە بەیار، كە بەبزەی لێوی شەكریو تەنكو ناسك، صەد سوفی سەرگەردان كردو لەرێ دەربرد.

شەكر لەلێوی دەبارێ. كوڵمی سوری دەناو بسكاندا دیار ئەدا. وەك ریحانەی دەوری سێوی لاسور دەچێ. روخساری لەناو بسكاندا تیشك دەدا، وەك چرای دەناو شوشەدا. شوشەو چرایچی؟ زۆر هەڵەی. نوری خوایە. جوانی بێگەردی خویەتی، بروسكەی داوەتە سەرروی. بەرەبەیانی لاجانگو سورایی ئاسوی عاسمانی، لە كوڵمانیەوە دیاری داو، گرشەی چاویو تیشكهاوێژی روخساری ـ كە لە زوهرەو خور رونترن ـ هاتونەرو. مانگی هەنیە، زەردی گەردن، تیشكی سپیەتی بەرچەنەی. لەو روخسارە هەرەرونو تیشكدارە، وەكو زوهرەو مانگی چاردەو مشتەری دەتروسكێنەوە. كەزی زنجیرەكراوی عەنبەراوی، سەریان داوە لە قوڵكەی گەردنی زەردی، كە لەجێی حەوضی كەوثەرە. بەڵێ سەرچاوەی كەوثەرێ لەوێوەیە. جێگەی كەزیان، لەناو باغچەی دەسكاری خودای تواناداو هەر لەپەستا بسكوڵەی بەلادا كراوی لەسەر نەمامی عەرعەری بەژنو باڵای سەر دەبزێویو دەروانێتە ئەو روخسارە.

١١ خەمری درەش بسکا حەریر وەربون لدۆربەدرا مونیر
بورجا کوحاکم لێ دومیر من دین لتەختی کیشورێ

١٢ تەختی دمیرو بەکلەران مەیدانی جوقا گۆی گەران
ئەصلان‌و جوتی مەی‌خوران مەی‌دان شەرابا ساغرێ

١٣ ساغر بدەست، سەرخۆش‌و مەست وەقتی سەحەرگەهدەست بدەست
غەفلەت دوبەکلەر مەی پەرەست کوشتم بدەربا خەنجەرێ

١٤ کوشتم بدەربا کەیبەران گەزمەو خەدەنگا ئاوڕان
رەمزو ئیشارات‌و سوڕان دان دل ژنیڤا پەنجەرێ

١٥ دان دل ژبەر حوسنا بنور بەرقا تەجەللایا صودور
لەو صوهتیەم وەك کوهی طور حوببو ئەڤینا وێ زەرێ

١٦ حوبیا تەما خوەش هشتمە؟ هەررۆ ژنو ئەز کوشتمە
یەکسەر ژخونێ رشتمە تیرو خەدەنگێن مەجەرێ

١٧ گەزمێن دشیرین نازکی دەربین دوی رمبازکی
چوبینە نیڤ دل گازکی من‌داد ژظولما دلبەرێ

١٨ دلبەر چبێ‌حەد ظالمە جارەك نەکر پرسێ لمە
لازم بحالێ عالمە لێ‌ پورێ ددیرت غەدەرێ

١٩ لازم بقەتلا من دڤی هێژ ئەڤ ددل ماری شەڤی
پەیکان دجەرگێدا چەڤی بەندکر بشەوکا عەنبەرێ

٢٠ بەندکر کولاب‌و پەنجەیان دل‌ما دنیڤ ئەشکەنجەیان
من ئاه ژدەست وان غەنجەیان کوك‌و کوبارین دین‌بەرێ

مانای وشە:

وەربون: کۆبونەوە؛ **کیشوەر:** مەملەکەت؛ **جوق:** دەستە، تاقم؛ **گۆی‌گەر:** گۆباز؛ **کەیبەر:** تیخ‌و تیری دەم‌پان؛ **گاز:** گەزی‌پێوان؛ **غەدەر:** پەیمان‌شکێنی؛ **شەوك:** دڕك؛ **شەوك:** قولاپەی سەرلەزەنبەری ژنان؛ **ئەشکنجە:** شکەنج، چین؛ **کوبار:** زۆر بەرێزو بەدەمار؛ **کوك:** سازو تەیار؛ **صُدور:** سینەگەل، لایانی سەرو؛ **چوبینە:** چوبونە.

پوختەی مانا:

بسکۆڵەی رەش، کەزی وەکی ئاوریشمی خاو، دەورەیان‌دا لە مانگی چاردەی بەتریفەی ناو چەوانی. کەزی لەم‌لاو لەولای توێڵی، وەك دوحاکم لە مەملەکەتی مانگی‌دا حوکم بکەن، وام

دەدیتن. یان ئەو هەنیە پاكو ساوەو دانەی خاڵی رەش لەو ناوە، وەك مەیدانێك لەعاسمانی ساودا دەچو، گۆیەکی رەشی لێ دیاربیۆ میرو بەگلەری کەزیانی، دەگەڵ بسکو پەرچوکانی، بوبنە دودەستەی گۆیەنیۆ بەکاشۆ بەرەو ئەوخاڵە هێرش بەرنو کایەبکەن.

چاوەکانی ـ کەوەك دوشێری مەست وانە ـ بەپێوانە بادەیان لەکوڕ دەگێڕا، لە بەیاندا کە بایبسکان کەزیەکانی دەلەراندنو دەگەینە لای پیاڵەی پربادەی چاوانیو سەرخۆش ببون. لەهەردولا بەجوتە، یەکتریان گرتو دەست لەدەستا ئەو دومەستە هەڵیان کردە منی هەژار. بەرخەنجەری تاڵی سەری زولفانیان دام. تیرو پەیکانی ئاوڕان، کە هەروا ئاورینگیان دێنان، چاوداگرتنو ئیشارەو نازی دڵکێش، کە لە پەنجەران دەدیتران گشتی وەکو تیری دەمپان، دەناو دڵو جەرگم چەقین.

لەو جوانیەوە کەتیشکی جوانی خودایەو دەرون رۆشن دەکاتەوە بروسکەیەکم بەدیکرد. ئەوینی ئەو سەوزە رەنگەی دایەسینەم. بۆیە وەك طوری سینایە ـ کە کەوتە بەر تەجەللایە ـ بەو تەجەللایە گریگرت. یاری نازدار! لێم مەپرسە ماوی یاننا؟ خوت دەزانی، خوتی هەمودەم کوشتوتم. بۆ هیشتوتم قەت زیندوبم؟ بڕوانە تیرەکانی خوت ـ کە لەتیری کاری خەڵکی مەجارستان بڕاترن ـ هەمو بەخوێنم شەڵاڵنو بەرەنگی ئاڵ رەنگ کراون. تیری نازی ناسكئەندامی خوێن شیرین، زەبری رمبی بژۆڵی ئەورم هاوێژە: هەریەك گەزێك بە دڵمدا چوبونە ژور. هەی داد لەدەس ئەو ناهەقیەی یار لێم دەکا. بەراستی دەردم دەداتێ. دەزانێ حاڵم چلۆنەو جارێك بەدەردم راناگاو لێم ناپرسێ. بەراستی پەیمان شکێنە، فەرموبوی برینیتیرم بە پرسیاران دەرمان دەکەم. کەچی نایکا: دیارە گەرەکیە بمکوژیۆ تازە نەیەمە بەرچاوی. بۆیە هێشتا سەرەتیری ماری رەشی بەرەنگ شەوەی، لە هەناوما چەماونەوەو بە ئاڵقەی داوی عەنبەرین بەستونیە وە؛ کە نەلەقێنو دەرنەچن. قولاپەی سەری بسکانی، پەنجەیان لەدڵ داگیرەو دڵ گیرۆدەی چینچینی یەك لەسەریەکی پرچانیەتی. هاوار لەدەست ئەو نازانە، هاوار لەو چاوە بازانە، کە هێندە سازو تەیارو بەحورمەتنو کاریشیان ئیمان بردنە.

٢١ رەمزو سورێن شیرین لەبان تیرۆژو بەرقێن کەوکەبان
رێزا موسەلسەل عەقرەبان گەردان لە دۆرا قەمەرێ

٢٢ مندین لدۆر بەدرا تەمام حەرفێن دمەکتوب دالو لام
وی پێشرەوی باطن رەقام یەغما کرم سیمین بەرێ

٢٣ سیمین بەرانەی شەکەری ئەو حوریا نیسبەت پەری
بەژنا شیرین دیمی زەری بو ژگولابو ماوەرێ

٢٤ بو ماوەرو شیرین لەبێ وی خوبو نورین غەبغەبێ
بەدرا دبورجا عەقرەبێ کەنگی ژبەر پەردێ دەرێ

۲۵ بەدرا ژقودرەت لیٚ دونون ئەو قاتلا ئەسوەد عیون
پوڕ راکرن وی قەتلو خون عالەم پەریهت یەغما کریٚ

۲٦ هەردەم بظولمیٚ وە دسوژی قەلبیٚ ژحوبیا تەی تژی
لازم دبێم مندیٚ کوژی کەس نینە چیتن مەهدەریٚ

۲۷ کەس نینەرەت مەهدەر بکت بەس گرتیان ئەبتەر بکت
خەملیٚ ژزێری زەر بکت شەفقەت ژیەکتا بدریٚ

۲۸ شەفقیٚ بدیداری خوەکت قەستا بریانداری خوەکت
شەهیدی رەشماری خوەکت ئیسەر لفەتلا پیشتەریٚ

۲۹ فەتلی سیاە ماری شەڤین ریحان بدور سەروان چەڤین
ئاخر بسەلوێدا رەڤین خەفبون دتایێ چەنبەریٚ

۳۰ خەفبون دنیڤ تورا قزل ئیلان میثالی سەر لەمل
کوشتین وژەهر ئاویتە دل هێژ کوشتیێن رەمزا بەریٚ

۳۱ کوشتینە ئەم شیرین لەبیٚ تەحلی کەشین روزو شەبیٚ
گەر ئەز ببینم ئەوبخوەبیٚ ناکم ژدل هێژ باوەریٚ

۳۲ ئەو نازکا نیسبەت گولیٚ جامەك ژکەوثەردا «مەلیٚ»
مەستم ژبەر قالو بەلیٚ حەتتابروٚژا مەحشەریٚ

مانای وشە:

گەردان: خول‌دەر؛ **گەڕدان:** گەڕیان؛ **نیسبەت:** بەرەگەز؛ **عیون:** چاوان؛ **مەهدەر:** تکا؛ **ئەبتەر:** دوابراو؛ **پیشتەر:** لەپێشەوەتر؛ **قزل:** سور؛ **ئیلان:** مار؛ **مل:** شان؛ **تەحلی:** تاڵی؛ **کەشین:** خۆرەوەین.

پوختەی مانا:

غەمزەو نازی زۆر دڵ‌کێشە. لێو شیرینە، تیشكو بروسكەی ئەستێرەی سەر روخساری، كە بریەتین لەخشڵی سەرتوێڵو گوارەی، ریزی بەزنجیرەهاتوی بسكی، وەك دوپشكی رەشی لەعەنبەری خاوكراوی، كە لە دەوری روخساری، وەك مانگی چاردەی دەگەڕان‌و دەوریان دابو؛ بسكی وەك دال «د»و لابسكی وەك لامم «ل» دین كە واتا دڵ لێرە بەندن. ئیتر لەپێشدڵدارانداا من‌بوم لە تەهی دەرونم رفێندرام‌و سینگی لەزێو چەرموگ‌ترو نەرمو بەشۆق، دڵو دینی تاڵان كردم. سینەو بەرۆكی وەك زێوە، باڵای وەكو چڵەقامیشێكی لوسە شەكری پێوە. حۆریەو بەرەگەز پەریە. بەژن شۆخو رەنگ زەریە. بۆنی گوڵاو بڵاو دەكا. لێوی شەكرەو بۆی‌گوڵ دەدا. تیشكی بەرچەنەو لاجانگی، لەدڵ دەدا. هەنیەی لەژێر پرچۆكانی وەك مانگی چاردە لەبورجی

عەقرەبی عاسمانی ساودا، پەناگیرە. خوایە کەی ئەو مانگە جوانە، لەپشتی پەردە دێتەدەر. لەسەر مانگی چاردەی هەنیەی دونونی سەرەو بەرەژێر لە خەتی خودا دەبینم. کەلێم بونەتە کەوان‌و بەهانە دانی چاوانی کە لە کافران رەشترن‌ولە کوشتنی ئێمەدا بێبەزەترن؛ دەستیان بەکوشت‌و کوشتار کرد. دنیا پربو لە ئاژاوە. هەمو ناوچەو مەڵبەندی دڵانیان سوتاند. هەرچی وەبەرگیریان کەوت، تاڵانیان کرد. ئاخر یارە دڵرەقەکەم! خوت دەزانی دڵم پڕە لە ئەوینت. چون رەوایە هەمیشە ئاوا بەناهەق ئەنوای ئەوین بسوتێنی؟ من دەڵێم بڕیارت داوە، نەمهێڵی لەسەر دنیایەو خوشت لەچاری من‌نایە. کەسی واشم پێشك‌نایە، رۆژێك بینێرمە تکایەو تکات لەخزمەت‌دا بکاو چی‌دی دیلی ئەوینت دوابراو نەکەی. بو چاری دڵی دیلانیش، هێندە بەسە خوت بە زەنبەری زێری زەرد، وەرازێنی، بیستنی خرمەی خشڵان‌و دیتنیان لەو بەژنە جو ـت، دەرمانی دەردی دڵانە. منی تەنیاو بێ‌کەس‌و بێ‌دەرو دیلیش، کە دەردم یەکجار گرانەو لە دیلی‌تر هیلاکترم؛ بە دیداری روخساری خوت، چا دەبمەوە، دەسا وەرە منی مەلای ئەویندارو کویلەو دیل‌و بریندارت، بەدیدارت دڵخوش‌بکە. من نامەوێ ساغ‌بمەوە. من ئاواتمە تو خوت بێیتە سەرسەرینم‌و بەهوی سەری بە قولاپەی کەزیەکانت - کە وەك سەری رەشماری بەژەهر دەچن - تەواوم کەی، ببمە شەهیدی ئەوینت.

ئەو کەزیانە کەمن دەڵێم ماری رەشی سەربەئالقەن. بونیان هێند خوشە دەشتوانم بێژم چاکترین رەشەریحانەی بون خوشن‌لە دەوری باڵای وەك سەولا لار بونەوە. لەولاشەوە وەکو ماری پاپوکەدەر لە سەرشان پاپوکەیانەو، بەپرچ بەندی سورو ئاڵ شێراونەوە. رەشماری ئەو جوتە کەزیە، درێشوکەیان هاتەدڵ. ژەهریان پژاند، لایان وایە من ماران گەستەی ئەوانم. بەڵام نەخێر من‌هەر زور لەمێژینەوە هەر ئەو ساتەی کەوتومە ناو گێژی ئەوین، دەستم لەگیانم بەربوە. ئێستاش لەپاش گیان‌دەرچونیش، شەوو روژ لەتاو ئەو لێوە شیرینانە تاڵی‌کێش‌و بەئازارم‌و ئاخ هەڵکێشم. نازانم تکاکارەکەم بەکام باردا چارەم دەکا؟ ئەویارەی کەمن دەیناسم، ئەگەر ئێستا هەر بە چاوی خوم‌بیبینم، لەبان سەرینم وێستاوە، لە خوشیانا باوەر ناکەم. هەرجارێکیش چاوم بەچاوی بکەوێ؛ حەو روحم‌بێ، تازە نازیم. گەشکە دەگرم‌و بوی دەمرم. ئەوناسکولەی رەگەز گولە، بەرلەوە خوا گیانی ئێمە دروس بکا؛ پیاڵەیێکی لەئاوی کەوثەرێ دامێ. منی مەلای دڵدارو هەژارو بێ‌کەس‌و زەبون، هەتا روژی عەشرێ مەستم. ئەغیار بونەوەم بو نیە.

قصیدەی نۆتو شەشەم

«سولطانی بوتان»

١ لاتی حوسنیو شەهی خوبانی
بخوە هەم خانیو هەم خاقانی

٢ یوسفی ثانی تو ئیرۆ خانم
کو بحوسنا خوە نەدیری ثانی

٣ بسورو هەیبەتو سەهمی خوە پوری (پەری)
بتەشینت لبوتان سولطانی

٤ بطەبل خانەیی شاهی وەرە تەخت
کو تو ئیرۆ شەهی کوردستانی

٥ کاکولێ بەردە بسەر خالو خەتان
کو موسەلسەل بنومێت رەیحانی

٦ ئیسمی ئەعظەم تەدڤیێ چلئیسمێ (چلئیسمێ)
ژدوحەرفان بموعەمما زانی

مانای وشە:

لات: بت؛ نەدیری: نیتە؛ بتەشیتن: بەتۆ دەشێت، بۆتۆ رەوایە؛ طەبلخانە: نەقارەخانە، دەستەی موزیکی شایانە.

پوختەی مانا:

تۆ نمونەی خودای جوانیو، جوانان دەبێ بتپەرستن. خونکاری گش نازدارانی. چاوجوانان ناوی

خان بێنن، بەتۆ دەڵێن. ئەگەر باسی قەراڵ‌و قـاقانانیان کرد؛ تۆ مەبەسـتی. خـانمە ناسـك‌و نازدارەکە! تۆ ئـەمڕۆ یەکەمین جـوانی لەدنیادا. ئـەگەر لە مێژوش بنۆڕین، تۆ لەپاش یوسـف دوهەمی‌و بۆخـۆت هیچ دوهەمت نیە. بەدڵکێشـی‌و هەیبەت‌و سـامێك کە هەتەو ـ لەو بابەتەدا زۆرزۆری ـ سولطانی هەمو نازداران شیاوی خۆتەو بۆت هەیە پەڕی سوڵتانی لەسەرت دەی.

دەسا با نەقارەخانە، تەپڵی شادی‌و خـۆشی لێداو تۆ لەسـەر تەختی سـەروەری هەمو جـوانان جێگیرببە. ئـاشکرایە کە کیژە کورد، لە جـوانی‌دا لە هەمو دنیا بێ وێنەن. تۆش لەچـاو گش کچەکوردێك، وەك پادشای لەچاو گەدایان. واتا: ئـەمڕۆ تۆ خـونکاری کوردسـتانی. کاکۆڵەکەت بابێتە سەر خاڵ‌و میلت. تا رەشەریحانەی بۆن‌خۆش، بەزنجیرە خـۆ بنوێنێ؛ ببنە نمونەی دوشـێوە خەتی ریحانی‌و موسەلسەل، بەرێك‌وپێکی‌و بەجوانی.

تۆ بۆ دنیا هێنانە بەر فـەرمانی خـۆت، بۆ ئیسـمی ئـەعظەم مەگەڕێ‌و گوێ مەدەرەێ کەدەڵێن دەبێ چل‌ناوان لەناوی خودا لەبەرکەی. شایەت لەناو ئـەو چلەدا، توشـی ئیسـمی ئـەعظەم ببی‌و بەجامی چل‌کلیل ئاوێ بخـۆیتەوەو بەخـۆی‌داکەی. تۆ لە دوپیتی روخسـارت، ئـەو مەتەڵۆکە هەڵدێنی. صادی چاوت ـ کە صاد خۆی ناوی قورعانە ـ ئەلفـی بەژنت ـ کە بەڵگـەی زۆر لەناوانی خوای‌گەورەیەو دوجاران لەناوی گەورە (اسمی ئەعظەم)دا هاتوە ـ بەڵگـەت بەسـە، کە تۆ تونی‌و نوری خودا، لەتۆی داوەو ئەو هەمو جوانیەی پێت داوەو دەتوانی لەسـەر دنیایە شـانازی لە زەمین بکەی کە بەو جوانیە خودا دادەت، هەنگاوی لەسەر هەڵدێنی.

٧ چبەرات‌بو وەبسەردا کاکول
چین‌بچین میسك بطوغرارانی

٨ تە چحاجەت بسولەیمانی‌یێ حوسن
خاتەمەك (خاتَمَكْ) لەعلە بگەوهەر ئانی

٩ چخەط ئەشکستە موسەلسەل یارەب
کو تەپێ نەسخ کری دیوانی

مانای وشە:

خاتَمَكْ: ئەنگوستیلەی تۆ؛ **خاتەمەك:** ئەنگوستیلەیەك؛ **خەتی شکستەو موسەلسەل‌و نەسخ‌و دیوانی:** چوار شێوە خەتی هونەری‌و جوانن؛ **نەسخ:** سرینەوە، لەناوبردن؛ **نەسـخ:** نوسـینەوە؛ **شکسـتە:** شکـاو؛ **موسەلسەل:** بەزنجیرە؛ **دیوان:** بارەگای مەزنایەتی؛ **دیوان:** کتێبی شیعر.

پوختەی مانا:

ئەو کاکۆڵە چین لەسەر چینەی تۆ هەتە، مۆری پادشـای شـاهانە بۆت بەخـەڵاتەوە نراوە. خـەتی

بەرات‌و مۆرەکە، نە رەنگە نە مەرکەفە. میسکی چینە، چین لەسەرچین داندراوەو لە سەر سەری تۆ نراوەو لەبەر چاوان رانراوە. تۆ هیچ کارت بە ئەنگوستیلەی سولەیمان ـ کە بەهۆی ئەو، حوکمی لەسەر دنیا دەکرد ـ نابیّ‌و نیە. تا بەجوانی، لەسەر جوانان داوای سولەیمانی بکەی؛ ئەنگوستیلەی سەرداری‌و فەرمانرەواییت لەسەر عالەم، لێوی ئالی رەنگ لاڵتەو لە بنیادو ریزە گەوهەر، ریز کراوە. هەرچی بەلێو بیدرکێنی، هەمو خاوەن ژیان‌و گیانێك، بەگیان‌و دلّ پێکی دێنیّ‌و دێویش ناتوانیّ بیرفێنیّ‌و ئەو کەتنەی بە سلێمان‌کرا، بەتۆش بکریّ.

ئەی خودایە! چنەخشکێت لەروی یاری من شان‌داوە؟ بسك‌و پەرچوکەو کاکۆل‌و کەزیەکانیت، بەهەمو شێوە خەتێکی دەستی قودرەتت کێشاوە. هێندێك شکاون بۆجوانی، هێندێك هۆنراو بەزنجیرە، هێندێك رێك‌و پێك، وەك نەسخ. هێندیّ‌وەك خەتی دیوانی، لەبەر چاو ئالۆزو تێکەلّ. لە راستیشدا مولەموتیّ نەپەریوە. هەمو نەخشی هونەراوی خەڵکی زەویت پیّ سڕیەوەو لەدیوانی شاعیراندا، وات‌کرد هەر ئەو بنوسنەوە. یان، لەبەری بنوسنەوە.

١٠ گەرچی پورخال‌و نیشانی ئەمما
بنیشانی کو تو بیّ نیشانی

١١ ئەی پەری حور سرشتیّ هەرچەند
بیەشەر ئادەمی‌و ئینسانی

١٢ سوری (سیرری) سوبحان تە ژحوسنی دنومێت
(أحسن‌ٲلله) ژسورا (سیرا) سوبحانی

١٣ چحەدی عەقلە قیاسی تەکرت؟
ئەڤە بورهان کوتو بیّ بورهانی

مانای وشە:

سورّ: دلّکێشی؛ **سیرر:** حیکمەت؛ **سوبحان:** پاك؛ **سوبحان:** ناوی خودا؛ **احسن‌الله:** بنازم بەکاری خوا، خوا چەند جوانی‌کرد؛ **حەد:** کەوشەن، سنور؛ **بورهان:** بەلّگەی زۆر رون.

پوختەی مانا:

ئەگەرچی چاو لە روالّەتدا، خالّ‌و خەتی تۆ دەبینیّ‌و لای‌وایە بونە نیشانەت، لە خەلّکی دیت جیاکاتەوە؛ بەلّام چاو بە هەلّە چوە. نیشانەی تۆ لە بیّ‌نیشانی تۆدایەو رەنگت نیەو دەهەمو رەنگانیش‌دا هەی. هەرکەسیّ دەلّیّ من دیومە، دیارە نەی دیوی‌و نات‌ناسیّ. هەرکەسیّ کە تۆ ناسیّ، هەر هێندەی لیّ حالّی دەبیّ. کە تۆ هیچ نیشانت نیەو نازانیّ تۆ وەك‌چی دەچی.

بەریەکەی ئامیان حۆریەکەهەرچەند لەروالّەتا مرۆی، پێستی مرۆت دەبەردایە؛ بەلّام ئەو

دڵکێشیە پاکەی دەتۆدایە، نوێنەری رازی نهێنی سوری هونەری خـودایە. ئـەی نامەخـوا لەو حیکمەتەی خوا نواندویە! صەد ماشاالله لەو دەسکارە جوانەی خودا.
لەرادەی عەقل بەدەرە، بەراوەردت دەگەڵ ئافەریدەکان بکرێ.! بەڵگە لەسەر جـوانی بێ وێنەت لەدنیا، بێ بەڵگەییو سەرگەردانی دڵدارانتە.

١٤ مە تەمەننا ژنەسیم خاکی رەهە
پێبکین دیدەیی دل نورانی

١٥ نەفەسەك بێتەمە نابی بِالله
نەتنێ روحی تو روحو جانی

١٦ صەد هەزاران ژتە پەیکان ددلن
لێ لسەروێ مەتنێ دەرمانی

١٧ تە برینێن مەکە واندن دیسا
ژنو ئاگرتە لداغان دانی

١٨ تە «مەلا» پور دجگەر گەزمە نەلۆ (لەو)
وە پەریشانیو پرئێشانی

مانای وشە:

روح: گیانی ماك، کە خوا فەرموی: هەر خۆم دەیزانم چلۆنە؛ **جان:** گیانێکـە دەزگای لەشـی زیندوەری، لە ماوەی دیاری کراوی ژیانی ئەم سەرزەمینەدا پێ سپێراوەو دەبەر فەرمانی گیانەکەی سەرەکیدا. کە فارس بە رەوانو جان ناویان ناون؛ **کەواندن:** داغکردن؛ **لۆ:** بۆچی؛ **لۆ:** کابرا، لاوۆ؛ **لەو:** بۆیە.

پوختەی مانا:

دەسـتەو داوێنی شـنەباین. تۆزێك لەتۆزی رێبازت بۆمە بێنێ. تا دەچـاوی دڵمانی کەین، دڵمان رۆشن ببێتەوە. سوێند بەخودا، هەناسێکیش بێتۆ ناژیم. تۆ هەر روحی بەتەنیامنی. تۆ روحیشـمو رەوانیشـمی. زۆرم سـەرەتیری دوریت لەدڵدایە. دەرمانی برینی دڵم، لەدەسـت دیداری تۆدایەو بەکەسیتر چارم نایە. فەرموت ناتوانی بمبینی. ئەی خوا هاوار. برینە جێ داخەکانی جەرگو دڵم، هێشتا هەر خوێنیان دەدەڵاند. سەرلەنوێ داغت پێوەنانو ئاگرت تێ بەردانەوە.
کاورای مەلای دڵداری ژار! چیتە هێندە پەرێشـانو دەم بەهاوارو پرژانی. دڵبەرت تۆی خوێندۆتەوە کە جەرگی بەتیر هەنجنیت. کێیتر وەكتۆ بەختەوەرە، یار بەتیرانی وەخـوێنێ؟ چـۆنە بەچاکە نازانیو گلە دەکەی؟

قصیدەی نەوەدو حەوتەم

چین و ماچین

١ مزگین ژمەرا بیتە ژسور شیرینێ
جانی خوەیی شیرین ددرم مزگینێ

٢ صەدچین دخوەدا گرتی‌یە زولفاتە بچین
شیعرا مە وەحەق لەو چو حەتا ماچینێ

٣ نەقشێن فەلەکان گوهدەدرن ڤێ نەظمێ
تەنها نەبەشەر هەر دکرن تەحسینێ

٤ عیشقی ژخودێدا تو بخازی ژێرا
گەردی لنەیارەك خوەبکی نەفرینێ

٥ یەك سەجدە تنێ فەرضە ددینێ عیشقێ
بن بەرقەدی یارێ دمەجالی دینێ

٦ عاشق کوبدل فاتیحەیا عیشقێ خوێند
ئایات یەکایەك دکرن ئامینێ

٧ مە ژلەعلی لەبی یاری خوە ڤەخار ئاڤێ حەیات
ئەغیار بلاتیکی بچن دارینێ

مانای وشە:

چین: قەدیم بریەتی‌بو لە مەڵبەندی کاشغەرو خوتەن، کە بە ئـاسکی میسـك ناسـرابون؛ **ماچین:** کورتەی مەهاچین، چینی گەورە. کە ئێستا مەهاکە فرێدراوەو هەر چین ماوە؛ **تەحسـین:** ئـافەریم؛ **نەیار:** دوژمن؛ **نەفرین:** توك.

پوختەی مانا:

هەرگا مژدەی دیدارێکم لەیاری خوێن شیرین بوێت؛ گیانی شیرین بەمزگێنی دەدەم بەو مزگێنی هێنە. پرچەچین لەسەر چینەکەت ـ کە صەد چینیش پتر دەبێ ـ ناوی هاتە ناو شیعری من، بۆیە شیعرم وەك میسکی خەتاو خوتەنێ بەبۆن خۆشی بەناوبانگە. تەنانەت خەڵکی ماچین‌و چینی گەورەش، ـ کە میسك ماڵی خۆیانە ـ بەئاواتن ئەو شیعرانەی منیان هەبێ. نەك تەنیا خەڵکی رەمەکی بە شیعرم دەڵێن ئافەریم؛ ئەو ئەستێرەی دەدرەوشێن‌و بونە نەخش لە عاسمانان، پەسنی هۆنراوەی من دەدەن. ئەوەش هەموی لەسایەی پرچی هۆنراوی بە ئاڵقەو داوی چین‌چینە. ئەوینی کەزی تۆ وای‌کرد، کە من هێندە دەم پاراوبم. ئەگەر دوژمنێکت هەیەو دەتەوێ تۆکی لێبکەی، بڵێ خوایە ئەوینی بخە دڵەوە. لایەك دەسوتێ‌و دەپروکێ‌و لە لایەکیش کینەی لەدڵدا نامێنێ‌و دەبێتە دۆست. لە ئاینی دڵداراندا، لەکاتی دیتنی یاردا، سوژدەیەك بۆ بەژنی فەرضە. سوژدەی تریش ئەگەر بەرین، سونەتەو خێری تێدایە.

«نالی» دەڵێ:

خەتات فەرمو کە خۆشە چین‌و ماچین   کە ناچین لێرە خۆشە چینی ماچین

ئەو دڵدارەی خۆی دەقەبەڵ ئەوین‌دە کاو بۆ پێك‌هاتنی سەوداکە، سورەی فاتیحا دەخوێنرێ؛ هەمو ئایەتی قورعانێ دەڵێن خێری لێ‌ببینی؛ پیرۆزت بێ. دەڵێن خدر دەگەڵ موسا، لەنێوانی دو دەریایان لە شوێنێکا بەناو «دارین» توشی یەك‌بون. کە چیرۆکی ئەم توش‌بونە، لە قورعانێدا هاتوە. بەڵام ناوی خدر ناباو دارینیشی تێدانیە. من لە لێوی یارەکەی خۆم، ئاوی ژیانم خواردۆتەوە. با ناموێان بەتێکڕایی بەشوێن خدرو ئاوی ژیاندا بەرەو دارین هەڵوەدابن.

٨ لازم بخوە ئایینەیی (روح‌القُدسی) تو
لەوکەس نەدیەن حوری بڤێ ئایینێ

٩ جائز بتە (مِنْ حَیْثُ بَشَرْ) نسبەت دان
بیهن‌و شەفەق‌و نازکی‌یا نەسرینێ

١٠ ئەڤ رەنگی فەصاحەت ژبەشەر سیحری حەلال
ئیعجازی بەیان ئانی‌یە بەرتەدوینێ

١١ دانالەو ئاهین‌مە ژدل صەح بکری
وەر گوهبدە هنداڤی سەری بالینێ

مانای وشە:

ئایین: رەوشت، خشڵ، شکۆ، جوانی؛ **من‌حَیث:** بەو ئیحتوبارەی؛ **بەیان:** وتار، رون‌کرنەوە؛ **تەدوین:** کۆکردنەوە؛ **هنداڤ:** لەدیار، نیزیك؛ **بالین:** سەرین، باڵگە؛ **صەح‌بکری:** ببیسی.

پوختەی مانا:

یاری نازدار! بەبیری‌من، تۆ دەبێ ئاوێنەیەك‌بی جوبرایلت تێدا دیاربێ. ئەگینا قەت حـوّری‌و پەری واجوان‌و شەنگ نەرەخساون. چونکە لە بیچمی ئادەمیت، دروستە پێت بڵێن: مرۆ. ئەگینا بوّنی وا خۆش‌و روخساری وا تیشك‌دەرو ناسکی پێسـت ـ کە وەك پەلکـی گوڵی نەسـرین دەچـێ ـ کام بنیادەمی وا هەیە؟ گفـت‌و لفتت هێندە رەوان‌و شـیرینە؛ وتارت هێندە رەنگینە؛ بویتە جـادوگەر لە دڵان‌و جادوەکەشت بەشەرعی خودا رەوایەو دەکرێ بڵێین موجزاتە.

بۆ ئەوەی دەنگی ناڵین‌و ئاخ‌هەڵکێشـانم ببیسـی؛ دەبێ بێیتە نزیك سـەرینی جێگـاکەم، کە نەخۆشەو تیا کەوتوم. ئەوسا بەحاڵ نوزەی منت گوێ لێ دەبێ‌و خۆم نابینی.

مُتَنَبّی» (۳۰۳-۳٥٤ کوچی مانگی) تاك‌بەیتێکی هەیەدەڵێ:

ئەوەندزاروزەبونی‌تۆم‌کەلێم برۆوانی‌نام‌بینی مەگین‌دەنگم ببیسی‌وباوەڕی‌پێنی کەهەرماوم

«حاجی‌قادر» دەربارەی دەمو بەژنی‌یار فەرمویەتی:

تا دەستی نەدا خەنجەرو نەیفەرمو دەسا دەی حاجی بکوژن خێرە مەدەن ئیتر ئەمانی

ئیمکانی لەلای ئەو عولەمای مو دەقەڵێشن عەنقاو وەفا بو چمیانی، چدەهانی

۱۲ فەرهاد دزانت تو ژپەرویز مەپرس
ئەطواری غەمێ عیشق‌و سوزآ شیرینێ

۱۳ بێ‌نوقطە نهن دائیرە ئیحسانکە «مەلا»
دەووار چکت دائیرەیا تەکوینێ

مانای وشە:

نهن: نین؛ ئیحسان: چاکە؛ دەووار: زۆر خول‌دەر؛ تەکوین: پێك‌هاتن؛ ئەطوار: گۆڕان گەل، بارگەل.

پوختەی مانا:

پەروێزی مێردی شیرینێ چوزانێ ئەوین یانی‌چی؟. دەبێ لە فەرهاد بپرسین. ئەو دەزانێ دڵکێشی شیرین تاکوێ‌بو. ئەوین چەند جوّرە دەردی هەن. هەمو جـەغزێك نوقـطەی ناوەندی هەر هەیە. ئەوین ئەو نوختەی ناوەندەس لە جەغزی ئەم جیهانەدا. هەتا پیاو بەو نوختە نەگا، سـەرگەردانەو بەدەوری جەغزا خول‌دەخوا. دەسا ئەی‌یار! بەزەییت بە مەلادا بێت. شـارەزای کە لە بارەگات؛ کە چیتر بە سەرگەردانی بە دەوری جەغزا نەسـوڕێ. با بگـاتە تۆ؛ کە نوختەی ئـەو جـەغزە گەورەی هەمو ئافەریدەی تێدا، هەرتوّی، هەرتوّی.

۱٤ ژمابەینا دونەبرویان دبینم قا بە قەوسەینێ
(تَعالَی‌الله) بنێ رەمزی چرەنگ ئاڤیتە مابەینێ

١٥ بنیٚ نونیٚن لسەر صادان کوکاتب گوشە لیٚ بادان
سەراسەر قاف تاقافە رموزا (حِکْمَةُالْعَیْنی)

١٦ بەقا نینن لبوٚ تشتی، حەتا کەنگی بکین پشتی
دعیشقا وان پەری رویان وەرن دنیایە دادەینیٚ

١٧ ببەرقا شیرو ئەلماسان بتیریٚژیٚن دشەهکاسان
سەراسەر ئەهلی دنیاییٚ دصوژی (طُرفةُالعینی)

١٨ مەلاٚبِالله، دڤیٚ دەوریٚ بڤیٚ رەنگیٚ بڤیٚ تەوریٚ
نیشان‌دا وەك نیشانی کەس دەرانین دورٚ ژبەحرەینیٚ

مانای وشە:

تَعالَی‌الله: پایەبەرزی بوٚخوا، نامخـــوا؛ **حِکْمَةُالْعَین:** راســتی تەواو؛ **حیکمەت:** ســورٚ؛ **عەین:** چــاو؛ **حِکْمَةُالْعَین:** کتێبێکە لەعیلمی حیکمەتدا نوسینی «نەجم‌الدین قــەزوێنی»؛ **پشــتی:** کوڵەپشــت، تێلەکە؛ **پشتی:** پاڵەوپشت؛ **دەینیٚ:** بدەینیٚ؛ **طُرفَةُالْعَین:** چاو تروکانێك؛ **تەور:** رەوانی ئاو؛ **بەحــرەین:** دو دەریا؛ **بەحرەین:** ناوی مەڵبەندێکی میر نشینە لەسەر خەلیج کە دەریاکەی جێگەی راوی مرواری‌یە؛ **نَصّ:** دەق.

پوختەی مانا:

لەنێوان دوبروٚیاندا، بە مەودای ژیٚ کەوانێك دێتە بەرچـاوی دڵو گیانم. خــودایا گەورەیی بوٚتوٚ. بەچەند رەمزو ئیشارە، ئەم نێوان دو بروٚیە نەخشــاوە. دە برٚوانە کە ئــەو جـوتە بروٚیانەی لە شکڵی نون، لەسەر چاوانی وەك صادن «صــ» دەســی توانای هونەرمەندی خــودای گەورە، بەرەو تیلە چەماندونی. وەکو نەصصێك گەیاندویە. ئیشارەی راستی ئەو چاوە، هەمو دنیای لەقــاف تا قــاف، وەبەر داوەو لە دەسکاری خودای جوانی، نیشانێکن. کتێبی حکمةالعەینی وەلا ناوەو کەسیٚ ئــەو چاوو ئەبروێە بەچاوی دڵ تماشاکا، چەددی هەس لە وەستای کارســازی بیٚنیازی جـوانی وابیٚ وێنە حاشا کا؟!

دنیایە کە بیٚبەقایەو هەرچی لەناویشــی‌دایە، بوٚ کەس هەتا ســەر نەمایە. تا کەنگــیٚ پاڵی پیوە دەین؟ تا کەنگــیٚ لەکوٚڵمانی دەین؟ وەرن وەك من بکــەن یاران، شــتی دنیا بە دڵداری وەگوٚرٚین‌و لەسەودادا بزانن ئێمە سەرکەوتوین.

«نالی» فەرمویە:

بێزارە لەتوٚ.ئێستە هەم‌ئاغوشی عەدوتە دنیا کەدوێنیٚ حەرەمی موحتەرەمت بو

بروٚی وەك شیری ئەڵماسن لەتیژیدا، تروسکەی چاوەکانیشی، لە شاکاشی گروٚی مەیخـوٚری دڵداران، بەدی‌بکریٚ. لە چاو لێك‌نانی یارمدا، لە ماوەی چاوتروکانێك، هەمو دنیا بە گرپەی ئاگرو تینی ئەوینی خوٚی دەسوتێنیٚ. مەلا ســوێندت دەدەم بەخــوا! لەوان روٚژان وەکو شــیعرت رەوان‌و

جوان‌و ڕەنگینەو بەماناو خۆش‌و سـەنگینە لە توانای کام غەواص‌دایە لەناو دەریاش دوڕو مرواری وابێنیٚ کە نیو هێندەی بنرخێنن.

قصیدەی نەوەدو هەشتەم

پەسنی میری بۆتان

١ ئەی شەهەنشاهی موعەظظەم! حەق نیگەهداریٚ تەبیٚ
سورەیی «اِنّافَتَحنا» دوٚرو مادارێ تەبیٚ

٢ هەرکەناری پیٚقە وەرگیٚری عینانی هیممەتیٚ
زوهرە بیٚپەیکی تەوو کەیوان رەکیبداریٚ تەبیٚ

٣ دائیما مەنزلگەها سوراتە بت بورجا شەرەف
طالیعی فەرخوندەوو بەختیٚ سەعید یاریٚ تەبیٚ

٤ سەبعەیی سەییارەو نەهچەرخی سەرگەردان بقیٚ
گەردش‌و دەوریٚ عەجەب دەرخدمەت‌و کاریٚ تەبیٚ

٥ ماهتابا دەولەتیٚ یەك پورتەوەك شەمعا تەبت
ئافتابا رەفعەتیٚ، بەرقەك ژئەنواریٚ تەبیٚ

٦ لامیعیٚ فەتحا ئەزەل بەرقیٚ ژبەر تاجیٚ تەدت
کەوکەبا سەعدا ئەبەد، نەجمەك ژسەییاریٚ تەبیٚ

مانای وشە:

نیگەهدار: ئاگادار؛ **دوٚرومادار:** لە دەوراندەور؛ **پیٚقە:** بوٚلای؛ **عینان:** جلەو؛ **رەکیب:** رکیٚف، ئاو زەنگی؛ **رەکیبدار:** مەیتەر؛ جلەودار، پیادەی گەلٚ سواران؛ **سور:** وارش؛ **شەرەف:** بلٚندی‌و گەورەیی؛ **فەرخوندە:** ممبارەك؛ **سەعید:** پیروٚز؛ **سەبعە:** حەوت؛ **سەیارە:** گەروٚك؛ **سەبعەی سەیارە:** حەوت ئەستیٚرەی گەڕیٚدە لەعاسماندا، نەچەقیو؛ **دەر:** لە؛ **پورتەو:** شەبەق؛ **دەولەت:** بەختەوەری.

پوختەی مانا:

ئەی پادشای زۆر بەقەدر! خـوادای مەزن ئـاگای لێتبێ. سـورەتی «اِنّافتحنا»ـ کە خـەڵاتی سەر کەوتنی پێغەمبەرە لەسـەر کافـران ـ هەمیشـە لە دەوری توبێ. بۆ هەرکوێ جڵەووەرگێری؛ زوهرە قاصیدی ڕێگەتبێ‌و زوحەل بیێتە مەیتەرت: ڕکێفەکەت بۆ دابگرێ، تا سـوار دەبیت. ئـەو بورجەی کە مزڵی تۆیەو کەوتۆتە ناو وارشی شارو ناویان ناوە بورجی شەڕەف، بەراسـتی بورجـی شەرەفەو بە وجودی نازەنینت، شەرەفی پەیدا کردوە. یاخـوا هەمیشـە ئـاوابێ. هەمیشـە هەر بەختەوەر بی‌و گش‌ڕۆژت جەژنی پیرۆزبێ. حەوت ئەسـتێرە گەریدەکانی عاسـمانێ، بە عاسمانی خول‌دەرەوە ـ کە سەرگەردان چـەرخ دەخـۆن ـ بەو گەڕانە سـەمەرەوە لە کارو خـذمەتی توبن. تیشکی مانگی دنیاداری‌و سەرکەوتن‌و بەختیاری وەك گری مۆمی تۆ وابێ، کە گری مۆمی پێشـە تۆ، لەمانگەشەو ڕۆشنترە. خۆرەتاوی پایەبەرزی بروسکـەی ڕۆشـنی توبێ. تروسکـەی خـودای ئەزەلی، بۆ سەرکەوتن بەسەر نەیارانی دەوڵەت لەتانجەکەت دا بتروسکـێ. ئـەسـتێرەی بەودمی عاسمان، تا هەتایە یەك لە کێشك‌گرانت بێ.

٧ بەرقی سوبیوحی کو ئیشراقێ لصەد جانان ددەت
ئەو کو کەشفا دل‌دکت رەمزەك ژئەسراری تەبێ

٨ رایەتا فەتحێ ژنەصراتە کو هەر مەنشور بو
شەهسەواری فەرری سوبحانی عەلەمداری تەبێ

٩ نەی‌تنێ تەبریزو کوردستان لبەر حوکمێ تەبن
صەد وەکی شاهی خوراسانێ دفەرواری تەبێ

١٠ گەرچی دەر ئیقلیمی رابیع هاتی‌تەختی سەلطەنەت
پادشاهی هەفت ئیقلیمان سەلامکارێ تەبێ

١١ چیمەنا سولطانی‌یێ یەکلا لەیەك باغێ تەبت
گولشەنا خاقانی‌یێ خارەك ژگولزارێ تەبێ

١٢ نی ژئەمرا تەی موکەررەم سەرکەشی کت میثلی شەمع
بەرسەری تیخێ تەوو مەقتولی موکارێ تەبێ

مانای وشە:

سوبیوح: خودا؛ ئیشراق: تیشك هاوێژی؛ نەصر: سەرکەوتن، یاریدەدان؛ مەنشـور: بڵاوکراو، شـەکاوو هەڵکراو؛ عەلەمدار: ئاڵا هەڵگـر؛ ئیقلیم: مەڵبەند؛ رابیع: چـوارەم؛ سـەلطەنەت: دەسـتەڵات‌و فەرمانڕەوایی، سوڵطانی؛ چیمەنی سوڵتانی: بنکەی تەیموری لەنگ‌بو لەئێران؛ موکار: تیژی موهەڵگر.

پوختەی مانا:

تروسکـەی نوری خـودا، هەرگا لەصـەد جـورەگیانان بدات؛ دەزانیٚ چیان دەدلٚدایە. رازان بوٚتوٚ ئاشکراکاو رازداری نهێنی توٚبێت.

ئاڵای مەملەکەت گرتنت، هەر بشەکیٚو سەرکەوتو بی. شـاسواری شـەوکەتی خـودا، ئـەو ئـاڵایەت بپاریٚزیٚ. نەك هەر کوردسـتان بەتەنیٚ، یاخـوا تەوریٚزیش هی توٚبیٚو فـەرمانرەوای خوراسانیش، سەر بوٚ فەرمانت نەوی‌کات. هەرچـەند لە مەڵبەندی چوارەم چـویە سـەر تەختی گەورەیی. بەئاواتم پادشای حەوقورنەی دنیایە بێنە سڵاوت. لە تەیموری لەنگ، زلتربی. لە خـانی مغول، گەورەتر. چیمەنی سـوڵتانی تەیمور، تاکە گوڵە مێلاقـەیەکی باغت‌بیٚ. باغچـەی خـاقان، درکێك لە گوڵزاری توٚ نەهێنیٚ.

هەر کەسێکی لەفەرمانی بەریٚزی توٚ سەرکێشـی کات؛ یاخـوا وەك موٚم سـەری بەتیخ بەبڕین بچیٚو بەرتیخی موکارت کەویٚ.

١٣ شاهبازٛ ئەرچەند پەروازی ببالا بێت‌و رەت
دی دنیڤ توراتەبێت‌و صەیدی شونقاریٚ تەبیٚ

١٤ شاهی پورهەیبەت ددیرت لیٚ بسەهمیٚ زێدەیی
ساعەتا غەفلەت خویابیٚ کوز دبن باریٚ تەبیٚ

١٥ هەرسەری دەولەت هەبت، دیٚ هەر دنیڤ بەندا تەبت
هەرکەسی عاقل بتن، هەر دیٚ دچوکاریٚ تەبیٚ

١٦ ئی دڤیت ئازادە بت دی چەهڤنێر لوطفا تەبت
هەرچی ئیستغنا ددل بەر میننەت‌و پاریٚ تەبیٚ

١٧ هەرکەسی قەستەك ددل دیٚ قەستی دەرگاهیٚ تەکت
ئی دخاطر ئەرجوکت دی هەر رەجاکاریٚ تەبیٚ

١٨ ئی نە دەولەتخواهی حەضرەت بت ژنیڤا جان‌و دل
شوبهەتی ئەهلی شەقا بەر قەهرو ئازاریٚ تەبیٚ

مانای وشە:

شاهباز: بازی‌سپی؛ **پەرواز:** فڕین؛ **کوز:** پشت‌چەماو، کووڕ؛ **چوکاری:** چاکیری، خزمەتکـاری؛ **ئـازادە:** سەربەست؛ **ئیستیغنا:** بیٚنیازی؛ **پار:** بەش؛ **ئەرجو:** ئاوات، رەجا؛ **حەضـرەت:** حضـور؛ **حـەضـرەت:** وشەی ریٚزلیٚنانە؛ **شەقا:** بەدبەختی؛ **شەقی:** یاغی؛ **ئەهلی شەقا:** جەهەندەمی؛ **قەهر:** تورەیی.

پوختەی مانا:

ئەوانەی شاباز ئـاسایی بەرزەفـرن، هەرچـەندی‌کە بێن‌و بچـن، هەر دەکەونە تورّی تووەو دەبنە راوی شمقاری‌تۆ. شـای ئیرانیێ، هەیبەت‌و مەترسـی زۆرە؛ بەڵام ئـەوبەشـەی لیێزیادە. دەمەویێ لەخوت‌و خافلێ پەیدا بیێو پشتی لەژێر باری تۆدا، دابنەویێ. هەرسـەرێکـی خـوا بەخـت‌و ئیقباڵی دابیێ، خۆی دەخـاتە بەر داڵدەی تۆ. هەرکەس ئـاوەزی لەلابێت، هەر خـزمەتکـاری تۆ دەکا، کیێ بخوازیێ ئـازاد بژی؛ چـاوەنۆڕی بەزەی تۆیە. کیێ دەیەویێ بیێ نیازبیێ؛ بەر منەتی ئـەو بەشـەیە تۆدەیدەیەی. هەرکەس نیازی لەدڵدایە، بێتە دەرگات نیاز رەوایە. کیێ ئارەزوی هەرچی‌دەکا، بابێو لەتۆ داوا بکا.

هەرکەسێکیش بەدڵ‌و گیان تۆی خۆشناویێ؛ یاخـوا وەکو جـەهەندەمیانی بەدبەخـت، قـەهرو ئازاری لیێباریێ.

۱۹ **ما بعەیش‌و نوش‌و شاهی ئەوقەدەر عومریێ تەبت**
چەندەکی سالیك موجەددەد (سالیکی موجدەد) بێت‌و بیێ، زاری تەبیێ

مانای وشە:

ما: ماو، باقی؛ **عەیش:** ژیان؛ **عەیش‌و نوش:** خۆش رابواردن؛ **شـاهی:** شـادی؛ **شاهی:** خـونکاری؛ **قەدەر:** ئەندازە؛ **سالیك:** ساڵێك؛ **سالی:** بەژمارەی ئەبجەدی صەتویەکە. قەرن، صەت ساڵە. بەو سـاڵەوە کە قەرنی تازە دەست پیێدەکا، دەبێتە صەتو یەك؛ **موجەددەد:** تازەوەکراو؛ **موجـدەد:** بەبەهرە؛ **بێت‌و بیێ:** هەر بێن‌وبێن؛ **زار:** سازگارو موافق؛ **زار:** منالێ؛ **زار:** زەبون؛ **زاری:** لاوێنی.

پوختەی مانا:

هەر باقی‌بی‌و خۆش رابوێری. تەمەنت هێندە درێژبێت، کە هەتا قەرن کۆن‌دەبن‌و سەرلەنویێ تازە دەبنەوە، هەمو قـەرنێك تۆ هەر لاوبی‌و زەمان دایم لەگەڵ تۆدا سـازگار بیێو، تۆ هەمیشـە هەر خونکار بیت.

شیاوی باسە: نیمەیێ دوهەمی ئـەمبەیتە، وا نوسـرابو: «چندکی سـالِك مجـدد بیت‌و بیزاری تەبی» منەتبارم خوێندەواران لەمن باشتری بزانن. هەژار

۲۰ **هەرکەسی نە ژجان دوعاگوی‌و ئەناخوانی تەبت**
گرتی‌بیێ قەیداتەو ئامانجی نوباریێ تەبیێ

۲۱ **مەدرەکی عیلمی ضەمیریێ شەممەیەك وەصفا تەهات**
وەرنە کی‌عالم‌بشەئنی قەدرو میقداریێ تەبیێ

٢٢ قەستو داخوازا «مەلیٚ» دائیم ژجانو دلئەڤە
هەر دبەندا خذمەتیٚ پیش دەستی دیداریٚ تەبیٚ

مانای وشە:

نوبار: تازەکەوان؛ **ضەمیر:** بریەتیە لە دلٚو هەناو؛ **شـەممە:** کەمیٚك؛ **شـەئـن:** رەوا، دەربارە؛ **میقـدار:** ئەندازە؛ **مەدرەك:** هۆی تیٚگەیشتن.

پوختەی مانا:

هەرکەس نزا بۆ تۆ نەکاو لە دلٚەوە پەسنی تۆ نەدات؛ یاخوا لەزنجیری تۆدا شـەتەك دریٚو بەتیری تۆ سەکەتبیٚ.

به ئەندازەی زانستو هەستی دلٚی خۆم، ئەو کەموسکە پەسـنەم داوی. دەشـزانم لە هەمو دنیا کەس بە ئەندازەی جەنابت پایە بەرزو بەریٚز نیە. لە دەست کیٚ دیٚ وەکو تۆهەی، پەسـنت بدات؟ لەگیانو دلٚمەوە دەلٚیٚم: هەر بۆ ئەوەی بە دیداری تۆ شادبیم؛ خـذمەتکـاریو بەردەسـتی تۆ بویتە ئەوپەڕی ئاواتم.

قصیدەی نۆتو نۆیەم

دیسان پەسنی میرشەرەف

١ خانیخانان لامیعی نەجماتە هەر پرنور بیٚ
کەشتییا بەختیٚ تە ئەز بایێ موخالیف دوربیٚ

٢ کەوکەبا سەعدا شەرەف طالیع دنیڤ بورجا تەبت
داتنیٚتو ژچەرخی بالا شوبهی مەه مەنظور بیٚ

٣ ئەنجومی چەرخی موحەددەب هەر ژذاتی تەی شەریف
کەسبی ئەنواریٚ بکن حەتتاکو نەفخا صور بیٚ

مانای وشە:

خانیخانان: سەروەری سەروەران؛ **طـالیع:** دەرکەوتو، هەڵاتو؛ **طـالیع:** بەخـت؛ **مەنظور:** بەرچـاو؛ **ئەنجوم:** نەجمگەل؛ **نەجم:** ئەستێرە؛ **موحەددەب:** پشتکورٚ؛ **نەفخ:** پف؛ **صـور:** کەڵەشـاخ کە قـەدیم تیٚیان دەتورٚاند وەك شەیپوری ئێستا. بۆ ئـاگادار کردنی دنیا لە هاتنی کاتی قیامەت فـرشتە ئیسـرافیل دە کەڵەشاخ دەتورێنیٚ؛ خوا فەرمویە: (هەرگا دەصـور تورێندرا، باسـی شـانازی بەرەگەز لەناو دەچـیٚ)؛ **سەحەرگاهان:** دەمەو بەیانان.

پوختەی مانا:

ئەی مەزنی هەمو سەروەران! ئەسـتێرەی بەتیشکـی بەختت، هەمیشـە هەروا پرنوربیٚ. گەمیەی بەختت لەبای پێچەوانەی ژیان، خوا بیپارێزیٚو بەدوربیٚ ـ هەر وەکو ناوت شەرەفە، ئەسـتێرەی شەرەفو ئیقبالٚ، هەر لەناو بورجـەکەت دابیٚ. تا لەو عاسـمانە بەرزەوە ـ کە بریەتیە لە ماڵەکەتو سەری لەعاسمانیٚ دەسویٚ ـ وەکو مانگ تریفە بداو لەبەر هەمو چاوان دیاربێت.

ئەستێرەکانی عاسمانی، پشـت چـەماوە هەتا رۆژی قیامەتیٚ دیٚ، لە ئـەسـتێرەی ئیقبالی تۆ،

تیشك‌و روناكی وەرگرن. خـوّر بەیانان بەرلە جێی‌تر، گزینگ لە كوّشكـــی توّ دەدا. دیارە بەنیازە هەمو روّژ، روّشنی لە زیارەتی توّ بەنصیب بیّ‌و ئەوسا بەســەر دنیایەی‌دا، پەخشـان بكـات. (دیارە كوّشكی میر لە جزیریّ لەجێی‌تر بەرزتر بوەو هەوەلّ گزینگ لەوی داوە.)

٤ ئەختەرا تە ژپەردەیا غەیبی ئەگەر بیتن ظهور
دیّ بتن (نِصفُ‌النَّهار)یّ وەر شەبی دەیجور بیّ

٥ (آیَةآلكُرسی)و (ئەنعام) هەیكەلا توخی تەبن
بیّ‌نیهایەت پور مرادو بیّ‌عەدەد مەنصور بیّ

٦ هەركەناری وەرگەڕینی پیڤە عەزمەو هیممەتیّ
رایەتا فەتحیّ بنەصرا (لَمْ‌یَزَلْ) مەنشور بیّ

٧ خەیمەتا نوری عینایەت ظِلّ مەمدودی تەبت
سورەیی (اُمُ‌الْكِتاب) ماداری حەضرەت سوربیّ

٨ پاشی نەوشیروان دبێم دی حاكمی عادل توی
مێثلی حاتەم دیّ بدانیّ دەرجیهان مەشهور بیّ

٩ ما جزیریّ شوبهی داری تەختی هەفت ئیقلیم بت
هەم بحوكم وسەلطەنەت ئەسكەندەرو فەغفور بیّ

مانای وشە:

ئەختەر: ئەستێرە؛ **نِصفُ‌النَّهار:** نیوەروّ؛ **دەیجور:** تاریكی توّخ؛ **هەیكەل:** حەمایەلّ‌و نوشتە؛ **پیڤە:** بوّی، بوّلای؛ **ظِلّ:** سێبەر؛ **مەمدود:** درێژكراو؛ **اُمُ‌الْكِتاب:** سورەتی فاتیحا؛ **نەوشیروان:** پادشـایەكی ئێران بو بە خاوەن‌داد ناوی كردوە؛ **حاتەم:** عارەبێكـی هوّزی طـەی كە بە دەهندە ناوی دەرچـوە؛ **دان:** بەخشـین؛ **توخ:** جوققەی پاتشایەتی.

پوختەی مانا:

وەك لەپێشەكی باسكرا؛ لە زەمانی میرشەرەفـدا، شـاری «جـزیرابوّتانیّ» وارشـێكی لە بەردی تاشراو لێكراوە. هەمو قورعان لە بەردەكان هەڵكـەنراوە. مەلا دەڵیّ: ئـەسـتێرەی توّ، ئـەگەر لە پەردەی بەرپیوار لە شەوی تاریكە شەودا بێتە دەریّ؛ دنیا دەبێتە نیمەروّ. لەبەر خوا دەپاڕێمەوە ئەو قورعانە بەسورەتی فاتیحاو ئەنعامو ئایەتەلكـورسی‌و تێكـراوە، هەروەك لە وارشـی شـارەكەی پایتەختت پارێزگارن؛ نوشتەی جوققەی سەریشـتبن. هەمیشـە سـەر ســەلامەت بی‌و بە هەمو ئـاواتان بگـەی‌و سـەركەوتنت بە سـەر دوژمن، لەبنە نەیەت. بەرەو هەركویّ بڕیار بدەی هێرش بەری، ئاڵای پیروّزی‌و سەركەوتت شەكاوە بیّ‌و، قـەت نەنەویّ. تیشكی بەزەیی خـودایی، وەكو

سێبەر دەگەڵت بیٚو سێبەرت کورتی نەهێنیٚو هەر خاوەن پایەو سایەبی. سورەی پیروٚزی فاتیحا، وارشـــی دەورو بەرت بیٚو لە بەڵایان بتپارێزیٚ. بەبیری من، فــەرمانرەوای هەرەبەداد، پاش ئەنوٚشیروان هەر توٚ بوی. بە بەخشینیش وەك حـاتم، ناوبانگـت دەرٚوا. بە هومێدم شـاری جـزیرا بوٚتانیٚ. پاتەختی هەر حەوت ئیقلیم بیٚو بە شەوکەتو حوکمرانی، وەك ئەسکەندەرو فەغفوربی.

١٠ میثلی جەم جاما زەرین خالی نەبیٚ تە ژبادەییٚ
دا ژخەمرا شادمانی دائیما مەخمور بیٚ

١١ ما دباغی عەیش‌و نوشی هەر بسازو ئەرغنون
کامران‌و کامبەخش‌و دلخوش‌و مەسرور بیٚ

١٢ چەندەکی شیرین بسورٚ دەربەندی دیوانا تەبن
بەندی شاپوری تەبن تا خوسرەوو شاپور بیٚ

مانای وشە:

جەم: کورتەی ناوی جەمشید کە پادشایەکی ئێران بوە؛ **مەخمور:** سـەرخـوٚش؛ **دەربەند:** خـزمەتکـاری دەستەو نەزەر؛ **دەربەند:** ئەو شوێنەی شیرینی فــەرهادی لیٚبو؛ **شـاپور:** کورٚیشـا؛ **شـاپور:** ناوی پادشایەکی ئێران‌بو کە هێرشی کردە سەر عەرەبان‌و پەنجاهەزار دیلی لیٚگرتن‌و شانی سمین‌و بە پەتێکیەوە بەستنەوەو عەرەب بەناوی شاپورەکەی شانان (ذوالاکتاف) ناوی دەبەن؛ **خوسرەو:** پاشا، مێردی شـیرینی فەرهاد، شاپور وێنەکێشـێك‌بو ببوە دەڵاڵی خـوسرەو، شـیرینی بوٚ تاو دەکرد. مەلا لەوشـــیعرەدا،زوٚری تەڵە ناوەتەوە.

پوختەی مانا:

وەك جەمشید خاوەن شکـوٚبی. جـامت دنیای تێرا دیاربیٚ. هەمیشـە لەبادەی شـــادی مرٚو پرٚبی‌و هەرگیز پیاڵەت خاڵی نەبیٚ. لەباغی خوٚش‌گوزەرانی هەمیشە دڵشـادو سـازبی‌و ئـاهەنگ‌و بەزمت بگەرٚیٚ. بەمراد بگەی. خەڵکیش بەمراد بگـەیەنی‌و هیچ کەمایەسـی نەهێنی. هەرچـی جـوان‌و خوێن‌شیرین‌و دلٚ دەکێشن بەرەو خـوٚیان؛ نوٚکەری دەسـتەو نەزەربن لە دیوانت. هەرچـەند شـاو شازادە هەیە لە دنیادا، ببنە نوٚکەری کورٚی‌توٚ، هەمو فەرمانرەوای ناموٚ، وەك عارەبیان لیٚ بقـەومیٚ بەدەستی شاپوری ئێران، خوسرەوو دەڵا لەکەشی‌و شـــیرینەکەی دەربەندیشـــی، خــزمەتکـارو کارەکەری ماڵی توٚ بن.

١٣ هیندی‌کو روٚژو شەڤن تێك عیدو لەیلی قەدربن
جام مەدام پرٚ بادەبت، لیٚ نە ژمەیا ئەنگوریٚ

١٤ شوبهەتی روح‌القُدُس عەردیٚ تو پیٚ لیٚ داینی
سەبزەوو رەیحان‌و نەسرین‌و گولی مەنقور بیٚ

١٥ هەردەری نەعلیٚ فەرەس شوبهەت بوراقیٚ قیٚ کەڤت
چەشمەیی حەیوان ژئەو عەردیٚ موبارەك فوربیٚ

١٦ ما تەعومری خضرو نوح‌و مولکی (ذوالقَرنَین) بتن
گونبەدا چەرخی مولەممەع هەر بتە مەعمور بیٚ

١٧ خاصّی تەشریفاتە بن دەریاو دەربەندی عەجەم
دا خەلاتیٚن هەر سەحەر صەد زەرکەش‌و مەخمور بیٚ

مانای وشە:

ئەنگور: تریٚ؛ **لیٚداینی:** لیٚ دادەنیٚی؛ **مەنقور:** دندوك لیٚدراو؛ **نەعل:** نالٚ؛ **بوراق:** ئەو فرشتەی بوبە ئەسپی پیٚغەمبەرو بوٚ میعراج سواری بو؛ **فوربون:** فیچقەکردن؛ **نوح:** پیرە پیٚغەمبەریٚك بوە تا تەمەنی نوٚسەتو پەنجا سالٚی دەگەلٚ ئوٚمەتەکەیا ژیاوە. باوەرٚیان پیٚ نەهیٚناوە. نەفرین‌و توکی لیٚکردون. خوٚی گەمیەی لە دار تاشیوەو هەوالٚ‌و کەس‌و کاری خوٚی‌و لەهەمو زیندەوەریٚکیش نیٚرو میٚویٚکی تیٚناوە. ئەوسا باران دای‌کردوە، لافاو دنیای داگرتوە. هەرچی جانەوەر لەدنیان جگە لەوانەی ناو گەمیە، لەو لافاوەدا خنکاون. گەمیەش لەپاش لەهی نەمان، لەسەر دوندی کیٚوی «جودی» لە کوردستان نیشتوٚتەوە. نیرومیٚ تیٚك بەربونەوەو ژیانیان بەسەر گرتوٚتەوە؛ **مولەممەع:** بریقەدار کراو؛ **مەعمور:** ئاوەدان؛ **تەشریف:** خەلاٚت؛ **دەربەند:** بەندەر؛ **مەخمور:** مەخمەر، قەدیفە.

پوختەی مانا:

هەرچەندەی روٚژو شەوی توٚن، جیٚژنەو لەیلەتولقەدرین؛ پیالٚەت هەمیشە پرٚمەی بیٚ. بەلٚام بادەی تریٚ نەبیٚ. بادەی خوٚشەویستی خوابیٚ. وەك نازانم کیٚ گوتویە:

لە ئەسپابی فەرەح سالوٚنی عەیشت پر تەدارەك بیٚ
شەوت هەر روٚژو روٚژت جەژن‌و جەژنت لیٚ مبارەك بیٚ

یا خوا لەکویٚ پیٚ دادەنیٚی، ودمی وەکو شویٚن پای فرشتە جوبرەئیل وابیٚ. لە ودمی ئەو، ئەو زەمینە پرٚبیٚ لە سەوزەو ریحانەو غونچەی خەریك پشکوتن‌و لقە نەسرین. یاخوا نالٚی ئەسپەکەی توٚ، وەهەر زەمینیٚك دەکەویٚ، ودمی ئەسپە بالٚدارەکەی پیٚغەمبەری کە بەسواری ئەو چوە میعراج، بوٚویش هەبیٚ. ئاوی ژیانیٚ لەجیٚ نالٚی فیچقە بکات. تەمەنت وەکو تەمەنی نوح‌و خدران، هەر لەدو بیٚ‌و پاتشایەتی ذوالقەرنەینت بە نصیب‌بیٚ کە باجی لە روٚژیٚ ئەستاندو پیٚشی بە عاجوج باجوج گرت. تایبەتی خەلاٚت دانیٚت بن بەندەرگەو دەریای ئیٚرانیٚ‌و، لە بەهرەی وان، هەمو روٚژیٚ لە بەیاندا ـ کە تەشریف دیٚنیە دیوانیٚ ـ صەتان پارچەو بالٚاپوٚشی زەرٚی‌و مەخمەر، بەسەر نزیکانی خوٚت‌دا، دابەش بکەی.

١٨ گەرچی دەر دیوانی حەضرەت پور حەقیرین شوبهی مور
چەشمیّ تە چەشمی سولەیمانی بحالی مور بیّ

١٩ ئی نەوەك گوّی بیّ سەروپا بیّت دیەندا خدمەتیّ
ما دچەوگانا تەهەر پەرکەندەوو مەقهور بیّ

٢٠ مالیسانیّ من دوعاگویی لدەر حەق وەصفی خان
مەظهەری سیررا کەلامیّ وەك درەختا طور بیّ

٢١ هەر دمەدحیّ تەو ئەناییّ سینەوو قەلبی مەلیّ
بیّ تەفاوت قولزوما پور لوئلوئی مەنثور بیّ

٢٢ ژاستانی دەولەتیّ غایب نەبیّ جارەك «مەلا»
دا ژفەرمانی موکەررەم دەمبدەم مەئمور بیّ

مانای وشە:

حەقیر: بیّنرخو سوك؛ مەقهور: غەزمب لیّ گیراو، تیّشکاو، خەمگین؛ لیسان: زمان؛ مَظْهَر: دیاری دەر؛ درەخت: دار؛ مەنثور: پەرژ؛ موکەررەم: بەریّزو حورمەت؛ مەئمور: فەرمانبەر؛ بیّتەفاوت: بیّفەرق.

پوختەی مانا:

خانی سلیّمان ئاسایی، من خوّم لە بارەگای توّدا ـ کە پریە لە پیاوی گەورە ـ وەك میّرولە دیّتە بەرچاو. بەلّام توّش هەروەك سلیّمان، لە میّرولەی دەپیّچاوە، بەچاوی خوّشیو بەزەیی وەملاویّنە. هەرکەس وەك گوّی گروّوەرو بیّپاوسەر بوّ بەهرەی توّ هەلّنەسوریّ؛ گوّریەتی لەبەر کاشوّی توّ، سەرگەردانو پەربلّاوو تیّك شکاوبیّت. زمانم لەپەسنی توّدا، وەك چیروّکی ئەو دارەیە کە لە طوریّ موسای دەدواند. دار نەیدەدواند، خودا دواندی. خودایە، کە توّی خوّشدەویّ. پەسنیتوّ فیّری زمانی بەستەزمانی مەلا دەکا. لەوساوە کە پەسنت ئەدەم، دلّو سینەم وەکو دەریا پرن لە مرواری پرژاو.

هەرگیز مەلای لەدەرگای خوّت دور مەخەوە، با هەمیشە گویّ بەفەرمانی بەریّزی جەنابت بیّو شانازی بە بەختی بکات.

قصيدەی صەدەمین

«بەیانی باش»

بەشێوەی سەربەندی (تَرجیع بَنْد)

١ (صَبَاحُ ألخَیر) خانیٚ من ... شەهی شیرین زەبانیٚ من
تـوی روحو رەوانیٚ من ... ببت قوڕبان تە جانیٚ من
تعالی‌الله چـذاتی تو ... چویٚ شیرین صیفاتی تـو
نەوەك قەندو نەباتی تو ... یەقین روحو حەیاتی تو
حەیاتو راحەتا جانم ... (صَبَاحُ ألخَیر) یاخانم!
وەرە بیناهی‌یا چەهڤان ... ببینم بەژن‌و بالایێ

٢ (صباح‌الخیر) مەستا من ... لەطیفا جام‌بدەستا من
خومارو مەی پەرستا من ... توی مەقصودو قەستا من
ژمەقصودان توی بەس من ... بێن بەرچەرخی ئەطلەس من
ژغەیریٚ تە نەڤێت کەس من ... برەشتوزین موقەووەس من
دبەندا زولفی چەوگانم ... (صباح‌الخیر) یاخانم
وەرە بیناهی‌یا چەهڤان ... ببینم بەژن‌و بالایێ

٣ ژویٚ زولفیٚ، ژویٚ بەندیٚ ... رەهابم لیٚ ژپەیوەندیٚ
سیە چەشمیٚ سپی زەندیٚ ... تە صوهتم شوبهەتیٚ فەندیٚ
شوبی شەمعو شەمالم ئەز ... ژبەر حوببا تەلالم ئەز
ضەعیفم وەك هیلالم ئەز ... صیفەت گوٚیین دکالم ئەز
ڤە بولبولڕا بئەفغانم، ... (صباح‌الخیر) یاخانم!
وەرە بیناهی‌یا چەهڤان ... ببینم بەژن‌و بالایێ

٤ ڤە بولبوبرا شەڤو روٚژیٚ ... لسەروی تەرحو بشکوٚژی
ئەنی ماهی، شەفەق روٚژی ... تە صوهتم شوبهەتی دوٚژیٚ
کو دورم ئەز ژویٚ حوریٚ ... تنی جارەك لسەر سوریٚ
ژوادی ئەیمەنا طوریٚ ... تەجەللا کر دنیڤ نوریٚ

ژویّ صوحتیٔ دل و جانم (صباح الخیر) یاخانم!
وەرە بیناهیٔ یا چەهڤان ببینم بەژن و بالایێ

٥ ژحوسنا وی تەجەللایێ یەدی بەیضاو بالایێ
چوەصفان بێم خەبەر نایێ وەلێ دل جەذبەیی دایێ
نەهشیارم ژویّ بەرقێ ژ زەرتاجێ لسەر فەرقێ
سپێدە دا هەتا شەرقێ بەلێ نائێخمێ فەرقێ
ژضەربیٔ عیشق نالانم (صباح الخیر) یاخانم!
وەرە بیناهیٔ یا چەهڤان ببینم بەژن و بالایێ

٦ ظەریفی نازکی شەنگی صیفەت حوری پەری رەنگی
بروّژێرا تو هەڤدەنگی دورەشتوزین سیە رەنگی
کشاندن لێ نەوەك جاران خەدەنگێن قەوسی نوباران
ژرەنگی شیرو موکاران رەشاندن سینە وەك باران
ژویّ ضەربیٔ پڕ ئیشانم (صباح الخیر) یاخانم!
وەرە بیناهیٔ یا چەهڤان ببینم بەژن و بالایێ

٧ ڤەکە جارەك خەت و خالان لسەروان مەسنەدو پالان
بخونە لێ مە عەبدالان ببینین عیدو سەرسالان
ئیجازەت دی مە دەستوری پەری رەنگی صیفەت حوری
ژنیڤا ظولمەت و نوری بنوشین مەی دفەرفوری
ژدل تالانی خالانم (صباح الخیر) یا خانم!
وەرە بیناهیٔ یا چەهڤان ببینم بەژن و بالایێ

٨ ژشەهکاسا کو ڤەرقەف تێ مەیا نورین موشەررەف تێ
نیشانەك دلبەرێ کەفتێ ژبوّمن هەر سەحەر خەف تێ
ژوی جامی دنوشم ئەز سەحەر لەو نەی لهوشم ئەز
ژعامی لێ دپوشم ئەز بجان هەرلێ دکوشم ئەز
کوغالیب مەست و سەکرانم (صباح الخیر) یاخانم!
وەرە بیناهیٔ یا چەهڤان ببینم بەژن و بالایێ

٩ وەرە پێشبەر مەلایێ خوە شەهیدو موبتەلایێ خوە
بشەفقەت کە لیقایێ خوە «مەلا» نەمرت بدایێ خوە
مەسیحایی لبیماران کەسین گەزتی دو رەشماران
شەهیدێن شیرو موکاران کری ئامانجی نوباران
لدیداراتە حەیرانم (صباح الخیر) یا خانم!
وەرەبیناهیٔ یا چەهڤان ببینم بە ژن و بالایێ

مانای وشە:

صباح الخیر: بەیانی باش؛ **شەهی:** پادشای؛ **شەهی:** جێی ئارەزو؛ **یا:** ئەی؛ **خانم:** گەورەی من؛ **خانم:**

خاتونەکە؛ پەیوەندی: گرفتاری، گیرۆدەیی؛ ئـەنی: هەنیە، تویڵ؛ وەلێ: وەهالێی؛ بەلێ: ئـاری؛ بەلێ: بەڵام؛ نائێخمێ: ناخـەمێ، نای‌یەخـم؛ ضـەرب: لێدان؛ ضـەرب: ژەنینی موزیك؛ عەبدال: دەرویش و هەڵوەدا؛ سەرسال: نەورۆز؛ قەرقەف: بادە؛ پێشبەر: روبەرو؛ مەسندوپال: پاڵەو پشت.

پوختەی مانا:

شیاوی باسـە: هەمو وشـە دژوارەکانم مانا کردەوە. خـوێندەوار دەیانزانێ. ئـەگەر گوێ نەدەینە یەك‌بەیەکی وشەکان؛ ماناکە وای لێدێ:

١٠ بەیانت خۆش‌و گەش خانم کزەو هیوای دڵو گیانم
لەبسکت دایە تای ژیانم ئـەوینت بۆتـە ئامیـانم
بڵێم تۆ چـەندە شیرینی!؟ ئـەوەك قەنـدی نەهەنگوینی
ئەتۆ گیانی ئەتۆ ژینی ئەتۆم هێزی ئەتۆم تینی
بەقوربانتدە کەم گیانم بەیانت خۆش‌و گەش خانم
وەرەروناکی چاوانم ببینم بەژن‌و باڵاکەت

١١ لەمەستی چاوەکەت مەستم نەما هۆشم بڕا هەستم
بەنازو غەمزە ناوەستم بەخێری خۆت وەرە دەستم
لەجوانیت بویە پیری‌من ئەوینتە دەستگیری من
تەنێ هەرتۆی لەبیری من ئەتۆی سەردارو میری من
پەنای بۆمن کەسی بۆمن ئـەتۆ فـریا رەسی بۆمـن
خەنیم تاتۆ هەسی بۆمن لەعالەم تۆ بەسی بۆمن
گراوی داوی کەزیانم بەیانت خۆش‌و گەش خانم
وەرەروناکی چاوانم ببینم بەژن‌و باڵاکەت

١٢ دڵم بـەربێ لـەکـەزیـانت رەهـا نـابم لە چـاوانت
لـەپەنجەی ناسك‌و جوانت گـرم‌گـرت بـومە شەمـدانت
ئـەویـنـداری ژیـان تاڵم پـەپـولـەی رومـەتی ئاڵم
گڕی تێچو پەڕو باڵم دەسوتێم ناشێ بشناڵم
لەتاوان بێ‌سەروزمانم بەیانت خۆش‌و گەش خانم
وەرەروناکی چاوانم ببینم بەژن‌و باڵاکەت

١٣ خودا، لـەو بـەژن‌و باڵایە لـەنـاو ئەو ئاڵو واڵایـە
پـشێـوی خستـە دنیایـە دڵم پۆلوی لەبـەربایـە
گڕێکی خـوا لەطور جارێ کە موسا دی لەسەر دارێ
ئەمن دیتم لە تالارێ دەسا چۆن ئۆقرە ناتارێ
لەتینی دینی بریانم بەیانت خۆش‌و گەش خانم
وەرەروناکی چاوانم ببینم بەژن‌و باڵاکەت

١٤ شەوەی بسکۆڵو کاکۆڵی   سپێدەی لاملو قوڵی
بەرو سینگی سپیو سوڵی   پەلو پوزی خرو خوڵی
لەهەرلا ریزی بشکۆژێ   کڵاوی زێر لەسەر رۆژێ
دەدەن پرشنگو تیرۆژێ   دڵم هەر دەستی دەکرۆژێ
وەکودڵ خانەوێرانم   بەیانت خۆش وگەش خانم
وەرەروناکی چاوانم   ببینم بەژن وباڵاکەت

١٥ لەشۆخیو ناسکیو شەنگی   لەچاوی مەستو سیوەنگی
پەری زادەش پەرێ رەنگی   روحم کەوتە نەفەس تەنگی
کەزیت وەك جوتە رەشمارن   برۆت وەك شیری موکارن
مژۆلت تیری پەرّدارن   بەرەو جەرگم سەرەو خوارن
بەبرژانگانە برژانم   بەیانیت خۆش وگەش خانم
وەرەروناکی چاوانم   ببینم بەژن وباڵاکەت

١٦ لە رۆژی جێژنو سەرساڵان   کەدارو دەستە لێت هاڵان
بپرسە حاڵی بێ حاڵان   بفەرمو بێنە دیار خاڵان
چنا قەومێ ئەگەر وابێ   یەقینم کابە کەچ نابێ
ئەوەندەت با لەرای خوابێ   دەگەڵ دڵدار دڵت چابێ
نەماوی وردەخاڵانم   بەیانیت خۆش وگەش خانم
وەرەروناکی چاوانم   ببینم بەژن وباڵاکەت

١٧ لەبادەی بەردەمیم روانی   لەوێنەی رومەتی جوانی
دڵم بوراوە ئەوعانی   لەهۆش خۆم چوم لەرامانی
لەوێ رۆژێوە بێهۆشم   پەرۆشو ماتو خامۆشم
وتم رازێکە دەیپۆشم   بەڵام هەیهاتە تێکۆشم
بەسەرخۆشی چدەتوانم؟   بەیانیت خۆش وگەش خانم
وەرەروناکی چاوانم   ببینم بەژن وباڵاکەت

١٨ بزەی ئەو تەنکە لێوانە   شیفان بۆ شێتو دێوانە
لەرەی ئەو شەکرە سێوانە   لەگش ئازارێ هەتوانە
نەخۆشی چاوی بەخومارم   بەنازانت برینـدارم
مەلای زاری بەئازارم   دەبا نەمرم بکەچارم
لەدەستت دایە دەرمانم   بەیانیت خۆش وگەش خانم
وەرەروناکی چاوانم   ببینم بەژن وباڵاکەت

قصیدەی صەتو یەکەم

«بێ جوانان»

١ صەنەما سور ژصەممەد، شەوق ژحەق دایە وجودێ
گەر عەزازیل بدیتا، نەدبر غەیری سجودێ
غەرق بوم ئەز دغەما عیشقێ دوەقتی سەحەری بو
کو تەجەللایی جەمالێ لمیثالی بەشەری بو
نە ژلەونی بەشەران من دیە لێ دیمی زەری بو
ئەز دبێم روحی قودوس بو بخوەیا حورو پەری بو
لەو بحوسن‌و نەظەرێ رەمز ژسررا قەدەری بو
خەمری‌یێن سەیر لدیم حەلقە لدۆرا قەمەری بو
صەد خەدەنگ دانە جەگەر سینە ژضەربێ بەکەری بو
لمە ئێش‌و ئەلەمان زێدە ژتیرا قەجەری بو
دل ژمە بویە پەلەك جان‌و جەسەد تێك سەقەری بو
لەومە شەب تا بسەحەر نالەیە وەك مەغنی‌یێ عودێ
صەنەما سور ژصەممەد، شەوق ژحەق دایە وجودێ
گەر عەزازیل بدیتا نەدبر غەیری سجودێ

مانای وشە:

عەزازیل: شەیتان، مەلەك تاوس؛ **ضەرب:** زەبر؛ **بەکەری:** لەتوپەت؛ **قەجەر:** خۆش‌بەز، بەپێ؛ **قەجەر:** ناوی عەشرەتێکی مغولی‌بو. کە تەیموری لەنگ سالی ٨٠٣ هێنانیە ئێران‌و شەرکەری صەفەویانیش بون. لە سالی ١٢١٠ را تا ١٣٤٤ کۆچی مانگی پادشایەتی ئێرانیان لەدەستابو؛ **پەلەك:** پۆلوێك، پەنگرێگ؛ **سەقەر:** جەحەندەم؛ **مەغنی:** مەغنە، ئاواز؛ **عود:** سازێکە وەك تار دەچێ.

پوختەی مانا:

شەپالێکی کە وەك بت دەپیەرستم من، تروسکەو شۆقی نوری خوایە؛ دیتومە لە دنیایە.

ئەگەر شەیتان لەباتی بابەدەم، یارمی بدیتایە؛ هەزار سوژدەی دەبرد یەکجێ بەرەو ئەو بەژنو باڵایە.

بەیانێك بو کە پرشنگی خودای جوانی، وەکو عینسانێ خۆی شاندام. بەرەو دەریای ئەویندارییو خەمی هاندام. لەگێژاویا نوقوم بوم؛ بێسەرو شوێن چوم.

بەدیمەن ئادەمیزاد بو لەبەر چـاوم؛ بەڵام جـوانی وەها سـەوزەو بەنازو غەمزە، قـەت نابێ لەدنیابێ. بڵێم حۆریو پەری بو؟ نا. دەڵێم هەر عەزرەتی جوبرایلە هاتبوە بەرچاوم.

لەرەی پەرچەم بەدەم سروەی بەیان لەو مانگـی روخسـارەو لە دەورەی سـێوی کوڵمانی، نمونێکبو لە کردەی جوانی بێوێنەی دەسی رەنگینی خوای جوانی. وەبەر تیری تەماشـای دام؛ بە پەیکانی بژانگ پێکرامو جەرگم ئەنجن ئەنجنبو. خـودا هاوار! بەچـی ئـاو داون ئـەو تیری بژۆڵانە؟! لەجێ تیری قەجەر فیشتەر بەدەردو ئێشو پرژانن. لە دیداری پرۆی لاری، لەشو گیانم بە یەکجاری، وەکو کوانوی قەڵاشکاری، لەگوێن تەندوری گرسـورە، لەدور هاڵاوو تینی تێ. دڵی چۆڵو بیابانم پەرەنگێکـە کە لەو چـوڵە لەبەربا بێ. لەتاوی دیتنی چـاوی، دەناڵێنم بە سـوتاوی، شەوو رۆژ دەنگی ناڵینم، وەکو بلوێرو شمشاڵە لە گاڵیندا.

شەپالێکی کە وەك بت دەپیەرستم من، تروسکەو شۆقی نوری خوایە؛ دیتومە لەدنیایە.

ئەگەر شەیتان لەباتی بابەدەم، یارمی بدیتایە؛ هەزار سوژدەی دەبرد یەکجێ بەرەو ئـەو بەژنو باڵایە.

۲ نەظەرەك وی بەشەری لەب شەکەری حوری سرشتێ
نادرم ئەز بمەیو کەوثەرو حورێن دبهشتێ
ئی دییە ئەو بخوە جارەك دعەجێبم کو بهشتێ
تەژوان قەوسو کەڤانان چخەدەنگن دبەوەشتێ
ئەوە من شافییی دەردان مەچحاجەت بنڤشتێ
گەر بکت حوسنو جەمالا خوە تەجەللا دکەنشتێ
دبتن بەیتی قودوس، ئەهلی زیارات ژحەبەشتێ
سینە پوت خانە یەئیروٚ، مەژدیمو قەدو قشتێ
بدلی سادە چکم ئەز؟ کو تەجەللا نەگەهیشتێ
ئەوەمن قبیلەیی جەبهەت دقیامو دقعودێ
صەنەما سوژ ژصەمەد، شەوق ژحەق دایە وجودێ
گەر عەزازیل بدیتا نەدبـر غەیـری سجودێ

مانای وشە:

سرشت: ماكو ئامیان؛ **نادرم:** نادەم؛ **ئی‌دیە:** ئەوی دیتویە؛ **شافی:** شفادەر؛ **نقشت:** نوشتە؛ **کەنشت:** هەم کلیسا، هەم نوێژگەی جو؛ **پوت:** بت؛ **جەبهەت:** توێڵ، روبەرو؛ **قیام:** هەڵسان؛ **قعود:** رۆنیشتن.

پوختەی مانا:

نیگای چاوێکی ئەو جوانە ـ کە چاوی هۆریە کانیشی لەبەر پرشنگی هەڵنایە ـ و لە تاسـەی لێوی شیرینی، تکەی لێکاوی دەمیانە، بەبادەی پاكو ئـاوی کەوثەرو حـۆری بەهەشـتی گەر وەگۆڕم؟ شێتو دێوانەم. ئەوی جارێك ئەوی دیبێ؛ ئەگەر جارێك وەسەر هۆش بێتەوە، سەیرە.

ئـەتۆ بڕوانە لەو جـوتە کەوانانەی برۆیانیو سـەری نوکی بژۆڵانی ـ کە پەیکـانان دەبارێنن ـ چڕاست هاوێژو توندو تیژو لەش‌دا بیژو دڵ‌پێکن. ئەمن جـەرگم بەسـەر ئـەو نوکی پەیکـانانەوە ماوەو بەخـوڕ زوخـاوێ هەڵدینێ. بژیشکـــی‌وا لەکوێ بێنم بەدەرمانو بە هەتوانان برینی گیان وەبرژێنێ؟ عیلاجی دەردی دڵداران نە لوقمان پێی دەچارێنو نەکاری نوشـتەنوسـانە. بەتەنیا یارە چارە، هەروەکو ئازار لەوی رایە، ئەویش دەرمانە بۆ دەردم.

ئەگەر پرشنگی روخساری، لە گۆشێکی کلیسا، ورشە ورشی بێ؛ حـەبەشـیانیش بەرەو خـۆی رادەکێشێ بێنە کرنوشی. «مەلا باسی لەدایك بونی عیسامان وەبیر دێنێ. کە ئەستێرێك لەهەنداو غارەکەی زێدی، قەتیس مابو. مەجوسیو پیاوی جێگەورەی حەبەشیانیش ـ کە بەو ئەسـتێرەوە هاتبون ـ بەهۆی ئەسـتێرەکە زانیان مەسـیح هاتۆتە دنیاوە.» لە نوێژان‌دا، لە سـوژدەم‌دا ئـەمن کرنوش بەرەو یارم دەکەم. لەدانیشتن لەهەستانا هەمیشـە روبە دڵبەرمو ئـەوێسـتا کە دڵو گیانم وەکو بتخانەیێك وایەو بتی من کوڵمو پەرچوکەی گەش‌و ئاڵو رەشـی بۆن خـۆشی نازدارە. دڵی ساکار چلێبکەم من؟! بەبێ پرشنگی دڵداری.

«مەحوی» دەڵێ:

سەر کە شۆرێکی نەبێ، من زرکە تاڵم بۆچی‌یە؟

دڵ کە عیشقێکی نەبێ، شوشەی بەتاڵم بۆچی‌یە؟

شەپالێکی کە وەك بت دەپەرستم من، تروسکەو شۆقی نوری خوایە؛ دیتومە لەدنیایە.

ئەگەر شەیتان لەباتی بابەدەم، یارمی بدیتایە؛ هەزار سوژدەی دەبرد یەکجێ بەرەو ئـەو بەژنو باڵایە.

٣ **قبیلەیا ئەهلی دلان گەر بکتن کەشف جەمالێ**

یا تەجەللا کە ژبەر تاجو پەران قەوسی هیلالێ

کی بدل کافرە ئی سەجدە نەبت جەبهەتو خالێ

یا نەدت شەهدە بئایات، دوێ وەقتو مەجالێ

(لیلَةُالْقَدره) بمن ئەو سەعەتو عیدە دسالی
شەفقە کر پەردە هلانی سەحەری شوخو شەپالیٚ
ئەییساندیم ژئەنوارو سوری شوبهی شەمالیٚ
مەشیها مەست شەکەر لەب بمەدا مەی ژپەیالیٚ
نەگهام سەجدە ببم پورٚ خەجلیم ئەز ژویصالیٚ
حادری بەرقی لدلدا، ژتەجەللا وشهودیٚ
صەنەما سور ژصەمەد، شەوق ژحەق دایە وجودیٚ
گـەر عەزازیل بـدیتـا نەدبر غەیـری سجودیٚ

مانای وشە:

پەرٚ: پەرەتاوس کە شازادە خانمان لە دەوری تانجـە زێرەکەی سـەریان دەدان؛ **شـەهدە:** شـادەوئیمان، شایەتی؛ **مەشیها:** رۆیشت، رابرد؛ **خەجلیم:** شەرمەزار بوم؛ **حادری:** فەوری.

پوختەی مانا:

ئەگەر جارێك بەرەو ئەهلی دڵان، ـ یارم ـ پەچەو روپوش لەرولادا؛ کەوانەی مانگـی دوبرۆکەی، لە خوار تانجو پەراندا بێتە بەرچاوان؛ دەبێ کێ هێندە کافـر بێو دڵی رەش بێ، نەچێتە سـوژدە بۆ ئەو تویێڵو خاڵانەو نەکا باوەر بەوەندە ئایەتانەی وا لە روخساری ئەوا دیارن؟ شەوێك. شـەونا. لە نێوانی شەوو رۆژا، ـ کە تازە بەربەیان دەنگـوت ـ بەزەی بەمنی هەژارداهاتو روبەندی لەرو لادا. بەدینی چاوی‌دڵ پشکوت، لەسەیری بەژنو باڵای شۆخو شەنگـی، واقو ورٚ دامام. لە دڵکێشـیو لەمەستی چاوەکانی، هەر گرٚم گرت. لەچەشـنی مۆمێ داییسـام. بە مەسـتی هات بەلاما، ئـەو شەکرلێوەو بە مەی جوانی مەسی کردم. لە شەرمانا لەبیرم چـو کە سـوژدەی بۆبەرم ئـەوسـا. بروسکـەی رۆژی روخسـاری، دڵی گرتم. لە جێوە کاری خـۆی کردو دڵی بردم. چلۆن سـوژدەم لەبیرچو؟! خوایە تۆبە.

شەپالێکی کە وەك بت دەیپەرستم من، تروسکەو شۆقی نوری خوایە؛ دیترمە لەدنیایە.

ئەگەر شەیتان لەباتی بابەدەم، یارمی بدیتایە؛ هەزار سوژدەی دەبرد یەکجێ بەرەو ئـەو بەژنو باڵایە.

٤ روهنییا چەشمو چرایامە نزام هێژ دبیرم
کو دزیندانو حەبس خانەیی وی بەندو ئەسیرم
ژخەدەنگێن قەجەری سینە تەژی گەزمە ووتیرم
دل دنیڤ حەلقەیی زولفا سیەها بو ژعەبیرم
تێك پەریشان ژلەفـو شەتریو تایێن ژحەریرم
تو هەیی من ددنیٚ لەو ددنیٚ بەگلەرو میرم

زێرو مال ئەرچی نەدیرم تە ددیرم نە فەقیرم
ژ ئەڤیناتە شەپالێ دشەڤان شوبهی نەدیرم
ژلەبی لەعلی شەکەرباری تە وەك شەککەرو شیرم
مە ژسەر تا بقەدەم صوهتنە وەك ئاتەش‌و عودێ
صەنەما سور ژصەمەد، شەوق ژحەق دایە وجودێ
گەر عـەزازیل بـدیتا نەدبـر غەیری سجـودێ

مانای وشە:

روهنی: روناکی؛ **تو هەیی من:** تۆ بۆمن هەی؛ **تە ددیرم:** تۆم هەیە؛ **نەدیر:** ئـاگری سـەر چیا؛ **عود:** نەوعە دارێکە بۆبخور دەیسوتێنن.

پوختەی مانا:

تۆی بۆ شـەوی بەختم چـرای. تۆ سـۆمایی چـاوەکانمی. من هەر بەو بیرەوە دەژیم کە گیرۆدەی ئـەوینی تۆم‌و لە بەندی تۆ رەها نابم (یان، ئـاخۆ هیچ لەبیری ماوە کەمن یەخسـیرو دیلی ویم؟ هەناوم پر لەتیری تیلە چاوی تۆن ـ کە لە تیری کاری قەجـەر، حـەسـتەم‌ترن ـ دڵم دەناو گەوی رەشی هەرە بۆن خۆشی کەزیتدا، سەرگەردانە. وەکو بسکی لول‌دراوت، وەك گوڵینگەی سـەرو شەدەو هەوری لاری بان کڵاوت ـ کە لەسەر ئاوریشمی پرچان پەرێشانن ـ پەرێشانم. کێ لەمن بەختەوەر ترە؟ هەتا تۆم هەی، خۆم بە بەگلەر، بەمیری میران دەزانم. جا با زێڕو ماڵ شك‌نەبەم. تا تۆم هەی، ناڵێم هەژارم. لەسـایەی ئـەوینی تۆوە، هەمو شـەوگار، بەهۆی گڕی دەرونمەوە ـ وەکو ئاگری سەرچیا ـ لەهەمو ئاقاران دیارم. لەسای باسی لێوە ئاڵە شـیرینەکەت، هێندە خـوێنم شیرین بوە، قسەکانم چێژەی شیرو شەکر دەدەن.

هەم ئاگرم لەئەوینت هەم بخورم، بۆخۆم دەخـۆم دادەسـوتێم‌و دوکەڵەکەم ـ کە یادێکـی تۆی تێکەڵە ـ بۆنی لە عودو بخوران، زۆر خۆشترە. تۆ مەخلوقێکی تایبەتیت.

شەپالێکی کە وەك بت دەیپەرستم من، تروسکەو شۆقی نوری خوایە؛ دیتومە لەدنیایە.

ئەگەر شەیتان لەباتی بابەدەم یارمی بدیتایە؛ هەزار سوژدەی دەبرد یەکجـێ بەرەو ئـەو بەژن‌و باڵایە.

٥ بی‌حیساب شوخ‌و شەپالێ «لمەلێ» قەهرو غەدەر کر
نە ئەم ئانینە خەیالێ نە لحالێ مەنەظەر کر
قەط نەکر شەفقە، لیباسی غەضەبێ زیدە دبەر کر
عیللەتا جەورو جەفاوو ئەلەمێ جی بجەگەر کر
عەڵلاندین دفیراقێ ستەمێ سینە بکەر کر
ئاه!حەتتا مرنێ ئەڤ ژمەرا داغو کەسەر کر

سەفەرا شامو عیراقیٚ لمە خوەش لازمو فەرکر
بمەدا ژەهرو رەقیبان ددەڤیٚ شەهدو شەکەر کر
ئەم بوین پیٚتو پەرەنگ، لەو ژویصالیٚ مە حەذەر کر
نازکو نەیشەکەرو خوبو شرین قەددو خدودیٚ
صەنەما سوژ ژصەمەد، شەوق ژحەق دایە وجودیٚ
گەر عەزازیل بدیتا نەدبر غەیری سجودیٚ

مانای وشە:

قەهر: غەزەب؛ **غەدەر:** بیٚشەرتی؛ **عیللەت:** سەبەب؛ **عیللەت:** نەخۆشی؛ **عەڵلاندین:** تەفرەی داین، خافڵاندینی؛ **ستەم:** زوڵم؛ **ستەم:** حەستەمو دژوار؛ **کەسەر:** خەمو کوڵ؛ **فەر:** کورتەی وشەی فەرض؛ **پیٚت:** بڵیٚسە؛ **پەرەنگ:** سکل؛ **خدود:** کوڵمان؛ **دەڤ:** دەم، زار.

پوختەی مانا:

یاری چەلەنگو شۆخو شەنگ! رەنگە لەمەلا دڵتەنگ بیٚ. لە بەڵیٚنی دیداری پاشگەز بیٚتەوە. بەخت رەشم هەر بەیادیشیدا نایەم. لە ئاورٚ ویٚدانەوەشی، دورە بەشم. سەرەڕای بیٚ ایلتیفاتی، بەرگی غەزەبی پۆشیوەو تیٚکۆشیوە دەردەکەم لیٚ گرانترکا. دەردو کوانی زۆر بەژانی داخی دڵنو لەناو قوڵایی جەرگمدا جیٚ خۆش دەکەن.

بۆ دیداری دەم خافڵیٚنیٚو هەر ئەمرو بەسبەم پیٚدەکا. ئەم دەستاو دەست پیٚکردنە، داخی دڵمن هەتا مردن. لە عەیبەت دەردی دەرونم، ئاوارەبوم؛ هەتا شامو عیراقیش چوم. بەڵام بەچی سەبوریم دیٚت؟ بەراستی ناهەقی یارم لەمنی دەکا، لە ئەندازە دەرکەوتوە. ژەهری دوری دەدا بەمن، کەچی شوفارو بەدکارم، لە دەوری ئەو، هەمو رۆژیٚك روی دەبینن‌و لە رەواقی هەنگوینی دەمی شیرینی، دەمشیرینن.

راستو دەویٚ، من مافی گلەییم نیە. ئەو بەژن شۆخو شیرینەی، وەك قامیشە شەکر دەچیٚ. ئەو کوڵمە ئاڵو ناسکانەی، لە پەرەی گوڵی گوڵاویٚ ناسکترن. چۆن بەرگەی ئاگر دەگرن؟ منیٚك کە لە تینی ئەوین، گڕم بەرزەو هەمو گیانم بۆتە پۆلو؛ دەبیٚ لەخۆی بپاریٚزم. واگریمان فەرموی مەلا با بیٚتەلامو بمبینیٚ. چۆن دەویٚرم بچمە دیاریو لەو ناسکە نزیك ببمەوە؟ یاری من لەو بتانەیە کە ناشیٚ پەرسیارەکەی تخون کەویٚ.

شەپالیٚکی کە وەك بت دەیپەرستم من، تروسکەو نوری شۆقی خوایە؛ دیتومە لە دنیایە.

ئەگەر شەیتان لەباتی بابەدەم یارمی بدیتایە؛ هەزار سوژدەی دەبرد یەکجیٚ بەرەو ئەو بەژن‌و باڵایە.

قصیدەی صەتو دوهەم

تیری نیگا

بەشێوەی کلکەدار (مُستَزاد)

١ یارامیَ قَلبی بِسِهامِ اُللَّحَظاتِ! هَیْهاتَ نَجاتی
مازالَ فِداءُ لَكَ روحی وَحَیاتی مِنْ قَبْلِ مَماتی

مانای وشە:

یارامی: ئەی هاوێژەر؛ **قَلبی:** دڵم؛ **بِسِهام:** بەتیرانی؛ **لَحَظات:** نیگایان؛ **هَیْهات:** زۆر دورە، چـەتونە؛ **نجاتی:** رزگاریم؛ **مازال:** هەر هەیە؛ **فِداء:** قوربان؛ **لَكَ:** بۆتۆ؛ **روحی:** گیانم؛ **وَحَیاتی:** ژیانیشم؛ **مِنْ قَبْل:** لەپێش؛ **مَماتی:** دەمی مەرگم.

پوختەی مانا:

ئەی ئـەوکەسـەی دڵت کردمبە ئـامانجی تیری نیگـات! زۆر دژوارە رزگاریم بێت. گیانو ژینم قوربانی تۆن. هەر بە قوربانیشتی دەکەم، هەتا ماوم‌و نەفەوتاوم.

٢ نَمَّقْتُ اِلٰی بابِكَ یاقُرَّةَ عَیْنی! بِالدَّمعِ کِتاباً
اشْهَدتُ علی‌الْوَجدِ مِدادی وَدَواتی سَلْ مِنْ عَبَراتی

مانای وشە:

نَمَّقتُ: نوسیم؛ **الی‌بابك:** بەرەو دەرگات؛ **قُرّة:** فێنکـایی؛ **عَیْنی:** چـاوم؛ **بالدّمعِ:** بە فـرمێسك؛ **کتاباً:** نامەیەك؛ **أشهَدت:** ئاگادارم کرد؛ **عَلیٰ:** لەسەر؛ **وَجْد:** ئەوین، تاسە، مەیل؛ **مِدادی:** مەرەکەفم؛ **ودواتی:** مەرکەف دانەکەشم؛ **سَلْ:** بپرسە؛ **من:** لە؛ **عَبَراتی:** فرمێسکانم.

پوختەی مانا:

فێنکی‌و سۆمای چاوەکانم! نامەیەکم بە فـرمێسکی خـوێنین نوسـی‌و بۆ ئـاسانەتم بەڕێ کرد.

مەرەکەف‌و دەواتەکەش بە ئەوینی منیان‌زانی؛ دەتوانی لە ئەشکم پرسی.

٣ مُذْ زَيَّنَكَ‌اَلدَهْرُ بِأَزْهارِ جَمالِ يارَوْضَةَ حُسْنٍ!
أَخْجَلْتَ طَلَّ الْوَرْدِ بِحَبِّ‌اَلْوَجَنَاتِ بينَ‌اَلْعَرَماتِ

مانای وشە:

مُذْ: لەوەتا؛ **زَيَّنَكَ:** رازاندویتەوە؛ **دَهْر:** زەمانە؛ **ازهار:** گوڵان؛ **جَمال:** جـوانی؛ **رَوْضـە:** باغچـەو گوڵجـار؛ **حُسْن:** جوانی؛ **أخْجَلْتَ:** شەرمەزارت کرد؛ **طَلّ:** ئاونگ، شەونم؛ **حەب:** دانە؛ **وَجَنات:** وجنەگەل؛ **وجنە:** کوڵمە؛ **بَيْن:** نێوان؛ **عَرَمات:** نوختەگەلی رەش لەسەر سپی.

پوختەی مانا:

لەوساوە دەستی زەمانە بەجـوانی تۆوە خـەریکـەو بەگوڵانت وەدەرازێنیێ‌و، تۆی کردوٚتە باغچـەی گوڵان؛ ئاونگ لەشەرمی ئارەقی دانەدانەی، دەوری خاڵانی سەرگوٚنات، سەردادەخاو زوٚر تەریقە.

٤ جِلْبابُ دُجى صُدْغِكَ اِلْهابُ فُؤادى يَحْكيكَ عِياناً
نيرانُ جحيمى حُجِبَت بالشَهَواتِ مِنْ كُلّ جِهاتى

مانای وشە:

جِلباب: سەرپوٚش؛ **دُجی:** تاریکی؛ **صُـدغ:** لاجـانگ؛ **اِلْهـاب:** گرپەگرتن؛ **فـؤاد:** دڵ؛ **يَحكيك:** بوٚت دەگێڕێتەوە؛ **عِياناً:** بەئاشکرا؛ **نيران:** ئـاگر؛ **جَحيم:** جـەحـەندەم؛ **حُجِبَتْ:** بەرپیواربوە؛ **شَـهَوات:** ئارەزوگەل؛ **مِنْ‌كُل:** لەگش؛ **جهات:** لایەنان.

پوختەی مانا:

بسکی رەشت ـ کە لاجانگیان داپوٚشیوی‌و هاتونە سەر کوڵمەی سورت ـ ئاشکرا تێت دەگەیەنێ: کە دڵم چوٚن گرپەی بەرزەو ئـاگری ئـەوین لەدڵما ـ کە وەك ئـاگری دوٚزەقـە ـ لە هەمولاوە ئارەزوی دیداری توٚو رەشایی بەختی نەگبەتم، دای‌پوٚشیوەو لەبەر چاوی‌توٚ نەدیوە.

٥ فی ظُلْمَةِ أَصْداغِكَ مُذْ أَصْبَحَ مِسكُ ياظَبىَ حَريمِ
قَدْ أَحْرَقَ فی‌الصِينِ قُلوبَ‌اَلظَّبِيَاتِ نارُ‌اَلْحَسَراتِ

مانای وشە:

فی‌ظُلْمَة: لەتاریکایی؛ **أصداغ:** لاجـانگان؛ **أصْـبح:** گەڕیاوە، بوەتە؛ **أصْـبحَ:** کەوتوٚتە بەرەبەیانەوە؛ **ظبی:** ئاسك؛ **ظَبِيات:** ئاسکان؛ **حَريم:** ئـەندەرونی ماڵ؛ **قـد:** لێرەدا بەمانا بی‌گومان؛ **أحْـرَقَ:** سـوتاندی؛

فى‌الصَين: لەچين؛ **قلوب:** دڵان؛ **حَسَرات:** عەزرەت‌و ئاواتان.

پوختەی مانا:

هەر لەوساوە، لە شەوی کەزیەکانتەوە بۆنی میسك، لە سپیایی بەربەیانی لاجانگت پەرژو بڵاوە؛ بەکۆمەڵ کەژاڵانی چین ـ کە میسکی چاك والای‌وانە ـ و تێگەیشتون میسکیان رەواجی نەماوەو ناگاتە ئەو بۆنە میسکەی لەتیسکی بسکی تۆوە دێت. بەعەزرەت‌و ئاواتەوەن، بگەنە تۆ. زۆریش ئێرەییت پێدەبەن، کە تۆی کارمامزێکی ماڵی، گرۆت لەوان بردۆتەوە. بەئاگری ئێرەیی‌و تاسە، سوتاون‌و دڵیان لەسوێت پڕۆکاوە.

٦ کَمْ تُحرِقُ أَحشایَ وَفی فیكَ زُلالٌ وَالشارِبُ مِنهُ
یَحکی خَضِراً مَوردُهُ ماءُ حیاتِ لا فیِ‌الظُّلُماتِ

مانای وشە:

کَمْ: چەند؛ **تُحرِقُ:** دەسوتێنی؛ **احشای:** هەناوم؛ **فیكَ:** دەمی‌تۆ؛ **زُلال:** ئاوی شیرین‌و رەوان؛ **شارب:** خۆرەوە؛ **مِنهُ:** لەو؛ **خَضِر:** سەوزەگیا؛ **خَضِر:** عەزرەتی خدری زیندە؛ **مَوردُه:** شوێنی خواردنەوەی، کانیەکەی؛ **ماءُحیات:** ئاوی ژیان؛ **فی‌الظُّلُمات:** لەتاریکستان‌دا.

پوختەی مانا:

ئەو لێوە شیرینانەی تۆ، لەبان دەمی بیچکەڵانەت ـ کە سەرچاوەی ئاوی ژیانی شیرین‌و فێنك‌و رەوانن ـ هەرکەسێ خوا بەختی‌بداو لەو لێوانەی تۆ هەڵمژێ؛ وەك سەوزەیەك لەئاوی ژیان پاراو بوبێ، قەت سیس‌نابێ. یان، وەك خدری زیندەی نەمر، گەیشتۆتە سەرچاوەی ژین؛ نەش‌گەیوەتە تاریکستان، هەتاکەی دڵ دەسوتێنی‌و هەروا تینوم دەهێڵیەوە؟ دە بەزەییەکت پێمابێت.

٧ مِنْ «أَحْمَدَ» فی‌لَیلَةِ أَصداغِ مِلاحِ لاحَتْ کَلِماتُ
مَنْ یَسمَعُها فاح بِمِسكِ‌الدَعَواتِ جَیبَ‌الْغَدواتِ

مانای وشە:

مِلاح: خوێن‌شیرینان، جوانان؛ **لاحَتْ:** دیاری‌دا؛ **کَلِمات:** وشەگەل؛ **یَسمَعُها:** دەی‌بیسێ؛ **فاح:** بۆنی بڵاوکردەوە؛ **دعَوات:** نزایان؛ **جیب:** دڵ، ناوەرۆك؛ **غَدَوات:** بەیانان.

پوختەی مانا:

چەند وتارێك لەپەسنی شەوی کەزیانی‌و، بەرەبەیانی لاجانگی سپی‌و جوانی یاری‌نازدار، لە

جەنگەی بەرەبەیاندا، ئەحمەدی دڵدار درکاندی؟ کێ بیان‌بیسێ بۆنی میسکیان لێ هەڵدەمژێ. کە لەناوهێنانی بسکی، بۆن‌خۆش‌و بەبەرامەبون.

قصیدەی صەتو سێیەم

چرای کوردستان

١ پور ژدیناتە غەریبم خانم ‌ ‌ ژتەسەر تابقەدەم حەیرانم
هەربجان تەشنەلەبی لەعلانم ‌ ‌ دل دبەندا گریها زولفانم
موسیفو جورعەکەشی هیجرانم ‌ ‌ نوقطەیا دائیرەیی زیندانم
لەو شوبی دایرە سەرگەردانم ‌ ‌ بادەنوشی قەدەحی حیرمانم
بدل ئاتەش ژجەگەر بریانم ‌ ‌ لەو پەریشانمو پورْ ئیشانم
عاشقی نازکو مەحبوبانم ‌ ‌ تومەبین بێسەرو بێسامانم
گولی باغی ئیرەمی بوهتانم ‌ ‌ شەب چراغی شەبی کوردستانم
چطەبیعەت بەشەرو ئینسانم؟ ‌ ‌ للهِ‌الحَمْد چعالی شانم
دەری یایاری لریزاصانم (یان، سانم) ‌ ‌ لەو دئیقلیمی سوخەن خاقانم
صبەهی عیدەوو ئەز پێزانم ‌ ‌ کوبکێراتە سەحەر قوربانم
خوەش بریندارەکی بێدەرمانم ‌ ‌ جارەکی شەفقەکە، روحم! جانم!
ژخودێرا ڤەکە بەندا بەرییێ ‌ ‌ دین بەرێ حوری میثالێ زەرییێ
نازکێ نەیشەکەرێ سورپەرییێ

مانای وشە:

موسیف: دڵبەداغو خەمبار؛ **جورعە:** قوم، فڕ؛ **حیرمان:** بێبەشی؛ **سامان:** دارایی؛ **بێسەروسامان:** بێسەروبەر؛ **بوهتان:** مەڵبەندی بوتان لەکوردستان؛ **شەبچراغ:** چرای شەو، گەوهەری هەرەنایاب کە بەشەو دەتروسکێ؛ **عالیشان:** پایەبەرز؛ **صان:** سەگان؛ **سان:** رانان، رانراو.

پوختەی مانا:

سەروەرەکەم! بۆ دیدارت زۆر بەتاسەم. سەرتاپام لەسەر هەتا پێت سەرگەردانە کە چەند جوانی؟ گیانم تینوی دینی لێوی تەنكو ئاڵتە. دڵم گراوی کەزیانتە. پڕلەداخم، ژەهری دوریتم چێژتوە.

لەزیندانی ئەوینتدا، بومەتە نوختەی ناوەندی. بۆیە جەغزی سەرگەردانمو لەگش‌لا بیٚدەرەتانم. لەجیات بادە، بیٚبەشیم لەدیداری تۆ، دەرخوارد درا. دڵم وەك ئاگردانێکە، جەرگمی لەسەر دەبرژیٚ. پرِلەژان‌و پەرێشانم.

دڵداری خوێن شیرینانم! دۆستی ناسك‌و نازدارانم! لێم مەرِوانە کەوا بیٚسەرو سامانم. تاقەگوڵەی بەهەشتەکەی مەڵبەندی چیای بۆتانم! بومە شەوچرای کوردستان. بابمناسن کەمن چتۆ مرۆڤێکم، چۆن کەسێکم. سوپاس بۆخوا، لەسایەی ئەوینی تۆوە؛ جیٚبڵندو پایەبەرزم. خۆم لەرِیزی دڵداران‌دا جیٚکردەوەو، خۆ بەسەگی دەرگای یار دەزانم. بۆیە وا گفت رەوانمو لەچاو شاعیران قاقانم. دەزانم سبەینیٚ جێژنەو منت دەویٚ بۆ قوربانت؛ چونکە هەرچەند بریندارى ئەوینی تۆم، بەلەش ساغمو، نامگەرەکە دەرمان بکرێم، لە ئەوینت رزگارمبیٚ. دەسا گیانە شیرینەکەم! بەزەت بەگیانی من‌دا بیٚ. بیکە لەراهی خودادا، دوگمەی سینە بترازێنە، با بەرلە قوربانی کردن، برِوانمە ئەوسینە جوانەت. تۆ وەك حۆریت، تۆ دین‌بەری، تۆجوانترین سەوزەرەنگی، تۆناسکی، تۆ وەکو قامیشەشەکری ـ لەباڵادا ـ تۆ وەکو پەری دڵکێشی.

٢

سوسەنێن تازەو میشکین والان	**بەس پەریشان‌کە لسەر سەرمالان**
ڤەکە جارەك تو ژدوٚرا خالان	**ژدل ئەم داینە بەر چەنگالان**
خەنجەرو شیرو رمێن قەتتالان	**نەظەریٚ وەربدە صاحیب حالان**
کو ئەسیرین ددەست حەییالان	**لەو ئەلف تێن مە دحەرفێن فالان**
کولشکلی رەقەمیٚ سەرسالان	**توی مورادا مە ژعەرعەر بالان**
زەمزەمەو دەنگەو زمیهنا لالان	**جەذبەدا مە بهەزار ئەحوالان**
لەو دنالین ژنەسەق عەبدالان	**کو بمەستی ددرن یەك پالان**
عەنبەرین خەمری‌و سوسن ئالان	**صوهروزەر،شەتری‌وچیچەك‌ئالان**
میصری‌یان دل مە ژخوە کر کالان	**تە ژقەوس‌و قەزەحێن خەلخالان**
کو بوین دایرە شوبهەت هالان	**خەمری‌یین‌خەمزەدەنیسبەت‌دالان**
کو چەڤاندینە ژرەنگ کوٚپالان	**میصری‌یان وەربدە بەر سیقالان**
زوهرە رەنگیٚو شەفەق موشتەری‌یێ	دین بەریٚ حوری میثالیٚ زەری‌یێ

نازکیٚ نەیشەکەریٚ سورپەری‌یێ

مانای وشە:

والا: بەرزو بەقیمەت؛ **مالان:** ملان؛ **سەرمال:** دەسماڵی سەر، سەرپۆش؛ **قەتتال:** کوژەر؛ **حەییال:** خاپینوك؛ **بالان:** باڵایان؛ **لال:** بیٚزمان؛ **ئالان:** رەنگ‌ئاڵان؛ **ئالان:** هاڵان، لێك هاڵان؛ **خەلخال:** قوڵ‌بەند، پاوانە؛ **هالان:** خرمانانی مانگ؛ **خەمزەدە:** لارەوەبو؛ **کوٚپال:** گۆچان؛ **سیقال:** مشت‌ومالٚ.

پوختەی مانا:

کەزیەکانت ـ کە وەك میسکی بەقیمەتو، وەك سوێسنی تەڕوتازەن ـ بەس بەسەر دەسماڵەکەتاو لەسەر ملان، بڵاوبکە، جارێك لەدەوری خاڵانیان وەلا بدە. ئەو بسکە سەربەقولاپانەت، چنگیان لەناو دڵمان گیرن. هەم خەنجەرن، هەم شمشیرن. هەم رمبی دڵدار مرێنن. فێڵەبازن بەرەو خۆیانمان دەکێشن. دەتۆ وەرە سەیرێکی دڵداران بکە، چۆن ئەسیرن لەناو زیندانی پرچاندا. لە ناچاری فاڵمان بۆ خۆمان گرتەوە. ئەلفی هێنا. واتا: ساڵەکەی خۆش دەبیو بە دڵداری بەژن ئەلفێك ـ کە وەکو عەرعەر بەرچاوە ـ دەمێننەوە. وەشوێن بەختی خۆمان کەوتین. رێمان کەوتە نزیکی‌تۆ. خرمەو زرمەو گرمەو قرمەی، زێڕو زەنبەری بیژمان ـ کە لەجوانیت سەرخۆش بونو دەهەژان، جەزبەو حاڵی لێمان هێنا. گشمان وەکو دەمان بینن، وەك عەوداڵانی شوێن خاڵان، ناڵەمانەو، لە ئەوینت وا سەرخۆشین، پاڵمان بەیەکەوە داوە، تا نەکەوینو بۆنزیکیت گشتمان پاڵەپەستۆمانە. هەی لەوەی زوتر بتگاتێ. لابسكو کەزی عەنبەریو لەگوێن لقە سوێسنەی تازە، لێك هاڵاون. گوڵی ئاڵی سەرکوڵمانت، دەگەڵ گوڵینگەی سەرپێچت، وێك دەکەون. بازنەو خرخاڵو لاسەرەو گوڵو گوارە، لەدەوری مانگی روخسارت، بە خەرمانە دێنە بەرچاو. بسکەکانت وەکو داڵێك چەماونەوە. سەریان وەکو گۆچان. لارە. برۆکانت ـ کە وەك شیری میصری دەچن ـ دڵی مەیان کردە کالان، دەریان کێشەو لەخوێن مشتو ماڵیان بکە. بەرەنگ زوهرەی، بەتیشك چەشنی موشتەری، وەکو حۆریەکی دینبەریو سەوزەرەنگی. نازکیو نەیشەکر ئاساى. بۆ دڵکێشان وەك پەری وای.

٣

سونبولێن تازە موئەننا نەکری — طوررەیا شەنگ موطەررا نەکری
خەمرییان شیفتە، طوغرا نەکری — عەرعەریْ. خارەو دیبا نەکری
دلودین غارەتو یەغما نەکری — سەری سەودا زەدەسەودا نەکری
گوهرییی نەرگسی شەهلا نەکری — کوشتییی خەنجەری بوررا نەکری
ساعەتیْ ڤیْ سەعەتیْ را نەکری — مە ژقەیدا خوە تەسەللا نەکری
لیْ خەرامیْ ژمە، مەستا نەکری — ژمە دل کەعبەو بوتخانە کری
دەعویی دلبەرییْ دا نەکری — جیلوەیەك میریو شاهانە کری
پیشیی شەمعاخوە، مەپەروانەکری — دلی غەمدیدەیی ما، شانەکری
لمە بیْپەردە تەجەللا نەکری — وەهە جارەك مە تەوەللا نەکری
غەنجەکی قەنج لمەللا نەکری — جەگەری ریش موداوا نەکری
بکوژی عاشقو پەروا نەکری — لشەهیدیْ خوە تماشا نەکری
ما، وە، دلبەر دکرن دلبەرییْ — دین بەریْ حوری میثالیْ زەرییی
نازکیْ نەیشەکەریْ سوڕ پەرییی

مانای وشه:

موئەننا: نوشتاو، قەدکراو؛ **موثەننا:** دولایەنە؛ **موطەررا:** لول‌دراو؛ **شیفتە:** شێواو؛ **سەودا:** شێت، مامڵە، ئەوین، ڕەش؛ **گوهەری:** گۆڕی، قوربان؛ **ساعەت:** قیامەت؛ **تەسەللا:** سەبوری، تەرك؛ **تەوەللا:** بەسەرکردنەوە، دۆستی؛ **تەوەللا:** هەڵوەدا، دورخراو.

پوختەی مانا:

سونبولی تازەی کەزیانت بەدولا نەنوشتێنیەوە؛ لابسکان پیچو لور نەدەی؛ بسکی ئاڵۆز ـ وەك مۆری سوڵتان ـ ڕێك نەخەی؛ تافتەو خارا دەبەر بەژنی ـ وەکو عەرعەر ـی خۆت نەکەی؛ تا دڵو دینمان تاڵان کەی‌و بەخەنجەری مژۆڵانت بمان‌کوژی‌و بمان‌کەیە قوربانی نێرگسی چاوی مەستو کاڵتو، سەری شێتی ئەویندارمان، بۆخوت نەبەی؛ هەر ئێستە قیامەت رانەکەی، لە زنجیری کەزیەکانت ڕەها نەبین؛ ئێمە دڵمان بوتخانەیە کە تۆی تێدای‌و لە سایەی تۆ بۆتە کابە. تۆ بە مەستی‌و بەلەنجەو لار روی تێ نەکەی؛ داوای دڵبەری بێوێنەی تێدا نەکەی‌و، خۆت دەر نەخەی کە بزانن تۆ میرو شای دڵبەرانی، ئێمە نەکەی بەپەپولەی بەرمۆمی‌روت. دڵی خەمبارمان شاد نەکەی؛ هەمیشە هەر دەرمان بکەی، جارێك خۆتمان نیشان نەدەی؛ نازێکی زۆر نازەنینانە بەرامبەر بە مەلا نەکەی؛ـ کە جەرگە بریندارەکەی دەرمان بکرێ ـ هەر دڵداری خۆت بکوژی‌و گوێ نەدەیەی، هەر تەماشای کوژراوەکانیشت نەکەی؛ چۆن پێت بڵێم تۆ لە دڵبەری دەزانی؟ تۆ دڵبەر نیت‌و دین‌بەری، ئەی یاری سەوزەڵە ڕەنگی حۆری‌ئاسا!

٤
هەردوقەوسێن‌تەژقودرەت‌نەژیەنگ — **ژێ بمیزان برەشینن مە خەدەنگ**
بدرن سینە بسەرپەنجە پلەنگ — **رومپشت‌دەت‌عەجەمی‌بێتەفرەنگ**
لێ‌نەوەك‌واقیعەیاگیووپەشەنگ — **هلبتن قەنج ژنیڤ ئاتەشی جەنگ**
تێن‌سواشێ‌حەبەشی‌ونوبی‌وزەنگ — **تو دزانی چنەهەنگن چنەهەنگ**
ڤەکەلەعلان‌توژسەرشەککەری‌تەنگ — **کوژموراداتە بوین پێت‌و پەرەنگ**
مەستی جەوراتە مەبێ بادەو بەنگ — **بێتە جانا لمە عالەم بویە طەنگ**
ژجەفایاتە نەما قەط لمە ڕەنگ — **تو دزانی چدەبیژت نەی‌و چەنگ؟**
ژچپەیوەستە دنالن سەرە دەنگ — **مە دخونن قەدو بەژنا تەیی شەنگ**
چبکم فەیدە، کو ئیڤارە درەنگ — **موطریبان‌دانەکەون‌چەنگ‌ژچەنگ**
دانەدت پەردەیێ ئایینەیێ زەنگ — **کو ژچەنگامە بنالت خەرچەنگ**
وەك مەلایی بهزار ڕەنگ ئاهەنگ — **بفغان بێت ژبەر صەد فرسەنگ**
نەکری تەرك توقێ کافری‌یێ — دین بەرێ حوری میثالێ زەری‌یێ
نازکێ نەیشەکەرێ سورپەری‌یێ

مانای وشه:

واقیعه: روداو، جەنگ؛ **پەشــەنگو گیو:** دو پاڵەوانی چیرۆکن؛ **نوّبی:** خــەڵکــی ژوروی میصــر کە رەش‌پێستن؛ **سەرەدەنگ:** **بەستەی گۆرانی؛ خەرچەنگ:** قــرژاڵ، برجــی ســەرەتان لە عاســمان؛ **ئاهەنگ:** هەوای گۆرانی؛ **فغان:** هاوار؛ **فــرسەنگ:** فـرسەق، پێوانەی ڕێگــەیە بریەتیە لە چـوارهەزارو چوارصەتو هەشتاو دومیتر.

پوختەی مانا:

بەو کەوانەی برۆیانەت ـ کە کرگاری تایبەتی دەستی قودرەتێن ـ ڕێكو پێك تیران بگرە دڵ. با لە هەردولاوە کەزیت، لەسەر گۆنات بەیەك بگەن. وەك لەشکری رۆمو عەجەم، پێکا بدەن. با چاوە مەستەکانیشت ـ کە وەك فەرەنگی ئیسلام‌کوژ، لە هەزار کوشتن زۆر خێران ـ بێنە ویزەی گیانی سیسم. وردە خاڵت ـ کە لەگوێن حەبەشــیو زەنگینو لەناو دەریای جـوانی تۆدا، وەك نەهەنگــی تینو بەخوێنی دڵداران دێنە بەرچاو ـ بێنە بەرچاو. باجــەنگ جــەنگــی مەغلو بەبێ و، لەشــەرەکەی پەشەنگو گیو ـ کە شانامە باسی دەکا ـ حەســتەم تربێت، ئــاگری جــەنگ پێت‌وبڵێســەی بڵند بێ‌و، ببێتە کڵ بۆ ســوتانی دڵو گیانم، لەدوا هەناســەی ژیانمدا، چــاوێکم بەگڕ بکــەوێ. واتا: سەرکوڵمەت ببینم ـ کە لە لابەلای بسکاندا، وەك گڕی ئــاگر لە شــەودا، تروسکــەی دێ ـ لەم ئاواتەم نیازم وایە، لێوە لەعل رەنگەکانت ـ کە تونگی تەنگی پرشەکریان داپۆشـیوە ـ بکـرێنەوە، بەبزەو بە بەزەییەوە، وەدرۆم خەیتەوەو بفەرموی: دڵداری ژار، تۆ لەمێژە لەتاسەی ئێمە سوتاوی، گڕت تێچو، بویە پۆلو، بویە سوتو، سوتاو چۆن دەسوتێتەوە؟! ئەوسا بزەو زەردەخەندەشت ببینم، ئەوەندەی مەستی ئەوینم، صەدئەوەندەی تر مەست‌ببم.

یاری نازار! گیانی شیرینی گش‌گیانان! خۆت ئــەیزانی کە نات‌دینم. دنیای هەراو لەبەر چــاوم، وەکو دڵو بینم تەنگە؛ هەرچی دەی‌بینم ـ دور لەتۆ ـ وەك روخساری خۆم بێ‌رەنگە. دەگوێ‌بگرە، ســەروبنی لۆرینەوەو دەنگ دانەوەی بلوێرو چــەنگ، دنەی منو دڵو گیانە نزارەکەم دەدەن، کە هەڵوەدای دیداری بەژنی شەنگت بینو، بەتینی ئەوینت بژینو، بیر لەچیتر نەکەینەوە.

بەختەوەرم کە لەوەتا لەسەر دنیام، گراوی داوی بسکــانم. تیا پیربوم، گەیشــتومە زەردە پەری ژیانی ئــامانەتی دنیا. بەرەو ئــاسۆگی جیهــانی هەرمانی دڵداران دەچــم. زۆر زامی کاریم، لەنازی چاوی مەستی تۆ، لەدڵدان؛ کە دەبنە مایەی شانازیم لەناو یاران. بەئــاواتم، هەتا کاتی ئــاوابونم، بۆ ئەوەی دڵم ژەنگ نەگرێو دڵرونو دڵنیا برۆم؛ بەزمگێران، بە بلوێرو چەنگو بەدەنگ، لەگەڵ منا هاودەنگ‌بنو ئــاوازەمان هەردو عاســمانان دابگــرێو، لەبەر تۆ بپارێینەوە، کە دەغیلە لەو کافریەو دڵدار کوژیەت واز نەهێنی. ئەی دین بەری چــەشــنی پەری بۆدڵکێشــی! ئــەی باڵا قامیشەشەکری سەوزەرەنگی شۆخو شەنگی حوری‌ئاسا!

٥ نیرگزا مـەستی چیـای بوهتـانی نـازكو شـەنگ شـوبی رەیحانی

چخەط ئیشکەستەو پورعینوانی
کـو تەپێ نـەسخ‌کری دیوانی
اَللە اللە ژچــرەنـگ ئینسـانی
یوسفی لەبشەکەری عیبــرانی
بـەسـە گـەر وەك‌تە بدیرت ثانی
(اَحْسَنَ‌الله) ژسـورا سـوبحـانی
کـو جـەمـالەك وە مونەززە ثانی
وەك‌تـە سـەر تابقەدەم نوْرانی
دمیثــالەك بـەشـەری دادانی
مـە بئیلهـامی ئیـلاهی زانی
بنیشان قـودرەتی بی نیشانی
چنیشان؟ ظولمەتی نورئەفشانی
لجەمالا صەمەدی بورهانی
تو لدەر حەق مەچرا ئەرزانی
کـو سـەحەرگە بمەشی سەیرانی
تـە مـەلایێ خوە قەجارەك نانی
بسـەر ئەفـرازیو عالی شانی
سەجدەبت بەر قەدەما سولتانی
زینەتا حوسن‌و سورا خوبانی
تاجی فەرقی سەری مەحبوبانی
تو بشیرانی‌و لەب شەککەری‌یێ
دین‌بەرێ حوری میثالێ زەری‌یێ
نازکێ نەیشەکەرێ سوژ پەری‌یێ

مانای وشە:

نەسخ: بێبرەو کردن‌و لەناودان؛ **عیبرانی:** جولەکە؛ **مونەززە:** پاك‌و بێخەوش؛ **ئەرزان:** گوێ‌پێ نەدەر، بێ‌موبالات.

پوختەی مانا:

وەکو ریحــانەی شـلك وای. بەڵام بەچـاوی کاڵترا، لەو نەرگســە کاڵانەی تۆ، کە لەچیای بۆتانێ دەروێن. خەت‌و خاڵی بەعینوان‌و پڕلەنازت، دیوانی ناوی جوانانیان لەبەین برد. ئەی نامەخـوا! تۆ چجۆرە ئینسانێکی؟ ئەگەر یوسفی جـولەکە تۆببینێ، دەزانێ دوهەمی هەیە. تۆ حـۆریەکی لەگیان رسکای، سەرتاپات لە تیشکی خوایە. گەورەیی هەر بۆ خودایە. جـوانیەکی وا پاکی هێنا، خستیە قاپێلکی بنیادەم. ئێمە لەخواوە زانیمان کە تۆ نیشانی‌کری خوای بێ‌نیشانی. تۆ لەناو تاریکی لەش دایت‌و، پرشنگ بڵاو دەکەیتەوە. تۆ بەڵگەی بۆ جـوانی خـودا. چـۆنە جـارێك مەلات رێ نەدابێتە لات، تا سوژدە بەرێتە بەرپێت‌و شانازی بەبەختی بکات؟!

تۆ نەك تەنیا گیانی شیرنی، گیانی گیانیشـمان هەر خـۆتی. جــوانی‌و دڵکێشــی هەموکەس، لەتۆرایە. تۆ تانجی سەری جـوانانی‌و بەخـوێن شــیرنی‌و رەزاسـوکی، کەس تات ناکات. وەکو حۆریت‌و دین دەبەیت‌و سەوزە رەنگی‌و نازکی وەك نەیشەکەری‌و پەری ئاسایی دڵکێشی.

سەرنجێك:

قصیدەی «یەلومی عیشقیێ» پاشــڵ ئــەلفــە. لە زوربەی زۆری دیوانە دەســخەت‌و چاپکراوەکاندا، ڕەمکێشەو لەپێشەوەیە. لە شەرحــە عەرەبیەکەدا، دوا خــراوەو نوســراوە: «دەڵێن هی شێخی جزیری‌یە».

لە بەر زۆری شیعرەکانی، کە دوســەتو هەشـــتاو چــوار لەتەبەیتی دوپارچــەیەو لەبەر دژواری وشــەکان‌و ماناکانیان، منیش ڕامگوێزایە دواوە. مانای وشــەکانم کردو بە ســەرچڵیش بەپێی توانا، لە پوختەی ماناکانیش دوام. بەبیری‌من، تەنیا شــەرحــی ئــەم قصیدە، وەك پێویستە کتێبێکی ئــەســتورو ســەربەخــۆی دەوێ. کە بیرو بڕوای لێك‌جیای فەیلەسوفانی لاهوت‌زان‌و خاوەن مەنطیق، شی‌کاتەوە. ئەوسا فەرمودەی جــزیری ڕوّشــن دەبن. بەداخەوە لەبەر بەرتەنگی جێگاکەو، نەفەس تەنگیم لەزانستا، ئەم ئــەرکەم بۆپێك نەهێنرا. هێندەم توانی، ڕچە بۆ خوێنەر بشکێنم، خۆ ماندوکاو سەر لە ســەرچــاوەکان بداو باشتر لەخۆمی تیێ بگا. خودا یاربێ.

هەژار

قصیدەی صەتو چوارەم

"یەلمومی عیشقی"

١ الله سەحەرگاها ئەزەل — یەلمومی عیشقێ شوعلەدا
نورا جەمالا لەم یەزەل — ذاتی تەجەللایا خوەدا
٢ ذاتی تەجەللا بولذات — بێ ئیسم‌و ئاثارو صیفات
سیررا حروفێن عالیات — خەفبو دسەترو پەردەدا
٣ ذاتی موقەددەس بو وجود — جوشش نەدابو بەحری جود
وەصف‌و ئیضافات‌و قیود — یەك ژێ تەجەللایێ نەدا

مانای وشە:

یەلموم: چوڵەچرا، خەتیرە؛ **حروف:** پیتان؛ **عالیات:** بڵندان.

پوختەی مانا:

ئەی نامەخوا! لەبەرەبەیانی هەرە پێشیندا، چوڵە چرای ئەڤین هەڵکراو تیشکیدا. نوری جوانی خودای نەمر، هەر لەخوداوە دیاری بو. هێشتا هیچ ناوو نیشانێکی بۆ خۆی بڕیار نەدابو کە ئێمە بەو هۆیەوە بیناسین. رازی پیتە بەرزکانی ناوی خودا، هێشتان لەژێر پەردەدابو. خودای گەورە، خۆی هەر هەبو؛ بەڵام هێشتان دەریای بەخشش بە روی ئێمە داپۆشرابو، هەڵنەقوڵیبو. پەسنی چلۆنەتی خودا، فەرمانەکانی بۆ بەندە، چارەنوسی قەرەبەخت‌و بەختەوەران، دیار نەکرابون.

٤ حوسن‌وجەمالێ‌خواست‌ئەڤین — ڤیکرا دیەك ذاتی جڤین
نورا قەدیم بو عیشق‌و ڤین — وان لێك نازو عیشوەدا
٥ عیشقا ژنورا لایەزال — حوسن‌و جەمالا بێ میثال
ئەیساند یەلموم‌و شەمال — دیسا خوەلێ پەروانە دا

٦ حوسن‌و محه‌ببه‌ت هه‌ر هه‌بو ... حه‌ق عاشقی ذاتی خوه‌بو
موحتاجی حوسنه‌ك دی نه‌بو ... نه‌قل‌و ریوایه‌ت پیْ وه‌دا
٧ بورهانی عه‌قل ئه‌و کر قیاس ... ئیسم‌و که‌مالا تیْن دخاص
ئه‌ووه‌ل ئه‌لیفیْ پیْ بناس ... ڤیْ نوری ئه‌و پورته‌و ڤه‌دا
٨ ئه‌ونوره دایی شه‌وق‌و طاڤ ... عالـه‌م خویابو، ما دناڤ
به‌ر ڤیْن خوه ئاڤیتن بلاڤ ... ره‌نگ ره‌نگ به‌رق‌و له‌معه‌دا

پوخته‌ی مانا:

جوانی خودا، ئه‌ڤینی ویست؛ ئه‌ڤین له‌ذاتی خودادا، هاته به‌رهه‌م. نورو ئه‌ڤین لیْکتر هالاْن‌و نازیان له‌سه‌ر یه‌کدی ده‌کرد.

ئه‌وین له‌نوری نه‌مر بو. جوانی بیْویْنه‌ش هه‌ر خوابو. نورو جوانی گه‌یانده یه‌ك، هه‌ردوکیان هه‌م ببونه موْم، هه‌م په‌پوله بوْ یه‌کتری.

جوانی‌و ئه‌وین ـ وه‌ك ذاتی خودا ـ قه‌دیمن. خودا بوْخوْی ئه‌وینداری جوانی خوْی‌بو. ئاتاجی هیچ جوانیه‌ك نه‌بو، که جوانی خوْی پیْ ته‌واوکا. ئه‌م باوه‌ره له ریوایه‌ت‌دا هاتوه. عه‌قلْ به‌به‌لْگه دینه‌وه، خوای ناسیوه‌و به‌راوردی ده‌گه‌لْ شتی‌تر کردوه‌و بوْی رون بوه، که خوا هه‌یه‌و ناوی تایبه‌تی لیْناوه‌و بیْکه‌مایه‌سی زانیوه. خوا به‌رانبه‌ر به‌هه‌رشتیْك ـ وه‌ك پیتی ئه‌لفی ئه‌لف‌وبا ـ سه‌ره‌تایه‌و پیته‌کانی تر له‌وڕایه‌و له‌وه‌وه هاتونه به‌رهه‌م. ئه‌و یه‌که‌مه، نوری خوْی ده‌دنیا گیْراو پرشنگی بلاْو کردوه‌و تروسکه‌ی به‌چه‌ندین جوْرداو، عالـه‌می ده‌ناو خوْ پیْچا.

٩ سوبحان ژره‌مزا خالیقی ... نورا سپیْده صادقی
تاڤیْته قه‌لبی عاشقی ... له‌رزین‌و تاوو جه‌ذبه‌دا
١٠ مه‌عنایی عیشقیْ بیْم چی‌یه؟ ... له‌ومن بچه‌شمیْ دل دیه
عه‌کسا جه‌ماله‌ك صافی‌یه ... لامیع دمیرئاتا مه‌دا
١١ حوسن‌و محه‌ببه‌ت ذاته‌کن ... مه‌عشوق‌و عاشق لاته‌کن
لیْ صوره‌ت‌و میرئاته کن ... هه‌ریه‌ك دمه‌عناییْ خوه‌دا
١٢ گه‌ر دلبه‌رو، وه‌ر عاشقن ... عارف دڤیدا صادقن
ئایینه‌یی نورا حه‌قن ... جیْجیْ، دواندا جیلوه‌دا
١٣ عاشق ئه‌وه، دلبه‌ر ئه‌وه ... ظاهیر ئه‌وه، مه‌ظهه‌ر ئه‌وه
روح‌و به‌ده‌ن گه‌وهه‌ر ئه‌وه ... هه‌ر شاهده‌ك دوڕدانه‌دا
١٤ هه‌ر شاهده‌کدا دیم ژدوڕ ... روحه‌ك دبه‌خشی بره‌مزو سوڕ
خه‌طی غوباری نوقطه پوڕ ... کاتب ژبالا نوسخه‌دا
١٥ حه‌رفیْن کشاندی کاتبی ... نورا دروح‌و قالبی
یه‌کیه‌ك بئیسمی واهبی ... إعراب‌و جه‌زم‌و نوقطه‌دا
١٦ نورن ژسه‌رحه‌تتا قه‌ده‌م ... نه‌ققاشی سه‌رمه‌شقی قیده‌م

پیٚ زەیینـاند لەوحی عەدەم   هـەریـەك بیەكدی چەشنەدا
١٧ ئەڤشكل‌وصورەت‌چەشنەئین   ئـەصلن لبـالاتـەر هەئین
نیسبەت بوان ئەم سایەئین   تـەرتیب خـەلاقی وەدا
١٨ عـالەم بعـالەم ئەو نەسەق   بـو ئاینە ئەسمـائی حەق
نـورا تـەجـەللایا توتوق   عكس‌و خـەیـالەك سادەدا
١٩ هەر هەیئەتا لیٚ روح‌و جیسم   كلكیٚ كـولی دانی تەلیسم
هەریەك ژیەكرا بونە ئیسم   لەو حەرف حەرف ئەندازە دا
٢٠ ئەم تیٚك هەوییاتین یەقین   ئیسمین ژمەصدەر موشتەقین
مەوهوم‌و لاشەی موطلەقین   عـەكسین دنیڤ ئـاییینەدا
٢١ پـورتەو ژعـەینی نـورەكی   تین‌تین تـەجـەللا طورەكی
ئەو سـەرددت یەك فـورەكی   لـەو چـەند لبلب قـەطرەدا
٢٢ ئەو شاهدین بیٚری ژعەیب   هەر جیلوە لیٚ دائی دغەیب
ڤیٚ عالەمی ئەو تیٚنە جەیب   دیسـا لهـا ئەو جیلـوەدا
٢٣ رەنگ‌رەنگ حوسنی صورەتان   نەقش‌و نیگاریٚن دەست خەتان
بـالاو بـەژن‌و قـامەتان   شیرین لەبـان پور خەندەدا
٢٤ شیرین لەبین قەد نەیشەكەر   سیمین بەریٚن نـازك بەشەر
زولفان ستـاربو روژ دبەر   بـسكان لمـسكیٚ طەعنەدا
٢٥ گولدەستەییٚ نوریٚن قیدەم   دەستان ژئەنگوشتان قەلەم
ئەو لالـەیی بـاغی ئیرەم   مـاوەر لـبەلگان ژالە دا
٢٦ هن ئەسمەرن، هن دیم زەری   مەهپەیكەرن، سورٚ موشتەری
ویلدان‌و حورو ئەو پەری   هـاتن لیبـاس‌و جامەدا
٢٧ چەندی بخەمل‌و رەونەقن   تەزیین ژحوسنـا موطلەقن
تیـك جیلوەیی نـورا حەقن   عیشقـا ئـەزەل پیٚ شیوەدا
٢٨ حـوسنا مونەززەھ بیٚ‌نیشان   وی لیٚ نقیسی زەركـەشان
خـال‌و خەطیٚن عەنبەر فشان   هەركەس بوان دل یەغمەدا
٢٩ داروی حـوسنـا دلبەران   بخەمل‌و لیبـاس‌و زیوەران
بیتـە شهودا بـەصـەران   بینـاهی‌یـا هەر دیـدەدا
٣٠ بنمیتـە حوسنی رەنگ‌رەنگ   نـای‌و دەفـو قانون‌و چەنگ
ئەو عیشقەوان تینت بدەنگ   لەو وان بحوسنیٚ نەغمەدا
٣١ سیررا كەلامی ئەقدەسی   دەم‌دەم دلەبسیٚ ئەنفەسی
تیتن تەنەززول بیٚ‌حسی   نەبگوفتو گوییٚ قیصصەدا
٣٢ وە دویٚن كو عوششاقن هەبن   دلـدارو مـوشتـاقن هەبن
وی شەمسی ئافاقن هەبن   داكفش بـیت دسپیٚدەدا
٣٣ دا كفش بن كەوكەب دچەرخ   رابن هەزار مەعروفی كەرخ
شبلی‌یو سەعدی ئالی فەرخ   عیشقیٚ دوان كەشفا خوەدا

۳٤ داحوسن‌وحوب‌دن‌مەظهەران — كفش‌كن لهەر عەردو دەران
عـاشق بخونن دەفتـەران — دلبـەر محـەبەت نـامەدا
۳٥ حـوسن‌و جـەمال‌و عيشقەيە — ئارام دپـەرديّدا نـەيـە
مەحبـوب لەو حەتتـا هەيە — نـابت دپـەردەو خەلوەدا
۳٦ مەحبـوب‌و خـوب‌و دلبەران — بـگرى لوان هـەفتىّ دەران
دى خـوە ژشباك‌و پەنجەران — ظاهيـر بكن دهەر عەردەدا
۳۷ ئـەو لالـەيين گول تازەتەر — فـەصلا بـوهـارى بيتەسەر
جى‌جى‌بەهەڤرا تينەدەر — خوەش خوەش دعەردى خارەدا
۳۸ رمزەك غـەريب‌و فـاطرى — پـەيـدا ببت تيـڤ خـاطرى
قـووەت تـەنينن راگـرى — خـەفكى دنيڤ قەلبىّ خوەدا
۳۹ مـەفهوم كوبو مەعلوم ددل — زيـوەر بدى تى صەد عەميل
بينت ليبـاسك پور خەمل — هيندى كـو سەعى‌و جەهدەدا
٤٠ لـەفـظو عيبـارات جامەيە — مەحبـوب مەعنايىّ بخوەيە
لىّخـەمل حـوسنەك زيّدەيە — لـەورا بحـوسنىّ زيبـەدا

مانای وشە:

ئیعراب: بزاوی پیت، دەربڕینی مەبەست؛ **جـەزم:** زەنە، سوربون‌و پیّدا گرتن؛ **چـەشـنـە:** چێژەو تام، نمونە؛ **توتوق:** خێوەت‌و پەردەی زل؛ **توتوق:** عاسـمان؛ **هویە:** بەڵگـەی بون؛ **مەصـدەر:** چـاوگ؛ **موشتەق:** وەرگیراو، لەت‌بولەشت؛ **مەوهوم:** خەیاڵی؛ **لاشەی:** نەتشت؛ **لب‌لب:** دانەدانە؛ **بیّری:** بەری، پاك‌و دور؛ **جەیب:** دڵ، ناوەند؛ **لیها:** لەویّ؛ **دیسالها:** هەروا ساڵان؛ **ژالە:** شەونم؛ **ئەنفەس:** هەرە هێژا؛ **ئافاقن:** ئاسوگەل؛ **فاطر:** وەدی‌هێن، داهێنەر؛ **مەفهوم:** زانراو، مەبەست؛ **عەمیل:** کەرەت، جور.

پوختەی مانا:

پاکی‌و پیروزی بوخودا. روشناکیەکی ـ وەکو بەیانی بەراستی ـ هاویشتە دڵی دڵداران، کە توشـی جەزمەو لەرزین بون. بامن مانای ئـەوین بێژم چـونەو چیە؟ خـوم بەچـاوی دڵ دیتومە، تیشك‌دانەوەی جـوانی‌یەو، دڵی دڵدار، ئـاوێنەیەو دەینوێنیّ. جـوانی‌و ئـەوین لە رەگەزدا هەر یەکێکن؛ دڵدارو دڵبەر بوتێکـن. هەرتك ئـاوێنەی یەکترن. بەڵام هەریەك بەبارێکـدا. ئـەوانەی بەراست خواناسن، چبینە دڵبەر یان دڵدار، ئـاوێنەن لە بەرانبەری نوری خـوداو بەدوجـیّ خـوی نیشانداون. دڵدار خوایە، دڵبەر خوایە، رەگەز خوایە، هەمو جوانێکی بێوێنە، وێنەی خوامان نیشان دەدا. خوای تێدایە. خودا لەجوانی جوانان دا، بوتە دڵ‌کێشی‌و نازداری، خاڵ‌و میلی دڵ تاڵانکـەر، خەتی وردی دەستی نوسەری قودرەتە، لەو باڵاوە خەت دراوە، بەرچـاو خـوایە، جـوانی دیاری‌دەر هەر خوایە، خودا تیشکە لەلەشی بنیادەمان‌دا. ئـەو پیتانە کە دروشـم‌و نیشـانگەی جـوانی بێوێنەن‌و، بونە سـەرو بورو نوختەو زەنەو، ئیشـارەتن بو دڵکێشـی‌و، لە روخســارو بەژن‌و باڵای

نازداران دەخوێندرێنەوە؛ بە نوری خودا ڕەنگاون و چەند سەرمەشقن دادراون و، لەسەر تەتەڵە نوسراون و، لە نەبوڕا هێندراون و هەریەك مانای تایبەتی بەخۆیان هەیە، تا ئێمە لەبەر سەرمەشق خوا بناسین. ئەو شکڵانەی تۆ لەسەرزەوی دەیبینی، هەر لەعاسمان خەتدراون و، عەصلەکەیان وا لەوێیەو سێبەریان داویەتە چاومان. ئێمەو هەمو ئافەریدە سێبەرێکین کە سایە دەرمان خودایە. دنیا ئەمدیوەو ئەودیوی، بەو هەمو ڕێك و پێکیەوە، ئاوێنەی ناوی خودایە. نوری خودا، لەو خێوەتە کەوە ڕەنگەی ـ کە عاسمانە ـ خۆی نیشانی زەوین داوەو، زەمین وەکو ئاوێنەیەك ئەیداتەوە. هەر هەندامێك و هەر گیانێك، پیتێکی بۆتە درۆشمەو، سەر بەناوێکی خودایەو، هەر پیتەی نیشاندەرێکی ئەندازە دارو پێوراوە، بۆ ناسینی داهێنەرو سازدەری ئەم دوجیهانە. ئێمە بوینە بەڵگە بۆ بونی وەستاکار. ئێمە ناوین، لەچاوگەیەك ساز دراوین، ڕاستت بوێ، خۆمان هەرنین، وێنە شاندەرین، ئاوێنەین. خوا لە ئاوێنەدا دیارە. نورێکە لە طوری داوە. لەو نورە چیا سوتاوەو کلی چیا سوّمایی دەدا بەچاوان.

کردەوەی نهێنی خودا، جۆشێك دەدا؛ بەشوێن یەکدا تکەتکە تنۆك دەرژێ. خودا بەجوانی بێ غەوشە. هەرجار لەبەر پیوارەوە خۆی دەردەخا. دنیایەك دەناو خۆ دەگرێ و هەزاران ڕەنگ، هەزاران جۆر جوانی دڵکێش نەخش دەکاو، خەتی ئەدا، بەژن و باڵای ڕاست و ڕێك و لێوی شیرین و پرخەندە، پێستی نازك و زێوین ڕەنگ، کەزی ڕەشی بە ڕەنگی شەو، ڕوخساری وەکو ڕۆژی ڕون، بسکی لەمیسك بۆنخۆشتر، پەنجەو ئەنگوستی دەناسك، خڕو خوڵی قوڵ و باسك، شەونمی گوڵان لەکوڵمە، ـ کە وەك مێلاقەی بەهەشتن ـ بەتێکڕایی دەسکەگوڵەو لە نوری ئەزەلی خواوە بە دیاری هات. ئەو نورە ڕەنگان دەگۆڕێ و دەچێتە ناو لەشانەوە. تۆ دەبینی هەر لە جوانان، هێندێکیان شیرین ئەسمەرن، هێندێك سەوزەن، کوڕن، کچن، پەریزادەو حۆری و لاوی ناو بەهەشتن، ڕوخسار هەیڤن، دڵکێشن وەکو مشتەری. هاتونە ناو شەمەکەوە. ڕازاونەوە، زۆر بەبرەون. ئەوانە گشتی تروسکەی نوری خودان؛ ئەوینی ڕۆژی بناوان سازیداون. بۆ نیشانەی دەسکاری خۆی خاڵ و خەتی عەنبەرینی لێ کێشاون. دڵانیان پێ تاڵان دەکات. خوا ویستویە. ئەو جوانیەی داویە بەجوانان، فێرکارێك بێ، بۆ چاوی دڵ، ڕوناکی خودا بدینێ. هەر ئەو ئەوینەی پێشینە بلوێرو دفەو سازیتر وەدەنگ دێنێ. تا هەریەکەی ڕازێك لە دڵکێشی و ڕندی جوانی خودا بدرکێنێ. ڕازی فەرمانی خوای گەورە، بەبێ زوان، هەر هەلە بەجۆرێکی نوێ و هەر دەمە بەڕەنگێکی جوێ، دێتە بەرگوێی دڵ و گیانان، بێ ئەوە گوێمان پێ بزانێ و، باسی جوانی هەرە پیرۆزی خوا دەکا.

ڕازی ئیرادەی خودایی، دەیەوێ دڵداری هەبن. وەك بەرەبەیان لە دنیا بڵاو دەبێ، تاچەند ڕۆژێکی لەدوا بێ، کە ئاسۆیان ڕوناك بکەن، تا ئەستێرەی جوان بدرەوشێن. هەزارانی وەکو شبلی و سەعدی و شیخ فەرخ، بە ئەوینیەوە بسوتێن و باسی جوانیەکەی دەربرن. تا دڵداران کتێبی ئەوین وەخوێنن و، جوانی ئەزەلی بناسن. ناشێ جوانی و ئەوینی جوانی ئەزەلی، دەناو پەردەدا

بمێنێ. هەمو جوانێك حەفتا دەركیشی لێداخەن، لە پەنجەرەو ڕۆچنانەوە دێتە دەرێ. بەڵام بەسات‌و وەختی خۆی. گوڵ بەبەهار لە زەوی غار دێتە دەرێ‌و، خۆ نیشانی دنیا دەدا. هەرگا ئیشارەتی خودا بداتە دڵ، قەت بۆت ناكرێ هەمیشە لەناو دڵتدا بیشێریەوە. هەر ناچاری ڕاستی بڵێی، جا بەكام زمانی دەڵێی؟ چۆنت بۆدێ؟ ئەوە بەستە بە دەم ڕاستی خۆتە. قسە، لیباس‌و زەنبەرە. دڵبەر، مانایەو كاكڵە. زەنبەری باش، جوانی پتر وەدەر دەخا. ئەگینا نرخی جوانیەكە بێ كەمایەسی‌و نوقصانە.

٤١ من ئەڤ میثال لەو بوتە بەست | زوران بزولفان دل ڤەبەست
هەرچی تەدی صورەت پەرەست | دورری یەتیم بێ فەیدەدا

٤٢ پیس‌و خەراب‌و زشت‌و عار | ما ئەو بخەملێ تێنەكار؟
ئی دقەیدی لەبسی نەدیە یار | حوببی بخوە داڤی نەدا

٤٣ چاری هلین یاری ببین | نە دپەردەیا طاری ببین
صەد جاری ئەر كاری ببین | گول وی دنیڤا بوغچەدا

٤٤ ئەو بومورادا كردگار | لەوكر ئیرادەو ئیختیار
ڤی بوغچەیێ هەرلێ بوهار | گول گەش دباغی غونچەدا

٤٥ بایێ ئەڤینێ كولڤی | ئەو قشت‌و زولفی سەر چەڤی
هەردەم هەزار دل داكەڤی | خال لەو ددامێ دانەدا

٤٦ بەحرا وجودی جوشی هات | نورەك تەنەززول بو ژذات
هاتن تەعەییون تێك صیفات | ئەشیاء ظهور عیلمییەدا

٤٧ ئەشیا دعیلمێ بون ظهور | ئیسمان ژفەیضا ئیسمی نور
تەقویم بەستن بێ قصور | حوكمی صیفاتی سەبعەدا

٤٨ ڤی عالەمی تەقویم بەست | هەرئیسمەكی فیعلاخوەخوەست
حوكمی تەصەرروف دا بدەست | هەروی دمولك‌و قەبضەدا

٤٩ ئەعراض‌و عەین‌و جەوهەران | واحید ژئەصل‌و مەصدەران
تاثیر بەخشی مەظهەران | صەد ڕەنگ حەرف‌و صیغەدا

٥٠ فەیضا حروفێن عالیات | بەحتا سطورێن سافیلات
ئایات‌و وەصفین موحكەمات | تەرتیب عوشرو سورەدا

٥١ كاتب نڤیسین ئەو حروف | هەرطالبی بێ بو وقوف
هاتن ژدل صەد ئاهو ئوف | سەرخەط للەوحێ سادەدا

٥٢ ئەودەست خەطێن كاتب صەمەد | واحید لسەر لەوحا ئەحەد
نەقشەك ڕەشاندی بێ عەدەد | جەعدا جەمالێ شانەدا

٥٣ ئەسما تەكامول ڕاست كرن | بالا فەواعیل ڕاست كرن
جی‌جی قەوابل ڕاست كرن | ژێ عیللەتەك صورییە دا

٥٤ ئەسما موقابیل بونە زەوج | لێ جوملە ژێ بون فەوج فەوج

بەحرا وجودیٚ هاتە مەوج   مەوجان دبەحریٚ لوججەدا
٥٥ جوشش کودا دەریای جود   دایینە یا ئیسمی وەدود
جارەك تەجەللابو وجود   فورەك ژنوری ژیٚ وەدا
٥٦ فورەك ژنوری ویڤەکر   گەنجا ظهوری پیڤەکر
مفتە بقفل کەنزیٚڤەکر   هیٚژوی دقوفلو مفتەدا
٥٧ حوسنەك مونەززە صەووراند   نورا حەبیب ژیٚ ئافراند
عالەم دکونهیٚ حەییراند   روح‌القدس جان نەفخەدا
٥٨ عەرش‌و جیهات لیٚ بو حەیات   ئەو شاهیدی قودسی صیفات
ژبونا یەقینا نوری ذات   سەیوان‌و شەوق‌و هالەدا
٥٩ حوسنا ژعیشقیٚ صەووری   غارەت کرن حورو پەری
هەرچی دکونهیٚ فەککری   ئەو ما دعیجزو حیرەدا
٦٠ ئەو صورەتی میرئاتی حوسن   ژیٚ بو ظهور ئایاتی حوسن
لیٚ بو تەجەللا ذاتی حوسن   ڤیٚ حوسنیٚ ئەو سەرچەشمەدا
٦١ سەرچەشمە یا حوسنیٚ ئەوە   خورشیدە، عالەم پورتەوە
گەر بەدرە، وەر ماهی نەوە   وەر موشتەری یان زوهرەدا
٦٢ ویلدان‌و حورو گەر پەری   شیرین‌و مەحبوبیٚن بەری
هەمیان ژحوسنا خاوەری   نوریٚ دەوان یەك ذەررەدا
٦٣ نوریٚ ژنورا ئەحمەدی   سیررا صیفاتیٚن سەرمەدی
داینەیا ذاتیٚن خوەدی   کەشفا کەمالاتیٚ خوەدا
٦٤ ئەو بو قەلەم، ئەوبو عەقل   لەو پیٚ حەدیثیٚدا نەقل
دەریای عیلم ئەو بو شەقل   تەفصیلی عیلمیٚ جوملەدا
٦٥ ئەوبو دجوملە رابیطە   میزان‌و ئیسم‌و باسیطە
فەیضا حەق ئەو بو واسیطە   چەشمی وجودیٚ سورمەدا
٦٦ یەك‌بو ئەلیف، یەك نوقطەکر   چەند شکلی دی لیٚ زیٚدەکر
هەردەم پەیاپەی صیفرەکر   بالا بیالا روتبەدا
٦٧ واحید ژنورا وی دوریٚ   پەیمانەوو جاما سوریٚ
مەی ریهتیٚ ئانی بەرفریٚ   هەم جام، هەم پەیمانەدا
٦٨ غەیب‌و میثالن هەردە سیلك   پەیوەستە ئانین میمی میلك
ئەو کاتبی ئەلماسی کلك   ژوی خامەیی ئەو رەشحەدا
٦٩ نورا تەجەللا هاتە عەرش   ئەسما هەمی لیٚبونە نەقش
شەوقا دوان چو تابفەرش   ئیسمان بذاتیٚ سەجدەدا

مانای وشە:

زشت: ناحەز؛ **عار:** شورەیی؛ **لەبس:** پۆشاك؛ **ئەرکاری:** ئەگەر دەتوانی؛ **تەعەییون:** دیاری‌کردن؛ **تەقویم:** راست‌کردن؛ **صیفاتی سەبعە:** حەوت صیفەتان، مەبەست حەوت صفەتی ئەزەلی خودایە کە

بریەتین لە: «هەبون»، «زانین»، «توانایی»، «ویستن»، «گوتن»، «دیتن»، «بیستن»؛ **ئەعراض:** عەرەضان؛ **عەرەض:** شتێکە بنەڕەتی نەبێو بەسەر بنەڕەتێکدا هاتبێ، بێتو لەبەینیش بچێت. ئەگەر تایبەتی بە رەگەزێك بێ، وەك پێکەنین، یا نوسین. کە تایبەتی مرۆیە، عەرەضی خاصی ناوە. ئەگەر جوڵانە ـ کە هەمو زیندوی تێدا هاوبەشن ـ عەرەضی گشتی (عام) ناوە؛ **قەبضە:** لەناودەست گرتن؛ **باسط:** بڵاوکەرەوە، راخەر؛ **سافیل:** نزم؛ **عوشر:** دەیەك؛ **عەشەرە:** دە ئایەتی قورعان؛ **وقوف:** ئاگا؛ **جەعد:** موی‌لول؛ **فواعیل:** کارکەران؛ **ئافراندن:** دروست کردن؛ **کونهـ** : بونی‌شت وەك هەیە؛ **سەرمەد:** بێ بڕانەوە؛ **شەقڵ:** دروشم؛ **سیلك:** هەودا؛ **میلك:** خاوەنی؛ **عەرش:** تەختی لەسەر دانیشتن؛ **فەرش:** رایەخ، مەبەست زەمینە؛ **نەفخە:** فو.

پوختەی مانا:

بۆیەم نمونە هێناوە، چونکە زۆر کەس دڵیان دەکەزیان هاڵقاوە. هەر کەست دیت رواڵەتی دەپەرستێ، گەوهەری بە خەسار داوە. شت جوان نەبێ، کەی بە خەمڵاندن جوان دەبێ؟ پیاو نابێ بروانێتە رو، تا دڵ بدا. دەبێ لەگیان ببیە دڵدار، چاوت لە رواڵەتی نەبێ، گیانە بۆ دڵداری دەبێ. لەش تاریکیە لە دەوری گیان، لەش وەك وارشی باغچەیە. گیان گوڵە لەو دیو وارش‌دا. خودا گیانی پاکی ئێمەی، وەکو باغچەیەك سازداوە، پرە لە غونچەو گوڵی جوان‌و، هەرگیز پایزی بۆنایە. خودا جوانی رواڵەتی سازدا، پەرچوکەو کەزی سەرخواری بەدەم باوە، وە جوڵە خست. خاڵی لەرو جێ کردەوە، تا ببنە دانەو داو بۆ گیان‌و، دڵدار لە ئەوینی ئەوان گیرۆدەبێو لەوێوە بە ئەوینی گیان گرفتار بێ.

خوداویستی‌عالەم‌سازدا. تیشکەی‌نوری‌خۆی‌بەرێ‌کرد، تاکارهەموی‌بەتەکوزی‌وریکی‌پێك بێن. کرداری خۆی لەسەر ئافەریدان بەش‌کرد. هەمو شتێك هاتە زانین‌و دیاری‌دا. ناوانی خواو، حەوت رەوشتە نورانیەکەی، بێ کەمایەسی هاتە رو. هەر ناوێکی چی هەڵدەگرت، ئەوەی دایەو جۆرێك کاری شیاوی واتای ناوەکەی لێ‌کردە ئەرك. ماكو رەگەزو داهێنراو، لە بنچینەدا دەبنە یەك. بەڵام بۆ ئێمە ـ بە رواڵەت ـ لێکتر جیان. پیتی ناوەکانی خودا، هەریەکەی بۆ دەستەوجونێك وەکار کەوتن. بڵندیان بەرزەوە کردو، ئەوی شیاوی نەویایەتین نزمیان کردن. هەر ئاگادارو دڵرونێك کە لەو پیتانە بزانێ؛ دەزانێ هەرچی رودەداو بون‌و نەبون، لە دەستەڵات کەس‌دا نیە، جگە لە خوا. ئەوسا دڵی هاوار دەکاو دەناڵێنێ، کە دەزانێ خۆی بۆی ناکرێ خۆشبەختی‌و قەرەبەختی خۆی بخاتە رو. خوای بێ‌نیازو بێ شەریك، لەسەر تەتەڵەی ئەزەلی، زۆری نەقش‌و نیگار چێ‌کرد. کاکۆڵی لولی شانە کرد، هەمو مایەی تەواوبون‌و کاری بونی بۆ رێك هێنا. بە رواڵە کردنی بەهۆ، بۆ دیاری دانی دەسکاری. نیشان دەری ناوەکانی بە کۆمەڵ بەرانبەر کردن. فەرمانی بەدەریای بون‌دا، شەپۆل بداتو سەرڕێژکات. لە ئاوێنە ئەوناوەی‌خوا کە «وەدود»ەو واتای زۆر پر لە ئەوینە، تروسکە یەك تیشکی وەدا. ئەو تیشکە بوبە کلیلی‌قفڵی گەنجینەی نهێنی‌و بوبە مایەی ناساندنی نوری خودا، لە سەر زەوین‌و عاسمانان. لەوتیشکە پێغەمبەری خوا: «محمد «ص» هاتە

بەرهەم. جبرایل گیانی وێ هێناو خستیە ئەو قاپێلکە پاکە. ئەو نورە تاکو تاقـانە، کرایە ئـامیانی ژیانی گش ئافەریدەکانی دیکە. جوانیەکەی ئەو ـ کە لە ئەوین ساز درابو ـ دڵی حـۆرو پەریزادانی تاڵان کرد. ئەگەر رۆژە، ئەگەر مانگە، ئەگەر زوهرەو موشتەرییە، ئەگەر جوانی لاوەکان‌و کیژی وەك حۆری‌و پەرییە، گشتی تۆزقاڵێك لە جوانی، نوری ماکی پێغەمبەری خودای تاکە. هەوەڵین قەڵەم هەر ئەو بو. هەوەڵین عەقـڵ درا بەو. بۆ دەریای زانسـت درۆشـمە. ئـەو نێوانە بۆ ئافەریدەکان‌و خواو، لە قیامەت تکا کاریانە. چاوی هەبون بەو دەرێژری‌و بەهۆی ئـەو لە ئـاکاری خوا شارەزا بوین، کە پێشوکوی دروست کردوین. خودا خوێ نوختەی ناوەندە. نوختە دەکرێتن بە ئەلیف، ئەلیف صیفری لێزیاد کران. ژمارە هەر بەرە ژور چو، ئەلیف بەزۆر شکڵ‌و بیچمان چەرخ درا، ناوو پیتی لێ چێ کران. ئەلیف نیشانەی یەکیەتی خوای نیشانداو، بو بە نیشـانەی یەکەمین نوری پرشـنگ‌دەری خـودا. کە مُحَمَّدی نازدارە، سـەبارەت بەو پیاڵەی بادەی خـواناسینی پێ فرکردین. میمی ناوی مُحَمَّدی نیشانەی پادشایەتیەتی لەسەر عالەم. لەپاش ناوی مُحَمَّدی ناوی تریش سـەریان هەڵداو، لە دەورەی ناوی نەخش بون. ناوو خـاوەن ناوەکانی زەوی‌و عاسـمان سوژدەیان برد.

٧٠ کاتب قـەلەم دیسا گەراند   ئیسمەك ژئیسمان صەووراند
کورسی ژنـوری ئافرانـد   جـەنناتی خولدو سیدرەدا
٧١ سەرچەشمەیا نورا سەخی   بـەحـرا جەمەد دابو رەخی
فەیضی ژبەردا بـەرزەخی   داگـرت‌و گـەهگە فورەدا
٧٢ ئـەو بەرزەخا رەنگ ئایینە   هەنگی کـو ئـەشیا داییـنە
وان تی شـەمال ئیسـایینە   ژێ صورەتـەك عـەکسییەدا
٧٣ وەصفو کەمالا تێن سبوح   حەرفێن کیتابا عەقلو روح
ئیسمە دڤێ لێ بن وضوح   لەو لەوحو کلکو خـامەدا
٧٤ ئەو نـوسخەیا عـالی ئیسم   لـەو حـەك دڤێ ژێرا جیسم
داحەرف لێ بن مورتەسیم   حـەرفـان شکل نـورییەدا
٧٥ نـوقطی کو مەعنایەك دڤێ   تـەرکیبی ئیملایـەك دڤێ
صورەت هیـولایـەك دڤێ   روحـان دنەفسی جـوثەدا
٧٦ ماتێنە دیتن حـوسن‌و سوز   بێ بـەژن‌و بـالایێن ژدوز
کاتب ژڤـان حەرفێن دبوز   نـونـەك خەیـالی بەصمەدا
٧٧ دوردانەیێن خـاوەر میثـال   ئاییـنـە یێن تیـدا شـەمال
نـورەك مونەززە ئەو جەمال   مـەی‌کر دنیڤـا شیشەدا
٧٨ روحانییێن قـودسی میثال   دێ بێن لیباسی خەطۆ خال
ساقی مەیا گـولگون‌و ئال   تینت دفینجـانـا مـەدا
٧٩ مەی کو دجامێ بیتە نوش   بێدەنگ‌وصەوت‌هەرتیتەگوش

ژیٚ تێته دل هەردەم سروش — لەو ئەڤ شەراب ئالودەدا
٨٠ ئەڤ رەنگ تەجەللاکر سوبوح — شاهی ژشەهکاسا فوتوح
مەی ریهتە جاما عەقلو روح — رۆژبو دقەوسی قوببەدا
٨١ رۆژ بو دنیڤا نەینکی — کاتب ژحەرفی عەینکی
نیڤ گوشەیا قەوسەینکی — طوغرا بئیسمەك تازەدا
٨٢ طەی‌کر دنیڤ طوغرایە ئیسم — تەکسیر کر حەرفێن طەلیسم
حوسنا موقەددەس بو دوقیسم — حوکمی تەجەللاییٚ وەدا
٨٣ یەك عەقلو روحی ئەعظەمە — میصباحو نورا عالەمە
حەووائو نەقشی ئادەمە — بی موددەو بی مادەدا
٨٤ ئیٚ دی کو نەفسا کوللی‌یە — حوسنەك موقەددەس عالی‌یە
ئەو ژی بروحرا ئەصلی‌یە — وان هەردو هەڤرا سایەدا
٨٥ ئایینەیی ذاتی یەکن — لەو دلبەرو لاتی یەکن
ڤێکرا دمیرئاتی یەکن — هەم تازە تازە عیشوەدا
٨٦ ئەوتێن بجەمعی فەرعو ئەصل — مائیل دبن ڤێکرا بوەصل
نابن ژیەك ئەوفەرق وفەصل — حوکمی ویصالیٚ پیٚ وەدا
٨٧ ڤێکرا کوبونە وەصلو جەمع — بارین ژمابەینیٚ دو لەمع
ئیسا ژئەرواحان دو شەمع — شەمعا نفوسان شوعلەدا
٨٨ ئیسا ژئەرواحان قەبەس — پورٚ شوعلەتێن نورین قەفەس
نەفسان بعیشقیٚ دانەفەس — قەلبان بحوببیٚ لەهجەدا
٨٩ ئەو لاتو حوسنو عەینی‌نور — صورەت بصورەت تێن ظهور
ئینسو پەری، ویلدانو حور — جی‌جی دواندا جیلوەدا
٩٠ هەریەك ژڤەیضا ئیسمەکی — تێن صورەتا طەلیسمەکی
لەو مەعنی‌یا هەر جیسمەکی — پورٚ تەو ژنوری لیٚ ڤەدا

مانای وشە:

خولد: تاهەتایی، بەهەشت؛ **جەمەد:** سەهۆڵ؛ **بەرزەخ:** لەمپەر، بەرزەك؛ **وضوح:** ئاشکرا؛ **مورتەسیم:** کێشراو بە قەڵەم؛ **هَیولیٚ:** وشەیەکی یۆنانی‌یە: ئامیانی هەمو گیاندرانە کە هێشتا نەهاتونەتە سەر شکڵو بیچم، صورەت دوای هیولا پەیدا دەبیٚ؛ **بەصمە:** وشەی جەغەتایی‌یە، واتا: مۆرو شەقڵ؛ **فتوح:** فەرحانی‌گەل؛ **نەینك:** ئاوێنە؛ **طەی:** پێچانەوە؛ **تەکسیر:** شکاندنەوە؛ **ئەعظەم:** گەورەترین؛ **نەفس:** ئەوگیانەی سەروکاری دەگەڵ لەشی زیندو هەیەو بەردەستی گیانی گەورەو بنەرەتی‌یە؛ **نەفسی‌کول:** لەزاراوەی صوفیاندا گیانی هەمو عالەمەو نوێنەری عەقڵی یەکەمە کە هەمو وەدی هاتو لەو پێکهاتون، پێشی دەڵێن «نەفسی رەحمانی»؛ **لەهجە:** قسەکردنو زمان‌گرتن.

پوختەی مانا:

نوسەر قەڵەمەکەی گەڕاند، ناوێکی تری وەبەر هات. کورسی‌لەنور وەدی هێنا. بەهەشتو داری نەبگی کرد. دەریای سەهوڵ لەنێوان بو، سەرچاوەی نور، لەو لەمپەرە سەرریژی‌کرد. بە فیچقەهات. بوبە مۆمێك پرشنگی لە ئاوێنەدا. دەبوایە تەتەڵێك هەبێ، رەوشتو ناوی بەرزی خوای لێ بنوسرێ، تەتەڵەو قەڵەم دروست بون. بڕیار درا هەر گیانێك دەچتە هەرلەشێك، سیایی لەوشوێنە بنوسرێ.

جوانیو دڵکێشی خودایی، خرایە ناو لەشی جوانان. تیشکی خۆرئاسایی جوانی، لەگیانەوە دایە لەشان. جوانی دیارو رواڵەتی ـ وەکو بادە ـ دڵدارانی گیانی پاکی پێ سەرخۆش بون. عەقڵو روح کەلەلا کەوتن. هەر ئەو جوانیەی خودایی، خۆی بەشکرد بە دو بەشەوە. بەناوی ئادەمو حەووا هاتە دنیا. حەواو ئادەمیش ـ بە رەگەز ـ هەر یەکێکن. هەردوك سێبەری نوری خوان. هەردوك ئاوێنەن بۆ یەکدی. لكو قەوارەی یەکترین، بۆیە بەرەو یەکتر دەچنو تێکەڵ دەبن. دوگیان وەك دو شەم ئایسان. گڕیان گەیاندە دەورو بەر. بەرو بەهرەیان زیادی کرد. هەمو زیندوی بەرەی ئادەم، بە ئەوین هەناسە دەدەن. هەمو دڵێك، بە ئەوینێ گەشە دەکا. هەر زیندوێك، بەرانبەر بە ناوێکی خوا، لەسەر ئەم دنیایە دەژیو خوا بڕیاری خۆی بۆداوەکە چۆن بژی.

٩١ دیٚ سیرری تەولیدیٚ ببێم — نەبوەهەمو تەقلیدیٚ. ببێم
مەعنی ژتەوحیدیٚ ببێم — دل ڤی ئەدایێ شەهدەدا

٩٢ مەعشوقو عاشق هەردو لات — مەجذوبی دی یەك بن صیفات
حینا کو بویەك التیفات — بەعضەك صیفاتان حیصصەدا

٩٣ هایو هویا سوببوحی یان — رەقصو سەمایا قودسی‌یان
تەشبیهی جوقا صوفی‌یان — فەریادو ذیکرو لەرزەدا

٩٤ وەستانە شاخیص صەفصەفن — باطین دعەینی‌دا خەفن
تەشبیهی بەرقا خاطیفن — لامیع دچەرخی تیسعەدا

٩٥ بزازو جاما بادەیێ — یارتیتە نیڤا حەلقەیێ
مەدهوشو مەستی وێ مەیێ — شاشو کولاە ئاشوفتەدا

٩٦ رەمزا دجاما شەربەتێ — خەف تێتە نیڤا صوحبەتێ
هەرچی کو فینجانێ دەتێ — وی جان بنەذرو صەدقەدا

٩٧ شەمعا ویصالێ هەرگەشە — شەوقا شەمالێ ئاتەشە
خەمرا پەیالێ بێ‌غەشە — ساقی عەجەب رەنگ بادەدا

٩٨ ساقی عەجەب رەنگ بادەریت — عاشق ژمەعشوق ئەو دڤیت
فینجان بفینجان داومیت — کاما دلێ بیچارەدا

٩٩ ئەشیا لپەی هەڤ وەللدین — یەك‌یەك ژوەصلێ بەذدین
هەم‌مەصدەرین،هەم‌مەوردین — ڤێ قولزومێ ئەڤ رەشحەدا

١٠٠ ئەو ڕەشحەدا وێ قولزومی   مەی هاتە طاسا عالەمی
جاما جیهان‌بین دا جەمی   بەسکەندەری ئایینەدا
١٠١ عەکسا ژحوسنا مەی فروش   ئاڤیتە فینجانێن بپوش
ناگە دجامان هاتە جوش   فوری دنیڤا کوزەدا
١٠٢ ساقی ژدەنگی بولبولە   ئاڤیتە چەرخی غولغولە
روحان لدوڕێ سیلسیلە   گوڤەندو ڕەقص‌و حەلقەدا
١٠٣ مەحبوب خوە نیشاندا صەفێ   جارەك دجاما قەرقەفی
هاتی بئاوازی دەفێ   طەنبورو چەنگی نەغمەدا
١٠٤ عەینی طەبیعەت جسمی‌کول   بشکفت دوێ باغێ دوگول
عیشقێ گەراندی جامی مول   حوسنی دواندا پەنجەدا
١٠٥ بەرزەخ ببەرزەخ بونە ڕاست   نینن دنیڤدا کیم‌و کاست
مەنزل بمەنزل هلگوهاست   حەتتا کو دوڕ چو حوققەدا
١٠٦ ئاڤیتە دوڕدانا خوەدوڕ   ئیساند ژمیصباحا خوە سوڕ
دولابی نەجمی نەحس کڕ   میهرا ستێرا سەعدەدا
١٠٧ چەوگانی بایی لامەکان   فولکا فەلەك قائیم سوکان
تەشبیهی گوێ دا بەرشەکان   هەر بێ‌سکون‌و سوکنەدا
١٠٨ ئەو کامیلی بێ‌عەیب‌و نەقص   چەرخین‌بهەریەك‌نەوع‌وشەخص
وێ یەك‌بیەك ئانینە ڕەقص   تێ سەبعەیی سەییارەدا
١٠٩ هەر نەو بقێ جەهدو لەزی   چەرخن لدوڕا مەرکەزی
بەحرا دوعالم لێ کەزی   تێ ئەو حوباب سەرگەشتەدا
١١٠ بەحرا دوعالەم لێ زەبەد   مەوج‌و حوبابن هن جەمەد
پەیوەستە تێتن جەزرومەد   سەیوان لصەحرایێ ڤەدا
١١١ ئەو خێڤەتا کەوکەب میثال   گەهبەدرە تیتن گەهھیلال
سێ‌دە دوازدە ماهو سال   چەرخن دسەیرا تیسعەدا
١١٢ مندل ژفەهمێ قاصیرە   ژوی صورەتی چار باگرە
پێ کر تمام ئەو دائرە   نەقشەك ژوی تەرووەندەدا
١١٣ یەك ژی ژتەقویما قەدیم   لی بونە سەق حوکمی حەکیم
ئاڤیتە وی لەوحی ڕەقیم   تیك عالەمی پێ شوعلەدا
١١٤ هنگی کوخەطو نوقطەنە   ئەوضاع‌و ئەشکال تێ هەنە
هەریەك بمقداری خوەنە   ئەصلا تەصەوور، ڕێ نەدا
١١٥ میقدارو شکلێ هەندەسی   کێم زیدەیەك پێ ناحەسی
تەصویر دکر ئُقلیدُسی   حەتتا بسەطحی سوفلەدا
١١٦ مەرصەف دناوڤان مەشعەلان   قەطعا مەسافا مەرحەلان
سیررا بروج‌و مەنزیلان   ڕەسما سلوکی جادەدا
١١٧ ئەو یەك‌بیەك خالی نهن   بێ حیکمەتەك عالی نهن

١١٨

گەرڤان سورەك حالی نهن — ئەو رەقص چرا مەستانە دا
مەستانە گوڤەندیٚ دکن — رەقصیٚ لدوٚر فەندیٚ دکن
قەستا شەکەرخەندیٚ دکن — لەعلان ژگەوهەر خەندە دا

مانای وشە:

تەولید: بەرهەم هێنان؛ **تەقلید:** لاسا؛ **شەهدە:** شایەتی؛ **ئیلتیفات:** ئاوڕوێدان؛ **دی یەك:** یەكتری؛ **حیصصە:** بەش؛ **شاخیص:** دیار؛ **خاطیف:** رفێن؛ **تیسعە:** نوٚ؛ **زاز:** ساز؛ **شاش:** شاشك، مێزەر؛ **ئاشوفتە:** شێویاو؛ **ریت:** رژاندی؛ **میت:** مژتی؛ **کام:** کاو، مراد؛ **وەللدین:** زان؛ **بەدین:** لەبەین چون؛ **مەصدەر:** شوێن بردە؛ **مەورد:** جیٚهاوردە؛ **رەشحە:** شە، تەڕایی؛ **پیوش:** بەسەرپوٚش؛ **بولبولە:** لولەی لولێنە؛ **مول:** بادە؛ **هەلگواست:** رای گوێزا، هەڵیبوارد؛ **دولاب:** چەرخ؛ **کز:** ماتو خوست؛ **فولك:** گەمیە؛ **شەك:** شەقی گوێین؛ **سەبعە:** حەوت؛ **سەییارە:** گەڕوٚك؛ **سەبعەی سەییارە:** حەوت ئەستێرەی بەگەڕی نەچەق؛ **کەزی:** قەوزە؛ **زەبەد:** کەف؛ **تەروەند:** تازە داهاتو؛ **رەقیم:** نوسراو؛ **مەرصەف:** شەقام؛ **اُقلیدُس:** فەیلەسوفی ریاضی زانی یوٚنانی (٣٠٦-٢٨٣ بەرلە میلاد) لە ئەندازیاری روکارو نورپێواندا بەناوبانگە.

پوختەی مانا:

رازی بەرهەم ئەدرکێنم. من بە ئاشکرا دەیزانم نەك بڵێم خەڵك وا دەڵێن.

یارو دڵدار بتی یەکن. لە ئاکاریٚ خودا پێی داون، هاوبەشن. بەو هوٚیەوە دەگەنە یەك. بەو پێك گەینە، فرشتەکانی عاسمانی، پیروٚزبایی‌و شاباش‌و هەر بژی دەڵێن. وەك کوٚڕی بەزمی صوفیانە، دێن‌و دەچن‌و جێژنەیانە. سازو بادەش ـ کە وەرگێڕی زمانی گیانی پاکانن ـ دێنە گوٚڕیٚ. کوٚڕی بەزم، گەرم دادیٚ. صوٚفی مێزەرو کڵاوی بڵاو دەبیٚ. هەرکەس لەو بادە بنوٚشیٚ، گیانیشی لەریٚ دەبەخشیٚ. مەی پێك گەیشتن بیٚ خەوشە، شوٚقەکەی هەمیشە گەشە. دڵبەر بادەی دڵ تاڵانکردن دەگێڕیٚ، دڵدار لەو مەیە هەڵدەمژیٚ‌و، بەکاو دەگا. گش ئافەریدە بەوجوٚرە لە پێگ گەین رولەزیادین‌و توٚرەمە بڵاو دەبنەوە. عالەم لەم چوٚرەچوٚرەوە، وەکو دەریای لیٚهاتوەو، هەزار جەمی بە جامەوەو صەتانیش وەك ئەسکەندری ئاوێنە لەدەستا دیوە.

تیشکی روخساری مەیفروٚش، بە نهێنی دایە پیاڵە، پیاڵە دڵی وەجوٚش کەوت. مەی ناوکوپەشی گرتەوە. ئەویش بەفیچقە دەرکەوت. گیانان کەوتنە هەڵپەرکیٚ‌و گوٚوەندو سەما. یار ـ کە خوایە ـ جارێك لەجامی بادەدا، خوٚی نیشانی خەڵکی دەداو جارێك لەناو دەنگی بلوێر، خوٚی دەر دەخا. بە دیار کەوتنی نوری ئەو، سرشت ـ کە گشتایی‌لەشە ـ گەشەوەبو. دو گوڵ لە باغی‌دا پشکوت. ئەوین مەی لە کوٚڕیٚ گەڕاند. جوانی خستە ژێر دەستی خوٚی. لەمپەر لەنێواندا نەمان. هەمو کارێکی راست هێنا. پلەپلە هەر پێدا هات. هەتا دوڕ کەوتە ناو دوڕدان. چرای دڵکێشی خودایی تیشکی دایە. ئەستێرەی ودمی بوٚ هەڵات. شومی خوٚی نەگرت‌و هەڵات. بای رەحمەتی

خودای مەزن، گەمیەی زەمانە دەگیڕیو، ناهێڵێ لەکار بکەوێو، ئەو گەمیە توندو پتەوەی، وەبەر کاشوی قودرەت داوەو، لە چەشنی گو لە مەیداندا، ئەی‌سوڕێنێ. هەمو کەس‌و هەمو شت‌و، حەوت ئەستێرە گەڕیدەی عاسمانیش پێرا، لەو مەیدانەدا خول دەدەن. هەر نو عاسمان وا بە کوشش‌و بە پەلە، لە دەوری ناوەند خولیانە؛ نوختەی ناوەند دەریایەکە، هەردوك دنیا وەکو قەوزەی قەراخی وان. (یان، هەر دودنیا وەکو کەف لەسەر ئەو دەریایە دیارن.) لەو قەوزەدا یان، لەو کەفە شەپول هەیە، بڵقی سەرئاو دێتە بەرچاو، هەیە دەریای سەهول بەستە، دەریای بە هەڵکش‌و داکش، چەتر لەسەر سارا دەگرن. ئەو خێوەتە پان‌و بەرینە ببینە. جارێك مانگی یەك‌شەوەمان نیشان دەدا، جارێك مانگی چاردە شەوە. سی‌ڕوژەی مانگ، دوازدە مانگەی هەمو ساڵان، ئەو نو عاسمانە لەگەڕدان، دڵم بوی ناکرێ تێ‌بگا، هەر چوار لای گرێ پوچکەیە. هەمو دەمان، ئەو چەغزە، بەو سوڕانەیان تەواو دەبێو، هەر دمێکیش نوبەرێکی تازە دەدەن. یەکیش لە کاری سەرسوڕێن ـ کە قودرەت بەرهەمی هێنا ـ ئەو راست‌و پاستە کردنەی پێشینەیە ـ کە لە سەر تەتەڵەی نوسی‌و دنیای پێ ڕوشن کردەوە ـ ئەو هەمو خەت‌و نوختانەی لە زەوین‌و عاسمانێ بە هەمو جور، شکڵ‌و بیچم دێنە بەرچاو؛ هەموی دە ئەندازە یەکدان، کە هەندەسەی ئەندازیاری هەرە ماهیر بوی داناون، زیادو کەمی تێدا نیە. تو بڕوانە لەو نەخشە ئیقلیدسیانە، لەمەڕ عاسمان‌و عەرزەوەو تەنانەت لەخوارو تریش دێنە بەرچاو. پیاو چون سەری سوڕ نامێنێ؟ نێوان ئەستێرەو ئەستێرە، وەکو جادەی خوشکراون. رازی بورجان ـ کە مەنزڵ بەمەنزڵ دیارن‌و بونە شەقامی هەمیشە بو گەشتی خوڕ ـ ئەو هەمو شتە سەیرانە بەتاڵ‌و بێکاکڵ نابن. سوڕێکی بەرزی خودایان تێدا هەیە. ئەگەر ئەو عەرزو عاسمانە، شتێکیان لێ حاڵی نەبوە؛ ئەدی بوچی مەستانە کەوتونە سەما؟!! ئەوانە چەند پەپولێکن بە دەوری نوری خوداوەو دەیانەوێ بەیار بگەن، بزەیەکی بەزەیی ئەویان پێ‌بگات.

١١٩ تێن بایێ چەرخو لەو لەبان / تەدویرو سەیرا کەوکەبان
شەعشەعنی‌یا روزو شەبان / دولاب هەر تێ ژێ صەدا
١٢٠ صورەت بصورەت لێ‌کشاند / لەوحی هەیولا نەققشاند
زیڕاف ژنورێ لێ رەشاند / تەقویمو شکل‌و خانەدا
١٢١ کاتب دچەرخێ جەدوەلێ / خوش نەقشەك ئاڤیتی وەلێ
کرحاشی‌یا هەفت هەیکەلێ / نیڤ کولیاتی خەمسەدا
١٢٢ دانین دپەرگاران ئەصل / بەستن موقابیلدا فەصل
ڤێکرا دەوائر بون وەصل / بەرزەخ ببەرزەخ خەسفەدا
١٢٣ چار عونصورن چار طەبعەتن / ڤێکرا بمیزان ڤێك کەتن
هەڤرا موخالیف سیرەتن / دەر صورەتی شەخصییەدا
١٢٤ حەتتا بمیزان چار ئەصل / بهەڤرا نەبن جەمع‌و وەصل

١٢٥ جیسمان ژهەڤ نابن فەصل — بازو ژبازو شەق نەدا
چار اُمَّهاتن سێ بەنات — هەربێ قەرارن بێ تەبات

١٢٦ پورعیشقو مەیلن ئیلتیفات — ڤێ تازە دەیری کوهنەدا
هن سوفلەوی بازی دکن — هن مەیلی ئەڤرازی دکن

١٢٧ خوەش رەقصی شەهبازی دکن — سەرگەشتەنە دحالی خوەدا
هەر هەیئەتو هەر جیسمەکی — هەر فەردو نەوعو قیسمەکی

١٢٨ روحوی ددەستی ئیسمەکی — مایی دقەبضەو پەنجەدا
کوللاب بدەستی واهیبە — یان راکدە یان جاذیبە

١٢٩ یان خافِضە یان ناصِبە — یان رەفعەیە، یان جەزمەدا
ئەو جەزمەدایی مەرکەزان — ئی دل ژبەر شەوقو لەزان

١٣٠ حیکمەت بقانونێ بزان — ئەهلی دل ئەو ژێ گوفتەدا
رەمزێن نجومو هەیئەتێ — عەقلی موجەررەد نارەتێ

١٣١ بێنوری عیلمی وەحدەتێ — ئەو ما دشەککو شوبهەدا
فەییاضی عیلمی من لەدون — پەیپەی ژبەحرا کانو کون

١٣٢ گەهگەه بئوستادی سوخون — وی گەوهەرەك ناسوفتەدا
فەیضا عولومی فەلسەفە — پور کفشە لێ سترو خەفە

١٣٣ مندی دجامەك قەرقەفە — فینجان بجان من جورعەدا
هەر نەه فەلەك لێ کاخەکن — دورو دراز لێ ئاخەکن

١٣٤ تیدارن ئەو ژی شاخەکن — ڤێ طەرحی ئینسان میوەیە
ئینسان بەرە، عالەم درەخت — سولتان ژخەلوەت هاتە تەخت

١٣٥ پێ زەیینین ئیقبالو بەخت — دەولەت ژبالا طالەدا
سولتان ژبالا هاتە خوار — لاهوت بناسوتێ ڤەشار

١٣٦ پەیوەستە بو نوقطا مەدار — دەورا عروجی گەڕوەدا
دەوران گەهاندن هەرطەرەف — عاشق گەڕاندن صەفبصەف

١٣٧ مەحبوب بفینجانا صەدەف — دوردانەیا سەییالە دا
ساقی کودامن ئەو سولاف — فەیضا مەیا گولگونو صاف

١٣٨ زائیل کرن شوبهەو خیلاف — عیلمەك ژبەژنی روقعەدا
عیلمەك نوما دل پێ نموج — قەلبێ بعیشقێ کت عروج

١٣٩ دێ طەیبکت چەرخو بروج — شەهپەر لدارا سیدرە دا
دولابو چەرخینەه فەلەك — پیشدەستی کورسی بونهەلەك

١٤٠ سەرگەشتە هاتن ئەو گەلەك — دوێ نوقطەیا مەوهومە دا
ئەحسەن ژڤێ نەظمێ لەطیف — چەندی سەبوك هاتی خەفیف

١٤١ مەحبوببدەستیخوێشەریف — نەقدی مە موهرو سککەدا
ئەحسەن ژڤێ وەصفی رەفیع — ئەشکالو ئەوضاعێن بەدیع

١٤٢ تیتن ژنورێ وەك رەقیع — بێ عەیبو نەقصو رەخنەدا

١٤٣ **ئەحسەن ژقێ وەضعێ «مەلا» ئەشکال‌و ئەوصافین‌حەلا (یان، جەلا)**
لەو دل بـوان بو موبتەلا جـەذبـەو جـەلالە دسینـەدا

مانای وشە:

تەدویر: گروڤەری؛ **شەعشەعنی، شەعشەعان:** تیشکەو تریفەو روشنی؛ **هەفت هەیکەل:** حەوت عاسمان؛ **کوللیاتی خەمسە:** پێنج گشتی‌یەکان. کە بریەتین لە: جسن‌و جورو بەندو عەرەضی تایبەتی‌و گشتی (جنس‌و نوع‌و فصل‌و عرض خاص، عرض عام)؛ **خەسف:** روچون؛ **خەسف:** گیران، کە بو مانگی دەلێن؛ **اُمَّهات:** دایکان؛ **چاراُمَّهات:** بریەتیەلە: چوار ماکی ئاوو ئاگرو خاك‌و با؛ **بەنات:** کیژان؛ **سێ‌بەنات:** بریەتیەلە: گیاندارو روەك‌و کرەك (حیوان، نبات، جماد)؛ **خافیض:** نەوێن؛ **ناصیب:** وەسەرخەر؛ **رفعە:** بلندی؛ **جەزم، جەزمە:** وەستاندن؛ **عیلمی لدنّی:** زانستی تایبەتی خوایی؛ **کان:** بو؛ **کُن:** بە؛ **سوخون:** وتان، وتە؛ **کاخ:** کوشك؛ **ئاخ:** خاك؛ **شاخ:** لك؛ **سولاف:** بادە؛ **روقعە، رەقیع:** تابلوی بەخەتی روقعی نوسراو؛ **نموج:** نمونە؛ **حەلا:** شیرین؛ **جەلا:** ئاشکرا، صاف.

پوختەی مانا:

چەرخ‌و لولەپ باو دەخون، چەرخ‌و خولیانە، ئەستێرەکان لەناو جەغزی دیاری کراو، بە سوڕدانەوە دەگەڕێن. هێندێك بەشەو هێندێك بەروژ، دنیا روناك دەکەنەوەو، دولاب‌و چـەرخـی دنیایە هەر هارەی دێ. سەر روپەری مەلبەندی بون، بە هەزاران شکل‌و رەنگ، نەخشێندراوە. پەراوێزی بە ئاوە زێڕ لێ کراوە، وەکو سال پێو خانە خانەو چاوە چاوە خەت دراوە. پەراوێزی حەوت غاسمان، بە پێنج ناودێرە گشتیەکان واتا: جسن‌و جورو بەندو عەرەضی تایبەتی‌و گشتی، رەنگێنراوە. ماك‌و رەگەز ـ کە نوختە ناوەندیەکە یەو، هەبون لە دەوری خـول‌دەداو، بویتە جـەغز بەرانبەر بەو ئافەریدانەی لەخویان جوێ دەکاتەوە ـ نیشان درا. هەمو لەمپەر لەنێوانی بون‌و نەبودا هەلگیرا.

خاك‌و ئاوو ئاگرو با ـ کە هەر چواریان دژی یەکن ـ بە ئەندازەی پێویستی‌بون، تێکەل کران. بەبێ ئەو لێك کوبونەوە، بونی مرو زور دژواربو. ئەو چوارانە ماك‌و داکن. سێ کچیان هەن. گیاندارو روەك‌و کرەك. (حیوان‌و نەبات‌و جەماد). هیچی تاوێك هەدا نادا‌و، ئەویندارن، وێلی یارن، بە ئاواتن لەو دێری تازەی زورکونە، بەرەو ماکە بادەنەوە. هەروا ئاور ئەدەنەوە بە هومێدی ئەوروژەی بگەڕێنەوە دەقی پێشو. هێندێك سەربەرەژێر دەچن؛ هێندێك روەو هەوراز دەبن؛ سەرگەردانن دەخولێنەوە. هەر بیچمێکی دێتە بەرچاو، لەهەر جون‌و هەر توخمێك بێ، بەر فەرمانی ناوێکی خودای گەورەیە. قولاب لەدەست بەخشندەدا، جا رای‌دەگرێ، یان دەیکێشێ؛ بەرەو ژێری دەکاتەوە، یان بەرەو هەورازی دەبا؛ لە پەنجەی ئیرادەی ئەودا، ئەوانەی دەلێین ناوەندن‌و چرکە ناکەن. وەکو زەنەی کە لەسەر پیتان دادەنرێ؛ خودا زەنەی لەسەر داناون‌و نابێ بزون. قسەم قسەی ئەهلی دل‌و قانونی رازی خودایم پێ گوتراوە. ئەو نهێنیەی لە گەڕی ئەستێران دایە، زانستی مرو نایگاتێ. گەرەکە زانستی خوایی فریاکەوێ‌و لە دودلی رزگارمان

کات. زانستی تایبەتی خودا، لە دەریای بیەوبوی خۆی را جارو بارە، دورێکی هەرگیز نەسماوی بە ماموستای قسەزانان ـ کە پێغەمبەرەو فەرمویە: «لەگشت عەرەب فـەصـیحترم»ـ بەخشش داوەو لە هێندێك رازی نهێنی، حاڵی کراوە. بەهرەی زانستی فەلسەفـە زۆر دژواری‌و، وەشـیراوەی تێدا دیارە. بەڵام گەلێك شـتم لەوبادەیەوە دەسـت کەوت، کە فینجـانێکم لێ فـڕکردو گیانم بەو مەیە سەرخۆش‌بو. زۆر شتی بۆ ئاشکرا بون.

بە ژمارە ئێژین نۆعاسمان. بەڵام گشـتیان نۆ نهـۆمی ئـاواییەکن. ئـەگەر دورتری بۆبچین، ئەویش هەروەك زەوی ئێمەن. وارش‌و دیواری ماڵێکن. هەر نۆعاسمان، وەکو قەوارەی دارێکە، زەمین لکێکە لەو دارە. مرۆ میوەی ئەو لکـەیە. مرۆی میوەی ئـەو درەختە، زۆر بەرزبو. لە نەبورا هاتە بون‌و ناوی نرا بەرزترو سـەروەری هەمو عالەمێ، بەخـت شـانازی پێ‌دەکرد. زۆر لە رێزو برەودا بو. لەو باڵایەوە دابەزی، لەپلەو پایەی نزیك خـوایی، خـۆی هاویشـتە ناو نزمایی‌و بەرگە نورانیەکەی گۆڕی‌و بەرگی مرۆڤـی کردەبەرو لەو بەرگەدا خـۆی شـاردەوە. لەسـەر زەویش، هەمیشە نوختەی ناوەندبو. ئارەزوی بەرزبونەوەی تێدا ژیاوە، کەوتە کۆشش‌و سوڕ خواردن. یاری مەزن بە فینجانی سـەدەفـەوە، بە ئـەویندارانـدا گەڕا؛ دوری تاواوەی ـ وەکو مەی ـ بۆ تێکـردن. مەستی کردن. مەیگێر چوڕێکی دابەمن. هەمو رازم بۆ دەرکەوتن. لە بەژن‌و باڵای یارەوە زانستی راستی پێویستم، وەکو تابلۆیەك خوێندەوە.

زانسـتێ ـ کە نمونەی دامێ ـ چلۆن دڵم بەهۆی ئـەوینی باڵای ئـەو دەتوانێ بۆ باڵا بچـێ‌و، عاسمان‌و برجان وەپێچێ‌و شاباڵی لە سیدرەبسوێ. گیانم فڕی گەیشتە بارەگای خـودا. سـەیری هەر نۆ عاسـمانم کرد. کە بە ئـاڵقە لە دەوری کوڕی خـودا بون. سـەرگەردان لە دەوری نوختەی خەیاڵی‌دا، خولیان دەخواردو دەرەتانیان شك نەدەبرد.

مەلا ئافەرین بۆ شیعرت! لەشان خۆش‌و سـوك‌و ناسـك هۆندوتەوە. یار بەدەسـتی ممبارەکی مۆری ئافەریمی دامێ ـ کە سکەی بەناوی ئەو بو.

ئافەریم بۆ ئەو باس‌کرن‌و نیشان دانی شکڵی زۆر جوانی بێوێنەی کری خـودا ـ کە هەموی لە نورێکی پاك‌و چاك‌و بێ خەوش‌و بێ‌کەمایەسی هاتە بەرهەم ـ پەسنەکانت زۆر شیرینن، هەر بۆیە دڵ دادەگرن‌و جەزمەیەکی زۆر پەسندو بەشکۆ دەخەنە ناو هەناو.

لیزگەی صەتو پێنجەم

"چارین"

١

قەوسی دهیلالی بدەلالی کەشها
بەژناتە ژشەنگی بدرەنگی مەشها
ماری ژحەریری دعەبیری خوشها
ماوەربو ژوان زولفی دزەنگی وەشها

٢

ئاخا قەدەما موحتەرەما پایی پەریمە
وەك طوطی پەیاپەی لزەبانێ شەکەریمە
هەرلەحظە دبێ بێت، کو دەچم رەهگو زمریمە
ئیدی چبێژم کو کەریم ابنی کەریمە

٣

شمشاد خەرامەك کو مەدیبو سەحەری
جامەك ژشەرابێ بمەدا وی قەمەری
تیرەك کو ژقەوسەین دویدا جگەری
قوربانی خوەکر جانی شیرین روخ فەنەری

مانای وشە:

بدەلالی: بەنازو جوانی؛ **کەشها:** کێشرا؛ **درەنگی:** بەگرانیو تەمەڵی؛ **خوشها:** راخوشی؛ **وەشها:** پرژێندرا؛ **ئاخ:** خاك؛ **کەریم:** سەخیو بەخشندە، نەجیمزادە؛ **فەنەر:** چرای ناو شوشە.

پوختەی مانا:

کەوانەی مانگی یەکشەوەی برۆکانت، یەکجار بەجوانی کێشراون‌و زۆر بەنازەوە بۆم کێشران‌و تیریان دەگیان‌و دڵم گرت. بەژنی شەنگت، لەبەر نازی زۆر گرانت، بەگرانی ڕێوەدەچێ. کەزی ڕەشت، وەکو مارێکی زەنگی ئاوریشمین، خوشی‌پێتەناو چەندین بۆن‌خۆشی تێکەڵاو، خۆی ڕاوەشاند. بۆنی گوڵاوی بڵاوکرد.

من ـ کە وەك توتی گفت‌خۆش ـ دەم‌و ڕاوێژم شیرینە؛ هۆی ئەوەیە لە جیات شەکر، خۆڵی بەرپێی یار دەچێژم. هەردەمێکی یار دەیەوێ دەرچێتە دەر؛ دەڵێ: بڵێن با بێتەلام. دەچم دەبم بە ڕێبازی. چۆن شوکری ئەوچاکەی بکەم؟ نەجیمەو نەجیمزادەیەو زۆر دڵاواو بەخشندەیە.

بەژنی وەکو دار شمشاڵیم، لە بەرەبەیانیك بەرچاو هات. بە لارو لەنجە دەرۆیشت. ڕوی وەك مانگ‌بو. پیاڵێکی پربادەی دامیۆ، تیرێکیشی لە کەوانی برۆیانرا دەجەرگم گرت. دەی هەزار جار گیانی شیرین قوربانی ئەو کوڵمانەی بێ، کە وەکو فەنەر بەتیشکن.

لیزگەی صەتو شەشەم

«شیعردز»

وادیارە مەلایەکی خەڵکی «فەنیك»، شـیعری لەمەلا دزیوەو بەناوی خـۆی لەلای خـەڵکـی خوێندوێتەوەو رەخنەی لەمەلا گرتوە، کە لەشیعرا ناگاتە من. مەلا بەم چـەند بەیتە شـیعرە، گاڵتە بە شیعردز دەکا. ناویشی نەزرینگاندوەو بە «پازدە» ناوی بردوە. بەبیری من، دەبێ مەلاکەی شیعردز، زوبێر بوبێ کە لە شێوەی کرمانجـیدا، زۆر ناوان هەڵدقـرچێنن: بە رەشـیدان دەڵێن: رەشـۆ. بە مُصطفیٰ دەڵێن: مصطوبە زوبێران دەڵێن: زبۆ. زبۆ، بە ئـەبجـەد پازدەیە. لەوانەشـە شـتی تربێ‌و نەمزانیبێ.

هەژار

١ قەوی مەشهورە کو ناڤێ تە مەلا خەمسە عەشەر
تو بشیعرا نەتەگۆتی خوەدکی قەندو شەکەر
٢ دوری ناسوفتە دهونی! مە نەدی میثلی تە قەط
نە دسەمتێ عەجەمێدا نە دئیقلیمی تەتەر
٣ ئەڤ چشیعرو غەزەلن مەدحو ثەنایا خوە دکی
دجڤاتان‌وە دبێژی مە بطەعن‌و بخەبەر
٤ ئەڤ چتەقلیدو شەطاطن چبەطاطن تودکی؟
سەری ڤیرا دهەژینی، بدوصەد ئاهو کەسەر
٥ تە دزانی فنیکاتە نەمەکان غزلانە
چبوها تێنە مەتاعێ تە، ئەیا بێ سەروبەر!
٦ دەست‌و پایان ژبەرێ زیدەبکی دێ تەبکم
میثلی حەممادی عەرەب، هەر وەکی شێخ‌ئانی بسەر
٧ ئەحمەدم سینە سوپەر پێش بەری تیرا فەلەکێ
دەعوە داری تە مەئیرۆ تو ژدەحلێ وەرە دەر

ماناى وشه:

قەوى: زۆر؛ **سەمت:** لا، ئالى؛ **خەبەر:** جوێن، قسە؛ **شەطاط، شەطەط:** دەلەسەو لافى پوچ؛ **بەطـاط، بەطەط:** درۆ؛ **فنيك:** ناوى مەڵبەندێكـە؛ **فــەنەك:** دەڵەك؛ **غەزل:** رســتن؛ **غەزەل:** شــيعرى دڵدارى؛ **غِزلان:** ئاسكان؛ **بىٚسەروبەر:** هەژارۆكە؛ **دەحل:** بێشەى دەس‌نێژ.

پوختەى مانا:

زۆر مەشهورە كە ناوت مەلا پازدەيە. بە شيعرێك كە هى خـۆت نيە، خـۆت لاى خــەڵك شــيرن دەكەى! وا دەردەخـەى، كە مروارى كون‌نەكراوت هۆندۆتەوە! پياوى وەك تۆم، نە لەئێران، نەلە وڵاتى تاتار ديوە. خۆت بەشيعر بە جەنابى خۆت هەڵدەڵێى‌و تانە دەشيعرى من دەگرى‌و، بەخـراپە باسم دەكەى! ئەم درۆو دەلەسە چيە؟ تۆ ناوت لىٚ‌ناون شيعرو بەئاخو بە خەمباريەوە دەيان بێژى‌و ســەرتى دەگەڵ رادەژێنى؟! خــۆت دەزانى دەڵەكاوا بەرەگەى كارمامزان نيەو، بەتەڵەكەو كەڵەك دەڵەك، ناكرێن بەئاسكى چاو بەڵەك. بە چاوەراوو گاڵەگاڵ، گاڵ لە تالاّيى ناكەوىٚ. هەڵبەســتەت كە دەڵەك نامەن، ئەو پروپوچە بێتامەن. كە هيچ‌كەس بەهيچى ناوێن.

هەرىٚ كابراى شيعردزى، گزى كەرى بىٚ سەروبەر! ئەگەر لە تەشكە بەرەى خۆت ئيتر پتر پىٚ راكێشى، لێت رون‌بىٚ، بەو دەردەت دەبەم، كە شێخەكە، بەسەر كاوراى عارەوى، حەممادى ناوى هێنابو.

من ئەحمەدم، نەترسێكم، كە بەرانبەر، بەتيرى بەڵاى زەمانە، سينگم مەتاڵ‌و قەڵغانە. ئەمەوىٚ بەگژتا پچم. دەسا مەلا پازدەى دەڵەك! لە كەڵەك‌و مێشەدا، خۆت مەڵاس مەدە، بۆم وەرەدەر.

لیزگەی صەتو حەوتەم

وتوویژی مەلاو میر عیمادالدینی جزیری

مەلا: سەلاما من ئەنا خوانی — سەحەرگەه، گەوهەرئەفشان بت
بصورەت ئەمری سوبحانی — سەرئەلقابوزەرئەفشان بت
بخدمەت عەرضی سولتانی — عەبیرو عەنبەر ئەفشان بت

مانا:

سڵاوی منی پەسندەر، لە بەرەبەیانا، بە خزمەتی جەنابت سەرفرازو بۆن خـوش بێتو بە ناوی تۆ، ببێتە گەوهەر پژێنو خوا بۆ قبوڵبونی نزام دەربارەی تۆ فەرمان دەرکا.

میر: سەلامـا صانعی قـادر — مەلا دا پیێ موعەططەر بیێ
موفەررەح بیێ مەلیێ خاطر — پەیاپەی لیێ موکەررەر بیێ
ژجامـا خـاطری عاطر — مەژی ئایینە ئەنوەر بیێ

مانا:

سڵاوی خوای داهێنەرو توانا، لە مەلا بیێ، هەمیشەش بۆی دوپاتە ببێتەوەو لەسایەی مەلاوە، دڵی ئێمەش وەك ئاوێنەی مشتومالّکراو بیێ.

مەلا: ژرەنگ ئایینـەیا جامیێ — مە باطن رەوشەنو صافە
دەرەمزا کوفرو ئیسلامیێ — یەقین فەهمی‌تە کەششافە
ژبـەرقـا نـوری ئیلهامیێ — درەخشـان قاف تاقافـە

مانا:

ئێمە هەناومان وەك ئاوێنەیە کە بەرانبەرت، لەسـایەتەوە روناکەو، چـونکەتۆ ـ لە زانایی‌دا ـ وەك

تەفسیری کەششاف وای‌و، زۆرباش لە کفرو ئیسلام حاڵیت‌و، تیشکی زانستت، دنیای تەنیوە. منیش بە تیشکدانەوەت رۆشنم.

میر: درەخشانی درەخشان‌بو سەنا بەرقی تەجەللایی
دجامیٚ مەی بەلەخشان‌بو بفەیروزی جەلا دایی
وەکی لەعلی بەدەخشان بو ددەستیٚ ماهسیمایی

مانای وشە:

درەخشان: بریقەدەر؛ **سەنا:** روناکی؛ **بەلەخش:** لەعل؛ **بەدەخشان:** شوێنێکە بەلەعلی باش ناسراوە؛ **فەیروزی:** سەرکەوتن.

مانا:

لەوەتا تۆ پەیدای‌و درەوشاوی؛ نوری خوامان بەچاو دیوە. شەرابێکمان دەس کەوتوە، وەك لەعلی بەدەخشان وایە، کە لەسەر دەستی جوانێکی رو وەك زێو بیٚ‌و زۆر سەرکەوتەو بەختەوەرین.

مەلا: ژدَستیٚ شەککەر ئامیزان سەراسەر غەرقی مەستیمە
سەمەن بویو دلاویزان برەیحانیٚ خوە بەستیمە
ژتۆرا فیتنە ئەنگیزان دوئەژدەر مەست گەستیمە

مانا:

من لەمەستی‌دا خنکاوم. مەی ئەوینم بە شەکری دولێوانەوە فرکردوە. دلٚ بەبسك هەڵاواسراو. بە بۆنی لاجانگی سپی ـ کەوەك گوڵی یاسەمەنە ـ گیرۆدەبوم. بە رەشەریحانەی کەزی، شەتەك درام. چاوی مەست ـ کە فیتنەگەرن ـ بە هەژدیهای کەزیانی بەگەستن داوم.

میر: دورەشماری‌سەمەن‌سەربو مە دل مابو خەیالێدا
کوسونبول‌هات‌وکەرکەربو دبەر گۆشی. هیلالێدا
ژعەکسا ساقی ئەنوەر بو شەرابا مە پەیا لێدا

مانا:

دوکەزی وەك دوماری رەش، لەسەر یاسەمەنی لاجانگ هاتە بەرچاو. دڵم خەیاڵی لیٚ‌کردن. بسکی ـ کەوەکو سونبول بون ـ هاتنە سوچی مانگی لەنوێی برۆیان‌و لەسەر روخساری دابەش بون. مەیگێرٚ تیشکی‌دا پیاڵەکەم، بادەی پیاڵە تیشکی داوە.

مەلا: شەرابــا نابی روممـانی	شەفەق‌دا عیقدی پەروینێ
موسەلسەل مابو رەیحانی	خـەطێ نـازك لنەسرینێ
غەرەض شکلێ تەبو مانی	ژنەقشێن چین‌و ماچینێ

مانا:

بادەی وەکو دەنکی هەنار، تیشکی لە گەردانەکەی دا. گەندە موی ناسك لە لامل، بەزنجیرە وەکو خەتی موسەلسەل‌و ریحانی جوان، هاتە بەرچاو. ئەگەر مانی، لەچین خـەریکـی شکڵان‌بو؛ نیازی وابو وێنەی جوانی تۆ نەخش‌کا.

میر: میثـالی صـورەتی چینێ	غـەلـەط مانی خەطا کێشا
کـومن دیبـو لئاییـنێ	ژبـەر زولفـا دوتا کێشا
مە دی‌بو شکلی شیرینێ	تـو ئوستادان وەنا کێشا

مانا:

مانی لەچین، کە لای‌وابوە جـوانترین شکڵی کێشـاوە، بە هەڵە چـوە. دەبوایە وەك‌من یارم دیت ـ کە لە ئاوێنەی دەروانی‌و لەدولا کەزی پەخشان بو ـ ئـەویش دیبای ئـەوسـا بە جـوانی دەیزانی، جوان یانی‌چی. ئەو شکڵە شیرینەی من‌دیم، هیچ وەستایەك ناتوانێ وەك ئەوی دەرخا.

مەلا: کـو کێشا کاتبێ غەیبی	خـەطـەك زیبا ژکافوری
چشـایەت بـو ژلارەیبی	رەشاندی عاریضان نوری
دیـاقوتا مەدی مـەی‌بێ	ژدەستێ وێ صیفەت حوری

مانای وشە:

کو: چلۆن؛ لارەیب: بێ‌گومان.

پوختەی مانا:

ئەی نامەخوا! دەستی هونەرمەندی خودا، چــۆن لەو لەشــەی وەکو کافــورە چــەرموگەو، لەو لاجانگانەی وەك نورن، چتۆ حوری بەدی هێنا؟! جـوانی یارم، ئـایەتێکـە بێ‌گومانی توانایی خـوا ئیسپات دەکا. دیتم بەپەنجەی یاقوتی، مەی ئەوینی دەرخواردی دڵداران دەدا.

میر: ژنـەشئا بـادەیا کاسی	بذات ئەز غەرقی عیرفانم
بـوێ جامێ بوێ طاسێ	صیـفەت کیسراو خاقانم
ژبەرقا غەمزە ئەڵماسی	لتـەختێ دل سولەیمانم

مانا:

هەر لەو مەیەی کەیار بەجامو تاس دایمیێ، لەهەســتی خــودا ناســیندا، هەر نوقــوم بوم. وا سەرخۆشم، خۆم بەقاقانو بەکیسراو سولەیمانیش ناگۆڕمەوە.

مەلا: سولەیمانی مە ئەز دیسا سەحەر هودهود بیشارەتکر
جەواب ئانی ژبەلقیسا بحالو سوڕ عیبارەت کر
بجان ئەز خوەش کرم عیسا دەماوی ئەو ئیشارەت کر

مانا:

من سولەیمانی دوهەمینمو پتریش. سروەی بەیان، وەك پەپوسلێمانەکە بو کە مژدەی بەڵقیســی پیبو. بە مزگێنیو بەئیشارەتی چاوییار، وەکو لازار، بەفوی مەسیح دیســان ژیاوە؛ گیانی نەماوم ژیایەوە.

میر: دەما عیسا ئیشارەت کر لمن عەظمی رەمیم حەی بون
دلوجانیَ مە غارەت کر دریێ مەعدومو لاشەی بون
ئەدا لەو خوەش عیبارەت کر مە هەمسیرێ موغنیو نەی بون

مانای وشە:

عەظم: ئێسك؛ رەمیم: رزیو، پواو؛ هەمسیرێ: هاوراز.

پوختەی مانا:

لەرێی یاردا، دڵوگیانم بەتاڵان چــو. نەمامو بومە بابردە. لە بلوێرو لەگۆرانی ـ کە هاوراز بون ـ وەهام زانی، کەیار گۆشێکی چــاوی دایەمن فــەورەن وەکو عیســا ـ کە مردوی رادەکردن ـ هەمو پێشەی رزیوم ژیانەوەو دوبارە گیانم هاتەوە بەرلەش.

مەلا: نەیومەغنا مە هەمرازن درەمزا ئایینا(یان،ئایینەی) جامیێ
لمن مەحرەم دەفو سازن ددن بیێ پەردە پەیغامیێ
دنالن کەوکەبو بازن هەزار رەنگی دئیلهامیێ

مانا:

لە تێگەیشتنی رازی نهێنی ـ کە لەبادەی ناوپیاڵەدایە ـ هاورازم زۆرنو دڵم لە زۆر شــتان، ئــاگادار دەکەن. بلوێر، گۆرانی، دەف، ساز، گوارەی ئەستێرە ئاسایی، بازنەی دەستی لە خرینگەدا.

میر: دنالن غونچەوو دەنگ هات | ژبەلگی نێرگزا نازك
ژتاییَ عەرعەرا شەنگ هات | بپەروازی خوە شەهبازك
مەشا سەلوا سەهی رەنگ هات | گهـا روحیَ مە ئاوازك

مانا:

دەنگێگ هاتە بەرگوێی گیانم. لەچەند دەنگێك تێکـەڵاوبو. قـرچەی دڵی غونچـەی بەتاسـەی نەپشکوت، خشەی لەرەی چڵەنێرگز، هاشەی گەڵای عەرعەری شەنگ، فـرەی باڵی بازی سپی، مژدەو ئارەزوی دیتنی بەژنی یار بو، کە سەوڵێکی بیَوێنەیە لەدنیادا.

مەلا: زەهی شاهین‌و شەهبازی | بنازو قەنجی‌و غەنجان
چتەیغون بو دپەروازی | وەشیرین دامە بەر پەنجان
درەمزا سیحرو ئیعجازی | برمریزا گوهەر سەنجان

پوختەی مانا:

جوانی‌و نازی ئەو نازدارە، زۆر بازی سپی‌و شاهێنی وەکو سوێسکە خستونەتە ژێر چـەنگـی خـۆ. منیش وەبەر پەنجەی هاتم، بۆیە هێندە قسەزانم.

میر: گوهەرسەنجن دحوسنێدا | دوئەبرو میثلی میزانی
دو شەهلابون دقەوسێدا | گران‌بو سەر لکێشانی
هیلالن گوشە لیَ پێدا | ژسونبول راست‌و چەپ دانی

مانا:

دوبرۆی تەرازوی نازکێشانێن. کە هاتە سەر کێشانی نازی چاوە کاڵەکانی، مەست‌و سـەرگران بو سەری دەکرد. بۆ پارسەنگ‌دان‌و بۆ یاریدەدانی تای تەرازوەکە، بسکی وەك سونبولی لە گۆشـەی برۆیان جیَکردەوە.

مەلا: دوسونبول‌هاتە سەر بەدریَ | موسەلسەل طوورە طوغرانە
بەرات‌و لەیلەتولقەدریَ | مەلائیك صەف گریَدانە
ژبالا حەلقەیی چەتریَ | لبەدریَ تازە سەبەانە

مانا:

بسك هاتۆتە سەر هەنیە، لەشکلی مۆری سوڵتانە. کەزی‌و کاکۆل وەکو چـەترێك لەسـەر ئـەو هەنیەوە دیارە. دەڵێم مۆری دەسی غەیبە، کە ئەمشـەو لەیلەتولقـەدرەو فـرشتەی خـواش هەمو

هاتونه سەیرانیّ.

میر: لبەدریّ کاتبی حوسنیّ نقیسی عەنبەری سارا
شیرینە غالبی حوسنیّ بنیشانا جەمال ئارا
نەظەردە طالبی حوسنیّ کو دلبەر دل بەری خارا

مانای وشە:

سارا: خالیص، بیّخەوش؛ خارا: رەق، مەرمەڕ؛ ئارا: وەرازیّن.

مانا:

نوسەری جوانی، بە عەنبەری بیّخـەوش، روخسـاری یاری رەنگـاند. بەخـاڵان رازاندیەوە. توّ کە بەتاسەی بوّ جوانی؛ ئەوندەشـت ئـاگا لیّبیّ، کە ئـەو یارە ناسـكھەندامە، دڵی وەك بەردی رەق سەختە.

مەلا: دتورا عەنبەری چینان ژقودرەت روح پەروەردن
دلیّ بت صەیدی شاهینان یەقین‌دیّ‌دەستژیّ‌بەردن
دنازیّن عیشوە شیرینان مەدل هەر پورغەمو دەردن

مانا:

نازان دەكا، ناهیّڵی گیانم بچیّتە ناو توّری کەزی چین‌چینی - کە برەوبەری عەنبەرە - چونکە گیان لەو توّرەدا وەکەیف دیّو گیان پەروەرە. هەر دەردو داخـــم دەداتیّ، دڵم بوّتە نچیری شـاهیّنی چاوی. بەوگیرانەش زوّر دڵخوّشم، دڵیّك کەچـاو ڕاوی بکـەن؛ تازە دەبیّ یەکجـاری دەسـتی لیّ بەردەی. ئەوچاوانە نیّچیریّ خوّ نادەنەوە.

میر: ژقودرەت نوقطەیا نوریّ بصورەت بو لنیشانیّ
ژبەرقا ئاتەشی طوریّ چشەوقەك دایە پەروانیّ
ژعەکسا جامی فەرفوری کو ئاتەش هاتە فینجانیّ

مانا:

بریقەی رەشایی خاڵان، شکڵیّکن لەنوری خودا. بادەکە وەکو ئاگریّك لە پیاڵەی چینی دەدرەوشـا؛ لەو جوّرە ئاورە نورەبو، کە موسا لە طوریّ دیتی. دڵ بەو گڕە، وەکو پەپولە گڕیّ‌گرت.

مەلا: ژویّ نوریّ ژویّ ناری مە موسایی قەبەس ئیسا

چئاتەش‌بو دوی داری لطەیری دل قەفەس تیسا
ژعیشقا نەقشی جەبباری ژئاگر من نەفەس دیسا

مانا:

لەو تیشکە ئاگرەی موسا، من هەر بۆخـۆم بومە بزوت‌و ئـاییسام. خـوایە چلۆن ئـاگرێك‌بو لەو دارەدا؟! کە بویتە قەفەس بۆ دڵم‌و هێشتا هەر تروسکە دەدا. لە ئەوینی خودای گەورە، هەناسەشم گڕی بەتینی ئاگرە.

میر: ژئاگر من نەفەس هِلبو ژروخساری‌شەب ئەفروزی
ژبومن حەللی موشکیل بو برەمزا موعجیز ئاموزی
دنارو نوری کامیل بو ژبەرقا وی جیهان سوزی

مانا:

لە ئاگری ئەو روخسارەی وەك مانگ، شـەو پرتیشـك دەکا. هەناسـەی سـاردم گڕی‌گرت. بە ئیشارەتی چاوانی ـ کە وەك بروسکەی دنیا سوز، گرشـەی دەهات ـ هەمو مەسـەلەی دژوارم لێ حاڵی بون.

مەلا: بنێ بەرقا تەجەللایێ مەلائیك دین دئادەم‌دا
ژرمزا بەژن‌و بالایێ چغـەوغا بو دعالەم‌دا
ژبـالا طـالعەك دایێ سولەیمان دی دخاتەم‌دا

مانا:

بنۆڕە بروسکەی دیاردەی خوا، فـرشتەکان لە ئـادەم‌دا دیتیان‌و سـوژدەیان برد. سـولەیمان لە ئەنگوستیلەدا دیتی، حوکمی لەدنیا کرد. هەر ئەونورە، لە بەژن‌و باڵای یارم‌دا چـۆنی هەرا لەدنیادا ناوەتەوە؟

میر: کەسی‌بێ‌پەردەمەحرەم‌بت دقێ‌بێ‌پەردەوەك‌نەی‌بێ
روباب‌و چەنگ هەمدەم بت دطاعەت‌مەستی‌بێ‌مەی‌بێ
دەدەستدا جام‌وەك‌جەم‌بت ژرەنگ ئایینەیا غەیبێ

مانا:

کەسێك لەبارەگای یاردا، بە نامۆیی لێی نەروانن، دەبێ خۆی ئاشکرا بکاو بێ‌پەردە بلوێرئـاسایی، دەنگ هەڵێنێ. دەگەڵ سازاندا هاورازبێ‌و، جامی دەسـتی لە جـامەکەی جـەمشـێر پتر نهێنی بۆ ئاشکرا کات. ئەشێ بێ‌بادە هەر مەستبێ.

مەلا: دقیٚ ئایینەییٚ زانی چحیکمەت تیتە تەعلیمیٚ؟
کو حەرفێن تازە نورانی دلەوحیٚ سینە تەقویمیٚ
ژبالا طوری ئینسانی نەظەردە ساعیدی سێمی

مانا:

دەزانی لەو ئاوێنەدا، چۆن رازێك فێری پیاو دەکریٚ؟ پیتی تازەو روناکیدەر، لەسەر تەتەڵەی دڵی دڵداران، وا نوسراوە، کە خوا ئەمجار لەباتی کێو، خۆی نیشانی بەژنو باڵای یارم داوە. بڕوانە باسکی زێوینی، تا ئەمرازەت لیٚ حاڵیبیٚ.

میر: شەفەقدا سیمی ئەندامیٚ ژبالا پورتەوەك نوری
بگر ئاییندیا جامیٚ ژدەستیمەستو مەخموری
تو جارەكگوهدە پەیغامیٚ ژدەنگی عودو طەنبوری

مانا:

لە باڵاوە، تیریژی نور لەو هەندامە زێوەی داوە، بڕوانە پیاڵەی سەردەستی کە لەجوانی یارم مەستە. یان گویٚبدە دەنگی سازان، تا تیٚبگەی کە راست وایە.

مەلا: بقانون گوهدە ئایینیٚ بزانیدا سورا سازان
ژحیکمەت تینە تەدوینیٚ بەعەینی مەعنییا رازان
ددامـا عیشوە شیرینیٚ ددت طەیری مە پەروازان

مانا:

تۆ لە ریٚوشوێن دەرمەچوٚ! ئەوسا گویٚ هەڵخە. دڵکێشیەکی دەناو دەنگی سازاندایە؛ هەموی باسی نهێنی هێژاو بەنرخەو مانای زۆر دژوار تیٚ دەگەی. من کە ئەو رازە گرینگە لەسازانەوە دبیسم، مەلی دڵم لەناو داوی نازشیریندا، بۆ دەرکەوتن دەکەوێتە پەلەقاژە.

میر: دپەروازی هوما رەنگین مەسەردا تاجی ئیقبالیٚ
شەهیکەیخوسرووزەنگین سەرئەفرازین دقیٚ حالیٚ
وەرین ساقیمەیارەنگین مەدل مایە دقیٚ قالیٚ

مانای وشە:

زەنگی: فەرمانرەوای موصل؛ زەنگین: دەوڵەمەند.

پوختەی مانا:

ئێمەی دڵداری بەراستی، فڕێنمان وەك پیرۆزەیە. تاجی سەری کەیخوسرەوو فەرمانرەوایانی زەنگی، لەسایەی سەری ئێمەیە. زۆر لەژیانی خۆمان رازین‌و سەرفرازین. مەیگێڕ بادەی رەنگین تێکە! من‌چی‌و ئەو دەمەقاڵە چی؟ دیارە هێشتان زۆرم‌ماوە، لە خۆهەڵکێشان وازبێنم.

مەلا: درێدا خاکی دەرگاهم — بەلی ئەووەل زڤیٚ خاکی
بلا بیٚپایەوو جاهم — مەپیٚچو فەرقی ئەفلاکیٚ
شکارەك دەرخوری شاهم — دوی بەندیٚ دفیتراکیٚ

مانا:

من دەرێگەی دڵداری‌دا، دەبمە خاکی بەردەرگانە، ئەمما دەبیٚ خاکی دەرگانەکەی یارم قبوڵم‌کات. ئەو بەختەوەریەم بداتیٚ. ئەوسا کە پام لەسەرسەری هەمو عاسمانان دادەنێم؛ ئەگەر بەخاکی بەردەرگام قبوڵ بکا؛ پادشایان بەشانازی دەیانەویٚ راوم‌بکەن‌و لەبەن سامورتەیان دابم.

میر: گران بەندم دبەندێدا — دقەیدا شاهی شەهبازان
دوسەرپەنجە دزەندێدا — گەهیشتن یەك شوبی بازان
ددەستی شەهلەوەندێدا — بشاهینی‌و رمبازان

مانای وشە:

شەهلەوەند: سواری شۆخ، شورەسوار.

مانا:

لە زیندانی دڵداریدا، یەخسیرێکی بەندگرانم. بەزنجیری شای شابازان، بەستراوم. دو سەرپەنجەی تێك‌پەڕاندن. ئەو باسکە سپی‌و ناسکانەی هاتنە سەریەك. من نێچیری شۆرەسوارێکم لە رمبازی بیٚ‌هاوتایەو بە چاوانیشی شاهێنە.

مەلا: بشیرانرا کو رمبازم — درەمزا قابە قەوسەینیٚ
بیعەینی گولشەنی رازم — دبابی حیکمەتول عەینیٚ
مولازم حەضرەتی لازم — حیجاب راکت ژمابەینیٚ

پوختەی مانا:

ئازایەتیم هێندە هەیە، خۆم لەبەر شیری کەوانی برۆیانی راگرتوە، کە بەرمبی مژۆڵانیش

لانەکەوتوم. وەك کتێبی گوڵشـەنی راز، پرم لەرازی نهێنی صـوٚفیانە. سـوٚری چـاوانی دەزانمو، دەتوانم وەکو کتێبی حیکمەتوالعەین، شەرحی بکەم. خوٚم لاموایە شـیاوی ئـەوەم بوٚخـذمەت لە بارەگای یار، جێگە بدرێم.

بە هومێدم، پەردە لەنێوان هەڵگرێو، بوٚ هەمیشە بەخزمەتکارم حیساب کا.

میر: ژمابەینێ بذاتێ چت | کو واصلبی بمەحبوبێ
نە تەنهادی صیفاتێ چت | ئەگەر دلمەستیمەطلوبێ
بطوغرایەك بەراتێ چت | بموهرا ئەمری مەنصوبێ

مانا:

بەباسی هونەر کردنێ، کەس ناتوانێ بگـاتە یار. ئـەو دڵدارەی کە مەسـتی بادەی ئـەوینەو یاری دەوێ؛ گەرەك خوٚی لەبیر نەمێنێ؛ ئەوسا موٚری پلەو پایەی خەڵات دەکرێو دادەمەزرێ.

مەلا: دمەنصوبا ویصالێ دا | بلاصاحیب مەقام ئەوبت
دبەر قەوسێ هیلالێ دا | ژفەیروزی بجام ئەوبت
دئەسراری پەیالێدا | دڤێمیسکێنخیتام ئەوبت

مانا:

بەڵێ لەو خوٚ هەڵکیشانە پەشیمانم. یار خوٚی چـیدەوێ بریاردا، سـوپاس دەکەم. با جێگـە ئـەو دیاری بکـا. پلەو دامەزران هەر بەوە. لە پیاڵەی مەسـتی هێنی چـاوەکانی، لەژێر کەوانی بروٚیان هەرخوٚی دەبێ رێگە بدا سەیر بکەمو پیاڵەی سەرکەوتن بنوٚشم. لەرازی ناو پیاڵەشـدا، بڕانەوەی وەك میسك هەر بەدەست ئەوە.

میر: دخەتما ڤێ خیتامێدا | غەرەض میهراشەهەنشاهە
خەطو خالی دجامێدا | ژنەشئا ئیسمی اللەهە
دبەحثا زولفو دامێدا | مەلایا قەنج کوتاهە

مانا:

لە بڕانەوەی ئەم دواییەدا، دەڵێم: لەباسـی زولفو داوی دڵداریو وێنەی خـەتو خـاڵ لە پیاڵەی بادەدا، مرازمان ئەوینی پادشای پادشایانی جـوانییە کە خـودایەو ناوی خـوا، لە جـوانی یاردا دەبینینو نەشئـە دەمان گرێو گەشکـە دەکەین. بەڵام مەلاگیان هەرچـەندی باس بکـەین هەر کورتی دێنین.

مەلا: دئیقلیمی سوخەن خاقان | رەوان‌بەخش‌وشەکەرریزی
نەهن وەك تە دئافاقان | بجان‌ڕا عەنبەر ئامیزی
ژسیمین ساعیدو ساقان | بسەححاری گوهەر ریزی

مانا:
لە مەڵبەندی قساندا، بویە قاقان. شەکر لە دەمت دەباریێ، گیان دەبەخشی. لە هەمو دنیا تات نیە. گیانمانت بوێن‌خوێش کردوە. قسەت ئێژی عەنبەری تێکەڵ کراوە. دەربارەی بەلەکی سپی‌و باسکی زێوین، جادوگەری لە شێعرداو هەروا گەوهەر هەڵدەرێژی.

میر: بغەوواصی بسەححاری | تە دور ئانین ژبەحرەینیێ
ژنەظماتە شەکەرباری | ژمیصریێ تا بغەزنەینیێ
بدیققەت‌بین‌صەدئەشعاری | دبێژی طرفەتولعەینیێ

مانا:
لەشێعرا جادوگەر هەر توێی! ئەتوێ مرواری ناو بەحران دەهوێنیەوە. لە شیعری‌توێ، شەکر باری هەتا میصرو هەتا غەزنەینیشی داگرت. لە تاوێکدا، لە تروکانی چاوێکدا، صەتان شێعری بەمانا و وردو باریکت بەدەمدا دێت.

مەلا: ژبەحرا قولزوما میران | بغەوواصی گوهەر چینم
دبەحثا عیلمو تەفسیران | تو دەریایان وەنابینم
ژمیرو بەگلەرو چیران | غولامی میر ئەمادینم

مانای وشە:
چیر: دەسەڵات‌دار.

مانا:
من لە دەریای گەوهەرەکانی مرخی‌توێ، هەڵدەهێنجم. توێ جگە لە شاعیری، لە زانستو شەرحو تەفسیردا، دەریایەکی. وەك توێ دەریام هەر نەدیوە. لەناو میرو خونکارو دەسەڵات دارانی وڵات، بچوکی میر ئەمادینم.

میر: دباغی لەفظو مەعناییێ | سوخەن من سەروی ئازادە
ژئیملائو ژئینشاییێ | مەلەوحیێ دل نوما سادە
ژحوسنیێ رەونەقەك داییێ | کوشیخ‌ئەحمەد مەئوستادە

مانا:

لەناو باغی قسـەی باش‌دا، قسـەی من وەك سـەولْ وایە. بەر یْكنادا، لە نوسـینەوەو دانان‌دا، تەتەڵەی دڵم ساكارە. ئەگەر قسـەم پەرەو برەویْكـی هەیە، هەر بۆیەیە كە شـاگردی شـیخ ئەحمەدمو ماموّستام توّی.

«وەلام و وەرامێ فەقێ تەیران و جزیری»

فەقێ: سوئالا من حەقیری — صەدەفەك تڤی کوتیکن
ئیرۆ کە لجزیری — حەقە کو لمەلێ کن
هیلاك ژدەریا تیری — چدەرمان هەیە لێکن
مەلا: سەلامێن ملیاکەتان — بێحەددو بێ حەسێبن
شوبهەتێن ئاڤێ شەتان — ژمەلا لمیم وحێبن
هیلاکێن ژزەحمەتان — دەرمان ژلامو بێبن
فەقێ: شەربەتا لامو بێیان — نادم ئەز وێ بحەیاتێ
مەعدەنا دالو رێیان — دبارینن نەباتێ
ئیظهار تکن مەعنیيان — ژحوسنا بوت ولاتێ
مەلا: ژنەقشێ بت ولاتان — مە سینە بوتخانەیە
تەعەییونا صیفاتان — تەجەللا دقەلبێ مەیە
عیدو شەڤێ بەراتان — ژوانرا مە سەجدەیە
فەقێ: سەجدەیا شوکرێ جارەك — مەفەرضە د ویصالێ
نە پەردەبێ نە ستارەك — لبەر وەجهی هیلالێ
(أَحْسَنَ‌اللّه، تَبارَكْ) — ژسیررا وێ جەمالێ
مەلا: جەمالا نورین صافە — دوەجهی تەجەللایێ
بحەرفێن خوە کەششافە — ضەمیر ددن مەعنایێ
حا،میم،عەین،سین، قافە — رەمزا وێ موعەممایێ
فەقێ: حێیەن دهەفت حامیمان — نوقطەیان لێ پەیداکن
باڤێنە جەم دوجیمان — عیشقی ژوێ هوەیداکن
ئیسمێن‌ددو طاسیمان — دومیمان ژێ جوداکن
مەلا: هەفت خوم تژینە بادە — دمەیکەدا قیدەمێ

خومـا کـومن مـوراده　　عیشقه ریهت جاما جەمێ
لـەوحێ لێـنـونو صاده　　لـەو فـەیضیـدا قەلەمێ

تێبینی:

هێندێك سورەتی قورعانێ، بە یەك یا بە چـەند پیتێك دەس پێدەکرێن. وەکو: **ق، ص، ن، طـه، یس، حم، المر، المص، طسم، کهیعص، حـمعسـق.** زانایان بەخــەیاڵ خــۆیان، مانایان بۆ دۆزیونەوە. گوتویانە: نیشـانەن بۆ ناوی خـودا، بۆ جـوبرایل، بۆ پێغـەمبەر «ص». هێندێکیان بۆ ناوی قورعان. بۆ هەر پیتەش مانایەکیان نیشانداوە.

هێندێکی دیش وتویانە: تەنیا مەبەست لەم پیتانە، وسکوتکرنی کافرانە. دەیانکـردە چـەقـەو هەراو گوێیان بۆ ئایەت نەدەگرت. کاتێ خوێندنی ئایەتان بەو پیتانە دەس پێدەکرا؛ سـەرنجـی رادەکێشان‌و کڕ دادەمان، بزانن چیان بەشوێندا دێت.

جا ئـەگەر زانای رواڵەت بین، وایان بۆچـون؛ عارفــانیش بەباری دڵداری خــۆیان مانایان لێ هەڵکراندون. شیاوی باسە، کە بشزانین حەوت سورەت بە وشەی «حـم» دەسپێکـراوەو یەکێ لەوان «عسق» بە دوایدادێت.

مانای وشە:

حەقیر: سوکو بێنرخ؛ **ملیاکەت:** فرشتە، مەلایکەت؛ **میمو حێ:** نیاز فەقـێ تەیرانە کە ناوی مُحَمدبوە؛ **سیتار:** ستار، پۆشەر؛ **کەششاف:** دۆزەرەوە؛ **ضەمیر:** پۆشراو، دڵ؛ **موعەمما:** مەتەڵ؛ **طاسم:** میمی لێ جیا کرێتەوە طاس دەمێنێ، کە بەمانا: زەرکە؛ **خُم:** کوپە؛ **جەم:** نك، کن؛ **جەم**، «**جم**»: ناوی پادشاکەی ئێرانە کە لە پیاڵەکەیدا هەمو شتێکی دنیای دەدیت؛ **هوەیدا:** ئاشکرا.

پوختەی مانا:

فەقێ: پرسی منی بێنرخ، بخەنە ناو صەدەفو بیبەنە خزمەت مەلا؛ کە لە شـاری جـزیرە. ئـاخۆ برینی تیران چارو دەرمانی چیە؟

مەلا: سڵاوی مەلائیکەتان بەقەد ئاوی شەتانو لە ئەندازەو هەژمار بەدەر، لە مەلاوە لەسـەر مەلا محەمدبێت. نەخۆشی ئەرکو ئازاران، دەرمانەکەی لە لێوانە.

فەقێ: شەربەتی لێو، بە ئاوی ژین ناگۆرمەوە. لێو لە سەردورێ ددانان نەباتان دادەبارێنن. واتای جوانی بوتانمان بۆ لێوە دەدەن.

مەلا: لەبەر نەخشی جوان چاکانی بت ئاسایی، سینەمان بۆتە بوتخانە. ئاکارو صفاتی خودا، خۆی نیشانی دڵمان داوە. جێژنانو شەوی بەراتێ سوژدەی سوپاسی ئەو خۆشیە بۆخوا دەبەین.

فەقێ: هەرگا پەردە لابدرێنو لەمپەر لەبەر چاو نەمێنێو ئـەو جـوانە روخسـار بنوێنێ؛ سـوژدەی سوپاس زۆر پێویستە. هەی نامەخوا، لە دڵکێشی ئەم جوانییە!

مەلا: جوانی نورێکی پاکە لە روخسار خۆ دەر دەخا. پێتیوا زۆر لە روخساران، کە زۆر خەبەران دەدەنو دڵ واتاکانیان دەزانێ. «ح» کە وەك بسکی چەمیو دەچێ. میمی دەمو چاوو ددان. عەینو سینو مانایان لەناو دڵدایە «قەلب». بونە رەمزی مەتەڵۆکێك بۆ هەڵێنان. «عسق» عەین سین قاف. واتا: عسق، سێنوختە دەیکا بە «عشق».

فەقێ: نوختە بۆ حەو حامیمەکان دانێ. «حم» دوانیان لەژێر با ببنە جم بە جامەوە. میم لە طاسم جیاکەرەوە، با بێتە طاس. ئەوا طاسو جَمْ پەیابون. سێنوختەش بدە بە عسق، ببتە عشقو مەتەڵۆکە ئاشکرابێ.

مەلا: حەوت «خُم» دارماڵن لەبادە، لە مەیخانەی ئەزەلیدا. لەو کوپەی ئێمە نیازمانبو، ئەوین رژا ناو جامی جەم. تەتەڵەی روی یاری نازدار، دو برۆی بە شکڵی نونی، لەسەر صادی چاو دیاردەدا. واتا: دەقی ئایەتی جوانی خوایی «نص» وەهەر ئەوەشە کە «ن. والْقَلَم» نوسراوەو ئەو دیمەنە بەهرەی داوە بە قەڵەم، کەوا رەوانە.

فەقێ: ساقیێ خەمرا ئەزەل	نونو قەلەم ژی ئافراند
داریهتە لەو حا ئەووەل	رزقو نەصیب بێ قەدراند
ئەوبو موراد موستەهەل	نەقشی مەجاز پێ صەوراند
مەلا: نەقشێ مەجاز طەلسمە	مەظهەر ژرەنگ میرئاتێ
صورەت لبال مە ئیسمە	مەعنا بتەجەللا تێ
حەرفێن دنورین جیسمە	کاف هایە دئایاتێ
فەقێ: کاف، ها ئیسمی کورە	طوغرایە دتەنزیلێ
جیسم وەك کوهی طورە	ئیجماله دتەفصیلێ
جەماله عەینی نورە	کەوکەب مە دقیندیلێ
مەلا: کەوکەب دیێم بەشەرە	نورە کە مونەززەه تێ
چحوسنەك موصەووەرە	رەسمەك ژمِنَ‌الله تێ
یەقین بخوە مەظهەرە	چەرخە کە صەد خەرگە تێ
فەقێ خەرگە بمن حیجابە	ستار دکت جەمالێ
عەورێ رەشو نیقابە	لەبەر وەجهێ هیلالێ
پەرواتە لەو دعەذابە	مەحجوبە ژشەمالێ
مەلا: شەمالژی عەینی نورە	شەوقە لبەر ستار تێ
پەروانە بێ دەستورە	دچەرخێ، سەما دار تێ
حەیران سیررا غەفورە	لەوجان فیدایی یار تێ
فەقێ: یار حەقیقەت خالیقە	چین جانفیدا ڤێ کەوین
رێ دروستەو صادقە	چرەنگ شونا رێ کەوین
قەنج لەطیفەو لایقە	ئەر تڤێ باغێ کەوین
مەلا: باغێ ژنور وەرەق لێ	یاردوێ دەظوهور بت

سپێـــدەیێ شـەفەق لێ — مەظهەر ژعەینی نور بت
پورتەو ژحوسنی حەق لێ — داعـەکـس بێقصـور بت
فەقێ: عـەکسێ ژحەق دبینین — لدوٚر وەجـهی مەحبوبان
لحـالـکی نـامیـنین — ژسـورا وان مـەطلوبان
گـە نالـین گە دخونین — دوریـن ژوەصلی خوبان
مەلا: فـەریاد ژدەست فیراقێ — ددوریـن ژسـولـطانان
تیـژن لـەونی بـراقێ — هەیبـەتو سـورا خانان
روژ ئـانیـیـە ئیشـراقێ — لـەو دمـرین ژکوٚڤـانان

مانای وشە:
موسـتەهەل: تازە دەرچـو، تازە هەڵاتو؛ **ئیجمال:** پوختەو کورتە؛ **تەفصـیل:** شـیکرنەوەو درێژەدان؛ **قیندیل:** جێچرا؛ **خەرگە:** خێوەتی گەورە، بریەتیە لە عاسمان؛ **عەور:** هەور؛ **مەحجوب:** پوٚشراو، نەدیو؛ **سەمادار:** سەماکەر؛ **ڤـێ کەوین:** کوٚشش کەین؛ **بەراق:** بروسکـە؛ **ئیشـراق:** دەرکەوتنی خـوٚر؛ **نون:** ماسی، **دەستور:** یاساو رێوشوێن؛ **کوٚڤان:** عەزرەتو ئاوات.

پوختەی مانا:
فەقێ: مەیگێرێ ئەزەلی هەر وەك بادەی ئەوینی سازکرد؛ ماسیو قەڵەمیشی دروسـت کردو بە قەڵەم لەســەر تەتەڵەی قـودرەت، بەشو بژیوی بوٚ ئـافەریدە دیاری کرد، کە لەسـەر دنیای سەرپشتی ماسی دەژین. بوٚیە بەوە دەستی پێکرد، تا نەخشی وێنە دەرەوەی خـوا نیشـان بدا؛ کە بەشەرەو بەشەریش بژیوی دەوێ.
مەلا: نەقشـی بەدەلێ ـ کەمروٚیە ـ وەك تەلیسـمەو کراوە بە ئـاوێنەیەك وێنەی بەرامبەر دەنوێنێ. ئەو بیچمو شکڵەی لامانە، وەك ناوێك هەر وشەیەکە؛ ماناکەی شەوقی خودایە. تیشکـی خـودا، وەکو چەند پیتی لەنورەو وەکو کاف های‌ناو قـورعانە. واتا هەر خـودا بەسـمانەو ئـەویش رێ نیشاندەرمانە. (هێندێك لایان‌وایە: کافو هێ لە کهیعص دا واتا خودا کافیو هادییە).
فەقێ: کافها ناوێکی زوٚر قوڵو بەکاکڵە. موٚری پادشای شاهانە لە قورعاندا. لەشی مروٚش کێوی طورە؛ بەڵام کورتو پوختەیەتی، نوری خوا خـوٚی نیشـاندەدا. جـوانی تەواو نوری خـوایە لە روخساری یار دیار ئەدا. نوری خودا، ئەستێرەیە دەنێو جێچرا نراوە.
مەلا: دەڵێم مروٚ ئەستێرەیەو نورێکی پاکی خـودایی لێوە دیارە. خـوا جـوانی خـوٚی هێناوەتە ناو شکڵەوەو نیشانەی نەخشـی کاری خـوٚی، پێوە ناوە. مروٚ نوێنەری خـودایە. دنیایە کە صـەتان عاسمانی تێدایە.
فەقێ: من عاسمانیش وەکو پەردەیەك دەبینم؛ جوانی خوامان لێ دەپوٚشێ. لەبەر مانگـی جـوانی یارم، بوە بە هەورێکی رەشی روپوٚش. پەپولەش دەردی منیەتی؛ لە دیتنی موٚم بێبەشە.

مەلا: مۆمیش هەر نوری خودایەو تیشکی لە نەدیورا بۆدێت. پەپولە ئەویندارێکە گوێ بەیاسای لە دڵداری بێ‌خەبەران رانادێرێ، ئیجازەێ پێ لازمنیە، هەر دەخولێتەوەو دەرەقصێ. سەرگەردانی رازی نهێنی خودایەو، گیانی خۆی بەقوربان دەکا.
فەقێ: بەڵێ یاری راست خودایە. گەرەکە بەگیان‌و بەدڵ تێ‌بکۆشین، تا دەێ‌گەینێ. ئەو رێگەێ بۆشی داناوین. راستە رێ‌یەو تێی گەیاندوین، کە بەکام رێگەدا برۆین‌و شوێن هەڵگرین. ئای چەندخۆشەو چەند رەوایە، بگەینە ناو ئەو باغەوە، کە یاری تێدا بەدی‌کەین.
مەلا: ئەو باغەێ پەلکی لەنورەو، یار لەوێدا خۆ دەنوێنێ؛ تیشکی بەرەبەیان لەوێ لەسەر چاوەێ نورەوە دێت. تیشکی جوانی خوای لێ‌دەدا، وێنەدانەوەێ تەواوە.
فەقێ: وێنەێ جوانی خودای گەورە، لە روخساری جوانانرا دێتە بەرچاومان. ئەو دیتنەش هەمیشە بۆمان دەسناداو، لەبەرچاو بەرپیوار دەبێ. ئێمەش لەکاتی دیتنا، ئاهەنگ‌و گۆرانیمانەو لە دوریدا دەناڵێنین. واتا: لە حاڵێك نامێنین.
مەلا: ئەێ‌هاوار لەدەستی دوری، لە دیداری سەردارو خونکاری جوانان. دوری تیژدێ وەك بروسکەو پێی دەپروکین. دڵکێشی‌و هەیبەتی جوانی خودای مەزن، رۆژ دەهێنێتە خۆرهەڵات. خۆر دێتە سەیری جوانی خوا. ئەوجوانیەیە کەئێمە دڵمان پێداوەو، بەئاواتی دینی دەمرین.

فەقێ: کوڤانێن میهرداران — بێ حەددو بێ ئەژمارن
تیرن تێن ژهەساران — صەد جارو صەد هەزارن
خەدەنگێن دنوباران — نهین لدل دبارن
مەلا: نهین لدل درشینن — تیران ژسیا گوشان
دومیرغەضەب دکشینن — لقەتلا مە مەدهوشان
ژعەین‌و قافو شینن — خەدەنگێن ئەسوەد دوشان
فەقێ: دونونن سیاه رەنگن — بسەر لمە کوکیشان
دەربێن ئەوان خەدنگن — لقەلبێ مە دەرویشان
عاشق ژدەست بهنگن — ژداغو زەجرو ئیشان
مەلا: داغێن مە پڕ دکولن — خەبەر ژی نایە گوتن
یەنگیان ضەرب لدلن — هەناو مەژێ پرصوتن
کەماندار رەش قاتلن — گەزمە لدل بجوتن
فەقێ: گەزمەیین عەین صادان — ئیشارەت رەمزو سوڕن
کشاندن گوشە بادان — مەحبوبە تیژ ئاوڕن
. تیرێن دوان جەللادان — باطین لدل دفڕن
مەلا: ئاورێن جوتێ بەلەك — بەرقی ژسەماواتێ
شەمسە دچەرخا فەلەك — هاتی بەنیڤ میرئاتێ
ئینسانە صورەت مەلەك — یان حورە دجەنناتێ

فەقیٚ: حوری کوتیك جەماین — پەری هەم دقیٚ گاقیٚ
هەمو ژرەنگ چراین — نیزیکی شەمس‌و طاقیٚ
ژشەرما خویا نابن — ژحوسنا ویٚ گولباقیٚ
مەلا: شەرمن ژدیمیٚ زەری — عەقرەبان دەرب لدلدان
شەمس‌و مەهو موشتەری — پیرو دموقابل دان
ئینسە بەشکلی پەری — یاحوری صفەت ویلدان
فەقیٚ: پیرو یەقین کوخالن — دعیقدا ثورەییساییٚ
دو رۆژو دو هیلالن — لدیمیٚ ویٚ لەیلاییٚ
بیٚ وەصفو بیٚ میثالن — درەمزا شەکەر خاییٚ
مەلا: برەمزو گفتو سوڕان — نەباتیٚ ئەو دریٚژن
عیشوەیێن لەعلو دوران — لولو شەکەر دبیٚژن
خەدەنگێن دئاڤران — عاشقان دیٚ بریٚژن
فەقیٚ: عاشقین دەڤو لیٚوان — شاباشە ژخودیٚرا
سەلوا بییەهوسیٚڤان — بەلگن ژزیڤو زیٚرا
حەرامن خەویٚد شیٚڤان — لکەسیٚ موحبەت ڤیٚرا
مەلا: کەسیٚ کو ئیٚك دڤیتن — صوهتی‌یە بشولفەتی
شەڤان کوئەڤ خەڤیتن — ژبەر دەربا موحبەتی
عاشق لپەی‌وی تیٚتن — ژجەذبو ژفیرقەتی
فەقیٚ: فیراقیٚ تیٚك حیرقەتە — بەعیدە ژخەیالیٚ
طوطاگە بزەحمەتە — بولبول ژبەر جەمالیٚ
گوٚیین قەت خەوناکەتە — کو دورە ژویصالیٚ
مەلا: زەحمەت بمن ویصالە — عاشق ژبەر جەذبەییٚ
لەو تیٚت بدەردو حالە — ژبەرقا شەعشەعەییٚ
دەماهلبت شەمالە — نەظەردە پەروانەییٚ
فەقیٚ: پەروانە لەو دمرت — خوەش نینە ئەو بژینیٚ
ضەعیفە خوٚ ناگرت — تیژە بەرقا ئەڤینیٚ
دیەردیٚ ناصەبرت — دا رەت کەمالا دینیٚ
مەلا: پەروانە لەو دصوژی — ژلەمعەیا جەذباتیٚ
فیداکرن عومروژی — دکەشفا سوبیوحاتیٚ
کودا ژنوقە قەژی — باقی بت دحەیاتیٚ

مانای وشە:

هەسار: قەڵا، کەڵهە؛ **سیاگوشان:** گوێشەرەشان؛ **دوش:** شان، مل؛ **هنگ:** نرکەو نالینی بەقەو؛ **بەرهەنگ:** خویناو هەڵێنان؛ **گولباڤ:** خونچەگوڵ؛ **دبیٚژن:** دا دەبێژن؛ **بریٚژن:** دەبرژێنن؛ **حیرقەت:** سوتان، سوتمان؛ **طوطاك:** توتەك، مەلیکە شەو بێدار؛ **گوٚیین:** مەلیکی شەو بێدارە؛ **شەعشەعە:**

روناکاییو تیشکدان؛ ڤەژی: بژیتەوە؛ ژی: ژیان.

پوختەی مانا:

فەقێ: عەزرەتی تاسەی دڵداران، بەدەر لەرادەو هەژمارن، لەکۆشکو شانشینانرا، لە کەوانی تازەکاری بڕۆیانرا، بەنهێنی هەزاران تیر دەگرنە دڵ.

مەلا: دو میرغەضەب ـ کە دو چاوی عاشق کوژن ـ ئەو کەوانانە دەکێشن. تیری گۆشەرەش لەگۆشەی رەشی برۆیان، داوێژن؛ ئێمەی لەتاوان هۆش‌نەماو، دەدەنە بەر.

فەقێ: وەك دونونی رەش دەنوێنن. تیریان بەدڵی هەژاری دڵداری بێچارە فێرە. لەو زەبرانە، ئێش‌و ژانمان هێندە زۆرە، دایم نرکەو ناڵەمانەو خوێناویان پێ هەڵێناوین.

مەلا: برین‌و داخمان دژوارن؛ دەباس نایەن چەند بەژانن. جوتە تیری ئەو کەوانداره کافرانەی، بەزەیان پێمان‌دا نایە؛ جەرگو هەناویان سوتاندوین.

فەقێ: ئەو دوچاوه بادامیانەی ـ کە وەك دو سەرەصاد دەچن‌و هەتا بلێی بەنازان دڵان دەکێشن ـ گۆشەی برۆ، وەکار دەخەن‌و لەگۆشەوە کە دەروانن، وەك ـ میرغەزەب بەرکەوە تیر باوێژێ لە ناوەندی دڵ دەچەقن. ئەی نامەخوا! هەر ئاوڕدانەوەی یاران، چەند کاریگەرن‌و چەند خۆشن.

مەلا: ئاوڕی دوچاوی بەڵەك، بروسکەن لەعاسمانەوە. روخساری ئەو ئاوێنەیە، وێنەی خوری دەداتەوە. بەڵێ لەشکڵا مرۆیە، بەڵام ئاخۆ فرشتەیە یاخۆ لە حۆری بەهەشتە.

فەقێ: حۆریو پەری لێك وەکوبن؛ جوانی ئەو تازە خونچەیە دیاری‌بدا، لە شەرمان خۆ دەشێرنەوە. وەك چرایەك بەرانبەر بە خۆرەتاوی بێ‌ڕەنگ دەبن.

مەلا: ئەو ئینسانەی جوانی پەریو حوریو، لاوی بەهەشتی هەمولەلایەو سەوزە رەنگە. کەزیشی لەشەرمی رویئەو، هەمو سەریان هەڵگەڕاوەو، بونە دوپشك لە دڵمان. نەك هەر خۆرێکە بەتەنیا؛ مانگی هەیە، گرشەی موشتەری پێرایە، کۆ ئەستێرەی پێروشی لەرودا دیارە.

فەقێ: بەڵێ خاڵەکانی پێرون، لەناو لیزگەی هێشوی کودا. هەرلا رومەتەی خۆرێکە. برۆکانی دومانگی نوێن؛ دەمو لێوی شیرینی شەکر شکێنی، لەپەسن‌و پێهەڵدان نایە. گفتو بزەی، هێند دڵکێشن لەبەرچاوم. لەعلی لێویو دوڕی‌دانی، لەپەستاشەکر دابێژن، ئەو لەلایەك شەکر رێژن، لە لایەکیش ئاوری چاوی، دڵی دڵداران دەبرێژن.

فەقێ: دڵدان بەو دەمو لێوانە، خەڵاتێکە لە خودارا، کە توشی بوین. سەوڵی بەژنی بەهیو سێوی‌بەرگرتوە. گەڵاکانی زێڕو زیوی خشڵانیەتی. کەسێ بەراستی دڵداربێ، چاوی لەیار ناتروکێنێ؛ خەوی لەچاوان حەرامە.

مەلا: کێ دڵی بدا بەکەسێك، لەو هۆگریەدا سوتاوە. زەبری دڵداری بەژانەو پێوە دەچێ. دڵدار نەك هەر شەو ناخەوێ لە تاوی دڵ؛ بگرە لەبەر کێشی ئەوین، لەترسی رۆژی جودایی، ناپەرژێتە خواردن‌و خەو، نە بە رۆژگارو نە بە شەو.

فەقێ: جودایی لەیار سوتانە؛ هێند بەژانە، نایەتە خەیاڵیشەوە. بەخەیاڵ لێ‌کردنەوەشی دڵ دەسوتێ. لەو دەمەدا، دڵدار بەرانبەر بەیارەو، بولبولێکە بەرانبەر بە گوڵی دڵە. لەترسی جودابونەوە، وەکو توتاك، وەکی گوێین، شەو هەتارۆژ دەناڵێنیو بیری لەشوێن پێك نەبرانە.

مەلا: بە بیری من، دیتنی یار لە دوریەکەی چەتون‌ترە. تیشكو تیرێژی جوانیەکەی، دڵدار بەرەو خۆ دەکێشیو حاڵی لێ‌دێو بەیەکجارەکی دەشێوێ. تۆ لە پەپولە بڕوانە، کە مۆم هەڵبو، چی بەسەر دێت؟

فەقێ: بروسکەی ئەوینێ تیژدێ؛ پەپولە بێ‌دارو بارو خۆنەگرە، ژیانی لەبەرچاو دەکەوێو بەرەو مەرگ پەلە دەکا. راناوەستێ تا لە کورەی دڵداریدا بتوێتەوەو پاکژ بێو ئەوسا بگاتە ئەو پەڕی، ئاواتی دیتنی دڵبەر.

مەلا: پەپولەی ژار، بۆیە بەتیشکەوە دەچێ تابسوتێ؛ دەیەوێ بگاتە ئەوجێ کە سەرچاوەی ئەم تیشکەیە. ژیانی دنیا بەبا دەدا، تا بەدیداری پاکی خوا چاو رون وەکاو ئەوسا لەنوێ بژیەتەوەو تازە هەرگیز نەمرێتەوە.

فەقێ: حەیات لبامن وەصلە	دولات گەربن لاتەك
موراد بخۆ هەر ئەصلە	تێکدا بین صیفاتەك
ژهەڤ ئێك نەبن فەصلە	واحید بمینت ذاتەك
مەلا: واحید ذاتە کە فەردە	تەجەللا دا صیفاتان
بعەینی دل نەظەر دە	لجوملە تەعیینا تان
تەوەهوم بویە پەردە	بئیسمی بتو لاتان
فەقێ: لاتژی صورەتەك حەقە	ژئەسمائێت حەقانی
لبال من موحەققەقە	دنیڤ کەشفا سوبحانی
لاهوتە هەر موطلەقە	دنا سوتا ئینسانی
مەلا: ئینسان بمن ناسوتە	گەوهەر دنیڤ صەدەفێ
ژعیلما جەبەروتە	شەمس هاتی‌یە شەرەفێ
(تَنَزُّل) ژلاهوتە	مەحبوبە جام دکەفێ
فەقێ: کەفا کو کوزو کاس‌تێ	نازكو سپی زەندن
قەدەحا مەیا خاص‌تێ	بنێرن طالب چەندن
قەخون ژدەستی راستێ	بمەدحان مەحبوب خوەندن
مەلا: وەصفو مەدحێن مەحبوبان	لداغێت کول حەیاتن
قوتن ژبۆ قلوبان	گولاڤ، قەندو نەباتن
ژنەغما مەدحێن خوبان	عاشق بجەذبە هاتن
فەقێ: عاشق بوەصفو مەدحان	دفیراقێ دصەبری
نەسیم بێت ژوان تەرحان	بولبول نەشێ خوەبگری

خون‌دێ دەربت ژجەرحان	دی بداغێن کول بمری
مەلا: بولبولێن وێ گولشەنێ	ژئەزەل ئەو دبێژن
تا ئەبەد ژمەعدەنێ	گەوهەران دا بڕێژن
حەرفەك ژوەصفان تنێ	عالەم تێك نابڕێژن
فەقێ: جەماکن تێك عالەمێ	حەمی‌یان بئوستاد کن
حەرف ژلەوحێ قیدەمێ	بەشەرحو بسەواد کن
نائیتە بەر قەلەمێ	بەحران ئەر بمیداد کن
مەلا: نەسرین‌و گول طەبەقەك	سەحەر ژباغێ گولان
ژنەستەرەن وەرەقەك	بەسە مە صاحیب دلان
عورفەخواهی سەبەقەك	چێتر ژصەد سجلان
فەقێ: ئەحسەن ژنو سەبەقان	قەلەم ژقەندو نەباتێ
لسەر صەفحا وەرەقان	دی رژی ئاوا حەیاتێ
دەس بدەس ژێ طەبەقان	مەلەك دبن جەنناتێ
مەلا: نڤیسا تە عەنبەرن	زوبادو میسك پێژن
چشاخێ نەیشەکەرن	قەندو نەبات درێژن
نوطقاتە خوە گەوهەرن	صەدبار گوهەر هاڤێژن
فەقێ: گولم ددەستێ خاران	بیسمێ «مُحَمد» ناڤم
بولبولم دگولزاران	ژعیشقێ لەو زەرباڤم
دزومرەیا میهر داران	تو رۆژی ئەز هەطاڤم
مەلا: دورم ژگولێ بخوناڤە	لەوزەر شوبهەتێ بیهم
سوسن عەرەق طلاڤە	دفیرقەتێ دبرژەهم
لبال خودان دلاڤە	تو هەطاقی ئەز سێهم
فەقێ: برینداری عیشقێ مە	دورم ژسیها بێهان
زانن مەدداحی کێمە	دهەزارو یەکو سێهان
ئەناخوانی «مەلێ» مە	لە هەمو عەردو جێهان
مەلا: هیندی کو دگازەهم	دکێشم صەبرو حیرێ
شوبهەتی چەنگو ژەهم	هیلاك ژدەربا تیرێ
ئەناخوانی فەقەهم	ئیرۆ کە دجزیرێ

مانای وشە:

کەف: لەپی‌دەست؛ **جەبەروت:** خاوەن دەستەڵاتی؛ **قوت:** بژیو؛ **نابرێژن:** نابژێرن؛ **میداد:** مەرەکەف، جەوهەر؛ **عورفە:** ناسیاوی، عارفی؛ **سجل:** کتێبو سیایی؛ **سەبەق:** ملەکارو پێشکەوتو؛ **زەرباف:** زەردە زیرە؛ **طلا:** ئاونگ، شەونم؛ **دگازەهم:** گلەو داد دەکەم.

پوختەی مانا:

فـەقـێ: بەبیری من، چـونەلای یار، ژیانی راسـتە. لەمپەر لەنێوان نامێنێ. دڵبەری نوێنەری خوداش، هەر تێکـەڵ بە رەگەز دەبێ. دڵەتەپێ، لە وەبەر هاتنی صـیفەتانی خـوایی ـ کە قـەهرو گومراکردنە ـ لەناو دەچێو خاوەنی هەمو صیفاتان دەبێتە دۆسـت. ئـەوسـایە یەکتاپەرسـتی بەراستی، بۆمە دەست ئەدا.

مەلا: هەر ذاتی تاقانەی خوایە لە صیفەتاندا دیارئـەدا. تۆ بەچـاوی دڵ بروانە، کە هەرچـی خـوا هێناویەتە روکاری بون، گشتی هەر خـۆیەتی تێیدا. ئێمە چـاومان تانە بەسـەر، تارمایی خـەیاڵ دەبینێ. ئەگینا بتی سەردنیا ـ کە بتپەرست دەیپەرستن ـ تیشکـی ناوێك لە ناوانی خـودای تێداو تیرێژی ناوێك لێی داوە.

فەقێ: بەڵێ لای‌من ئاشکرایەو لە خواوە بۆم رون بۆتەوە، کە بتیش هەر کاری خوایەو دڵکێشی خوا لە قاپێلکی بتان‌دایە. دەڕوانمە لەشی عیسانان، هەر خوا دەبینمو هیچی‌تر.

مەلا: عینسان وەکو صەدەفێکە بۆ مرواری، هەر خودایە ئەو گەهەرەی دەولەشـە صـەدەفـە دایە. لەزانستی دەسەڵات داری خواوەیە، خۆر تیشك ئەداتە دنیاو خوایە لەناو پیاڵەی سەردەستی یاری نازداردا، وەکو بادە خۆ دەنوێنێ.

فەقێ: ئەو لەپە دەستە ناسکانەی لەو باسکە سپیو ناسکانە راکشـاوەو قـومقوموکو پیاڵەی مەی لەسەر دەبینرێ. بادەی تایبەتی دەگێرێ، بۆ دڵدارانی تایبەتی؛ کەخوا باسی لە قـورعانێدا هێناونو بەهەواڵانی دەستەراست، ناو براون. سـا بروانە چـەند لەوانە داواکاری خـواردنەوەی ئـەو مەیە پاکەن. چۆن سەرخۆشو گەشکە دەبنو بەیاری گەورە هەڵدەڵێن؟!

مەلا: پەسـنو پێ‌هەڵگـوتنی یاران، داغو برین سـارێژ دەکەن؛ دڵیان پێ دەبوژێتەوە. وەك شەربەتی حەکیمانن؛ لە ئاوازەو سوزەی پەسنی جوانان، دڵدار جەزمە دەیانگرێ.

فەقێ: دڵدار بەباس کردنی یار، سـەبوری‌یان لە دوری دێت؛ بەڵام لە دیاردا نازانم خـۆ رادەگرن؟ سـروەی بەچڵی نازکی باڵای ئـەودا رابیورێو لە بولبول دات؟ خـوێن لە برینانی سـەر دەکاو لە کەسەران خۆی پێ راناگیرێو دەمرێ.

مەلا: بولبولانێ کە دڵداری باغچەی پرلە گوڵی خـوایین، لە رۆژی بناوانەوە تا هەتایە لە پەسـنی جـوانی بنچینەو هەرە پێشـو، بە باران گەوهەر هەڵرێژن. نەك هەر ئـەوان هەمو دنیاش وێرای ئەوان، پەسنی بدەن، یەك لە هەزاری ئاکاری وەدەر ناخەن.

فەقێ: هەمو دنیایە خڕوەکەن، دەرسیان بدەن، بینەفێرکارو کارامەو خۆ خەریك‌کەن، تاقـە پیتێك لە تەتەڵەی پەسنی خودا شەرح کەنو بنوسنەوە؛ ئەگەر هەمو دەریاکانیش مەرەکەف بن؛ هێشتان لە وزەیان بەدەرە. خوا بە پێغەمبەری فەرموە:

«بڵێ ئەگەر دەریا مەرەکەف بێ بۆ نوسـینی وتەی خـودام. ئـاوی دەریاو شکـاوی دێ، بەرلەوە فەرمودەی خودا، ببڕێنەوە، تەنانەت ئەگەر دەریای‌دیشێ بینەیاری.»

مەلا: یا لّتەبەقێك لە پەڕەی گوڵ‌و نەسرینان لەباغی گوڵان بچنرێن، بۆ خاوەن دڵی وەك ئێمە، تەنیا پەلکە نەستەرەنێك بەسەو، هیچی‌ترمان ناگەرەکە. پێشڕەوییەك بەرەو ناسینی خوای مەزن، لە صەد کتێبان چاکترە.

فەقێ: ئافەریم بۆتۆی پێشکەوتو، قەڵەمت قەندو نەباتەو ئاوی‌حەیات دەرژێنێتە سەر روپەڕان. فرشتەکان هەر بە طەبەق بۆ دیاری دەیبەنە بەهەشت.

مەلا: نوسراوکانت عەنبەرن؛ میسك‌و زەباد دادەبێژن. وەکی لقەنەی شەکەرن، هەر شیرنایەتیان لێ‌دەرژێ. گفتت سەرتاپا گەوهەرن‌و صەدبار گەوهەر هەڵدەرێژن.

فەقێ: من‌گوڵم لەناو دڕکاندا، ناویش نراوم «مُحَمّد». بولبولێکم لە گوڵجاران. گڕەی ئەوینێ لێی داوم؛ بۆیە وا زەرد هەڵگەڕاوم‌و هەر بومەتە زەردە زیرە. لەناو کۆمەڵی دڵداران، تۆ خۆری‌و من وەك هەتاوم.

مەلا: دورم لەگوڵی بەئاونگ؛ بۆیە وەك بەهێ رەنگ زەردم. روسوێسنەی ئارەق شەونم، لەمن دورەو لە دەردی دوری برژاوم. لەلای خاوەن دڵانەوە، تۆ خۆرەتاوی من سێبەر.

فەقێ: برینی ئەوینم لێن‌و لە سای بەیان دورە بەشم. لە هەزارو سی‌و یەکدا، دەزانی پەسنی کێ دەدەم؟ ئەمن پەسن بێژێ «مەلا»م. لە هەمو هەردو هەر جێ‌یەك.

مەلا: هەمیشە دادو هاوارمە. صەبر دەکەم، سەرگەردانم، وەکو چەنگ خوار بومەتەوە. وەك ژێ باریك‌و بەپێچم. بە زەبری تیران هیلاکم. وا ئەمرۆ لە جزیرێ‌دا منم پەسن بێژی فەقێ.

سەرنجێکی هەژارانە

زۆرجار دیوانی شاعیرێك، یان پەخشانێك لە نوسەرێك، هەرچەند ئەمدیو ئەودیو دەکەین؛ کەمجار وایە کەمایەسیمان بێتە بەرچاو. جا نەخوازە ئەودیوانە یان پەخشانە، بەناوی پیاوێ بەناوبانگ، بەناوبانگ‌بێ.

بەڵام وەرگێر ـ کە هەمو وشەو دێرێکی بە وردی ورد دەکاتەوەو دەی‌ئاژنێ ـ هەر پوشێکیشی تێدابێ، دیمەنی لەچاو گومنابێ‌و، زۆر بەزۆیی خۆ دەنوێنی‌وە زو دەتوانێ ساغو ئەیاغ لێك هاوێرکا.

زۆر شێعرم لەم دیوانە دین؛ ئەگەرچی زۆریش ناسراون، بەهی جزیریم نەزانین. جزیری لە وردەکاری شاعیرانە، هیچ‌کەس تۆزی نەشکاندوە. قافیەی زەدەداری نەبوە. لە کێش‌و رەوتی شێعردا، کەمتر شاعیری گەیونێ. هۆی ئەمەشە: کە چوارسەدە لەسەر دەمو زاران ماون‌و نەفەوتاون.

جا هەروەك چیرۆکی «جامی» کە دابەزی‌و کەرەکەی خۆی بەرهەڵدا کرد؛ گوتی ئەمەش بۆ خواجەبێت؛ جزیریش لە شاعیریدا گەیوەتە پلەو پایەیەك، هەر مەلایەك لەدوای جزیری هاتبی‌و شیعری وتبێ، کز یان قەڵەو، شل یان پتەو، چاری ناچار رەگەڵ سامانی رەوانی مەلای جزیری کەوتوە. هێندێکیش هەر سیرمە خۆر بون. لاسای ئەویان کردوتەوە، ویستویانە لەنجەو لاری کەو فێربن، رەوتی خۆشیان لەدەس‌داوە. ئیتر پیاوی کوڵکە خوێندەواری وەك خۆم، هەموی بەناوی جزیری وەرگرتون‌و بەممیارەکی زانیون‌و دەناو دیوانی ئاخنیون. چوارسەدساڵ لەمدەست بۆ ئەودەست، ئاڵوگۆریان پێ کراوە. وەها تێك هەڵشێلدراون‌و لێکدراون، فیلم دەوێ وەیان ناسێ. بە بڕوای هەژارانەی خۆم، لەوانەشا، کە لە پێشودا نوسیومن، هیوا هەیە ئاوەکی بن. بەپێی توانای هەژارانەم، وا هێندێکم هەڵبژاردون‌و بەدوای دیوانم ئەسپاردون. رەنگە زۆرکەس دەگەڵ منا هاودەنگ نەبن‌و هەر بەشیعری مەلای جزیری بزانن. لاشم وایە کەسانێکی چێژەی شیعری مەلایان باش بۆ دەرکەوێ، تێدەگەن بژارەکەی‌من بێ‌جێ نەبوە. هەرچۆنێك بێت. ئەمانەش هەر شیعری کوردین‌و کورمانجین‌و سامانی نەتەوایەتین. ئەگەر شیعری مەلاش نەبن، حەیفە ون‌بن. ساوا ئێوەو ئەوشیعرانە کە بەهی مەلا زانراون‌و لە ناوەرۆکی دیواندا دەرخراون.

«غەزالی شەپال»

١ دل ژمن بر دلبەرەك زیبا قەبا
چەهف غەزال‌و پور شەپال‌و مەهلیقا

٢ نازدارە ئەولتەختی دلبەری
دلروبایە، جان‌فزایە، روح‌شیفا

٣ حوری عینە ئەز نزانم یا پەری
یا گولەك رەعنا ژگولزاری وەفا

٤ یارەب ئەو گولدەستەیی، باغی ئیرەم
دور نەبت ژیّ هەرسەحەر بادی صەبا

٥ صوّر گولەك من دی دگولزاری بمەش
لالەوو رەیحان لسەر تینە سەما

٦ سونبولێن رەعنا لبەر طاقی هیلال
وی دکن سەعیێ لسەر مەروەو صەفا

٧ نازکا من هەر دەما بیتن خەرام
صەد هەزار دل ویّ لپەی ویّ دەر قەفا

٨ ئەز چبێژم کو لمن لەعلیّ دتە
پورّ کرن بیّ حەد لمن جەورو جەفا

٩ ئەی مەلا باوەر بمحبوبان مەکە
کاری وان هەر ئەخذی جانە بیّ خەطا (یان، بیّ‌عەطا)

پوختەی مانا:

ئەو نازدارە ـ کەوا جوانە ـ دڵی بردم. چاو کەژاڵە؛ خوێن شیرین‌و رەزا سوکە؛ چویتە سەر تەختی دڵبەری. وەك دڵبەرە، گیان‌پەروەرەو دەرمانە بۆ دەردی گیانم. نازانم حـۆریە یان پەری، یان چڵە گوڵی ناسکەو لە گوڵزاری ئەمەگداریەوە هێنراوە. خوایە ئەو یارەم ـ کە هەروەك دەسکە گوڵێکی بەهەشتە ـ سەلامەت بیٚو هەمو رۆژیٚ، سەر لە بەیانی بێتە دەرو، لەبەر سـروە بسکـەکانی بێنە لەرین. چاوم لیٚبو کە یارم هات. دەتگوت گەشتر سورە گوڵەو لەناو گوڵزارا دەگەڕیٚ. بسکی وەکو ریحانە بو کە لە سەر گوڵە میلاقە بێتو بچێت. زولفی جوانی لەژێر کەوانەی برۆیان، وا دەزانی حاجین لە صەفاو مەروایە. یاری نازداری بە لەنجەو لار، ئەگەر بروا، صەد هەزار دڵ لە دواوە شوێنی دەکەون. لێوی ئالی زۆری دەردو ئازار دامیٚ؛ بەڵام ناتوانم هیچ بڵێم. کاکە مەلا! باوەریت بە جوانان نەبیٚ، بە بیٚسوچ دڵدار دەکوژن‌و دڵ دەستێنن‌و هیچ نادەن.

جوتێک ڕوکە

۱ **شیوەیی دلبەری بزان سوننەتە شیوە عیشوە فەرض**
هەردو نەظەر کوبن قیران واجبە یەك کرشمە فەرض

مانای وشە:

شیوە: رێو شوێنو دابو دەستور؛ **شیوە:** خدەوخو؛ **شیوە:** نازو قەمزە؛ **شیوە:** فێڵو گزی؛ **شـیوەگەر:** دلبەرێ کە زۆرباش لە بیچمی دڵدزینو دڵداری دەزانێ؛ **عیشـوە:** بە جـۆرێك خـۆنیشاندانو بزوتنەوەی دڵبەرانە کەدڵدار وەتەماح بخا؛ **فەرض:** پێویسـتێکی بێبڕانەوە لە کاتێکـی دیاری کراو؛ **فـەرض:** موچـەو بەشی دیاری؛ **فەرض:** جێگەی ژێ لە کەواندا؛ **سوننەت:** روخسارو دەوری روخسار؛ **سوننەت:** پەیڕەوی لە ئاکاری کەسێك یا کەسانێك؛ **سوننەت:** ڕەوشـت، ڕەفتار، شـەریعـەت؛ **قیران:** لێك نزیكبون، جـوت کردن، بەرانبەربون؛ **نەظەر:** روانین؛ **واجب:** لازمو پێویست؛ **واجب:** لەرزین کە زۆرتر بۆ دڵ دەگوترێ.

پوختەی مانا:

کاکی ڕێبوار! تۆ کە تازە گەیشتویە کاروانی دڵدارانەوەو دەتەوێ لەرێی دڵداری شـارەزابی، با پێت بڵێم ڕێوشوێنی دڵبەران چۆنە؛ لە بارەگای دڵداریشـدا چـەند سـوننەتو فــەرض هەیە. نازکردنو خۆبواردنو تەوسو توانج تێگرتنی دڵدارانە، شێوەو ڕەوشـتی یارانە. بەڵام هەمودەمان نیە. جـار هەیە دەرت دەکەنو جارجارەش دەتلاوێننەوەو ئەمە بە سـوننەت حیسـابە. بەڵام وەك فـەرضـە لەسەریان کە بەلارو لەنجەیانو چـاوداگرتنو بزەیان، دڵداران شـێتو هار بکـەنو دینو دنیایان تاڵان کەن. جا هەرگا توشی یار هاتیو نیگات بەرانبەر نیگـای بو، دەبێ زۆر ئـاگات لەخـۆت بێ؛ لەوانەیە دڵت دالەرزێ، بکـەوی، یار ناهێڵێ لەبەینچـی. نازو چــاوداگرتنێکی پربەزەیی ـ کە بە موچە دەیدا بە دڵداری ترساو لەچاو ـ گورجێ دەتبوژێنێتەوەو مردوش بی، دەت ژێنێتەوە.

٢ هەردو قیران کو قیبلەبن هەرچی دەما خویا بن ئەو (یان، هەردو قەران...)
وێ سەعەتێ ددینی عیشق لازمە یەك دوسەجدە فەرض

مانای وشە:

قیبلە: روگە؛ **خویا:** ئاشکرا؛ **لازم:** پێویست؛ **قەر:** رەش رەنگ.

پوختەی مانا:

ئایینی دڵداران دەڵێ: کە چاوت بەیاردە کەوێو چاوتان دەیەکتر هەڵدەنگوێ، وەك بەرانبەربونی ئەستێرەی بەودمو پیروز دەگەڵ سیسە ئەستێرەیەکی بێروناکیو پیت وەهایە. تۆ بەروانین چی دەبینی؟ دو روگەی لە بیچمی میحراب، کە تاقی دو برۆیەتیو خاڵێکی رەشیش دەبینی کە وەك بەردیماڵی کابە، دەبێ کرنوشی بۆبەریو ئەگەر دەستیشت نەیگاتێ، لەدورەوە ماچی بکەی. کەوابو دەبێ سێ سوژدە بۆ ئەو تاكو جوتە بەری. یاخۆ سوژدەی سوپاس بەری کە بەودیدارە گەیشتویو رکاتێك نوێژ بەرەو میحرابی ئەبرۆکەی دابەستی، کە دو سوژدەی تێدا هەیە.

٣ خەرقەیی زەرقو ژەنگی زوهد من بمەیێ موغانە شوست
شوستوشوێك دمەیکەدێ ئەووەلی کار فەرضە فەرض

مانای وشە:

خەرقە: باڵاپۆشی پرپینەی سۆفیان؛ **زەرق:** حیلەو مەکر؛ **مەیموغانە:** شەرابی کۆنی تایبەتی مەلاکانی زەردەشتی؛ **شوستوشو:** شیوو کوڵ؛ **مەیکەدە:** مەیخانە.

پوختەی مانا:

لەو مەیخانەی ـ کە تایبەتی دڵدارانە ـ پیسو پۆخڵ رێگە نادرێن. گەرەك زۆر پاكو خاوێن بین. تا بتوانین دەستەوداوێنی مەیگێڕ بین. هەڵێك بەسەرمان کاتەوەو ئاورێکمان لێ بداتەوە. جامن چونکە زۆر باشم سەر لێ دەردەچو، کە یەکەم کار شیووکوڵە. سەرجلە پینەدارەکەی گزیکاریو وشکە صوفیەتی ژەنگاویم، بە بادەی موغانە شوشتو، ئەو فەرضە یەکجار پێویستەم بەجێهێنا. تا رێم دەن بچمە ژورەوە.

٤ نەیشەکەرین شیرین زەبان مەست بجامو بادە یێن
فەرضە دبت ژتەوبەبێ سالکی عیشق تەوبە فەرض

مانای وشە:

سالك: ڕێڕەو.

پوختەی مانا:

هەرگا باڵای بەلەنجەولار وەك قامیشە شەكری شلكو بێگرێو شیرین‌بار، پیاڵەی بادە لەسەر دەستان‌و، خۆشیان مەستو بە دوچاوی مەستیشیان هانمان بدەن، بادەیان لەدەست وەرگرین‌و بخۆینەوە، ڕێڕەوی ڕێگای دڵداری ـ کە هاتوتە تۆبە کردن ـ تۆبەی هەرە پێویستو فەرضی ئەوحانەی، تۆبە لە تۆبە کردنەو بادەی دڵبەر وەخواردنە.

«پیرەمێرد» دەڵێ:

شكەنجی زولفی تۆبەی پێشكاندم تۆبە بۆ تۆبە

دڵی شێخو ملی‌مول تێك‌شكا هەر بشكەنە ئەمشەو

٥ ساقی‌یی سیم ساقی‌ما زەهری هەلاهیلێ بدەست
جانێ مە شوكرو میننەتە تیز ڕەوانە ڕەقص فەرض

مانای وشە:

سیم: زیو؛ ساق: پوزو بەلەك؛ هەلاهیل: ژەهری گیایەكە؛ تیز: تیژ لەتام یان لە ڕۆیشتندا؛ ڕەوان: گیان، بەرەوت، ڕوناك.

پوختەی مانا:

ئەو مەیگێڕە دیدەمەستە، بە پوزو بەلەكی زیوین، بە پیاڵەی پڕلە بادەوە بگەڕێو خوڵقمان بكات؛ چۆن دەتوانین تۆبە ڕاگرین‌و پێ داگرین، کە مەی نارەوایەو ناخۆین؟ لێی وەردەگرین، ئەگەر ژەهری هەلاهیلیشی تێدابێ دەیخۆینەوەو بەغار دەڕۆینە ناو كۆڕی هەڵپەركێوەو پێویستی سەرشانی دڵدار، بەجێ دێنین. با سەماكەش وەك هەڵبزۆقین‌و ڕەقصی گیانە ڵاوی سەربراو بێ. زۆریش سوپاس.لە مەیگێڕەكەمان دەكەین، کە لەجیاتی عیزرائیل خۆی گیان‌كێشمان بێت.

٦ خال ئەگەر بوەجهەكی بێتە قیرانی ئەبروان
شوبهەتی بەیتی مەقدیس‌و كەعبە دبن دوقیبلە فەرض (یان، دوقوبلە...)

مانای وشە:

وەجە: ڕو؛ وەجە: لا؛ وەجە: تەرح، جۆر؛ بەیتی مەقدیس: ماڵی پیرۆز، بَیتُ‌اَلمُقَدَّس، قُدس، کە شارێكەو ڕوگەی كۆنی موسوڵمانان‌و ڕوگەی ئێستای خاچپەرستو جولەكانە؛ قیبلە: ڕوگە؛ قوبلە: ماچ.

پوختەی مانا:

ئەگەر جارێك بۆ دڵدارێك وا هەڵكەوێ، خاڵی رەشی لای گۆشەی باڵای چاوی یار ـ كە كەوتۆتە نزیك برۆكەی ـ ببینیۆ دیارە وەك دو ئەستێرەی پیرۆزو زۆر بەودمی چاو پیٚ كەوتبێ، وەهایە. نەك هەر ئەستێرەی بەودم، بگرە وەك دو قیبلەی ئێستاو كۆنی موسوڵمانانی دیتبیٚ، لەسەریەتی كە كرنوش بۆ هەركان بەریۆ دوراودور ماچیان بۆبنێری.

٧ ئەز كو ددەعوی عاشقی كفشە دكەت زەبان دەرەو
كەتمی شەهادەتیٚ دبت ویٚ سەعەتیٚ بشەهدە فەرض

مانای وشە:

دەعوی: داوا؛ كفشە: كەشفە، مەعلومە؛ دەرەو: درۆ؛ كەتم: وەشارتن؛ شەهادەت: شایەتی، گەواهی؛ سەعەت: دەموكات.

پوختەی مانا:

ئەمن كەدەڵێم دڵدارم، بۆخۆم دەڵێم. ئەگینا هێشتا زۆر كاڵمو نەگەیشتومەتە ئەوپلەی كە ئەو نازناوە لەخۆم نێم. ئەگەر بەزمانی خۆم گوتم من دڵدارم، دیارە زمان درۆ دەكا. ئەگەر شایەتی لیٚنەدەم كە زمانێكی درۆزنە، لە فەرضێك وازم هێناوە. چون لەسەر هەركەس پێویستە كە دیتی درۆیەك دەكریۆ خەڵك باوەری پێدەكا، دەبیٚ درۆزن رسواكاو درۆكانی ئاشكراكات.

٨ جەبهەتو دیمو گەردەنیٚ پەردە دەما ژبەر بەرت
فەرضە مەلا لحاجیان سەعیو طەافو عومرە فەرض

مانای وشە:

سەعی: رۆینی بەپەلە، نیوەغار؛ طەواف: دەمدورە گەڕان؛ عومرە: ئاوەدانی، گورگەلۆقەی نێوان گردی صەفاو مەروا كە لە مەككەنو گەڕان بە دەوری كابەداو زیارەت كردنی ماڵیخوا كە پێی دەڵێن «عومرە» لەكاتی حەج لەسەر حاجیان فەرضە بیكەن. بەڵام عومرە لەوەختی تریشدا دەبیۆ فەرض نیە؛ صەفا: بەردی لوسی سپی؛ مەروە: گیایەكی بۆن خۆشە.

پوختەی مانا:

هەركا یارم پەردە لاداو هەنیەو گەردنو رومەتی بێنە بەرچاو، حاجی حەجیان لیٚدەكەوێ. توێڵی واپاك، كەزیو بسكی بەبەرامە، كوڵمی وەكو كابە روگە. خاڵی رەشی ئەو بەردەیە حاجیان لەدوراودورەوە ماچی دەكەن، هەر دیداری لە عومردا عومرەیەكی زۆر پێویستە.

«دين بەر»

١ واللە ژهەردو عالەمان من حوسنی جانانە غەرەض
لەومن ژحوسنا دلبەران هەر صونعی رەحمانە غەرەض

٢ ئەو کافرین جامە سیا هاتن بهەڤرا صەف بصەف
زانم کو هەرتێن ئەو مەدام وان ئەخذی ئیمانە غەرەض

٣ ئیرۆ دلی من دل بەران ئاڤێتنە سەر صەد پەنگران
ئانین مەیا گولگونو صاف دان من کو بریانە غەرەض

٤ بشاهی بهەڤرا هەمنشین رەنگو روی هەف مە نەدین
هەریەك طەعامەکبو ئەڤین لەورا کوپر خوانە غەرەض

٥ عەقلو دلێ منبر ئەوان شاهان برەمزو عیشوەیان
وان عەقلو دل ڤێکرا دڤێن لەو ئەخذو ئیعطانە غەرەض

٦ منگۆ گەلۆ ئەی دلروبا فیتنا رەقیب فەیدە هەیە
گۆ صوند بحوسنا من کونە لێ فیعلی شەیطانە غەرەض

٧ ئەو سونبولێن بو عەنبەری رەیحان بنەفشو عەرغەری
لەوتین بدیمیێدا بلەز وان سەیر لنیشانە غەرەض

٨ خالین مدەووەر فلفلین ماوەر ژبسکان لێ وەرین
زولفێن پەریشان تێنە مەست بیهنا بیها وانە غەرەض

٩ دلگرت بداما سونبولان بەرداو دیسا حەبسکر
میرە کو ئەو هەردا ئیما گرتنو بەردانە غەرەض

١٥ زان عیشوەیان دل هەرشاند سەرتیر ژخونیٚ نەقشاند
لەو ئەز دبیٚم جانیٚ مەلیٚ ئیروٚ تە قوربانە غەرەض

مانای وشە:

دوعالەم: دنیاو قیامەت؛ **رەحمان:** روٚزیدەر، ناوی خوایە؛ **ئەخذ:** ساندن، گرتن؛ **غەرەض:** مەبەست؛ **پەنگر:** پوٚلو؛ **ئیعطا:** دان؛ **گەلوٚ:** هەیاران، ئاخوٚ؛ **فیعل:** کردە؛ **بیهنابیها:** بوٚنی بیٚیان، بەیان.

پوختەی مانا:

خوا ئەیزانیٚ لەسەر دنیاو لە قیامەتیش، جوانپەرستم. لەجوانیەوە دەسکاری خوام دیٚتە بەرچاو. کەزیەی یارم ـ کە وەك کافری جلرەشن ـ ریٚز بە ریٚز، دەوری رویاندا. ئەو روخسارەی وەك نوری ئیمان روناکە، بەلیٚ کافر ئیمانگرەو ئاین بەرە.

دلم بوٚ ئەوینی کولمەی بەگرشەو ئالٚ، چزو هوٚریەو، لەسەر صەد پەنگر هەلدەکزیٚ. مەی ئەوینیشم پیٚدرا؛ دیارە مەبەست کەباب کردنی بو، کە دلٚ بوٚ دوچاوی مەستی ببتە مەزە. لەناو یاراندا دانیشتم. بەبیٚ ئەوە هیچمان یەکتری ببینین، سفرەی ئەوین بوٚ دلبەران‌و دلداران زوٚر بەپیتەو هەریەك جوٚریٚك رازی دەکات. ئەوان ناز دەدەن بەئیٚمەو دلمان دەبەن، هەر خەریکی ئەو ماملەن؛ ناز دەدەن‌و دلٚ دەستیٚنن. پرسیم ئاخوٚ ئاژاوە نانەوەی شوفار، زیانیٚکی بوٚ ئیٚمە هەیە؟ گوتیٚ: نا. تەنیا کاریٚکی شەیتانییە کە چاو نەزیٚران فیٚری بون.

بسك‌و کەزی ـ کە وەك سونبول‌و وەنەوشەن ـ لەو بالٚا وەکو عەرعەرە. هەمیشە بوٚ دینی خالٚان، بە تاسەن‌و بەپەلە دیٚنە سەر روخسار، تا تیٚر لە خالٚان بڕوانن.

ئەو بسکانەی، خالە وەك ئیسوٚتەکانیان، بەگولٚاو تەر کردوٚتەوە. پرچەکانیش ـ کە سەریان گەیاندوٚتە سینگ ـ بوٚ هەلمژینی بەرامەی مەمکی وەك زەردەبیٚ هاتون. دلم بەبسکانی دەگریٚو بەریدەداو دیسانیش دەیگریٚتەوە. میرایەتی خوٚی دەنویٚنیٚ، کە خاوەن بگرەو بەردەیە. بەناز دلی هەنجنیوم. تیری بەخویٚنم شەلالٚن. بوٚیە دەلیٚم گیانی مەلا، توٚ ئەتەویٚ گیانی مەلا قوربانت بیٚ‌و دلشادم بە قوربانتبم.

جنّة المأوىٰ

١ یارَبْ این گُلدَستەیِی یا نَرْگِسِ رَعْنا است این
سَروِ گُلشَنْ یاألِفْ یاقامتِ رَعْنا است این

٢ این مَلَك یاشاهدِ قُدسی است یا ماوِ فَلَكْ
حور یاروحُالقُدُس یا نور چَشمِ ما است این

٣ کَوکَبِ صُبحَ است یاخورشید یادُرِّ یَتیم
یا تَنِ سیمین بَراستْ یا گَوهَرِ والا است این

٤ عارضَ است این یا شُعاعِ شَمس یا بَدرِ مُنیر
لاله یانَسرینو گُل یا بادۀ حَمرا است این

مانای وشە:

این: ئەمە؛ **گُلدَستَه**: چەپکەگوڵ؛ **قامَت**: بەژن؛ **ماوِفَلَك**: هەیڤ؛ **روحُالقُدُس**: جوبرائیل؛ **کَوکَبِ‌صُبح**: ئەستێرەی کاروان کوژە؛ **دُرِیَتیم**: مرواری تاقـانە؛ **تَن**: لەش؛ **سیمین**: زیوین؛ **بَر**: میوە؛ **بَر**: سـینگو بەرۆك؛ **والا**: جـی‌گەورە؛ **عارض**: لارومەت؛ **شُعاع**: پرشـنگ؛ **مُنیر**: روناکی‌دەر؛ **لاله**: گوڵە مێلاقـە؛ **حمرا**: سور؛ **است**: پاشبەندی خەبەردانە، وەك «س» کوردی‌وایە؛ **این است**: ئەمەس.

پوختەی مانا:

ئەی خوایە! سەرم سوڕماوە؟ نازانم ئـەوەی دەیبینم، یارەکەمە یان چـەپکـە گوڵ؟ یان نێرگزی شلكو بەلارو لەنجەیە؟ ئەو باڵایە، سـەوڵە لەناو باغ رواوە؛ یان پیتی ئـەلفـە وا راسـتە؟ یان، بەراستی هەر بەژنی یارەکەی منە کە لە دنیادا تای نیە؟ ئـاخۆ ئـەمە فـرشتەیە؛ یان، دڵبەرێکـی پیرۆزی خوداییەیە؟ یان هەیڤە لەعاسمان دیارە؟ نازانم حۆری بەهەشتە، یان فرشتەی وڵام بەرە،

یان هەر سوٚمای چاوی خوٚمە؟ ئەستێرەی کاروان کوژەیە؟ یان خوٚری بەتیشكو تاوە؛ یان مرواری تاقانەیە یاخوٚ لەشی میوە زێوەو بەروی وەکو زێو، دەترووسکێ؛ یان هەر پرشنگێکە لەخوٚر. یان مانگی چاردەی بەترێفە؟ لێوەکان‌و سەری کولمە ئاڵەکانی‌و سپی لاجانگ؛ گوڵی گوڵاو ونەسرین‌و مێلاقە نە؟ یان بادەی ئاڵ.

٥ سُنبُلِ تَر یابَنَفْش، یاسوسن‌و گُل چیچَکە
ژُلف یا مُشك خُتَن، یاصورَتِ طُغراست این

٦ غمزەاین یا گزمەاین یاتیر یاسحر حلال
ساحِر این یاچشمِ شوخِ تُركِ بی‌پرواست این

٧ میم یایاقوت یاسَرچشمەی آب حیات
حُقّەی دُوردانەاین یالعل شکّرخاستاین

مانای وشە:

سونبول: سملّ؛ **بنەفش:** وەنەوشە؛ **سوسن:** سوێسنە؛ **گول‌چیچەك:** گوڵی پشکوتو؛ **خوتەن:** وڵاتێکە بەئاسکی میسك ناسراوە؛ **صورەت:** شکلّ؛ **طوغرا:** موٚری سوڵتانان؛ **بی‌پەروا:** بی‌ترس‌و گوی‌نەدەر؛ **حوققە:** قوتولکە؛ **دوردانە:** مرواری بی‌وێنە؛ **دوٚردان:** مرواری‌دان؛ **شەککەرخا:** شەکرکروٚژ.

پوختەی مانا:

سملّی‌تەرە؟ یان وەنەوشەو گوڵی پشکوتەو سویسنەیە؟ یان، موٚری پرپیچ‌و جوانی سوڵتانانە بە میسکی خوتەن نوسراوە. یان، کەزیەیە؟ شتێك وەك تیر، بەر هەناوی دلّ دەکەوێ. تیری سیلەی چاوی توٚیە، یان جادوی ئەو چاوانەتە؛ کە جادو لە دڵان دەکەن. وەك تورك بی‌رەحم‌و بەزەن‌و گوی‌ نادەنە هەناسەی دڵی برژاوم. دەم‌و لێوتە من دەیبینم؟ یان قوتولکەی لە یاقوتەو مرواری دەناو کراوە؟ یان لالێکە بە شەکراو ئاخندراوە. یان سەرچاوەی ئاوی ژینە؟

٨ خطّ، یاقوسِ دونون مَکتوبِ مُشك اذفَرَند
یاهلال عید یا ابروی بی‌همتاست این

٩ کوی او یا کَعبە یا بَیتُ‌المُقَدَّس یا بِهِشت
خُلد یا فردوس این یا جَنَّةُ‌المأوىٰ است این

١٠ هاتفِ غَیبْ است این یا تَرجُمانِ روحِ قُدُس
بُلبل شیداست در گلزار یا مَلاَّست این

مانای وشه:

مەکتوب: نوسراو؛ **ئەذفەر:** زۆر بۆن خۆش؛ **کو:** کوڵان؛ **او:** ئەو؛ **خُلْد:** بەهەشت؛ **فِردَوْس:** بەهەشت؛ **جَنَّةُالمأوی:** بەهەشت؛ **هاتِف:** دەنگی بێڕەنگ؛ **تَرجُمان:** وەرگێڕ، دەمراست؛ **شەیدا:** شێتو گەللایی.

پوختەی مانا:

شکڵی دونونی سەرەو ژێر، وەکو کەوان دێنە بەرچاو. خەتەکەیان ئاخۆ بەمیسکی زۆر بۆنخۆش نوسەراوە؟ یان نون نینو مانگی لەنوێن، کە مزگێنی جێژنی پێوە؟ یان خۆ برۆ بێوێنەکەی تۆنە. شوێنێکی زۆر پیرۆز دیارە. لێم گوڕاوە: ماڵی «بیتالمقدس»ە؟ یان کابەیە؟ یان بەهەشتە؟ یاخۆ هەر کوڵانەکەیە کە ماڵی ئێوەی تێدایە؟ گوێم لە دەنگێکە زۆر خۆشەو خاوەنی دەنگ ڕەنگی نیە، فرشتە لە نەدیارەوە بانگ دەکا؟ یان وەرگێڕی فەرمایشتی جوبرائیلە؟ یان بولبولی لێشێواوە لە گوڵجارا شیوەنیەتی؛ یان هەر مەلاکەی خۆمانەو شیعری خۆی دەخوێنێتەوە؟

شیاویباسە: شیخ عەبدورەحمانی جامی (٨١٧ - ٨٩٨ کوچی) قصیدەیەکی وایهەیە کە شاعیر تەواو داویەتە سەر شوێیو دەمەلاسکەی کردوتەوە.

سەرەتای قصیدەی «جامی» بەم دو لەتە دەس پێ دەکا:

عارِضَاستْ این یا قَمَرْ یا لالهٔ حَمْرا است این
یا شُعاعِ شَمْسْ یا آیینهٔ دِلْها است این

بەم بەیتەش دوایی پی دێنێ:

قُمری ِ باغِ جِنان یا بُلْبُلِ بیخانُمان
طوطیِ شکَّرشِکَنْ یا «جامی» شیدا است این؟

«هەر تۆم بەسە»

١ کەس نەدیە سەحەرگەهـ کو چنازك وەرەسی تو
مە ژبەلگی گولو نیرگزی سەرمەست بەسی تو

٢ زانم نەتنیٚ کو یەدی بەیضا تو ددێری
وەر خوەش کە شەهیدێن خوە کو عیسا نەفەسی تو

٣ روحی‌تو نە جیسمی ژجەمالیٚ ب چئیسمی
رەنگ رەنگ تبی کەشفو شهودیٚ چکەسی تو

٤ روژیٚ تو لشەرقی بجەمالا خوە دبەرقی
باللە کو ژسەرچەشمەیی ئەقدەس قەبەسی تو

٥ باللە ژچنوری‌و تەجەللا لچطوری
گەگە لسەرا پەردەیی جان مولتەمەسی تو

مانای وشە:

وەرەس: گوڵێکی سورە، بۆ رەنگ دەکار دەکریٚ؛ **یەدی بەیضـــاء:** دەســـتی سپی کە موجــزاتی موســـا پێغەمبەربو؛ **تبی:** دەبیٚ؛ **شهود:** حازری، دیاری؛ **چەشمە:** چاوە، چاوەی ئاگر یان ئـاو؛ **قـەبەس:** بزوت؛ **ئەقدەس:** هەرە پیرۆز؛ **مولتەمەس:** داواکراو؛ **روحُ‌القُدُس:** فرشتەی وڵام‌بەر.

پوختەی مانا:

وەك من تۆم دی لە بەیاندا، کەس نەی‌دیتوی. کیٚ دەزانیٚ تۆ گوڵێکـی چـەند ناسکـــی؟ لە پەڕەی‌گوڵ‌و نیرگسی کاڵ‌و مەستەچەم، وازم هێناو هەر تۆم بەسی. من دەزانم دەســتەکانت وەك دەستە سپیەکەی موسا، موجزاتن، بۆ ئـەوانەی پیٚت کافـرن. بەڵام دەشـــزانم هەناســـەت وەك

هەناسەی عیسا وایە؛ مردو زیندو دەکاتەوە. دەسا وەرە کوشتەی چاوە مەستەکانت بە هەناسێك زیندو کەوە.

تۆ چیت؟! تۆ وەك ئێمە لەش‌نیت. تۆ گیانێکی لەجوانی دروس کراوی‌و نازانم ناوت بنێم چی؟ ناو بۆ لەشان دیاری دەکریٚ. گیان هەر گیانەو ناوێکی تایبەتی نیە. مەگەر پێت بڵێم: گیانی جوان. تۆ هەردەمەی بە رەنگێك خۆت نیشان دەدەی. کیٚ دەتوانیٚ بێژیٚ من ئەو گیانەم دیوە؟ چوزانیٚ خۆت نەگۆریوە. هەر تۆی رۆژیٚ لە خۆرهەڵات سەر دەردێنی‌و تیرێژو بریقەت هەیە. سوێندیٚ دەخۆم، تۆ لە چاوگەی هەرە پیرۆزی بارەگای خودای مەزن، گڕە بزوتی‌و هاتویە سەر دنیایە؛ تا دڵ‌وگیانی دڵداران بسوتێنی، تۆ بیوخودا، با بزانین تۆ چۆن رۆشنی‌و نورێکی؛ لەکام چیای تور خۆت دەرخست. گەلێك جاران لە بارەگای گیانی گەورە تۆیان دەویٚ. ئاخۆ تۆ خوری عاسمانی، یان فرشتەی. هەر نەمزانی. حوری، لە رەگەزی پەری، یان فرشتەی وەڵام بەری خودا، خۆتی؟

٦ جانا جەرەس‌و رەهبەری عیشقاتە ئەزم قەط
ئاگە بفغان‌و حەرەکاتی جەرەسی تو

٧ مایەك نەفەسەك من دبتن بی‌تو وجودەك؟
دیٚ بیٚ تەچبم؟ هەم تو، رٚحی هەم نەفەسی تو

٨ عیشقاتە مەگۆ زێر صیفەت زەر دکرین گۆ:
ئیکسیرە ئەوینامە بیعەینی‌و مسی تو

٩ من‌گۆ ژنیگاران تو گولی‌بەس بشکوەبە
زانم نەموحیب هەر نەکەس‌و خارو خەسی تو

١٠ ئەی حور سرشتی لمە خۆش مەی وەتە بەرکر
جەنناتە ویصالا مەوو ئاتەش پەرسی تو

١١ من‌گۆ دشەڤان شوبهی نوجومان بطەوافین
گۆ عیشوە دزانن بچقەست‌و هەوەسی تو

١٢ من‌گۆ مەبتیغان ڤەدی ناکن ژدەریٚ تە
گۆ ئەم ژنەباتین‌و لطەبعیٚ مەگەسی تو

١٣ من‌گۆ ژکەمەندا سەریٚ زولفاتە ڤەرەستم
پەروازی لەبی لەعلی‌مە گۆ گەر قەرەسی تو

١٤ یەکدەم ڤە نەهیشتین تە دهامونی فیراقێ
بێ هەمدەمی دەردان گۆ: چفەریادرەسی تو؟

مانای وشە:

رەهبەر: بەڵەد؛ **شکوە:** گەورەییو جەلال‌و شەوکەت؛ **وەتەیەرکو:** وا لەپێشت داناوە؛ **جەننات:** باغات؛ **جەننات:** بەهەشتان؛ **نوجوم:** ستارەگەل؛ **قەدی‌ناکن:** دەرناکەن؛ **قەرستم:** رەها بوم؛ **پەرواز:** کەنارە؛ **هامون:** بیابان.

پوختەی مانا:

گیانە جوان‌و ئازیزەکە! من بومە زەنگوڵەی کاروان، بومە شارەزای سەر رێگە. تۆ هیچ ئاگات لە هاوارو بزوتنی منی ژاری دڵدار هەیە، کە باســی جــوانی تۆ دەکەم‌و رێرەوان بەهۆی منەوە شــارەزای دڵداری دەبن؟ تۆ دەزانی من بەبێ‌تۆ تاوێك ناژیم‌و تۆ شــك‌نەبەم، منیش هەرنیم؟ تۆ هەم‌گیانی هەم هۆی هەناسەدانمی.

گوتم: ئەوینی باڵاکەت، رەنگی وەکو زێڕ زەرد کردم. گوتی: ئەوینی باڵای من، وەك ئیکسیرەو دیارە توی مس دەکاتە زێڕ. •

گوتم: لەناو دڵبەراندا، هەرتوی گوڵی هەڵبژاردەم. یاخوا هەر گەش‌و بەشکۆ بی.

گوتی: دەزانم ناتەوێ ئــەوینداری ناکەس‌و درك‌و پوشــان بی. من گوڵم‌و گش دڵبەری تر، لەچاومن پوش‌و پەڵاشن.

گوتم: هوی بەچکە حوریەکە، بادەی خوشت لەپێش دانام. چون رەوایە بیخومەوە؟

گوتی: لە رێگەی دیدارم، ئەگەر ئاگر بپەرستی وەبزانە چویتە بەهەشتێ.

گوتم: شەوانە تا بەیان، وەك ئەستێران چاو لێك نانێم؛ لە دەورەی بارەگاکەی تۆ هەر خــول دەخوم.

گوتی: نازی من دەزانێ تۆ لەم گەروشەو بێداریە چیت گەرەکە؟

گوتم: بەتیخ‌و بە چەقوش، کەس ناتوانێ لە دەرگای توم دورکاتەوە.

گوتی: بەڵێ من شەکرم‌و توش خوت لێ کردوم بە مێش‌و دەورم دەدەی.

گوتم: ئوخەی لە کەمەندی کەزیەکانت رزگاریم هات.

گوتی: ئەگەر لە کەنارەی لێوی ئاڵم رزگاریت بێ، سەز دەردەکەی.

گوتم: من لە بیابانی دوریتدا مابومەوەو بە هاوارمەوە نەهاتی.

گوتی: یەکدەم نەم هێشــتوە بێهــاودەم بی. دەردو داخــم بو کردبوی بە خــەمرەوێن، لەو چوڵگەیە. چون دەڵێی فریارەسم نیت؟

١٥ من‌گوٚ: ژدلی شوبهی بخور خوەش تە بکەرکر
کەرکر بدولەعلێن خوە شەکەر، گوٚ: عەدەسی تو

١٦ من‌گوٚ: لروخانین نەکو کەجرەو وەکو فەرزین
شاە گوٚتە مە: کش، مات، لبازی فەرەسی تو

١٧ من‌گوٚ: ژقەدیم ئەز مەیی عیشقاتە دنوشم
گوٚ: من ژعوشاقان نەتنێ مەی تەلەسی‌تو

١٨ من‌گوٚ: دشەڤان شوبهی شەمالان وە دصوژین
پەروانە صیفەت جاهەرە، بێ‌صەوتو حیسی‌تو

١٩ من‌گوٚ: بەصەرو قووەتی سەمعامە تویی، گوٚ:
زانین تە ئەمین روح‌و موجەررەد قەفەسی تو

مانای وشە:

بخور: ئەوەی بوٚ بوٚنخوٚشی دەسوتێ؛ عەدەس: نیسك، بوٚ پیاوی بێ ئەمەگ دەڵێن وەك نیسکی بێ بەرو پشتەو بەقای نیە؛ روخ: قەڵای شەترنج؛ رەخ: کەنار؛ فەرزین: وەزیر لە شەترنجدا؛ شا: داشە زلەی شەترنج؛ فەرەس: ئەسپی شەترنج؛ کش: بروٚ؛ مات: بێ‌بزوتن؛ مات: مرد؛ تەلەس: سەرخوٚشی کەلەلاو بێحاڵ؛ جاهەرە: دەسا بچو بەولاوە، دەبروٚ؛ قوەت: هێز؛ سەمع: بیستن.

پوختەی مانا:

گوتم دڵمت بوٚ لەت لەت کرد؟ بوٚ بخوری کوڕی بەزمت بەکار دەهات؟

بە لێوی ئاڵ، شەکری شکاندو پێی فەرموم: توٚ وەك نیسك هیچ بەرو پشتت بوٚنیە. من چاکەم دەربارە کردوی کە دڵتم هەڵبژاردوە لەت‌لەتی کەم. توٚ بەوچاکەیە نازانی‌و هاتوی گلەییم لێ‌دەکەی؟!

گوتم: من لە دڵداری توٚدا وەك قەڵای شەترنج راست دەروٚم‌و جێگەم لەکەنار گرتوە. نەك وەك وەزیر راستیش بچم خواریش بروٚم.

ئەو شای کوٚمەڵی جوانانە دەری کردم. پێی گوتم: کش. توٚ هەر بوٚ مات‌و کز بون‌و مردن‌و لەناوچون دەبی. چونکە وەك ئەسپی شەترنجی، لەسەر خەتی خوٚت باز دەدەی. دڵدار ناشێ گلەی هەبێ‌و خراپەی دڵداران بڵێ.

گوتم: زوٚر لە مێژینەوە من فێری بادەی ئەوینتم. هەر بادەی توٚ دەخوٚمەوە.

گوتی: دڵداری من زوٚرن؛ لە مەستی بادەی ئەوینم بونە سیپاڵی مەیخانە. هەر توٚ نی، تا خوٚت هەڵکێشی.

گوتم: شەوان وەکو موٚم سەرم بەگڕەو بوٚت دەسوتێم.

گوتی: دەبڕۆ تۆش هەر وەکو پەپولە وای؛ هیچ دەنگ‌و هاوارت نیە. پێم خۆشە دڵداری سوتاو لەئەوینم، هاوار بکاو ناڵەو گاڵەی شایەتی ئەوینداری بن.

گوتم: تۆ سۆمای چاوانمی. هێزی بیستنم لەتۆیە.

گوتی: دەزانم من گیانم لە لەشتداو تۆ قەفەسێکی گڵینی.

تێبینی = هەرکەس تۆزێك شیعرناس بیٚو ئەو دوقەصیدەی خوێندبێتەوە کە بە (جاناژجەمالاتە موقەددەس قەبەسم ئەز)و (وەرەجانم کوچنازك وەرەسین) دەست پێ دەکەن. دەزانێ ئەم شیعرانەی لێرەدان هی‌مەلانیەو هی‌کابرایەکە دەمەلاسکەی مەلای کردۆتەوەو نەشی پێکاوە ـ هەژار.

«چاوی دەرەش»

١ دلبەری سەرداری خوبان — ئەز نزام ئاگە هەیە
عارفە بحالی قلوبان — عالمە بحالی مەیە
٢ عالمە بداغێ فوئادان — گەزمەیین‌وان نون‌و صادان
چونە دل حەتتا پەرادان — یەنگی‌یێ رەش گوشەیە
٣ گەزمەیین وان صادو نونان — ئاورێن ئەسوەد عیونان
رادکن ئەو قەتلو خونان — من دیەو دل شەهدەیە
٤ لازمە لسولتان‌و میران — پورس‌کرن حالی ئەسیران
ئەم کرین ئامانجی تیران — سوختەیین دەرماندەیە
٥ هێژ نزانم میر دبیرین — زانت‌ئەم‌سی‌سال‌ئەسیرین
چەهڤنێر پرسەك ئەمیرین — لەو بروحم‌و شەفقەیە
٦ پور دبێم شەفقە لبالە — عارفەو صاحیب کەمالە
جارنان بینە خەیالە — پرس بکت چی لێ‌هەیە
٧ شەفقە کت جارجار نهینی — تولەیی ئاستان ڤەخونی
داڤەکەم داغا ببینی — نارو پێت‌و شوعلەیە
٨ دابزانت پێت‌و نارم — کوشتی‌یێ جوهتی خومارم
موحبەتێ صوهتم بوارم — لازم ئەو زانت ڤەیە
٩ عالمە بدەردو برینێ — مادەما دیدارو دینێ
خەف دبت رەمزا ئەوینێ — ڤێ بزان بێ شوبهەیە
١٠ هەردەما دلبەر دیاربت — جان‌و دل تێك تاروما بت
دی چرەنگ موحبەت ستاربت — خەف کرن بێ فەیدەیە

مانای وشە:

فوئاد: دڵ؛ **بوار:** پشو لەسەر خۆ، ڕازی؛ **بوارم:** بواردمی.

پوختەی مانا:

ئەو دڵبەرەی سەرداری هەمو جوانانە، ئاخۆ بەحاڵی دڵیمە ئاگادارە؟ دەزانێ داخمان لە دڵەو، تیری برۆو چاوەکانی هەتا پەڕان، لەناو دڵماندا جێگیرەو لە گۆشەی کەوانی یەنگی هاوێژراون. تیری چاوو برۆیان‌و ئاوڕی چاوی ڕەشی ئەو، پیاو دەکوژن‌و، خۆم بەڵگەی ئەوقسەی خۆمم، کە کوژراوی ئەو چاوانەم. منی کردە نیشانەی تیر؛ منی سوختەی ژارو فەقیر. ئەو ئەمیرە دەبو لەحاڵم بپرسێت؛ چاوەنوڕی ئەو پرسینەم. دەزانم بەزەیی هەیە. زانایە، لە دەردی من شارەزایە، هەر جارێك بێمە خەیاڵی، بپرسێ چیم لێقەوماوە، وەك سەگی ئاسانەکەی خۆی، بانگم بکا، تاجێ داغی لەشم ببینی‌و بزانێ بە گریەو پوڵوی ئەوینی ئەو بومە قەقنەس. کوژراوی چاوی خومارم. سوتاوو پشو لەسەرخۆم. بەڵام هەرکەسێ بمبینێ، دەزانی من ئەویندارم. چونکە هەرگا یار دەبینم، گیان‌و دڵم بەرباد دەبێت.

١١	هەردەما مەحبوب ظهور بت دێ تەجەللایەك لطور بت	زێدە مەظهەر بێ قصوربت بەرقی لامیع جەذبەیە
١٢	جەذبەیێ دل ژوجود بر من دمیحرابێ سجود بر	خەفژبەرعەینی حەسود بر لێ حەجەر نیشانەیە
١٣	سەجدەیا بەرنون‌و دالان ئەڤ‌بەسەصاحیب جەمالان	من‌طەوافا زولف‌و خالان دابچین لێ عومرەیە
١٤	ئی یەکی صادق حەبینی ما لهشیاری دمینی	بێحیجاب گەر ئەو ببینی سەرخوەشی بێبادەیە
١٥	عیشقە طوغرایا نهینی دێ بدل لازم بخونی	هەردەما مەحبوب دبینی ئەڤ چئیسم‌و نوسخەیە؟
١٦	لامیعا وێ حوسن‌و نورێ باطینا نایێ ظهورێ	گەرچی‌دل‌تێ،شوبهی‌طورێ لێ‌حیجاب‌و پەردەیە
١٧	عارفن مەعنا شوناسن غەیری‌مەحبوب‌وان‌نەناسن	لێ بصەد صورەت لیباسن خەف ژوان زانی مەیە
١٨	ئی لمن یەنگی کشاندی دل ژدەربێ هەرشاندی	صەدخەدەنگ‌ڤیرا ڕەشاندی ئەز کری ئەختەر مەیە
١٩	لازم ئەو زانت بحالی گەزمەیێن‌قەوسی هیلالی	دلبەرو یاری موالی دەرب لنیڤا سینەیە
٢٠	هیژ دبێم مەحبوب نزانی پرس نەکر بیرا خوە نانی	من ئەوە روحا گیانی ئەڤ چرا پەرکەندەیە؟

مانای وشە:

ئەخترمە: یەخسیر، چوڵەچرا، یەلموم؛ **موالی:** دۆست.

پوختەی مانا:

هەرکاتێ یار خۆ دیاربکا، دیداری بێ کەمایەسی، کیوی طوری پێ دەسوتێو، پیاو دەچێتە حاڵی جەزمە. جارێ یارم خۆی نیشان‌دام، تەواو دڵی لەناو بردم نەشـی هێشـت شـوفار بزانن. خـاڵێکم لەبەر بروی دیت؛ سوژدەم بۆبرد. لە دەورەی خاڵانی گەڕان؛ دەوری بسکو کەزیەکانی پیاوی پێ دەبێتە حاجیو عومرەی خۆی بەجێ هێناوە.

دڵداری راست، ئەگەر ئـەویارە ببینێ، لێت رون‌بێ هۆشـی نامێنێو بادەی ناوێ، سـەرخـۆش دەبێت. ئەوین موری لای خودایەو هەرگا یارت لێ دیاربێ، دەزانی کاری خـودایی چـەند جـوانەو خودا چەند جوانە. تروسکەی جوانی خودایی، هەرچـەند خـۆی نیشـان دڵ دەدا، بەڵام بەچـاو نابیندرێو پەردەی بەسەردا کشاوە. دڵدارانی زۆر دڵ وشیار، ئـەو تیشکـەی خـوایە دەناسـن. با لەصەد لیباسیش‌دا بێت؛ ئەوانە گوێ نادەن بەجـل، هەر تەنیا دڵبەر دەناسـن. منیش لەوانم زانیوە کە یاری بەراست کامەیە. یارەکەی من ئەو کەسەبو، کەوانی لەمن کشاندو صەد تیری هاویشـتە دڵمو، منی‌کردە یەخسیری خۆی. دڵبەرم ـ کە دۆستی خـۆمە ـ دەزانێ چیم لێ قـەوماوە. کەوانی مانگی بروکەی تیریان لەنێوان سینگمدا، هێشتان دەڵێم دڵبەرم خەبەردار نیە. ئـەودڵبەرەی گیانی گیانمە. چۆنە نەهاتۆتە بیری بڵی فڵان بۆ ئەوەندە پەرێشانە؟

٢١ چەندەکی تاقەت ددێرم — بەغوبار بەدرێ، ڤەشێرم
گەر ژچەهڤان ئەز بوێرم — من زەنەخدان تەڵبەیە

٢٢ دابنـوشم من ژلیـڤێ — ماوەرا رەیحانو سێڤێ
لوئلوییێن شەککەر دنـیڤێ — ئابی حـەیوان چەشمەیە

٢٣ چەشمەیـا ئاڤـا حەیاتێ — شەربەتا قەندو نەباتێ
من لداغان ئەو موفاتێ — جان ژبۆ شوکرانـەیە

٢٤ لەو وەکو سەوداو دینم — هەردەما دیمێ دبینـم
دین دبم، حەیران دمینم — موشتەری یا زوهرەیە

٢٥ شەمس‌دنیڤ‌بورجاشەرەفدا — صەدکەواکیب چار طەرەفدا
موشتەری هاتی برەفدا — ئیستیـوا چو قیبلـەیە

٢٦ ئـافتـابی دەستیـوایێ — ئەززبەرضەرب‌وجەفایێ
جان‌فیدا تێمە لیقایێ — شوبهەتی پـەروانـەیە

٢٧ من توی مەقصود ژژینێ — من ژبەر موجا ئەڤینێ
صەد دکم دیدارو دینێ — مەظهـەرە بەس زێدەیە

٢٨ روهنی‌یا چەهڤێ نەبینان — مرشیدی مەجذوب‌و دینان

داروی دەردو برینان   من طەلەب دینا تەیە
٢٩ بینەپێ نازك موبارەك   دەینەسەرچەهڤێن مەبارەك
من جروح خوەش بن بجارەك   روهن ببن پێ دیدەیە
٣٠ بین کەفا نازك ژنورێ   تللیێن جاما طەهورێ
بیهن ژماوەردو بخوورێ   من زیارەت تەوقەیە
٣١ دالسەر چەهڤان بمالم   بولبولی وەردێن بخالم
جارەکێ روحمێ کە ظالم!   شەفقە خوی. حەقی وەیە
٣٢ ئەر نەکی رەحمێ‌تە میرۆ   دیچبت حالێ‌مە ئیرۆ
قەط نەبی چارەك ئەسیرۆ   گرتیێ سی‌سالەیە

مانای وشە:

زەنەخدان: چەنە؛ **موفا:** چارە؛ **رەف:** پۆل؛ **دەینە:** دایبنێ؛ **کەف:** لەپ؛ **تللی:** قامك؛ **تەوقە:** ئاوات، تەوەقوع؛ **میرۆ:** ئەی‌میر.

پوختەی مانا:

بە هەمو توانا دەکۆشم بیمە تۆزی سەر رێگەت‌و مانگی روت لەروی شوفاران داپپۆشم. ئەگەر لەترسی چاوانت بموێرایە، دەم‌گوت چەنەشت ببینم. خۆش‌بو، لە ریحانەی بسکت ـ کە وەکولمی وەك سێوی سورت دەکەوێ ـ و لەو لێوە وەکو شەکرانەت ـ کە مرواری ددانیان وەبن خۆداوە ـ فرێکم هەلبمژیایە ـ کە وەك ئاوی ژیان وایەو بۆ هەمو داخان دەرمانە ـ بەگیان سوپاسم دەکردی. هەتا روخسارت دەبینم، هەر شێت دەبم. سەرگەردانم، نازانم کام ئەستێرەیە؟ موشتەری‌یە یان زوهرەیە، یان رۆژە لە بورجی شەرەف، دەست‌و پێوەند وەك ئەستێرە لە چوار تەرەف، دەوری داوەو موشتەریش دەگەلْ ئەو پۆلە هاتوتە سەیرو تماشاو رۆژ راستەرێگەی ون‌بوەو، لەلای قوبلەوە دیار ئەدا. من گوێ نادەمە ئازاران. گیان دەکەمە قوربانی دەمی دیدارت. وەك پەپولە لە دەوری گرت دەسوتێم. هەر تۆی ئاواتم لە ژینا. دەریای ئەوین شەپۆل دەدا، بەئاواتم صەدجار چاوم پێت بکەوێ‌و دیارە زۆر زیادم ئاواتە. تۆ سۆمایی چاوی کوێری، رێ‌شاندەری شێت‌و جەزمە لێهاتوانی، دەرمانی هەمو دەردانی. بۆیە دەمەوێ بت‌بینم. عەرزت‌بکەم لاقت لەسەر چاوم دانێ، تا برینم چاك بینەوەو، چاوم رۆشنتر بێتەوە. لەپی دەستت رابکێشە با ئەو قامکە ناسکانەی بادەی بەهەشتێ دەگێرن‌و، بۆنی بخورو گولاویان لێ‌بلاوە؛ زیارەت بکەم؛ بەسەر چاومی‌دا بمالم. من بولبولی پەری‌کولمی نەخشێنراو. بە وردەخالم. بێ‌ئینصاف دەسا بەزەت بێ، بەزەیی ئاکاری خوتە. ئەگەر بەزەت پێما نەیە، من چون بژیم؟ قەت نەت فەرمو ئەو ئەسیرەی سی‌سالە لە بەندی مندا، حالی چونە؟

٣٣ شون‌جیهێ‌پەیکان‌ونەصلێ ژتلیێن یاقوت‌و فەصلێ
ئەر نەکی دەرمان بوەصلێ ضەربی تیرو گەزمەیە
٣٤ گەزمەیێن یاری کوباڤێ نەژمەی‌و قەندو گولاڤێ
بێت دەواکت وان دگاڤێ ما حەیا تەك لێ هەیە؟
٣٥ نە تنێ قەندو نەباتی مەظهەری روح‌و حەیاتی
هەم بت‌و عوززاو لاتی لەو مە دل بتخانەیە
٣٦ خوێندی لاتی ئازەری تو بێ چشیرین دلبەری تو
هەرجیهێ لێ بیوەری تو بێ خیلاف ئەو کەعبەیە
٣٧ ما دبت بێخن خیلافێ سەرددت باڤێ نیصافی
ئەربکی بیمە طەوافێ من بئەسوەد سەجدەیە
٣٨ دا زیارەت‌کم نیشانێ بەر زوحەل بیتن قیرانێ
تولەیم سەر لاستانێ چەهڤنیری موچەیە
٣٩ ما بزەهری شەککەرینی موچەدا دێ خەف بخونی
دا رەقیب مەلعون نەبینی پور (عَلَیْهِ‌اللَّعْنَه)یە
٤٠ گەر ببەخشی دل مورادێ ژەو حەیات‌و خەمرو بادێ
دا نەکم گللەهو دادی دادمە دیسا بەرتەیە
٤١ گوهبدە گلەهو دادان حاکمی شەرع‌و بیلادان
دی تو داخوازو مرادان دی کەسی بێچارەیە
٤٢ دی‌تو دیساشەفقەتی‌کی بەو نیشانا جەبهەتی‌کی
مەژ حەریمین‌خدمەتی‌کی مەحرەمین بێ پەردەیە
٤٣ بێ‌نیشانین مە نیشان کی ماهو خورشیدێ‌قیران‌کی
بەندە کەلبێ ئاستان‌کی دور نەکی خوەش تولەیە
٤٤ دادەما صوحبەت‌بجوش‌بێ جام‌بخوەش‌لەعلان‌بنوش‌بێ
مەژ حەبیب‌صەددەنگ سروش بێ دین‌بەرو پور عیشوەیە
٤٥ شەربەتاوێ جام‌و طاسی یار کوتێ بیت ئینعیکاسی
بیت مەژی‌فەیضەك‌ژکاسی ئابی‌حەیوان ئەو بخوەیە
٤٦ ئی ژوێ ظەرفێ ڤەخاری خوێندی‌ئەو خەطی غوباری
مەستی‌یاچەهڤێن‌خوماری قەنج دبێ ئەو زێدەیە
٤٧ من‌لدل تیرەك موغول‌دی تێك ژبەر خونێ قزل‌دی
لێ‌دبێم دەردێ‌کودل‌دی هێژ ژچەهڤێن شەهلەیە
٤٨ روهنی‌یا چەهڤێن مەلایێ خالقی حوسنا تەدایێ
حوب‌تنێ دامن گەدایێ حوسن‌وحوب‌یەك‌چەشنەیە
٤٩ دیتی‌یە نورا یەقەقمە صەد نەسەق لەوتێن سەبەقمە
پور نەبی ئەرزان لحەقمە لێ‌مەلا خوەش بەندەیە

مانای وشه:

نەصل: سەرەرم؛ **فەصل:** بەند، بەندی ئەنگوست؛ **خـوَند:** خـاوەن؛ **بێوەری:** جـێ‌گیربی؛ **نیصـاف:** **ئینصاف؛ موچـە:** جیرە؛ **زەهر:** دەم، زار؛ **گللە:** گلە، شکـایەت؛ **بلادان:** وڵاتان؛ **حـەریم:** مەحـرەم؛ **ئینعیکاس:** تیشکدانەوە؛ **خەطّی غوباری:** شێوە خەتێکی زۆر وردە.

پوختەی مانا:

جێ سەرەتیرو رمبم لێن، ئـەگەر بەو بەندی قـامکانەی یاقـوتیانەت هەتوانی لەسـەر دانەنێی و، لەبادەو قـەندو گوڵاوی لێوەکانتم دەرخـوارد نەدەی، ـ کە چـابونم یەکاوەیەکە ـ تازە ناژیمەوەو دەمرم. تۆ نە هەر قەندو نەباتی، تۆ گیان‌و ژیانت لایە. تۆ بوتی، تۆی گەورەی بتی ئـازەری مامی برایمی. تۆ لەدڵمای. دڵم بویتە بتخانەیەك. تۆ هێند جوانی بچیە هەرکوێ ئـەوجیگـایە کابەیەکە. هەرکەسێکی ئینصافی‌بێ، دەزانێ ئەم قسەم راستە. ئەگەر چی وەك زوحەل شـومم، رێگـەم بدە خاڵت ماچ‌کەم، با بلێن زوحەل لەگەڵ رۆژ بەرانبەر بون. توڵەی تۆم سەر لەبەر دەرگا، چـاوە نۆڕم جیرەم دەیتێ. بەزارە شیرینەکەی خۆت، بانگم بکە بەدزیەوە، یا شـوفار بەڕاز نەزانێ؛ خـودا وەبەر نەحلەتی خا. ئەگەر لەو ئاوی حەیاتەو لەو بادەیەی لێوەکانتم، پێ ببەخشی‌و، دڵم بە ئارەزو بکات، شکات ناکەم. شکاتیشم هەر لای خۆتە. خۆت فەرمانرەوای وڵاتی، هەر تۆی مراد پێك هێنەری. منیش بێ‌کەسو بێچارەم. بەزمت هەبێ، سوێندت دەدەم بەو خـاڵانەی لە هەنیەتن. وابکـە لە ماڵدا مەحرەم بم، خۆتم لەبەرچاو ون‌مەکە. هەنیەو روخسارت بەجوتە بێنە بەرچـاو، واتا خـۆرو مانگـی تەواو، بەرانبەرن. من بکە سەگی دەرگای خـۆت، سـەگی چـاکم. تا ئـەگەر بەزمت گەرم‌بو، بەو لێوانەت بادەت فڕ کرد، گوێم لە دەنگە خـۆشەکەت بێ ـ کە وەك دەنگـی جـوبرایلە ـ نازی زۆرت دینم دەبات. ئەگەر وێنەت لە کاسەی مەیدا ببینم، بەهرەی بۆمن یەکجار زۆرە، وەکو ئاوی ژیانێ وایە. هەرکەس لەو دەفرەی خواردەوەو، خاڵ‌و میلی وردی تۆی بەچاوانی دیت ـ کە وەك خـەتی زۆر وردی هونەراوی وان ـ لە دیتنی چاوت مەسـتبو، باوەر دەکا کە بادەی تۆ، لە ئـاوی حـەیات زیاترە.

تیرێکی دەست‌کاری مغول، لە دڵی‌دام. خـوێنی گەشـم لەبەر هەڵنیشـت. بەڵام دەڵێم: ئـەو خوێناوە، لەو چاوە کاڵەی تۆڕایە، دڵی من هەڵی هێناوە. روناکایی چاوی مەلا! خودا ئەو جوانیەی بەتۆدا، بەمنی گەداش دڵداری دا. جـوانی‌و دڵداری چـون یەکن؟ من نوری زۆر سپیم دیوە، زۆر رێك‌و پێك بەرەو من بەپەلە دەهات. هێندە بەهیچم مەزانە، مەلا کۆیلەیەکی باشە.

«گوڵی بێ دڕک»

١ ئیرۆ مەدی وەقتی سەحەر — ئەو دلبەرا سوندوس دبەر
دەیسا دلەبسێ صوَرو زەر — نورەك مونەززە بو بەشەر
بسکێن سیاه خالێن دقەر — رەش کاکولی زولف چونە سەر
ئەسوەد بو دایم سەجدە بەر — من بەستی عەقدا نییەتی
غەفلەت بسیرر من دا نەظەر — میران بقەتلێ کر غەدەر
تیردانە دل شاهی مەجەر — بێمروەت ئامانج کر جەگەر
فەریادو ئەفغان صەد کەسەر — وەصفان نەشێم لێ‌ئەوقەدەر
زانم کو رۆژبو هاتە دەر — سوبحان ژشاهی قودرەتی

مانای وشە:

سوندوس: حەریری تەنك؛ **عەقد:** بەستن؛ **نەشێم:** ناتوانم؛ **میران:** میری گەورە؛ **مەجەر:** کاکێشانی عاسمان؛ **شاهی مەجەر:** خۆر.

پوختەی مانا:

ئەمرۆ لەدەمی بەیاندا، دەیاری دڵبەرم روانی. بە بیچم بنیادەمێك بو؛ بەڵام ئەگەر راستت دەوێ، پرشنگی جوانی خودابو، دەناو بەرگی سورو زەردی حەریری تەنكو ناسكدا دەدرەوشاوە.

بسكو كەزیو كاكوڵی رەش، بەرەو خاڵی رەش چەمابون؛ كە وەك «حَجَرالأسْوَد»ێ روگەی بەودمو پیرۆزە لاموابو سوژدەی بۆ دەبەن. منیش نیەتی خۆم دابەست، كە سوژدە بەرمە بەر خاڵیو ببمە حاجی. ئەو سەروەرو میری میرانی جوانانە، لە نەكاوێك گۆشەو تیلەچاوی دامن، زۆر بەناحەق فەرمانی كوشتنم دەرچو. تیری ئەو روخسار وەك خۆرە، بێ بەزەیی دامبارینێو جەرگمیان كردە نیشانە. هاوارو دادو هەزار داخ. چیم بەسەرهات، ناتوانم هەر باسی‌بكەم. هەر

ئەوەندەی لیٚ دەزانم، کە چاوم لیٚبو خوٚر هەڵات. هەی‌نامەخوا! لە توانایی خودای مەزن. کە جوانی وای خوٚلقاندوە.

۲ سوبحان ژتە شاهی جەلال — هوٚستایی پر قودرەت لبال
خاصا تەدایی ئەڤ جەمال — دیمیٚ ژقودرەت خەطو خال
کفش‌بو دقەوسیٚدا هیلال — ڤیرا مەدی بەدرا کەمال
لیٚبون‌نیقاب چەوگان‌و دال — وان یەك بمەستی دایە پال
لیٚ سەییری بایی شیمال — پیچانە سەر نورا زولال
قەط کەس دی‌یین ئەڤ رەنگ میثال — موطریب‌بوەرە وەقتە مەجال
زازە بنائی‌را بنال — ساقی وەرین خەمرا حەلال
جارەك لسەر دیمیٚ ڤەمال — زولفیٚن لدوٚرا جەبهەتیٚ

مانای وشە:

هوٚستا: وەستا؛ **لبال:** لەکن؛ **سەییری:** هەڵیکرد، رابرد؛ **زازە:** ئەی‌ساز.

پوختەی مانا:

خودای گەورەو خاوەن شکوٚ! پاکی‌و پیروٚزی هەر بوٚ توٚ. چەند وەستایەکی بەکارو دەس‌رەنگینی. ئەو خویٚن‌شیرینی‌و لەباریەت بەتایبەتی دابە یارم. خاڵ‌و میلت بەدانستە لە روخساری نەخشاندوە. مانگی یەکشەوەی بروٚکەی، لە بورجی کەواندا هەڵات؛ مانگی چاردەی هەنیەکەشی تیشك ئەدات. بسکی سەر وەکو کاشوٚیان، پەرچوکەی وەکو دال شکاو، بونەتە پەردە لەسەر روی‌و، لە خوٚشیان مەستو کەلەلا پاڵیان بە یەکەوە دابو. سروەی شەماڵیٚ هەڵیکرد؛ بسکی بەرەو سەری رادان. نوری پاکی خوا دەرکەوت. قەت کەس نمونەی وای دیوە؟ لیٚم رونە: نا. بەزمگیٚر! وەختەکەی وەختە با سازو بلویٚر بناڵن. مەیگیٚر دەستت مەگیٚرەوە! بادەی حەڵاڵم بوٚتیٚکەو، هەر بەو دەستە ناسکانەت، بسکان لەسەر هەنیت لادە.

۳ زولفیٚن موعەنبەر کاکولین — بسکیٚن سیاە رەنگ سونبولین
تاتا بداڤ داڤ فەتتلین — چین‌چین بمەستی سیلسیلین
دایی نەسیم تیٚك مەییلین — وی قەستە خالا فلفلین
ئەبلەق ژقودرەت خەملین — وی بوغچەیی گول کەمملین
تیٚ عەندەلیبو بولبولین — روٚژ هاتە بورجا سونبولین
غەفلەت مەدی لەو خەجلین — مەحرومو مەهجور دل‌کولین
مەجروحی تیریٚن قزلین — رەحمی‌کە پور صوهتی دلین
ڤیٚ پەردەییٚ جارەك هلین — باڤیٚ نیقابا ظولمەتیٚ

مانای وشە:

فەتتلین: لولیان‌خوارد؛ **سیلسیلین:** بونە زنجیرە؛ **مەییلین:** خوار بونەوە؛ **عەندەلیب:** بولبول.

پوختەی مانا:

بسکی رەشی وەکو سونبول، کەزی‌و کاکۆڵی وەك عەنبەر، تاڵ‌بەتاڵ لەیەکتر هاڵان‌و، مەستانەو چین لەسەر چین‌و بەزنجیرە دەبیندران. سروە لێی‌دان، خوار بونەوە. بەرەو خاڵان ـ کە لە فلفل رەشترو تیژو توندترن ـ رەش‌و سپی رازایەوە. باغچەی گوڵان بەوپەری جوانی خۆی‌نواند.

بولبول دەستیان‌کرد بە خوێندن. خۆر کەوتە بورجی سونبولەو لەپر دیتم، شەرمەزار بوم، رەنگم پەڕی. یاری روخسار وەکو رۆژم! لە دوری‌تۆ دەردەدارم، دڵ بریندارو هەژارم. تیری دوریت لە خوێنی دڵم شەڵاڵە؛ رەنگی سورە، دڵ بەگرە، وەك تەندورە، دەسا بەزەییەکت هەبێ، ئەو روبەندە لەرو لادە! با تاریکی لەسەر روناکی برەوێ.

٤ پرسێ بمیهداری خوەکە — لەمەجنوبەوحاڵداری خوەکە(یان،لەمیهرداری)

بەس قەهرو ئازاری خوەکە — قەستا بریننداری خوەکە

شەفقێ بدیداری خوەکە — تێك غەرقی ئەنواری خوەکە

لێ ئەمرو فەرواری خوەکە — شەهیدی نوباری خوەکە

گەستی‌یی رەشماری خوەکە — لەعلی شەکەرباری خوەکە

بلەفظو گوفتاری خوەکە — دەرمانی کولداری خوەکە

لی کەشفی ئەسراری خوەکە — مەخموری خەمماری خوەکە

حەیرانی رەفتاری خوەکە — کوشتینە تیرا موحبەتێ

مانای وشە:

میهدار: کوترێك کە دەخوێنێ؛ **میهردار:** خۆشەویست؛ **فەروار:** فەرمان: **کولدار:** خەمبار، بەژان.

پوختەی مانا:

پرسیارێك لە شێتو حاڵ‌لێ‌هاتوت‌کە! لەوکەسەی زۆر خۆشیدەوێی وەك کۆتر بۆت دەناڵێنێ. بەسم غەزەبێ لێ‌بگرەو چیدیکە ئازارم مەدە! وەرە سەر بریننداری خۆت! ئیجازەی بدە شەهیدبێ‌و فەرمانی پێ‌بدە بمرێ. رەشماری کەزیت پێوەی دات. بە لێوی شیرین‌و ئاڵت بیدوێنە. خەمباری تۆم، چارم بکە. لە نهێنیم ئاگادار کە. بمکە بە مەستی بادەی خۆت، با لەخۆتدا سەرگەردان بم. بەتیری ئەوین کوژراوم.

٥ وەر سەردە جارەك کوشتی‌یان — ئەختەر مەیێن وان بەنگیان

بەردە بملدا خەمری‌یان	بادەت سەحەر رەیحانی‌یان
داغێن شەهیدو صوهتی‌یان	دانینە لی‌وان تللی‌یان
کوژ موعجیزا خەماری‌یان	روح بێتە دیسا سەرگیان
هێژ نابرم قەط هێڤیان	وان شەفقەوو دلداری‌یان
باللە ژنالو زاری‌یان	ضەربا فیراقو بیهری‌یان
تەشبیهی توتاکێن چیان	خەو ناکرین شەڤتاری‌یان
لی‌هێژ دخوازین شوکری‌یان	چەندی کورودین قیلەتی

مانای وشە:

ئەختەرمە: یەخسیر، چوڵەچرا؛ **بادەت:** بالیی‌دا؛ **بیهری:** بەتاسە؛ **توتاك:** مەلێکی شەوبیدارەو تابەیان دەنگی‌دی.

پوختەی مانا:

جارێك سەری کوشتەت بدە؛ ئەسیری تازە کەوانتم. بسکت لەشان پەخش بکە؛ با با لە ریحانان بدات. قامکت لەسەر داغو برینی کوشتەی خۆت بکە هەتوان؛ با گیانم بێتەوە بەرم. هێشتا هومێدم نەبریوە، چاوم لە بەزەیی تۆیە. بەخوا لە دەردی دوری‌تۆ، لە تاسەی دیداری جوانت، وەکو توتاك شەو هەتا رۆژی دەناڵم. قەت خەو لەچاوم ناکەوی، بەوحاڵە شرا سوپاس دەکەم هەتا رو دەکەمە روگە.

٦

دەردی غەدار بێم فیرقەتە	فیرقەت ژجان پور زەحمەتە
عاشق مرن هەر ساعەتە	یا سەهل عاشق روح‌دتە
لی دلبەر ئەڤرەنگ عادەتە	هەرچی دبەندێدا کەتە
ئەووەل ددت پی ئولفەتە	ذەوق‌و صەفائو صوحبەتە
گاڤەك گونەو ڤێرارەتە	ئانجا ژناگە غەفلەتە
شیری جەفایی لی‌دەتە	الله چوی بی مروەتە
رەحمی بعاشق نایەتە	وی قەستە جان یەغما کەتە
حەتتا کو دل قەنج ژی‌بتە	ئینصاف ژمەهرویان نەتی

پوختەی مانا:

دەردی دوری زۆرگرانە؛ لێك جیایی لەش‌و گیانە. عاشق گیان‌بدا هاسانە. دەنا هەمو دەم مردوە. کرداری دلبەران وایە؛ پیاو بەرو خۆشی دەکێشن، قسەی خۆشی دەگەڵ دەکەن، لەپر بەئازار دەیکوژن. بەزەیان بەپیاو دانایە، نیازیان گیان تاڵان کردنە. جوانان قەت ئینصافیان نیە.

٧ یار قەستەجان یەغما کرت — دا موعجیزێ پەیدا کرت
ڕەمزەك ژرەنگ عیسا کرت — یا سیحرێ بوسینا کرت
ژەو لەعلی شەککەرخا کرت — دیسا شەهیدان ڕاکرت
ڤان کۆلەیان ئازا کرت — جارەك غەریبان شاکرت
ڕاستی یەدی بەیضا کرت — میسکی دجەرحان داکرت
داخۆش بکت ئیحیا کرت — شەفقێ کە یارەب داکرت
ڕەش کاکولان تاتا کرت — صەد حەلقە چین‌چین باکرت
هەمیان لدیم طوغرا کرت — ئەمری هومایون سەرمەتێ

پوختەی مانا:

یار بۆیە گیان تاڵان دەکا؛ ویستی موجزات بنوێنێ، لاسای عیسا بکاتەوە، یان ابن‌سینا ئاسایی خۆمان لێ‌پکا بە جادوگەر. بەو لێوانەی مردو زیندو بکاتەوە. بە دەستە سپی‌و ناسکەکەی میسك بە برینان‌دا بکات. کۆیلان هەمو ئازاد بکاو دڵی غەریبان شادبکا.

دەخوایە وابکەی وا بکات. کاکۆڵی ڕەش تاتا بکات؛ چین‌چین هەمویان بابداو بەربابدات. بیان‌کاتە مۆری سوڵتانی‌و فەرمانی پێ ئیمزا بکات.

٨ ئی‌گویی مەیدانێ تەبت — وەك من دزندانێ تەبت
سەربەندی چەوگانێ تەبت — مەجروحی پەیکانێ تەبت
یەغماو تالانێ تەبت — هەر ڕوژێ قوربانێ تەبت
بیماری موژگانێ تەبت — موشتاق‌و حەیرانێ تەبت
صوهتی ژهیجرانێ تەبت — دی مەست‌و فینجانێ تەبت
وی بەهر دنیشانێ تەبت — موچە ژبەر خوانێ تەبت
لێ لوطف‌و ئیحسانێ تەبت — هەردەم بخونی حەضرەتێ

پوختەی مانا:

کەسێ وەك من سەری گۆیێ لە مەیدانت، لە زیندانی تۆ دەرنەچێ، بە گۆچانی تۆ هەڵسوڕێ، برینداری تیری تۆبێ، هەمو ڕۆژ بەقوربانت بێ، بەدڵ‌و بەگیان تاڵانت بێ، دایم لەژێر فەرمانت بێ، کوژراوی مژۆڵانت بێ، حەیران‌و سەرگەردانت بێ، مەستی چاوی فینجانت‌بێ، بۆ خۆت نیشانت کردبێ، لەبەر ماوی خوانت بخواو جارجارە بی‌لاوێنیەوەو بانگی کەی‌و خۆت ببینێ؛ چی تێدایە؟

٩ جانان بنەغیاران نەدی — خەمرێ بخون خواران نەدی
وەردان بە مرداران نەدی — وان‌ڕێ دگولزاران نەدی
ڕەیحان‌و گولناران نەدی — بۆوان ژژەین خاران نەدی

تو رەمزو ئەسراران نەدی   کوران تو ئەنواران نەدی
بنونەکی یاران نەدی   نیڤەمەو خوە ئەستاران نەدی
تیران ژنوباران نەدی   دەردان بییماران نەدی
ژغەیری سیّجاران نەدی   ریشن نەدیرن طاقەتیّ

پوختەی مانا:

بادەی نەدەی بە نامۆیان‌و خـوێنمژان، مەهێڵە مردار بێنەباغ؛ گوڵ‌و ریحـانیان نەدەیەی. جگـە لە درۆ مەیان دەریّ. مەهێڵە بەڕاز بزانن. مەهێڵە کوێران ببینن. عاشقانت ئازار نەدەی، لە بەدکاریان بپارێزە. یاری خۆت هەرزان مەفـرۆشە. خـۆتیشمان لیّ دامەپۆشـە. بە کەوان تیرمان تیّمەگرە. دەردمان لەسـەر گران مەکە. لەسـیّ پیاڵەش زیاتر بادەمان مەدەیە. برینداریـن، تاقـەتی مەسـت بونمان نیە.

١٠ بەس عاشقان مەهجور بکی   شوبهەت مەلیّ رەنجور بکی
قەلبی شکەستی هور بکی   شونا برینان کور بکی
شەمعا مەژی پرنور بکی   بزەهری خوە مەئمور بکی
تەنها مە بیّ دەستور بکی   مەحرەم سەرایی حور بکی
وەصلا خوە دا فەغفور بکی   ژوی بادەیی مەخمور بکی
نیڤ کاسەیا فەرفور بکی   فەیضی لدلدا فور بکی
دیمیّ ژرەنگ کافور بکی   دالان ژخالان دور بکی
پیّ عالەمیّ مقهور بکی   وەقتی سەحەر کو بادەتیّ

مانای وشە:

ژەین: غەیر، جگە؛ کور: قوڵ.

پوختەی مانا:

بەس عاشقان دور خەرەوە، بە دەردی مەلایان مەبە. دڵی شکاو بەس ورد بکە، شوێنی برین قوڵتر مەکە. مۆمی مە چاکتر هەڵبکـە؛ بۆخـۆت فـەرمانمان بدەریّ، با هەر تەنیا ئێمە بێینە ناو حـەرەم سەراوە. بە دیدارت بمانکە شا. لە بادەی خۆت مەسـتمان بکـە. بادە دەپیاڵەی چینی‌کە. بەهرە لە دڵ بە فیچقە بیّ. روت وەك کافوری سپی‌کە. بسکان لە خاڵان دورخەوە. دنیایە بێنە بەر حوکمت. دەمی بەیان کە سرودیّ.

«باخ جودایی»

١	ڤێ فیرقەتێ ئەبتەر کرین	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ
	ژارو ضەعیفو زەرکرین	فەریاد ژدەستێ فیرقەتێ
٢	پور زەرکرین وەك زیرمام	چەهڤێن دلوطفی پیرمام
	دایم لرێ چاونیر مام	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ
٣	چاڤنێری رەفتارا تەبوم	موشتاقێ گولزارا تەبوم
	لەو دور ژدیدارا تەبوم	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ
٤	دوربوم ژوی رەفتو چنێ	وان عیشوەیا گفتو کەنێ
	نایی بچەهڤان من دنێ	فەریاد ژدەستی فیرقەتی
٥	دنیا بمن مژبو، غەمام	خەو ژی لچەهڤان من حەرام
	عومرەك بڤێ حالی هەمام	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ
٦	ساعەت لمن تێك سال بون	دائم لسەردەست فال بون
	حەرفێن دهاتن دال بون	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ

مانای وشە:

زەر: زەرد؛ **ژار**: کزوزەبونو بێچارە؛ **زیر**: داوەتێلی ساز کە دەنگی زۆر باریكو نزمە؛ **چاڤنیر**: چاوەروان، چەمەرا؛ **رەفتار**: رەوت؛ **رەفتو چن**: هاتوچو، رۆیشتنو چون؛ **گفت**: قسەکردن؛ **کەن**: خەنین؛ **غەمام**: هەور؛ **فال**: بۆ بەخت روانین، فاڵنامە.

پوختەی مانا:

دوابڕاوی دەس جودابیم؛ زەردو دەردەداری ئەوم. وەکو سیمە باریکەکەی کەمانچەو تار، کزو لاواز، هەمیشە چاولەرێی یارم. هانام بەپیری مەیخانە دەفریام بێ، هاوار لەدەس ئەمدوری‌یە. دەمەوێ رەوتت ببینم؛ لە باغچەی جوانیت بروانم. هەر چونکە ئەو نیازەم بو، لە دەرکی خۆت

دورت کردم! هاتو چوکانت نابینم. قسـەو دەنگـی پێکـەنینت، نایەنە گوێم. وەك لەدنیا نەبم وایە؛ دەردی جودایی بەڵایە. هاوار لەدەستی جودایی. دنیا بەمن هەورەو مژە؛ چاوم لەگەل خـەودا دژە. عومرێکە بەو ژانەی دەژیم. دەوەرە لامو بم کوژە!

هەرساتێکم لیٚ بەساڵە. چاوم لەفـاڵنامەو فـاڵە. هەوری دەوری تاڵم تاڵە. هەر پیتیٚ بوٚمدیٚ، هەر داڵە. لارو خوار، چەوتو چەواڵە. واتا دوری، واتا دڵە دەردی دوسـەر، دەرچـون لەدەرمانو دەوا. بەڵام وادیارە دالێکیان واتای دیداری دەگەیاند.

٧ ئیروٚ تنیٚ دەرهات ئەلیف	مەعنی دچو بەژنا شەریف
یا خارە لیٚ کیمخەو قەدیف	فەریاد ژدەستی فیرقەتیٚ
٨ ڤیٚ فیرقەتیٚ پردل شەواند	چەرخێن قەدیم دیسا کەواند
شیشێن دصوٚر تێدا طەواند	فەریاد ژدەستیٚ فیرقەتیٚ
٩ داغێن مەدیسا رەش‌کرن	یەکیەك ژنو ئاتەش کرن
لیٚ زێدە پەنجو شەش کرن	فەریاد ژدەستیٚ فیرقەتیٚ
١٠ سەوداو سەوس‌و گێژ کرم	پوٚر هەر ددل خونرێژ کرم
چەندان وەبو لیٚ هێژ کرم	فەریاد ژدەستی فیرقەتیٚ
١١ بالله ژنالەو زاری‌یان	گەزمێن دەوان خەمماری‌یان
خەو ناکرین شەو طاری‌یان	فەریاد ژدەستی فیرقەتیٚ
١٢ شەڤبو دنیٚ چەشمیٚ مەدا	حەتتا بەشیر مزگینی‌دا
دیٚ بیٚ سەحـەر شاهی گەدا	فەریاد ژدەستی فیرقەتیٚ
١٣ مزگین کـودا من ئەڤ قەدەر	روحی شیرین من هاتە سەر
خەیلەك لمن رون‌بون بەصەر	فەریاد ژدەستی فیرقەتیٚ
١٤ رون‌بو بدیداریٚ تە دل	بو غەرقی ئەنواریٚ تە دل
نارەت ژفەرواریٚ تە دل	فەریاد ژدەستی فیرقەتیٚ
١٥ میننەت مە دلداریٚ خوەدی	دیسا ژنو یاریٚ خوەدی
سوڵتان‌و خوندکاریٚ خوەدی	فەریاد ژدەستی فیرقەتیٚ
١٦ رەش کاکولێن سونبول لەڤین	میننەت‌مە دیسا غەم رەڤین
نو بو لدل حوبیو ئەڤین	فەریاد ژدەستی فیرقەتیٚ

مانای وشە:

ئەلیف: هوٚگر؛ **ئەلیف:** پیتی یەکەمی ئەلفوبێتکە؛ **خاراو کیمخە (یان، کیمخوا):** دو پارچـەی بەقیمەتن؛ **شەواند:** برژاند؛ **کەواند:** داغ کرد؛ **طـەواند:** خـوار کردەوە؛ **بەشـیر:** مژدەدەر؛ **سـەوس:** دەمدەمی‌و گەللایی، وازوازی؛ **خەممار:** بادە فروٚش؛ **خەیلەك:** زورێك، ئەندازێکی زوٚر.

پوختەی مانا:

ئەمرۆ لە کتێبی فاڵنامە، ئەلف دەرهات. واتا: ئەو بەژن وەك ئەلفەی خاراو کیمخواو حەریرو مەخمەردە بەرە، تەشریف دێنێ؛ دەیسا بابێ‌و دادم لەدەست دورەدەستی، لای ئەو بکەم. دڵ برژاوە، کۆنە برینم کولاوە، دیسانەوە داغکراوە، شیشی سورەوە کراوم. دەناو دڵی داچەماون، جێ داخیش رەش هەڵگەراون، ئاگریشی تێ بەرداون. نەهەر جارێك پێنججار، شەش‌جار. هاوار لەدەستی جودایی.

سەودا سەرو هێرو گێژم، هەر خوێنی دڵ هەڵ دەرێژم. خۆم هەر هیچ بوم؛ دەردی جودایی توشم هات، لەوتۆزە هیچەشی کردم. تیری ئەو چاوە مەستانە، ئەو مەستە لەسەر هەستانەو، پیاڵەی شەراب لەدەستانە، خەوی شەویان لێ تاراندم، هەر دەگریمو دەبارێنم، نازانم لەدەستی دوری هەتا کەنگێ وا دەمێنم؟ هاوار لەدەردی جودایی.

دنیام شەوبو لەبەر چاوان؛ گوتیان هات نازداری باوان. هەر بەو مژدە دڵرفێنە، گیانم هاتە سەر گلێنە، چاویشم پێ رون بونەوە. تیشکی رون دەدڵم گەڕا، لە روناکی‌دا نوقم بو، ئامادەی هەر فەرمانێکە، چۆن دەفەرموی تا وا بکات.

سوپاس کە یارمان دیتەوە؛ جوانی خونکارمان دیتەوە. کاکۆڵ لە سروەبا نەوین. سوپای کوڵ‌و کەسەر رەوین. دڵ پربولە خۆشی‌و ئەوین، هاوار لەدەستی جودایی.

١٧	دەردێ غەدار بێم فیرقەتە	فیرقەت ژجان پوڕ زەحمەتە
	یا سەهل کو عاشق روح‌دەتە	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ
١٨	ناری فیراق‌و صوهتنێ	ئێشا خەدەنگێ نوهتنێ
	پرس کن ژعوششاقان تنێ	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ
١٩	عاشق ئەون هەردێ مرن	چەندێك درەمزێن دلبەرن
	کەیبەر لدل من بێترن	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ
٢٠	یارەب بدیداری خوەکی	من واصلی یاری خوەکی
	بەس صوهتی‌یێ ناری خوەکی	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ
٢١	مەژدوست ساتەك دورنەکی	پەرکەندەیی مەهجور نەکی
	دیسا ژنو دل هور نەکی	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ
٢٢	خاکا ریا دلبەر مەلا	بکشین دچاوان وەك جەلا
	دیدار قیسمەت‌بو هەلا	فەریاد ژدەستی فیرقەتێ

مانای وشە:

غەدار: گران، زۆردار؛ زەحمەت: دژوار؛ نوهتن: سمین؛ بێتر: زۆرتر؛ پەرکەندە: بڵاو؛ پەرکەندە: بێ‌بەرۆبو؛ جەلا: سورمە؛ هەلا: هۆشت بێ.

پوختەی مانا:

دەردی دوری زۆر گرانە. لەلەش جیابونەوەی گیانە. هێشتا گیان دانیش هاسانە، بەڵام ئەو زۆر بەسوتانە. تیری جەرگان کون‌کون دەکا؛ کونانیش خەم ئاژن دەکا. کەسێك خوی دڵدار نەبوبی‌و ژانی بەدڵا نەچوبی، چوزانی دوری چتامە؟ هاوار لەدەستی جودایی.

زۆر دڵدار هاتن‌و رابردن؛ بەنازی دڵبەران مردن. بەڵام من لەناو هەمواندا، پتر جەفاو دەردم دیوەو تیری دوریم تی‌چەقیوە. هاوار لەدەستی جودایی. خوایە بەزەییت پێما بی؛ یارم لەگەڵما تەبا بی، جەرگم لەسوتان رەهابی، تازە لەمەش وردتر نابی. هیچ کاتی لێم هەڵماوێرە، چونکە ئەو بە توران فێرە. هاوار لەدەستی جودایی.

مەلا ئەگەر بوت هەڵکەوت، دیسان چاوت بەیار کەوت، خاکی رێبازی دابێژە، چاوی خوتی پی برێژە، هوشت بی لەبیرت نەچی! هاوار لەدەستی جودایی.

«فرشتەی بەشەری»

١ صەنەما سورێ ژصەمەد نەیشەکەرا لەب ژنەبات
(أحسَنَ اللهُ تَبارَكْ) ژسورا وێ صەنەمێ
ئەنوەرا رەنگ فرشتە بەشەرا حور سرشت
یا ژمیسکی خوتەنێ خالو خەطو کاکولو قشت
گەر خوە نیشان سەقەری دەت دگرت حوری بەهیشت
کەعبەیا تێ نەبت ئەو پوتکە دەیەو دێرو کەنیشت
کو نەصیب دا ژئەزەل حەق ژمەرا عیشق نویشت
فەیدە ناکن لمە ئیسمو نەطەلسمو نە نویشت
ظاهیری‌دا مە عەذابەك وەکو باطین ڤە بەهیشت
صوهتنێ دا بە هەناڤانو جەگەر تێك بریشت
قەصدی وەصلێ مە بجان‌کر کو ڤەداییینو نەهیشت
دەست نەهلین ژطەلەب گەرمە درێ چت سەرو تشت
پشت نادەین دوهەزار خەنجەرو تیرو رمو خشت
مەسەری داینە رێ‌ئو بخودێ بەستی‌یە پشت
ئەوە من روحو حەیاتو ئەوە من قیبلەیی ذات
صەنەما سور ژصەمەد نەی شەکەرا لەب ژنەبات
(أحسَنَ اللهُ تَبارَكْ) ژسورا وێ صەنەمێ

مانای وشە:

أحسَنَ اللهُ تَبارك: ماشەاللە لە شیرینکارێ خوا؛ **نویشت:** نوسی؛ **بریشت:** برژاندی، براژتی؛ **ڤەداییین:** دەری‌کردین، رای داین؛ **سەروشت:** سەرومالێ؛ **خشت:** نێزە؛ **پشت نادین:** را ناکەین.

پوختەی مانا:

بوتە بەلارو لەنجەکەم بەژنی وەك نەیشەکەر ڕێکەو لێوی وەك نەبات شیرینە. هەی‌نامەخوا! لە دڵکێشی بتی جوانم. ئەو دڵکێشیەی لە خواوەیە. تیشك دەرە، ڕەنگی لە فرشتە دەکا؛ ئاکاری وەك حۆری دەچی‌ۆ بنیادەمە. خاڵ‌ۆ میل‌و کاکۆڵ‌ۆ پەرچوکەی هەنیەی، لە میسکی خوتەن ڕەشترو بۆن خۆشترن. ئەگەر خۆی شان جەهەندەم دات؛ حۆری جەهەندەم دادەگرن. کە لە بەهەشت خۆشتر دەبیٚ.

خودای گەورە، ڕۆژی بەریٚ، ئەوینی لە چارەم نوسی. بەدوعاو نوشتەو هەیت‌و هوت، لە دڵی من ناچتە دەرو هەرچی بکەن بی‌بەهرەیە. ئەوین ئەگەر بەرواڵەت دەردو ئازارو سزایە؛ لەڕاستی‌دا بەهەشتێکە خودا دەیدا بە دەرونمان. کەیفم سازە کە بە ئاگری ئەوینیٚ جەرگ‌و هەناوم برژاوەو هەڵقرچاوەو پروکاوە. ویستم بمرم؛ لەڕێی ئەوین، بەگیان بگەم بە دیداری. لەخۆی دور کردمو نەی‌هێشت. بەڵام هەرگیز دەست هەڵگر نیم. سەرو سامانیشم بروات، گوێ نادەمە تیرو ڕمو نێزەو خەنجەر. یا هەزارانیشم بوێێن، سەرم لەسەرریٚ داناوەو پشتم بەخودا بەستوە. یارە گیان‌و ژیانی من. روگەم ئەوە. بتە بەلارو لەنجەکەم، بەژنی وەك نەیشەکەر ڕێکە؛ لێوی وەك نەبات شیرینە. هەی نامەخوا! لە دڵکێشی بتی جوانم. ئەو دڵکێشیەی لە خواوەیە.

۲ زەری‌یا دیم دوڕۆ لەب شەکەرا عیشوە پەری
یا ژسەر تا بقەدەم تێك ژعەیبانە بەری
ژسەراپەردەیی لاهوت بصەد شیوە گەری
بێتەبەر عەینی شهودیٚ دلیباسی بەشەری
(حاشَ لِلّهِ) تو کسان دی‌بتن ئەڤ ڕەنگ زەری
دایە بەر قەندو نەباتیٚ ژدو لەعلێن شەکەری
بیٚ، تو یا لەب‌شەکەری یاتو نەباتا بەتەری (یان، تەبەری)
الله الله چتەجەللایە ژسیررا قەدەری
حاجیان سیلسیلە بەستینە لدۆرا قەمەری
دۆری بەیتیٚ ژصەفا تێنە سەمایا سەحەری
بی‌سرووەت کودو میران ژسوری مەی دسەری
نهیلن چینە طەوافی‌ۆ زیارەت حەجەری
زەمزەم‌و غولغولەوو عومرەو عیدو عەرەفات
صەنەما سور ژصەممەد نەی‌شەکەرا لەب ژنەبات
(أَحْسَنَ اُللّهُ تَبارَك) ژسورا وی صەنەمی

مانای وشە:

لاهوت: خوایی؛ **کسان:** چلۆن؛ **بیٚ:** بیێژە، بلیٚ؛ **بەتەر:** کورتەی بێتر، کە بە مانا زۆرترە؛ **تەبەری:** نەباتی تەبەرزە، تەشویٚ تاش؛ **حاجب:** برۆ.

پوختەی مانا:

سەوزەڵەی روخسار مرواری، بەنازو غەمزەی لێوشەکر. سەرتاپا بێبەش لە عەیبان، پەری خوایەو ناردراوە لە بیچمی بنیادەمان دا دێتە بەرچاو. ئەگینا چۆن هیچ ئەو رەنگە سەوزەیەی‌و هەردو لێوە ئاڵەکانی ـ کە نەبات‌و شەکرو قەندیان بەرگرتوە ـ دەکرێ لەرێزەی خەڵك بێت؟!

تۆ بڵێ: شەکرە لە لێوت، یان لە نەباتی تەبەرزەس. ئەی خودایە چنهێنیت لە توانایی خودالایە. دو برۆی لەیەك پەیوەندت دەوری لەمانگی روت داوە. هەر بەیانیەك کە بسکانت بەدەم سروەوە دەلەرن‌و لەسەر هەنیەت ـ کە وەك عاسمانی ساو دەچێ ـ حەجێ دەکەن‌و دڵان پردەکەن لە خۆشی؛ ئێمەی دڵدار، زۆر بەتاسەین کە لە دەوری سەرت گەرێین، خاڵی رەشت وکو بەردە رەشی‌ماڵی کابە، رابموسین. بەڵام دو چاوە مەستەکەت ـ کە سەرمەستن ـ ناهێڵن ئەو حەجە بکەین. هەراو هوریای دڵدارانە، دیداری تۆ بۆ ئەوان جێژنی قوربانەو، زیارەتی تۆ وەکو عومرەو عەرەفاتە.

بتە بەلارو لەنجەکەم، بەژنی وەك نەی‌شەکەر رێکە. لێوی وەك نەبات شیرینە. هەی نامەخو! لە دڵکێشی بتی جوانم. ئەو دڵکێشیەی لە خواوەیە.

٣ من بدل صورەتی جان‌دی ژبتان ئەو بتەنێ
ئەو تنێ سەروی رەوان دی ژظەریفێن چەمەنێ
سوسن‌و سونبول‌و گول چەرخە لدۆرا سەمەنێ
خەمری‌یان حەلقەئو چین دانە ژمیسکا خوتەنێ
سەر ددن چەشمەیی حەیوان‌و بزەمزەم دەرەنێ
لێ چشیرانی‌یە (الله) تەژوی کەفت‌و چەنی
ئەز دبێم بەدرە بدیم لێ دکەتن گوفت‌و کەنێ
یا یەقین روژە لشەرقێ‌و شەفەق دانە دنێ
غەلەطم روحی قودوس هاتی‌یە نیڤ وێ بەدەنێ
دکەت ئیحیای مەواتان لسورو رەفت‌و چونێ
تەنهن باوەرو ئیمان نەظەرێ دێ‌و بنێ
چتەجەللایە بوێ قیبلە مەلەك رو ددەنێ
ئازەری گەر بدیا هور دکرن لات‌و مەنات

ضەنەما سورژصەمەد نەیشەکەرا لەب ژنەبات

(أحسَن‌اُللهُ تَبارَك) ژسورا وی صەنەمێ

مانای وشە:

دەرەنێ: دەچنێ؛ کەفت: لامل؛ مەواتان: مردوان؛ بنێ: بڕوانە؛ ئازەر: باوك یان مامی برایم پێغەمبەر کە بتی دەتاشین.

پوختەی مانا:

لەچاو جوانان، ئەو بە تەنیا شكڵی گیانە، لە باغان‌دا، هەر ئەوە سەروی رەوانە. گوڵی سویسنەو سمڵی كە پەرچوكەن، لە میسكی خوتەن رەشترو بۆن خۆشترن. لە لاجانگی گوڵی یاسەمەن ئاسایی دێن‌و دەچن. سەر دەگەیەنتە سەرلێوان، كە سەرچاوەی ئاوی ژیان‌و، وەك چاوەی زەمزەم پیرۆزە. ئەی خوایە! لامل‌و چەنەی چەند جوانن. من دەڵێم روی مانگی چاردەس. بەڵام گفت‌و پێكەنینی لەمانگ زیادە. یان وەكو خۆرە، لە خۆر هات‌و، جیهان رۆشن ئەكاتەوە. لەمەش هەڵەم، دەڵێم رەنگە جوبراییلی هاتبێتە ناو لەشەوە، رەوت‌و چونی وەكو عیسا مردو وەگیان دێنێتەوە.

گەر لەگفتم بەگومانی، تۆش وەرەو لەیار بروانە! تیشكی خوایەو لەفرشتان بۆتە روگەی پیرۆزو جوان. باوك یان مامی برایم كە ئەتۆی دیبا بە چاوان، بتەكانی هەمو دەشكاند.

بتە بەلارو لەنجەكەم، بەژنی وەك نەیشەكەر رێكە. لێوی وەك نەبات شیرینە. هەی نامەخوا! لە دڵكێشی بتی جوانم. ئەو دڵكێشیەی لە خواوەیە.

٤ نیرگزا مەست‌و شیرین‌و گول‌و نەسرینە ژرەنگ
شەكەرو لوئلوی مەنشورو بدل ئاهەن‌و سەنگ
مە ژبەر ضەربی ئەڤینێ بوە دل پێت‌و پەرەنگ
لەومە شەب تا بسەحەر نالەیە وەك مەغنی‌و چەنگ
دامە صەد رەنگ عەذابێ‌و نەهات دەر ژمە دەنگ
هەستی‌یان گرتی‌یە ناصورو مەژیدا هەیە ژەنگ
لەو نەهشیارو خومارین مە نە خواری مەی‌و بەنگ
لمە ئیرۆ دو كەمانداری حەبەش هاتنە جەنگ
تینە قەتلا مە ددەستان دوسیە قەوسی ژیەنگ
درەشینن مەوتێن‌مە دوهەزار تیرو خەدەنگ
جەگەری كون دكن‌و تێ دبەین میثلی تفەنگ
میثلی وی كافرو ظالم قەدیەن كەس دفەرەنگ
نازك‌و خوب‌و شەكەر خەندەئو شیرین حەرەكات
صەنەما سوڕ ژصەمەد نەی‌شەكەرا لەب ژنەبات
(أَحْسَنَ اللهُ تَبَارَكَ) ژسورا وی صەنەمێ

مانای وشە:

ئاهەن: ئاسن؛ مەژی: مێشك؛ تێ‌دبەین: بەنێواندا دێت.

پوختەی مانا:

چاوی وەك نێرگزی مەستە؛ خوێن شیرینە، بە ڕەنگی گوڵو نەسرینە. ڕو مرواری، لێو شەکرینە. دڵی وەك ئاسنو بەردە. من لە ئەوین دڵم بۆتە گرو پەنگر. شەو هەتا ڕۆژ، وەك دەنگی چەنگە ناڵینم. صەد جورە جەزرەبەی داوم، دەنگم نەهات. ئێسکم توشی برین بونو مێشکم ژەنگی هەڵێناوە. نە بادەم خواردوە نە بەنگ. دو بڕۆی ڕەش ـ وەك دو کەوانداری حەبەش ـ هاتنە جەنگم.

دو کەوانی یەنگیان لەناو دەستان هەیەو، دو هەزار تیریان پێوەنام. جەرگم کون‌بو، وەکو گوللە بەناویدا دەرباز دەبن. کافری وا کێ لە فەرەنگستانیش دیویە؟! ناسکە، جوانە. بزەی وەکو شەکر وایەو ڕەوتی لەبەردڵ شیرینە.

بتە بەلارو لەنجەکەم، بەژنی وەك نەیشەکەر ڕێکە. لێوی وەك نەبات شیرینە. هەی نامەخوا! لە دڵکێشی بتی جوانم ئەو دڵکێشیەی لەخواوەیە.

٥ دریا دوست مەلا یەك جیهەتو سادە دلین
مە حەتا جان هەیە حاشا ژطەلەب دەست بهلین
یا درێ سەر بدرین یا بمرادێ وەصلین
مە چپەروای ڕمین بەر وەشی شیرین قزلین
تا ئەبەد مەستو هیلاکێن ژشەرابا ئەزەلین
ژجەفاو ستەماوی ژجەگەر پوڕ دکولین
پەردەیا گوشە قەصەب لێ تو ژسەردیمێ هلین
کو دشەرقێ مەهو خورشید ژشەوقی بطلین
لەو ژسورێ سورمە ددیرینو نەموحتاجی کلین
مەست دنیڤ تورۆ لەفان مار لسەلوێ فەتلین
سورمە دارین ژسوری مەست ژقودرەت کەملین
مە ژغەفلەت دوژها دینو ژسەهمێ خەجلین
عیشوەگەر شیوەنومایا مەژوی ڕوحو حەیات
صەنەما سور ژصەممەد نەی‌شەکەرا لەب ژنەبات
(أَحْسَنَ‌اللّهُ تَبارَك) ژسورا وی صەنەمی

مانای وشە:

بهلین: هەڵگرین؛ **وەصل:** گەیشتن؛ **بەرووەش:** لەپیشەوە وەشێن؛ **قەصەب:** پارچەی ئاوریشم‌چن؛ **بطلین:** دەست هەڵگرتن؛ **فەتلین:** پێچیان خوارد؛ **ژها:** هەژدیها.

پوختەی مانا:

مەلا! ئێمە لەرێی یاردا، راستو لەروینو دڵ ساکار. هەتا دەمرین دەست لە دڵداری بەرنادەین. یان بەئاواتی دڵ دەگەین، یان سەریشمان دەدۆرێنین. گویٚ نادەینە رٚمبی نوك تیژی خوێناوی. هەتا هەتا لەبادەی ئەزەلی مەستین. لەدەست ئازاری دەستیِیار، دڵ پرغەمین.

روبەندی ئاوریشم چنت لەرو لادە! با رۆژو مانگ، لە تیشکدان رابوەستن. چاومان پرە لە جوانی تۆ، ئیتر کارمان بەکل چیە؟ ماری کەزیت لە بەژنی سەوڵت پیٚچیان خوارد. چاوی مەستت کلی خودای تیٚکراوە، بۆیە مەستن. دو هەژدیهای پرچتم دین، لە ترسان رەنگ لەروم نەما. زۆر بەنازی، نازان دەکەی. گیانو ژیانمان لەتۆرایە.

بتە بەلارو لەنجەکەم، بەژنی وەك نەیشەکە روایە. لیٚوی وەك نەبات شیرینە. هەی نامەخوا! لە دڵکیٚشی بتی جوانم. ئەو دڵکیٚشیەی لە خواوەیە.

«سوێند بە بالا»

١ ئەی نەسیمی صبەهی ما دمەجالا سەحەری
صەد سەلامان بگەهینی ژمەوی لەب شەکەری

٢ نیرگزا نازك وتەر نەی‌شەکەرا مەستو خومار
دیم دوڕو لەعل لەبو موحتەشەمو موعتەبەری

٣ بسكو گیسو ژحەریرن قەصەبن طُرّەو زولف
نەژکافورە بەدەن خال ژمیسکی تەتەری

٤ دیم بەدرو ئەنی‌یێ، زولف لسەربونە هەلەك
ئەرقەمان حەلقەو گەڕدانە لدوڕا قەمەری

٥ ئاستانی‌و شوباكو کولەكو پەنجەرەیان
دابمسکینی‌و زاری توبیوسی دبەری

٦ توزەکی بین بخوەڕا تا بکرین کوحلی بەصەر
لطەریقا قەدەما، دلبەری وی رەهگوزەری

٧ دابیینی صەنەما من تەبگین خوە بدەخەت
بکە تەلخیص جەوابی مە ژڤیّ موختەصەری

٨ لەو کوپور شەفقە ددیرت کەرەمو لوطفو کەمال
ئاه ژدەست رەمزو سوڕێن وی دوڕو گەوهەر خەبەری

٩ ما بزەهری شەکەری دۆست بخونت جارەك
عەرضحالا کو نڤیسی مە بخونی جەگەری

١٠ قەدەرەك شەفقە ژلوطفاتە تەمەننا دكرین
دامە مەحروم نەدیری تو ژلوطفو نەظەرێ

١١ بخودێ قەط تە ددلدا ژخودێ ترس نەهن
دكری ظولمو جەفایێ تو لمن ڤێ قەدەری

١٢ ئەز بوێ قامەتو بەژنێ لتە صوندێ دخورم
بەس کە ئەی پادشەها من لئەسیران غەدەری

١٣ ژبەر ئاهێن مە دنێ ئاگرو دود بت نەعەجەب
مە ددلدا هەیە نارەك كو دصوژت سەقەری

١٤ نە بوینە نەدبن وەك تەشەپالی دجەهان
كی دی‌یە میثلی‌تە سپمین تەن‌و زەررین كەمەری

١٥ پاشی‌وان گەزمەیی چەهڤێن تە مەلا پێ كوشتی
ما خەدەنگن دكرن قەط لمەئیدی ئەثەری؟

مانای وشە:

قەصەب: زەری، پارچەی زێڕ تێوەدراو؛ **ئـەرقـەم:** ماری جنجیر؛ **كولەك:** كولانچکـە، ڕۆچنە؛ **كوحـل:** سورمە؛ **بگین‌خوە:** خۆ بگەیێنە؛ **تەلخیص:** پوختەكراو؛ **موختەصەر:** كورت‌كراو؛ **تەلخیص:** كتێبێكە لە كتێبێكی بە ناوی موختەصەر وەرگیراوەو پوختەی موختەصەرە؛ **خەبەر:** گفتو دوان.

پوختەی مانا:

سروە! لە بەرەبەیاندا، صەد سڵاوم لەو لێو شەكربارە بكە. بەژنی وەكو نەی‌شەكەرە. شـلكو تورتە وەكو نێرگس. مەسـتە چـاوە، رومرواری لێوی لاڵە، پایەبەرزەو زۆر بەرێزە. كەزی‌و بسـكو لابسكو پەرچوكەكانی، وەك ئاوریشم دەگەڵ زێڕان تێكەڵ دەبن. لەشی لەكافور سپی‌تر، خـاڵی وەك میسكە بۆن خۆش‌و شەوە ڕەنگە. روخسار مانگە. هەنیەی بەو ئاڵقە بسكانەی لەسـەریەتی، هەر دەڵێی ماری جنجیرن لەدەوری مانگـێ هاڵاون. سـروە! زۆر بەكزی ببورە، لە پێشـانا دەركو پەنجەرەو كولانچكەو لێوی دەلاقەكان ماچ‌كە. تۆزێكـی سـەررێی یاربێنە. تا بیكـەینە سـورمەی چاوان ـ هەر خۆت بچـۆ خـذمەت یارم، نامەكەمی بدە دەسـتی وەرامەكەم بە پوختەیی بۆ بێنەوە. زۆر بەبەزەو ئیلتیفاتە. ئاخ نازانی چەند دڵكێش‌و پڕلە نازەو گفتی وەكو گەوهەر دەچن!.

ئەگەر جارێك بەزاری ممبارەكی خۆی بانگم بكاو، ئەو عەریضەم ـ كە بە خوێنی دڵ نوسراوە ـ قبوڵ ببێ؛ چەند خـۆش دەبێ؟ نوسـیومە تۆزێك بەزەت بێ. لە بەزەت بێ‌بەشـم مەكە. جـارێك ئاورێكم وێ‌بدە. بەخوا تۆ لەخوا ناترسی؛ دەنا هێندەت ئەو دەردە بەمن نەدەدا. سوێندت ئەدەم بەو

بەژنە شۆخو شەنگەی خۆت، تۆ پادشای چاوجوانانی، هێندە لەمنی یەخسیری خۆت ظولمێ مەکە. لەبەر ئاهم ئەگەر دنیا پڕ لە دوکەڵو ئاگربێ، سەیر نیە. ئاوری دڵم جەهەندەمیش دەسوتێنێ. کێ لەدنیا لەش زێوینو کەمبەر زێڕینێکی وەکتۆی بەچاو دیوە؟ ڕەزا سوکو جوانی وەکتۆ، نە هەرگیز بوە نە دەبێ. دوای وەی مەلات بەتیری چاوەکانت کوشت؛ ئیتر تیری دیم بۆچیە. تیر هاویشتن بەهرەی‌نیە.

بەیاری خوا، شەرحی دیوانی جزیری، دوایی هات.

خوایه ئـەی بینایی چـاوان! سـوپاس بۆتۆ، کە بەزەییت بەمنی هەژاردا هاتەوە. ئـەو هێزو توانایەت دامێ، لەپاش مەموزینی خانی، دیوانی شێخی جزیریش ـ بەسـۆرانی-شـی کەمەوە، کە زۆری بۆ بەئاوات بوم. ئۆخەی ئیتر خەمم نەما، ئاواتم نەبردە ژێر گڵ؛ بشمرم ئـارخەیان دەمرم. لەقیامەتێش دەس‌بەداوێنی خاوێنی ئەو دو خۆشەویستەت دەگرم، لێم رونە خۆم لێ‌نابوێرن.

لەچاپ‌و بەرهەم‌هێنانی ئەم‌کتێبە، چـەندکەسـێکی هەژارپەروەری خێرەومەند، یارمەتیان دام. ئەگەر چاکەیان لەبیرکەم، خۆم بەبێ‌ئەمەگ دەزانم.

سوپاسی زۆر بۆ: «کاك ماجدی روحانی» کە وەختە بێژم بەقەدخۆم خۆی ماندوکرد، پاك‌نوسـی ئەو خەتەپیسەم، هەڵەو پەڵە هەڵگرتنەوەی، بەسەرچـاپ راگەیشـتنی، وەئـەسـتو گرت. هەر ئەویش بۆی دامەزراندم، کرێی چاپیان لێ نەستاندم.

سوپاس بۆ کارگیڕی سروش، «ئـاغای زەورەق»، بۆ بەرپرسـی چـاپخانەی ادارۀ سـروش «مهرپرور»ی خوێن شیرین، بۆ کیژی یەکجـار هونەرمەند «ئـابگینە» کە بەراستی لە پیت‌چنینی کوردیدا موجزاتە.

پێشەکیش سـوپاسی زۆرم بۆ ئـەو کوردە لاوانەیە، کە بەچـاوی رەخنەگری، لە نوسـراوەکەم دەڕوانن‌و هەڵەکانم دەدۆزنەوە.

پازدەی پوشپەڕی ساڵی ١٣٦٠ هەتاوی.

عبدالرحمن شرفکندی
هەژار